KALHAṆA'S RĀJATARAṄGIṆĪ

OR

CHRONICLE OF THE KINGS OF KASHMIR

EDITED BY

M. A. STEIN, PH. D.,

PRINCIPAL, ORIENTAL COLLEGE, LAHORE.

VOL. I.

SANSKRIT TEXT WITH CRITICAL NOTES.

सोऽखण्डिताश्मप्राकारं प्रासादान्तर्व्यधत्त च ।
मार्तण्डस्याद्भुतं दाता द्राक्षास्फीतं च पत्तनम् ॥

Rājataraṅgiṇī, iv. 192.

MUNSHI RAM MANOHAR LAL

ORIENTAL BOOKSELLERS & PUBLISHERS

Nai Sarak, DELHI-6.

First Edition 1892
Second Reprint Edition 1960

Price Rs. 75-00

PAGES 1 TO 296 PRINTED AT JAYYED PRESS DELHI & PAGES i TO XX AT RAMA KRISHNA PRESS DELHI & PUBLISHED BY SHRI MANOHARLAL JAIN PROP. M/S MUNSHIRAM MANOHARLAL, PUBLISHERS, NAI SARAK, DELHI-6 (INDIA)

TO

HIS HIGHNESS

MAHARAJA PARTAB SINGH, G. C. S. I.

MAHARAJA OF KASHMIR AND JAMMU,

THIS EDITION OF THE EARLIEST EXTANT NARRATIVE

OF THE HISTORY OF KASHMIR

IS RESPECTFULLY

DEDICATED

BY

M. A. STEIN.

भुजवनतरुच्छायां येषां निषेव्य महौजसां जलधिरशना मेदिन्यासीदसावकुतोभया ।
स्मृतिमपि न ते यान्ति क्ष्मापा विना यदनुग्रहं प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ॥

Kalhana's Rajatarangini, i. 46.

OF THE RÂJATARAṄGIṆÎ. —"RÂJATARAṄGIṆÎ," V. 140–162.

PREFACE

THE plan of the present Edition of *Kalhaṇa's Rājataraṅgiṇī* first suggested itself to me in the summer of 1888 when a visit to Kashmir had directed my interest towards the antiquities and the history of the Valley.

The *Rājataraṅgiṇī* is our oldest written authority for the history of the various dynasties which ruled Kashmir from the earliest period down to the time of the author who began to write his Chronicle in the *Śaka* year 1070 (A. D. 1148). Although it has for this reason been the object of much attention and research on the part of Sanskṛitists, an elaborate statement is scarcely needed to justify the present enterprise, to those who have had occasion to consult the *Rājataraṅgiṇī* in its published Editions for the purposes of historical or philological research.

When Professor Wilson published in 1825 the first account of Kalhaṇa's work and an abstract of its first six cantos, he had to rely for his text on three incomplete *Devanāgarī* MSS. which were so deficient that "a close translation, even if desirable, would have been impracticable."[1] The *editio princeps*, which appeared ten years later at Calcutta under the auspices of the Bengal Asiatic Society,[2] was based principally, as Mr. Troyer states, on a Devanāgarī transcript from a Kashmirian MS. which had been prepared for Mr. Moorcroft during that traveller's stay at Srīnagar in 1823. The fact that this copy, as we now can prove, was prepared from the *codex* which must be considered as the *archetypus* of all existing Kashmirian MSS., reflects no little credit on the care and judgment with which that energetic but ill-fated traveller endeavoured to serve on this occasion the cause of Sanskṛit philology. But the numerous corruptions which have rendered the text of the Calcutta Edition unintelligible in many passages, and which can be shown to have originated mostly from mistakes in the transcription, prove that this copy shared all the defects which are inherent to Devanāgarī transcripts made in Kashmir from *Sarada* MSS. Frequently, too, the difficulties which the Calcutta Paṇḍits evidently encountered in interpreting the text in consequence of their want of familiarity with the details of Kashmir topography and traditions, seem to have induced them to alter the text in an unscrupulous manner.

Mr. Troyer's edition, which, together with a translation, was published by the *Société Asiatique* at Paris in 1840, was avowedly prepared from the same materials as the editio princeps,[3] and has not been carried beyond the first six cantos. Besides correcting numerous misprints of the Calcutta Edition, Mr. Troyer's text shows an improvement by taking more carefully into account, in a certain number of passages, the reading of Mr. Moorcroft's

1. "*Essay on the Hindu History of Cashmir,*" Asiatic Researches, Vol. XV., p. 5.

2. Published in 1835, together with the *Rājataraṅginīs* of *Jonarāja* and *Srīvara* and the *Rājāvalipatākā* of *Prājyabhaṭṭa* which bring down the narrative to the time of Akbar, under the title : *The Rājataraṅgiṇī; a History of Cashmir*".

3. The two Colebrooke MSS., which Mr. Troyer consulted at the East India House (see *Preface*, p. v.), are described by him as very inferior to Mr. Moorcroft's copy, and are apparently identical with those which Professor Wilson had at his disposal.

copy. Of Mr. Troyer's translation of the Rājataraṅgiṇī which was completed in 1852, it may, perhaps, be said without injustice that it has proved useful chiefly by bringing conspicuously before the eyes of Sanskṛitists the great defects of the text upon which it was based, and the insufficiency of the materials then available to European scholars for the interpretation of the work.

These defects did not escape the notice of scholars like Professor Lassen and General Cunningham who endeavoured to use Kalhaṇa's work for the purposes of historical and chronological research ; no effort, however, seems to have been made to obtain better materials till Professor Bühler's tour in search for Sanskṛit MSS. in Kashmir in 1875. Amongst the many results which rewarded Professor Bühler's brilliant researches in Kashmir, not the least important was that he established the absolute superiority of the Kashmir MSS. of the Rājataraṅgiṇī written in the Śāradā character, over th se in Devanāgarī. The acquintance gained with the genuine text of the Rājataraṅgiṇī by the collation of a good, though modern, Śāradā copy, and the discovery of valuable fresh material for its explanation in other Kashmirian works like the *Nīlamatapurāṇa*, and the various *Māhātmyas*, enabled Professor Bühler to trace out with admirable lucidity the work yet to be done for the Rājataraṅgiṇī.[1] Professor Bühler had clearly recognized the fact that all Śāradā MSS. known to exist at present in Kashmir are derived from a single Manuscript called by him the *codex archetypus*. But he had not been able to obtain more than a glimpse of this ancient MS. from the owner, *Paṇḍit Keśavarām*, in whose family it had come down as an heirloom.

It had been my chief aim since my first visit to Kashmir to utilize the opportunities offered by a prolonged stay in the Valley for the acquisition of such materials as might enable me to undertake the task of preparing a critical Edition of the Rājataraṅgiṇī, and to contribute towards the interpretation of the work. As regards the text of the Rājataraṅgiṇī I had to content myself in 1888 with obtaining for collation a Śāradā paper MS. in possession of *Paṇḍit Rāzdān Balabhadra*, copied in the first quarter of this century, which had already served Professor Bühler for the same purpose, and another MS., copied about the same time from the codex archetypus and now the property of *Paṇḍit Govind Kaul*. The careful collation of the above-named two MSS., which was completed in the Cold Season of 1888-89, revealed, in numerous passages; considerable discrepancies between them, notwithstanding their evidently common origin. This convinced me still more of the necessity of securing the *codex archetypus* itself for the purpose of my Edition.

On Paṇḍit Keśavarām's death which took place after Professor Bühler's visit, the *codex archetypus* had been divided among three of the Paṇḍit's heirs, and this circumstance had made access to the MS. still more difficult than in 1875. It was, therefore, not till I had made repeated endevours during my second visit to Śrīnagar in 1889 that the whole of the MS. was entrusted to me by the owners for the purposes of the present Edition. My success was chiefly due to the kind interest shown in the matter by *Paṇḍit Sūraj Kaul*, C.I.E., Member of the Kashmir State Council, and his son *Paṇḍit Hari Krishṇa Kaul*, M.A., then my pupil, and now a promising young officer in the Statutory Civil

1. *Detailed Report on a Tour in search of Sanskrit MSS. in Kashmir* (Extra Number of the Journal of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, 1877), p, 52 *seqq*.

Service of the Punjab. Their timely aid has made it possible to secure the contents of this venerable codex against the risks to which its worn decaying leaves have so long been exposed. Both gentlemen have thus well deserved the thanks of all interested in the ancient history of Kashmir.

The *codex archetypus* contains all the eight cantos of Kalhaṇa's poem, and consisted originally of 328 folia of age-worn country paper. One leaf in the middle (fol. 167) and unfortunately also the leaf at the end (fol. 328) have been lost, probably when the above-mentioned partition between Pt. Keśavarām's heirs was made. The leaves, which vary in their dimensions, measure on the average about 9½" by 6½"; they are written, as is the case in most Kashmir MSS., whether of birch-bark or paper, in lines running parallel to the narrower side. The number of lines to the page varies from 15 to 20. The leaves, of which two always form one sheet, are placed in forms or "*saṁchayas*" of different thickness, containing from 2 to 6 sheets. These forms are found in the first half of the work, up to fol. 166, bound up after the fashion of European books. The second part appears never to have been bound, and most of the sheets are now cut up into loose leaves.

No date is given in the colophons attached to the end of the several *taraṅgas*; but fortunately the writer of the codex, *Paṇḍit Rājānaka Ratnakaṇṭha*, has recorded his name in the colophons of *taraṅgas* iii., vi. and vii.,[1] and from this entry the age of the MS. can be ascertained with a fair degree of precision. A birch-back MS. of the *Kāvyaprakāśa-saṁketa*, written by the same Rājānaka, Ratnakaṇṭha, is dated Saka 1570, corresponding to A.D. 1648.[2] Other MSS. from his hand, which I purchased in Kashmir, show later dates; a MS. of *Rāyamukuṭa's* Commentary on the *Amarakośa*[3] and a MS. of *Trilochanadāsa's Kātantrapañchikā*[4] were written by Rājānaka Ratnakaṇṭha Saka 1577 (A. D. 1655) and Śaka 1595 (A. D. 1673), respectively. Rājānaka Ratnakaṇṭha has, however, taken care to let us know about his person and time not only in the MSS. he copied, but also in such works as he composed. In a commentary to the *Haravijayakāvya*, named the *Laghupañchikā*, of which a copy written by his own hand and extending to the end of the Ist Sarga is now in my possession, he calls himself the son of *Rājānaka Śaṁkarakaṇṭha*, of the *Dhāumyāyana gotra*, and states the year of composition as Saka 1603 (A. D. 1681).[5]

The details here given enable us to identify our Rājānaka Ratnakaṇṭha with the author of the well-known commentary on *Jagaddhara's Kusumāñjali*, called likewise *Laghupañchikā*, which has been printed in the *Kāvyamālā*, and of the commentary, called *Śishyahitā*, on the *Yudhishṭhiravijayakāvya* which has been noticed in Professor Bühler's

---

1. See colophon of *taraṅgas* iii. and vii.: लिखितश्चैव मया राजानकरत्नकण्ठेन ; and colophon of *taraṅga* vi.: लिखितश्चैव राजानकरत्नकण्ठेन.
2. The MS. then in possession of *Paṇḍit Damodar*, Head Paṇḍit of H. H. the Mahārāja's School, Srīnagar. The colophon of the Ist *ullāsa* runs : काव्यप्रकाशसंकेतो ग्रन्थाकारकृतो मया । प्रलेखि रत्नकण्ठेन शाके खगाहृत्संमते (१५७०).
3. See colophon of *kaṇḍa* ii. : लिखितश्चैव मया राजानकरत्नकण्ठेन सं० ३१ (*i. e. Laukika Saṁvat* 4731) शाक: १५७७ आश्वुति ५ कण्ठवाटविषये (*Kishtvār*) लिखितोयं ग्रंथ:.
4. See colophon to *Nāmaprakaraṇa*, Pada ii.: लिखितश्चैव मया राजानकरत्नकण्ठेन सं ४९ (*Laukika Saṁvat* 4749) शाके १५९५.
5. See the introduction to the *Laghupañchikā* : शिवभोष्टि १६०३ मिते शाके धौम्यायनकुलोद्भव: । काश्मीरदेशवास्तव्यो रत्नकण्ठाभिध: सुधी: ॥ विपश्चिन्मण्डलीरत्नरत्नाकरमहाकवे: । गभीरविततें काव्ये करोति लघुपञ्चिकाम् ॥; and the colophon at the end of the first *sarga* : इति ''श्रीमहाकवे राजानकरत्नाकरस्य कृतौ हरविजयाख्ये महाकाव्ये श्रीशारदाचरणरज: पवित्रस्यतवास्तव्यराजानकश्रीशंकरकण्ठात्मजराजानकरत्नकण्ठकृतायां लघुपञ्चिकायां'''प्रथम: सर्ग: । लिखितश्चैव मया राजानकरत्नकण्ठेन सं ५७ शाके १६०३.

Kashmir Report.[1] In the introduction to the first named commentary[2] which was composed in Saka 1602 (A. D. 1680), the same statements are made regarding the author's descent and residence as those given in the above note from the commentary to the *Haravijayakāvya*. The commentary to the *Yudhishṭhiravijayakāvya*, as will be seen from the extracts given below,[3] can also be ascribed with certainty to our Rājānaka Ratnakaṇṭha. He wrote this work Saka 1593 (A. D. 1671), "when Aurangzeb (*Avarañgaśāhi*) ruled the Earth." The dates recorded above of works composed on MSS. written by Rājānaka Ratnakaṇṭha, range from A. D. 1648 to A. D 1681, and we are, therefore, justified in assuming that the codex of the Rājataraṅgiṇî was also written by him some time about this period.

From the evidence of the numerous MSS. by his hand which are still extant in Kashmir and which are on account of the marked peculiarity of the writing well known to the Paṇḍits, it appears that Rājānaka Ratnakaṇṭha, although an accurate copyist, must have been a very fast writer. He evidently copied MSS. chiefly for his own use and took little care about the legibility of his copies. His hand-writing with its cursive and peculiar characters, therefore, presents unusual difficulties even to the practised reader of Śāradā MSS. A reference to the facsimile of two pages from Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex, prefixed to this Edition, will fully illustrate this remark. Taking into account the difficulties which even intelligent copyists must have frequently encountered in making out this puzzling hand-writing in passages where the meaning was obscured by the unfamiliar character of the subject or the redundant rhetoric of Kalhaṇa's style, we need not be astonished at the large number of corruptions and blunders evidently committed by the scribes who prepared Mr. Moorcroft's Devanāgarî copy, which also occur, though to a smaller extent, in all Sāradā transcripts of the *archetypus* I have examined.

The deficient form of the text presented by the previous editions must thus, to a considerable extent, be attributed to the peculiar hand-writing of Rājānaka Ratnakaṇṭha. But for this we are more than compensated by the fact that the writer of this codex was not a mere copyist, but a scholar of considerable attainments who, we have every reason to believe, has copied his original MS. with great care and accuracy. The text of Rājānaka Ratnakaṇṭha in the first six cantos and in the greater portion of the seventh is remarkably free from corruptions and mistakes. And a closer examination of the MS. itself proves that its immunity from defects of this kind is not the result of unscrupulous restoring on the part of its learned writer as might otherwise be suspected.[5] Rājānaka Ratnakaṇṭha

---

1. My attention was first called to these two works by the entries in Professor Aufrecht's excellent *Catalogus Catalogorum*, *s. v.* रत्नकण्ठः.
2. See introductory verses to the *Stutikusumāñjaliṭikā* in *Kāvyamālā* Edition, p. 1.
3. See introduction to the *Yudhishṭhiravijayakāvyaṭikā*, in Dr. Rājendralālā Mitra's "*Notices of Sanskṛit MSS.*," No. 2441 : रामाकेषु शशांके: १५९३ प्रमिते वर्षे शकेन्द्राणां । अवरङ्गशाहिनृपे शासति सति मेदिनीचक्रं ॥ धर्मात्मजविजयाख्ये सुगभीरे निबन्धेऽस्मिन् । टीका शिष्यहितैषा विधीयते रत्नकण्ठेन ॥ In a MS of the *Yudhishṭhiravijayakāvya* which I inspected in the Library once belonging to *Paṇḍit Rādhākṛishṇa* of Lahore, the *ṭika* of Rājānaka Ratnakaṇṭha closes as follows—सर्वज्ञः सविभूतिः सर्वंस्यः सर्वमङ्गलोपेतः । तस्याजनि तनुजन्मा शंकर इति भूतले ख्यातः ॥ अस्ति मद्गुरुकृपारसपात्रं रत्नकण्ठ इति तस्य तनूजः । भास्करस्तुतिरहस्यसमेतं येन रत्नशतकं निरमायि ॥ गङ्गाधरस्य पाठार्थं स्वशिष्यस्योपयोगिनी । टीकैषा विहिता सज्जनानन्ददायिनी ॥. The *Ratnaśataka* which Ratnakantha in the above colophon claims to have written, is still known in Kashmir, and is a composition showing considerable skill, the MS. I possess of it, has lost the last leaf and does not, therefore, furnish any *data* regarding the author.
4. Compare the remark made by Professor Buhler on the notions still recently prevailing on this subject among Kashmirian Pandit *Kashmir Report*, p. 33.

has indicated carefully in the above-named portion of the text, by dots and by leaving empty spaces, the *lacunae* which he must have found in his original. They vary in extent from one *akshara* to several verses, and can all easily be explained by the peeling or breaking off of the birchbark leaves on which the original MS. of Rājānaka Ratnakaṇṭha was, in all probability, written. These *lacunae* are now filled up by a later hand, evidently from collation of another MS. independent of Ratnakaṇṭha's original. The fact that Ratnakaṇṭha had allowed the *lacunae* to remain in his copy even where, from the nature of the context, it would have been easy to supplement the missing letters, is sufficient to set at rest any doubts as to the manner in which he has reproduced the text of his original.

Unfortunately, the text Ratnakaṇṭha copied, must have been in a far less satisfactory condition in the remaining part of the work, which comprises roughly the last third of canto vii. and the whole of canto viii. Not only do we meet here much more frequently with *lacunae*, now rarely supplemented by the later hand previously mentioned, but misspellings or wrong forms, and undoubtedly corrupt passages are found here in increasing numbers, as we proceed towards the conclusion of the work. As we have no MS. older than Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex to refer to, it would be unsafe to make any assertions regarding this difference in the preservation of the several cantos. But it may be useful to point out that the diminished interest with which the last portions of the poem seem to have been read and which probably caused them to be copied less frequently, the greater obscurity of Kalhaṇa's relation where it deals with events of contemporary history, and the greater risk of injury to which the leaves at the end of birch-bark volumes have always been exposed, are all circumstances which could well account for the deficiencies of the text in this part.

The MS from which Ratnakaṇṭha copied his text, and which for the sake of convenience may here be marked as O, appears to have been an old one. The numerous lacunae, which Ratnakaṇṭha was obliged to leave in his text, were, as stated above, in all probability due to portions of the birch-bark having peeled off in O. But a more conclusive proof is furnished by the following observation. Among the numerous various readings which, as will be shown below have been recorded in the *codex archetypus* (to be designated thereafter as A) there are only five in Ratnakaṇṭha's own handwriting (marked A_1 in the Edition) ; they are found Rājatar. iii. 122 ; viii. 777 ; viii. ; 794 ; viii. 3139 and viii. 1084. In the first four cases it is evident from the nature of the *variae lectiones*, that they are due only to the indistinctness with which the respective Śāradā letters and ligatures had been written in Ratnakaṇṭha's original, and which had induced him to record in each case the two possible readings. In the fifth case, however, Rājatar. viii. 1084, where A_1 has given the name of one of King Sussala's companions in arms as तैजो in the text and as शोजो in the margin, this explanation holds good only if we assume that the original MS. was written in an older form of Śāradā writing than we meet with in any existing MSS. ; in the latter the *aksharas* ै and शो are quite different and not to be mistaken for each other. In that older form of Śāradā writing, however, which is known to me only from inscriptions,[1] vowel *e* is designated by a short vertical stroke before the consonant, not by a horizontal stroke above, and there ै and शो show almost identical forms. This explanation would

1. The latest among the Śārdā inscriptions known to me which show the form of the vowel sign *e* described above, and which can be dated, belongs to the time of king *Rājadeva* (A. D. 1213—1236). It was found by me, in 1889, at *Bijabrōr* (the ancient *Vijayeśvara*), in possession of *Lakshman Bhōyū*, a Purohita of that place.

also account for the wrong form भोत्रो written by A_1 in viii. 2695 instead of मैत्री.[1] It would of course, be possible to argue that Ratankaṇṭha found the above *varias lectiones* already in O or copied them from another MS. But certain features of the codex archetypus, to be noticed thereafter, render both these suppositions improbable.

Through the whole of Ratnakaṇṭha's MS., but especially in taraṅgas i.—vi. and in the first half of the seventh, we find very numerous glosses, various readings and corrections marked by different hands which add, in no small degree, to the critical value of the codex. Leaving aside certain explanatory notes written in the margin by hands which are not met with elsewhere (i. 56 ; iv. 103), the bulk of these later additions and corrections in Ratnakaṇṭha's codex can be traced back to four different hands. Two of these designated in the Edition A_2 and A_3, respectively, are of particular importance for the criticism of the text.

To A_2 we owe, apart from a series of important corrections and various readings in the text, a considerable number of valuable glosses which have proved most useful in ascertaining the details of the historical topography of Kashmir and which also throw a welcome light on many other obscure points in Kalhaṇa's narrative. There is good reason to assume that A_2 is the oldest among the annotators of the codex archetypus and probably a contemporary of Rājānaka Ratnakaṇṭha himself. A gloss on the word नीवि, v. 145, which Ratnakaṇṭha had left unfinished in the middle of a word, has been completed by A_2. The conclusion to be drawn from this circumstance is made more certain by a reference to the readings recorded in iv. 503, which prove that A_2 must have made its revision of the codex before the other old annotator marked A_3. Here A_1 had written originally अङ्कविन्दुगणाश्रतां; this had been corrected into भाङ्कविन्द° by A_2 who explained his own reading by a marginal gloss. A_3 who restores the original reading of A_1 and explains it by an interlinear note, must necessarily have had the correction of A_2 before his eyes. The same relation exists between the readings of A_1 and the two annotators in iv. 688. The faded appearance which the writing of A_2 shows in many places, tallies with the above conclusion as to the priority of this annotator.

Although A_2 refers in several notes expressly to separate MS. authority[2] it till appears to me very doubtful whether A_2 had actually used for his revision any MS. apart from Ratankaṇṭha's original. The numerous lacunae throughout the whole work, which Ratnakaṇṭha had indicated by dots or empty space, have either been filled in by A_3 (not by A_2) or have remained as before. It seems scarcely possible that A_2, who had bestowed so much trouble on the correction of the text of the codex and on the explanation of its contents, should have been unable to supplement any Ratnakaṇṭha's lacunae in taraṅgas i—vii. if he could have referred to another independent MS. We are thus led to assume, as the easiest explanation, that the above quoted reference to another MS., as well as the corrections made by A_2 in the text, resulted from a careful collation of Ratnakaṇṭha's copy with its original O. While Ratnakaṇṭha was copying the text of O A_2 appears to have revised what the former had written, and to have added from the original the marginal notes and various readings which Ratnakaṇṭha had omitted to copy.[3] No direct evidence is avaiable

1. Compare the note to viii. 2695 in the Edition.
2. See i. 287 इत्यपि पाठः; ii 103 इत्यन्यपाठः; iv. 501 इत्यपि पाठो रम्यः.
3. Notes by the hand of Ratnakaṇṭha are found only in very few places (see iii. 180, 198, 226 276; iv. 18; viii. 2628); they refer exclusively to points of grammar and construction, and their peculiar wording shows that they are Ratnakaṇṭha's own memoranda jotted down in the course of copying, not notes reproduced from O.

regarding the origin of the glosses and explanatory notes written by A_2. But if we take into account that many of the glosses contain information on Kashmir antiquities which it would have been very difficult for any Paṇḍit of the 17th century to obtain directly,[1] we shall be inclined to look to O as the probable source of these notes and glosses.

Reference has already been made to the annotator A_3 who has filled up most of the lacunae, which A_1 had left in the text of cantos i.—vii., and who has, besides, recorded in the codex a considerable number of various readings and explanatory notes. In several instances his hand has also supplied words and whole verses which A_1 had omitted without indicating a lacuna. A careful examination of the text thus supplied by A_3 in lacunae and elsewhere will show that the additions of A_3 are derived from a genuine recension of Kalhaṇa's text, and cannot be due to conjecture. To exclude the latter assumption it is sufficient to point to passages like iii. 332; v. 153; vii. 125, 299, where the matter supplemented by A_3 contains historical data which were certainly beyond the reach of any modern emendator. We are thus fully justified in assuming that A_3 has used, for the purpose of revising Ratnakaṇṭha's text, a manuscript which was independent of O. To this MS. we must also trace back the very numerous *variae lectiones* which A_3 has indicated either by writing them in the margin or by correcting the text of A_1.

Besides the various readings we find in several notes written by A_3 particular reference made to readings of another MS.[2] It is probable that in these instances A_3 had found the various readings marked as such in the MS. which he collated. The numerous notes written by A_3 between the lines or in the margin of Ratnakaṇṭha's text, are frequently very useful for the interpretation of Rājataraṅgiṇī, and appear, for reasons similar to those adduced above regarding the glosses of A_2, to have been obtained from an older source. Whereas the glosses of A_2 deal pre-eminently with topographical and historical points, those of A_3 relate more to the general explanation of the text. I have not been able to obtain any information as to the existence of the MS. which A_3 collated, or to discover any traces of its use in other Kashmirian copies, and I am afraid, it must, therefore, be considered as lost. Under these circumstances it is difficult to form a definite opinion as to the relative value of the text recension which this MS. represented, especially as we cannot test the accuracy and extent of the collation made by A_3. Readings of A_3, which set right evident defects of Ratnakaṇṭha's text, are frequent enough, but on the other hand, in numerous cases, they appear to be *lectiores leviores* of no consequence.

We derive much less help for the reconstruction of the text of the Rājataraṅgiṇī from the annotations and additions of A_3 in the last two cantos than in the preceding part of the work. The corrections and various readings of A_3 are not as numerous in the seventh taraṅga, as before, and become of distinctly rare occurrence in the eight. On the other hand, lacunae of A_1 which A_3 has omitted to fill in, make their first appearance in the seventh canto and increase in an aggravating fashion towards the end of the work.

Why the revision of A_3 should have been so much less thorough in this part of the text than in the preceding one, cannot in the absence of the original MS. from which A_3 obtained its corrections, be stated with certainty. As we meet with occasional supplements

1. Compare, e. g., the glosses of a A_2 on topographical points : i. 96, 168, 302 ; v. 39, 144 ; on details of the ancient Hindu administration ; iv. 691 ; v. 389, on obsolete customs : iv. 710.

2. See iv. 498, 646; vii. 248, 264, [illegible]; v. 478. [illegible].

by A_3 as far down as vii.3153, it cannot be assumed that in the original of A_3 the eighth canto was entirely missing.

Besides the two old annotators A_2 and A_3 who on account of the materials they used, possess independent critical value, we find in the codex archetypus additions from two other hands which cannot claim such importance. A_4 who writes in a small and modern hand (see the note at the foot of fol. 103 *reverse*, reproduced in the facsimile) has added a number of notes and glosses which assist us but little in the interpretation Glosses like the one to v. 150, in which *Ṭakkadeśa*,[1] the country neighbouring on *Gūrjara* (*Gujrāt* in the Punjab) is identified with *Skardo*, or Little Thibet, cannot inspire with confidence in the judgement of the glossator or the reliability of his information. There is nothing to show that A_4 copied any of his glosses from an older MS., nor have any of them been reproduced in the Sāradā MS. R described below which was copied from the archetypus in Laukika Saṁvat 99, *i. e.*, A.D. 1823. As this MS. gives all the other notes and glosses to be found in A we may safely conclude that the additions of A_4 have been made subsequent to that date, probably by some member of Paṇḍit Keśavarām's family.

Another modern hand, marked A_5 in the Edition, has re-written certain portion of the last seven folia of the codex archetypus which had become difficult to read on account of the worn state of the original leaves. As these supplements of A_5 show in several instances mistakes which are not found in the Sāradā transcripts described below, it is evident that they are of a very recent date.

A diligent search has been made on my behalf by my Kashmirian friends since 1888 with a view of discovering if possible an old MS. of the Rājataraṅgiṇī which might prove independent of A; but these endeavours have produced no better result than Professor Bühler's efforts in 1875 The remaining critical materials referred to in the present Edition require, therefore, but a short notice.

All Kashmir MSS of the Rājataraṅgiṇī which I have seen or of which I have been able to obtain information, are known to be recent transcripts from Ratnakaṇṭha's codex prepared either directly or with the help of another copy.

Among these copies of two MSS. mentioned above as belonging to *Paṇḍit Rāzdān Balabhadra* and *Paṇḍit Govind Kaul* of Śrīnagar, may be considered the earliest as well as the most reliable; and accordingly only these two MSS. have been consulted wherever a reference to later copies was necessary on account of the present defective state of the archetypus.

The MS. of Paṇḍit Rāzdān Balabhadra, marked R in the Edition, forms a Volume of 353 folia, carefully written on modern paper. The colophon[2] states that it was written by one *Bhaṭṭa Govardhana*, of the *Yaksha* family, in the Laukika year 99, the figures for the century being omitted as usual in dates of that Era. Sons of a copyist of this name are still living in Srīnagar, and as the paper and writing is certainly not more than a 100 years old, there can be no doubt that the year meant is Laukika Saṁvat 4899 or A. D. 1823. *Bhaṭṭa Govardhanas's* copy is well written but by no means free from misreadings and blunders. In copying the scribe has followed indifferently either the text of Ratnakaṇṭha or the

1. See Cunningham *Ancient Geography*, p. 149 ; *Siyuki* (transl, by Beal) i. 165 *seqq*.

2 लिखिता चैषा मया यक्षजात्यन्वितभट्टगोवर्धनाभिधेन द्विजातिना काष्ठुलवासिना ताशावनविषये *Kāthul* and *Tāshāvan* are names of parts of Srinagar संवत् ९९ का वदि ५ परे २ एषा समाप्तिमगमत् ॥

various readings of A_2 and A_3. This has been the case also in the other copies made from A, and hence the frequent discrepancies between these transcripts to which allusion has already been made. *Bhatta Govardhana* has copied also the glosses and notes of A_2 and A_3. A later hand has revised the MS from A correcting mistakes and adding in many places the variae lectiones indicated in A. The lacunae of the last two cantos have been filled in by a different hand in accordance with the emendations of the Calcutta Edition.

The other MS, copied from the archetypus and now in possession of Paṇḍit Govind Kaul (marked G) closely resembles in its appearance the copy R. The name of the copyist is not given nor the date when it was written. But the similarity of the writing makes it probable that it was copied by the same scribe early in the present century. None of the glosses and notes found in the archetypus are copied in G; but in many instances the various readings of A_2 or A_3 have been followed by the scribe or marked by him in the margin. The MS. has been revised by several later hands which have entered other variae lections from A and have marked besides numerous corrections in cantos vii. and viii. Most of the corrections are taken from the Calcutta Edition; others are of different origin and of greater value for conjectural criticism. Many of the happiest emendations marked *secundā manu* in G are from the hand of the present owner of the MS., Paṇḍit Govind Kaul, to whose learning and critical acumen they amply testify.

We know from Mr. Troyer's statement[1] that the editio princeps of the Rājataraṅgiṇī was printed with the help of a copy which Mr. Moorcroft had forwarded from Kashmir to the Asiatic Society of Bengal. Professor Bühler has already pointed out that according to the tradition of the Kashmir Paṇḍits Mr. Moorcroft's copy was transcribed from the codex archetypus. This tradition is fully confirmed by the versified colophon found at the end of the Calcutta Edition after the *Rājataraṅgiṇīsaṁgraha*[2]

Here we read that "*Śrīmurkarāphaka Sāhibha*" obtained the Annals of the Kings of Kashmir including Kalhana's Rājataraṅgiṇī, from the learned *Śivarāma* who is praised for having preserved in his house the only copy of the work in Kashmir. Paṇḍit Śivarāma, commonly called *Śivopadhyāya*, was the grandfather of Paṇḍit Keśavarāma in whose possession our codex archetypus was found by Professor Bühler.

I have not had an opportunity of inspecting Mr. Moorcroft's copy, but an examination of the Calcutta Edition shows clearly that most of the corruptions in the first six cantos are caused by faulty transcriptions of the Śāradā characters in A, for which Ratnakaṇṭha's peculiar handwriting must be held largely resposible.

Other deviations from A are due to corrections which the editors have wrongly introduced in their text. This has been frequently the case in passages in which Kalhaṇa

1. Troyer, Rajatarangini, Tom. I., iv.

2. श्रीमत्कोम्पानिभूपस्य प्रियः श्रीमुर्कराफकः । साहिबमाख्या मन्त्री यो श्रीवास्तंवरपरं मतम् ॥ श्री मुर्कराफको मन्त्री प्राप्तकश्मीरमण्डले । राज्ये श्रीरणजित्सिंहभूपतेः प्रियदर्शनः ॥ श्रीमच्छिवकेश्वरतोऽम्यगा प्राप्ता राजतरङ्गिणी । मुर्कराफकमन्त्रीशैः सुहाख्यश्रीमत्प्रार्थिनः ॥ श्रीमच्छ्रीशिवरामस्य गृहे राजावली कृता । कश्मीरमण्डले नित्यं वर्तते नान्य सद्मनि ॥ श्रीमच्छिवुकेन्द्रशिवोपाध्याय नमो नमः ॥ येनोपाध्यायेन पञ्चसहस्रवर्षाणां महामन्त्रोक्तसहिता राजावली स्वगृहे पालिता प्रयत्नेन श्रीशिवमोचयता वेत्ति सद्रम् ॥ वर्तते न गृहे यस्य कृता राजतरङ्गिणी । स श्रीमन्मूलक एव स्थानभूतः स्वर्गमवाप्नुयात् ॥ संवत् १८८० ॥ for श्रीमच्छिवकेश्वर° above read श्रीमच्छिवकेश्वर°; Mr. Moorcroft obtained his copy through the intercession of some member of the *Trika* family to which *Shivarāma* and his descendants to the present day have been attached as hereditary "*gurus*" and which has held for several generations past an influential position in Kashmir.

refers to details of Kashmir topography and similar topics, which the Calcutta Paṇḍits naturally found it difficult to explain.[1]

For such corrections the last two cantos with their frequently defective text afforded a large scope. The editors have invariably filled up the lacunae of A even where they extended to several *pādas,* and have frequently altered the text near such lacunae in an unscrupulous manner so as to suit the supposed context. No critical value can, therefore, be attached to the readings of the editio princeps apart from that which they may claim as conjectural emendations.

In now remains for me to indicate shortly the lines which I have followed in preparing the text of the present Edition from the materials furnished by the codex archetypus. I have endeavoured to show above that besides the text which Ratnakaṇṭha copied from some now lost codex, only the readings of one other independent MS. (similary lost) have been preserved for us in the corrections and additions of A_2. Under these circumstances Ratnakaṇṭha's copy, as revised by A_2 from the same original, was the only possible basis of the present Edition. From this I have departed in favor of A_2 only where the readings of the latter hand appeared to me distinctly preferable and to represent a closer approach to Kalhaṇa's original. In every such case the text of A_1 has been carefully indicated in the footnotes. This has also been done in every instance where the text of A_1 had been corrected by A_2. Whenever the readings of A_1 appeared to me superior or equal to the variations of A_2, and accordingly were retained in the text, the readings of A_2 have been recorded in the notes. All words or letters which A_2 has supplied either where A_1 had marked a lacuna, or elsewhere, have been distinctly noted. Wherever the relative value of the readings cannot be settled by reference to grammar or dictionary, I must reserve a statement of the reasons which guided me in the selection, for the exegetical notes of the second Volume. I am aware that in such case I may have frequently erred ; but I trust that the care which has been taken to record in all cases both the readings of A_1 and of the later annotators, will render such errors of less consequence.

I have naturally felt much more serious doubts and apprehensions in dealing with passages where the text actually found in A left me only the choice of accepting readings which were undoubtedly corrupt, or of deviating from the authority of our only MS. Attention has already been called to the fact that blunders of copying and evident corruptions which are of very rare occurrence in the first six cantos, make their appearance more frequently in the seventh canto. These corruptions increase in number and extent in the eight taraṅga, especially towards its end, where they create serious obstacles to the interpretation of the work. The majority of the mistakes found in A is of such a nature that if we are allowed to take it for granted that Kalhaṇa was as careful to conform to the rules of grammar and prosody in the last two as in the preceding six cantos, we can indicate with perfect certainty the needed corrections. But in other passages the obscurity of the context and the defective state of whole verses make amendations much more hazardous.

I have considered it part of my duty as an editor to aid towards the interpretation of the work by indicating such emendations as appeared to me indispensable. Wherever this was done by placing the corrected reading in the text, attention has been called to the

1. See for local names thus metamorphosed in the Calcutta Edition, *e.g.*, i. 102, 173; iii. 10; v.232; vii, 1081.

emendation and a reference given to the reading of A which was carefully noted below. In other more doubtful cases where I was unable to find a satisfactory emendation, I had to content myself with marking the passage as corrupt in the notes and showing the corrections, if any, to be found in the Editions or later MSS. Wherever an emendation was based upon the evidence of parallel passages in Kalhana's Rājataranginī, the latter have been quoted in the critical notes. Where the reasons for an emendation could not be given in this concise form, they will be set forth in the second Volume. It is scarcely necessary, perhaps, to mention that in all cases where corrupt passages had to be restored, close attention has been paid to the palaeographical features of the Sāradā characters, as the text of A must be traced back through MSS. which, including Kalhaṇa's original copy, have all been written in these characters.

I have endeavoured to keep constantly before my eyes the dangers with which any attempt at emendation is beset in the case of so difficult a text as the Rājataranginī and have accordingly tried to exrcise the greatest caution. This may have led me sometimes to accept the text of A as correct where a closer examination may prove it to be defective; but I hope that those who are competent to judge will more readily pardon such shortcomings than errors in the opposite direction. For the same reasons I have obstained from suggesting emendations for passages in which the *lacunae* of A_1 have not been filled up by A_2, except where only a few *aksharas* are missing and can be restored from the nature of the context or by reference to related passages with a reasonable degree of certainty.

I am too well aware of the many and serious difficulties which the eight taraṅga presents, not to feel that its text, as printed in the present Edition, stands still in need of further searching revision. I should have willingly undertaken the labor involved in this, but for the delay in publication which, from the limited amount of leisure at my disposal, would have been in that case inevitable. As most of what is of interest in Kalhaṇa's work is contained in the preceding cantos the text of which is on the whole in a fair state of preservation, I did not feel justified in postponing the issue of the present Edition.

The complete restoration of Kalhaṇa's text in the eight taraṅga is an end which if at all attainable with our present materials, would require continued application for many years. I have spared no trouble in recording as carefully as I could, the readings actually found in our only MS., and I hope that the materials thus furnished will enable others, specially qualified for the task, to free the text from its present blemishes more thoroughly than I have been able to do.

While endeavouring to acquaint the reader with the exact state of the text as found in A, I have not considered it necessary to reproduce all purely orthographical peculiarities of that codex. The orthography of A agrees on the whole with that followed in the old Sāradā MSS., but Ratnakaṇṭha is by no means so consistent in certain particulars as the writers of many birch-bark MSS of an earlier date.

Thus the two spirants *Jihvāmūlīya* and *Upadhmanīya*[1] (*kh* and *ph*) are only occasionally used in place of the *visarga*, and instead of the final *s* being assimilated before an initial sibilant which is the rule in old Sāradā MSS., we find it in A often written as

1. See Professor Bühlers *Kashmir Report*, p. 32.

visarga. In view of such inconsistencies I have thought it best to follow in regard to details of *saṁdhi* the uniform practice adopted in European Editions. But whenever a reading of A had to be shown for critical purposes in the notes I have printed there the form actually found in the MS. The sign of *avagraha* (ऽ) is employed by Ratnakaṇṭha not in the manner of the printed texts, but in order to mark in doubtful cases the division of parts of compounds. I have for this reason, in accordance with the system followed, *e. g.*, in the Bombay Sanskrit Series, refrained from using in the Edition the avagraha as a sign to mark the elision of an initial *a*. A uses the *anusvāra* sign to indicate assimilated final *m* in external combination, but does not employ it regularly. I have adhered also in this respect to the uniform rule followed in the Editions of the Bombay Sanskrit Series.

As regards the orthography of individual words I had occassion to depart from A only in a small number of cases. We find the letters *b* and *v* used in A as in other Kashmirian MSS., in words which are more correctly spelt with *v* and *b*, respectively. A list of such words is given below.[1] Several words show almost regularly a duplication of consonants which is not justified by their etymology.[2] I have followed in all the above cases the spelling adopted in the St. Petersburg Dictionaries. This I have done also with regard to a few other words in which the spelling of A differs from that adopted by European Editors[3]; in such isolated cases, however, the discrepancies of spelling have been marked in the footnotes.

It will be clear from the remarks made above that it would have served no useful critical purpose if I had burdened the footnotes with a list of all the variations and mistakes which occur in the printed Editions of the Rājataraṇgini. Their readings have, therefore, been referred to only where the text of A is defective or doubtful. On the other hand I have thought it necessary to record in the notes on glosses and explanatory notes written by A_2 or A_3. Many of the glosses are of importance for the interpretation of the Rājataraṇgini and careful reference to them will bear good results in the interesting work of indentifying the ancient sites mentioned in Kalhaṇa's narrative. They enable us to check and verify the present oral tradition of the Kashmirian Paṇḍits on this and kindred subjects, and their duplication in a complete form has, therefore, been considered essential. These glosses and notes go back evidently to different sources, and I have, therefore, not thought it advisable to correct the occasional mistakes of grammar and spelling which are found in them. Of the annotations by A_4 which have been shown to be of recent origin, I have reproduced only the few which appeared to me to contribute to the interpretation of the text.

The system of distinguishing the names of persons, tribes, localities, &c., by heavier type will, I hope, facilitate reference to the text and occasionally prove useful also for its interpretation. That it has not always been easy to carry out this plan will be readily understood by those who know the difficulties which arise in the explanation of the Rājataraṇgini from Kalhaṇa's references to obscure details of the ancient topography and ethnography of Kashmir. In showing certain words like *Mahāsarit*, *Ḍhakka*, *Ḍāmara*,

1. A writes अरविन्द, तीव, वीरा, वीहि and again उत्थण, क्लीव, निवहुण, पिवस्तं, वलश, वालिश, वाष्प, शवल.

2. Thus we find in A क्षेत्र, पुड़, क्षित्र, बद्धयतां, ब्याप्नृत्य instead of क्षेत्र, पुष्प, क्षित्र, बध्यतां, व्याप्नृत्य of our Editions.

3. Thus A always writes अरठ, फाल्गुण, कप, वदन्य, विमर्ष, स्कन्द for अरठ फाल्गुन, कप्य, वदान्य, विमर्श, स्कन्ध— Here it may also be noted that in Ratnakantha's handwriting the ligatures ष and ष which are very much alike all Śāradā MSS., cannot be distinguished.

Divira, as proper names, it was necessary to assume what has yet to be proved in the second Volume.[1]

A visit which I paid to Europe during the Summer of 1890, enabled me to submit the materials I had collected, to Prof Bühler who granted me his valuable advice in all questions connected with the proposed Edition. It was chiefly due to the continued help and encouragement of this scholar who has done, perhaps, more than any living Sanskritist to lay open the true sources of ancient Indian History, that I was able on my return to India in the Autumn of 1890 to take up without further delay the preparation of the text for the present Edition.

Among those who have assisted me in carrying out this task, I must mention in the first place *Paṇḍit Govind Kaul* of Srinagar, whose help in connection with the Rājataraṅgiṇī I was fortunate enough to secure during my first visit to Kashmir. Paṇḍit Govind Kaul accompained me to Lahore in 1888, and has since rendered me very valuable assistance by communicating the oral traditions of the Kashmirian Paṇḍits as well as the results of his own researches on many points connected with Kalhana's narrative and with the ancient topography of the country. Paṇḍit Govind Kaul's spirit of scientific enquiry and his thorough acquaintance with the history and geography of his country which attracted already in 1875 the notice of Professor Bühler[2], have enabled him to find new explanations for many difficult passages of the Rājataraṅgiṇī. These explanations which will be duly noticed in the second Volume, have frequently influenced me in the selection of readings for my text. I owe to Paṇḍit Govind Kaul a careful collation of the MSS. R G, which was made before I obtained the use of the archetypus. Paṇḍit Govind Kaul's aid has also facilitated my collating the archetypus for the first half of the text, and when his subsequent absence from Lahore prevented him from assisting me further in this task, he still continued to render valuable help in connection with the reading of proofs. I have received equally useful assistance for the second half of the text from a younger Kashmirian scholar, *Paṇḍit Mukundarām*, who also prepared under my directions provisional indices to the Rājataraṅgiṇī of which I have availed myself with advantage when revising the text of cantos vii. and viii. I am indebted to both scholars for much information on Kashmirian topics without which a correct comprehension of Kalhaṇa's text is unattainable, and I gladly take this opportunity to thank them publicly for the unflagging zeal and industry which they have shown in collecting it. I trust that the services they have thus rendered to all students of the Chronicle of Kashmir will meet with due recognition in their own country.

If I have left it to the last to mention my friend *Paṇḍit Dāmodar*, Head Paṇḍit of His Highness the Mahārāja's Pāthaśālā at Śrinagar, it is merely because the distance at which we were placed from each other, did not allow me to appeal as frequently as I wished, to his wide learning in matters relating to the text of Kalhaṇa. Pandit Dāmodar possesses a very intimate acquaintance with all that the Sanskrit poets of Kashmir have produced, and is thus, perhaps, better qualified than anybody else to expound the intrica-

1. Here I may mention that for convenience of reference the terms कम्पन and द्वार where they stand for कम्पनाधिपति and द्वारपति, and a few other abbreviations of this kind have been treated as proper names.

2. See Professor Bühler's Kashmir Report, p. 27.

cies of Kalhaṇa's style. He has always been most ready to help me in collecting MSS. of texts bearing on the Rājataraṅgini.[1]

Ever since I first visited the Vale of Kashmir and formed the plan of editing the Chronicle of its earliest rulers, I have enjoyed every facility and help for my work which its present Government could afford me. It has therefore, been a source of sincere satisfaction to me to be permitted to dedicate this Edition to His Highness MAHARAJA PARTAB SINGH, G.C.S.I., as a slight mark of my deep gratitude and respect.

I must record my sincere thanks to His Highness RAJA AMAR SINGH K.C.S.I., Prime Minister of the State, who has helped me on all occasions and who by encouraging every effort directed towards the preservation of the monuments of the ancient culture and literature of Kashmir, worthily continues the best traditions of the rule of His Highness the late Mahārāja Ranbir Singh Under the presidency of His Highness Rāja Amar Singh, the Kashmir State Council sanctioned a liberal grant towards the publication of the Rājataraṅgini. This has made it possible for me to bring out the present Edition in a form which, I hope, will not be found unworthy of the distinguished patronage it has received. By a further grant which the State Council was pleased to sanction at the proposal of His Highness Rāja Amar Singh, I was enabled to undertake during the Summer vacation of 1891 an archaeological tour in the Eastern part of the valley of the Kashmir and in the adjoining alpine districts, and to collect, partly by means of excavations, fresh materials for the study of the antiquities of the country. These I hope to utilize in the second Volume of the present work.

My thanks are due to Colonel W. F. Prideaux, BO.S.C., Resident in Kashmir, for having recommended my work for the patronage of the State Council. Himself a scholar deeply interested in the History and Geography of the East, he has never failed to accord me his generous support and aid in all matters affecting the progress of my researches in Kashmir.

The late Lieutenant-Governor of the Punjab, Sir James Lyall, G.C.I.E., K.C.S.I., at the recommendation of the Director of Public Instruction, J. Sime, Esq., LL.D., was pleased to aid this publication by a liberal subscription for which I offer my grateful acknowledgment.

For the drawing reproduced in the *Vignette* of the title page, I am indebted to my friend Fred H. Andrews, Esq., Vice-Principal of the Lahore School of Arts, who gave me his valuable help during part of last year's archaeological tour in Kashmir. Mr. Andrews' drawing shows the temple of *Mārtanḍ*, famous in the Annals of Kashmir, as we saw it in its present state of ruin.

I must lastly thank the Superintendent of the Education Society's Press for his ready assistance in all matters relating to the typography of the Volume. It will be due largely to his care if the number of misprints is not found so large as might have been anticipated from the difficulties under which the reading of the proofs had sometimes to be carried on.

1. At the time that these pages are passing through the press news reaches me that this most learned and amiable of all Kashmirian scholars has fallen a victim to the epidemic now raging in the Valley. By the death of Pandit Damodar who is scholarly acquirements and nostic gifts was *facile princeps* among the Pandits of Srinagar, Sanskrit learning in Kashmir has suffered a service loss. My lamented friend had set himself the task of continuing the Rajtarangini from the time of Akbar to the present date, and from what I had seen of the parts composed I may say that had he been spared to complete it, his work would have shown that Kalhana could have found for generations past no worthier successor.

I hope to give in the second Volume of this Edition exegetical notes on the text of the Rājataraṅgiṇi with a running commentary on those points of Kalhaṇa's narrative which are of interest for the history, archaeology and topography of Kashmir. It will also contain an introduction to the work, complete indices and, if possible, a map showing the ancient geography of the country as ascertained from the Rājataraṅgiṇi and other Kashmirian texts. The second Volume will be published as soon as the scanty leisure I can spare from teaching and office duties will permit me to complete the arrangement of the materials which I have collected during the last four year.

M. A. STEIN

SENATE HALL,
LAHORE :
June 7th, 1892.

LIST OF ABBREVIATIONS

A = *Rājānaka Ratnakaṇṭha's codex.*

A_1 = *Rājānka Ratankaṇṭha's own handwriting.*

A_2, A_3, A_4, A_5 = *Later annotators of Rājānaka Ratankaṇṭha's codex* (see Preface, pp.x.—xii.).

R = *MS. of P. Rāzdān Balabhadra.*

G = *MS. of P. Govind Kaul.*

C = *Calcutta Edition, 1835.*

P = *Paris Edition, 1840.*

Edd. = *Calcutta and Paris Editions.*

corr. = *corrected.*

cf. = *compare.*

N.B.—The figures preceded by C., *shown at the foot of the pages, refer to the verse numbers as marked on the margin of the Calcutta Edition.*

राजतरङ्गिणी ।

॥ प्रथमस्तरङ्गः ॥

ॐ स्वस्ति ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

भूषाभोगिफणारत्नरोचिःशिबिरवर्तिने । नमः प्रलीनमुक्ताय हरकल्पमहीरुहे ॥१॥

भाले वह्निशिखाङ्कुरं रचयितोर्विभ्रोर्यदन्यन्मृणालीकरकुण्डलितं भूषितं जलधिर्भुजगाङ्कितकम्बलाविः ।
वक्षो विश्वदर्शनकञ्चुकाञ्चितं वपुरार्धदेहस्य यो भवः शुभफलप्रणोऽस्तु भवते भवानीव वा हरिणः ॥२॥

वन्द्यः कोऽपि सुधास्यन्दास्कन्दी स सुकवेर्गुणः । येनायाति यशःकायः स्थैर्यं स्वस्य परस्य च ॥३॥

कोऽन्यः कालमतिक्रान्तं नेतुं प्रत्यक्षतां क्षमः । कविप्रजापतींस्त्यक्त्वा रम्यनिर्माणशालिनः ॥४॥

न पश्येत्सर्वसंवेद्यान्भावान्प्रतिभया यदि । तदन्यद्दिव्यदृष्टित्वे किमिव ज्ञापकं कवेः ॥५॥ 5

कथादैर्घ्यानुरोधेन वैचित्र्येऽप्यप्रपञ्चिते । तदत्र किंचिदस्त्येव वस्तु यत्प्रीतये सताम् ॥६॥

श्लाघ्यः स एव गुणवान्रागद्वेषबहिष्कृता । भूतार्थकथने यस्य स्थेयस्येव सरस्वती ॥७॥

पूर्वैर्बद्धं कथावस्तु मयि भूयो निबध्नति । प्रयोजनमनाकर्ण्य वैमुख्यं नोचितं सताम् ॥८॥

दृष्टं दृष्टं नृपोदन्तं बद्ध्वा प्रमयमीयुषाम् । अर्वाक्कालभवैर्वार्ता यत्प्रबन्धेषु पूर्यते ॥९॥

दाक्ष्यं कियदिदं तस्मादस्मिन्भूतार्थवर्णने । सर्वप्रकारं स्खलिते योजनाय ममोद्यमः ॥१०॥ युग्मकम् ॥ 10

विस्तीर्णाः प्रथमे ग्रन्थाः स्मृत्यै संक्षिपतो वचः । सुव्रतस्य प्रबन्धेन लिप्ता राजकथाश्रयाः ॥११॥

या प्रयाता प्रगल्भत्वं नैति सापि वाच्यप्रकाशने । पाटवं दुष्टवैदुष्यवतीर्णा सुव्रतभारती ॥१२॥

केनाप्यनवधानेन कविकर्मणि सत्यपि । अंशोऽपि नास्ति निर्दोषः क्षेमेन्द्रस्य नृपावली ॥१३॥

दृग्गोचरं पूर्वसूरिग्रन्था राजकथाश्रयाः । मम त्वेकादश गता मतं नीलमुनेरपि ॥१४॥

दृष्टैश्च पूर्वभूभर्तृप्रतिष्ठावस्तुशासनैः । प्रशस्तिपट्टैः शास्त्रैश्च शान्तोऽशेषभ्रमक्लमः ॥१५॥ 15

द्वापञ्चाशतमाम्नायभ्रंशाद्यान्नास्मरन्नृपान् । तेभ्यो नीलमताद्दृष्टं गोनन्दादिचतुष्टयम् ॥१६॥

बद्धा द्वादशभिर्ग्रन्थसहस्रैः पार्थिवावलिः । प्राक्पद्मिमिहिराख्येन येन हेलाराजद्विजन्मना ॥१७॥

---

१. [1]) The *aksharas* [illegible] written at the end of the first line in A_1 have been destroyed in binding; G and Edd. read as above; R [illegible], afterwards corrected as above.—[2]) A_2 gloss [illegible].—[3]) [illegible] being effaced at the end of the second line, has been supplemented by A_4. २. [1]) A_4 gloss [illegible].—[2]) These three *aksharas* being faintly visible in the handwriting of A_1 have been repeated by A_4.—[3]) A_4 gloss [illegible].—[4]) A_3 gloss [illegible]; A_4 gloss [illegible].—[5]) A_1 [illegible]; [illegible] smeared over. ३. [1]) Thus corrected by A_1 or later hand from [illegible]; G and R [illegible]. ४. [1]) The *aksharas* [illegible] effaced in A. ७. [1]) A_2 gloss [illegible]. ११. [1]) A_2 gloss [illegible]. १७. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 [illegible]; [illegible] also in G R.—[2]) To this word, marked by brackets in A_1 seems to refer a much effaced gloss or *varia lectio* written by A_2 or A_3 in the margin, looking like [illegible] (?). [3]) The *akshara* [illegible] written at the beginning of a line has become unreadable; [illegible] repeated in margin by A_4.

तन्मतं पूर्व[1]मिहिरो दृष्ट्वाशोकादिपूर्वगान्[2] । अष्टौ लवादीनृपतीन्स्वस्मिन्ग्रन्थे न्यदर्शयत् ॥१८॥ युगलकम् ॥

येऽप्यशोकादयः पञ्च श्रीच्छविल्लाकरोऽब्रवीत्[1] । तान्द्वापञ्चाशतो मध्याच्छ्लोकस्तस्य तथा ह्ययम् ॥१९॥

20 आशोकादभिमन्योर्ये[1] प्रोक्ताः पञ्च महीभुजः । ते द्वापञ्चाशतीं[2] मध्यादेव लब्धाः पुरातनैः ॥२०॥

इयं नृपाणामुल्लासे ह्रासे वा देशकालयोः । भैषज्यभूतसंवादिकथा युक्तोपयुज्यते ॥२१॥

संक्रान्तप्राक्तनानन्तव्यवहारः सु[1]चेतसः । कस्येदृशो न संदर्भो यदि वा हृदयंगमः ॥२२॥

क्षणभङ्गिनि जन्तूनां स्फुरिते परिचिन्तिते । मूर्धाभिषेकः शान्तस्य रसस्यात्र विचार्यताम् ॥२३॥

तदमन्दरसस्यन्दसुन्दरेयं निपीयताम् । श्रोत्रशुक्तिपुटैः स्पष्टमत्र राजतरङ्गिणी ॥२४॥

25 पुरा सतीसरः कल्पारम्भात्प्रभृति भूरभूत् । कुक्षौ हिमाद्रेरर्णोभिः पूर्णा मन्वन्तराणि षट् ॥२५॥

अथ वैवस्वतीयेऽस्मिन्प्राप्ते मन्वन्तरे सुरान् । द्रुहिणोपेन्द्ररुद्रादीनवतार्य प्रजासृजा ॥२६॥

कश्यपेन तदन्तःस्थं घातयित्वा जलोद्भवम् । निर्ममे तत्सरो भूमौ कश्मीरा इति मण्डलम् ॥२७॥ युगलकम् ॥

यद्वैतस्तनिःष्यन्ददण्डकुण्डातपत्रिणा[1] । यत्सर्वनागाधीशेन नीलेन[2] परिपाल्यते ॥२८॥

गुहोन्मुखी नागमुखापीतभूरिपया रुचिम् । गौरी यत्र वितस्ताख्या याताप्युज्झति नोचिताम्[1] ॥२९॥

30 शङ्खपद्ममुखैर्नागैर्नानारत्नावभासिभिः । नगरं धनदस्येव निधिभिर्यन्निषेव्यते ॥३०॥

यत्तार्क्ष्यभीत्या प्राप्तानां नागानां गुप्तये ध्रुवम् । प्रसारितभुजं पृष्ठे शैलप्राकारलीलया ॥३१॥

भुक्तिमुक्तिफलप्राप्तिः काष्ठ[1]रूपमुमापतिम् । पापसूदनतीर्थान्तर्यत्र संस्पृशतां भवेत् ॥३२॥

संध्यादेवी[1] जलं यस्मिन्धत्ते[2] निःसलिले गिरौ[3] । दर्शनं पुण्यपापानामन्वयव्यतिरेकयोः ॥३३॥

स्वयंभूर्[1]यत्र हुतभुग्भुवो[2] गर्भात्समुन्मिषन् । जुह्वतां प्रतिगृह्णाति ज्वालाभुजवनैर्हविः ॥३४॥

35 देवी भेडगिरेः[1] शृङ्गे गङ्गोद्भेदशुची स्वयम् । सरोऽन्तर्दृश्यते यत्र हंसरूपा[2] सरस्वती ॥३५॥

नन्दिक्षेत्रे[1] हरावासप्रासादे सुवरार्पिताः । अद्यापि यत्र व्यज्यन्ते पूजाचन्दनबिन्दवः ॥३६॥

आलोक्य शारदां[1] देवीं यत्र संप्राप्यते क्षणात् । तरङ्गिणी मधुमती वाणी च कविसेविता ॥३७॥

---

१८. [1]) पूर्व of A_1 has been struck out and पद्म written above by A_2; पद्म also in G R.—[2]) Thus A_1: some of the letters having become faint, A_4 (?) has written in margin पूर्वजान् ; A_4 adds the gloss अशोकादीनां पूर्वजान्. १९. [1]) ब्रु corrected by A1; original reading, smeared over, perhaps ब्रु. २०. [1]) A_3 marginal gloss अभिमन्योः सकाशात अशोकात् आ अशोकमभिव्याप्य ये पञ्च राजानः उक्ताः.—[2]) Thus A; G R Edd. read °शतेः. २२. [1]) सु of A_1 corrected by a later hand into स; G R read सु. २८. [1]) A °निष्यन्द°.— [2]) A_2 gloss in margin विरीविप्रवस्थितेन नीलनागेन विरिनाग इति प्रसिद्धेन; A_4 interlinear gloss विरनागस्थितेन. २९. [1]) The following gloss has been written in margin by A_2 in red ink and partly retraced by the same hand in black ink. Words shown in brackets, having now become illegible in A, have been restored from copy in R: गुहोन्मुखी कु[मारसन्मुखी कन्दराभि]मुखी च नागमुखापीतभूरिपयाः [नागमुखेन गजवदनेन आपीतं भूरि]पयः दुग्धं यस्याः सा । नागानां मुखेन आपीतं भूरि पयो यस्याः यथा च गौरी पार्वती वित[स्ताख्यं] यातापि उचितां रुचिम् इच्छां नोज्झति न त्यजति स्वह[र्षि ते. .]चिकां नास्य[अपि]स्वर्यः गौरीस्योचितां रुचिं गुहोन्मु[खीत्वा]दिकां वित[स्तात्वे पि न त्यजति स[र्वा]पि तत्करण.... ३२. [1]) A_2 adds between the lines the gloss काष्ठेश्वरे and in margin कोटिहरिग्रामे कोटहारा-ख्यविषये. ३३. [1]) A_2 gloss भृङ्गनामविषये हैवलग्रामसमीपस्थले.—[2]) Thus A_1; corrected by A_1 into दत्ते which has been copied in G and R.—[3]) A_2 gloss (smeared over) नीलगिर इति प्रसिद्धे. ३४. [1]) A_2 gloss कमरा[ज्ये] स्वैम् इति प्रसिद्धः; A_4 adds कमराज कमराज्याख्ये विषये.— [2]) भु supplied between the lines by A_3. ३५. [1]) A_2 marginal gloss भेडा भाड इति प्रसिद्धा.—[2]) A_2 gloss हंसभागीरथी. ३६. [1]) A_2 gloss नरनामग्रामे. ३७. [1]) A_2 marginal gloss श्रीशैले हरेल इति प्रसिद्धे स्थाने शारदेयारण्यवर्तिनि.

चक्रभृद्विजयेशादिकेदारेशानभूषिते । तिलांशोऽपि न यत्रास्ति पृथ्व्यास्तीर्थैर्विनाकृतः ॥३८॥

विजीयते पुण्यबलैर्बलैर्यत्तु न शस्त्रिणाम् । परलोकात्ततो भीतिर्यस्मिन्निवसतां परम् ॥३९॥

सोष्मस्नानगृहाः शीते स्वस्यतीरास्पदा रवे । यादोविरहिता यत्र निम्नगा निरुपद्रवाः ॥४०॥ 40

असन्तापार्हतां[1] ज्ञात्वा यत्र पित्रा विनिर्मिते । गौरवादिव तिग्मांशुर्धत्ते ग्रीष्मेऽप्यतीव्रताम् ॥४१॥

विद्यावेश्मानि तुङ्गानि कुङ्कुमं सहिमं पयः । द्राक्षेति[1] यत्र सामान्यमस्ति त्रिदिवदुर्लभम् ॥४२॥

त्रिलोक्यां रत्नसूः श्लाघ्या तस्यां धनपतेर्हरित् । तत्र गौरीगुरुः शैलो यत्तस्मिन्नपि मण्डलम् ॥४३॥

तत्र कौरवकौन्तेयसमकालभवान्कलौ । आ गोनन्दात्स्मरन्ति स्म न द्वापञ्चाशतं नृपान् ॥४४॥

तस्मिन्काले भुवं तेषां कुकृतैः[1] काश्यपीभुजाम्[2] । कर्तारः कीर्तिकायस्य नाभूवन्कविवेधसः ॥४५॥ 45

भुजवनतरुच्छायां येषां निषेव्य महौजसां जलधिरशना मेदिन्यासीदसावकुतोभया ।
स्मृतिमपि न ते यान्ति क्ष्मापा विना यदनुग्रहं प्रकृतिमहते कुर्मस्तस्मै नमः कविकर्मणे ॥४६॥

वेल्यास्ताभेभकुम्भशायितपदा येऽपि श्रियं लेभिरे येषामप्यवलम्ब्य पुरा युवतयो गेहेष्वहश्चन्द्रिकाः ।
तांल्लोकोऽयमवैति लोकतिलकान्स्वप्नेऽप्यजातानिव भ्रातः सत्कविकृत्य किं स्तुतिशतैरन्धं जगत्त्वां विना ॥४७॥

अष्टषष्ट्यधिकामब्दशतद्वाविंशतिं नृपाः । अपीपलंस्ते कश्मीरान्गोनन्दाद्याः कलौ युगे ॥४८॥

भारतं द्वापरान्तेऽभूद्वार्तयेति विमोहिताः । केचिदेतां मृषा तेषां कालसंख्यां प्रचक्रिरे ॥४९॥ युग्मम् ॥

लब्धाधिपत्यसंख्यानां वर्षान्संख्याय भूभुजाम् । भुक्तात्कालात्कलेः शेषो नास्त्येव तद्विवर्जिताम् ॥५०॥ 50

शतेषु षट्सु सार्धेषु त्र्यधिकेषु च भूतले । कलेर्गतेषु वर्षाणामभूवन्कुरुपाण्डवाः ॥५१॥

लौकिकेऽब्दे चतुर्विंशे शककालस्य सांप्रतम् । सप्तत्याभ्यधिकं यातं सहस्रं परिवत्सराः ॥५२॥

प्रायस्तृतीयगोनन्दादारभ्य शरदां तदा । द्वे सहस्रे गते त्रिंशदधिकं च शतत्रयम् ॥५३॥

वर्षाणां द्वादशशती षष्टिः षड्भिश्च संयुता । भूभुजां कालसंख्यायां तद्द्वापञ्चाशतो मता ॥५४॥

ऋक्षादृक्षं शतेनाब्दैर्यात्सु चित्रशिखण्डिषु । तच्चारे[1] संहिताकारैरेवं दत्तोऽत्र निर्णयः ॥५५॥ 55

---

३८. [1]) A_2 gloss चक्रभृत् केशवः चक्रधर इति प्रसिद्धः विजयेशः ईशानः त्रिजकाशो इति प्रसिद्धः. ३९ [1]) Thus corrected by A_3 from A_1 पुण्य ; G and R read पुण्य°, the latter with the *v. l.* मोक्ष°. ४०. [1]) Thus emended in G; A R सुस्थ°. ४१. [1]) A_1 असन्तापहतां; corrected in-margin by A_2 as above.—[2]) A_2 gloss कश्यपेन. ४२. [1]) A_3 adds a gloss in margin which has partially become effaced; words in brackets supplemented from copy in R : [विद्या]दिकं द्रा[क्षापर्य]न्तं इत्येतत्[प्रत्यजातं त्रिदिवेऽपि] दुर्लभं [त]त् यत्र कश्मीरमण्डले सामान्यं साधारणमस्ति सर्वजनोपभोग्यं सुलभमिति यावत् विद्यादिकं अनुपमं अत्युत्कृष्टं यद्यपास्ति त्रिदिवेऽपि दुर्लभत्वा[द]न्यत्र साधारणं नास्तीति व्याख्याकारणेन । यत्रासामान्यमिति पाठान्तरं यद्यपि सङ्गतमिव इव तथापि नैतत्समीचीनम् । तस्योत्कृष्टत्वात् अनुपमे हि सर्वपार्थेषु पदार्था[अस्य] लघुतयैव सर्वत्र दर्शनात् । यदुक्तं पत्र[मं लघु सर्वत्र इत्यादि]. ४३. [1]) G has the reading भूः in margin. ४४. [1]) A_1 had आगनन्दात् ; गो supplemented by A_2; A_2 adds a gloss in margin which has become partially effaced (words in brackets from R): आ गोनन्दात् तृतीयगोनन्दात् आ पूर्वीय[गो]नन्दं प[र्य]न्तिमाः आदिगोनन्दना[र]भ्य [अन्ये क]वयो न स्मर[न्ति स्म अस्माभि ....]. ४५. [1]) Thus A_1; corrected by a later hand into कुकृत्यैः which reading is found also into G and R.—[2]) A_2 gloss राज्ञां. ४६.[1]) A has भुजतरुवन, with figures indicating transposition, written by an old hand; G and R read as above. ४७. [1]) A_1 writes सरा above यत्र; सरा smeared over by later hand.—[2]) A_2 in margin सर्वोन्न°; R सर्वो by another hand. ४८. [1]) A_2 gloss अन्यमतं दूषयति.—[2]) A_2 gloss द्वापञ्चाशतिसङ्ख्याः. ४९. [1]) A_2 gloss युद्धं.—[2]) A_1 wrote first °तां but altered thereafter as above. ५१. [1]) A_2 marginal gloss त्रिपञ्चाशदधिके षट्शतवर्षे कलियुगस्य गते इत्यर्थः. ५२. [1]) A_2 marginal gloss अद्य अवर्तिष्यतः. ५३. [1]) A_1 तथा. ५५. [1]) A_1 तच्चारे; corrected by A_2 into तच्चारे and explained by marginal gloss तेषां चारे. (The mistake of A_1 is due to the resemblance of Śāradā त and च).

आसन्मघासु मुनयः शासति पृथ्वीं युधिष्ठिरे नृपतौ । षड्द्विकपञ्चद्वियुतः शककालस्तस्य राज्यस्य ॥५६॥[1]

कश्मीरेन्द्रः स गोनन्दो वैश्रवण्यानुकूलया । दिशा कैलासहासिन्या जाह्नवी पर्युपास्यत ॥५७॥

विहाय देहं शेषाहेर्विषाश्लेषभयादिव । भूर्गोनन्दस्य राजाङ्के भेजे तस्य भुजे स्थितिम् ॥५८॥

साहाय्यकार्यमाहूतो जरासंधेन बन्धुना । स संरुरोध कंसारेर्मथुरां पृथुभिर्बलैः ॥५९॥

60 तेनोपकूलं कालिन्द्याः स्कन्धावारं निबध्नता । यादवीहसितैः[1] सार्धं शोभायां मीलितं यशः ॥६०॥

एकदा सर्वतो भग्नः स्वसेनास्यानुधावतः । तं संरुरोध योद्धारं संगरे लाङ्गलध्वजः ॥६१॥

तयोस्तुल्यौजसोर्युद्धे चिराय करवर्तिनी । मन्ये विजयलक्ष्मीरपि किं जयशङ्कयाभवत् ॥६२॥

अथ शस्त्रक्षतैरङ्गैरालिलिङ्ग रणाङ्गने । भुवं काश्मीरिको राजा यादवस्तु जयश्रियम् ॥६३॥

गते प्रवीरसुलभां तस्मिन्सुरसभां[1] गते । श्रीमान्दामोदरो नाम तत्सूनुरभुनक् क्षितिम् ॥६४॥

65 भोगयोगोर्जितं राज्यं प्राप्तवानपि भूपतिः । ध्यायन्पितृवधं मानी नोपलेभे स निर्वृतिम् ॥६५॥

अथोपसिन्धु गान्धारैः सज्जे कन्यास्वयंवरे । निमन्त्र्य वृष्णीनाहूतान्वृष्णीन्दर्पोद्धरोर्जुनः ॥६६॥

ततस्तस्यातिसंरम्भात्तानदूरस्थिताम्पति । धावाभूद्रिङ्गिणीवाजिरेणुध्वस्तनभस्तला ॥६७॥

तदाहवे विवाहोत्का निपतिं[1] स्म पतिंवरा । आसीत्तु सुरपुरंध्रीणां गान्धारेषु स्वयंवरः ॥६८॥

तदोत्कान्ताहवरथकः[1] स चक्रायुधसंगरे[2] । चक्रधाराध्वना धीरश्चक्रवर्ती दिवं ययौ ॥६९॥

70 अन्तर्वत्नीं तस्य पत्नीं तदा यदुकुलोद्वहः । राज्ये यशोवतीं[1] नाम द्विजैः कृष्णोऽभ्यषेचयत् ॥७०॥

तस्मिन्काले स्वसचिवांस्तद्याचिन्त्यमवीवरत्[1] । इमं पौराणिकं श्लोकमुदीर्य मधुसूदनः[2] ॥७१॥

कश्मीराः पार्वती[1] तत्र राजा ज्ञेयो हरांशजः । नावज्ञेयः स दुष्टोऽपि विदुषा भूतिमिच्छता ॥७२॥[2]

पुंसां निर्गौरवा भोज्ये इव याः[3] स्त्रीजने दृशः । प्रजानां मातरं तास्तामपश्यन्देवतामिव ॥७३॥

अथ प्रजनने मासि सा देवी[1] दिव्यलक्षणम् । निर्दग्धस्यान्वयतरोरङ्कुरं सुषुवे सुतम् ॥७४॥

75 तस्य राज्याभिषेकादिविधिभिः सह संभृताः । द्विजेन्द्रैर्निरवर्त्यन्त जातकर्मादिकाः क्रियाः ॥७५॥

स नरेन्द्रश्रिया सार्धं लब्धवान्बालभूपतिः । नाम गोनन्द इत्येवं नप्ता पैतामहं क्रमात् ॥७६॥

आस्तां बालस्य संनद्धे[1] द्वे धात्र्यौ तस्य वृद्धये । एकां पयःप्रस्राविणी[2] सर्वसंपत्प्रसूः[3] परा ॥७७॥

५६. [1]) See *Bṛihat Saṁhitā* XIII. 3.—A_2 marginal gloss वराहमिहिरकृते ज्योतिःशास्त्रे एषा आर्या । यस्तस्यांवसितः खल्वसौ विहिता श्रीपतिना.—In A a later hand, not met with elsewhere, adds in margin a gloss which has faded in parts (words in brackets supplied from R): आसन्मघास्विति एकैकस्मिन्नृक्षे शतं शतं चरन्ति वर्षाणामिति वचनात् सप्तर्षयो मघास्वव-स्थानात्सप्तर्षीणां कश्मीरेष्वतिप्रसिद्धलौकिकसंवत्सरपरिज्ञानार्थमेतदुक्तमस्मदनुमेयमिदम् । षड्द्विकेति तस्य राज्यस्य युधिष्ठिर-राज्यस्य च शककालः पूर्वोक्तः शतेषु षट्सु सार्धेष्वित्यादिकः विषमविपरीतक्रमाद्[रूपः स] षड्द्विकपञ्चद्वियुतः २५२६ एतत्[त्र]ता वर्षवृन्देन युतः योगेकयुग[युग्मो भवति ३१७९ अयं शककालो वर्तमानशककालो भवति इत्यभ्याहारः] गणितव्यवहारार्थं लौकिकः शककालः शालिवाहनीयः भवति इत्यर्थः ११७५ एतावत्परिमितेऽ कल्यब्देऽतीते शालिवाहनीयदत्तवर्षः ततस्त्रयोदशाधिकाङ्के । कल्य-पराधे गतवतः षट् सप्तत्यधिकषड्[शतं चि]यत् त्रीणि शतानीति युगयोगेकयु[गाः शक]नृपान्तेस्मा इति ६०. [1]) A_1 writes in place of the last three *aksharas* स... ; A_2 has filled up the lacuna with हसितैः, striking out स. ६२. [1]) Thus A_1; A_2 reads यत्नजय°; G and R follow A_1. ६३. [1]) Thus corrected by A_1 from °रणे. ६४. [1]) Thus corrected by A_1 from A_1 सुरसभा°. ६८. [1]) Doubtful. Thus A_1; A_2 reads निपतते, also copied in R; G has निपतति. ६९. [1]) Thus A_1; A_2 तथा°.—[2]) Thus corrected by A_2; A_1 reads °चक्र सयचक्र°. ७०. [1]) Thus A_1; A_2 यशोवतीं. ७१. [1]) Thus corrected by A_2 from A1 स्वसचिवा°.—[2]) A_2 gloss वासुदेवः. ७२. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 °रा,° पर्वती.—[2]) A later hand (perhaps A_3) in margin विष्णुधर्मोत्तरे.—[3]) A_2 in margin स्त्रीजने. ७४. [1]) A_2 gloss यशोवती. ७७. [1]) A_2 gloss उपमाता.—[2]) A_2 reads प्रस्नाविणी.—[3]) A_2 has the marginal gloss भूमिः below which यशोवती is written, perhaps, by the same hand.

तस्यावन्ध्यप्रसादस्य रक्षन्तः पितृमन्त्रिणः । पार्श्वगेभ्यो ददुर्वित्तमनिमित्तस्मितेष्वपि ॥७८॥
अनुद्धानुतिष्ठन्तस्तस्याव्यक्तं शिशोर्वचः । कृतागसमिवात्मानममन्यन्ताधिकारिणः ॥७९॥
पितुः सिंहासनं तेन क्रामता बालभूभुजा । नोत्कण्ठा पादपीठस्य लम्बमानाङ्घ्रिणा हृता ॥८०॥
तं चामरमरुल्लोलकाकपक्षं नृपासने । विधाय मन्त्रिणोऽशृण्वन्प्रजानां धर्मसंशयम् ॥८१॥
इति काश्मीरिको राजा वर्तमानः स शैशवे । साहायकाय समरे न निन्ये कुरुपाण्डवैः ॥८२॥
आम्नायभ्रंशनिर्नष्टनामकृत्यास्ततः परम् । पञ्चत्रिंशन्महीपाला मग्ना विस्मृतिसागरे ॥८३॥
अथाभवल्लवो नाम भूपालो भूमिभूषणम् । वेल्लद्यशोंशुकुल्यायाः प्रीतिपात्रं जयश्रियः ॥८४॥
यस्य सेनाभिनादेन जगदीजिमदायिना । निन्यिरे वैरिणश्चित्रं दीर्घनिद्राविधेयताम् ॥८५॥
तेन षोडशभिर्लक्षैर्विहीनामश्मवेश्मनाम् । कोटिं[1] निष्पाद्य नगरं लोलोरं[2] निरमीयत ॥८६॥
दत्त्वाग्रहारं लेदर्यां लेवारं द्विजपर्षदे । स धामनिन्द्यशौर्यश्रीरारुरोह महाभुजः ॥८७॥
कुशेशयाक्षस्तत्पुत्रः प्रतापकुशलः कुशः । कुरुहाराग्रहारस्य दाताभूत्तदनन्तरम् ॥८८॥
ततस्तस्य सुतः प्राप रिपुनागकुलान्तकः । धुर्यः शौर्याश्रयः श्रीमान्खगेन्द्रः पार्थिवेन्द्रताम् ॥८९॥
स खागिखोनमुषयोः कर्ता मुख्याग्रहारयोः । हरहाससितैः कृत्यैः कीर्ताल्लोकान्क्रमाद्ययौ ॥९०॥
अनर्घमहिमा दीर्घमघवत्ताबहिष्कृतः । अथ साश्चर्यचर्योऽभूत्सुरेन्द्रस्तत्सुतो नृपः ॥९१॥
शतमन्युः शान्तमन्योर्गोत्रभिद्गोत्ररक्षिणः । लेभे यस्य सुरेन्द्रस्य सुरेन्द्रो नोपमानताम् ॥९२॥
दरद्देशान्तिके कृत्वा सोरकाख्यं स पत्तनम् । श्रीमान्विहारं विदधे नरेन्द्रभवनाभिधम् ॥९३॥
तेन स्वमण्डलेऽखण्डयशसा पुण्यकर्मणा । विहारः सुकृतोदारो निर्मितः सौरसाभिधः ॥९४॥
तस्मिन्निःसंततौ राज्ञि प्रशान्तेऽन्यकुलोद्भवः । बभार गोधरो नाम सभूधरवरां धराम् ॥९५॥
गोधराहस्तिशालाख्यमग्रहारमुदारधीः । स प्रदाय द्विजन्मभ्यः पुण्यकर्मा दिवं ययौ ॥९६॥
तस्य सूनुः सुवर्णाख्यस्ततोऽभूत्स्वर्णदोऽर्थिनाम् । सुवर्णमणिकुल्यायाः करालें यः प्रवर्तकः ॥९७॥
तत्सूनुर्जनको नाम प्रजानां जनकोपमः । विहारमग्रहारं च जालोराख्यं च निर्ममे ॥९८॥
शचीनरस्तस्य सूनुः क्षितिं क्षितिशचीपतिः । ततः श्रीमान्क्षमाशीलो ररक्षाक्षतशासनः ॥९९॥
राजाग्रहारयोः कर्ता[1] शमाङ्गासाशनारयोः[2] । सोऽभूत्पुत्रः सुत्रामविष्टरार्धसमाश्रयी ॥१००॥

---

७९. [1]) A_3 [illegible] .—[2]) A_3 gloss [illegible]. ८३. [1]) A_3 adds the following notes in the margin: [illegible] nos. ८६. [1]) A_3 marginal gloss [illegible].—[2]) A gloss below this word has been smeared over with yellow paint; it appears to be लो-[illegible] (*Lolah!*). ८८. [1]) Thus corrected by A_1 from A_1 °[illegible]°; °[illegible]° also in G and R.—[2]) An old gloss, apparently [illegible] (?), has been smeared over with yellow paint; A_4 adds [illegible]. ९२. [1]) Thus corrected by A_1 from A_1 [illegible].—[2]) A_3 in margin [illegible]. ९४. [1]) A_2 reads सोर°. ९६. [1]) A_2 has the glosses [illegible] and [illegible]. ९७. [1]) A_2 gloss in margin [illegible], smeared over and repeated between the lines by A_4.—[2]) A_3 gloss [illegible]. १००. [1]) This word has been left out by A_1 and supplied by A_3.—[2]) A_4 writes the glosses [illegible] and [illegible] over older glosses, apparently by A_3, which have been smeared over with yellow paint; the older glosses which can be traced only in single letters, seem to have been identical with those written above them by A_4. R has the glosses [illegible] and [illegible] (*sic*). A_1 puts a small *daṇḍa* after शमाङ्गासा, indicating the division of words.

प्रपौत्रः शकुनेस्तस्य भूपतेः प्रपितृव्यजः । अथावहदशोकाख्यः सत्यसंधो वसुंधराम् ॥१०१॥

यः शान्तवृजिनो राजा प्रपन्नो जिनशासनम् । शुष्कलेत्रवितस्तात्रौ तस्तार स्तूपमण्डलैः[1] ॥१०२॥

धर्मारण्यविहारान्तर्वितस्तात्रपुरेऽभवत्[1] । यत्कृतं चैत्यमुत्सेधावधिप्राप्त्यक्षमेक्षणम् ॥१०३॥

स षण्णवत्या गेहानां लक्षैर्लक्ष्मीसमुज्ज्वलैः । गरीयसीं पुरीं श्रीमांश्चक्रे श्रीनगरीं नृपः ॥१०४॥

105 जीर्णं श्रीविजयेशस्य विनिवार्य सुधामयम्[1] । निष्कल्मषेणाश्ममयः प्राकारो[2] येन कारितः ॥१०५॥

सभायां विजयेशस्य समीपे च विनिर्ममे । शान्तावसादः प्रासादावशोकेश्वरसंज्ञितौ ॥१०६॥

म्लेच्छैः संछादिते देशे स तदुच्छित्तये नृपः । तपःसंतोषिताल्लेभे भूतेशात्सुकृती सुतम् ॥१०७॥

सोऽथ भूभृज्जलौकोऽभूद्भूलोकसुरनायकः[1] । यो यशःसुधया शुद्धं व्यधाद्ब्रह्माण्डमण्डलम् ॥१०८॥

यस्य दिव्यप्रभावस्य कथाः श्रुतिपथं गताः । आश्चर्याचार्यतां[1] यान्ति नियतं[2] सुधियामपि[3] ॥१०९॥

110 कोटिवेधिनि[1][2] सिद्धे हि स रसे हाटकार्पणैः । आसीत्सुषिरतां[3] हर्तुं[4] हेमाण्डस्य[5] ध्रुवं क्षमः ॥११०॥

संस्तम्भ्याम्भः प्रविष्टेन तेन नागसरोऽन्तरम् । तारुण्यं फणिकन्यानां निन्ये संभोगभव्यताम् ॥१११॥

तत्कालप्रबलप्रेद्धबौद्धवादिसमूहजित् । अवधूतोऽभवत्सिद्धस्तस्य ज्ञानोपदेशकृत् ॥११२॥

विजयेश्वरनन्दीशक्षेत्रज्येष्ठेशपूजने । तस्य सत्यगिरो राज्ञः प्रतिज्ञा सर्वदाभवत् ॥११३॥

ग्रामे ग्रामे स्थितैस्तीर्थैर्धावनं प्रतिषिद्धवान् । स्वेनावहन्तं सततं नागः कोऽपि सुहृत्तया ॥११४॥

115 स इद्धवसुधान्म्लेच्छान्निर्वास्याखर्वविक्रमः । जिगाय जैत्रयात्राभिर्महीमर्णवमेखलाम् ॥११५॥

ते यत्रोज्झाटितास्तेन म्लेच्छाश्छादितमण्डलाः । स्थानमुज्झटडिम्बं तज्जनैरद्यापि गद्यते ॥११६॥

जित्वोर्वीं कन्यकुब्जाद्यां तत्रत्यं स न्यवेशयत् । चातुर्वर्ण्यं निजे देशे धर्म्यांश्च व्यवहारिणः ॥११७॥

यथावद्रूढिमप्राप्ते[1] व्यवहारधनादिभिः । सामान्यदेशवद्राज्यं[2] तावदस्मिन्हि मण्डले ॥११८॥

धर्माध्यक्षो धनाध्यक्षः कोशाध्यक्षश्चमूपतिः । दूतः पुरोधा दैवज्ञः सप्त प्रकृतयोऽभवन् ॥११९॥ युगलकम् ॥

120 कर्मस्थानानि धर्म्याणि तेनाष्टादश कुर्वता । ततः प्रभृति भूपेन कृता यौधिष्ठिरी स्थितिः ॥१२०॥

स विक्रमप्रभावाभ्यां समुपार्जितया श्रिया । विदधे वारबालादीनग्रहारानुदग्रधीः ॥१२१॥

द्वारादिषु[1] प्रदेशेषु प्रभावोग्राण्युदग्रया । ईशानदेव्या तत्पत्न्या मातृचक्राणि चक्रिरे ॥१२२॥

---

१०२. [1]) A_2 writes the gloss [illegible] between the lines and adds in margin: शुष्कलेत्रश्च वि[त]स्ता[त्र]श्च तौ शुष्कलेत्रवितस्तात्रौ । द्वितीया द्विवचनमेतत्. G adds to the gloss [illegible] another: [illegible].—[2]) A_2 gloss [illegible]. १०३. [1]) A_2 gloss [illegible]; another gloss in margin smeared over with yellow paint and illegible. १०५. [1]) A_2 gloss [illegible].—[2]) A_2 reads प्रासादो.—[3]) A_1 had first written [illegible] (?) and then erased it. १०६. [1]) A_4 gloss [illegible]. १०८. [1]) G gloss [illegible].—[2]) Thus corrected by A_2 from A_1 [illegible]. १०९. [1]) A_2 reads [illegible].—[2]) Thus corrected by A_2 from A_1 [illegible].—[3]) Emended; A R G सुध°. ११०. [1]) A_2 adds a marginal note, the last line of which has become faded; this has been copied by a different hand below and is shown in brackets: सिद्धे रसे कोटिवेधिनि सति । हाटकार्पणैः स्वर्णदानैः कृत्वा स राजा ब्रह्माण्डस्य सुषिरतां शून्यतां हर्तुं दूरीकर्तुं ध्रुवं निश्चयेन क्षमः समर्थोऽभूत् । कोटिवेधिनि [illegible] सुवर्णं [illegible] [illegible] ब्रह्माण्डस्यापि पूरणं संभवेदिति भावः].—[2]) A_2 reads °वेधिनि.—[3]) A_2 reads सुषिरतां.—[4]) Thus corrected by A_2 from A_1 कर्तुं; thus also in R and G.—[5]) A_2 reads in margin ब्रह्माण्डस्य. ११६. [1]) The *akshara* य has been effaced in A at the beginning of a line and supplied by A_4 at the end of the preceding one; G and R also यत्रो°.—[2]) A_2 gloss निष्कासिताः. ११७. [1]) A_2 reads °कुब्जाद्यां.—[2]) A_1 had स°; corrected into स which is found also G and R. ११८. [1]) Thus corrected by later hand from A_1 °प्राप्ते; G and R read as above.—[2]) A_2 reads °राज्ञां. १२१. [1]) A_2 reads वनबाला°. R has the gloss वारवनो. १२२. [1]) The faded gloss of A_2 [द्व]रिद्वाराणि has been repeated in margin by A_4.

भुक्तनन्दिपुराणः स व्यासान्तेवासिनो नृपः । सेवन सोदरादीनां नन्दीक्षेत्रस्पर्धया व्यधात् ॥१२३॥
प्रतिष्ठां ज्येष्ठरुद्रस्य श्रीनगर्यां विलम्बता । तेन नन्दीशसंस्पर्धा न मेने सोदरं विना ॥१२४॥
विस्मारितो नित्यकृत्यं कार्यव्यग्रतयैकदा । विदूरसोदरजलस्नानलाभसुदुर्मनाः ॥१२५॥ 125
अपश्यन्निर्जलात्स्थानादकस्मादुत्थितं पयः । स सोदराविसंवादि वर्णास्वादादिभिर्गुणैः ॥१२६॥ युगलकम् ॥
प्रादुर्भूते ततस्तस्मिंस्तीर्थे कृतनिमज्जनः । स नन्दिरुद्रस्पर्धायां मानी पर्याप्तिमासदत् ॥१२७॥
तेन जातु परीक्षार्थं निक्षिप्तः सोदरान्तरे । सपिधानाननः स्वर्णभृङ्गारः शुषिरोदरः ॥१२८॥
दिनद्वयेन सार्धेन श्रीनगर्युद्भवाम्भसः । उन्मग्नः स महीभर्तुस्तस्य चिच्छेद संशयम् ॥१२९॥
नूनं नन्दीश एवासौ भोक्तुं भोगानवातरत् । दृष्टादृष्टक्रियासिद्धिर्न भवेत्तादृगन्यथा ॥१३०॥ 130
राज्ञस्तस्य कदाचित्तु व्रजतो विजयेश्वरम् । ययाचे काचिदबला भोजनं मार्गमध्यगा ॥१३१॥
यथेष्टमशनं दातुं ततोऽनेन प्रतिश्रुते । व्यवृणोद्विकृता भूत्वा सा नृमांसाशने स्पृहाम् ॥१३२॥
स सत्त्वहिंसाविरतस्तस्यै मांसं स्वविग्रहात् । अनुज्ञां प्रददौ भोक्तुं यदा सैवं तदाब्रवीत् ॥१३३॥
बोधिसत्त्वोऽसि भूपाल कोऽपि सत्त्वोर्जितव्रतः । कारुण्यं प्राणिषु दृढं यस्येदृक्के महात्मनः ॥१३४॥
बौद्धभाषामजानानो मारेश्वरस्तदा नृपः । को बोधिसत्त्वो यं भद्रे मां वेत्सीति जगाद ताम् ॥१३५॥ 135
पुनर्बभाषे सा भूप श्रोतव्यं मत्प्रयोजनम् । अहं सुत्थापिता बौद्धैः क्रोधाद्विमकृतैस्त्वया ॥१३६॥
लोकालोकाद्रिपार्श्वस्थास्तामस्यः कृत्तिका वयम् । बोधिसत्त्वैकशरणाः काङ्क्षामस्तमसः क्षयम् ॥१३७॥
लोके भगवतो लोकनाथादारभ्य केचन । ये जन्तवो गतक्लेशा बोधिसत्त्वानवेहि तान् ॥१३८॥
सागसेऽपि न कुप्यन्ति क्षमया चोपकुर्वते । बोधिं स्वस्यैव नेच्छन्ति ते विश्वधरणोद्यताः ॥१३९॥
विहारतूर्यनिर्घोषैरुन्निद्रः प्रेरितः खलैः । पुरा भवान्व्यधात्क्रोधाद्विहारोद्दलनं यदा ॥१४०॥ 140
महाशाक्यः स नृपतिर्न शक्यो बाधितुं त्वया । तस्मिन्कृते तु कल्याणि भविता ते तमःक्षयः ॥१४१॥
अस्मद्गिरा प्रेरणीयो विहारकरणाय सः । दत्त्वा स्वदेहसंभारं त्वया मलिनितः खलैः ॥१४२॥
तस्मिन्कृते न नाथेन विहारध्वंसवैशसम् । तस्य तत्प्रेरकाणां च प्रायश्चित्तं कृतं भवेत् ॥१४३॥
क्रुद्धैर्बौद्धैरनुध्याता त्वद्वधार्थं प्रधाविता । अनुशिष्टा समाहूय बोधिसत्त्वैस्तवेत्यहम् ॥१४४॥ कुलकम् ॥
तस्मात्सत्त्वातिरेकस्ते मिषादेवं परीक्षितः । क्षीणपापाय संवृत्ता स्वस्ति ते साधयाम्यहम् ॥१४५॥ 145
कृतप्रतिश्रवे राज्ञि विहारकृतये पुनः । प्रहर्षोत्फुल्लनयना कृत्यादेवी तिरोदधे ॥१४६॥
अथ कृत्याश्रमे कृत्वा विहारं वसुधाधिपः । तत्रैव क्षीणतमसं कृत्यादेवीमसंधयत् ॥१४७॥
विधाय सोऽश्मप्रासादं नन्दिक्षेत्रे क्षमापतिः । भूतेशाय श्रमां कोशैः पूजां रत्नमयीं ददौ ॥१४८॥

१२३. [1]) A_2 gloss सदृश. G has the marginal gloss सोदरतीर्थ नगरितल. १२४. [1]) A_2 reads तत्र. This various reading is not found in G and R.—[2]) A_2 gloss स्थित. १३२. [1]) Thus A_1; also G and R. In A the various reading यथेच्छम् is indicated between the lines, perhaps by A_1. १३३. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 दातुं. G and R read मांसं. १३०. [1]) A_2 reads तथा. १३१. [1]) A_2 कृपया.—[2]) A_2 स्थितं.—[3]) A_2 नैष्कर्म्य.—[4]) A_2 विरोधहर°. १४०. [1]) A_2 marginal gloss यदा बोधिसत्त्वमित्यनुशिष्टा इत्यनेन सम्बन्धः. १४१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °शाक्यः; A_2 °सत्त्वः. G and R have both °शाक्यः and °सत्त्वः. १४२. [1]) A_2 gloss राजा.—[2]) A_2 gloss मलिनः कृतः. १४३. [1]) A_2 gloss राज्ञः. १४४. [1]) A_2 बौद्धाय (?) in margin; struck out. १४५. [1]) A_2 gloss छलात्कृतं.—[2]) A_2 आता. G reads °पापोदयसंवृत्ता.—[3]) A_2 gloss सिद्धं करोमि. १४६. [1]) A_2 तथा. १४७. [1]) A_2 °सर्ववत्. G has both readings, R only that of A_2. १४८. [1]) A_2 as above; A_1 सोश्म°.—[2]) Thus A_1; A_2 श्रमं.

चीरमोचनतीर्थान्तर्गणरात्रं तपस्यता । प्रकाशनिविष्टेन ध्याननिःस्पन्दमूर्तिना ॥१४९॥

150 राज्ञा कनकवाहिन्याः सुचिरात्पुण्यकर्मणा । नन्दीशस्पर्शनोत्कण्ठा तेनानीयत कुण्डताम् ॥१५०॥

द्रागेवयावृत्तगीतक्षणे नर्तितुमुत्थितम् । प्रददौ ज्येष्ठरुद्राय स्वावरोधवधूशतम् ॥१५१॥

भुक्त्वैश्वर्यं स पर्यन्ते प्रविश्य चीरमोचनम् । पत्न्या समं ययौ राजा सायुज्यं गिरिजापतेः ॥१५२॥

अथाशोककुलोत्पन्नो यद्वान्याभिजनोऽथवा । भूमिं दामोदरो नाम जुगोप जगतीपतिः ॥१५३॥

कृतया आज्वलितस्वोर्मीर्मोहेश्वरशिलामनेः । अद्यापि श्रूयते यस्य प्रभावो भुवनाद्भुतः ॥१५४॥

155 हरप्रसादपात्रेण सच्चरित्रानुरागिणा । बबन्ध सुहृदा सख्यं येन वैश्रवणः स्वयम् ॥१५५॥

कुबेर इव यो राज्ञामभ्यः स्वाज्ञाविधायिनः । आविश्य गुह्यकान्दीर्घं गुहसेतुमबन्धयत् ॥१५६॥

सूदे दामोदरीये यस्तस्यासीत्स्वकृतं पुरम् । सेतुना तेन तस्मिंश्चकर्तुं सोऽम्भःप्रतारणम् ॥१५७॥

स्थितं लोकोत्तरं किंचिच्चिकीर्षोरुन्नतात्मनः । रोहन्ति हा विघ्नस्तम्बाः मितपुण्यतया नृणाम् ॥१५८॥

स हि कारयितुं यत्नैर्यतते स्म स्वमण्डले । दीर्घानश्ममयान्सेतूंस्तोयविप्लवशान्तये ॥१५९॥

160 तपोविभूतयोऽचिन्त्या द्विजानामुग्रतेजसाम् । तादृशामपि ये कुर्युः प्रभावस्य विपर्ययम् ॥१६०॥

दायादादिबलैर्नष्टा वृद्धा भूयः समुत्थिता । श्रीर्विप्रावज्ञया राज्ञामपुनःसंभवा पुनः ॥१६१॥

श्राद्धार्थमुत्थितः स्नातुं द्विजैः कैश्चिद्बुभुक्षितैः । प्राक्स्नानाद्भोजनं राजा स कदाचिदयाच्यत ॥१६२॥

यियासुना वितस्तान्तर्यदा तेनावधीरितम् । तदा प्रभावात्ते तस्य तां पुरोऽमुतो व्यधुः ॥१६३॥

सेयं वितस्ता दृष्ट्वैनां भोजयास्मान्स तैरिति । उक्तोऽपि मायाविहितामज्ञासीत्सरिदाकृतिम् ॥१६४॥

165 भोज्यं ददामि नाद्यापि विप्राः सर्पत सांप्रतम् । तैरेत्युक्तास्तमशपंस्ततः सर्पो भवेति ते ॥१६५॥

अशेषमेकेनैवाह्ना श्रुत्वा रामायणं तव । शापस्य शान्तिर्भवितेत्यूचिरे ते प्रसादिताः ॥१६६॥

स दामोदरसूदान्तर्भवन्दूरमुदन्यया । शापोष्णश्वासधूमेन जनैरद्यापि लक्ष्यते ॥१६७॥

अथाभवन्स्वनामाङ्कपुरत्रयविधायिनः । हुष्कजुष्ककनिष्काख्यास्त्रयस्तत्रैव पार्थिवाः ॥१६८॥

स विहारस्य निर्माता जुष्को जुष्कपुरस्य यः । जयस्वामिपुरस्यापि शुद्धधीः संविधायकः ॥१६९॥

170 ते तुरुष्कान्वयोद्भूता अपि पुण्याश्रया नृपाः । शुष्कलेत्रादिदेशेषु मठचैत्यादि चक्रिरे ॥१७०॥

प्राज्ये राज्यक्षणे तेषां प्रायः कश्मीरमण्डलम् । भोज्यमास्ते स्म बौद्धानां प्रव्रज्योर्जिततेजसाम् ॥१७१॥

तदा भगवतः शाक्यसिंहस्य परनिर्वृतेः । अस्मिन्महीलोकधातौ सार्धं वर्षशतं ह्यगात् ॥१७२॥

बोधिसत्त्वश्च देशेऽस्मिन्नेको भूमीश्वरोऽभवत् । स च नागार्जुनः श्रीमान्षडर्हद्वनसंश्रयी ॥१७३॥

अथ निष्कण्टको राजा कण्टकोत्सादहारदः । अभीर्बभूवाभिमन्युः शतमन्युरिवापरः ॥१७४॥

---

१५० [1]) G has the v. l. स्पर्शनो° in margin.— [2]) Thus A_3; A_1 कुण्डताम्. १५१ [1]) A_3 सोवरोध°. १५३. [1]) A_2 gloss कुलं. १५४. [1]) Thus A_3; A_1 अस्यापि. १५५. [1]) Thus A_3; A_1 °प्रसादपात्रेण १५६. [1]) A_2 gloss गुह्यसुर्पो इति भाषया. १५७. [1]) A_2 gloss दाम्बुद भोदर्. १६०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तयोऽचिन्त्या.— [2]) A_2 gloss दामोदरनृपसदृशानां. १६१ [1]) A_3 °बलाज्जष्टा. १६३. [1]) [2]) [3]) A_2 glosses ब्राह्मणाः, नदीं, चक्षुः १६४. [1]) A_3 दृष्ट्वै°.—[2]) A_2 gloss राजा — [3]) A_3 gloss मायया. १६५ [1]) A_2 gloss ब्राह्मणाः. १६६. [1]) Thus A_1; A_3 च in margin, G and R follow A_3. १६७. [1]) A_2 gloss तृष्णया.—[2]) A_3 शापोष्ण°. १६८. [1]) A_2 glosses above these names हुष्कोरो, जौकोरो, कानेस्पुर. १६९. [1]) A_2 gloss जौकोरस्य.—[2]) A_2 gloss जिवासपुर १७०. [1]) A_3 पुण्याशया.—[2]) A_2 gloss हुललेत्री.—[3]) A_3 °चैत्यानि. १७१. [1]) A_3 gloss अतं नाम. १७३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_2 भूम्येश्वरो.—[2]) A_2 वसन् · [3]) Thus corr. by A_2 from A_1 °हेन्वन; A_2 gloss हर्वन ग्राम. १७४. [1]) A_2 gloss कण्ठोटु.

स्वनामाङ्कं शशाङ्काङ्कशेखरं विरचय्य सः । परार्ध्यविभवं श्रीमानभिमन्युपुरं व्यधात् ॥१७५॥ 175
चन्द्राचार्यादिभिर्लब्ध्वा देशात्तस्मात्तदागमम् । प्रवर्तितं महाभाष्यं स्वं च व्याकरणं कृतम् ॥१७६॥
तस्मिन्नवसरे बौद्धा देशे प्रबलतां ययुः । नागार्जुनेन सुधिया बोधिसत्त्वेन पालिताः ॥१७७॥
ते वादिनः पराजित्य वादेन निखिलान्बुधान् । क्रियां नीलपुराणोक्तामच्छिन्दन्नागमद्विषः ॥१७८॥
मण्डले विप्लुताचारे विच्छिन्नबलिकर्मभिः । नागैर्जनक्षयश्चक्रे प्रभूतहिमवर्षिभिः ॥१७९॥
हिमान्यां बौद्धबाधाय पतन्त्यां प्रतिवत्सरम् । शीते दार्वाभिसारादौ षण्मासान्पार्थिवोवसत् ॥१८०॥ 180
तदा प्रभावः कोप्यासीद्बलिहोमविधायिनः । मानवस्याद्भुतशाहिमा बौद्धाश्च निधनं गताः ॥१८१॥
नीलमुद्दिश्य देशस्य रक्षितारमहीश्वरम् । काश्यपश्चन्द्रदेवाख्यस्तपस्तेपे ततो द्विजः ॥१८२॥
तस्य प्रत्यक्षतां यातो नीलस्तुहिनविप्लवम् । न्यवारयज्जगादापि स्वपुराणविधिं पुनः ॥१८३॥
आद्येन चन्द्रदेवेन शमितो यक्षविप्लवः । द्वितीयेन तु देशेस्मिन्दुःसहो भिक्षुविप्लवः ॥१८४॥
राजा तृतीयो गोनन्दः प्राप्ते राज्ये तदन्तरे । यात्रायागादि नागानां प्रावर्तयत पूर्ववत् ॥१८५॥ 185
राज्ञा प्रवर्तिते तेन पुनर्नीलोदिते विधौ । भिक्षवो हिमदोषाश्च सर्वतः प्रशमं ययुः ॥१८६॥
काले काले प्रजापुण्यैः संभवन्ति महीभुजः । यैर्मण्डलस्य क्रियते दूरोत्सन्नस्य योजनम् ॥१८७॥
ये प्रजापीडनपरास्ते विनश्यन्ति सान्वयाः । नष्टं तु ये योजयेयुस्तेषां वंशानुगाः श्रियः ॥१८८॥
इत्येतत्प्रतिवृत्तान्तं देशेस्मिन्वीक्ष्य लक्षणम् । भाविनां भूमिपालानां मार्गेणैव शुभाशुभम् ॥१८९॥
नवीकृतवतो देशं तस्य वंश्यैरियं मही । सिद्धैः प्रवरसेनाद्यैश्चिरं भुक्ता स्वकर्मभिः ॥१९०॥ 190
गोनन्दान्वयिनामाद्यः स रघूणां रघुर्यथा । नृपतिः काश्यपीं वर्षाणि पञ्चत्रिंशतिमन्वशात् ॥१९१॥
वर्षषष्टिं सषण्मासैः षड्भिर्वर्षैर्विवर्जिताम् । विभीषणाभिधोरक्षत्क्षितिं गोनन्दनन्दनः ॥१९२॥
इन्द्रजिद्रावणाख्यास्तां पितापुत्रौ नृपौ क्रमात् । पञ्चत्रिंशत्सहार्धाश्च वर्षास्त्रिंशद्ययोर्ययुः ॥१९३॥
बिन्दुरेखाच्छविर्यस्य दृष्टा भाव्यर्थशंसिनी । स रावणस्य पूजार्थं लिङ्गं भाति वटेश्वरः ॥१९४॥
चतुःशालामठस्यान्तःकृतायादायि भूभुजा । वटेश्वराय निखिलं तेन कश्मीरमण्डलम् ॥१९५॥ 195
पञ्चत्रिंशतमब्दानां क्ष्मां बुभोज महाभुजः । रावणक्षोणिभृत्सूनुः सार्धमन्यो विभीषणः ॥१९६॥
किंनरापरनामाथ किंनरैर्गीतविक्रमः । विभीषणस्य पुत्रोभून्नरनामा नराधिपः ॥१९७॥
सदाचारोपि स नृपः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । व्यधाद्विषयदोषेण महानर्थपरंपराम् ॥१९८॥
विहारे निवसन्नेकः किंनरग्रामवर्तिनि । तस्य योगबलात्कोपि श्रमणोपाहरत्प्रियाम् ॥१९९॥
विहाराणां सहस्राणि तत्कोपान्निरदाह सः । अग्राहयच्च तद्ग्रामान्द्विजैर्मध्यमठाश्रयैः ॥२००॥ 200
कृतापणं राजपथैर्नौयानोज्ज्वलनिम्नगम् । स्फीतपुष्पफलोद्यानं स्वर्गस्येवाभिधान्तरम् ॥२०१॥

---

१७५. ¹) A₁ seems to have read °ङ्क; corr. as above by A₂.— ²) A₂ reads शशाङ्कार्ध°. १७६. ¹) A₁ originally as above; A₁ or a later hand has altered this to °देशं तस्मात्, but A₃ has restored the first reading. G and R have °देशं in text and °देशात् in margin.— ²) A₂ gloss चन्द्रव्याकरणं. १८०. ¹) A₂ gloss भेम्बर् राजपुरी देशे. १८१. ¹) A₂ °वादिनाम्. १८२. ¹) A₁ ततस्तेपे; corr. by A₂ as above. १८४. ¹) A₂ बौद्धवि°. १८५. ¹) A₁ as above; a later hand corr. पूर्वविद्गोनन्द प्राप्तराज्यस्तद°.— ²) A₂ gloss तीर्थेषु. १८८. ¹) A₂ नष्टेषु सत्स्वन्वया. १८९. ¹) Thus A₂; A₁ देशे. १९०. ¹) A₂ gloss गोनन्दस्य. १९४. ¹) A₂ gloss रक्तः.— ²) A₂ पूजार्हं. १९९. ¹) A₂ gloss काश्मीर् पाम प्रसिद्धः.— ²) A₂ gloss बौद्धः.

द्विजयोपार्जितैर्वित्तैर्जितवित्तेशपत्तनम् । वितस्तापुलिने तेन नगरं निरमीयत ॥२०२॥ युग्मकम् ॥
तत्रैकस्मिन्किलोद्याने स्वच्छस्वादुजलान्वितम् । आसीत्सुश्रवसो नाम्नो नागस्य वसतिः सरः ॥२०३॥
कदाचित्तस्य दूराध्वक्लान्तो मध्यंदिने युवा । जायार्थी तत्सरःकच्छे विश्रान्तः कोऽपि वाडवः ॥२०४॥
205 सच्छायपादपतले समीरैः शमितक्लमः । पाणी जलमुपस्पृश्य भोक्तुं सक्तून्प्रचक्रमे ॥२०५॥
तान्पाणौ गृह्णतैवाथ तेन तीरविहारिभिः । पूर्वमाकर्णितो हंसैः शुश्रुवे नूपुरध्वनिः ॥२०६॥
निर्गते मञ्जरीकुञ्जात्पश्यत्पुरतस्ततः । कन्ये नीलनिचोलिन्यौ स केतकायतलोचने ॥२०७॥
कर्णिकापद्मरागाब्जनाललीलायितस्रजा । मनोज्ञचपलापाङ्गे तन्वीयोज्ज्वलरेखया ॥२०८॥
हारिणैकाञ्चलैर्मन्दमारुतान्दोलनाकुलैः । सनाथांसयुगे कच्छलाकापल्लवैरिव ॥२०९॥ तिलकम् ॥
210 ते ग्रासाक्रान्तानने दृष्ट्वा शनैरभ्यर्णमागते । विररामाशनारम्भान्मुहुर्व्रीडाजडीकृतः ॥२१०॥
भुञ्जाने कच्छगुच्छानां शिम्बीरम्बुजलोचने । ते पुनर्दृष्टवानथ किंचिद्व्यापारितेक्षणः ॥२११॥
आकृतेर्हा विभीदृश्या भोज्यमेतदिति द्विजः । ध्यायन्कृपार्द्रः संमान्य च ते सक्तूनभोजयत् ॥२१२॥
उपनिम्बे च संगृह्य पुटकैर्धवलीकृतैः । तयोः पानाय पानीयं सरसः स्वच्छशीतलम् ॥२१३॥
आचान्ते शुचितां प्राप्ते कृतासनपरिग्रहे । ततश्च वीजयन्पर्णतालवृन्तैरभाषत ॥२१४॥
215 भवत्यौ पूर्वसुकृतैः कैश्चित्संप्राप्तदर्शने । चापलादिदमुल्लासात्प्रष्टुमिच्छत्ययं जनः ॥२१५॥
कल्याणिनीभ्यां कतमा पुण्या जातिः परिष्कृता । कुत्र वा क्रान्तमेतादृग्विरसं येन भुज्यते ॥२१६॥
एका तमूचे विद्ध्यावामस्य सुश्रवसः सुते । स्वादुभोज्यमसंप्राप्ते किमीदृग्नोपभुज्यते ॥२१७॥
पित्रा विद्याधरेभ्योऽथ प्रदातुं परिकल्पिता । इरावत्यहमेषा च चन्द्रलेखा यवीयसी ॥२१८॥
पुनर्द्विजोऽभ्यधादेवं नैर्धन्यस्य किमस्ति वः । ताभ्यामवादि तातोऽत्र हेतुं वेत्ति स पृच्छ्यताम् ॥२१९॥
220 ज्येष्ठेऽत्र कृष्णद्वादश्यां यात्रायै तक्षकस्य तम् । आगतं चूडया तोयस्यन्दिन्या ज्ञास्यसि ध्रुवम् ॥२२०॥
द्रष्टव्यावावामपि तदा तदभ्यर्णकृतस्थिती । इत्युक्त्वा फणिकन्ये ते क्षणादास्तां तिरोहिते ॥२२१॥
क्रमात्प्रवृत्ते नोऽथ नटचारणसंकुलः । प्रेक्षिलोकसमाकीर्णस्तत्र यात्रामहोत्सवः ॥२२२॥
द्विजोऽपि कौतुकाकृष्टः पर्यटन्नन्वमञ्जसा । कन्योक्तचिह्नशालस्य नागस्यान्तिकमाययौ ॥२२३॥
पार्श्वस्थिताभ्यां कन्याभ्यां पूर्वमावेदितोऽथ सः । द्विजन्मने व्याजहार स्वागतं नागनायकः ॥२२४॥
225 ततः कथान्तरे क्वापि पृष्टः कारणमापदाम् । जगाद तं द्विजन्मानं निःश्वस्य पवनाशनः ॥२२५॥
अभिमानवतां ब्रह्मन्युक्तायुक्तविवेकिनाम् । युज्यतेऽवश्यभोग्यानां दुःखानामप्रकाशनम् ॥२२६॥
परदुःखं समाकर्ण्य स्वभावसुजनो जनः । उपकारासमर्थत्वात्प्राप्नोति हृदयव्यथाम् ॥२२७॥

२०२. ¹) A₂ gloss कुबेर. २०४. ¹) A₂ gloss मध्याह्ने. २०५. ¹) A₂ सरीसृप°. २०७. ¹) A₂ gloss द्विपत्रक. २०८. ¹) A₂ gloss कर्णिकायां कर्णाभरणे. २०९. ¹) A₂ gloss कंचुक. २११. ¹) ²) A₂ glosses कच्छपार्श्वे, हिम इति भाषया. २१२. ¹) A₂ gloss चिरः. २१३. ¹) Thus corr. from A₁ °वदलीकृतैः by A₂, which adds the note धवलीकृतैः [illegible] इति ॥—²) Thus corr. by A₂ from A₁ °शीतलम्. २१४. ¹) A₂ gloss [illegible]. २१७. ¹) This verse is supplied in margin by a hand resembling A₃; found in G R Edd.—²) A₂ gloss किमिदृश. २२०. ¹) Emended; A R G [illegible].—²) Thus corr. by A₁ from चूडया. २२३. ¹) A₃ gloss [illegible]. २२४. ¹) A₃ °वेदितस्य. २२५. ¹) A₃ gloss नागः. २२६. ¹) A₂ वश्य.

भूमिं त्वां बहु मन्यते यदि पुनर्यत्नेनुकम्पोचितामिर्लीक विन्दति योग्यतां विततधीः कुर्वन्नुपेतोऽत्ययः ।
गर्वोत्तानशिरोधरं कथयति ख्यातं तु कष्टामपदं श्रुत्वा दुःखमहद्भुतां विनुते पीडां मर्मः प्राकृतः ॥२२८॥
अन एव निमेषार्धां भ्रमयन्तुः स्वमायते । जीर्णानि कृच्छ्रदुःखानि दृश्यन्ते चिन्तानलः ॥२२९॥
कः स्वजनमनीराणां जलपेऽद्भुदितावरम् । बालात्स्नेन भूतेन यदि सा न प्रकाशते ॥२३०॥ 230
मदास्मिन्नेतपौर्णात्कात्स्नुपि व्यक्तिमायते । तदापि योग्यं कार्यो न ममान्युपपद्यते ॥२३१॥
तथाप्यस्तविज्ञायर्थं निजर्नसरकात्मना । ईदृशमाप्तः कल्याणीनिश्चिता यदि श्रूयते ॥२३२॥
योग्यं तत्कृते शुल्कपूजाली दृश्यते मयी । अमुना मद्भावालेन काम्यद्वीपिकाः कृता वयम् ॥२३३॥
अभुक्ते नाम्निकैरन्ने नवे नागैर्न भुज्यते । अन्नं नापि च तत्रैव कमलेन हता वयम् ॥२३४॥
क्षेत्राणि दशस्योमस्मिन्भूद्भूपि फलसंपदम् । भोक्तुं नैव समर्थाः स्मः प्रेता इव सरित्कूलम् ॥२३५॥ 235
तथा कुरु यथा भद्रेनेत्तमयत्नेन नैष्ठिकः । योग्यां प्रतिक्रियां विप्रो वयमप्युपकुर्महे ॥२३६॥
स तथेति ततो नागमुक्त्वा वयस्यो द्विजः । अचिन्तयद्विचारार्थं नरपालस्य कन्दनाम् ॥२३७॥
गूढं तस्य बहिःसेवकुटीगर्भकृतस्थितेः । बध्यमानान्नमाद्यानयैवार्थं न्यासिपत्तः ॥२३८॥
भुञ्जान एव तस्मिन्नत्यात्रेव जहार सः । महीन्द्रः करकाकारवर्षी स्फीतां कलशियम् ॥२३९॥
तं च व्युत्क्रान्तदारिद्र्यः सरसोऽभ्यर्णमागतम् । कृतोपकारमन्योर्भुर्भोजीमनयद्विजम् ॥२४०॥ 240
स तत्र पितुरादेशात्कन्याभ्यां विहितार्हणः । अमर्त्यतुल्यैर्भोगैरतोष्यत दिने दिने ॥२४१॥
कालेन सर्वानामन्त्र्य स्वां भुवं गन्तुमुद्यतः । प्रतिश्रुतवरं नागं चन्द्रलेखामयाचत ॥२४२॥
संबन्धयोग्यमपि तं कृतसत्ववशंवदः । संविभेजे स भुजगः कन्यया च धनेन च ॥२४३॥
एवं नागवराप्राप्तभियस्तस्य द्विजन्मनः । नराख्यपुरे कालस्तैस्तैर्भोगैरतवैर्ययौ ॥२४४॥
भुजगेन्द्रतनूजापि तं पतिं पतिदेवता । अतोषयत्पराध्यैभीः शीलाचारादिभिर्गुणैः ॥२४५॥ 245
तस्यां कदाचित्सौधाग्रस्थितायां प्राङ्गणाद्धरिः । आतपायोज्झितं धान्यं बुभुजे चिरन्तनः ॥२४६॥
तं वारयितुमाहूता भूत्वा नासन्गृहे यदा । शिञ्जानमञ्जुमञ्जीरा सा तदावातरत्स्वयम् ॥२४७॥
एकहस्तधृतावेणिस्रस्तपीरांशुकान्तया । तया पाणिसरोजेन धावित्वा सोऽथ ताडितः ॥२४८॥
भोज्यमुत्सृज्य नागस्य फणिस्त्रीस्पर्शनस्ततः । सौवर्णी पाणिमुद्राङ्के तुरगस्यैवपद्यत ॥२४९॥
तस्मिन्काले नरो राजा चारैस्तां चारुलोचनाम् । श्रुत्वा द्विजवधूं तस्थौ मार्गेणाकुलितस्मरः ॥२५०॥ 250
तस्य धावन्तमुन्मत्तमन्तःकरणवारणम् । बलान्नियमितुं नासीदपवादभयाङ्कुशः ॥२५१॥
तस्मिन्नुद्धुरतरागाभिविप्लवे भूपतेः पुनः । चकार स्वकृत्यान्तो रसभावानुकारिताम् ॥२५२॥
चक्रे पर्यस्तमर्यादः सरलाङ्गुलिशोभिना । स काञ्चनकराङ्केन शशाङ्केनेव वारिधिः ॥२५३॥
मीडाम्निगडनिर्मुक्तो दूतिराकूतशंसिभिः । तामुपच्छन्दयन्नेव सुन्दरीमुपचेक्रमे ॥२५४॥
सर्वोपायैरसाध्यां च विप्रस्तत्पतिरप्यसौ । तेनायाच्यत लुब्धेन राज्ञान्यायां कृतत्रपा ॥२५५॥ 255

---

२२८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °यंतेः.— [2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सुविर°.— [3]) A_2 पुनः ; A_2 gloss [illegible]. २३२. [1]) A_2 त्रिपतापाते. २३४. [1]) A_2 अभुक्ते नाम्निकैरन्ने नवे. २३०. [1]) Thus A_2 ; A_1 °राणी. २३८. [1]) Thus A_1 ; a later hand alters this into नयमानान्नादिवम्, found also in G and R. २४९. [1]) Thus A_2; A_1 °मुद्राङ्कु.

अथ निर्भर्त्सनां तस्मादपि प्राप्य तदासकृत् । हठेन हर्तुं तां राज्ञा समादिश्यन्त सैनिकाः ॥२५६॥
नैर्गृहाये कृताक्रन्दो निर्गत्यान्येन वर्त्मना । त्राणार्थी नागभवनं सजानिः प्राविशद्द्विजः ॥२५७॥
ताभ्यामभ्येत्य वृत्तान्ते ततस्तस्मिन्निवेदिते । क्रोधान्धः सरसस्तस्मादुज्जगाम फणीश्वरः ॥२५८॥
उग्रगर्जज्जिह्मजीमूतजनितध्वान्तसंततिः । स घोराशनिवर्षेण ददाह सपुरं नृपम् ॥२५९॥
260 दग्धप्राण्यङ्गविगलद्वसासृक्क्लेदवाहिनी । मयूरचन्द्रकाङ्केव वितस्ता समपद्यत ॥२६०॥
शरणाय प्रविष्टानां भयाच्चक्रधरान्तिकम् । मुहूर्तान्निरदह्यन्त सहस्राणि शरीरिणाम् ॥२६१॥
मधुकैटभयोर्मेदः प्राग्गुर्वोरिव चक्रिणम् । दग्धानां प्राणिनां तत्तत्तदा सर्वाङ्गमस्पृशत् ॥२६२॥
स्वसा सुश्रवसो नागी रमण्याख्याद्रिगह्वरात् । साहाय्यकायाश्मराशीन्समादाय तदाययौ ॥२६३॥
सा योजनाधिके शेषे मार्गस्याराात्सहोदरम् । कृतकार्यं निशम्याश्मवर्षं ग्रामेषु तज्जहौ ॥२६४॥
265 योजनानि ततः पञ्च जाता ग्रामधरा खिला । सा रमण्याटवीत्यद्याप्यस्ति स्थूलशिलाविला ॥२६५॥
घोरं जनक्षयं कृत्वा प्रातः सानुशयोऽप्यहिः । लोकापवादनिर्विण्णः स्थानमुत्सृज्य तद्ययौ ॥२६६॥
दुग्धाब्धिधवलं तेन सरो दूरगिरौ कृतम् । अमरेश्वरयात्रायां जनैरद्यापि दृश्यते ॥२६७॥
श्वशुरानुग्रहान्नागीभूतस्यापि द्विजन्मनः । जामातृसर इत्यन्यत्तत्र च प्रथितं सरः ॥२६८॥
प्रजानां पालनव्याजान्निःशङ्कक्षयकारिणः । अकस्मादन्तकाः केचित्संभवन्ति तथाविधाः ॥२६९॥
270 अद्यापि तत्पुरं दग्धं श्वभ्रीभूतं च तत्सरः । उपचक्रधरं दृष्ट्वा कथेयं स्मर्यते जनैः ॥२७०॥
राज्ञां रागः क्रियाग्रामे दोषः स्वल्पदृशां मते । तत्तस्य तेन संवृत्तं यन्नाभूत्क्वापि कस्यचित् ॥२७१॥
सतीदैवतविप्राणामप्येकस्य प्रकोपतः । श्रुतो हि प्रतिवृत्तान्तं त्रैलोक्यस्यापि विप्लवः ॥२७२॥
चत्वारिंशतमब्दान्स मासैश्चोनां त्रिभिः समाम् । भुवं भुक्त्वा क्षितिवृषा दुर्नयेन क्षयं ययौ ॥२७३॥
अप्यल्पकालसंदृष्टप्राकाराट्टालमण्डलम् । तत्किंनरपुरं लेभे गन्धर्वनगरोपमाम् ॥२७४॥
275 एकस्तु तनयस्तस्य वैचित्र्यात्कर्मणां गतेः । स्वधात्र्या विजयक्षेत्रं नीतः प्राणैर्न तत्यजे ॥२७५॥
राजा सिद्धाभिधः सोऽथ तथा निःशेषितं जनम् । नवीचकार जलदो दावदग्धमिवाचलम् ॥२७६॥
इति वृत्तं महाश्चर्यं तस्य पित्र्यं महामतेः । संसारासारताज्ञाने प्राप पुण्योपदेशताम् ॥२७७॥
भोगयोगेन मालिन्यं नेतुं मध्यगतोऽपि सन् । न शक्यते स्म पङ्केन प्रतिमेन्दुरिवामलः ॥२७८॥
दर्पज्वरोष्णभूपालमध्ये निर्ध्यायतोऽनिशम् । सुधासूतिकलामौलिं तस्यैवोल्लाघतां ययौ ॥२७९॥
280 गणितं गुणिना तेन मणीस्तृणमिवोज्झता । खण्डेन्दुमण्डनार्चायां मण्डनत्वमखण्डितम् ॥२८०॥
राज्ञस्तस्यैव राजश्रीः परलोकानुगाभवत् । यस्तामयोजयत्पूर्तौ धर्मेणाव्यभिचारिणा ॥२८१॥
षष्टिमब्दान्सशास्योर्वीमासन्नानुचरान्वितः । आरुरोह सदेहोऽसौ लोकाञ्शशिशिखामणेः ॥२८२॥

---

२५६. [1]) A_3 gloss तस्याः भर्तुः.—[2]) A_3 gloss चन्द्रलेखां. २६२. [1]) A_3 तं तु तदा. २६३. [1]) A_3 gloss रमण्या नागी. २६४. [1]) Thus A_2; A_1 °रान्महोदरम्. २६५. [1]) A_2 gloss रमण्याटवी रमेन्यार् इति प्रसिद्धः.—[2]) A_1 originally °प्यस्थि, altered by later hand as above G and R °प्यस्ति. २६७. [1]) A_2 adds the note अमरेश्वरयात्रायां प्राग्निर्दिष्टो नागः सुश्रवा इत्याख्यः सुश्रम् नाग इति भाषया प्रसिद्धः तस्यैवोपरि [निक]टस्थले जामा[त्]नाग इति भाषया प्रसिद्धः स विशाखनामा ब्राह्मण एव निजश्वशुरानुग्रहेण नागीभूतो नाग इत्यर्थः. The *aksharas* in brackets are effaced in A and have been supplied here from R. २६९. [1]) A G R निःशङ्क°.—[2]) [3]) A_3 glosses राजानः, नरनामसदृशाः. २७१. [1]) A_3 राज्ञो.—[2]) Emended; A G,R क्रियाग्राम. २७३ [1]) A_3 gloss इन्द्रः. २७४. [1]) A_3 अत्यल्प°. २८१. [1]) Thus A_1; A_2 धर्मेण स्व°.

भूत्वा नरं समाश्रित्य प्रययुः शोचनीयताम् । तस्थुस्तं तु समालम्ब्य प्रभुं भुवनवन्द्यताम्[1] ॥२८३॥

यस्याश्रितः किल समाश्रयणीयलभ्यां निन्द्यां गतिं जगति सर्वजनार्चितां वा ।
गच्छत्यधस्तृणगुणः श्रितकूपयन्त्रः पुष्पाश्रयी सुरशिरोभुवि वर्तमेति ॥२८४॥

सिद्धः सिद्धः सदेहोयमिति शश्वत्सुरा दिवि । प्राघोषयंस्ताडयन्तः[1] पटहं सप्त वासरान् ॥२८५॥ 285

उत्पलाक्ष इति ख्यातिं पेशलाक्षतया[1] गतः । तत्सूनुस्त्रिंशतं सार्धां वर्षाणामन्वशान्महीम् ॥२८६॥

तस्य सूनुर्हिरण्याक्षः स्वनामाङ्कं पुरं व्यधात् । क्ष्मां सप्तत्रिंशतिं[1] वर्षान्सप्त मासांश्च भुक्तवान् ॥२८७॥

हिरण्यकुल इत्यस्य हिरण्योत्सकृदात्मजः । षष्टिं षष्टिं वसुकुलस्तत्सूनुरभवत्समाः ॥२८८॥

अथ म्लेच्छगणाकीर्णे मण्डले चण्डचेष्टितः । तस्यात्मजोभून्मिहिरकुलः कालोपमो नृपः ॥२८९॥

दक्षिणां सान्तकामाशां स्पर्धया जेतुमुद्यता । यस्मिन्पात्युत्तरहरिद्बभारान्याभिकान्तकम् ॥२९०॥ 290

सांनिध्यं यस्य सैन्यान्तर्हन्यमानाशनोत्सुकान्[1] । अजानन्गृध्रकाकादीन्व्रजाग्रे धावतो जनाः ॥२९१॥

दिवारात्रं हतप्राणिसहस्रपरिवारितः । योभूद्भूपालवेतालो विलासभवनेष्वपि ॥२९२॥

बालेषु करुणा स्त्रीषु घृणा वृद्धेषु गौरवम् । न बभूव नृशंसस्य यस्य घोराकृतेर्भृतः ॥२९३॥

स जातु देवीं संवीतसिंहलांशुककञ्चुकाम्[1] । हेमपादाङ्कितकुचां दृष्ट्वा जज्वाल मन्युना ॥२९४॥

सिंहलेषु नरेन्द्राङ्घ्रिमुद्राङ्कः क्रियते पटः । इति कञ्चुकिना पृष्टेनोक्तो यात्रामदात्ततः ॥२९५॥ 295

तत्सेनाकुम्भिदानाम्भोनिम्नगाकृतसंगमः । यमुनालिङ्गनप्रीतिं प्रपेदे दक्षिणार्णवः ॥२९६॥

स सिंहलेन्द्रेण समं संरम्भादुदपाटयत् । चिरेण चरणस्पृष्टप्रियालोकनजां व्यथाम्[1] ॥२९७॥

दूरात्तत्सैन्यमालोक्य लङ्कासौधैर्निशाचराः । भूयोपि राघवोद्योगमाशङ्क्य प्रचकम्पिरे ॥२९८॥

स तत्रान्यं नृपं हत्वा तीव्रशक्तिरुपाहरत्[1] । पटं यमुषदेवाख्यं मार्तण्डप्रतिमाङ्कितम् ॥२९९॥

व्यावृत्य चोलकर्णाटलाटादींश्च नरेश्वरान् । सिन्धुरानिव गन्धेभो गन्धेनैव व्यदारयत् ॥३००॥ 300

तस्मिन्प्रयाते प्राग्रेभ्यः शशंसुस्तत्पराभवम् । नगर्यो नरनाथेभ्यस्त्रुट्यद्वट्टालमेखलाः ॥३०१॥

काश्मीरं द्वारमासाद्य भ्रभ्रष्टस्य दन्तिनः । श्रुत्वा स त्रासजं घोषं तोषरोमाञ्चितोभवत् ॥३०२॥

तदाकर्णनसंरम्भे सद्यैव विरुद्धधीः । शतमन्यद्गजेन्द्राणां हठेन निरलोठयत् ॥३०३॥

स्पर्शोङ्गानि यथा वाचं कीर्तनं पापिनां तथा । संदूषयेदतो नोक्ता तस्यान्यापि नृशंसता ॥३०४॥

को वेत्त्यदुर्नचेष्टानां कृत्यं प्राकृतचेतसाम्[1] । धर्मं सुकृतसंप्राप्तिहेतोः सोपि यदाददे ॥३०५॥ 305

श्रीनगर्यां हि दुर्बुद्धिर्विदधे मिहिरेश्वरम् । होलडायां[1] स मिहिरपुराख्यं प्रभुपत्तनम् ॥३०६॥

अग्रहाराञ्जगृहिरे गान्धारा ब्राह्मणास्ततः । समानशीलास्तस्यैव ध्रुवं तेपि द्विजाधमाः ॥३०७॥

---

२८३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °वन्द्यताम्. २८५. [1]) Thus A_2; A_1 प्रोद्घोषयन्ताड°. २८६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 पेशलाक्षितया. २८७. [1]) A_2 gloss एकोन, with note स्वनामाङ्कपुरमपीति पाठः.—[2]) A वर्षाणि°. २९१. [1]) A_2 gloss हन्यमानानां लोकानां भक्षणं । अशनं । तत्रोत्सुकाः. २९४. [1]) A_2 gloss सिंहलदेशीय. २९७. [1]) Thus corr. by A_1 from हठम्. २९९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °शक्तिरपा°. ३०२. [1]) A_2 gloss तदारभ्य हस्तिवधः इति प्रसिद्धः प्रदेशनाम येन आख्यातो मिहिरकुलः. ३०५. [1]) A_2 वेत्त्युदुत्र°. ३०६. [1]) Emended; A होलाडायां. Cf. vii. 1228. viii. 733. 1432 (*C.*). 2909 (*C.*). 3216 (*C.*).

मेघागमः फणिभुजां प्रथितान्धकारः प्रीणाति हंसममलो जलदात्ययश्च ।
प्रीतेः समानरुचितैव भवेन्निदानं नातुः प्रतिप्रकृतयः परस्परस्य ॥३०८॥[1]
स वर्षसप्ततिं भुक्त्वा भुवं भूलोकभैरवः । भूरिरोगार्दितवपुः प्राविशज्जातवेदसम् ॥३०९॥
310 सोयं त्रिकोटिहा मुक्तो यः स्वात्मन्यपि निर्घृणः । देहत्यागेस्य गगनादुच्चचारेति भारती ॥३१०॥
इत्यूचुर्ये मते तेषां स एव परिहारदः । खण्डबन्धीतमृणतामग्रहारादिकर्मभिः ॥३११॥
आक्रान्ते दारदैर्भौट्टैर्म्लेच्छैरशुचिकर्मभिः । विनष्टधर्मे देशेस्मिन्पुण्याचारप्रवर्तनम् ॥३१२॥
आर्यदेश्यान्स संस्थाप्य व्यतनोद्दारुणं तपः । संकल्प्य स्ववपुर्दाहं प्रायश्चित्तक्रियां व्यधात् ॥३१३॥
अत एवाग्रहाराणां सहस्रं प्रत्यपादयत् । गान्धारदेशजातेभ्यो द्विजेभ्यो विजयेश्वरे ॥३१४॥
315 क्षुरखड्गासिधेन्वादिपूर्णेयःफलके तदा । वह्निप्रदीप्ते सहसा पर्यन्ते स्वां तनुं जहौ ॥३१५॥
इत्येतस्मिञ्जनाम्नाये केचिदव्यभिचारिणि । प्राहुः पुरुषसिंहस्य क्रौर्यं तस्याविगर्हितम् ॥३१६॥ कुलकम् ॥
ये नागेन रुषा दग्धे नगरे प्राभवन्खशाः । तेषां नाशाय वृत्तान्तं पूर्वोक्तं जगदुः परे ॥३१७॥
अवतारयतस्तस्य चन्द्रकुल्याभिधां नदीम् । अशक्योन्मूलना मध्ये शिलाभूद्विघ्नकारिणी ॥३१८॥
ततः कृततपाः स्वप्ने देवैरुक्तः स भूपतिः । यक्षः शिलायां बलवान्ब्रह्मचार्यत्र तिष्ठति ॥३१९॥
320 साध्वी स्पृशति चेदेनां निरोद्धुं न स शक्नुयात् । ततोपरेद्युः स्वप्नोक्तं शिलायां तेन कारितम् ॥३२०॥
तासु तासु कुलस्त्रीषु व्यर्थयत्नास्वथाचलत् । चन्द्रवत्याख्यया स्पृष्टा कुलाल्या सा महाशिला ॥३२१॥
कोटित्रयं नरपतिः क्रुद्धस्तेनागसा ततः । सपतिभ्रातृपुत्राणामवधीत्कुलयोषिताम् ॥३२२॥
इयं चान्यमते ख्यातिः प्रमते तथ्यतः पुनः । अभव्या सनिमित्तापि प्राणिहिंसा गरीयसी ॥३२३॥
एवं क्षुद्रोपि यद्राजा संभूय न हतो जनैः । तत्कर्म कारयंस्तैस्तैर्दैवतैरेव रक्षितः ॥३२४॥
325 प्रजापुण्योदयैस्तीव्रैश्चिरात्तस्मिन्क्षयं गते । वकस्तत्प्रभवः पौरैः सदाचारोभ्यषिच्यत ॥३२५॥
तत्रापि पूर्वसंस्कारादुत्त्रासं दधे जनः । श्मशानवर्जिते लीलावेश्मनीव नृपास्पदे ॥३२६॥
अतिसंतापदाज्जातः स जनाह्लादकोभवत् । जलौघो जलदश्यामात्तपात्ययदिनादिव ॥३२७॥
लोकान्तरादिवायातं मेने धर्मं तदा जनः । अभयं च परावृत्तं प्रवासाद्दहनादिव ॥३२८॥
स वकेशं वकश्वभ्रे वकवत्यापगां तथा । कृत्वा पुरं परार्ध्यश्रीर्लवणोत्साभिधं व्यधात् ॥३२९॥
330 तत्र त्रिषष्टिर्वर्षाणां सत्रयोदशवासरा । अत्यवाह्यत भूपेन तेन पृथ्वीं प्रशासता ॥३३०॥
अथ योगेश्वरी काचिद्भट्टाख्या रजनीमुखे । कृत्वा कान्ताकृतिं काम्यामुपतस्थे विशां पतिम् ॥३३१॥
तया मनोहरैस्तैस्तैर्वचनैर्लोपितस्मृतिः । स यागोत्सवमाहात्म्यं द्रष्टुं हृष्टो न्यमन्त्र्यत ॥३३२॥
पुत्रपौत्रशतोपेतः प्रातस्तत्र ततो गतः । चक्रवर्ती तया निन्ये देवीचक्रोपहारताम् ॥३३३॥
कर्मणा तेन सिद्धाया व्योमाक्रमणसूचकम् । जानुमुद्राद्वयं तस्या दृषद्यद्यापि दृश्यते ॥३३४॥

---

३०८. [1]) Edd. add before this verse the following verses, not found in A G R: [illegible] ॥ — [2]) A₂ °[illegible]. — [3]) Thus A₂; A₁ °[illegible]. ३२०. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ न च. ३२५. [1]) Emended; A R G एकस्त°. ३२६. [1]) G [illegible]. ३३२. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ °[illegible]°.

देवः शतकपालेशो मातृचक्रं शिला च सा । क्षीरीमठेषु महतीं स्मृतिमद्यापि यच्छति ॥३३५॥ 335

देव्यां कुलवतोः कन्दः क्षितिनन्दोऽथवोचितः । ततस्तस्य सुतस्त्रिंशद्वत्सरानन्वशान्महीम् ॥३३६॥

द्वापञ्चाशतमब्दान्क्ष्मां द्वौ च मासौ तदात्मजः । अपासीद्वसुनन्दाख्यः प्रख्यातस्मरशास्त्रकृत् ॥३३७॥

नरः षष्टिं तस्य सूनुस्तावतोऽक्षश्च तत्सुतः । वर्षाण्यभूद्विभुर्योऽसौ योऽक्षवालमकारयत् ॥३३८॥

जुगोप गोपादित्योऽथ क्ष्मां सद्वीपां तदात्मजः । वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षासंशीलितादियुगोदयः ॥३३९॥

सखोलखागिकाहाडिग्रामंस्कन्दपुराभिधान् । शमाङ्गासंमुखांश्चाग्रहारान्यः प्रत्यपादयत् ॥३४०॥ 340

ज्येष्ठेश्वरं प्रतिष्ठाप्य गोपाद्रावार्यदेशजाः । गोपाग्रहारान्कृतिना येन स्वीकारिता द्विजाः ॥३४१॥

भूक्षीरवाटिकायां यो निर्वास्य लशुनाशिनः । खासटायां व्यधाद्विप्रांश्चिजाचारविवर्जितान् ॥३४२॥

अन्यांश्चानीय देशेभ्यः पुण्येभ्यो वश्चिकादिषु । पावनानग्रहारेषु ब्राह्मणान्स न्यरोपयत् ॥३४३॥

उत्तमो लोकपालोऽयमिति लक्ष्म प्रशस्तिषु । यः प्राणवान्विना यज्ञं चक्षमे न पशुक्षयम् ॥३४४॥

सषड्दिनां वर्षषष्टिं पालयित्वा स मेदिनीम् । भोक्तुं पुण्यपरीपाकं लोकान्सुकृतिनामगात् ॥३४५॥ 345

गोकर्णस्तत्सुतः क्षोणीं गोकर्णेश्वरकृद्दधे । अष्टपञ्चाशतं वर्षांस्त्रिंशत्याह्नां विवर्जिताम् ॥३४६॥

सूनुर्नरेन्द्रादित्योऽस्य खिङ्खिलान्याभिधोऽभवत् । भूतेश्वरप्रतिष्ठानामक्षयिण्याश्च कारकः ॥३४७॥

दिव्यानुग्रहमुग्राभिधो यस्य गुरुर्व्यधात् । उग्रेशं मातृचक्रं च प्रभावोदग्रविग्रहः ॥३४८॥

भूत्वा षट्त्रिंशतं वर्षाञ्छतं चाह्नां विभुर्भुवः । स दीर्घैरव्ययांल्लोकानासदत्सुकृतैः कृती ॥३४९॥

युधिष्ठिराभिधानोऽभूदथ राजा तदात्मजः । यः सूक्ष्माक्षतया लोकैः कथितोऽन्धयुधिष्ठिरः ॥३५०॥ 350

तेन क्रमागतं राज्यं सावधानेन शासता । अनुजग्मे मितं कालं पूर्वभूपालपद्धतिः ॥३५१॥

काले कियत्यपि ततो यात्यभाग्यवशादसौ । सिषेवे श्रीमदक्षीबो यत्किंचनविधायिताम् ॥३५२॥

नान्वग्रहीदनुग्राह्यान्न संजग्राह धीमतः । न प्रवृत्तोपचाराणां प्रागिवासीत्प्रियंकरः ॥३५३॥

दुर्विदग्धपर्षदा सार्कं निर्विशेषं सभाजितैः । परिजह्रे स दुर्जातो जाततेजोवधैर्बुधैः ॥३५४॥

सर्वत्र समदृष्टित्वं गुणोऽयं खलु योगिनः । अकीर्तिहेतुः स महान्दोषस्तु पृथिवीपतेः ॥३५५॥ 355

नयद्भिर्गुणतां दोषान्दोषतां च गुणान्विटैः । स लुप्तप्रतिभश्चक्रे शनकैः स्त्रीजितोपमः ॥३५६॥

वाङ्मर्मच्छेदिनी दीर्घं नर्म शश्वत्कथा विटैः । अनीश्वरोचिता तस्य क्रीडापि भयदाभवत् ॥३५७॥

पुरो मिथ्या गुणग्राही परोक्षे दोषदर्शकः । असुस्थिरादरो भूभृत्सोऽभूद्द्वेष्योऽनुजीविनाम् ॥३५८॥

मनागनवधानेन स्खलतस्तस्य भूपतेः । इत्थं राज्यस्थितिरगादचिरेण विसूत्रताम् ॥३५९॥

उपेक्षितस्य निर्द्रोहैरयतन्ताजितात्मनः । अथ लब्धबलास्तस्य भाग्याय द्रोहिमन्त्रिणः ॥३६०॥ 360

---

३३९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्रत्यवेक्षा°. ३४०. [1]) A_2 gloss [illegible].—[2]) A_2 gloss [illegible].—[3]) A_1 [illegible], with gloss [illegible]. ३४१. [1]) A_2 gloss [illegible] इति प्रसिद्धस्थले. ३४२. [1]) A_2 gloss [illegible] इति भाषया प्रसिद्धस्थले.—[2]) A_2 gloss [illegible].—[3]) Emended; A R [illegible]°; G [illegible]°. ३४३. [1]) A_2 gloss [illegible]. ३४५. [1]) A_2 सषण्मासां. ३४७. [1]) Thus corr. from A_1 °[illegible] by A_2 which adds the glosses [illegible] च प्रसिद्धा, and [illegible] इति पार्वतीयदेशादौ [illegible] इति प्रसिद्धा: [illegible] (A_2 [illegible]) [illegible]. Of a third gloss by A_2 which has been smeared over with ink, only the following can be read: [illegible] ———.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 [illegible]. ३५०. [1]) Thus A_2; A_1 सूक्ष्माक्षितया. ३५४. [1]) Thus A_2; A_1 °जिते. ३६०. [1]) A_2 gloss [illegible].

प्रभोः संकोचिताशेषैश्वर्यैर्निरवग्रहम् । राज्यं जिहीर्षवो भूपाधिकारे भूम्यनन्तराः ॥३६१॥
तदनुप्राणिताः सर्वे ते ते नानादिगाश्रयाः । आसन्राज्यामिषं प्राप्तुं श्येना इव ससंभ्रमाः ॥३६२॥
अथोत्पन्नभयो राजा न शशाक निजस्थितिम् । व्यवस्थापयितुं यन्त्रच्युतां कारुः शिलामिव ॥३६३॥
चिरं क्षुण्णे क्षमाभर्तुस्तस्मिन्राज्ये विसंस्थुले । उपायोस्य स्थितेर्हेतुर्नैकः कथनं पथये ॥३६४॥
365 दृष्टदोषान्स्थितिं प्राप्तो हन्यादस्मानसंशयम् । विचिन्त्येति न सामास्य जगृहुर्निजमन्त्रिणः ॥३६५॥
अथ निरुरुधुस्ते संनद्धा बलैर्नृपमन्दिरं व्यवहितजनाक्रन्दं भेरीरवैरतिभैरवैः ।
मदकरिघटाकेतुच्छायानिरुद्धरविप्रभा भवनवलभीः संतन्वन्तो दिवापि तमोवृताः ॥३६६॥
तैर्गन्तुं स्वभुवो निवारितरणैर्दत्तावकाशो ततस्त्यक्तभीर्नगरान्तरात्स नृपतिस्तात्पर्यतो निर्ययौ ।
आजानेयरजोङ्कुराजललनानस्थानसंदर्शनक्षुभ्यत्पौरजनाकुलाजकणिकाकीर्णेन राजाध्वना ॥३६७॥
राज्याच्च्युतस्य बहुशः परिवाररामाकोशादि तस्य रिपवो व्रजतोपजह्रुः ।
उर्वीरुहो विगलितस्य नगेन्द्रशृङ्गात्पल्लीफलादि रभसादिव गण्डशैलाः ॥३६८॥
रम्यैः शैलपथैर्व्रजञ्श्रमवशाच्छायां श्रितः शाखिनामासीनप्रचलायितेन सुमहद्दुःखं विसस्मार सः ।
दूरात्पामरपूत्कृतैः श्रुतिपथप्राप्तैः प्रबुद्धस्त्वभूद्दृष्टो निर्झरवारिभिः सह मनःश्वभ्रे निमज्जन्निव ॥३६९॥
नानावीरुत्तृणपरिमलैरुग्रगन्धा वनोर्वीरम्भःक्षोभप्रतिहतशिलाः पिच्छिलाश्चाद्रिकुल्याः ।
370 क्रान्त्वा श्रान्तैर्विसकिसलयच्छायमुग्धाङ्गलेखैरभ्युत्सङ्गं निदिततनुभिर्मूर्छितं तस्य दारैः ॥३७०॥
पर्यन्ताश्रितटाद्विलोक्य सुचिरं दूरीभवन्मण्डलं ग्रामान्मन्त्रयितुं जहत्सु नृपतेर्दारेषु पुष्पाञ्जलीन् ।
क्षोणीपृष्ठविकीर्णपक्षतिनमत्तुण्डैः स्वनीडस्थितैः सावेगं गिरिकन्दरासु पततां वृन्दैरपि क्रन्दितम् ॥३७१॥
स्तनयुगलनद्धस्रस्तमूर्धांशुकानां त्रिकवलनविलोलं वीक्ष्य दूरात्स्वदेशम् ।
अवहत रुदतीनां मौलिविन्यस्तहस्तं पथि नृपवनितानामश्रुभिर्निर्झराम्भः ॥३७२॥
प्रीतिस्थैर्यैरुचितवचनाक्षिप्तया शोकशान्त्या निर्व्याजाज्ञाग्रहणगुरुभिस्तैश्च तैश्चोपचारैः ।
तस्य स्नेहादुपगतवतो राज्यविभ्रंशदुःखं मन्दीचक्रुः स्वभुवि सुजना भूपतेर्भूमिपालाः ॥३७३॥

इति काश्मीरिकमहामात्यश्रीचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां प्रथमस्तरङ्गः ॥
चतुर्दशाधिकं वर्षसहस्रं नव वासराः । मासाश्च विगता ह्यस्मिन्नेकविंशतिराजसु ॥

---

३६२. [1]) A₁ had written च after ते ते; struck out. A₂ तदनुप्राणिता वैरिनृपा नाना°. ३६३. [1]) A₂ gloss यन्त्रपद इति सेनायां कुठारो प्रसिद्धम्. ३६४. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ कस्य न. ३६५. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ प्रातान्ह°. ३६०. [1]) A₂ gloss धर्मद्वारे. ३६८. [1]) Thus corr. by A₂; A₁ °रामा..कौ°.—[2]) Thus corr. by A₂ from A₁ °पिजह्रुः—[3]) A₂ विचलितस्य. ३६९. [1]) G has *sec. manu* the *v. l.* आसीनः प्रलयायितेन.—[2]) Thus A₁; A₂ gives the *v. l.* महत् for मनः between the lines and another *v. l.* पुनः in margin. ३७०. [1]) A₂ अभ्युत्सङ्गं. ३७१. [1]) Thus A₂; A₁ पर्यन्ता°.—[2]) A₂ क्षिपत्सु. ३७२. [1]) A₂ बालवल्कानां, with gloss अवलानां बालं कर्तुं.—[2]) A₂ gloss कर्म. *Colophon.* [1]) A₂ adds before this the note रा १८ ॥ वं ॥ १०२ ॥.—[2]) A₂ चतुर्विंशा°.—[3]) Thus A₂; A₁ °न्नद्दाविंशति रा°.

॥ द्वितीयस्तरङ्गः ॥

विहितभुजगोशृङ्गाभ्यां धनुर्घटितं तथा नरकरटिनोर्देहार्धाभ्यां गणं परिगृह्णतः । [1,2]
विविधघटनारम्भाणां निवेशरुचिं विभोर्जयति ललनापुंभागाभ्यां शरीरविनिर्मितिः ॥१॥ [3]
भूयोराज्यार्जनोद्योगस्तेनात्यज्यत भूभुजा । जरसा शमिवाण्या च कर्णमूलमवाप्तया ॥२॥
अनयाहितयोद्वान्तः समं स्वविषयेण तान् । विषयान्वशिनामग्र्यः स ताम्पश्चापि विस्मृतिम् ॥३॥
धावमाज्येच्छया दुर्गागलिकायां[1] स्वमन्त्रिभिः । कालेन स्थापितो बद्धुस्त्यभ्यधायि तु केरपि ॥४॥
अथ प्रतापादित्याख्यस्तैरानीय दिगन्तरात् । विक्रमादित्यभूभर्तुर्ज्ञातिराज्येऽभ्यषिच्यत ॥५॥
शकारिर्विक्रमादित्य इति स भ्रममाश्रितैः । अन्यैरत्रान्यथालेखि विसंवादि[1] कदर्थितम् ॥६॥
इदं स्वभेदविधुरं हर्षादीनां धराभुजाम् । कंचित्कालमभूद्भोज्यं ततः प्रभृति मण्डलम् ॥७॥
असपूर्वापि तेनोर्वी सपूर्वेव महीभुजा । लालिता हृदयज्ञेन पत्या नववधूरिव ॥८॥
भुक्त्वा द्वात्रिंशतं वर्षान्भुवं तस्मिन्दिवं गते । जलौकास्तत्सुतो भूमेर्भूषणं समपद्यत ॥९॥
पितुरेव समं कालं वृद्धिहेतोः स दिद्युते । विधुवत्पूर्णशीतांशुरिव शीतेतरार्चिषः ॥१०॥
अथ वाक्पुष्टया सार्धं देव्या दिव्यप्रभावया । भुवं तत्प्रभवो भुञ्जंस्तुञ्जीनोऽरञ्जयत्प्रजाः ॥११॥
दंपतिभ्यामियं ताभ्यामभूष्यत वसुंधरा । गङ्गामृगाङ्कखण्डाभ्यां जटाभूरिव धूर्जटेः ॥१२॥
मण्डलं साध्वधत्तां तौ नानावर्णमनोरमम् । शतह्रदापयोवाहौ माहेन्द्रमिव कार्मुकम् ॥१३॥
चक्राते च महाभागौ विश्वमाभरणं भुवः । तुङ्गेश्वरं हरावासं कतिकाख्यं च पत्तनम् ॥१४॥
कश्चिन्मडवराज्यान्तःस्थाने चण्डातपोज्ज्वले[1] । तत्प्रभावेण फलितं वृक्षैस्तल्लक्षणरोपितैः ॥१५॥
नाट्यं सर्वजनप्रेक्ष्यं यश्चक्रे स महाकविः । द्वैपायनमुनेरंशस्तत्काले चन्दकोऽभवत् ॥१६॥
तयोः प्रभावमाहात्म्यजिज्ञासार्थमिवोद्यता । प्रजासु दुःसहा जातु व्यापद्दैवी[1] व्यजृम्भत ॥१७॥
पाकोन्मुखशरच्छालिच्छन्नकेदारमण्डले । मासि भाद्रपदेऽकस्मात्पपात तुहिनं महत् ॥१८॥
तस्मिन्विभ्रक्षयोद्युक्तकालाट्टहसितोपमे । न्यमज्जच्छालयः सार्कं प्रजानां जीविताशया ॥१९॥
अथासीत्क्षुत्परिक्षामजनप्रेतकुलाकुलः । प्राकारो[1] निरयस्येव घोरो दुर्भिक्षविप्लवः ॥२०॥
पत्नीमार्ति सुतं स्नेहं पितृदाक्षिण्यमातुरः । कुक्षिंभरिः क्षुदुत्क्षामो विसस्माराखिलो जनः ॥२१॥

---

१. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °भो अभुजन°.—²) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रतिगृह्णतः.—³) A_4 gloss अन्वस्ता.
२. ¹) A_2 gloss [illegible]. ४. ¹) A_2 gloss दुर्गाज्याम्. ६. ¹) A_2 स इति भ्रम°; R G follow this reading and write °श्रितः.—²) A_2 विसंवादक°. १४. ¹) A_2 gloss [illegible]. १५. ¹) A_2 °तपोल्बणे. १६. ¹) Thus A_2, also R G; A_1 °काले.
१७. ¹) A_2 gloss दैवी: कृतत्वादेवानां संबन्धिनी दैवी. २०. ¹) Thus A_1; altered by A_2 into प्रकारो.

क्षुत्पापाद्व्यस्मरल्लज्जामभिमानं कुलोन्नतिम् । अन्नार्जनक्रियासक्तो लोको लक्ष्मीकटाक्षितः ॥२२॥
क्षामं कण्ठगतप्राणं याचमानं सुतं पिता । पुत्रो वा पितरं त्यक्त्वा चकार स्वस्य पोषणम् ॥२३॥
त्वगस्थिशेषे बीभत्से स्वदेहेऽहंक्रियावताम् । अभूद्भोज्यार्थिनां युद्धं प्रेतानामिव देहिनाम् ॥२४॥
25 रूक्षाभिभाषी क्षुत्क्षामो घोरो विश्वक्षिणी क्षिपन् । एक एको जगज्जीवैरियेष स्वात्मपोषणम् ॥२५॥
तस्मिन्महाभये घोरे प्राणिनामतिदुःसहे । ददृशे लोकनाथस्य तस्यैव करुणार्द्रता ॥२६॥
निवारितप्रतीहारः स रक्षौषधिशोभिना । दर्शनेनैव दीनानामलक्ष्मीक्रममच्छिनत् ॥२७॥
सपत्नीको निजैः कोशैः संचयैर्मन्त्रिणामपि । क्रीतान्नः स दिवारात्रं प्राणिनः समजीवयत् ॥२८॥
अटवीषु श्मशानेषु रथ्यास्ववसथेषु च । क्षुत्क्षामः क्ष्माभुजा तेन नहि कश्चिदुपेक्ष्यत[1] ॥२९॥
30 ततो निःशोषितधनः क्षीणान्नां वीक्ष्य मेदिनीम् । क्षपायामेकदा देवीमेवमूचे स[1] दुःखितः ॥३०॥
देव्यस्मदपचारेण ध्रुवं केनापि दुस्तरा । जाता निरपराधानां जनानां व्यापदीदृशी ॥३१॥
धिङ्मामधन्यं यस्याग्रे लोकोऽयं शोकपीडितः । पश्यत्यशरणामुर्वीमनुपायो विपद्यते ॥३२॥
प्रजा निःशरणा एता अन्योन्यं बान्धवोज्झिताः । अरक्षतो भयेऽमुष्मिन्किं कार्यं जीवितेन मे ॥ ३३ ॥
यथा कथंचिल्लोकोऽयं दिनान्येतानि यत्नतः । मयातिवाहितः सर्वो न च कोऽपि व्यपद्यत ॥३४॥
35 अतिक्रान्तप्रभावेयं कालदौरात्म्यपीडिता । निष्किंचना च संजाता पृथिवी गतगौरवा ॥३५॥
नदिमाः सर्वतो मग्ना दारुणे व्यसनार्णवे । उपायः कतमस्तावत्समुद्धर्तुं क्षमः प्रजाः ॥३६॥
निरालोको हि लोकोऽयं दुर्दिनग्रस्तभास्करः । कालरात्रिकुलैर्विश्वक्परीत इव वर्तते ॥३७॥
हिमसंघातदुर्लङ्घ्यक्षितिभृद्रुद्धनिर्गमाः[1] । बद्धद्वारकुलाय[2]स्थखगवद्विवशा जनाः ॥३८॥
शूराश्च मतिमन्तश्च विद्यावन्तश्च जन्तवः । कालदौरात्म्यतः पश्य जाता निहतयोग्यताः ॥३९॥
आशाः काञ्चनपुष्पकुड्मलकुलच्छन्ना न काः क्ष्मातले सौजन्यामृतवर्षिभिस्तिलकितं सद्भिर्न किं मण्डलम् ।
40 पन्थानः सुचिरोपचाररुचिरैर्व्याप्ता न कैः संस्तुतैस्तेषामेव वसन्ति निह्नुतगुणाः कालेन ये[3] मोहिताः ॥४०॥
तदेव गलितोपायो जुहोमि ज्वलने तनुम् । न तु द्रष्टुं समर्थोऽस्मि प्रजानां नाशमीदृशम् ॥४१॥
धन्यास्ते पृथिवीपालाः सुखं ये निशि शेरते । पौरान्पुत्रानिव पुरः सर्वतो वीक्ष्य निर्वृतान् ॥४२॥
इत्युक्त्वा करुणाविष्टो मुखमाच्छाद्य वाससा । निपत्य तल्पे निःशब्दं[1] रुरोद पृथिवीपतिः ॥४३॥
निवातस्तिमितैर्दीपैरुद्ग्रीवैः कौतुकादिव । वीक्षमाणाय तं देवी जगाद जगतीभुजम् ॥४४॥
45 राजन्प्रजानां कुकृतैः कोऽयं मतिविपर्ययः । येनेतर इव स्वैरमधीरोचितमीहसे ॥४५॥
यदसाध्यानि दुःखानि छेत्तुं न प्रभविष्णुता । तन्महीपाल महतां महत्त्वस्य किमङ्कनम् ॥४६॥
कः शक्रः कतमः स्रष्टा वराकः कतमो यमः । सत्यव्रतानां भूपानां कर्तुं शासनलङ्घनम् ॥४७॥
पत्यौ भक्तिर्व्रतं स्त्रीणामद्रोहो मन्त्रिणां व्रतम् । प्रजानुपालनेऽनन्यकर्मता भूभृतां व्रतम् ॥४८॥

---

२२. [1]) A_1 लोकोऽलक्ष्मी°. २९. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 उपेक्ष्यते. ३०. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 सु°. ३८. [1]) A_3 हिमसंघातदुर्लक्ष्यक्षि°.—[2]) A_1 gloss नीडं ४०. [1]) A_3 प्रचुरी°.—[2]) A_3 संस्तुतैरेषां°, with gloss एषां शूरमतिमदादीनाम् निह्नुतगुणा ये शूराद्या अत्र अस्मिन्नेव देशे वसन्ति देशान्तरं न गच्छन्ति ते कालेन मोहिताः.—[3]) A_2 ते. ४३. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 °शङ्कं.

उचितं प्रतिमानस्य क्व विपर्येति मद्वचः । प्रजापाल प्रजानां ते नास्त्येव सुकृतं भयम् ॥४९॥
इति संरम्भतः प्रोक्ते तयानुध्याय देवता । प्रतिगेहं गतप्राणः कपोतनिवहोऽपतत् ॥५०॥ 50
प्रातस्तन्नृपतिर्वीक्ष्य व्यरंसीन्मरणोद्यमात् । प्रजाश्च प्रत्यहं प्रीतैः कपोतैर्जीवितं दधुः ॥५१॥
वस्त्वन्तरं किमपि तत्साध्वी नूनं ससर्ज सा । जगतां जीविताकाङ्क्षी न कपोतास्तु तेऽभवन् ॥५२॥
मादृशां नहि निर्व्याजप्राणिकारुण्यशालिनाम् । हिंसया धर्मचर्यायाः शक्यं क्वापि कलङ्कनम् ॥५३॥
अभवन्निर्मलं व्योम देवीकृत्यैः सह क्रमात् । साकं भूपालशोकेन दुर्भिक्षं च शमं ययौ ॥५४॥
सा भूमिविभवोदग्रमग्रहारं द्विजन्मनाम् । सती कर्लाभुवं चक्रे रामुषं पापकल्मषा ॥५५॥ 55
वर्षैः षट्त्रिंशता शान्ते पत्यौ विरहजो ज्वरः । तत्यजे ज्वलनज्वालामालिनप्रच्छदे तया ॥५६॥
सा यत्र शुचिचारित्रा विपन्नं पतिमन्वगात् । स्थानं जनैस्तद्वाक्पुष्टाटवीत्यद्यापि [illegible]ते ॥५७॥
चारुचारित्रया तत्र तया सत्त्रेऽवतारिते । नानापथागतानाथसार्थैरद्यापि भुज्यते ॥५८॥
आभ्यामभ्यधिकं कर्तुं शक्तिः कस्येति निश्चितम् । विधित्स्यारोचकी धाता नापत्यं निर्ममे तयोः ॥५९॥
वेधाः परां धुरमुपैति परीक्षकाणामिक्षोः फलप्रजननेन कृतश्रमो यः ।
विस्मारितोऽङ्कुरसुधारसयोग्यतां तं तस्मादुदेत्य किमिवाभ्यधिकं विदध्यात् ॥६०॥ 60
दीर्घदुर्दिननष्टार्के राष्ट्रमात्मापचारतः । ज्ञात्वा राज्यमिसाहेहे सा चकारेति केचन ॥६१॥
ततोऽन्यकुलजो राजा विजयोऽष्टावभूत्समाः । पत्तनेन परीतं यश्चकार विजयेश्वरम् ॥६२॥
सुतो महीमहेन्द्रस्य जयेन्द्रस्तस्य भूपतेः । क्ष्मामाजानुभुजो राजा बुभोजाथ पृथुप्रथः ॥६३॥
अलोलकीर्तिकल्लोलदुकूलवलनोज्ज्वलाम् । बभार यद्भुजस्तम्भो जयश्रीसालभञ्जिकाम् ॥६४॥
तस्याभूदद्भुतोदन्तस्वभक्तिविभूषितः । राज्ञः संधिमतिर्नाम मन्त्री मतिमतां वरः ॥६५॥ 65
नास्त्युपायः स संसारे कोऽपि योऽपोहितुं क्षमः । भूपालमत्तकरिणामेषां चपलकर्णताम् ॥६६॥
अत्यद्भुतमतिः शङ्क्यः सोऽयमुत्केति यद्विटैः । तस्मिन्धीसचिवे द्वेषस्तेनाग्राहि भूभुजा ॥६७॥ युग्मम् ॥
निवारितप्रवेशोऽथ सकोपस्तमहेतुकम् । निनाय हृतसर्वस्वं यावदायुर्दरिद्रताम् ॥६८॥
तस्य भूपतिविद्वेषभीष्मोष्मपरिशोषिणः । आप्यायं राजपुरुषा वार्तयापि न चक्रिरे ॥६९॥
गिरं गभीरो गृह्णाति क्ष्माभृद्यावत्तदग्रगाः । उक्तानुवादिनस्तावद्[illegible] प्रतिरवा इव ॥७०॥ 70
स तु राजविरुद्धत्वदारिद्र्याभ्यां न विव्यथे । गतस्पृहतया प्रीतः प्राप्तया हरसेवया ॥७१॥
अथ भाव्यर्थमाहात्म्यात्प्रथमे प्रतिमन्दिरम् । राज्यं संधिमतेर्भावीत्यश्रुतापि सरस्वती ॥७२॥
नाचोदिता वाक्चत्वरस्थानेभ्यः श्रुतवान्नृपः । ततः संभूतसंत्रासः कारावेश्मनि तं न्यधात् ॥७३॥

---

५०. [1]) A₂ [illegible]. ५२. [1]) A₁ [illegible]. ५५. [1]) A₂ gloss [illegible].—[2]) A₂ gloss रामोष्. ६०. [1]) Thus A₂; A₁ [illegible]; G [illegible]. explained by [illegible] and subsequently corrected into [illegible].—[2]) A₂ gloss [illegible]. ६४. [1]) G आलोल°.—[2]) Thus corr. by A₂ from A₁ °श्री°.—[3]) A₂ gloss [illegible]. ६६. [1]) A₁ °[illegible]. ६८. [1]) A₁ [illegible]. ७२. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ प्रथम°; A₂ had explained in margin the original reading by a note which has been struck out: [illegible] (sic) [illegible]. ७३. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ सद्भूत°.—[2]) Thus corr. by A₂ from A₁ [illegible].

तत्र तस्योपनिगडैः पीडिताङ्गैर्विशुष्यतः । पूर्णीभूतश्रमो वर्षो भूपतेश्चायुषोऽवधिः ॥७४॥

75 निष्पुत्रः स महीपालो मुमूर्षुर्दाहमारधे । रोगोत्थया पीडया च चिन्तया च तदीयया ॥७५॥

ऊष्मायमाणो विद्वेषवह्निना ज्वलतानिशम् । न विना तद्वधं मेने भवितव्यप्रतिक्रियाम् ॥७६॥

भाव्यर्थस्याबुधाः[1] कुर्युरुपायं स्थगनाय यम् । स एवापावृतं द्वारं श्रेयं दैवेन कल्पितम् ॥७७॥

दग्धाङ्गारकदम्बके विलुठतः स्तोकोन्मिषत्तेजसो वेधा वह्निकणस्य शक्तिमतुलामाधातुकामो हठात् ।
तन्निर्वापणमिच्छतः प्रतनुते पुंसः समीपस्थिते[1] संतापद्रुतभूरिसर्पिषि घटे पानीयकुम्भभ्रमम् ॥७८॥

अथ राजाज्ञया क्रूरैर्वधकर्माधिकारिभिः । निशि संधिमतिः शूले समारोप्य विपादितः ॥७९॥

80 प्रोतशूले श्रुते तस्मिञ्शोकशङ्कुर्महीपतेः । निरगाद्रोगभग्नस्य पूर्वं पश्चात्तु जीवितम् ॥८०॥

सप्तत्रिंशतिवर्षेषु यातेष्वस्मिन्निरन्वये । प्रशान्तभूमिपालाभूत्कतिचिद्दिवसानि भूः ॥८१॥

अथ संधिमतिं बुद्ध्वा तथा व्यापादितं गुरोः । ईशानाख्यस्य हृदयं विवशं वशिनोऽप्यभूत् ॥८२॥

शिरीष इव संसारे फलोच्छेदे मनीषिणाम् । हन्तानृशंस्यं तद्वृन्तमिवैकमवशिष्यते ॥८३॥

स श्मशानभुवं प्रायादनाथस्येव शुष्यतः । कर्तुं विमथिनस्तस्य स्वोचितामन्त्यसत्क्रियाम् ॥८४॥

85 तं चास्थिशेषमद्राक्षीत्कृष्यमाणं बलाद्वृकैः । शूलमूलावबद्धास्थिखण्डावष्टम्भनिश्चलम् ॥८५॥

समीरणसमाकीर्णमुण्डरन्ध्रायनिर्गतैः[1] । ध्वनितैरनुशोचन्तमिवावस्थां तथाविधाम् ॥८६॥

हा वत्स द्रष्टुमीदृक्ते जीवाम्यद्येति वादिना । तस्याकृष्यत शूलान्तःप्रोतं तेनाथ कीकसम् ॥८७॥

वेष्टिताङ्गः शिरःशीर्णैस्त्रस्तकचैर्धूलिधूसरैः । अनैषीत्तं स कङ्कालं वारयन्भषतो वृकान् ॥८८॥

उचितां सत्क्रियां कर्तुं ततस्तस्य समुद्यतः । भाले विधातृलिखितं श्लोकमेतमवाचयत् ॥८९॥

90 यावज्जीवं दरिद्रत्वं दश वर्षाणि बन्धनम् । शूलस्य पृष्ठे मरणं पुना[1] राज्यं भविष्यति ॥९०॥

पादत्रयस्य दृष्टार्थः[1] श्लोकस्यासीत्स योगवित् । द्रष्टव्ये तुर्य[2]पादार्थ[3]मत्यये कौतुकान्वितः ॥९१॥

अचिन्तयच्च संभ्रान्तः कथमेतद्भविष्यति । उवाच च विधेः शक्तिमचिन्त्यां कलयंश्चिरम्[1] ॥९२॥

तत्तत्कर्मव्यतिकरकृतः पारतन्त्र्यानुरोधात्सज्ज्ञाः सर्वे व्यवसितहठोन्मूलनाय प्रयत्नात् ।
चित्रं तत्राप्युदयति विधेः शक्तिरत्यद्भुतेयं यन्माहात्म्याद्विविधघटनासिद्धयो निर्निरोधाः ॥९३॥

मणिपूरपुरे पार्थं निहतं समजीवयत् । फणिकन्याप्रभावेण सर्वाश्चर्यनिधिर्विधिः ॥९४॥

95 द्रोणपुत्रास्त्रनिर्दग्धं मातुर्गर्भे परीक्षितम् । जीवयन्कृष्णमाहात्म्याद्धाता धुर्योऽधिकारिणाम् ॥९५॥

कथं भस्मीकृतं दैत्यैर्नागांस्तार्क्ष्येण भक्षितान् । पुनर्जीवयितुं को वा देवादन्यः प्रगल्भते ॥९६॥

इत्युक्त्वा भाविनोऽर्थस्य द्रष्टुं सिद्धिं समुद्यतः । तत्रैव बद्धवसतिः कङ्कालं स ररक्ष तम् ॥९७॥

अथार्धरात्रे निर्निद्रस्तयैवाद्भुतचिन्तया । धूपाधिवासमीशानो घ्रातवान्दिव्यमेकदा ॥९८॥

उच्चण्डलाडनादण्डोद्घृष्टघण्टौघटांकृतैः[1] । चण्डैर्डमरुनिर्घोषैर्[2]घर्घरं श्रुतवान्ध्वनिम् ॥९९॥

---

७७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °र्थस्य बुधाः. ७८. [1]) Another hand alters this to °स्थितेः. ८६. [1]) A_2 °समापूर्णमु° with gloss शिरः over मुण्ड. ९०. [1]) Thus A_1; A_2 पुनराज्यं. ९१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °दृष्टार्थे.— [2]) A_2 gloss चतुर्थ — [3]) Thus corr. by later hand from A_1 °पादार्थे. ९२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कार्यंशे°. ९९. [1]) A_2 gloss ताडना अन्तर्गता शलाका आण्डु इति भाषया.— [2]) A_2 °डमरुघोषैश्च.

उद्घाटिततमोरिः स ततः पितृवनावनौ । ददर्श योगिनीस्तेजःपरिवेषान्तरस्थिताः ॥१००॥ 100

तासां संभ्रममालक्ष्य कङ्कालं व्यपवाहितम् । ईशानस्तां ददृशानोर्वीं भृतासिश्चकितो ययौ ॥१०१॥

अथापह्नवमुत्सृज्य शायितं मण्डलान्तरे । संधीभावमवस्थाप्य कङ्कालं योगिनीगणैः ॥१०२॥

चक्रसहचरसंभोगवाञ्छा मद्यपदेवताः । वीरालाभात्तमन्विष्य कङ्कालं समपाहरन् ॥१०३॥

एकमेकं स्वमङ्गं च विनिधाय क्षणादथ । कुतोऽप्यानीय पुंलक्ष्म पूर्णाङ्गं तं प्रचक्रिरे ॥१०४॥

अथ पुर्यष्टकं भ्राम्यद्ध्यानाक्रान्तान्यविग्रहम् । योगेनाकृष्य योगेश्वर्यस्तत्र संधिमतेर्न्यधुः ॥१०५॥ 105

ततः सुप्तोत्थित इव प्राप्तदिव्यविलेपनः । समभुज्यत ताभिः स यथेच्छं चक्रनायकः ॥१०६॥

ईशानस्तस्य देवीनां वितीर्णाङ्गान्दर्शि पुनः । क्षपायां क्षीयमाणायां चकितः पर्यशङ्कत ॥१०७॥

महल्लकृत्तया धीरः स च तस्यामभावयत् । तत्र योगेश्वरीचक्रं विप्रकम्पमवैक्षत ॥१०८॥

अथाभूयत वाक्कालां माभूदीशान भीस्तव । नास्यकुङ्कारभिरस्माकं धृते चास्मिन्न कञ्चन ॥१०९॥

अस्मद्दत्तदिव्यवपुःसंधितः संधिमानसौ । आर्यत्वादार्यराजाख्यः ख्यातो भुवि भविष्यति ॥११०॥ 110

ततो दिव्याम्बरः स्रग्वी दिव्यभूषणभूषितः । ववन्दे संधिमान्प्रह्वः प्रमपूर्वस्मृतिर्गुरुम् ॥१११॥

ईशानोऽपि समालिङ्ग्य स्वप्नेष्वपि सुदुर्लभम् । भूमिकामालतव्ये कामिति को वक्तुमर्हति ॥११२॥

असारं च विचित्रं च संसारं ध्यायतोर्मिथः । विवेकाविशदा तत्र प्रावर्तत तयोः कथा ॥११३॥

अथ वार्तां विदित्वेमां कुतोऽपि नगरौकसः । सपालपृक्ताः सामात्यास्तं देशमाययुः ॥११४॥

पूर्वाकृतिविसंवादाद्यो नार्यं स इत्यथ । तैराख्यायत संवादि निखिलान्पृच्छतां वचः ॥११५॥ 115

अर्थेनाः शासितुं राष्ट्रं पौराणामपराजकम् । सोऽभ्यमन्यत कृच्छ्रेण निःस्पृहः शासनाद्गुरोः ॥११६॥

प्राप्य व्योपवनोपान्तं तं दिव्याकृतिशोभिनम् । सतूर्यं स्नापयामासुरभिषेकाम्बुभिर्द्विजाः ॥११७॥

नवराजोचिताचारे न स शिक्षामपेक्षत । दृष्टकर्मा समस्तास्तु विस्तुपाः प्रक्रिया व्यधात् ॥११८॥

स राजोचितनेपथ्यः पौराशीर्घोषशोभिनीम् । सौधोन्मिषद्ध्वजवती ससैन्यः प्राविशत्पुरीम् ॥११९॥

तस्मिन्चिरजसि प्राज्यमाक्रामति नृपासनम् । आपकाम प्रजा व्यापत् दैवी न च मानुषी ॥१२०॥ 120

अहरन्हृदयं तस्य शृङ्गाररहितविभ्रमाः । नितम्बिन्यो वनभुवः शामिनो न तु योषितः ॥१२१॥

वनप्रसूनसंपर्कपुण्यगन्धिस्तपस्विनाम् । कर्पूरधूपसुरभिः करैः स्पृष्टः स पिप्रिये ॥१२२॥

भूतेशावर्धमानेशाविजयेशानपश्यतः । नियमो राजकार्येषु तस्याभूत्प्रतिवासरम् ॥१२३॥

हरायतनसोपानक्षालनाम्भःकणाङ्कितः । संस्पृष्टः पवनैः सोऽभूदामन्दात्स्यन्दविग्रहः ॥१२४॥

पूर्वपूजापनयने निराडम्बरसुन्दरः । तेनैव सुषुमस्राविकापितो विजयेश्वरः ॥१२५॥ 125

लिङ्गपीठलुठत्स्नानकुम्भाम्भःक्षोभभूर्मिभिः । शयानस्याप्यभूत्तस्य वल्लभो वल्लकीरवः ॥१२६॥

---

१००. [1]) A_2 gloss तमोरिः याव इति भावः. १०१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मध्यमर्दै°; A_2 in margin मध्यमदेन ता: इत्य-ध्याहर्यौ.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 समुपाहरन्. १०४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 ततो.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुंलिङ्ग°. १०५. [1]) Thus corr. by A_1 from भ्राम्यद्ध्याना°.—[2]) A_2 योगिन्यः. १०६. [1]) स supplied by A_2. १०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 ईशानस्तस्य. ११०. [1]) A_2 ख्यातः. ११९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 ससैन्यः. १२१. [1]) A_2 gloss शृङ्गेषु अरहित: न त्यक्त: विभ्रमो यासां ता: भ्रमणं यासि: ता:.—[2]) A_2 gloss शान्तस्य. १२५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 निराड°

तापसैर्भस्मरुद्राक्षजटाजूटाङ्कितैर्बभौ । तस्य माहेश्वरी पर्षदिव भूमिपतेः सभा ॥१२७॥
शिवलिङ्गसहस्रस्य प्रतिष्ठाकर्मणि प्रभोः । प्रतिज्ञा प्रत्यहं तस्य नाभूद्विघटिता क्वचित् ॥१२८॥
प्रमादात्तदनिष्पत्तौ शिलामुत्कीर्य कल्पिता । सहस्रलिङ्गी तद्भृत्यैः सर्वतोद्यापि दृश्यते ॥१२९॥
130 तासु तासु स वापीषु लिङ्गव्याजादरोपयत् । स्वपुण्यपुण्डरीकाणां[1] जन्मनेऽक्षपरंपराम् ॥१३०॥
स्थाने स्थाने जलान्तश्च बहुसंख्यैर्निवेशितैः । अनयन्नर्मदाभङ्गिं शिवलिङ्गैस्तरङ्गिणीः ॥१३१॥
प्रतिलिङ्गं महाग्रामाः प्रत्यपाद्यन्त तेन ये । पर्षदामद्य तद्भोगः कालेनाप्यविनाशितः ॥१३२॥
अकरोत्स महाहर्म्यैर्महालिङ्गैर्महावृषैः । महात्रिशूलैर्महतीं महामाहेश्वरो महीम् ॥१३३॥
कृत्वा संधीश्वरं देवसंधानपितृकानने । ईशानस्य गुरोर्नाम्ना व्यधादीशेश्वरं हरम् ॥१३४॥
135 भेदां च भीमादेवीं च देशांस्तांस्तान्पदेपदे । स मठप्रतिमालिङ्गैर्हर्म्यैर्निन्ये महार्घताम् ॥१३५॥
स्वयंभूमिव तीर्थैश्च पूतं भक्तिविभूषितः । स एव भोक्तुमत्रासीत्पार्थैः कश्मीरमण्डलम् ॥१३६॥
जातस्य निर्झराम्भोभिः पुष्पलिङ्गार्चनोत्सवे । राज्ञस्तस्य वनोर्वीषु मासः पुष्पाकरो ययौ ॥१३७॥
स चातिरम्यः काश्मीरो ग्रीष्मस्त्रिदिवदुर्लभः । हिमलिङ्गार्चनैः प्रायाद्वनान्तेषु कृतार्थताम् ॥१३८॥
फुल्लाब्जषण्डखण्डाशाः प्राप्य पुष्करिणीतटीः । लक्ष्मीसखः स खण्डेन्दुचूडध्यानपरोऽभवत् ॥१३९॥
140 नीलोत्पलवतीर्वापीरगस्त्योदयनिर्विषाः । अवगाह्य हरार्चाभिः शरदं निर्विवेश सः ॥१४०॥
सार्धं तपोधनैस्तैस्तैर्भजतो जागरोत्सवान् । तस्याभूवन्भुवो भर्तुरमोघा माघरात्रयः ॥१४१॥
अत्यद्भुतं राज्यलाभमित्थं सफलयन्कृती । पञ्चाशतं त्रिवर्षोनामत्यक्रामत्स वत्सरान् ॥१४२॥
शमव्यसनिनस्तस्य राज्यकार्याण्यपश्यतः । तस्मिन्काले प्रकृतयो विरागं प्रतिपेदिरे ॥१४३॥
अन्वैष्यत नृपस्ताभिः कश्चिद्राज्याय भूभुजे । राजपुत्रो जिगीषुश्च श्रीमान्यौधिष्ठिरे कुले ॥१४४॥
145 जुगोप गोपादित्याख्यं कश्मीरेन्द्रजिगीषया । युधिष्ठिरप्रपौत्रं हि गान्धाराधिपतिस्तदा ॥१४५॥
वसन्नप्राप्तसाम्राज्यः स तत्र तनयं क्रमात् । अवाप लक्षणैर्दिव्यैरमोघं मेघवाहनम् ॥१४६॥
स तत्र पितुरादेशाद्वैष्णवान्वयजन्मनः । राज्ञः प्राग्ज्योतिषेन्द्रस्य ययौ कन्यास्वयंवरे ॥१४७॥
तत्र तं वारुणं छत्रं छायया राजसंनिधौ । भेजे वरस्रजा राजकन्यका चामृतप्रभा ॥१४८॥
तेन तस्य निमित्तेन वृद्धिमागामिनीं जनाः । अजानन्नम्बुवाहस्य पाश्चात्येनेव वायुना ॥१४९॥
150 राज्ञा हि नरकेणैतद्वरुणादुष्णवारणम् । आनीतमकरोच्छायां न विना चक्रवर्तिनम् ॥१५०॥
तमन्तिके पितुः प्राप्तं पत्न्या लक्ष्म्या च संश्रितम् । श्रुत्वा निमन्त्रयामासुर्मन्त्रिणो वंशयोग्यया ॥१५१॥
अथार्यराजो विज्ञाय स्वराज्यं भेदजर्जरम् । प्रतिपक्षे न शक्तोपि तस्थौ तु त्यक्तुमुत्सुकः ॥१५२॥
अचिन्तयच्च सत्यं मे संप्रीतो भूतभावनः । सिद्धिविघ्नानमून्दीर्घानपाकर्तुं समुद्यतः ॥१५३ ॥
कृत्ये बहुनि निष्पाद्ये प्रमात्कौसीद्यमाश्रयन्[1] । प्रावृषीवाध्वगो दिष्ट्या मोहितोस्मि न निद्रया ॥१५४॥
155 स्वकाले[1] त्यजता लक्ष्मीं विरक्तां[2] बन्धकीमिव । हठनिर्वासनक्रीडा दिष्ट्या नासादिता मया ॥१५५॥

---

१३०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पुण्डरीकाणाम°. १३४. [1]) The *aksharas* न्नो supplied by A_2 in space left by A_1.— [2]) A_2 gloss ईशभारू इति प्रसिद्धस्थले. १३६. [1]) A_2 °विशेषतः.—[2]) Thus A_2 ; A_1 पात्रः.—[3]) Thus corr. by later hand from A_1 काश्मीर°. १३९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 चूडाध्या°. १४०. [1]) Thus corr. by A_1 from °रुग्रहस्त:. १४६ [1]) Thus A_2; A_1 वसन्नपरास्तसा°. १५०. [1]) A_2 कृपा. १५४. [1]) A_2 glosses आलस्यम् and — न कर्म कौसीद्यं.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भवत्. १५५ [1]) Thus A_1 ; A_2 स्वकुले.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सरक्ताम्.

शैलूषस्येव मे राज्यरङ्गेस्मिन्नल्पमस्थिरम् । निर्व्यूढमपि वैरस्यं दृष्ट्वा न प्रेक्षका गताः ॥१५६॥

विदग्धा सदैव वैमुख्यमुपैरुद्योगपङ्क्तिभिः । त्यागक्षणे न भीतोस्मि विकत्थन इवाहवे ॥१५७॥

इति संचिन्तयन्नन्तः सर्वत्यागोन्मुखो नृपः । मनोराज्यानि कुर्वाणो दरिद्र इव पिप्रिये ॥१५८॥

अन्येद्युः प्रकृतीः सर्वाः संनिपात्य सभान्तरे । ताभ्यः प्रत्यर्पयन्न्यासमिव राज्यं सुरक्षितम् ॥१५९॥

उज्झितं स्वेच्छया तस्य प्रयत्नेनापि नाशकत् । तं स्वीकारयितुं कश्चित्फणीन्द्रमिव कञ्चुकम् ॥१६०॥ 160

अर्धालिङ्गमुपादाय सोथ मायादुकूलकः । धौतवासा निरुष्णीषः पद्भ्यामेव प्रजेश्वरः ॥१६१॥

तस्य पादार्पितदृशो व्रजतो मौनिनः प्रभोः । पन्थानं जगृहुः पौरा निःशब्दजनवत्सलः ॥१६२॥

स विलङ्घितगव्यूतिरुपविश्य तरोरधः । जनमेकैकमुद्बाष्पं न्यवर्तयत सान्त्वयन् ॥१६३॥

पथि शिखरिणां मूले मूले विलम्ब्य जहज्जनान्मितपरिकरो गच्छन्नूर्ध्वं क्रमात्समदृश्यत ।
गहनवसुधाः संपूर्णोर्मिर्व्रजन्स निजास्पदादब्द इव विनिर्यातः स्तोकैः कृतानुगमो जनैः ॥१६४॥

निःशेषं निकटात्स लोकमटवीमध्ये निरुन्धन्पदं शोकावेशसबाष्पगद्गदपदं संमान्य प्रोत्साह्य च ।
भूर्जत्वक्परिरोधमर्मरमहाविश्राणसिद्धाध्वगश्रेणीमौलिमणिप्रभोज्ज्वलगुहागेहं जगाहे वनम् ॥१६५॥ 165

अथ वनसरसीतटद्रुमाधः पुटकघटोदरसंभृताम्बुपूराम् ।
वसतिमकृत वासरावसाने शुचितरुपल्लवकल्पितोरुतल्पाम् ॥१६६॥

शृङ्गासक्तसितातपाः शबलितच्छायाभुवः शाद्वलैरुत्फुल्लामलमल्लिकातलमिलत्सुप्तव्रजस्त्रीजनाः ।
सश्वासा वनपालवेणुरणितोन्मिश्रैः प्रपाताम्बुभिः श्रान्तं दूरपथमागतास्तमनयन्विश्रामभूराद्रयः ॥१६७॥

वनकरिरसितैः पदे पदे स प्रतिभटतां पटहध्वनेर्दधानैः ।
अमनुत रटितैश्च कर्करेटोः परिगलितां गमनोन्मुखस्त्रियामाम् ॥१६८॥

अन्येद्युर्विधिवदुपास्य पूर्वसंध्यामासन्ने नलिनसरस्यपास्तनिद्रः ।
क्ष्मापालः परिचितसोदराम्बुतीर्थं नन्दीशाध्युषितमवाप भूतभर्तुः ॥१६९॥

नन्दिक्षेत्रे त्रिभुवनगुरोः सोमतस्तत्र यावत्तस्थौ तावत्स्वयमभिमताश्रमे जायते स्म ।
भस्मस्मेरः सुघटितजटाजूटबन्धोक्षसूत्री रुद्राक्षाङ्को जरठमुनिभिः सस्पृहं वीक्ष्यमाणः ॥१७०॥ 170

आरब्धश्रीकण्ठव्रतजनितमहासत्क्रियो भैक्ष्यहेतोर्भिक्षाग्रामोद्यतासु प्रतिमुनिनिलयं संभ्रमात्तापसीषु ।
वृक्षैर्भिक्षाकपाले शुचिफलकुसुमश्रेणिभिः पूर्यमाणे मान्यो वैराग्ययोगेप्यनुपनतपरप्रार्थनालाघवोभूत् ॥१७१॥

६ ॥ १७१ ॥ आदितः ५३ ॥ ग्रं ५४३ ॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यश्रीचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां द्वितीयस्तरङ्गः ॥

शतद्वये वत्सराणामष्टाभिः परिवर्जिते । अस्मिन्द्वितीये व्याख्याताः षट्प्रख्यातगुणा नृपाः ॥

---

१५६. [1]) Thus A_1; the *v. l.* of A_2 निर्व्यूढवपि has been struck out again; G R निर्व्यूढमपि. १६०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 तं च. १६४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्तोकानुगमो. १६५. [1]) Thus A_2; A_1 निरुन्धत्पदं.— [2]) Thus corr. by later hand from A_1 भूर्जत्वक्प°.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 मर्मर°.—[4]) The *akshara* नि supplied by A_2 in space left by A_1.—[5]) The gloss श्रीनगरी, written by A_4 at the foot of the page, probably refers to this word. १६७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 शाद्वलैश्छायाभुव°; the latter reading repeated in margin by A_3.—[2]) Thus G *sec. manu* and P; A R C °पालेषु°.—[3]) A_2 gloss पर्वताः. १६८ [1]) A_2 वनकरि° —[2]) Thus corr. by later hand from A_1° ध्वनेर्°.— १७०. [1]) A_1 अवस्तावत्; supplemented as above by A_2. १७१. [1]) A_2 आरब्धश्री°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °श्रोण्यो.— [3]) A_1 writes °प्यनुपनत°, with figures indicating transposition.

॥ तृतीयस्तरङ्गः ॥

मुग्धेभाजिनभस्म कुम्भकुहरे मुक्ताः क्षुधामोचिताः किं भालज्वलनेन कज्जलमतः स्वीकार्यमक्ष्णोः कृते ।
संधाने वपुरर्धयोः प्रतिपदमेवं निषेधेप्सुभिः कर्तव्ये प्रियवाचरानुसरणोद्युक्तो हरः पातु वः ॥१॥

अथोत्सवसमुद्दाममानिन्युर्मेघवाहनम् । गान्धारविषयं गत्वा सचिवाधिष्ठिताः प्रजाः ॥२॥

एकप्रजस्य[1] भूभर्तुः पश्चाल्लोकानुरञ्जनम् । तस्याज्ञायि जनैर्धौतक्षौमक्षालनसंनिभम् ॥३॥

स पुनर्बोधिसत्त्वानामपि सत्त्वानुकम्पिनाम् । चर्यामुदात्तचरितैरस्पर्धत महाशयः ॥४॥

5 तस्याभिषेक एवाज्ञां धारयन्तोधिकारिणः । सर्वतोमार[1]मर्यादापटहानुदघोषयन् ॥५॥

कल्याणिना प्राणिवधे तेन राज्ञा निवारिते । निष्पापां प्रापिता वृत्तिं स्वकोशात्सौनिकादयः ॥६॥

तस्य राज्ये जिनस्येव मारविद्वेषिणः प्रभोः । क्रतौ घृतपशुः पिष्टपशुर्भूतबलावभूत् ॥७॥

स मेघवननामानमग्रहारं विनिर्ममे । मयुष्टग्रामकृत्पुण्यज्येष्ठं[1] मेघमठं तदा[2] ॥८॥

भोगाय देश्य[1]भिक्षूणां वल्लभास्यामृतप्रभा । विहारमुच्चैरमृतभवनाख्यमकारयत् ॥९॥

10 देशैकदेशाल्लो[1]नाम्नः प्राप्तस्तस्याः पितुर्गुरुः । स्तुन्पा[2] तत्रापया भोक्ता लोस्तोन्पास्तूपकार्यकृत् ॥१०॥

चक्रे नडवने राज्ञो यूक[1]देव्यभिधा वधूः । विहारमद्भुताकारं सपत्नीस्पर्धयोद्यता ॥११॥

अर्धे यस्मिन्भिक्षवः शिक्षाचारास्तयार्पितास्तया । अर्धे गार्हस्थ्यगर्ह्याश्च सस्त्रीपुत्रपशुश्रियः ॥१२॥

अथेन्द्रदेवीभवनमिन्द्रदेव्यभिधा व्यधात् । विहारं सचतुःशालं स्तूपं भूपप्रियापरा ॥१३॥

अन्याभिः खादनासम्मा[1]प्रमुखाभिर्निजाख्यया । देवीभिस्तस्य महिता विहारा बहवः कृताः ॥१४॥

15 अर्वाक्कालोद्भवस्यापि राज्यकालेऽस्य भूपतेः । न्यक्कृतादिनृपोदन्तैर्वृत्तान्तैरद्भुतोऽभवत् ॥१५॥

स बहिर्विहरञ्जातु भूभृद्भीतैरुदीरितम् । चौरश्चौरोयमित्याराच्छृणोत्क्रन्दितध्वनिम् ॥१६॥

कः कोत्र बध्यतां चौर इत्युक्ते तेन सक्रुधा । शशामाक्रन्दितध्वानो न च चौरो व्यभाव्यत ॥१७॥

पुनर्द्वित्रैर्दिनैस्तस्य निर्गतस्याग्रतस्ततः । अभवन्नभयार्थिन्यो द्वित्रा दिव्यप्रभाः स्त्रियः ॥१८॥

ताः संभूतेप्सितास्तेन रक्षाधीशेन कृपालुना । अभ्यभाषन्त सीमन्तपुञ्जिताञ्जलयो वचः ॥१९॥

20 देव दिव्यप्रभावेण भुवने भवता भृते । अपरस्माद्भयं जातु कस्य स्यात्करुणानिधे ॥२०॥

तदानीं तोयदा भूत्वा छादयन्तो नभस्तलम् । अकाण्डकाण्डपाताशङ्किभिः कार्षकैर्नृप ॥२१॥

पक्वशालिवनस्फीति[1]रक्षाक्षुभितमानसैः । नागास्त्वत्कोपसंरम्भभूमितां[2] गमिताः प्रभो ॥२२॥

---

३. [1]) A_2 gloss मेघस्य. ५. [1]) A_2 gloss अमार- अहिंसा. ८. [1]) A_2 °ज्येष्ठो.—[2]) A_2 तथा. ९. [1]) Thus A_2; A_1 भोज्य°.
१०. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into देशैक°.—[2]) A_2 स्तुन्पा. ११. [1]) A_2 मूल°. १४. [1]) A_2 gloss मृतकीर्तिः.
२२. [1]) A °स्फाति°.—[2]) A_1 भूमि ते.

तेऽस्माकं पतयश्चौरचौर इत्यार्तभाषितम् । श्रुत्वा देवेन बध्यन्तामित्यवादि तदा क्रुधा ॥२३॥
तदा त्वदाज्ञाभावेन न्यपतन्पाशवेष्टिताः । प्रसादः क्रियतां तेषामस्मत्करुणयाधुना ॥२४॥ चक्कलकम् ॥
तदाकर्ण्याभवद्राजा प्रसादविकसद्दाननः । सर्वे ते बन्धनाद्यातास्त्यज्यन्तामिति जल्पितः ॥२५॥
तथा तस्याज्ञया राज्ञो नागा विधुतबन्धनाः । प्रणम्य चरणौ भूपे प्रययुः सपरिग्रहाः ॥२६॥
अथ साधयितुं भूपानाज्ञां हिंसानिवृत्तये । स दिग्जयाय निर्व्याजधर्मैश्वर्यो विनिर्ययौ ॥२७॥
अभूदभीतजनतावेक्षणश्लाघ्यविक्रमः । स्पृहणीयो जनस्यापि तदीयविजयोद्यमः ॥२८॥
प्रभावविजितान्कृत्वा सोऽहिंसादीक्षितान्नृपान् । अर्णवान्तं पत्युरम्भसामवापाहववर्जितः ॥२९॥
तत्र तालीवनच्छायासुखविश्रान्तसैनिकः । बुद्धिं द्वीपान्तराक्रान्तौ क्षणमन्तर्व्यचिन्तयत् ॥३०॥
अथ वेलावनोपान्तात्तेनार्ताक्रन्दितध्वनिः । मेघवाहनराज्येऽपि हतोऽहमिति शुश्रुवे ॥३१॥
तमायःशङ्कुनेवान्तर्भणितः स द्रुतं ततः । संचारिणातपत्रेण सह तां ककुभामगात् ॥३२॥
अपश्यदथ केनापि चण्डिकायतनागतः । नरं शबरसेनान्या हन्यमानमधोमुखम् ॥३३॥
अनात्मज्ञ धिगेतत्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः स भयादेवं शबरस्तं व्यजिज्ञपत् ॥३४॥
शिशुर्मुमूर्षुर्मे राजन्नयं रोगार्दितः सुतः । कर्मैतद्वैद्यवक्त्रमस्य श्रेयोऽलब्धवानहम् ॥३५॥
उपहारनिरोधेन सद्य एव विपद्यते । बन्धुवर्गमशेषं च निरुन्धेतज्जीवजीवितम् ॥३६॥
अरण्यगहनालब्धमनाथं देव रक्षसि । बहुलोकाश्रयं बालं कथमेतमुपेक्षसे ॥३७॥
अथाभ्यधान्महात्मा स वचोभिः शबरस्य तैः । वध्यस्य दृष्टिपातैश्च विक्लवैर्विवशीकृतः ॥३८॥
किरात कातरो मा भूः स्वयं संरक्ष्यते मया । बहुबन्धुस्तव सुतो वध्योऽप्ययमबान्धवः ॥३९॥
उपहारीकरोम्येष चण्डिकायै स्वविग्रहम् । मयि प्रहर निःशङ्कं जीवत्वेतज्जनद्वयम् ॥४०॥
तदद्भुतमहासत्त्वचित्तोदात्तत्वविस्मितः । उन्मिषद्रोमहर्षस्तं ततः स शबरोऽभ्यधात् ॥४१॥
अतिकारुण्यभिन्नस्य तवायं पृथिवीपते । कश्चिन्मतिविपर्यासप्रकारो हृदि रोहति ॥४२॥
त्रैलोक्यजीवितेनापि यो रक्ष्यो हेलयैव तम् । पृथिवीभोगसुभगं कथं कायमुपेक्षसे ॥४३॥
न मानं न यशो भार्यांश्च दारांश्च बान्धवान् । न धर्मं न सुतान्भूपा रक्षन्ति प्राणतृष्णया ॥४४॥
तत्प्रसीद प्रजानाथ मा बध्येऽस्मिन्कृपां कृथाः । शिशुश्चैव प्रजाश्चेता जीवन्तु त्वयि जीवति ॥४५॥
कृपाजिहीर्षुरात्मानं हन्तव्योत्तारकम्बदैः । अर्चयन्निव चामुण्डामथोवाच स पार्थिवः ॥४६॥
सदाचारसुधास्वादे के भवन्तो वनौकसः । जाह्नवीमज्जनप्रीतिं न जानन्ति मरुस्थिताः ॥४७॥
ध्रुवापायेन कायेन क्रीणतः कीर्तिमव्ययाम् । ममाभीष्टं प्रमार्ष्टुं ते मूढ क्षोभमासदः ॥४८॥
मा वोचः किंचिदपरं प्रहर्तुं चेद्घृणा तव । न किं निजः कृपाणो मे शक्तः प्रक्रान्तसिद्धये ॥४९॥
इत्युक्त्वा स स्वयं देहमुपहर्तुं समुद्यतः । खड्गमाप स्वमुण्डस्य विकोशं पातमादधे ॥५०॥
ततः प्रहर्तुकामस्य तस्य सुकुसुमैः शिरः । करश्च दिव्यवपुषा रुद्धः केनाप्यजायत ॥५१॥

---

३०. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °कैः। ३३. ¹) A R G here and elsewhere शबर°. ३६. ¹) A_2 एव. ४८. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °भीर्त.

अथापश्यत्तथाभूतः कंचिद्दिव्याकृतिं पुरः । न वञ्चकां न तं वध्यं न किरातं न तारकम् ॥५२॥
स तं दिव्यस्तदावादीन्मां त्वं सत्त्ववशीकृतम् । विद्धि मध्यमलोकेन्दो वरुणं करुणानिधे ॥५३॥
यदेतत्त्वामुपास्तेद्य छत्रं तन्मत्पुरात्पुरा । महाबलोहरद्भीमः पुराणश्वशुरस्तव ॥५४॥
55 रसातलैकतिलकं माहात्म्यवदिदं विना । उपद्रवाः प्राणहराः पौराणां नः पदे पदे ॥५५॥
तदिदं प्राप्तुकामेन त्वदौदार्यं परीक्षितुम् । कारुण्यमय मायेयं निरमायि मयेदृशी ॥५६॥
त्वदादिर्यो व्यधाज्जन्मून्यसून्वसुकुलात्मजः । प्रावधिस्तममारेण चरसीव तदेनसः ॥५७॥
भयस्पृहाजनकयोर्धरणीधारणोचिते । शेषदेहे विषोद्गारफणारत्नौषधयोरिव ॥५८॥
तमःप्रकाशावहयोस्तेजःक्रान्तदिगन्तरे । उषर्बुधे धूमजालज्वालापल्लवयोरिव ॥५९॥
60 क्षमाप्यायक्रियाभाजो रुद्धतेजस्विमण्डले । प्रावृट्पयोदच्छदेहि संतापासारयोरिव ॥६०॥
द्वयोरालोकितं चित्रं जन्मैकस्मिन्महाकुले । तस्य त्रिकोटिहन्तुश्च तथाहिंसस्य च प्रभोः ॥६१॥ चक्कलकम् ॥
नतः समाश्चर्यैवं स वदतो यादसां प्रभोः । चकार पूजां स्तोत्रेण प्रश्रेण च कृताञ्जलिः ॥६२॥
तं च स प्रतिगृह्णन्तं प्रणयादुष्णवारणम् । जगाद गुणिनामग्र्यो वरुणं धरणीधरः ॥६३॥
कल्पद्रुमाश्च सन्तश्च नार्हन्ति समतीर्थिकाम् । अर्थिनां प्रार्थिताः पूर्वं फलन्त्यन्ये स्वयं यतः ॥६४॥
65 अवालम्बिष्यत छत्रं कथं नः पुण्यपण्यताम् । तत्प्रार्थयिष्यत न चेदार्तोपकृतये भवान् ॥६५॥
वदान्यः संविभाग्येभ्यः पूर्णं कुर्यादनुग्रहम् । छाययाप्याययन्नर्थांस्फलान्यपि महीरुहः ॥६६॥
तदेवं[1] विदितोदात्तसंविभागाभिचोदितः । जनोयं भगवन्किंचिद्वरं प्रार्थयते परम् ॥६७॥
वशीकृतेयं पृथिवी कृत्स्ना भवदनुग्रहात् । जेतुं द्वीपान्कथ्यतां तु युक्तिः पाथोधिलङ्घने ॥६८॥
इत्यर्थ्यमानोकथयद्भूमिपालं जलेश्वरः । तितीर्षौ भवति स्तम्भं नीयतेम्भो ममाम्बुधेः ॥६९॥
70 ततो महान्प्रसादोयमित्युक्ते पृथिवीभुजा । तिरोबभूव भगवान्वरुणः सोष्णवारणः ॥७०॥
अन्येद्युर्विस्मयस्मेरैर्बलैः सीमन्तयञ्जलम् । प्रभावस्तम्भितक्षोभं प्रोत्ततार स वारिधिम् ॥७१॥
गुणरत्नाकरः शैलं स रत्नाकरशेखरम् । नानारत्नाकरं सैन्यैरारुरोहाथ रोहणम् ॥७२॥
तत्र तालीतरुवनच्छायाध्यासितसैनिकम् । भीत्या लङ्काधिराजस्तमुपतस्थे विभीषणः ॥७३॥
समागमः स शुशुभे नरराक्षसराजयोः । बन्दिगाथाद्भुतान्योन्यंप्रथमालापसंभ्रमः ॥७४॥
75 अथ रक्षःपतिर्लङ्कां नीत्वालंकरणं क्षितेः । अमर्त्यसुलभाभिस्तं विभूतिभिरुपाचरत् ॥७५॥
यदासीत्पिशिताशा इत्यन्वर्थं नाम रक्षसाम् । तदा तदाज्ञाग्रहणे प्रापि तद्रूढिशब्दताम् ॥७६॥
रक्षःशिरःप्रतिच्छन्दैः[1] स्थिरप्रणतिसूचकैः । समावशिखरान्प्रावात्तस्मै रक्षःपतिर्ध्वजान् ॥७७॥
पाराद्वारिनिधेः प्राप्ताः कश्मीरेष्वद्भुतापि ये । राज्ञां यात्रासु निर्यान्ति ख्याताः पारध्वजाः पुरः ॥७८॥
इत्थमाराक्षसकुलं प्राणिहिंसां निषिध्य सः । स्वमण्डलं प्रति कृती न्यवर्तत नराधिपः ॥७९॥

---

५७. [1]) The *aksharas* न्मून्यसून्वसुकु and मारेण चरसीव तदेनसः supplied by A_2 in spaces left by A_1. ५८. [1]) भयस्पृहाजन supplied by A_2, as above. ६५. [1]) त supplied by A_2. ६६. [1]) Emended; A R G वदान्य:.—[2]) A_1 gloss अर्थिन्यः.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 फलान्त. ६७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तदर्थं. ७१. [1]) Thus A_1, A_2 ज्ञाते. ७४. [1]) स supplied by A_2.—[2]) न्योन्य supplied by A_2 in space left by A_1. ७७. [1]) A_1 gloss प्रतिमाभि·

ततः प्रभृति तस्याज्ञा सार्वभौमस्य भूपतेः । हिंसाविरतिरूपा सा न कैश्चिदुदलङ्घ्यत ॥८०॥ 80
क्षुद्रैर्झषादिभिर्नाप्सु सिंहाद्यैर्गहने न च । न श्येनप्रमुखैर्व्योम्नि तद्राज्ये जन्तवो हताः ॥८१॥
अतिक्रामति कालेऽथ कोपि शोकाकुलो द्विजः । पुत्रं गदार्तमादाय द्वारि चक्रन्द भूपतेः ॥८२॥
दुर्गया प्रार्थितं राजन्पश्वाहारं विनैष मे । अनन्यसंततेः सूनुर्ज्वरेणाद्य विपद्यते ॥८३॥
यद्यहिंसाग्रहेणेमं क्षितिपाल न रक्षसि । एतद्विपत्तौ त्वत्कोन्यो निमित्तं प्रतिभाति मे ॥८४॥
निर्णयो वर्णगुरुणा त्वयैवैष प्रदीयताम् । ब्राह्मणस्य पशोर्वा स्यात्प्राणानां कियदन्तरम् ॥८५॥ 85
तपःस्थानपि ये जघ्नुर्ब्राह्मणप्राणलब्धये । क्व यातास्तेधुना भूमे प्रजापालास्तिरोहिताः ॥८६॥
इति ब्रुवति साक्षेपं शोकरूक्षाक्षरं द्विजे । आपन्नार्तिहरो राजा चिरमेवं व्यचिन्तयत् ॥८७॥
न वध्याः प्राणिन इति प्राङ्मया समयः कृतः । विप्रार्थमपि किं कुर्यां स प्रतिज्ञातविप्लवम् ॥८८॥
निमित्तीकृत्य मामद्य विपद्येत द्विजो यदि । तत्राप्यस्त्यल्पपापीयानर्थः संकल्पविप्लवः ॥८९॥
नैति मे संशयभ्रान्तमेकपक्षावलम्बनम् । संभेदावर्तपतितं प्लवनमिव मानसम् ॥ ९०॥ 90
तत्स्वदेहोपहारेण दुर्गां तोषयता मया । प्रतिज्ञया समं न्याय्यं रक्षितुं जीवितं द्वयोः ॥९१॥
इति संचिन्त्य सुचिरं देवदानोद्यतो नृपः । श्वः प्रियं तव कर्तास्मीत्युक्त्वा विप्रं व्यसर्जयत् ॥९२॥
क्षपायां क्ष्मापतिमथ स्वमुपाहर्तुमुद्यतम् । निषिध्य दुर्गा व्यधित प्रकृतिस्थं द्विजन्मजम् ॥९३॥
इत्याद्यद्यतनस्यापि चरितं तस्य भूपतेः । पृथग्जनैस्त्वसंभाव्यं वर्णयन्तस्त्रपामहे ॥९४॥
अथवा रचनानिर्विशेषमार्गेण वर्त्मना । प्रसिद्धतां नानुरुन्धन्ति श्रोतृचित्तानुवर्तनम् ॥९५॥ 95
तस्मिन्नस्तंगते भुक्त्वा क्ष्मां चतुस्त्रिंशतं समाः । अनादित्यमिवाशेषं निरालोकमभूज्जगत् ॥९६॥
अथ क्ष्माभृद्ररक्ष क्ष्मां श्रेष्ठसेनस्तदात्मजः । आहुः प्रवरसेनं यं तुञ्जीनं चाञ्जसा जनाः ॥९७॥
दोःस्तम्भसंभृतासक्तौ कृपाणमणिदर्पणे । संक्रान्तेवोन्मुखी यस्य भुवनश्रीर्व्यभाव्यत ॥९८॥
समातृचक्रं निर्माय यः पूर्वं प्रवरेश्वरम् । पुण्याः पुराणाधिष्ठाने प्रतिष्ठा विविधा व्यधात् ॥९९॥
गृहाङ्गनमिव क्षोणीं गणयन्वशवर्तिनीम् । त्रिगर्तोर्वीं ग्राममध्ये प्रवरेशाय यो ददौ ॥१००॥ 100
ईशो नृपाणां निःशेषक्ष्माकेदारकुटुम्बिनाम् । स समास्त्रिंशतं भूभृन्निस्त्रिंशाश्रयोभवत् ॥१०१॥
हिरण्यतोरमाणाख्यौ व्यधत्तामथ तत्सुतौ । साम्राज्ययुवराजत्वभाजने रञ्जनं क्षितेः ॥१०२॥
बलाहतानां प्राचुर्ये विनिवार्यासमञ्जसम् । तोरमाणेन दीनाराः स्वाहताः संप्रवर्तिताः ॥१०३॥
मामवज्ञाय राजेव कस्मादेतेन वल्गितम् । इति तं पूर्वजो राजा कोपनो बन्धने व्यधात् ॥१०४॥
चिरंस्थितित्यक्तभुजस्तत्र तस्याञ्जनाभिधा । ऐक्ष्वाकस्यात्मजा राज्ञी वज्रेन्द्रस्यास गुर्विणी ॥१०५॥ 105
आसन्नप्रसवा भर्त्रा सा यथार्तेन बोधिता । सुतं प्रविश्य प्रासोष्ट कुलालनिलये क्वचित् ॥१०६॥
स कुम्भकारगेहिन्या काकस्येव पिकशावकः । पुत्रीकृतो राजपुत्रः पर्याप्ते पर्यवर्धत ॥१०७॥

८०—८१. [1])—[1]) These two verses have been supplied in margin by A_2. ८३. [1]) A_2 राजन्पश्वाहारं. ८८. [1]) A_2 प्राण्यो[illegible] [illegible]. ९५. [1]) This verse is supplied by A_2 in margin.—[2]) A_2 gloss [illegible]. १००. [1]) Thus A_2; A_1 °[illegible] १०३. [1]) Thus A ; G R Edd. आहत°.—[2]) A_2 gloss [illegible].—[3]) A_2 gloss स्वाहता: [illegible] आहताः संप्रवर्तिताः व्यवहारविषयाः कृताः. १०४. [1]) A_2 gloss तोरमाणेन. १०६. [1]) A_2 gloss यथार्तेन [illegible].

अनयिष्याः कुलाल्याथ रक्षिष्या विदितोभवत् । रत्नस्थलेर्भुजंग्याश्च प्रच्छन्न इव शेवधिः ॥१०८॥

तीव्रः प्रवरसेनस्य गिरा मातुर्नृपात्मजः । पैतामहेन नाम्नैव कुलाल्या व्यापितोभवत् ॥१०९॥

110 वर्धमानः स संपर्कं न सेहे सहवासिनाम् । तेजस्विमैत्रीरसिकः शिशुः पद्म इवाम्भसाम् ॥११०॥

तं कुलीनैश्च शूरैश्च विद्याविद्भिश्च दारकैः । अन्वीतमेव ददृशुः क्रीडन्तं विस्मयाज्जनाः ॥१११॥

स्वमृन्दस्यात्युदारौजा राजा चक्रे स दारकैः । मृगेन्द्रशावः क्रीडद्भिर्वने बालमृगैरिव ॥११२॥

संविभेजेनुजग्राह वशीचक्रे च तोर्भकान् । अराजोचितमाचारं नैव कंचिदसेवत ॥११३॥

भाण्डानि कर्तुं मृत्पिण्डं कुम्भकारैः समर्पितम् । स्वीकृत्य चक्रिरे तेन शिवलिङ्गपरंपराः ॥११४॥

115 तथा साधर्यचर्यः स क्रीडञ्जातु व्यलोकयत । मातुलेन जयेन्द्रेण सादरं चाभ्यनन्द्यत ॥११५॥

आवेद्यमानं शिशुभिस्तं जयेन्द्रोपमित्यसौ । भूपालवत्सावहेलं पश्यन्नन्यमहीमिव ॥११६॥

संभाव्य सत्त्वाबद्धम्भातमसामान्यवंशजम् । सादरस्याङ्गिनीभर्तुर्भागिनेयमशङ्कत ॥११७॥

सत्वरस्तस्यजिज्ञासारसेनानुससार तम् । प्राप्तस्तद्गृहमौत्सुक्यात्स्वसारं च व्यलोकयत् ॥११८॥

सा स चान्योन्यमुन्मन्यू पश्यन्तौ भ्रातरौ चिरात् । निःश्वासद्विगुणोष्माणि मुहुरश्रूण्यमुञ्चताम् ॥११९॥

120 कुलाल्या दारको मातः कावेताविति पृष्टवान् । अकथ्यतेयं वत्सैषा माताथ मातुलश्च ते ॥१२०॥

पितुर्बन्धेन सक्रोधं तं कालापेक्षयाक्षमम् । विश्वासयित्वा जयेन्द्रोथ कार्यशेषाय निर्ययौ ॥१२१॥

छलिप्सोत्पादनासज्जे तस्मिन्भ्राता यदृच्छया । बन्धात्त्यक्तो नृतरणिस्तोरमाणोस्तमाययौ ॥१२२॥

निवार्य मरणोद्योगं मातुर्निर्वेदखेदितः । ययौ प्रवरसेनोथ तीर्थौत्सुक्याद्दिगन्तरम् ॥१२३॥

रक्षित्वा दशमासोनाः क्ष्मामेकत्रिंशतिं समाः । तस्मिन्क्षणे हिरण्योपि शान्तिं निःसंततिर्ययौ ॥१२४॥

125 तत्रानेहस्युज्जयिन्यां श्रीमान्हर्षापराभिधः । एकच्छत्रश्चक्रवर्ती विक्रमादित्य इत्यभूत् ॥१२५॥

भूपमद्भुतसौभाग्यं श्रीर्वल्लभमसाभजत् । विहाय हरिवार्हूय चतुरः सागरांश्च यम् ॥१२६॥

लक्ष्मीं कृत्वोपकरणं गुणे येन प्रवर्तिते । श्रीमत्सु गुणिनोद्यापि तिष्ठन्त्युद्धुरकन्धराः ॥१२७॥

म्लेच्छोच्छेदाय वसुधां हरेरवतरिष्यतः । शकान्विनाश्य येनादौ कार्यभारो लघूकृतः ॥१२८॥

नानादिगन्तराख्यातं गुणज्ञसुलभं नृपम् । तं कविर्मातृगुप्ताख्यः सर्वास्थानस्थमासदत् ॥१२९॥

30 स गम्भीरस्य भूभर्तुरनुभावं महाद्भुतम् । त्रिविधास्थानसंपृक्तस्तस्याभ्यूह्य व्यचिन्तयत् ॥१३०॥

सोयमासादितः पुण्यैः क्षोणिपालो गुणिप्रियः । परभागोपलब्ध्यास्य पूर्वेमुष्य महीभुजः ॥१३१॥

यस्मिन्नाजनि तत्त्वज्ञैः सूरिभिः संभृतश्रुतैः । नाञ्जलिर्धीयते जातु मानाय च गुणाय च ॥१३२॥

भङ्ग्यामुष्मिन्विदधती स्वाभिप्रायप्रकाशनम् । वैदग्ध्यवन्ध्यतां नैति बुद्धिः कुलवधूरिव ॥१३३॥

खिलीकृतखलालापे युक्तायुक्तविवेककारि । नायाति सेव्यमानेस्मिन्स्वगुणोनर्थकारिताम् ॥१३४॥

35 अनामुवद्भिः सावद्यदुर्विषसमशीर्षिकाम् । जीवन्मरणमस्याग्रे गुणिभिर्नानुभूयते ॥१३५॥

---

१०८. ¹) A₃ gloss भूमेः ११२. ¹) A₃ gloss अतिशयेन उदारं ओजः यस्य. ११३. ¹) Thus corr. by later hand from A किंचिद°. ११६. ¹) A₃ gloss प्रवरसेनः. १२२. ¹) Thus A₁; A₁ has given a *varia lectio* in margin of which only छलिप्सो-त्पाद° is legible (छलिप्सोत्पादनासज्जे?) A₃ छलिप्सोत्पादने सज्जे, with gloss [illegible] सति. १२७. ¹) G Edd. गुणो येन प्रवर्धते. १२८. ¹) A₃ gloss कार्यनाशः. १२९. ¹) G *sec. manu* and Edd. सर्वास्था°. १३२. ¹) A₃ अतिसंज्ञा°.

संभावनानुसारेण प्रवृत्तोऽस्माद्विवेकिनः । शोच्यते नाश्रितोऽप्यत्र प्रीतिदायो महाशयैः ॥१३६॥
गृह्णन्त्यपगुणं स्वान्तमुचितप्रतिपत्तिभिः । अन्तरज्ञः क्रमस्तासामयमुत्साहवर्धनः ॥१३७॥
सेवया दृष्टकष्टस्य दाक्षिण्योत्पादने श्रमः । अस्य यो न स भृत्यानां हिमाद्रौ हिमविक्रयः ॥१३८॥
मिथ्याख्यातगुणो नाप्तो नामात्यः कलहप्रियः । असत्यसंधः स्थेयो वा नास्थानेऽस्य महीपतेः ॥१३९॥
अश्लीलालापिनोऽन्योन्यं नर्मोक्त्या मर्मभेदिनः । अन्यापदेशावसराः संहता नास्य सेवकाः ॥१४०॥
छन्दानुवर्तिनामेव निजविज्ञानबन्धिनाम् । सर्वज्ञंमन्यताध्मानां मुखप्रेक्षी न पार्थिवः ॥१४१॥
अनेन सह संजातः संलापो विपुलोदयः । लभ्यते नान्तराच्छेत्तुं दुर्जातैर्जातु दुर्जनैः ॥१४२॥
सर्वदोषोज्झितं सेव्यं नृपमेवमिमं मम । समासादयतः पुण्यैरदूरे स्वार्थसिद्धयः ॥१४३॥
गम्भीरश्च गुणज्ञश्च स्थिरबुद्धिश्च पार्थिवः । एष क्षेममतं त्यक्त्वा निषेव्यः प्रतिभाति मे ॥१४४॥
न चास्माज्जन्ममादाय रञ्जितादन्यराजवत् । आत्मनो[illegible]मुष्मिन्सेव्योऽन्यः प्रतिभाति मे ॥१४५॥
इति संचिन्त्य सुदृढं स मत्वामिव तां सभाम् । ना[illegible]ासते स्म गुणिगोष्ठीषु मध्यगः ॥१४६॥
मृदुपूर्वं गुणानेवं दर्शयन्तं विशांपतिः । विशिष्टयोग्यताज्ञाने विवेदाराधनोन्मुखम् ॥१४७॥
अचिन्तयच्च नायं स्याद्गुणिमात्रं महाशयः । ददाति सत्क्रियार्हत्वं यदल्पस्य गभीरता ॥१४८॥
इति संचिन्त्य राजापि ज्ञातुं तस्यान्तरं मतेः । नाक्रियन्त परीक्षार्थं यथावल्लाभसत्क्रियाः ॥१४९॥
स तेनानुपचारेण तमुदाराशयं नृपम् । स्वीकर्तारं विदन्धीमान्सिषेवे प्रीतिमाश्रितः ॥१५०॥
क्रमोपचीयमानेन सेवाभ्यासेन धीमतः । तस्य नोद्वेगमगमत्स्वकाय इव पार्थिवः ॥१५१॥
नातीव स्वल्पया स्थित्या नातीवाप्यथ दीर्घया । शरद्दिवासरेणेव राज्ञो निन्ये प्रसन्नताम् ॥१५२॥
नर्मभिर्नर्मचेटानां द्वाःस्थानां विक्रियाक्रमैः । मिथ्यास्तवैर्विटानां च न स क्षोभमनीयत ॥१५३॥
प्रह्वालापसंग्रामी छायामय इवाचलः । प्रतिस्पर्धीव च कुब्जकायच्छायामभूत्प्रभोः ॥१५४॥
वीक्षणं राजदासीनां राजद्विष्टैः सहासनम् । राजाग्रे च कथां नीचैः कालविन्नाचचार सः ॥१५५॥
स्वभावाद्राजपुरुषैः सजने राजनिन्दकैः । नास्मात्संभोकपालम्भो लेभे पैशुन्यजीविभिः ॥१५६॥
वदद्भिरादरास्थैर्यं वैफल्याद्यन्यदं प्रभोः । निन्ये नोत्साहशैथिल्यं सेवोत्साहासहिष्णुभिः ॥१५७॥
अन्योत्कर्षाणामपि यदभ्यक्रमेण निरापदः । स्वाभिप्रायोत्तकः सोऽभूत्सभ्यानां हृदयंगमः ॥१५८॥
एवं स सेवमानस्तमुद्योगेन बलीयसा । अनिर्विण्णो मातृगुप्तः षडृतूनत्यवाहयत् ॥१५९॥
अथ तं कृशसर्वाङ्गं धूसरं जीर्णवाससम् । बहिर्जातु विनिर्यातो राजा वीक्ष्य व्यचिन्तयत् ॥१६०॥
वैदेशिको निःशरणो गुणवानाश्रयोज्झितः । हार्दं जिज्ञासुना कष्टं सोऽयमायासितो मया ॥१६१॥
कोऽस्याश्रयः किमशनं कानि प्रावरणानि वा । इत्यैश्वर्यविमूढेन मया हन्त न चिन्तितम् ॥१६२॥
वसन्तेनेव न मया शोभकयापि योजितः । शीतवातातपैः शुष्यन्नयं पुरुषपादपः ॥१६३॥

---

१३६. ¹) संभावनानुसा supplied by A2 in space left by A1. १३७. ¹) A2 gloss प्रतिपत्तिः सत्कारः सत्क्रिया पूजनं मानमिति यावत्. १४५. ¹) Thus corr. by A2 from A1 आन्मनो. १४६. ¹) Thus corr. by A2 from A1 नारव्रज°. १५२. ¹) A2 gloss राजा चन्द्रोऽपि.—²) A2 gloss ऋतुगुणेन. १५५. ¹) A2 gloss राजशत्रुभिः. १५६. ¹) A2 gloss मातृगुप्तात्. १५९. ¹) Thus corr. by A2 from A1 अनिर्विणो.

अस्य ग्लानस्य भैषज्यं निर्विण्णस्य विनोदनम् । श्रान्तस्य वा श्रमच्छेदं को विदध्यात्ससंपदः ॥१६४॥

165 नास्मै चिन्तामणिं दध्यां नामृतं वा निषेवितः । मया वयमेतावद्व्यामूढेन परीक्ष्यते ॥१६५॥

तदमुष्य गुणित्वस्य तीव्रसेवाश्रमस्य च । प्रतिपत्त्या कतमया तावदानृण्यमाप्नुयाम् ॥१६६॥

इति चिन्तयतस्तस्य राज्ञस्तं सेवकं प्रति । स्वप्रसादोचिता काचित्सत्यभाजैव सत्क्रिया ॥१६७॥

ततः प्रावर्तत स्फारनीहारलवपातिभिः । दहन्निवाङ्गं प्रालेयपवमानैर्हिमागमः ॥१६८॥

संततध्वान्तमिषतस्तीव्रशीतवशीकृताः । आशाश्चकाशिरे नीलनिचोलाच्छादिता इव ॥१६९॥

170 शीतार्त्या द्युमणावौर्वदहनोष्माभिलाषतः । द्रुतं यातीव जलधिं दिनानि लघुतां ययुः ॥१७०॥

अथ दीपोज्ज्वले धाम्नि लसद्धीमहसन्निके । कदाचिन्नृपतिर्हैमावर्धरात्रे व्यबुध्यत ॥१७१॥

स हेमन्तानिलैर्भूरिझांकारपरुषैः पुरः । दीपान्प्रकम्पितानीषदवशिष्टार्चिषोऽपि दृष्टवान् ॥१७२॥

तानुज्ज्वलयितुं भृत्यानन्विष्यन्नभ्यधात्ततः । [illegible]केषु बहिः सज्जः को वर्तत इति स्फुटम् ॥१७३॥

प्रसुप्तेषु सर्वेषु वाचकस्यान्तरात्ततः । राजन्नहमहं मातृगुप्त इत्यशृणोद्वचः ॥१७४॥

175 प्रविशेति स्वयं राज्ञा दत्तानुज्ञस्ततो गृहम् । लक्ष्मीसांनिध्यरम्यं तदपृष्टोऽन्यैर्विवेश सः ॥१७५॥

दीपानुज्ज्वलयेत्युक्तो निष्पाद्य चतुरैः पदैः । बहिर्यियासुरूचेऽयं क्षणं तिष्ठेति भूभुजा ॥१७६॥

स भयद्विगुणीभूतशीतकम्पः प्रभोः पुरः । किं स्विद्वक्ष्यतीति विमृशन्नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ॥१७७॥

अथ पप्रच्छ भूपालः कियत्यस्ति निशेति तम् । सोऽभ्यधाद्देव यामिन्या यामः सार्धोऽवशिष्यते ॥१७८॥

ततो भूभृदुवाचैनं कथं सम्यङ्निशाक्षणः । त्वयावधारितो निद्रा कथं नाभूच्च ते निशि ॥१७९॥

180 अथ कृत्वा क्षणाच्छ्लोकमेतं तं स व्यजिज्ञपत् । अवस्थावेदनादाशां दैन्यं वा स्वकमुज्झतः ॥१८०॥

शीतेनोद्धूषितस्य माषशिमिवच्चिन्तार्णवे मज्जतः शान्ताग्निं स्फुटिताधरस्य धमतः क्षुत्क्षामकण्ठस्य मे ।
निद्रा क्वाप्यवमानितेव दयिता संत्यज्य दूरं गता सत्पात्रप्रतिपादितेव वसुधा न क्षीयते शर्वरी ॥१८१॥

तदाकर्ण्य महीपालः साधुवादैः परिभ्रमम् । अभिनन्द्य कवीन्द्रं तं पूर्वस्थानं व्यसर्जयत् ॥१८२॥

अचिन्तयच्च धिङ्मां यः सगुणाख्यिन्नचेतसः । दुःखोत्तमं वचः शृण्वन्नेवमेवाधुना स्थितः ॥१८३॥

निरर्थकान्साधुवादानन्यस्येव वदन्मम । अयमज्ञातहृदयो दुःखमास्ते ध्रुवं बहिः ॥१८४॥

185 चिरं चिन्तयतो यत्नात्सदृशीमस्य सत्क्रियाम् । देयं महार्हमद्यापि न किंचित्प्रतिभाति मे ॥१८५॥

अथ वाद्यैव सूक्तेन स्मारितोऽस्म्यधुना यथा । वर्तते राजरहितं काम्यं कश्मीरमण्डलम् ॥१८६॥

पात्रायास्मै मही तस्मात्सा मया प्रतिपाद्यते । अवधीर्य महीपालान्महतोऽप्यर्थनापरान् ॥१८७॥

इति निश्चित्य चतुरं क्षपायामेव पार्थिवः । गूढं व्यसर्जयद्दूतान्काश्मीरीः प्रकृतीः प्रति ॥१८८॥

आदिदेश च तान्यो वो दर्शयेच्छासनं मम । मातृगुप्ताभिधो राज्ये निःशङ्कं सोऽभिषिच्यताम् ॥१८९॥

190 अथ दूतेषु यातेषु लेखयित्वा स्वशासनम् । क्ष्मापतिस्तं क्षपाशेषं कृतकृत्योऽत्यवाहयत् ॥१९०॥

---

१६५ [1]) A_2 gloss अनेन इत्यर्थः. १६६. [1]) A_2 gloss सत्क्रियया. १६७. [1]) A_2 gloss चित्तविषयं न गता इत्यर्थः. १७१. [1]) A_2 gloss हसन्तिका मशाकिका. १७४. [1]) A_2 gloss राजिजागरेषु पुरुषेषु. १७५. [1]) A_2 तदहृष्टो. १७६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °रूचे च. १८०. [1]) A_2 gloss अवस्थाया: आवेदनं तस्मात्. १८६. [1]) A_2 gloss सत्यानीन्यासिना. १८८. [1]) A_2 gloss सचिवान् प्रति.

मातृगुप्तस्तु नृपतेः संलापमपि निष्फलम् । आयमगृहीतनैराश्यस्त्वकामार इवाभजत् ॥१९१॥
अन्तर्दध्यौ च कर्तव्यं कृतं प्राज्ञोऽत्र संशयः । आशापिशाचिकास्यक्तकथरिष्याम्यधुना कृतम् ॥१९२॥
गतानुगतिकत्वेन कोऽयमासीन्मम भ्रमः । जनप्रवादात्सेव्यत्वं येनास्य ज्ञातवानहम् ॥१९३॥
शुष्काङ्गाः पवनं सरीसृपगणाः प्रख्यापिता भोगिनो गायत्कृकविचारका निगदिता विस्तीर्णकर्णा गजाः ।
यथाभ्यन्तरसंभृतोष्मविकृतिः प्रोक्तः शमी स द्रुमो लोकेनेति निरर्गलं प्रलपता सर्वं विपर्यासितम् ॥१९४॥
अथ वा विद्यतेऽमुष्य न काप्यनभिगम्यता । लक्ष्मीप्रणयिनो येन कृताः प्रणयिनां गृहाः ॥१९५॥ 195
त्यागिनो निष्कलङ्कस्य को दोषोऽस्य महीपतेः । ममापुण्यं तु तच्चिन्त्यं यच्छ्रेयःप्रतिबन्धकम् ॥१९६॥
रत्नोज्ज्वलाः प्रविकिरंल्लहरीः समीरैरब्धिः क्रियेत यदि रत्नघटाभिमुख्यः ।
दोषोऽर्थिनः स खलु भाग्यविपर्ययाणां[1] दातुर्मनागपि न तस्य तु दातृतायाः ॥१९७॥
उत्तानफललुब्धानां वरं राजोपजीविनः । न तु तत्स्वामिनस्तीव्रपरिक्लेशैः फलन्ति ये ॥१९८॥
तिष्ठन्ति ये पशुपतेः किल पादमूले संप्राप्यते झटिति तैर्महि भस्मनोऽन्यत् ।
ये तद्गृहस्य तु समुज्ज्वलमाणिक्यप्राप्त्या न कानि सुदिनानि तदैव तेषाम् ॥१९९॥
चिन्तयन्नपि पश्यामि न कंचिद्दोषमात्मनः । यातो विरक्तिं यं ज्ञात्वा सेव्यमानोऽप्ययं नृपः ॥२००॥ 200
अथ वानादृतोऽन्येन संप्राप्तोऽस्मिन्कमाप्नुयात् । कः फलेनाभिसंबन्धं गतानुगतिकात्प्रभोः ॥२०१॥
अन्तर्ये सततं लुठन्त्यगणितास्तानेव पाथोधरैरात्तानापततस्तरङ्गवलयैरालिङ्ग्य गृह्णन्नसौ ।
स्वच्छं मौक्तिकरत्नतां जलकणान्संप्रापयत्यम्बुधिः प्रायोऽन्येन कृतादरो लघुरपि प्राप्तोऽर्च्यते[1] स्वामिभिः ॥२०२॥
इदं संचिन्तयन्सोऽभूत्सेव्ये तस्मिन्निरादरः । खिन्नस्य हि विपर्येति तत्त्वज्ञस्यापि शेमुषी ॥२०३॥
प्रभातायां विभावर्यामथास्थानस्थितो नृपः । आकार्यतां मातृगुप्त इति क्षत्तारमादिशत् ॥२०४॥
ततः प्रधावितानेकप्रतीहारप्रवेशितः । प्रविवेश महीभर्तुस्त्यक्ताश इव सोऽन्तिकम् ॥२०५॥ 205
तस्मै कृतप्रणामाय मुहूर्तादेव पार्थिवः । भ्रूसंज्ञितेन व्यतरल्लेखं लेखाधिकारिणा ॥२०६॥
स्वयं च तमुवाचाङ्ग कश्मीरान्वेत्सि किं भवान् । गत्वा तत्राधिकारिभ्य एतच्छासनमर्प्यताम् ॥२०७॥
स ज्ञापितोऽस्मदेशेन यो लेखं वाचयेत्पथि । संविदेषा प्रयत्नेन विस्मर्तव्या न जातु चित् ॥२०८॥
अविज्ञाताशयो राज्ञस्तामाज्ञां क्लेशशङ्कितः । सोऽबुद्ध दहनज्वालां न तु रत्नाङ्कुरद्युतिम् ॥२०९॥
यथादेशस्तथेत्युक्त्वा मातृगुप्ते विनिर्गते । निर्गर्वः पूर्ववद्राजा तस्थावाप्तैः सहालपन् ॥२१०॥ 210
अथाक्लेशोचितं[1] क्षामपाथेयमबान्धवम् । दृष्ट्वा यान्तं मातृगुप्तं निनिन्देति नृपं जनः ॥२११॥
अहो नरेश्वरस्येयं यत्किंचनविधायिता । कृपणजनोचिते कर्मण्यर्हतो निदधाति यः ॥२१२॥
दुराशया धृतक्लेशं सेवमानमहर्निशम् । ध्रुवं क्लेशार्हमेवैनं ज्ञातवान्कुधी नृपः ॥२१३॥
यथार्थं यं[1] पुरस्कृत्य सेवते सेवकः प्रभुम् । अनन्तरज्ञस्तस्यैव योग्यं तं किल मन्यते ॥२१४॥

१९७ [1]) A_2 °पर्ययेण. १९८. [1]) A_1 glosses राजोपजीविनः कृपणाः, तत्स्वामिनः तेषां स्वामिनः सकाशात् न वरं. २०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 कुर्वन्ति व°.—[2]) Thus A_2; A_1 °र्च्यते. २०४. [1]) A_1 gloss द्वारस्थं. २०८ [1]) A_2 gloss निश्चयः. २११. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 अथ क्ले°. २१२. [1]) A_2 gloss कृपणत्व. २१४. [1]) Doubtful emendation; on account of an ink blot only the following is legible in the handwriting of A_1: यथाय—— स्कृत्य. A_4 reads यथार्थं पुरस्कृत्य; this reading is found also in R. G and Edd. read यथार्थं यं.

सुखार्थी नागारिप्रतिभयशमायाच्युत स्खलं जडो शेषस्तल्पीकृततनु निषेव्यासुररिपुम् ।
215 यतस्तेनामुष्मिन्नधिगतवता क्लेशसहतां भ्रमादद्यापि न्यस्तं निरवधि धराभारवहनम् ॥२१५॥
अयमेतद्गृहीतेषु गुणवत्सु गुणाधिकम् । आत्मानं गुणवान्पश्यन्नास्थयैनमशिश्रियत् ॥२१६॥
अनन्तरज्ञः कोन्योस्माद्गुणान्दर्शयतेधिकान् । अस्मै गुणवते पूजां यश्चकार किलेदृशीम् ॥२१७॥
यो नानाद्युतिमत्पदार्थरसिकोसारेपि शक्रायुधे सप्रेमा स विलोकय बर्हमिह मे किं किं न कुर्यादिमम् ।
इत्याविष्कृतबर्हराजि नटते यो बर्हिणेम्भोलवानप्युन्मुञ्चति तं विहाय जलदं कोन्योस्ति शून्याशयः ॥२१८॥
गच्छतो मातृगुप्तस्य निर्दैन्यस्यैव कश्मीरान् । नाभूद्राज्यार्थमाहात्म्यादिविकल्पः कोपि चेतसि ॥२१९॥
220 अहंपूर्विकयोपात्तैर्निमित्तैः शुभशंसिभिः । स वितीर्णकरालम्ब इव न श्रममाददे ॥२२०॥
अपश्यत्स फणाकोटौ खञ्जरीटमहेः पथि । स्वप्ने प्रासादमारुह्य स्वं चोल्लङ्घितसागरम् ॥२२१॥
अचिन्तयच्च शास्त्रज्ञो निमित्तैः शुभशंसिभिः । एतैर्भूभर्तुरादेशो ध्रुवं मे स्याच्छुभावहः ॥२२२॥
फलं मम तनीयोपि कश्मीरेषु भवेद्यदि । अनर्घदेशमाहात्म्यात्तत्किं नातिशयेत तत् ॥२२३॥
अकृच्छ्रलङ्घ्याः पन्थानो बद्धातिथयो गृहाः । उपानमन्गच्छतोस्य सत्क्रियाश्च पदे पदे ॥२२४॥
225 इत्थं विलङ्घिताध्वा स लोलानोकहशाद्वलम् । मङ्गल्यदधिपिण्डाभं ददर्शाग्रे हिमाचलम् ॥२२५॥
सरलस्यन्दसुभगा गङ्गाशीकरवाहिनः । प्रत्युद्ययुस्तं मरुतः पाल्यायाः संस्तुता भुवः ॥२२६॥
क्रमवर्ताभिधाने स प्रदेशे प्राप्तवांस्ततः । ढक्के काम्बुवनामाने सोथ शूरपुरे स्थितः ॥२२७॥
नानाजनपदाकीर्णे स्थाने तत्राथ शुश्रुवान् । काश्मीरिकान्महामात्यान्स्थितान्केनापि हेतुना ॥२२८॥
गलोपनीतप्राग्वेशः प्रावृतो धवलांशुकैः । स जगामान्तिकं तेषां दातुं नृपतिशासनम् ॥२२९॥
230 तं प्रयान्तं समुद्यद्भिः शकुनैः सूचितोदयम् । पान्थाः केप्यन्वयुर्द्रष्टुं निमित्तानां फलोद्गमम् ॥२३०॥
श्रुत्वाथ विक्रमादित्यदूतः प्राप्त इति द्रुतम् । द्वाःस्थाः काश्मीरमन्त्रिभ्यस्तमासन्नं न्यवेदयन् ॥२३१॥
आगच्छत प्रविशतेत्युच्यमानोथ सर्वतः । स तान्समस्तसामन्तानाससादानिवारितः ॥२३२॥
यथाप्रधानं सचिवैर्विहितोचितसत्क्रियः । ततः परार्ध्यमध्यास्त तन्निर्दर्शितमासनम् ॥२३३॥
कृतार्हणैरथामात्यैराज्ञां पृष्टो महीभुजः । शनैस्तच्छासनं तेभ्यो लज्जमान इवार्पयत् ॥२३४॥
235 तेभिवन्द्य प्रभोर्लेखमुपांशु मिलितास्ततः । उन्मुच्य वाचयित्वैतमवोचन्विनयान्विताः ॥२३५॥
मातृगुप्त इति श्लाघ्यं भवतामेव नाम किम् । एवमेवैतदित्यूचे सोपि तान्विहितस्मितः ॥२३६॥
कः कोत्र संनिधातॄणामित्यभूयत वाक्ततः । राज्याभिषेकसंभारो दृश्यते स्म च संभृतः ॥२३७॥
ततः कलकलोत्तालभूरिलोकसमाकुलः । प्रदेशः क्षणमात्रेण सोभूत्क्षुभ्यन्निवार्णवः ॥२३८॥
अथ प्राङ्मुखसौवर्णभद्रपीठप्रतिष्ठितः । संनिपत्य प्रकृतिभिर्मातृगुप्तोभ्यषिच्यत ॥२३९॥
240 तस्य विन्ध्यतटव्यूढवक्षसः परिनिर्लुठत् । सशब्दमभिषेकाम्बु रेवास्रोत इवाबभौ ॥२४०॥
अथ स्नातानुलिप्ताङ्गं सर्वाङ्गामुक्तभूषणम् । व्यजिज्ञपंस्तं राजानं कान्तराजासनं प्रजाः ॥२४१॥

२१७. [1]) A_2 gloss मूर्खपुरुषः. २१८. [1]) A_2 विलोकय जलदमित्यन्वायसि. २२५. [1]) Thus A_1; corr. by A_2 into °शोत्कट°, as also in G R. २२६. [1]) A_1 gloss पाल्याया इति प्रभूतविस्मता तेभिरेत्तार्थः. २३५. [1]) A_1 gloss परैर्न श्रूयते यथा उपांशु परिकीर्तितम् A_2 adds मन्त्रकरणे. २४०. [1]) Thus A_3; A_1 °लेढ, corr. by later hand into °ठत.

अर्थितेन स्वयं यातु विक्रमादित्यभूभुजा । निर्दिष्टः स्वसमानस्त्वं शाधि नः पृथिवीमिमाम् ॥२४२॥
मण्डलानि विलभ्यन्ते येनानेन प्रतिक्षणम् । मा मंस्था मण्डलं राजन्विलब्धं तदिदं परैः ॥२४३॥
कर्मभिः स्वैरवाप्तस्य जन्मनः पितरौ यथा । राज्ञां तथान्ये राज्यस्य प्रवृत्तावेव कारणम् ॥२४४॥
इत्थं स्थितेपरं कश्चित्त्वदीयोस्मीति शंसता । न नेया भवता राजन्खेदमात्मा च लाघवम् ॥२४५॥ 245
इति तैस्तथ्यमुक्तोपि संस्मरन्स्वामिसत्क्रियाम् । मातृगुप्तो महीपालः क्षणमासीत्कृतस्मितः ॥२४६॥
दानेन सुदिनं कुर्वन्नथ राज्योर्जितेन सः । तत्रैव मङ्गलोदर्कं तदहो निरवर्तयत् ॥२४७॥
पुरप्रवेशायाभ्येतुरर्थ्यमानोथ मन्त्रिभिः । अद्भुतप्रभृतं दूतं राज्यदातुर्व्यसर्जयत् ॥२४८॥
दैवौचित्यानुसारेण स्पर्धामिव च तां विदन् । स्वामिनो मनसि प्रीतः सागसं स्वममन्यत ॥२४९॥
अथाहूयापरान्भृत्यान्वक्तुं सेवास्मृतिं प्रभोः । अल्पार्थाण्यपि सात्म्यानि प्राहिणोत्प्राभृतानि सः ॥२५०॥ 250
असामान्यान्गुणांस्तस्य स्मरन्पर्यश्रुलोचनः । स्वयं लिखित्वा श्लोकं च स्वकमेकं व्यसर्जयत् ॥२५१॥
नाकारमुद्वहसि नैव विकत्थसे त्वं दित्सां न सूचयसि मुञ्चसि सत्फलानि ।
निःशब्दवर्षणमिवाम्बुधरस्य राजन्संलक्ष्यते फलत एव तव प्रसादः ॥२५२॥
ततः प्रविश्य नगरं सैन्यैः पिहितदिक्तटैः । क्रमागतामिव महीं यथावत्पर्यपालयत् ॥२५३॥
त्यागे वा पौरुषे वापि तस्यौचित्योन्नतात्मनः । क्ष्माभुजस्तर्कुकस्येव नाभूत्परिमितेच्छता ॥२५४॥
कर्तुं यज्ञान्धृतोद्योगस्त्यागी विततदक्षिणान् । पशुबन्धमनुध्याय करुणाकूणितोभवत् ॥२५५॥ 255
अमारमादिदेशाथ यावद्राज्यं स्वमण्डले । चूर्णीकृत्य सुवर्णादि प्रददौ च करम्भकम् ॥२५६॥
करम्भके कीर्यमाणे मातृगुप्तेन भूभुजा । वैतृष्ण्यमुन्मिषत्तोषो न को नाम न्यषेवत ॥२५७॥
गुणी च गुणकश्च वदान्यश्च स पार्थिवः । विक्रमादित्यतोप्यासीदभिगम्यः गुणार्थिनाम् ॥२५८॥
विशेषज्ञतया तस्य साम्यया सुरभीकृताः । लक्ष्मीविलासाः क्ष्माभर्तुरशोभन्त मनीषिषु ॥२५९॥
हयग्रीववधं मेण्ठस्तदग्रे दर्शयन्नवम् । आसमाप्ति ततो नापत्साध्वसाध्विति वा वचः ॥२६०॥ 260
अथ ग्रथयितुं तस्मिन्पुस्तकं प्रस्तुते न्यधात् । लावण्यनिर्याणभिया तदधः स्वर्णभाजनम् ॥२६१॥
अन्तरज्ञतया तस्य तादृश्या कृतसत्कृतिः । भर्तृमेण्ठः कविर्मेने पुनरुक्तं श्रियोर्पणम् ॥२६२॥
स मातृगुप्तस्वाम्याख्यं निर्ममे मधुसूदनम् । कालेनाथ च ग्रामान्भ्रमः श्वशुरसद्मने ॥२६३॥
इत्यासादितराज्यस्य शासतः क्ष्मां क्षमापतेः । त्रिमासोना ययुस्तस्य सैकाहाः पञ्च वत्सराः ॥२६४॥
कृतार्थतां तीर्थलोकैराज्यमेयोनयन्नृपान् । जातं तादृशमश्रौषीत्स्वस्मिन्देशे पराक्रमम् ॥२६५॥ 265
पितृशोकार्दिता तस्य क्रोधेनाम्लानभीयत । तरोरिवार्कतापेन नैदाघेनाकुलस्थिता ॥२६६॥
श्रीपर्वते पाशुपतव्रतिवेषस्तदागतम् । आचख्यावथ पादाग्र्यः सिद्धः कन्दाशनं वदत् ॥२६७॥

---

२४३. ¹) ²) A_1 indicates the *vv. ll.* विलीयन्ते and विलब्धं. २४५. ¹) Thus A_2; A_1 राजा. २४६. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °गुप्त°; G R as above. २४७. ¹) A_2 gloss अत्यन्तवाक्यवत्. २५०. ¹) Thus A_1; A_2 सात्म्यानि, also G R: Edd. सात्म्यानि. २५२. ¹) तव supplied by A_2. २५४. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °चित्यौच°.—²) A_2 gloss शाश्वतमेव. २५५. ¹) Thus A; G R °कूणितो; Edd. °कुञ्चितो. २५८. ¹) Emended: A R G वदान्यश्च. २६०. ¹) A_2 gloss काव्यं. २६२. ¹) A_2 राजाश्रः. २६३. ¹) A_1 gloss स्वयंवरगृहाय. २६५. ¹) A_2 gloss प्रवरसेनः.—²) A_2 पराभवम्. २६७. ¹) A_2 gloss प्रवरसेनं.

जन्मान्तरे लब्धसिद्धिस्त्वामस्म्युपरि साधकम् । वाक्कामपूर्व्वं राज्यार्थमभिलाषस्तु तमभवत् ॥२६८॥

प्रयत्नं तव कर्तुं तन्मनोरथमनन्यथा । अथ मामित्थमादिक्षत्स्वपारमेश्वरः ॥२६९॥

270 गणोऽयं मामकः सिद्धो यस्तवोपरि साधकः । जन्मान्तरेऽस्य राज्येच्छां कुर्वीमहमनन्यथा ॥२७०॥

भाव्यं भवत्सङ्गवतो भगवान्व्यक्तदर्शनः । साफल्यं नेष्यतीत्येवमभिधाय तिरोदधे ॥२७१॥

साम्राज्येच्छोः समामेकां तव तस्य तपस्यतः । लब्धस्मृतिः सिद्धगिरा प्रददौ दर्शनं शिवः ॥२७२॥

प्रतिषेधं तमादिश्य वाञ्छितार्थसमर्पणम् । स जगत्त्रिर्नमोभिर्न नरेन्द्रस्तमयाचत ॥२७३॥

उपेक्ष्य मोक्षं किं क्ष्माभृद्भोगानिच्छसि भङ्गुरान् । इति जिज्ञासुना भावं शंभुना सोऽभ्यधीयत ॥२७४॥

275 स तं बभाषे शंभुं त्वां बुद्ध्वा व्याजतपोधनम् । अभ्यर्थयामि दमदा त्वं न स देवो जगद्गुरुः ॥२७५॥

महान्तो ह्यर्थिताः स्वल्पं फलन्त्यल्पेतरं स्वयम् । उदन्यवा बहाम्भोदादुग्धाब्धिं सं पयोधिने ॥२७६॥

अस्य वैकल्यकैवल्यलाभनिश्चलचेतसः । नो वेत्त्यभिजनस्याभिभूतिं मर्मव्यथावहाम् ॥२७७॥

जगत्परिवृढः प्रौढप्रीतिस्तं सफलार्थनम् । कृत्वा प्रादुष्कृतवपुस्ततो भूयोऽभ्यभाषत ॥२७८॥

मज्जतो राज्यसौख्येषु सायुज्याभाविभूतिकाम् । महाशवाभ्यपादस्ते संज्ञां काले करिष्यति ॥२७९॥

280 इत्युक्त्वान्तर्हिते देवे स कृतव्रतपारणः । आगच्छदभ्यपाद्य तमापृच्छ्याभिमतां भुवम् ॥२८०॥

ततो विदितवृत्तान्तो मातृगुप्ताभिषेचनात् । निषिध्य सचिवांयातानमात्यानब्रवीद्वचः ॥२८१॥

विक्रमादित्यमुत्सिक्तमुच्छेत्तुं यतते मनः । मातृगुप्तं प्रति न नो रोषेणाकषितं मनः ॥२८२॥

अविवेकैरपि निष्पिष्टैः किं स्यात्क्लेशासहिष्णुभिः । ये तदुन्मूलने शक्ता जिगीषा तेषु शोभते ॥२८३॥

ग्राम्यश्वाभ्युदयं क्षिपन्ति शशिनः कोऽन्यस्ततोऽसंमतस्तन्निर्मोचितकरीन्द्रकुम्भदलनं ब्रजाम कोऽयं नयः ।
सामर्थ्यप्रथनाय विक्रमसखैः स्पर्धा विधूयोन्नता ये तेषु प्रभवन्ति तत्र जहति व्यक्तं प्रकृत्या रुषः ॥२८४॥

285 त्रिगर्तानां भुवं जित्वा स व्रजन्नथ भूपतिः । विक्रमादित्यमशृणोत्कालधर्ममुपागतम् ॥२८५॥

तस्मिन्नहनि भूभर्ता शोकाग्निःश्वसतानिशम् । नाखादि नाशि नास्वापि स्थितेनावनताननम् ॥२८६॥

अन्येद्युर्भुवमुत्सृज्य कश्मीरेभ्यो विनिर्गतम् । शुश्राव मातृगुप्तं स नातिदूरे कृतस्थितिम् ॥२८७॥

कैश्चिन्निर्वासितो मा स्विन्मदीयैरिति शङ्कितः । ययौ प्रवरसेनोऽस्य पार्श्वे मितपरिच्छदः ॥२८८॥

कृतार्हणं सुखासीनं ततः पप्रच्छ तं शनैः । विनयावनतो राजा राज्यत्यागस्य कारणम् ॥२८९॥

290 बभाषे तं क्षणं स्थित्वा सं निःश्वस्य विहस्य च । गतः स सुकृती राजन्येन भूमिभुजो वयम् ॥२९०॥

यावन्मूर्ध्नि रवेः पादास्तावद्योतयते दिशः । द्योतते नान्यथा किंचिद्ग्रावैव तपनोपलः ॥२९१॥

---

२६८. [1]) ऽस्तु supplied by A_2 in space left by A_1. २६९. [1]) [2]) A_2 glosses आदिदेश and ईश्वरः. २७१. [1]) A_2 gloss अभ्यपायः. २७२. [1]) A_2 gloss प्रवरसेनस्य.—[2]) Thus A_1; corr. by later hand into °स्मृतेः, as found also in R. २७६. [1]) A_1 gloss स्वल्पमर्थिता बहु फलन्ति महान्तः.—[2]) A_1 gloss उदन्यवा पिपासया.—[3]) Emended: A R G बदन्यौ.—[4]) A_2 gloss शिवः. २७७. [1]) A_2 gloss पराभवं. २७८. [1]) A_2 gloss प्रभुः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 स फलार्थिनम्. २७९. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into सायुज्या°. २८०. [1]) A_2 आगच्छ°. २८१. [1]) स supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss निवार्य. २८४. [1]) A_2 gloss तेजः.—[2]) A_2 gloss धीरैः. २८६. [1]) Emended; A निश्वस°. २८९. [1]) A_2 gloss प्रवरसेन. २९०. [1]) A_2 gloss मातृगुप्तः.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 विन्चस्य.—[3]) A_2 gloss विक्रमादित्यः. २९१. [1]) Thus A_1; corr. by A_2 into द्योततेऽनान्यथा किं न which reading is found also in G R Edd.—[2]) A_2 gloss सूर्यकान्तः.

अथ राजाभ्यधात्केन राज्यमपकृतं तव । यस्मात्प्रत्युपचिकीर्षायै नमीशामनुशोचसि ॥२९२॥

मातृगुप्तस्ततोवादीत्कोपस्मितसिताधरः । अस्मानुत्सहते कश्चिन्नापकर्तुं बलाधिकः ॥२९३॥

नयता गण्यतामस्मानन्तरज्ञेन तेन हि । न भस्मनि हुतं सर्पिर्नोप्तं वा सस्यमूषरे ॥२९४॥

उपकारं स्मरन्तस्तु कृतज्ञस्य वशंवदाः । पदवीमुपकर्तॄणां यान्ति निश्चेतना अपि ॥२९५॥ 295

निर्वाणमनुनिर्वाति तपनं तपनोपलः । इन्दुमिन्दुमणिः किं च शुष्यन्तमनुशुष्यति ॥२९६॥

पुण्यां वाराणसीं गत्वा तस्माच्छमसुखोन्मुखः । इच्छामि सर्वसंन्यासं कर्तुं द्विजजनोचितम् ॥२९७॥

मणिदीपनिवेशं तमन्तरेणान्धकारिताम् । बिभेमि द्रष्टुमप्युर्वीं भोगयोगे कथैव का ॥२९८॥

इत्यौचित्यनिधेस्तस्य वाणीमाकर्ण्य विस्मितः । धीरः प्रवरसेनोपि व्याजहारोचितं वचः ॥२९९॥

सत्यं विश्वंभरा देवी भूपते रत्नसूरियम् । उत्पन्नया द्योतते धन्यैः कृतज्ञैर्या भवादृशैः ॥३००॥ 300

अन्तरज्ञतया श्लाघ्यः कोन्यस्तस्मान्महीभुजः । इत्थं जडे जगत्येकस्त्वं यथावद्विवेद यः ॥३०१॥

चिरं खलु खिलीभूताः कृतज्ञस्य वीथयः । धीर त्वयैव न स्याच्च संचारो यदि दर्श्यते ॥३०२॥

पाकक्षेत्र भुमस्य मेघ तदसौ प्रागेव नाराद्धिकमु स्वार्थेनेव मयास्य किं न भजते दीनान्धबन्धूनयम् ।
मत्तो रन्ध्रदृशोस्य भीर्यदि न तल्लुब्धः किमेष त्यजेदित्यन्तः पुरुषाधमः कलयति प्रायः कृतोपक्रियः ॥३०३॥

अत्युदात्तगुणेष्वेषा कृतपुण्यैः प्ररोपिता । शालशालीभवत्येव यावन्मात्रापि सत्क्रिया ॥३०४॥

तत्त्वं गुणवतामध्यस्तस्त्वद्विधाभिनन्दितः । परीक्षितो मणिरिव व्यक्तं बहुमतः सताम् ॥३०५॥ 305

तस्मादनुगृहाणास्मान्मा स्म त्याक्षीर्नरेन्द्रताम् । ममापि ख्यातिमायातु गुणवत्पक्षपातिता ॥३०६॥

पूर्वं तेनाथ चरमं मयापि प्रतिपादिताम् । भवान्प्रतिप्रणयिनीं विदधातु पुनर्भुवम् ॥३०७॥

अथ्यामौदार्यचर्यस्य भुङ्क्ष्वेति नृपतेर्वचः । कृतस्मितो मातृगुप्तः शनैर्वचनमब्रवीत् ॥३०८॥

यान्त्यक्षराण्यन्तरेण वाक्यं वक्तुं न पार्यते । का गतिस्तदुपादाने मर्यादोल्लङ्घनं विना ॥३०९॥

अतः परुषमप्यत्र किंचिदेव मयोच्यते । अव्याजार्जवमप्येतदार्यत्वमवधीर्यते ॥३१०॥ 310

सर्वः स्मरति सर्वस्य प्रागवस्थाश्च लाघवम् । आत्मैव वेत्ति माहात्म्यं वर्तमाने क्षणे पुनः ॥३११॥

पूर्वावस्था मदीया ते त्वदीया या च मे हृदि । ताभ्यां विमोहितावावां न विद्मोन्योन्यमाशयम् ॥३१२॥

राजा भूत्वा कथं मादृक्प्रतिगृह्णातु संपदः । कथमेकपदे सर्वमौचित्यं परिमार्जतु ॥३१३॥

असाधारणमौदार्यमाहात्म्यं तस्य भूपतेः । भोगमात्रकृते मादृक्किं साधारणतां नयेत् ॥३१४॥

अपि च स्पृहयालुः स्यां भोगेभ्यो यदि भूपते । ध्रियमाणेभिमाने मे केन ते विनिवारिताः ॥३१५॥ 315

यन्ममोपकृतं तेन तद्विना प्रत्युपक्रियाम् । जीर्णमेवाधुनाङ्गेषु प्रभवत्वेष निश्चयः ॥३१६॥

या गतिर्भूभुजोमुष्य मया तामनुगच्छता । पात्रापात्रविवेकस्य ख्यातिर्नेया प्रकाश्यताम् ॥३१७॥

एतावत्येव कर्तव्ये यातेस्मिन्कीर्तिशेषताम् । भोगमात्रपरित्यागाद्विदध्यां सत्त्वसंपदाम् ॥३१८॥

---

२९२. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ प्रत्युप°. २९४. [1]) A₂ gloss तेन हर्षेणेन. २९५. [1]) A₂ °वशीकृताः. २९८. [1]) A₂ gloss विक्रमादित्यं. ३०१. [1]) A₂ gloss हर्षेणात्. ३०२. [1]) A₂ gloss वीथिषु.—[2]) दर्श्यते supplied by A₂ in space left by A₁. ३०७. [1]) Thus A₁; A₂ °न्माणिम°. ३०९. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ यान्त्यक्षरा°. ३१०. [1]) This verse has been omitted by A₁ and supplied in margin by A₂; found in R G. ३१५. [1]) A₂ gloss ते भोगा इत्यर्थः. ३१८. [1]) A₂ gloss विक्रमादित्ये.

इत्युक्त्वा विरते तस्मिन्नजगाद जगतीपतिः । त्वदीया न मया स्पृश्यास्त्वयि जीवति संपदः ॥३१९॥

320 अथ वाराणसीं गत्वा कृतकाषायसंग्रहः । सर्वं संन्यस्य सुकृती मातृगुप्तोभवद्यतिः ॥३२०॥

राजा प्रवरसेनोपि काश्मीरोत्पत्तिमञ्जसा । निखिलां मातृगुप्ताय प्राहिणोद्दत्तनिश्चयः ॥३२१॥

स हठापतितां लक्ष्मीं भिक्षाभुक्प्रतिपादयन् । सर्वार्थिभ्यः कृती वर्षान्दश प्राणानधारयत् ॥३२२॥

अन्योन्यं साभिमानानामन्योन्यौचित्यशालिनाम् । त्रयाणामपि[1] वृत्तान्त एष त्रिपथगापथः ॥३२३॥

राजा प्रवरसेनोथ नमयन्नवनीभरान् । अकृष्णलक्ष्माः ककुभो वृद्धस्य यशसो व्यधात् ॥३२४॥

325 पीताब्धिर्लङ्घितोर्वीभृत्कुम्भयोनिरिवानयत् । तस्य प्रतापः प्रभवन्भुवनानि[1] प्रसन्नताम् ॥३२५॥

भुग्नतमालपत्राणि शीर्णताडीदलानि च । तत्सेनार्णवतीराणि चक्रेरिस्त्रीमुखानि च ॥३२६॥

स गङ्गालिङ्गिताङ्गस्य पूर्ववारिनिधेर्व्यधात् । सैन्येभमदनिष्पन्दैः कालिन्दीसंगमश्रियम् ॥३२७॥

रोधस्यपरपाथोधेः कटकैः स्पृष्टदिक्तटैः । चकारोत्पाट्य सौराष्ट्रानसौ राष्ट्रविपाटनम् ॥३२८॥

यशोर्थिनः पार्थिवेषु द्वेषरागबहिष्कृतः । ववृधे धर्मविजयस्तस्य क्षितिशतक्रतोः ॥३२९॥

330 वैरिनिर्वासितं पित्र्ये विक्रमादित्यजं न्यधात् । राज्ये प्रतापशीलं स शीलादित्यापराभिधम् ॥३३०॥

सिंहासनं स्ववंश्यानां तेनाहितहृतं ततः । विक्रमादित्यवसतेरानीतं स्वपुरं पुनः ॥३३१॥

हेलुत्तीर्य विविधानमन्वानं पराजयम् । सप्त वारान्स[1] तत्याज जित्वा मुम्मुनिं[2] भूभुजम् ॥३३२॥

धार्ष्ट्यादयाष्टमे वारे हेतुमाख्यातुमुद्यतम् । धिक्प्रभून्बध्यतां सोयमित्यूचे नृपतिः क्रुधा ॥३३३॥

अवध्योहं प्रभुत्वेन वीरेत्युक्ताभयोत्सुकः । मध्येसभं ननर्तास्य सोनुकुर्वन्कलापिनम् ॥३३४॥

335 नृत्तं केकां च शिखिनो[1] दृष्ट्वास्मै प्रार्थितं नृपः । अभयेन समं प्रादात्तालावचरणोचितम्[2] ॥३३५॥

वसतोस्य दिशो जित्वा प्रभुः पैतामहे पुरे । कर्तुं पुरं स्वनामाङ्कं प्रथते स्म मनोरथः ॥३३६॥

रात्रौ क्षेत्रं च लग्नं च दिव्यं ज्ञातुमथैकदा । स वीरो वीरचर्यायां निर्ययौ पार्थिवार्यमा ॥३३७॥

गच्छतः क्ष्मापतेस्तस्य मौलिरत्नाग्रबिम्बितः । बभार तारानिकरो[1] रक्षासर्षपविभ्रमम् ॥३३८॥

अथानन्तचितालोकस्पष्टभीमतटद्रुमाम् । श्मशानप्रान्ततटिनीं पर्यटन्नाससाद[1] सः ॥३३९॥

340 ततस्तस्य सरित्पारे मुक्तसंरावमग्रतः । ऊर्ध्वबाहु महद्भूतं प्रादुरासीन्महौजसः ॥३४०॥

नृपतिस्तस्य दृक्पातैर्ज्वलद्भिः कपिशीकृतः । उल्काज्योतिःकृताश्लेषः कुलाद्रिरिव दिद्युते ॥३४१॥

तमथ प्रतिशब्देन घोरेणापूरयन्दिशः । अभ्यासं विहसन्नुच्चैरुवाच क्षणदाचरः ॥३४२॥

संत्यज्य विक्रमादित्यं सत्त्वोद्रिक्तं च शूद्रकम् । त्वां च भूपाल पर्याप्तं धैर्यमन्यत्र दुर्लभम् ॥३४३॥

वसुधाधिपते वाञ्छासिद्धिस्तत्र विधीयते । सेतुमेतं समुत्तीर्य पार्श्वमागम्यतां मम ॥३४४॥

345 इत्युदीर्य निजं जानुं रक्षः पारात्प्रसारयत् । तन्महासरितो वारि सेतुसीमन्तितं व्यधात् ॥३४५॥

अङ्गेन रक्षःकायस्य ज्ञात्वा सेतुं प्रकल्पितम् । वीरः प्रवरसेनोथ विकोशां क्षुरिकां दधे ॥३४६॥

---

३२३. 1) A_1 gloss त्रयाणां विक्रमादित्यमातृगुप्तप्रवरसेनानाम्. ३२५. 1) A_3 gloss जलान्यपि. ३३२. 1) A_3 gloss प्रवरसेन.—2) Doubtful emendation. मुं has been supplied by A_2 in space left by A_1; A_2 has marked a different division of the words, जित्वाऽमुं । मुनिभूभुजम्, which is also indicated by the interlinear gloss of A_3 प्रतापशीलं; C reads मुम्मुनि°. For the name मुम्मुनि see iv. 167; v. 516; viii. 2180 (C.).—३३५. 1) A_3 gloss शिखिवृन्दा.—2) Thus A_1; A_2 तालार्धचरणो°. ३३८. 1) Thus A_2; A_1 °बाग्र°. ३३९. 1) Thus apparently A_1; A_2 °यन्.

स तथोत्कृत्य तन्मांसं कृतसोपानपद्धतिः । अरोहद्यत्र तत्स्थानं क्षुरिकाबलमुच्यते ॥३४७॥
पार्श्वस्थं तं समभ्युक्त्वा प्रातर्मस्तकपातनम् । दृष्ट्वा पुरं विधेहीति तदद्भुतं तिरोदधे ॥३४८॥
देव्या शारिकयाद्रेन यक्षेणाधिष्ठिते[1] च सः । ग्रामे शारीटके[2] पश्यत्सूत्रं वेतालपातितम् ॥३४९॥
भक्त्या प्रतिष्ठां प्राक्तस्मिन्निनीषौ प्रवरेश्वरम् । जयस्वामी स्वयं पीठे भित्त्वा क्ष्मामुपाविशत् ॥३५०॥
वेतालावेदितं लग्नं जानतो जगतीभुजा । स्थपतेः स जयाख्यस्य नाम्ना प्रख्यापितोभवत् ॥३५१॥
नगराप्रातिलोम्याय भक्त्या तस्य विनायकः । प्रत्यङ्मुखः प्राङ्मुखतां भीमस्वामी स्वयं ययौ ॥३५२॥
सद्भावश्र्यादिका देव्यस्तेन श्रीशब्दलाञ्छिताः । पञ्च पञ्चजनेन्द्रेण पुरे तस्मिन्निवेशिताः ॥३५३॥
वितस्तायां स भूपालो बृहत्सेतुमकारयत् । ख्याता ततः प्रभृत्येव तादृक्सेतुकल्पना ॥३५४॥
श्रीजयेन्द्रविहारस्य बृहद्बुद्धस्य च व्यधात् । मातुलः स नरेन्द्रस्य जयेन्द्रो विनिवेशनम् ॥३५५॥
बुभोज सिंहलादीन्यो द्वीपान्स सचिवीकरोत् । मोराकनामा मोराकभवनं भुवनाद्भुतम् ॥३५६॥
षट्त्रिंशद्गृहलक्षाणि पुरे तत्प्रथमे पुरा । यस्यास्तां वर्धनस्वामी विश्वकर्मा च सीमयोः ॥३५७॥
दक्षिणस्मिन्नेव पारे वितस्तायाः पुरा किल । निर्मितं तेन नगरं विभक्तैर्युक्तमापणैः ॥३५८॥
ते तत्राभ्रंलिहाः सौधा यान्व्याहत्य दृश्यते । वृष्टिविघ्नं निदाघान्ते चैत्रे चोत्कुसुमं जगत् ॥३५९॥
तद्विना नगरं कुत्र पवित्राः सुलभा भुवि । सुभगाः सिन्धुसंभेदाः क्रीडावसथवीथिषु ॥३६०॥
दृष्टः क्रीडानगोन्यत्र न मध्येनगरं क्वचित् । यतः सर्वौकसां लक्ष्मीः संलक्ष्या पुरपथादिव ॥३६१॥
वैतस्तं वारि वास्तव्यैर्बृहत्सुहिमशार्करम् । ग्रीष्मेप्यहि स्ववेश्मासाद्य ततोन्यत्र लभ्यते ॥३६२॥
प्रतिदेवगृहं कोशास्ते तस्मिन्नर्पिता नृपैः । सहस्रशः शक्यते यैः क्रेतुं भूः सागराम्बरा ॥३६३॥
पुरे निवसतस्तस्मिंस्तस्य राजप्रजासृजः । शनैः साम्राज्यलाभस्य षष्टिः संवत्सरा ययुः ॥३६४॥
ललाटे भूलमुद्राङ्के जराभुक्ताः शिरोरुहाः । तस्य शंभुभ्रमासक्तगङ्गाम्भोविभ्रमं दधुः ॥३६५॥
अथाश्वपादेनेशाननिदेशात्तत्क्षणागतः । काश्मीरिको जयन्ताख्यो द्विजन्माचोदि पार्श्वगः ॥३६६॥
भ्रान्तोस्यध्वन्य नान्यस्माद्देशात्तेभिमतं भवेत् । राज्ञे प्रवरसेनाय लेख एष प्रदर्श्यताम् ॥३६७॥
इत्युक्तार्पितलेखोसावसमर्थः पथः पृथून् । गन्तुं प्रस्थानखिन्नोस्मि सवास्तेनेत्यगदत ॥३६८॥
आचम्य तावत्त्वं स्पृष्टो द्विजः कापालिना मया । उक्तेति तेन क्षिप्तोसावावासजे दीर्घिकाजले ॥३६९॥
उन्मीलितेक्षणोऽद्राक्षीत्स्वं स्वदेशादथोत्थितम् । तस्थुषः प्रार्चने राज्ञो भृत्यान्व्यापाञ्जलाहतौ ॥३७०॥
स्वमावेदयितुं तथा नीयमाने नृपान्तिकम् । अभ्याक्षिप्तोक्षिपल्लेखं स स्नानकलशे ततः ॥३७१॥
प्रवरेशं स्नापयता न्यस्तं तत्कलशात्पुनः । राज्ञा लेखं वाचयित्वा जयन्तः प्रापितोन्तिकम् ॥३७२॥
कृतं कृत्यं भवद्वत्स भोगा भुक्ता वयो गतम् । किमन्यत्करणीयं ते एहि गच्छ शिवालयम् ॥३७३॥
ततस्तं वृत्तसंकेतः संतोष्याभिमतार्पणात् । भित्त्वा तमथ प्रासादं जगाहे विमलं नभः ॥३७४॥
शनैः स ददृशे गच्छन्कैलासतिलकां दिशम् । विशदे वहन्व्योम्नि द्वितीयतपनोदयम् ॥३७५॥

३४७. [1]) Thus corr. by A₃ from A₁ °आरं; G °बाल. ३४९. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ °टिहें.—[2]) A₂ gloss ग्रामद्. ३५१. [1]) स्व supplied by A₃. ३५४. [1]) Thus corr. by A₃ from A₁ सत. ३५५. [1]) A gloss स्थापनम्. ३६२. [1]) A₃ °वेहसु°. ३६६. [1]) Thus corr. by A₃ from A₁ °निर्दे°.

जयन्तेनाद्भुतोदन्तहेतुनावाप्य संपदः । स्वनामाङ्कमठारादिकर्मभिर्निर्मलाः कृताः ॥३७६॥
एवं स भुवनैश्वर्यं भुक्त्वा[1] भूमिभृतां वरः । अनेनैव शरीरेण भेजे भूतपतेः सभाम् ॥३७७॥
प्रासादे प्रवरेशस्य सिद्धिक्षेत्रे क्षमापतेः । स्वर्गद्वारप्रतिमठं[1] द्वारमद्यापि लक्ष्यते ॥३७८॥
तस्य रत्नप्रभादेव्यां जातो राजा युधिष्ठिरः । अपासीन्नवमासोनाः क्ष्मां चत्वारिंशतिं[1] समाः ॥३७९॥
380 सर्वरत्नजयस्कन्दगुप्तशब्दाङ्किताभिधाः । आसन्विहारचैत्यादिकृत्यैस्तत्सचिवा वराः ॥३८०॥
भत्रच्छेदाभिधं ग्रामं स्तुत्यं चैत्यादिसिद्धिभिः । यो व्यधात्सोस्य वज्रेन्द्रोप्यासीन्मन्त्री जयेन्द्रजः ॥३८१॥
दिक्कामिनीमुखोत्कीर्णकीर्तिचन्दनचित्रकाः । आसन्कुमारसेनाद्यास्तस्यान्येप्यग्र्यमन्त्रिणः ॥३८२॥
पश्चात्तस्यां सुतस्तस्य नरेन्द्रादित्य इत्यभूत् । लःखणापरनामा यो नरेन्द्रस्वामिनं व्यधात् ॥३८३॥
वज्रेन्द्रतनयौ वज्रकनकौ यस्य मन्त्रिणौ । अभूतां सुकृतोदन्तौ राज्ञी च विमलप्रभा ॥३८४॥
385 स विधायाधिकरणं लिखितस्थितये निजम् । द्यां त्रयोदशभिर्वर्षैरारुरोह महाभुजः ॥३८५॥
तस्यानुजो धरणिभृद्रणादित्यस्ततोभवत् । तुञ्जीनापरनामानं यं जनाः प्राहुरञ्जसा ॥३८६॥
जगद्विलक्षणं यस्य शङ्खमुद्राङ्कितं शिरः । अपूर्वशर्वरीशान्तर्लीनभानुश्रियं दधे ॥३८७॥
रिपुकण्ठाटवीष्वासीद्यस्य धाराधरः पतन् । तद्वधूनेत्रकुण्डैस्तु जलाधिक्यमधार्यत ॥३८८॥
अपूर्वां यत्प्रतापाग्निः प्रविश्योर्वीं द्विषां न्यधात् । नारीनेत्रेषु नीरोर्मीन्मन्दिरेषु तृणाङ्कुरान् ॥३८९॥
390 यस्य पाणिप्रणयितां कृपाणे समुपागते । कबन्धेभ्यः परो नृत्तं न व्यधत्त द्विषद्दले[1] ॥३९०॥
तस्याप्यपोढमाहात्म्या देवी दिव्याकृतेः प्रिया । विष्णुशक्तिः क्षितिं प्राप्ता रणारम्भाभिधाभवत् ॥३९१॥
स हि जन्मान्तरे पूर्वं द्यूतकारोभवत्किल । कदापि प्राप निर्वेदं सर्वस्वं कितवैर्जितः ॥३९२॥
देहत्यागोद्यतोप्यासीत्प्राप्यं किंचिद्विचिन्तयन् । न पर्यन्तेप्युपेक्षन्ते कितवाः स्वार्थसाधनम् ॥३९३॥
अवन्ध्यदर्शनां विन्ध्ये देवीं भ्रमरवासिनीम् । द्रष्टुमैच्छद्वराकाङ्क्षी निर्व्यपेक्षः स्वजीविते ॥३९४॥
395 भ्रमरैः शङ्कुपुच्छाग्रैः खण्ड्यमानस्य देहिनः । तदास्पदं हि विख्यातो दुर्लङ्घ्या पञ्चयोजनी ॥३९५॥
स वज्रशङ्कुपुच्छानां धीमांस्तेषां प्रतिक्रियाम् । देहेवश्यपरित्याज्ये मन्वानोभूददुष्कराम् ॥३९६॥
प्रागयोवर्मणा देहं ततो महिषचर्मणा । तेन छादयता दत्तो मृल्लेपोथ सगोमयः ॥३९७॥
अथ भानुकरोच्छुष्कमृल्लेपाम्रेडिताङ्गकः । स लोष्ट इव संचारी प्रतस्थे क्रूरनिश्चयः ॥३९८॥
सरलां सरणिं त्यक्त्वा जीवितस्पृहया समम् । गुहा तेन ततः सान्द्रतमोभीमा व्यगाह्यत ॥३९९॥
400 अथोदतिष्ठन्गर्तेभ्यो घोरा भ्रमरमण्डलाः । पक्षशब्दैः श्रुतिं घ्नन्तो मृत्युतूर्यरवैरिव ॥४००॥
ते तमुच्छुष्कमृल्लेपरेणुव्रणितलोचनाः । सहसा नाक्रमन्ते स्म प्रहरन्तोपि बाधितुम् ॥४०१॥
रेणुभिर्येन्धितदृशस्ते न्यवर्तन्त षट्पदाः । तेखण्डयंस्तु मृल्लेपं न्यपतन्ये नवा नवाः ॥४०२॥
तैः खण्ड्यमानमुद्दण्डैर्व्रजतो योजनत्रयीम् । क्रमान्मृत्कवचं तस्य पथि संक्षयमाययौ ॥४०३॥
ततो मुहुः प्रहरतां तेषां माहिषचर्मणि । घोरश्चटचटाघोषः प्रादुरासीद्भयंकरः ॥४०४॥

---

३७७. [1]) Thus A_2; A_1 त्यक्त्वा. ३७८. [1]) A_2 °विमठं. ३७९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 चतुर्विंशतिं. ३८१ [1]) A_2 gloss भौट्टी. ३८३. [1]) A_1 ल × खणा°. ३९०. [1]) A_2 indicates a *varia lectio* in the marginal note अन्यत कबन्धेभ्यः परं नृत्तं न व्यधत्त द्विषद्दलम्; over the last word the gloss कर्तृ by the same hand.

धनुर्धयोजनस्यार्धमतिक्रम्य चिखेद सः । रणत्कारैर्हरेः कांस्यतालयोर्मर्मपातिभिः ॥४०५॥ 405

धावंस्ततोतिवेगेन लभ्यमानेन षट्पदैः । स शस्त्रवर्मणामोचि चित्तं[1] धैर्येण नो पुनः ॥४०६॥

गव्यूतिमात्रमासन्ने देवीधामनि धैर्यवान् । धुन्वन्कराभ्यां मधुपान्धावति स्म स धीरधीः ॥४०७॥

अथ काश्यस्थिशेषाङ्गो लूनमांसः षडङ्घ्रिभिः । कराभ्यामक्षिणी रक्षन्देव्यायतनमासदत् ॥४०८॥

प्रशान्ते भृङ्गसंपाते प्रकाशमवलोकयन् । स देव्याः पादयोरग्रे पपातोत्क्रान्तजीवितः ॥४०९॥

स्तोकावशेषप्राणं तं देव्याश्वासयितुं ततः । अभिरामं वपुः कृत्वा पस्पर्शाङ्गेषु पाणिना ॥४१०॥ 410

दिव्येन पाणिस्पर्शेन तेन पीयूषवर्षिणा । स क्षिप्रासादितस्वास्थ्यो दिक्षु चिक्षेप चक्षुषी ॥४११॥

प्रविष्टमात्रः प्रैक्षिष्ट सिंहविष्टरसीम्नि याम् । घोराकारां स तां देवीं नाद्राक्षीच्च तां पुनः[1] ॥४१२॥

ददर्श पुनरुद्यानलतावासे विलासिनीम् । स्थितां पुष्करिणीतीरे श्यामां पुष्करलोचनाम् ॥४१३॥

गृहीतहारमुक्तार्घां[1] वक्त्रां पीनस्तनाञ्जलिम् । महार्हैः कान्तिकुसुमैर्यौवनेनार्चिताङ्गकाम् ॥४१४॥

यावकाहारिणौ पादौ दधतीं कृच्छ्रचारिणौ । स्तनचक्रमुखं द्रष्टुं तपस्यन्ताविवान्वहम् ॥४१५॥ 415

भास्वद्बिम्बाधरां कृष्णकेशीं सितकराननाम् । हरिमध्यां शिवाकारां सर्वदेवमयीमिव ॥४१६॥

तां विभाव्यानवद्याङ्गीं निर्मेन यौवनोर्जिताम् । निन्ये[1] वारितवामेन स कामेन विधेयताम् ॥४१७॥

दधती रूपमाधुर्यपुरश्छन्नामधृष्यताम् । अप्सराः प्रत्यभात्तस्य सा हि चित्ते न[1] देवता ॥४१८॥

कृपामृदुरवादीत्तं व्यथितोसि चिरं पथि । मुहुः सौम्य समाश्वस्य प्रार्थ्यतामुचितो वरः ॥४१९॥

स तां बभाषे शान्तो मे भवत्या दर्शनाच्छ्रमः । अदेवी किं तु भवती वरं दातुं कथं क्षमा ॥४२०॥ 420

देवी जगाद तं भद्र कोयं ते मनसि भ्रमः । देवी वा स्यामदेवी वा वरीतुं त्वां तु शक्नुयाम् ॥४२१॥

इति सोभीष्टसंप्राप्तौ कारयित्वा प्रतिश्रवम् । दूरमुत्क्रान्तमर्यादः संगमं तामयाचत ॥ ४२२॥

तमभ्यधात्सा दुर्बुद्धे कोयं तेनुचितो विधिः । प्रार्थयस्वेतरद्यस्मात्साहं भ्रमरवासिनी ॥४२३॥

देवीं तां जानतोप्यस्य नाभूदविहितं मनः । निरुद्धा वासनाः केन जन्मान्तरनिबन्धनाः ॥४२४॥

स तामुवाच सत्यां[1] नेदेवि त्वां गिरमिच्छसि । प्रमाणीकुरु मद्वाणीमहमन्यन्न कामये ॥४२५॥ 425

पूर्वमेव हि जन्तूनां योधिवासो निलीयते । तिलानामिव तेषां स पर्यन्तेपि न शीर्यते ॥४२६॥

देवी वा भव कान्ता वा भीमा वा शोभनापि वा । यादृशीं पूर्वमद्राक्षं तादृश्येवावभासि मे ॥४२७॥

तमित्थं कथयन्तं सा ज्ञात्वा निश्चलनिश्चयम् । एवं जन्मान्तरे भावीत्यभ्यधादनुरोधतः ॥४२८॥

उत्सहन्ते हि संस्प्रष्टुं न दिव्या[1] मर्त्यधर्मिणः । तद्गच्छ क्रूरसंकल्पेत्युक्त्वा सान्तर्दधे ततः ॥४२९॥

अन्यजन्मा भूयासं तया देव्येति चिन्तयन् । प्रयागवटशाखायामवहासीत्स वपुस्ततः ॥४३०॥ 430

सोजायत रणादित्यो रणारम्भा च सा भुवि । मर्त्यभावेपि या नैव जहौ जन्मान्तरस्मृतिम् ॥४३१॥

रतिसेनाभिधश्चोलराजः सज्जोब्धिपूजने । तां तरङ्गान्तराल्लेभे रत्नराशिमिवोज्ज्वलाम् ॥४३२॥

---

४०६. [1]) A_2 चित्तं. ४१२. [1]) Thus A_1; A_3 G पुरः; R and Edd. read पुनः. ४१४. [1]) Thus A_1; altered by A_2 to °मुक्तार्घाम्बुजा. A_2 reads in margin गृहीतहारमुक्तार्घां वक्त्राब्जपीनस्तनाञ्जलिम्, with gloss मुक्ता एवार्घः G and R follow A_1. ४१७. [1]) A_1 writes ऽ after निन्ये. ४१८. [1]) This division of the words is indicated by A_1. ४२५. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 सत्यं; सत्यां also in G and R. ४२९. [1]) A_2 देव्यो.

आ बाल्याद्व्यक्तदिव्योर्मिं तामलंकृतयौवनाम् । दिव्यार्थी पृथिवीशेभ्यो मार्गितोपि ददौ नृपः ॥४३३॥
रणादित्यनृपामात्ये दूत्यायाते तथैव ताम् । मत्वाख्यानेच्छुमाचख्यौ सैव तद्वरणं वरम् ॥४३४॥
435 तदर्थमेव कथितस्वोत्पत्तिं तां ततः पिता । द्रुतं कुन्तलभूभर्तुः सदनं प्राहिणोत्सुताम् ॥४३५॥
प्रहृष्टो विप्रकृष्टं तं देशं गत्वा व्यधत्त ताम् । परिणीय रणादित्यः शुद्धान्तस्याधिदेवताम् ॥४३६॥
मर्त्यसंस्पर्शभीरुः सा महादेवी भवन्त्यपि । तं मायया मोहयन्ती न पस्पर्श कदाचन ॥४३७॥
व्यधान्मायामयीं राज्ञस्तल्पे स्वसदृशीं स्त्रियम् । स्वयं सा भ्रमरीरूपा निर्जगाम बहिर्निशि ॥४३८॥
स नाम्ना स्वस्य देव्याश्च कृत्वा हरगृहद्वयम् । माहेश्वरः शैललिङ्गे कारयामास कारुभिः ॥४३९॥
440 श्वः प्रतिष्ठाप्रसङ्गेन सज्जे तल्लिङ्गयोर्द्वयम्[1] । देशान्तरागतः कश्चिद्दूषयामास दैववित् ॥४४०॥
स दृष्टप्रत्ययः शश्वत्तयोर्घटितलिङ्गयोः । अश्मखण्डैः समण्डूकैर्बभाषे गर्भमावृतम् ॥४४१॥
किंकर्तव्यतया मूढं प्रतिष्ठाविघ्नविह्वलम् । दिव्यदृष्टिः स्वयं देवी ततो राजानमब्रवीत् ॥४४२॥
राजन्गिरिसुतोद्वाहे पौरोहित्यं पुरा भजन् । स्वमर्चादेवमादत्त[1] पूजाभाण्डात्प्रजापतिः ॥४४३॥
तां विष्णोः प्रतिमां वीक्ष्य पूजितां तेन धूर्जटिः । शून्यामिव तदा मेने शक्तिरूपां विना शिवम् ॥४४४॥
445 निमन्त्रितैर्ढौकितानि रत्नान्यथ सुरासुरैः । पिण्डीकृत्य स्वयं चक्रे लिङ्गं भुवनवन्दितम् ॥४४५॥
तां विष्णुप्रतिमां तच्च लिङ्गमीशानपूजितम् । स्वयं प्रजासृजः पूज्यं कालेनाहृत रावणः ॥४४६॥
तेनाप्यभ्यर्च्यमानं तल्लङ्कायामभवच्चिरम् । देवद्वयं रावणान्ते नीतमासीच्च वानरैः ॥४४७॥
तिर्यक्तया ते कपयो मुग्धा हिमनगौकसः । शान्तौत्सुक्याः शनैर्देवौ न्यधुरुत्तरमानसे ॥४४८॥
प्रागेव सरसस्तस्मात्कुशलैः शिल्पिभिर्मया । नावुद्धृतौ प्रातरत्र प्राप्तौ द्रक्ष्यस्यसंशयम् ॥४४९॥
450 तयोः प्रतिष्ठा क्रियतामित्युक्त्वा पृथिवीभुजम् । देवी प्रयाता शुद्धान्तं सिद्धान्सस्मार खेचरान् ॥४५०॥
ते[1] ध्यातमात्राः[2] संप्राप्ता देव्यादेशेन पाथसः[3] । उद्धृत्य नृपतेर्धाम्नि देवौ हरिहरौ न्यधुः[4] ॥४५१॥
दिव्यैः प्रसूनैः संवीतौ हरनारायणौ जनः । प्रातर्नृपगृहे दृष्ट्वा परं विस्मयमाययौ ॥४५२॥
सज्जे प्रतिष्ठालग्नेऽथ माहेश्वरतया नृपः । रणेश्वरप्रतिष्ठायां पूर्वं यत्नसमुद्यतः ॥४५३॥
रणारम्भानुभावेन तावद्देवाद्भुतावहः । स्वयं पीठे रणस्वामी भित्त्वा यन्त्रमुपाविशत् ॥४५४॥
455 कर्तुं प्रभावजिज्ञासां राज्ञ्या दत्तधनस्ततः[1] । स स्वयंभूः स्वयं भक्तोस्तांस्तान्यामानदापयत्[2] ॥४५५॥
कुम्भवासतया छन्नः सिद्धो ब्रह्माभिधो वसन् । परिज्ञाय तयोर्देव्या[1] प्रतिष्ठाकर्म कारितः ॥४५६॥
स वृत्तप्रत्यभिज्ञः सन्प्रतिष्ठाप्य रणेश्वरम् । व्योम्ना भजन्रणस्वामिप्रतिष्ठां गूढमादधे ॥४५७॥
जनास्त्वलक्षयन्यत्तस्वयं पीठमवातरत् । इति केषामपि हृदि प्रवादोऽद्यापि वर्तते ॥४५८॥
सा[1] ब्रह्मप्रतिमं सिद्धं देवी ब्रह्मविदां वरम् । अकारयत्समुद्दिश्य परार्ध्यं[2] ब्रह्ममण्डपम्[3] ॥४५९॥
460 रणारम्भास्वामिदेवौ दंपतिभ्यां व्यधीयत । मठः पाशुपतानां च ताभ्यां प्रद्युम्नमूर्धनि[1] ॥४६०॥

४४०. 1) A₃ gloss शिवलिङ्गद्वयम्. ४४३. 1) Thus A₂; A₁ °धत्त ४५१. 1)2)3) Thus corr. by later hand from A₁ ते, °मात्र, पायस.—4) Thus A₂; A₁ न्यधुः. ४५३. 1) Thus A₁; A₂ °लिङ्गे. ४५५. 1) Thus corr. by A₂ from A₁ ततः.—2) Thus A₂; A₁ भक्तैस्तां°. ४५६. 1) A₃ gloss हरिहरयोः. ४५८. 1) Thus A₂; A₁ प्रवादो. ४५९. 1) Thus corr. by later hand from A₁ स.—2) Thus corr. by A₂ from A₁ परार्धं.—3) Thus A₂; A₁ °मण्डपम्. ४६०. 1) A₃ gloss प्रद्युम्नमूर्धनि शारिकागिरौ.

आरोग्यशाला निरवाप्युल्लाघत्वाय रोगिणाम् । तेन सेनामुखीदेवीभवनान्ते च कारिता ॥४६१॥
ख्यातिं रणपुरस्वामिसंज्ञया सर्वतो गतम् । स सिंहरोत्सिकाग्रामे मार्तण्डं प्रत्यपादयत् ॥४६२॥
अमृतप्रभया तस्य राज्ञः पत्न्यान्यया कृतः । दक्षिणेस्मिन्नजेशस्य पार्श्वे देवोमृतेश्वरः ॥४६३॥
मेघवाहनभूभर्तृपत्न्या भिन्नाख्यया कृते । विहारेपि तया बुद्धबिम्बं साधु निवेशितम् ॥४६४॥
राज्ञे देव्यनुरक्ताय सानुक्रोशाय शंकरः । पातालसिद्धिदं मन्त्रं प्रददौ हाटकेश्वरम् ॥४६५॥ 465
मा भून्मोघास्य मत्प्रीतिरिति मत्वा तदर्पितम् । असाधयत्स तं प्राप्य यशान्ते[1] वत्सरान्बहून् ॥४६६॥
कृत्वाष्टिकापथे कष्टं तपो[1] नन्दिशिलां गतः । भूरिभिर्वत्सरैर्मन्त्रसिद्धेः प्रणयितां ययौ ॥४६७॥
स्वप्नेथ सिद्धिलिङ्गेन जाताभङ्गुरनिश्चयः । चन्द्रभागाजलं[1] भित्त्वा प्रमुखैः प्राविशद्बिलम् ॥४६८॥
बिलेपावृततां याते दिवसान्येकविंशतिम् । प्रविश्य पौरान्प्राभिन्ये दैत्यस्त्रीभोगभोगिताम् ॥४६९॥
एवं स भूपतिर्भुक्त्वा[1] भुवं वर्षशतत्रयम् । निर्वाणशम्भ्वनिर्व्यूढि पातालैश्वर्यमासदत्[2] ॥४७०॥ 470
सानुगे नृपतौ याते दैतेयदयितान्तिकम् । देवी सा वैष्णवी शक्तिः श्वेतद्वीपमगाहत ॥४७१॥
राजवंशेष्वनेकेषु राज्ञोर्वंशद्वये परम् । द्वयोरेवात्र निर्व्यूढिं प्रजावात्सल्यमागतम् ॥४७२॥
रणादित्यस्य गोनन्दवंशे रामस्य राघवे[1] । लोकान्तरगतस्यापि ययोरंशभुजः[2] प्रजाः ॥४७३॥
विक्रमाक्रान्तविश्वस्य विक्रमेश्वरकृत्सुतः । तस्यासीद्विक्रमादित्यस्त्रिविक्रमपराक्रमः ॥४७४॥
राजा ब्रह्मगल्लूनाभ्यां सचिवाभ्यां समं महीम् । सोपासीद्वासवसमो द्वाचत्वारिंशतिं समाः ॥४७५॥ 475
चक्रे ब्रह्ममठं ब्रह्मा गल्लूनो[1] लूनदुष्कृतः । रत्नावल्याख्यया वध्वा विहारं निरमापयत् ॥४७६॥
राज्ञोनन्तरजस्तस्य राजाभूत्तदनन्तरम् । नापितारातिभूपालो बालादित्यो बलोर्जितः ॥४७७॥
लवणार्णवपानेन तर्षोत्कर्षमिवोद्वहन् । यत्प्रतापो रिपुस्त्रीणां सनेत्राम्भोभजन्मुखम् ॥४७८॥
आसन्वैरिमनोगाधबोधदण्डा इवाहताः । यस्याद्यापि जयस्तम्भाः सन्ति ते पूर्वसारिधौ ॥४७९॥
प्रभावाङ्केन बङ्गालाञ्जित्वा येन न्यधीयत । काश्मीरिकनिवासाय कालम्ब्याख्यो[1] जनाश्रयः ॥४८०॥ 480
कश्मीरेषु धनोदग्रमग्रहारं द्विजन्मनाम् । राजा मडवराज्ये यो भेडराख्यमकारयत्[1] ॥४८१॥
विशां विपाटितारिष्टमरिष्टोत्सादने[1] व्यधात् । वल्लभा यस्य बिम्बोष्ठी बिम्बा बिम्बेश्वरं हरम् ॥४८२॥
खातरो मन्त्रिणस्तस्य त्रयो मडसुरीकयोः । सेतोश्च कारका[1] आसन्खङ्खशाबुभमालवाः ॥४८३॥
बभूव तस्य भूभर्तुर्भुवनाद्भुतविभ्रमा । तनयानङ्गलेखाख्या शृङ्गारोदधिकौमुदी ॥४८४॥
तां वीक्ष्य लक्षणोपेतां मृगाक्षीं पितुरन्तिके । अमोघप्रत्ययो व्यक्तं व्याजहारेति दैववित् ॥४८५॥ 485
भविता तव जामाता जगतीभोगभाजनम् । त्वदन्तमेव साम्राज्यं गोनन्दान्वयजन्मनाम् ॥४८६॥
सुतासंतानसाम्राज्यमनिच्छन्नथ पार्थिवः । दैवं पुरुषकारेण जेतुमासीत्कृतोद्यमः ॥४८७॥

---

४६६. [1]) Thus A; R G यशान्तं; Edd. वशान्तं. ४६७. [1]) Thus A_2; A_1 नतो. ४६८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 चान्द्र°. ४७०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भुक्त्वा.—[2]) Thus A_2; A_1 °मैश्वरम्. ४७३. [1]) A_1 gloss वंशे.—[2]) A_2 gloss ययोः रामरणादित्ययोः. ४७६. [1]) Emended; A R G °गल्लुन°. ४८०. [1]) The words from कालम्ब्याख्यो to कारका in verse 483 have been supplied by A_1 at a later date and in a smaller handwriting, partly in space left for this purpose, partly in margin. ४८१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भेदरा°. ४८२. [1]) A_2 gloss रौराले. ४८३. [1]) See note to verse 480 above.

अराजान्वयिने दत्ता मैवं साम्राज्यहारिणी । मत्वेति प्रददौ कन्यां न कस्मैचन भूभुजे ॥४८८॥
हेतुं स रूपतामात्रं कृत्वा जामातरं नृपः । अथाश्वघासकायस्थं चक्रे दुर्लभवर्धनम् ॥४८९॥
490 मातुः कार्कोटनागेन सुप्तायाः समीयुषा । राज्यायैव हि संजातो राज्ञा नाज्ञायि तेन सः ॥४९०॥
निधिन्वते हि शंसन्त्या यमेवायोग्यमाशयात् । जिगीषयेव तत्रैव निदधाति विधिः शुभम् ॥४९१॥
मात्सर्येण जडद्रुहां विलसतो धूमध्वजे योग्यतां ज्ञात्वा स्वां विदधत्त्विषं दिनपतिर्ध्वान्तस्य प्रशान्त्युन्मुखः ।
दैवं वेत्ति न यः शिखी नु परतो नामास्तु तत्संभवाः स्युर्दीपा अपि यद्वशेन जगतस्तिग्मांशुविस्मारकाः ॥४९२॥
धिया भाग्यानुगामिन्या चेष्टमानो नयोचितम् । अभूत्सर्वस्य चक्षुष्यः स तु दुर्लभवर्धनः ॥४९३॥
प्रज्ञया द्योतमानं तं प्रज्ञादित्य इति प्रथाम् । कौबेरभाग्यस्वाम्यं च शनकैः श्वशुरोऽनयत् ॥४९४॥
495 पित्रोः प्रेयस्तयोद्वृत्तां तारुण्यादिमदेन च । राजपुत्री यथावस्तु गणयामास नैव तम् ॥४९५॥
स्वैरिणीसंगमो भोगा युवानोऽपि पितुर्गृहम् । पत्युर्मृदुत्वमित्यस्याः किं नाभूच्छीलविप्लवकृत् ॥४९६॥
सा नित्यदर्शनाभ्यासाच्छनकैर्विवशा मनः । अनङ्गलेखा खङ्खेन समयुज्यत मन्त्रिणा ॥४९७॥
छन्नप्रेमसुखाभ्यासनष्टह्रीभीतिसंभ्रमा । धार्ष्ट्यं दिवानिशं यान्ती ततस्तन्मयतां ययौ ॥४९८॥
स मन्त्री दानमानाभ्यां वशीकृतपरिच्छदः । अन्तःपुरे यथाकामं विजहार तया सह ॥४९९॥
500 उपलेभे च शनकैस्तस्यास्तं शीलविप्लवम् । विरागलिङ्गैस्तैस्तैर्धीमान्दुर्लभवर्धनः ॥५००॥
सखीमध्ये रहः स्मेरा विवर्णा भर्तृदर्शने । अकाण्ड एव मोहाय पश्यन्ती सस्मितं पथः ॥५०१॥
पत्युः कोपे कृतावज्ञा भ्रूनेत्रचिबुकाञ्चलैः । तदमित्रं भाषमाणे सस्मितं न्यस्तलोचना ॥५०२॥
तत्तुल्यगुणनिर्विण्णा तद्विपक्षस्तुतौ रता । रिरंसां तस्य संलक्ष्य सखीभिर्बद्धसंकथा ॥५०३॥
तच्चुम्बने भुग्नकण्ठी तदाश्लेषसशङ्किका । तत्संभोगे त्यक्तहर्षा तत्तल्पे व्याजनिद्रिता ॥५०४॥
505 भवेद्धि प्रायशो योषित्प्रेमविक्रीतचेतना । निवेदयन्ती दौःशील्यपिशाचावेशवैकृतम् ॥५०५॥ कुलकम् ॥
निगूढचारदौरात्म्यचिन्ताकृशवपुस्ततः । शुद्धान्तमविशज्जातु निशि दुर्लभवर्धनः ॥५०६॥
सोऽपश्यत्सुरतक्लान्तिसुलभस्वापनिःसहाम् । दुर्जारभर्तुरङ्केषु प्रसुप्तामिव वल्लभाम् ॥५०७॥
श्वासैरगलितावेगैः कम्पयन्त्रिः कुचाङ्कुरौ । निवेदयन्तीं तत्कालमेव निर्वहणं रतेः ॥५०८॥
अन्यस्यापि क्रुधो हेतुं पुनरप्यक्षमावहाम् । तां तथावस्थितां वीक्ष्य स प्रजज्वाल मन्युना ॥५०९॥
510 प्रजिहीर्षुः स रोषेण विमर्शेन निवारितः । महस्येव महस्येव निभृतं स्वममन्यत ॥५१०॥
ततस्तथाविधः क्षुभ्यन्क्रोधावेशसागरः । विचारवेलया तस्य बलात्प्रशममनीयत ॥५११॥
नमस्तस्मै ततः कोऽन्यो गण्यते वशिनां भुवि । जीर्यन्ते येन पर्याप्ता ईर्ष्याविषविषूचिकाः ॥५१२॥
सोऽचिन्तयदहो कष्टाश्चेष्टारागानुगा इमाः । विचारवन्ध्याः क्षिप्यन्ते क्षिप्रं याभिरधो नराः ॥५१३॥

---

४८८. [1]) A_2 gloss स्नुषकुलीकरणाय दत्ता. ४८९. [1]) कृत्वा जामा supplied by A_2 in space left by A_1. ४९०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 समेयुषा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सा. ४९२. [1]) Emended; A R G जडद्रुह°.—[2]) Thus A_2; A_1 स.—[3]) A_2 gloss दूरे इत्यर्थः. ४९६. [1]) A_2 gloss शीलविप्लवकारि. ४९७. [1]) Emended; A संपृ°. ४९९. [1]) A_2 सह.
५००. [1]) The text from मान्दुर्लभवर्धनः to the end of verse 507 below has been supplied by A_2, partly in space left by A_1, partly in margin. ५०४. [1]) Emended with Edd.; A °निद्रता. ५०७. [1]) A_2 दुर्जार°, with v. l. as above.—[2]) See note to verse 500 above. ५०८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °यन्ती. ५११. [1]) Thus corrected by A_2 from A_1 क्रुधः वेला°.

स्त्रीति नामेन्द्रियार्थोयमिन्द्रियार्थो यथा परे । तथैव सर्वसामान्या वशिनामत्र काः क्रुधः ॥५१४॥
निसर्गतरला नारीः को नियन्त्रयितुं क्षमः । नियन्त्रणेन किं वा स्याद्यत्सतां स्मरणोचितम् ॥५१५॥ 515
यः शुनोरिव संघर्ष एकार्थाभिनिविष्टयोः । रागिणोर्यदि मानः स कोवमानस्ततः परः ॥५१६॥
ममकारो मृगाक्षीषु क इवायं सचेतसाम् । स्वदेहेनुपपन्नोपि यः सोन्यत्र कथं मतः ॥५१७॥
उद्वेगोत्पादनायैषा वध्या चेत्प्रतिभाति मे । रागस्तर्हि स्मृतः कस्मान्मूलमुद्वेगशाखिनः ॥५१८॥
सप्तपातालनिक्षिप्तमूलो रागमहीरुहः । भूमिभूतमनुत्पाट्य द्वेषमुन्मूल्यते कथम् ॥५१९॥
द्वेषो नामैव दुर्धर्षो जितो येन विवेकिना । क्षणार्धेनैव रागस्य तेन नामापि नाशितम् ॥५२०॥ 520
वीक्ष्यैतद्विष्यता दृष्ट्या रागिणो वाच्यमीदृशम् । ईर्ष्या जेया ततो रागः स्वयमाशु पलायते ॥५२१॥
इति ध्यात्वा लिखद्वर्णान्खड्गस्यांशुकपल्लवे । वध्योपि न हतो वश्यं स्मर्तव्यं तत्त्ववेत्यसौ ॥५२२॥
जनैरलक्ष्यमाणेथ याते दुर्लभवर्धने । त्यक्तनिद्रः स मन्त्री तद्दृष्ट्वा वर्णानवाचयत् ॥५२३॥
दाक्षिण्यात्प्राणदस्यास्य खड्गः स मनसा तदा । विसस्मारानङ्गलेखां दध्यौ तु प्रत्युपक्रियाम् ॥५२४॥
तस्योपकर्तुमुचितं प्रतिकारमिच्छोर्भिन्नाभिशाय तु मनः स्मरबाणपङ्क्तिः ।
दृग्गोचरे परिचयप्रणयं प्रपेदे निर्भिन्नता न तु कदाचन राजपुत्री ॥५२५॥ 525
भुक्त्वा सप्तत्रिंशतिमब्दान्स चतुर्भिर्मासैर्वन्द्यो मूर्धनि रत्नं नृपतीनाम् ।
तस्मिन्काले लोकमनापोज्ज्वलकृत्यो बालादित्यो बालशशाङ्काङ्कितमौलिः ॥५२६॥
पूर्वं विपन्नतनयेभिजनस्य शेषे गोनन्दसंततिरजायत तत्र शान्ते ।
प्राग्वह्निभुग्ननलिनाय हठप्रविष्टतोयौघपाटितबिसा नलिनीव दीना ॥५२७॥
अथ शिथिलितमुख्यामात्यवैमत्यविघ्नः कनकघटविमुक्तैः पावनं तीर्थतोयैः ।
कथमपि स कृतज्ञो राजजामातुरुर्व्यामधित विधिवदिष्टं मूर्ध्नि राज्याभिषेकम् ॥५२८॥
कार्कोटप्रभवः प्रभुः स मुकुटप्रत्युप्तमुक्ताकणद्योतश्रेणिकणाङ्कुराङ्कितबृहद्बाहुमेरीमुखरन् ।
ज्ञातिप्रीतिसतोषशेषफणभृत्संफुल्लदृक्पल्लवन्यासावर्जकदाडकाब्जपटलस्रग्धामशोभोभवत् ॥५२९॥
अथ विगलिता गोनन्दोर्वीभुजोभिजनाच्छुचेरतिशुचिनि भूः कार्कोटाहेः कुले व्यधित स्थितिम् ।
चिरपरिचितात्स्वर्गाभोगाध्वनः पतनं श्रिता त्रिभुवनगुरोः शंभोर्मौलाविवामरनिम्नगा ॥५३०॥ 530

१० ॥ ५३६ ॥ आदितः ५१ ॥ ग्रं १०६९॥
इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यश्रीचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां तृतीयस्तरङ्गः ॥[1]

---

५१६. 1) A_3 gloss विरोधः. ५२२. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्यांशुस्या°. ५२३. 1) मन्त्री स supplied by A_2 in space left by A_1. ५२४. 1) तदा किं supplied by A_2 in space left by A_1. ५२५. 1) Thus A_1; altered by A_2 to समर्पि°.— 2) A_3 gloss कमलितस्यार्थः. ५२७. 1) A_3 gloss वर्तिकम्. ५२८. 1) A_3 gloss वाक्. ५२९. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 कार्कोट°. *Colophon.* 1) A_1 adds here लिखितमेव मया राजानकरत्नकण्ठेन.

॥ चतुर्थस्तरङ्गः ॥

तद्गृहीतव्यतिरेकमभिन्नतयादेवेन मिश्रीभवद्विश्वस्थूलमिह व्यपोहतु वपुः स्थाणोरभद्राणि वः ।
वेण्या भोगिवधूशरीरकुटिलश्यामत्विषा वेष्टिता जूटाहेरपि यत्र भाति दयितामूर्त्येव पृक्ता तनुः ॥१॥
स महीं राजकन्यां च प्राप चानेकतः कुलात् । रत्नानां च सुतानां च राजाभूद्भाजनं शनैः ॥२॥
पतिगोपितदौःशील्या तुल्यसौभाग्यगौरवा । अनङ्गभवनं चक्रे विहारं नृपतिप्रिया ॥३॥
शिशुरेवायुषोल्पत्वं दैवज्ञोक्तं विचिन्तयन् । राज्ञः सुतो मल्हणाख्यो मल्हणस्वामिनं व्यधात् ॥४॥
5 पौरविशोककोटादौ प्रदत्तप्रतिपत्तिना । अदीयत द्विजेन्द्रेभ्यश्चन्द्रग्रामः क्षमाभुजा ॥५॥
श्रीनगर्यां प्रतिष्ठाप्य दुर्लभस्वामिनं हरिम् । षट्त्रिंशता स वर्षाणां क्ष्मावृषास्तमुपाययौ ॥६॥
अनङ्गदेव्यां संभूतस्तस्य दुर्लभकः सुतः । शशास वासवसमस्ततो वसुमतीं कृती ॥७॥
मातामहस्य यो मात्रा दौहित्रस्तनयीकृतः । प्रतापादित्य इत्याख्यां तत्कुलानुगुणां दधे ॥८॥
औडैनैडबिडालाख्यामभिधा यन्मन्त्रिणा कृताः । अग्रहारा हनुमता पुण्यानुमतसंपदा ॥९॥
10 प्रतापतापितारातिः प्रतापपुर[1]पत्तनम् । मघवन्नगरस्पर्धि दीर्घबाहुर्व्यधत्त सः ॥१०॥
नानादिगन्तरायाततत्तत्क्रयिकसंकुले । नोणाभिधोवसत्तस्य देशे रौहीतको वणिक् ॥११॥
रौहीतदेशे जातानां निवेशाय[1] द्विजन्मनाम् । महागुणो नोणमठं पुण्यज्येष्ठं चकार सः ॥१२॥
स जातु राजभवने राज्ञा प्रीत्या निमन्त्रितः । पूजितोभवदेकाहमुपचारैर्नृपोचितैः ॥१३॥
प्रातः सुखासिकां प्रेम्णा पृष्टोथ पृथिवीभुजा । शीर्षव्यथामकथयत्प्रजातां[1] दीपकज्जलैः ॥१४॥
15 ततः क्रमेण नृपतिस्तेन जातु कृतार्थनः[1] । वसंस्तदास्पदेद्राक्षीत्क्षपायां मणिदीपकान् ॥१५॥
विलासित्वेन लक्ष्म्या च तादृश्या तस्य विस्मितः । अथ द्वित्राण्यहान्यासीत्तत्रैव स कृतार्हणः ॥१६॥
एकदा तेन तत्कान्ता व्यलोकि ललिताकृतिः । श्रीनरेन्द्रप्रभा नाम हर्म्ये हिमकरानना ॥१७॥
उरोजपूर्णकुम्भाङ्का सद्वृत्ताहितविभ्रमा । मूर्तिमन्मङ्गलमिव स्मरस्य[2] च गृहस्य च ॥१८॥
हर्म्यस्य निर्जनतया स निःशङ्कविहारिणीम् । तां विलोक्यानवद्याङ्गीमभिलाषेण पस्पृशे ॥१९॥
20 सापि दर्शितमालीभिः किंचित्साचीकृतानना । अपश्यत्काश्यपीकान्तं श्रोत्रविश्रान्तया दृशा ॥२०॥
प्राग्जन्मप्रेमबन्धाद्वा निदेशाद्वा[1] मनोभुवः । सपक्षपातं सा तस्य दृष्ट्यैव विदधे मनः ॥२१॥
क्षणादलब्धस्पर्शोपि तां सौभाग्यसुधामयीम् । मज्जानमपि[1] संस्पृश्य स्थितामिव विवेद सः ॥२२॥

१०. 1) A_3 gloss लापर्. १२. 1) A_3 gloss स्थितये. १४. 1) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रजाना. १५. 1) Thus corr. by A_3; A_1 seems to have read कृतानन:. १८. 1) A_1 gloss सन्तो च ताबूक सबूक ताल्वां आहितो विभ्रमो यथा.—2) च स्मरस्य supplied by A_3 in space left by A_1. २१. 1) Thus corr. by A_3 from A_1 निर्देशाद्वा. २२. 1) Thus corr. by later hand from A_1 मज्जामामपि.

हर्षस्तम्भच्छन्नगामी क्षणं भूत्वा जगाम सा । व्यावर्त्य वक्त्रं पश्यन्ती पार्थिवं तं मुहुर्मुहुः ॥२३॥
गृहीतहृदयस्तस्यास्ताभिरेव महीपतिः । स चिन्ताजिह्मनयनो राजधानीं समैयसौ ॥२४॥
अथ तस्य तदाकारध्यानाधिष्ठितचक्षुषः । सममन्तःपुरप्रीत्या प्रपेदे लाघवं तनुः ॥२५॥
अचिन्तयच्च धिक्कष्टं क्वोयमनुभावहः । अहिमन्थो मानसोद्याने रागनामा विषद्रुमः ॥२६॥
अहो नु दुर्जयं रागवृत्तिभिस्तं विजित्य या । विवेकादीन्व्यधात्पूर्वे हृदयः परिपन्थकान् ॥२७॥
आव्यं कौलीनशीलेन येन भूमिभृता सता । तस्य मे दुःसहः कोयं सदाचारविपर्ययः ॥२८॥
यत्र दारापहरणं राजैव कुरुते विशाम् । परः को नाम तत्रास्तु ख्यापितां नीत्यतिक्रमे ॥२९॥
विमृश्यन्निति भूपालो विस्मर्तुमसमर्थस्तां । न पश्यति साधुलेख्यां न च तां दीर्घलोचनाम् ॥३०॥
तमथ प्रथितास्वास्थ्यं नेदीयोमरणं वणिक् । स जनाज्ज्ञातवृत्तान्तः सुजनो विज्ञनेब्रवीत् ॥३१॥
इमामवस्थां प्राप्नोषि किं धर्मेण निरुध्यसे । न प्राणसंशये जन्तोरकृत्यं नाम किंचन ॥३२॥
यन्मतानि प्रतीक्ष्यन्ते विबुधैर्धर्मसंशये । तेषामपीदृशे कृत्ये भूयते संयमव्ययः ॥३३॥
यशोनुरोधादुचितं नापि देहमुपेक्षितुम् । स्वकीर्तिर्न परासूनां कीर्णा कर्णरसायना ॥३४॥
माभून्मदनुरोधस्ते त्वत्प्रियार्थे हि पार्थिव । प्राणा अपि न मे गण्या इन्द्रियार्थेषु का कथा ॥३५॥
एवमुक्तोपि नादत्ते तां चेत्तस्तां गुरास्पदात् । गृहतो नर्तकीभूत्वा नृपतस्त्वाम्यथार्पिता ॥३६॥
नेनेति प्रथमाणः स वलिना च मनोभुवा । प्राग्लज्जामथ जग्राह कथंचित्तां सुलोचनाम् ॥३७॥
कृत्यैस्तदात्तैः सापास्ततादृक्चारित्रलाघवा । नरेन्द्रमहिषी चक्रे श्रीनरेन्द्रेश्वरं हरम् ॥३८॥
क्रमेण च प्रजापुण्यैश्चन्द्रापीडाभिधं सुतम् । प्रासोष्ट पार्थिवभूर्निधानमिव मेदिनी ॥३९॥
तस्याभिजनमालिन्यं स्वच्छैरच्छेदि तद्गुणैः । शाणाश्मकषणैः कार्ष्ण्यमाकरोत्थं मणेरिव ॥४०॥
धूमाद्याद्रमलीमसाम्बुदचयः सूते घनस्योद्गमो लोहस्यातिशितस्य जातिरचलात्कुण्ठाश्ममालामयात् ।
किं चात्यन्तजडाज्जलाद्द्युतिमतो ज्वालाध्वजस्योद्गमो जन्मावन्यनुकारिणो न महतां सर्वे स्वभावाः क्वचित् ॥४१॥
तारापीडोपि तनयः क्रमात्तस्यामजायत । अविमुक्तापीडनामा मुक्तापीडोपि भूपतेः ॥४२॥
वज्रादित्योदयादित्यललितादित्यसंज्ञकाः । प्रतापादित्यजाः ख्याताश्चन्द्रापीडादयोपि ते ॥४३॥
वर्षाण्यञ्चाशतं भुक्त्वा भुवं दुर्लभभूपतिः । पुण्यनिःश्रेणिभिः पुण्यामारुरोह दिवं शनैः ॥४४॥
राज्यचूडामणिः श्रीमांश्चन्द्रापीडस्ततोभवत् । पीडितेन्दुत्विषा कीर्त्या कलेः पीडां चकार यः ॥४५॥
एकपादाकृतिर्धर्मः समस्तैर्वेर्जितो नृपैः । भुक्तशोकधृता येन पादैः संयोजितस्त्रिभिः ॥४६॥
यं क्षमाविक्रममुखाः परस्परविरोधिनः । सिषेविरे गुणास्तुल्यं दिव्योद्यानमिवर्तवः ॥४७॥
स्थाने स्थाने यदीया श्रीस्तुल्यमाप्यायमन्त्यभूत् । कुमारुद्यानकुल्येव निखिलाननुजीविनः ॥४८॥
दोषास्त्यक्तान्यभूपेषु यं शुद्धा श्रीरशिश्रियत् । मार्गाद्रिस्रोतःकालुष्यं हित्वा सिन्धुरिवार्णवम् ॥४९॥

२८. ¹) चार supplied by A_2 in space left by A_1. २९. ¹) नित supplied by A_2 in space left by A_1. ३०. ¹) पाली supplied by A_2 in space left by A_1. ३४. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °दुर्वित.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 कीर्णक°. ३६. ¹) A_1 तरा.—²) A_3 gloss देवगृहात्. ४०. ¹) A_3 gloss कृष्णत्वं.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 °कषणैः. ४९. ¹) Thus corr. by A_1 from दुर्गोदरा°.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्वमस्ति°.—³) Thus A_1 with A_3 gloss भूमि. R C Edd. wrongly जम्मावञ्च°.

50 कार्यज्ञो यो न तथके यत्फलैर्भूरिविस्मयी: । परं समाचरंस्तुल्यं स्तूयमानस्त्रपां दधे ॥५०॥
व्यनीयत न योमात्यैर्विनयं तान्स्वाशिक्षयत् । वर्त्म न भिद्यते कैश्चिच्छिन्नैरप्यन्याम्मर्णीस्तु तत् ॥५१॥
यस्याधर्मभयादासीत्संत्याज्यो धर्मसंशये । निजोपि पक्षः कुलिशत्रासादिव गरुत्मतः ॥५२॥
न्याय्यं दर्शयता वर्त्म तेन राज्ञा प्रवर्तिताः । स्थितयो वीतसन्देहा भास्वतेव दिनक्रियाः ॥५३॥
नियन्त्रितां यद्गणितिस्तद्गुणोदीरणादियम् । अतिप्रसङ्गभङ्गात्तत्त्वेयत्तावाधितः पुनः ॥५४॥
55 तस्य त्रिभुवनस्वामिप्रासादारम्भकर्मणि । चर्मकृत्कोपि न प्रादात्कुटीं क्षेत्रोपयोगिनीम् ॥५५॥
शश्वत्प्रतिभुसार्थानां नवकर्माधिकारिणाम् । नैसर्गिकाग्रहग्रस्तः सूत्रपातं न चक्षमे ॥५६॥
विज्ञापितोथ तैरेत्य तमर्थं पृथिवीपतिः । तानेव सागसो मेने चर्मकारं न तं पुनः ॥५७॥
सोभ्यधात्साभिगेतेषामप्रेक्षापूर्वकारिताम् । प्रागेव यैरपृष्ट्वा तं प्रविष्टं नवकर्मणि ॥५८॥
नियम्यतां विनिर्माणं यद्वान्यत्र विधीयताम् । परभूम्यपहारेण सुकृतं कः कलङ्कयेत् ॥५९॥
60 ये द्रष्टारः सदसतां ते धर्मविगुणाः क्रियाः । वयमेव विदध्मश्चेद्यातु न्याय्येन कोध्वना ॥६०॥
इत्युक्तवति भूपाले प्रेषिता मन्त्रिपर्षदा । पार्श्वात्पादुकृतस्तस्य दूतः प्राप्तो व्यजिज्ञपत् ॥६१॥
इच्छति स्वामिनं द्रष्टुं स च ब्रूते न चेन्मम । युक्तः प्रवेश आस्थाने बाह्यालयवसरेस्तु तत् ॥६२॥
अन्येद्युरथ भूपेन स बहिर्दत्तदर्शनः । पुण्यकर्मणि नो विघ्नः किं त्वमेवेत्यपृच्छ्यत ॥६३॥
प्रतिभाति गृहं तच्चेद्रम्यं तत्र ततोधिकम् । तदर्थ्यतां धनं वापि भूयैव चाभ्यधीयत ॥६४॥
65 तूष्णीं स्थितं ततो भूपं चर्मकारो व्यजिज्ञपत् । दन्तांशुसूत्रैस्तत्सत्त्वमानं ज्ञातुमिवोद्यतः ॥६५॥
राजन्विज्ञाप्यते किंचिद्यदस्माभिर्यथाशयम् । न स्थेयमवलिप्तेन तत्र द्रष्ट्रा सता त्वया ॥६६॥
नाहमूनः शुनो नास्ति काकुत्स्थात्पार्थिवः पृथुः । क्षुभ्यन्तीवाद्य तत्सभ्याः संलापेस्मिन्किमावयोः ॥६७॥
जातस्य जन्तोः संसारे भङ्गुरः कायकञ्चुकः । अहंताममताख्याभ्यां शङ्कुभ्यामेव बध्यते ॥६८॥
कङ्कणाङ्गदहारादिशोभिनो भवतो यथा । निष्किंचनानामस्माकं स्वदेहेहंक्रिया तथा ॥६९॥
70 देवस्य राजधान्येषा यादृशी सौधहासिनी । कुटी घटमुखानद्धमोरिस्तादृशी मम ॥७०॥
आ जन्मनः साक्षिणीयं मातेव सुखदुःखयोः । मठिका, लोठ्यमानाद्य नेक्षितुं क्षम्यते मया ॥७१॥
नृणां यद्वेश्महरणे दुःखमाख्यातुमीश्वरः । तद्विमानच्युतोमर्त्यो राज्यभ्रष्टोथ पार्थिवः ॥७२॥
एवमप्येत्य मद्वेश्म सा चेद्देवेन याच्यते । सदाचारानुरोधेन दातु तदुचितं मम ॥७३॥
इति तेनोत्तरे दत्ते भूभृद्गत्वा तदास्पदम् । कुटीं जग्राह वित्तेन नाभिमानः शुभार्थिनाम् ॥७४॥
75 अथावोचच्चर्मकारस्तं तत्र स व्यञ्जिताञ्जलिः । राजन्धर्मानुरोधेन परवत्ता तवोचिता ॥७५॥
अनिग्रहेण धर्मेण पाण्डुसूनोः पुरा यथा । धार्मिकत्वं तथा तेद्य मयास्पृहयेन वीक्षितम् ॥७६॥
स्वस्ति तुभ्यं चिरं स्थेया धर्म्या वृत्तान्तपद्धतीः । दर्शयन्नीदृशीः शुद्धाः श्रद्धेया धर्मचारिणाम् ॥७७॥

---

५०. [1]) Thus A_3, A_1 °चरस्तुल्यं. ५१. [1]) Thus A_3; A_1 नाम्भैर्वि° G R Edd. follow A_g.—[2]) A_3 gloss रथ्या. ५२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 यस्य ध°.—[2]) Thus A_3, A_1 °स्तता. ५६. [1]) A_3 gloss नवीहा नाम राजसचिवोत्पाद्य. ५८. [1]) A_3 gloss अस्मानि. ६१. [1]) A_1 gloss चर्मकारस्य. ६६. [1]) A_3 विज्ञप्यसे.—[2]) Thus corr. by A_1 from यथाशयम्. ६७. [1]) A_3 नास्ति. ७३. [1]) A_3 उपेत्य.—[1]) Thus corr. by later hand from A_1 देव च; A_3 gloss नृपेण. ७५. [1]) A_3 ततः. ७६. [1]) A_1 मया ऽस्पृहयेन; A_3 gloss अयमेन.

एवं निष्कल्मषाचारः स चक्रे पावनीं भुवम् । राजा त्रिभुवनस्वामिकेशवस्य प्रतिष्ठया ॥७८॥
कृत्यैः प्रकाशदेव्याख्या प्रकाशाकाशकान्तिभिः । प्रकाशिकाविहारस्य तत्पत्नी कारयित्र्यभूत् ॥७९॥
गुरुर्मिहिरदत्ताख्यस्तस्योदात्तगुणोऽभवत् । विश्वंभरस्य गम्भीरस्वामिनाम्नो[1] विधायकः ॥८०॥
सर्वाधिकरणस्थैर्योच्छेत्ता छलितकाभिधः । नगराधिकृतस्तस्य छलितस्वामिनं व्यधात् ॥८१॥
कदाचन सभासीनं पृष्टा धर्माधिकारिभिः । प्रायोपविष्टा राजानं ब्राह्मणी काचिदब्रवीत् ॥८२॥
त्वयि प्रशासति महीमहो महानिर्बर्हणे । सुखसुप्तस्य मे पत्युर्हृतं केनापि जीवितम् ॥८३॥
एषैव महती लज्जा सदाचारस्य भूपतेः । यदकालभवो मृत्युस्तस्य संस्पृशति प्रजाः ॥८४॥
कलिकालबलात्स्वेच्छाचारैरपि दृश्यते । पापात्पापतरैर्मुष्टिर्निर्दोषे कथमुद्यते ॥८५॥
चिन्तयन्त्यपि नावैमि भर्तुः कंचिद्विरोधिनम् । निर्दोषस्य हि तस्यासन्सर्वतः शीतला दिशः ॥८६॥
अनसूयो निरुत्सेकः प्रियवाग्गुणवत्सलः । पूर्वाभिभाषी निर्लोभो न विद्वेष्यो हि कस्यचित् ॥८७॥
तस्य तुल्यवया बाल्यात्सभृत्यध्ययनेऽधमः । माक्षिकस्वामिवास्तव्यो विप्रः शङ्कोऽभिचारवित् ॥८८॥
गुणदारिद्र्यनिर्विण्णैः क्षुद्रैः कौशलशालिनाम् । प्रसिद्धिस्पर्धया वन्ध्यैर्बाध्यन्तेऽसूययासवः ॥८९॥
नापुंश्चलेयो दुःशीलो नाद्रोहो नित्यशङ्कितः । नावाचालो मृषाभाषी नाकायस्थः कृतघ्नधीः ॥९०॥
नादासगृहजो लुब्धो नानीर्ष्यो नित्यदुःखितः । नास्त्रीजितः सर्वहास्यो नावृद्धः स्निग्धभाषितः ॥९१॥
नानन्यजः पितृद्वेषी नारागी निरपत्रपः । नाशुद्धविद्यः पापीयानिति भूतार्थसंग्रहः ॥९२॥ तिलकम् ॥
इत्युक्तवत्यां ब्राह्मण्यां तच्छङ्कावसतिं द्विजम् । आनीय परिपृच्छ्यस्वेत्यभ्यधाद्वसुधाधिपः ॥९३॥
भूयो ब्राह्मण्यवादीत्तं व्याजः स्वार्थोदविद्यया । निःसंभ्रमः स्तम्भयितुं देव दिव्यक्रियामयम् ॥९४॥
म्लायद्वक्त्र इवावादीत्ततस्तां मेदिनीपतिः । अदृष्टदोषे किं कुर्मो वयमत्राधिकारिणः ॥९५॥
नान्यस्मिन्नपि दण्डस्य प्रसङ्गोऽनिश्चितागसि । किं पुनर्ब्राह्मणो दण्ड्यो यो दोषेऽपि[1] वधं विना ॥९६॥
उक्त्वेति विरते तस्मिन्द्विजजायाब्रवीत्पुनः । शतशः क्षणशः क्षीणा राजधनशनस्य मे[1] ॥९७॥
नान्यगां परिणेतारं हन्तुः प्रतिचिकीर्षया । तत्राविहितदण्डेऽस्मिंस्त्यजाम्यनशनेऽसून् ॥९८॥
तथा स्थितायां ब्राह्मण्यां कृतप्रायोपवेशनः । स्वयं त्रिभुवनस्वामिपादानुद्दिश्य सोऽभवत् ॥९९॥
त्रिरात्रोपोषितं तत्र राजानं रजनीक्षये । स्वप्ने स्वप्नोत्तमोऽवोचत्सत्योक्तिं सत्यवाहनः ॥१००॥
ईदृङ्न युज्यते राजन्सत्यस्यान्वेषणं कलौ । निशीथे[1] कस्य सामर्थ्यं कर्तुं दिवि विकर्तनम्[2] ॥१०१॥
भवद्भक्त्यनुरोधेन प्रकृतं तत्समर्थ्यते । मत्प्रासादाङ्गने मुष्टिभिः शालिचूर्णं[2] विकीर्यताम् ॥१०२॥
प्रदक्षिणं कुर्वतोऽस्य चिरम यदि दृश्यते । ब्रह्महत्यापादमुद्रा पादमुद्रानुयायिनी ॥१०३॥

८०. [1]) A₂ gloss नारायणस्य.—[2]) A₂ gloss गम्भीरस्वामिकृत्. ८३. [1]) A₂ *varia lectio* मत्पत्युः. ८५. [1]) A₂ gloss अकालमरणं. ८७. [1]) A₂ gloss निरहङ्कारः. ८९. [1]) A₂ gloss रहितैः. ९५. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ तं. ९६. [1]) A₂ gloss भूदारी.—[2]) A₂ gloss सति. ९७. [1]) Thus A₃; A₁ राजकृपि न वास्यते. ९८. [1]) A₂ gloss हन्तारि. १००. [1]) A₂ glosses नारायणः and सत्यस्तु गरुडे भुवि. १०१. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ निशीथे.—[2]) A₂ gloss सूर्यं. १०२. [1]) A₂ भवद्भक्त्य°.—[2]) A₂ gloss पिष्टम्. १०३. [1]) A later hand, not met with elsewhere, adds in margin of A the following note: [illegible] —[2]) A₂ gloss [illegible]

तद्वेव वधको भूत्वा सदृशं दण्डमर्हति । राज्ञैव विधिः कार्यो द्विजे पापकृदर्गला ॥१०४॥

105 अथ तत्कारयित्वा स कृष्टदोषे द्विजन्मनि । दण्डं दण्डधरश्चक्रे द्विजत्वाद्वधवर्जितम् ॥१०५॥

महीमयोमा भर्तुर्मे तस्मिन्नभिविचारणे । ततो द्विजन्मजाया सा कृताशीरभ्यभाषत ॥१०६॥

इयत्यवनिभृद्धर्मे गूढपापानुशासनम् । कार्तवीर्यस्य वा दृष्टं तव वा पृथिवीपते ॥१०७॥

दण्डधारे त्वयि क्ष्माप क्षितिं नेतौ महासति । को वैरदेहयोः पारमनासाद्यावसीदति ॥१०८॥

इत्थं कृतयुगश्लाघ्यैर्धर्म्यवृत्तान्तवस्तुभिः । स्वल्पेऽपि राज्यकालोऽस्य पर्याप्तैः पर्यपूर्यत ॥१०९॥

110 चतुर्मिहरपाथोजसंसर्गेण निर्मलः । निबिडं जडिमा जाने व्यधत्त धियि संनिधिम् ॥११०॥

विभक्तवर्णशोभस्य तस्यासावन्यथा कथम् । माहेन्द्रस्येव धनुषो विदधे दृष्टनष्टताम् ॥१११॥

कारयित्वाभिचारं तं निग्रहोभयदं द्विजम् । तं यशःशेषतामीशस्तारापीडोऽनुजोऽनयत् ॥११२॥

दुष्कर्मदुर्भगान्भोगान्भोक्तुं पापा गुणोज्झितम् । भृङ्गन्ति कण्टकान्याप्तुं करभा इव केतकम् ॥११३॥

ततः प्रभृति भूपानां राज्येष्वक्रूरां बुभुक्षति । दुष्टाः प्रकृत्या राज्येऽस्मिन्नभिचाराश्रिकाः क्रियाः ॥११४॥

115 श्रीचन्द्रापीडदेवस्य सत्त्वमित्थमपश्चिमम् । संस्मर्यमाणं कुरुते न कस्योत्पुलकं वपुः ॥११५॥

मुमूर्षुर्यस्त लब्ध्वापि तं कृत्याधायिनं द्विजम् । वराकोऽन्यप्रयुक्तोऽस्मिन्को दोष इति नावधीत् ॥११६॥

विस्मृतः स कृतक्ष्माभृत्पङ्क्तिमध्येऽपि वेधसा । दत्वा काकपदं नूनं न्यस्तः कलिनृपावली ॥११७॥

अष्टौ वर्षाण्यष्टमासाननुगृह्णेति मेदिनीम् । प्रविवेश वशी स्वर्गमनिशं च सतां मनः ॥११८॥

भ्रातृद्रोहाजदहदां प्रतापेन भयावहः । उवाह तारापीडः स चण्डः क्ष्मामण्डलं ततः ॥११९॥

120 पूर्णपात्रप्रतिभटं द्विषां लुण्टयता यशः । शिशोः प्रतापस्योत्सवे कबन्धा येन नर्तिताः ॥१२०॥

तस्यातिदुष्टचेष्टस्य लक्ष्मीर्दीप्तापि सर्वतः । अभूदुद्वेगजननी श्मशानाग्नेरिव द्युतिः ॥१२१॥

मन्त्रैः प्रभावसांनिध्यं देवानां क्रियते द्विजैः । मत्वेति देवद्वेषी स द्विजानां दण्डमत्यजत् ॥१२२॥

मासं षड्भिर्दिनैर्न्यूनं चतस्रश्च समा भुवि । स प्राभवद्गुरुद्रोहप्ररोहस्तुकृतालयः ॥१२३॥

अथ गूढाभिचारेण विहितायुःक्षयो द्विजैः । स भ्रातुः सदृशीं शान्तिं प्रपेदे न पुनर्गतिम् ॥१२४॥

योऽयं परापकरणाय सृजत्युपायं तेनैव तस्य नियमेन भवेद्विनाशः ।

125 धूमं प्रसौति नयनान्ध्यकरं यमग्निर्भूत्वाम्बुदः स शमयेत्सलिलैस्तमेव ॥१२५॥

राजा श्रीललितादित्यः सार्वभौमस्ततोऽभवत् । प्रादेशिकेश्वरस्रष्टुर्विधेर्बुद्धेरगोचरः ॥१२६॥

प्रतापांशुच्छटाकूटैः पटवासभ्रमोर्मिभिः । जम्बुद्वीपद्विपेन्द्रस्य येनातन्यत मण्डनम् ॥१२७॥

नयाञ्जलिषु बद्धेषु राजभिर्विजयोद्यमे । पार्थिवः पृथुविक्रान्तिर्युधि कोपं मुमोच यः ॥१२८॥

विनिःसरज्जनतया भयाद्गर्भानिवामुचन् । द्विषां वसतयो यस्य निशम्यास्कन्ददुन्दुभिम् ॥१२९॥

---

१११. 1) A_2 gloss यथा आकर्षं विना.—2) A_2 gloss भावी दृष्टः पश्चात्तः. ११६. 1) A_2 gloss वराकता. ११७. 1) A_2 gloss चन्द्रापीडः कृतक्ष्माभृत्पङ्क्तिमध्ये.—2) A_2 gloss काकपदं कारवल्लेखो । इति भाषया लिपिर्ज्ञेया +. ११८. 1) A_2 स्वर्गं विषयं (°विचारं). ११९. 1) A_2 भ्रातृद्रोहासहद्रुहा.—2) Thus corr. by A_2 from A_1 उवाच.—3) Thus A_1; A_2 मण्डली. १२०. 1) A_2 gloss सद्यः. १२२. 1) A_2 gloss अभिचाराश्रिरपरिस्पर्धः. १२३. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 मासैः.—2) A_2 gloss पुण्यनाशः. १२४. 1) The text from here to नयनान्ध्यकरं यम in following verse has been supplied by A_2 in space left by A_1. १२५. 1) See note to preceding verse.

विलोलतिलकान्येष स्वेदाम्भोभिराननैः । विनापत्त्रलेखानानि द्विषां नारीरकारयत्¹ ॥१३०॥ 130

क्षितिं प्रदक्षिणयतो रवेरिव महीपतेः । जिगीषोः प्रायशस्तस्य प्राच्यामेव ययौ ययौ ॥१३१॥

करं पूर्वदिशो गृह्णन्प्रतापालसंनिधौ । अन्तर्वेद्यां¹ महाराजः स्वकीर्त्युष्णीषभृद्बभौ ॥१३२॥

धन्यानां यत्र कुब्जत्वं¹ व्यधाद्गाधिपुरे महत् । तत्रैव शंसनीयः स पुंसां चक्रे भयस्पृशाम् ॥१३३॥

यशोवर्माद्रिवाहिन्याः क्षणात्कुर्वन्विशोषणम् । नृपतिर्ललितादित्यः प्रतापादित्यतां¹ ययौ ॥१३४॥

मतिमान्कान्यकुब्जेन्द्रः मत्यभात्कृत्यवेदिनाम् । वीक्षं यल्ललितादित्यं पृष्ठं दत्त्वा व्यपेयत ॥१३५॥ 135

तत्सहायास्ततोऽप्याजिकाममभिमानिनः । कुसुमाकरतोऽप्युग्रैः सुरभिश्चन्द्रमानिलः ॥१३६॥

श्रीयशोवर्मणः संधौ सांधिविग्रहिको न यत् । नयं नियमनालेखे मित्रशर्मास्य चक्षमे ॥१३७॥

सोऽभूत्संधिर्यशोवर्मललितादित्ययोरिति । लिखितेनादिनिर्देशावमर्दस्य¹ विवम्भोः ॥१३८॥ युगलकम्² ॥

सुदीर्घविग्रहाशान्तैः सेनानीभिरसूयिताम्¹ । औचित्यापेक्षणां² तस्य क्षितिभृद्बहमन्यत ॥१३९॥

¹भीतः पञ्चमहाशब्दभाजनं तं व्यधत्त सः । यशोवर्मनृपं तं तु समूलमुदपाटयत् ॥१४०॥ 140

अष्टादशानामुपरि प्राक्सिद्धानां तदुद्भवैः । कर्मस्थानैः स्थितिः प्राप्ता ततः प्रभृति पञ्चभिः ॥१४१॥

महाप्रतीहारपीडा¹ स महासंधिविग्रहः । महाश्वशालापि महाभाण्डागारश्च पञ्चमः ॥१४२॥

महासाधनभागश्चेत्येता यैरभिधाः श्रिताः । शाहिमुख्या येष्वभवन्नध्यक्षाः पृथिवीभुजः ॥१४३॥

कविर्वाक्पतिराजश्रीभवभूत्यादिसेवितः । जितो ययौ यशोवर्मा तद्गुणस्तुतिबन्दिताम् ॥१४४॥

किमन्यत्कान्यकुब्जोर्वी¹ यमुनापारतोऽस्य सा² । अभूदाकालिकातीरं³ गृहप्राङ्गणवद्वशे ॥१४५॥ 145

यशोवर्माणमुत्खाय हिमाद्रिमिव जाह्नवी । सुखेन प्राविशत्तस्य वाहिनी पूर्वसागरम् ॥१४६॥

पश्यद्भिर्जन्मवसुधां सेर्ष्याधोरणभर्त्सितैः । तन्मातङ्गैः कलिङ्गेभ्यः कथंचित्प्रस्थितं पथि ॥१४७॥

आकृष्टलक्ष्मीपर्यङ्कदन्तिसख्यादिवागताः । अशिश्रियंस्तं निःशेषा दन्तिनो गौडमण्डलात् ॥१४८॥

कटकेभघटाहस्तकृतवीचिकचग्रहः । अदृश्यतापगैस्तस्य गृहीतः पूर्ववारिधिः ॥१४९॥

वनराजिश्यामलेन¹ दिशं वैवस्वताङ्किताम् । स प्रतस्थेऽब्धितीरेण तत्कृपाणेन² तु द्विषः ॥१५०॥ 150

तस्योर्ध्वजूटाः कर्णाटाः कृतप्रणतयोऽनयन् । सुवर्णकेतकीस्त्यक्त्वा प्रतापमवतंसताम् ॥१५१॥

तस्मिन्प्रसङ्गे रट्टाख्या¹ कर्णाटी चटुलेक्षणा । अपासीन्नृपतिर्भूत्वा पृथुश्रीर्दक्षिणापथम्² ॥१५२॥

विन्ध्याद्रिमार्गाः पर्याप्ता विन्ध्यपर्यन्तप्रभावया । दुर्गयेव तया देव्या कृता निहतकण्टकाः ॥१५३॥

ललितादित्यपादाब्जनखदर्पणमण्डले । स्वमूर्तिं वीक्ष्य संक्रान्तां प्रणता सापि पिप्रिये ॥१५४॥

---

१३०. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °कारयन्. १३२ ¹) A_2 gloss प्रयागे गङ्गायमुनयोरन्तरालभूमिरन्तर्वेदी. १३३. ¹) A_2 gloss कुब्जत्वं. १३४. ¹) A_2 प्रतापादित्यतां. १३८. ¹) A_2 gloss सः मित्रशर्मा.—²) युगलकम् added by A_2. १३९. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °तम्.—²) Thus A G R; Edd. °पेक्षितां. १४०. ¹) A_1 has left before this verse a blank space for four lines, writing in the middle न किंचिल्लिखितम्. १४२. ¹) Thus A G R: perhaps to be emended to °पीरं. Cf. महाप्रतीहारपीडा- धिकारे iv. 485. १४५. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 कान्य°.—²) सेऽस्य सा and कालीरं supplied by A_2 in spaces left by A_1.—³) Thus A_2; A_1 अभूदवालि°, altered by later hand to अभूदकालि°. १४९. ¹)–¹) These words have been written twice by A_1, at the end of fol. 62 (here struck out again) and at the head of fol. 63. १५० ¹) ²) A_2 gives the notes वनश्यामितां दक्षिणां दिशं and तस्य राज्ञः कृपाणेन खड्गेन तु पुनर्द्विषो रिपवो वैवस्वताङ्कितां दिशं प्रतस्थिरे इत्यर्थः. १५२. ¹) रट्ट supplied by A_2 in space left by A_1.—²) A_1 पृथुश्रीरक्षि°, corr. by later hand into °श्री.

155 तालीतरुतलाचान्तनारिकेरद्रवोर्मयः । कावेरीतीरपवनैस्तद्योधाः क्लममत्यजन् ॥१५५॥

चन्दनाद्रिस्तदास्कन्दत्रासभ्रश्यदहिच्छलात् । श्रीखण्डद्रुमदोःषण्डान्मण्डलाग्रानिवात्यजत् ॥१५६॥

उत्तराश्मस्थितं पदं क्षिप्त्वा द्वीपेष्वविभ्रमः । स कुल्याया इवाम्भोधेः क्षिप्रं चक्रे गतागतम् ॥१५७॥

ततोऽब्धिवीचिभिर्धौतैर्गृहीतनवमङ्गलः । प्रतस्थे पश्चिमामाशां जिगीषूणामपश्चिमः ॥१५८॥

आक्रम्य क्रमुकान्सद्यः कौङ्कणान्सम तापयन् । तुरगानिव तिग्मांशोः प्रतापस्तस्य पप्रथे ॥१५९॥

160 पश्चिमाब्धेर्महद्व्यस्तवीचेराविर्भवन्त्यभूत् । द्वारका तस्य सैन्यानां प्रवेशोत्कण्ठ्यदायिनी ॥१६०॥

विन्ध्याद्रिस्तद्बलक्षुण्णधातुरेण्वावृताम्बरः । प्रत्यमात्यक्तमर्यादः कोपताम्र इवोन्नमन् ॥१६१॥

विश्रान्तां दर्शनश्रेण्यस्तस्यावन्तिषु दन्तिनाम् । महाकालकिरीटेन्दुज्योत्स्नया खण्डिताः परम् ॥१६२॥

सर्वतो दिक्कमालोक्य जितप्रायांस्ततो नृपान् । स प्राविशत्सुविस्तीर्णमपथेनोत्तरापथम् ॥१६३॥

राजभिस्तस्य तत्रोग्रैः संग्रामोऽभूत्पदे पदे । कुलाद्रिभिरिवेन्द्रस्य पक्षच्छेदोद्यमस्पृशः ॥१६४॥

165 काम्बोजानां वाजिशाला जायन्ते स्म हयोज्झिताः । ध्वान्तच्छलात्साहिरुद्धैर्मरुद्धा महिषैरिव ॥१६५॥

तुःखाराः शिखरश्रेणीर्यान्तः संत्यज्य वाजिनः । कुण्ठभावं तदुत्कण्ठां निर्धुर्दुर्ग्रा हयाननान् ॥१६६॥

श्रीम्वारान्समरे जित्वा जितं मेने स मुम्मुनिम् । सकृज्जयमरेर्वीरा मन्यन्ते हि घुणाक्षरम् ॥१६७॥

चिन्ता न वृद्धा भौट्टानां वक्त्रे प्रकृतिपाण्डुरे । वनौकसामिव क्रोधः स्वभावकपिले मुखे ॥१६८॥

तस्य प्रतापो दरदां न सेहेऽनारतं मधु । हरीणामोषधिज्योतिः प्रत्यूषार्क इवोदितः ॥१६९॥

170 कस्तूरीमृगगर्भस्पर्शी धुतकुङ्कुमकेसरः । सैन्यसीमन्तिनीस्तस्य संचस्कारोत्तरानिलः ॥१७०॥

शून्ये प्राग्ज्योतिषपुरे निर्जिहानं ददर्श सः । धूपधूमं घनमुद्यत्कालागुरुवनात्परम् ॥१७१॥

मरीचिकावितीर्णार्णोविभ्रमे वालुकाम्बुधौ । तद्गजेन्द्रा महाग्राहसमूहसमतां ययुः ॥१७२॥

तद्योधान्विगलद्धैर्यान्स्त्रीराज्ये स्त्रीजनोऽकरोत् । तुङ्गौ स्तनौ पुरस्कृत्य न तु कुम्भौ कराटिनाम् ॥१७३॥

स्त्रीराज्यदेव्यास्तस्याग्रे वीक्ष्य कम्पादिविक्रियाम् । सेवासमभिलाषं वा निधिकाय न कश्चन ॥१७४॥

175 उत्तराः कुरवोऽविक्षंस्तद्भयाज्जन्मपादपान् । उरगान्तकसंत्रासाद्बिलानीव महोरगाः ॥१७५॥

जयार्जितधनः सोऽथ प्रविवेश स्वमण्डलम् । भिन्नेभमौक्तिकापूर्णपाणिः सिंह इवाचलम् ॥१७६॥

जालंधरं लोहरं च मण्डलानीतराणि च । प्रसादीकृत्य विदधे राजस्वं सोऽनुजीविनाम् ॥१७७॥

पराजयव्यञ्जनार्थं नाना लिङ्गानि पार्थिवाः । उभेण प्राग्विस्तेन वहन्त्यद्यापि निर्मदाः ॥१७८॥

बन्धमुद्राभिधानाय पश्चाद्बाहू नताननाः । तुरुष्का दधते व्यक्तं मूर्धानं चार्धमुण्डितम् ॥१७९॥

180 क्षितिभृद्दाक्षिणात्यानां तिर्यक्कशापनाय सः । पुच्छं महीतलस्पर्शि चक्रे कौपीनवाससि ॥१८०॥

न तत्पुरं न स ग्रामो न सा सिन्धुर्न सोऽर्णवः । न स द्वीपोऽस्ति यत्रासौ प्रतिष्ठां न विनिर्ममे ॥१८१॥

---

१५५. [1]) Thus A_3; A_1 °रसोर्मय°. १५६. [1]) A_3 gloss मलयात्.—[2]) A_3 gloss भुजगभयवशकम्पितस्कन्धः.—[3]) A_3 gloss श्रीखण्डद्रुमा चन्दनद्रुमा एव दोःषण्डा भुजसमूहा यस्य सः तथाविधात्.—[4]) A_3 gloss खड्गान्. १५७. [1]) A_3 gloss उत्तरणार्थं अश्मानः उत्तराश्मानः ये कुल्यायां मध्ये भवन्ति, to this gloss A_2 has added उडवट्ट इति भाषया. १५९. [1]) Thus A_1; A_3 क्रमुकस्थामान्कौ° —[2]) Thus A_3; A_1 तिग्मांशु. १६१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °रेणुवृता°. १६६. [1]) A_1 तु×खाराः, A_2 G R तुःखाराः.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 °भावं.—[3]) Thus A_2; A_1 भवान्. १६७. [1]) Thus A; misread क्षुल्लिन् in G R and Edd. A_4 gloss घुणैन् क्षात्. Cf. iii 332; v. 516; viii 2180 (C). १६८. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into भौट्टानां —[2]) A_3 gloss वानराणां.

कश्चिदंहासमुचितं कश्चित्तत्समयानुगम् । बाहुल्येन प्रतिज्ञानां स मानी¹ नाम संदधे ॥१८२॥
सुनिश्चितपुरं चक्रे दिग्जये कृतनिश्चयः । सहर्षो¹ दर्पितपुरं कृतवान्²फलकेशवम् ॥१८३॥
कलं फलपुरे पर्णोत्से पर्णमावहत् । क्रीडारामविहारं¹ च क्रीडन्नाम्ना विनिर्ममे ॥१८४॥
एकमूर्धं नमन्नमथः कार्यतत्परम् । बद्ध्वा व्यधाच्चिरालम्बं स्त्रीराज्ये नृहरिं च सः ॥१८५॥ 185
दिगन्तरस्थे भूपाले तस्मिंस्तत्कर्मकृत्¹किल । पुरं विधाय तन्नाम्ना तत्कोपफलमन्वभूत् ॥१८६॥
ललिताख्यं पुरं तस्मिन्नादित्याय स भूपतिः । सग्रामां कान्यकुब्जोर्वीमभिमानोर्जितो ददौ² ॥१८७॥
तेन हुष्कपुरे श्रीमान्मुक्तस्वामी व्यधीयत । बृहद्विहारो भूपेन सस्तूपश्च महात्मना ॥१८८॥
एकां कोटिं गृहीत्वा स दिग्जयाय विनिर्गतः । भूतेशाय ददौ शुद्ध्यै कोटीरेकादशागतः ॥१८९॥
स तत्र ज्येष्ठरुद्रस्य शिलाप्रासादयोजनम् । भूमिग्रामप्रदानं च विदधे वसुधाधिपः ॥१९०॥ 190
चक्रे चक्रधरे¹ तेन वितस्ताम्भःप्रतारणम् । विनिर्मायारघट्टालीस्तांस्तान्ग्रामान्प्रवर्तता ॥१९१॥
सोऽखण्डिताश्मप्राकारं प्रासादान्तर्व्यधत्त च । मार्तण्डस्याद्भुतं दाता ग्रामास्फीतं च पत्तनम् ॥१९२॥
लोकपुण्ये पुरं¹ कृत्वा नानोपकरणावलीम् । प्रतिपादितवाञ्जिष्णुर्ग्रामैः² साकं स विष्णवे ॥१९३॥
ततः परं परीहासशीलो भूलोकवासवः । विहसद्वासवावासं परिहासपुरं व्यधात् ॥१९४॥
विरेजे राजतो देवः श्रीपरीहासकेशवः । क्षिप्तो रत्नाकरस्याप्सु मुक्ताज्योतिर्भरैरिव ॥१९५॥ 195
नाभीनलिनकिञ्जल्कपुञ्जेनेवानुरञ्जितः । अपकांस्यकाञ्चनमयः श्रीमुक्ताकेशवो हरिः ॥१९६॥
महावराहः शुशुभे काञ्चनं कवचं दधत् । पाताले तिमिरं हन्तुं बद्ध्वेव रविः प्रभाः ॥१९७॥
गोवर्धनधरो देवो राजतस्तेन कारितः । यो गोकुलपयःपूरैरिव पाण्डुरतां दधे ॥१९८॥
चतुष्पञ्चाशतं हस्तानारोपयित्वा महाशिलाम् । ध्वजाग्रे दितिजारातेस्तार्क्ष्यस्तेन निवेशितः ॥१९९॥
चक्रे बृहच्चतुःशालाबृहच्चैत्यबृहज्जिनैः । राजा राजविहारं स विरजाः सततोर्जितम् ॥२००॥ 200
तोलकानां सहस्राणि चतुर्भिरधिकानि सः । अशीतिं निदधे देवो मुक्ताकेशवविग्रहे ॥२०१॥
तावन्त्येव सहस्राणि पलानां रजतस्य च । संधाय शुद्धधीश्चक्रे श्रीपरीहासकेशवम् ॥२०२॥
रीतिप्रस्थसहस्रैस्तु तेन तावद्भिरेव सः । व्योमव्यापिवपुः श्रीमान्बृहद्बुद्धो व्यधीयत ॥२०३॥
चतुःशालो च चैत्यं च तावता तावता व्यधात् । धनेनैवेति तस्याश्चर्यमय्यो निर्मितयः समाः ॥२०४॥
राजतान्कापि सौवर्णान्कापि देवान्विनिर्ममे । पार्श्वेषु मुख्यदेवानां पार्षदो¹ धनदोपमः ॥२०५॥ 205
कियन्ति तत्र रत्नानि ग्रामान्परिकरांस्तथा । स प्रादादिति कः शक्तः परिच्छेत्तुमियत्तया ॥२०६॥
अवरोधैरमात्यैश्च सेवकैश्च नरेश्वरैः । तत्र प्रतिष्ठाः शतशो विहिता भुवनाद्भुताः ॥२०७॥

१८२. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 कुर्ती. १८३. ¹) A_2 सहर्षो.—²) A_2 कृतवीरः. १८४. ¹) A_2 क्रीडारामवि°. १८५. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 कुकुर. १८६. ¹) A_2 पुरनिर्माणाधिकारी.—²) ददौ and च supplied by A_2. १९०. ¹) A_2 gloss त्रिपुर. १९१. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 भूमिधारे. १९२. ¹) Thus A_2; A_1 °वरस्तेन. १९३. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 पुरे.—²) Thus A_2; A_1 जिष्णुग्रामैः. १९४. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 °पार्.—²) Over हसत्पुरं A_2 has written सपुर (for परिहासपुर). १९६. ¹) A_2 अकाञ्चन, with gloss कांस्य रीतिविमुक्तनयोः. १९७. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 हर्तुं.—²) Thus G sec. manu; A रविप्रभाः. १९९. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 हस्ताग्रो°. २०१. ¹) The words from चतुर्भिर° to सहस्राणि in the following verse have been omitted by A_1 and supplied by A_2 in margin. २०५. ¹) Thus A_1; A_2 पार्थिवो. २०६. ¹) Thus A_2; A_1 °कारं तथा.

राज्ञी कमलवत्यस्य कमलाहट्टकारिणी । राजतं विपुलाकारं कमलाकेशवं व्यधात् ॥२०८॥
अमात्यो मित्रशर्मापि चक्रे मित्रेश्वरं हरम् । श्रीकय्यस्वामिनं चक्रे लाटः कय्याभिधो नृपः ॥२०९॥
210 श्रीमान्कय्यविहारोपि तेनैव विदधेद्भुतः । भिक्षुः सर्वज्ञमित्रोभूत्क्रमाद्यत्र जिनोपमः ॥२१०॥
तुःखारश्चङ्कुणश्चक्रे स चङ्कुणविहारकृत् । भूपचित्तोन्नतं स्तूपं जिनान्हैममयांस्तथा ॥२११॥
ईशानदेव्या तत्पत्न्या खाताम्बु प्रतिपादितम् । सुधारसमिव स्वच्छमारोग्याधायि रोगिणाम् ॥२१२॥
ललितादित्यभूभर्तुर्वल्लभा चक्रमर्दिका । सहस्राण्यौकसां सप्त तत्र चक्रपुरं व्यधात् ॥२१३॥
आचार्यो भप्पटो नाम विदधे भप्पटेश्वरम् । अन्येपि रक्कटेशाद्या बहवो बहुभिः कृताः ॥२१४॥
215 अधिष्ठानान्तरेप्यत्र चङ्कुणेनाग्र्यमन्त्रिणा । सचैत्यः सुकृतोदारो विहारो निरमीयत ॥ २१५॥
भिषगीशानचन्द्राख्यः स्यालश्चङ्कुणमन्त्रिणः । विहारमकरोल्लब्धा तक्षकानुग्रहाच्छ्रियम् ॥ २१६॥
एवं हेममयीमुर्वीं स कुर्वन्नुर्वरापतिः । गुणैरौदार्यशौर्याद्यैर्मध्यमानमलङ्घयत् ॥२१७॥
हेलयापि विनिर्यान्ती वक्त्राद्वसुमतीपतेः । न कदाचन तस्याज्ञा देवैरप्युदलङ्घ्यत ॥२१८॥
तथाहि पूर्वपाथोधेस्तटे सकटको वसन् । आनीयन्तां कपित्थानीत्यादिदेश स जातु चित् ॥२१९॥
220 किंकर्तव्यतयान्धेषु पुरोगेषु स्थितेष्वथ । उपानयत्कपित्थानि दिव्यः कोपि पुमान्पुरः ॥२२०॥
अथार्तुपायनं गृह्णन्कृतसंज्ञो भ्रुवा प्रभोः । कस्य त्वमिति पप्रच्छ प्रतीहारः प्रसृत्य तम् ॥२२१॥
सोभ्यधात्तं कपित्थानि दत्त्वा राज्ञः प्रियाण्यहम् । प्रहितोद्य महेन्द्रेण नन्दनोद्यानपालकः ॥२२२॥
रहो महेन्द्रसंदिष्टं वक्तव्यं किंचिदस्ति मे । इति श्रुत्वा प्रतीहारः सभां चक्रे स निर्जनाम् ॥२२३॥
ततो दिव्यः पुमानूचे शक्रस्त्वां वक्ति भूपते । क्षन्तव्यं पथ्यमप्येतत्सौजन्यान्निष्ठुरं वचः ॥२२४॥
225 तुर्ये युगेपि भूपाल दिक्पाला अपि ते वयम् । बिभृमो यत्प्रणम्याज्ञां श्रूयतां तत्र कारणम् ॥२२५॥
पुरा ग्रामगृहस्थस्य कस्यचित्स्वल्पसंपदः । जन्मान्तरे कर्मकरो हालिकोभूर्भवान्किल ॥२२६॥
एकदा तस्य ते ग्रीष्मे वाहयित्वा महावृषान् । श्रान्तस्य निर्जलेरण्ये क्षीणप्रायमभूदहः ॥२२७॥
ततः स्वामिगृहात्क्षुत्तृट्खिन्नस्य भवतोन्तिकम् । वारिकुम्भीमपूपं च गृहीत्वा काचिदाययौ ॥२२८॥
निर्धौतपाणिपादस्त्वं भोक्तुं संप्रस्तुतस्ततः । विप्रं कण्ठगतप्राणमपश्यः पुरतोतिथिम् ॥२२९॥
230 स त्वामवोचद्धन्या भुङ्क्ष्व दुर्भिक्षोपहतस्य मे । कण्ठे यियासवः प्राणा वर्तन्ते भोजनं विना ॥२३०॥
वारितः पार्श्वगेनापि तस्मै त्वं प्रीतिपूर्वकम् । पूपार्धं वारिकुम्भीं च प्रादाः प्रियमुदीरयन् ॥२३१॥
पात्रे प्रसन्नचित्तस्य काले दानेन तेन ते । अखण्डितानामाज्ञानां शतमासीत्त्रिविष्टपे ॥२३२॥
तेन वारिप्रदानेन वाञ्छामात्रेपि दर्शिते । प्रादुर्भवन्ति सुस्वादा नद्यो मरुपथेष्वपि ॥२३३॥
सत्क्लेशप्रतिपादितैः प्रियवचोबद्धालवालावलिर्निर्दोषेण मनःप्रसादपयसा निष्पन्नसेकक्रियः ।
दातुस्तत्तदभीप्सितं किल फलन्कालेतिबालोप्यसौ राजन्दानमहीरुहो विजयते कल्पद्रुमादीनपि ॥२३४॥

२०८. ¹) Thus A₁; A₂ कमलेश्व°. २११. ¹) A₁ तु×खार°. २१२. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ सुधारसमिव. २१३. ¹) Thus A₂; A₁ वल्लभादित्य°. G R copy both readings, Edd. follow A₂. २१४. ¹) Emended with Edd.; A भपटो.—²) Thus A₁; A₂ कर्कोटेशा°. २१७. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ उर्वी°. २२०. ¹) A₁; A₂ °पात्रेषु.—²) Thus corr. by A₂ from A₁ °नय आपि°. २२१. ¹) A₂ gloss राज्ञीभि इत्यर्थः. २२९. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ प्रार्थे. २३०. ¹) Thus A₂; A₁ भुङ्क्षा (for भुङ्क्ष्या?). २३४. ¹) A₂ °प्रतिरोपित°.—²) A₂ ददौ तत्तदभीप्सितं किल फलं काले ह्यनल्पाद्यसौ.

अल्पावशेषपालास्त्वथ तस्याशास्तव भूपते । यथोत्कर्षं क्षपयतो यत्र तथाविचारतः ॥२३५॥ 235

अपि चेतरभूपालसुलभं महतः सतः । कस्माद्विचारशून्यत्वं तवापि यदि रोहति ॥२३६॥

दिनानि कतिचिद्यानि कश्मीरेषु घनागमे । जायन्ते तानि पूर्वाब्धौ फलानि शिशिरे कुतः ॥२३७॥

निगादते दिशं यां यां तत्र तत्रैव तत्पतेः । स्वदाज्ञाग्रहणे यत्नः पूर्वदानप्रभावतः ॥२३८॥

आशां भित्तस्य माहेन्द्रीमाज्ञा स्वल्पापि तेधुना । गृहीता कथमप्येषा शक्रेणाभ्रमशालिना ॥२३९॥

विना प्रयोजनं मुख्यं तस्मादाज्ञास्त्वया क्वचित् । नैवमेव पुनर्देया विरलाः सन्ति ता यतः ॥२४०॥ 240

इत्युक्त्वान्तर्हिते तस्मिन्भूपालो विपुलाशयः । चिन्तयन्दानमाहात्म्यं परं विस्मयमाययौ ॥२४१॥

ततः प्रभृति सावृत्तयोग्यार्थप्राप्तिलालसः । परिहासपुरे चक्रे स्थिरां गुर्वीं स पार्विणीम् ॥२४२॥

सहस्रभक्तमित्येवं प्रख्यातायां सदक्षिणम् । लक्षमेकोत्तरं भक्तपात्राणां यत्र दीयते ॥२४३॥

अभिप्रायेण तेनैव पत्तनान्यूषरेषु सः । चक्रे यथेषु तृष्णार्तः कश्चिज्जातु पिबेत्पयः ॥२४४॥

संजग्राह स देशेभ्यस्तांस्तानन्तरविस्तरान् । विकचान्सुमनःस्तोमान्पादपेभ्य इवानिलः ॥२४५॥ 245

तेन कङ्कुणवर्षस्य रससिद्धस्य सोदरः । चङ्कुणो नाम तुःखारदेशान्नीतो गुणोन्नतः ॥२४६॥

स रसेन समातन्वन्कोशे बहुसुवर्णताम् । पद्माकर इवाब्जस्य भूभृतोभूच्छुभावहः ॥२४७॥

दृष्टः पञ्चनदे जातु दुस्तरैः सिन्धुसंगमैः । तटे स्तम्भितसैन्योभूद्राजा चिन्तापरः क्षणम् ॥२४८॥

ततोम्बुतरणोपायं तस्मिन्पृच्छति मन्त्रिणः । अगाधेम्भसि रोधःस्थश्चङ्कुणो मणिमक्षिपत् ॥२४९॥

तत्प्रभावाद्विधाभूतं सरिन्नीरं ससैनिकः । उत्तीर्णो नृपतिस्तूर्णं परं पारं समासदत् ॥२५०॥ 250

मणिमन्येन मणिना चङ्कुणोप्याचकर्ष तम् । सलिलं प्रागवस्थं च क्षणेन सरितामभूत् ॥२५१॥

परिभाव्याद्भुतं तस्य प्रशंसामुखराननः । प्रणयाच्चङ्कुणं राजा मणियुग्ममयाचत ॥२५२॥

स तमाह स्म विहसन्कर्मैतौ कुरुतो मणी । योग्यौ मत्पाणिनावेव किं स्यात्स्वीकरणेन वः ॥२५३॥

सामान्येप्येव लभते सोत्कर्षं वस्तु संप्रथाम् । महत्सु तस्य का शोभा विविधोत्कृष्टवस्तुषु ॥२५४॥

प्रस्यन्दनं शशिमणेर्गणयन्ति तावद्यावत्स्थितो जलनिधेः पुलिनैकदेशे ।
सं स्वीक्रियेत यदि तेन ततस्तदास्य स्यन्दः स्फुरन्नपि न तत्सलिले विभाव्यः ॥२५५॥ 255

इत्युक्त्वा विरते तस्मिन्राजा सस्मितमब्रवीत् । संभावयसि किं रत्नमाभ्यामभ्यधिकं मम ॥२५६॥

अतोधिकतरं यद्वा किंचित्स्वं मम पश्यसि । तदादाय प्रयच्छेदं निष्क्रयेण मणिद्वयम् ॥२५७॥

ततो महान्प्रसादोयमित्युक्त्वा चङ्कुणोब्रवीत् । स्वायत्ते स्वामिनो रत्ने मह्यमिष्टं तु दीयताम् ॥२५८॥

गजस्कन्धेधिरोप्यैतन्मागधेभ्यो यदाहृतम् । दत्त्वा सुगतबिम्बं तज्जनोयमनुगृह्यताम् ॥२५९॥

सलिलोत्तरणोपायौ मणी देवेन गृह्यताम् । संसारोत्तरणोपायः सुगतो मह्यमर्प्यताम् ॥२६०॥ 260

---

२३६. [1]) Thus A_2; A_1 चेतसि भूपाल सु°. २३८. [1]) A_2 gloss सचिवपालस्य. २४०. [1]) Thus A_2; A_1 °दाज्ञा त्वया. २४६. [1]) A तु × खार°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °देशानीतो. २४८. [1]) Thus A_1; A_2 स्तिमित°. २५२. [1]) A_2 प्र-तिभाव्या°. २५४. [1]) A_2 °त्कृष्टभूमिषु. २५५. [1]) A_2 gloss चन्द्रकान्तस्य.—[2]) A_2 gloss शशिमणिः.—[3]) A_2 gloss जलनिधिना.—[4]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्यन्दं.—[5]) Thus corr. by A_2 from A_1 वभाव्यः. २५७. [1]) Thus A_2; A_1 ततो.—[2]) Thus A_1; A_2 in margin कीदृशं स्वं. २५९. [1]) A_2 gloss बुद्ध. २६०. [1]) A_2 gloss मणी एव संसारतरणोपाय इत्यारोपः। अत एव गृह्यता-मित्येकवचनान्तं क्रियापदम् मणी एव संसारतरणोपायस्त्वया गृह्यतामित्यन्वयः.

इति तेनार्थितो युक्त्या जिनबिम्बं ददौ नृपः । वाग्मिनां कस्य सामर्थ्यं परिपन्थयितुं क्षमः ॥२६१॥
स्वविहारे च भगवान्स तेन विनिवेशितः । कपिशाभिः सकाषाय इव यो भाति कान्तिभिः ॥२६२॥
दृश्यतेद्यापि कटकैरायसैः परिवेष्टितः । गजस्कन्धनिबद्धस्य सूचको यस्य विष्टरः ॥२६३॥
अभिप्रायानुसारेण प्रकटीकुरुते प्रियम् । अहो महाप्रभावाणां भूपतीनां वसुंधरा ॥२६४॥
265 अशिक्षितं कदाचित्स स्वयं दमयितुं हयम् । निनायारण्यमेकाकी हयविद्याविशारदः ॥२६५॥
दूरान्निर्मानुषे तत्र ललनां ललिताकृतिम् । एकां ददर्श गायन्तीं नृत्यन्तीमपरामपि ॥२६६॥
क्षणाच्च ते समापय्य गीतनृत्ते मृगीदृशौ । प्रणम्य किंचिद्गच्छन्त्यावपश्यद्गमयन्हयम् ॥२६७॥
तुरगं तं समारुह्य तत्रागच्छद्दिने दिने । दृष्ट्वा तथैव ते कान्ते गत्वापृच्छत्सविस्मयः ॥२६८॥
तमूचतुस्ते नर्तक्यावावां देवगृहाश्रिते । यः शूरवर्धमानोयं ग्रामस्तत्रावयोर्गृहम् ॥२६९॥
270 इहत्यजीवनभुजां मातॄणामुपदेशतः । अस्मत्कुलेन नियतं नृत्तमत्र विधीयते ॥२७०॥
रूढिः परंपरायाता सेयमस्मद्गृहे स्थिता । आवामन्योपि वा नात्र निमित्तं ज्ञातुमीश्वरः ॥२७१॥
एवं वचस्तयोः श्रुत्वा नृपोन्वेष्टुः सविस्मयः । तदुक्त्या मेदिनीं कृत्स्नां कारुभिर्निरदारयत् ॥२७२॥
दूरं निर्दलितमृद्भिस्तैरथाद्राक्षीन्निवेदितम् । नृपतिः पिहितद्वारं जीर्णं देवगृहद्वयम् ॥२७३॥
उद्घाटितारैर्वर्णैः पीठोत्कीर्णैर्निवेदितौ । अपश्यत्केशवौ तत्र रामलक्ष्मणनिर्मितौ ॥२७४॥
275 परिहासहरेः पार्श्वे पृथक्कृत्वा शिलागृहम् । स रामस्वामिनः श्रीमान्प्रतिष्ठाकर्म निर्ममे ॥२७५॥
देवोपि लक्ष्मणस्वामी तथैवाभ्यर्थ्य पार्थिवम् । चक्रमर्दिकया चक्रेश्वरपार्श्वे निवेशितः ॥२७६॥
दिग्जये पुरुषः कश्चिल्लूनप्रत्यग्रनिग्रहः । अग्रे न्यक्षिपदात्मानं गजस्कन्धस्य भूभुजः ॥२७७॥
तं कृत्तपाणिघ्राणादिव्रणैः शोणितवर्षिणम् । प्राणार्थिनं कारुणिकः स्वोदन्तं पृष्टवान्नृपः ॥२७८॥
स तस्मै सिकतासिन्धुसंनिभस्यस्य भूपतेः । प्रख्यातमूचे सचिवमात्मानं हितकारिणम् ॥२७९॥
280 प्रणतिर्ललितादित्यनृपतेः क्रियतामिति । हितं कथयतः स्वस्य निग्रहं च ततो नृपात् ॥२८०॥ युग्मम् ॥
प्रतिजज्ञे च भूपेन ततस्तत्स्वामिनिग्रहः । स्वव्रणोपगदंकारैः स चाकार्यत सत्कृतिः ॥२८१॥
ततो विहितयात्रं तं स मन्त्री कृतसत्क्रियः । कदाचिदेवमवदद्विजने जगतीभुजम् ॥२८२॥
एवंविधस्य कायस्य राजन्यत्परिरक्षणम् । तत्र वैरविशुद्ध्याशा विडम्बयति मामियम् ॥२८३॥
बाष्पैर्जलाञ्जलिं दत्त्वा दुःखाय च सुखाय च । कृतकृत्यो ध्रुवं जह्यामवमानहतानसून् ॥२८४॥
285 अपकृत्याधिकं शत्रोरपकारं जयेन्मितम् । गम्भीरं प्रतिनद्येव निनादं नदतो गिरिः ॥२८५॥
इतो मासैस्त्रिभिर्गम्या भूः प्राप्या त्वरितं कथम् । यदा वा प्राप्यते वैरी तदा तत्रैव किं वसेत् ॥२८६॥
मासार्धलङ्घ्यं पन्थानं तस्मादुपदिशामि ते । गृहीत्वा स्वं जलं गम्यश्चमूना किं तु निर्जलः ॥२८७॥
तद्भूमिजा बन्धवो मे न वक्ष्यन्ति त्वदागमम् । सामात्यान्तःपुरो राजा कथनानेन गृह्यते ॥२८८॥

---

२६१. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 यस्य. २६३. ¹) Thus emended with Edd.; A_1 °स्कन्ध°.—²) Thus A_1; A_2 सूचकैर्यस्य. २७०. ¹)²) A_4 glosses अस्मत्कुलजेन and देवगृहे. २७२. ¹) Thus corr. by A_2 from तदुक्तौ; A_3 °क्तां.—²) Thus A_3; A_1 कृत्स्नां. २७३. ¹) Thus A_1; altered by later hand to दूरनि°. २७४. ¹) A_1 gloss अक्षरैः. २७९. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 आख्यातं. २८०. ¹) A_4 gloss ललितादित्याय प्रणामं कुर्विति मदुक्तं हितमपि श्रुत्वा तेन राज्ञा मम कर्णनासाद्यवयवाः कृत्ताः. २८२. ¹) Thus A_2; A_1 °द्विजेन. २८४. ¹) Thus A_3; A_1 जह्याद°. २८७. ¹) A_2 gloss पन्थाः.

इत्युक्त्वा सोऽकरोत्तस्य प्रवेशं वालुकार्णवे । पक्षे क्षीणे च कटको निस्तोयः समपद्यत ॥२८९॥
तत्राप्यहानि द्वित्राणि वहत्स्वेवाभवन्नृपः । तृष्णार्तं वीक्ष्य सैन्यं च मन्त्रिणं तमभाषत ॥२९०॥ 290
उक्तकालाधिका यावद्वासरा गमिताः पथि । मुमूर्षु तृष्णया सैन्यं तदध्वा क्षिप्यते कियान् ॥२९१॥
ततो विहस्य सोऽवादीज्जिगीषो रोषमञ्जनः । किं पृष्टस्त्वारिराष्ट्रस्य यमराष्ट्रस्य वा भवान् ॥२९२॥
त्वं हि स्वामिहितायैव समुपेक्ष्य स्वजीवितम् । मृत्युवक्त्रं सकटको मया युक्त्या प्रवेशितः ॥२९३॥
नेदं मरुमहीमार्गं भीमोऽयं वालुकार्णवः । अम्भोऽत्र लभ्यते क्वापि कस्त्राता तेऽद्य भूपते ॥२९४॥
श्रुत्वेति प्रमना कृत्वा समभूद्धीनसौष्ठवा । करकाभक्षितफला सस्यश्रेणीव शालिभूः ॥२९५॥ 295
संत्यक्तजीविताशानां भीरूणां क्रन्दितध्वनिम् । भुजमुद्यम्य शमयंस्ततो नृपतिरब्रवीत् ॥२९६॥
अमात्य तव कृत्येन प्रीताः स्वामिहितैषिणः । मरावप्यत्र शीतार्ता इव रोमाञ्चिता वयम् ॥२९७॥
अभेद्यसारे मयि तु व्यक्तमेवंविधोऽपि ते । प्रयासः कुण्ठतां यातो लोहं वज्रमणाविव ॥२९८॥
मणिप्रभाहृद्धिकणं गृह्णन्त्यथा इवाङ्गुलीः । त्वं मिथ्यावचनाङ्गुनानय शोचिष्यसि ध्रुवम् ॥२९९॥
निर्देशेनैव मे पश्य पयः स्रुतेयं मेदिनी । रसितेनाम्बुवाहस्य रत्नं वैडूर्यभूरिव ॥३००॥ 300
इत्युक्त्वा सोऽम्बु निष्क्रष्टुं कुन्तेनोर्वीं व्यदारयत् । उज्जिहीर्षुर्वितस्ताम्भः शूलेनेव त्रिलोचनः ॥३०१॥
अथोज्जगाम पातालक्ष्मीलीलास्मितच्छविः । स्रोतस्तस्मात्सरित्साकं सैन्यानां जीविताशया ॥३०२॥
तस्य सेनाचराणां सा क्रमं चिच्छेद वाहिनी । नृपाज्ञवीकृताङ्गस्य मन्त्रिणस्तस्य चेष्टितम् ॥३०३॥
लूनाङ्गोमङ्गलाशंसी स मन्त्री विफलश्रमः । स्वस्य भर्तुर्विवेशारी नगरीमन्तकस्ततः ॥३०४॥
राज्ञापि कुटिलाचारो निगृह्य स महीपतिः । निजस्य मन्त्रिणस्तस्य तुल्यावस्थो व्यधीयत ॥३०५॥ 305
यथोपयोगं तेनैव स्थाने स्थाने प्रवर्तिताः । अद्यापि कुन्तवाहिन्यः प्रवहन्त्युत्तरापथे ॥३०६॥
सहस्रशः संभवन्तोऽप्यपरे भुवनाद्भुताः । अतिप्रसङ्गभङ्गेन तद्वृत्तान्ता न दर्शिताः ॥३०७॥
यान्निःशब्दजला घनागमपरचे देशेऽतिघोरारवा याश्च्छाः समये पयोदमलिने कालुष्यसंदूषिताः ।
दृश्यन्ते कुलनिम्नगा अपि परं दिग्देशकालाश्रिमी तत्सत्यं महतामपि स्वसदृशाचारप्रवृत्तिप्रदी ॥३०८॥
कलेर्वायं प्रभावः स्यादत्वनाशासनस्य वा । यस्तोऽपि भीमकलुषाः प्रवृत्तीः समदर्शयत् ॥३०९॥ युग्मम् ॥
अवरोधसखो राजा परिहासपुरे स्थितः । स जातु मदिराक्षीवः सचिवानेवमन्वशात् ॥३१०॥ 310
कृतं प्रवरसेनेन यदेतत्प्रवरं पुरम् । तन्निर्दहत मन्यध्वे मत्पुरस्येव चेच्छ्रियम् ॥३११॥
घोरामेलङ्घिताज्ञस्य श्रुत्वेत्याज्ञां महीपतेः । गत्वार्धवासकूटानि तेऽदहन्वातुलानके ॥३१२॥
हर्म्याग्राद्वीक्षमाणस्तद्वह्निज्वालोज्ज्वलाननः । उल्कामुख इवाभूत्स हर्षाट्टहसितोत्कटः ॥३१३॥
द्वेषादिवैकृतवतः प्रतिभासतेऽन्यो मिथ्यैव विभ्रमधिको विशदात्मनोऽपि ।
चन्द्रादि पश्यति पुरो द्विगुणं प्रकृत्या तेजोमयं तिमिरदोषहतं हि चक्षुः ॥३१४॥

---

२९५. 1) A_2 gloss पुष्टवर्णं. २९८. 1) Thus corr. by A_2; A_1 °मेवीविधोपि तु.—2) Thus A_2; A_1 प्रयोग॰. २९९. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 वचकर्णं. ३००. 1) Thus Edd. and G *sec. manu*; A R and G *prima manu* हिलेशैव. ३०४. 1) A_2 gloss कलितामित्स एव कमः. ३०८. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 विग्देश°; A_2 gloss दिशि देशः दिग्देशः स च कालश्च तौ. ३११. 1) Thus A_1; A_2 मत्पुरस्यैव. ३१२. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 गत्वाभूपास°.

315 नैवं वेदैकमपि यत्पुरं प्रवरभूपतेः । असंख्यपुरनिर्माता स विवेदाधिकं कुतः ॥३१५॥ युग्मम् ॥
क्षीबत्वेऽप्यथ निर्ध्याय नगरप्लोषकिल्बिषम् । उष्णनिःश्वासधूम्रश्रीः पस्पर्शानुशयाग्निना ॥३१६॥
तत्कुर्वतेऽन्तःशुषिरा गूढं येनाननुक्षयम् । दह्यन्ते जीर्णतरवः कोटरस्थानला इव ॥३१७॥
प्रातस्तमथ शोचन्तं सदुःखं वीक्ष्य मन्त्रिणः । चिन्तानिवर्तनायोचुः पुरप्लोषं मृषैव तत् ॥३१८॥
श्रुतेऽप्यनष्टे नगरे निःशोकोऽभून्महीपतिः । स्वप्नान्तर्मारिते पुत्रे प्रबुद्धोऽथ इव स्थिते ॥३१९॥
320 कार्यं न जातु तद्वाक्यं यत्क्षीबेण मयोच्यते । तान्युक्तकारिणोऽमात्यान्प्रशंसन्निति सोऽब्रवीत् ॥३२०॥
प्रियमनुचितं क्ष्मापण्यस्त्रीक्षणप्रभुरीश्वरो रमयति यतो भिक्षान्भृत्यान्स्ववृत्तिसुखार्थिनः ।
नृपमपथगं पान्ति प्राणानुपेक्ष्य निजानपि प्रसभमिह ये तैः पूतेयं महात्मभिरुर्वरी ॥३२१॥
अतीन्द्रमपि माहात्म्यं राज्ञस्तस्याधितिष्ठतः । अयमन्योऽपि दोषोऽभूदितरक्षितिपोचितः ॥३२२॥
दत्त्वापि यस्य मध्यस्थं श्रीपरीहासकेशवम् । जघान तीक्ष्णपुरुषैस्त्रिग्राम्यां गौडपार्थिवम् ॥३२३॥
गौडोपजीविनामासीत्सत्त्वमत्यद्भुतं तदा । जहुर्यज्जीवितं धीराः परोक्षस्य प्रभोः कृते ॥३२४॥
325 शारदादर्शनमिषात्कश्मीरान्संप्रविश्य ते । मध्यस्थदेवावसथं संहताः समवेष्टयन् ॥३२५॥
दिगन्तरस्थे भूपाले प्रविविक्षूनवेक्ष्य तान् । परिहासहरिं चक्रुः पूजकाः पिहितान्तरम् ॥३२६॥
ते रामस्वामिनं प्राप्य राजतं विक्रमोर्जिताः । परिहासहरिभ्रान्त्या चक्रुरुत्पाट्य रेणुशः ॥३२७॥
तिलं तिलं तं कृत्वा च चिक्षिपुर्दिक्षु सर्वतः । नगरान्निर्गतैः सैन्यैर्हन्यमानाः पदे पदे ॥३२८॥
श्यामला रक्तसंसिक्तास्तेऽपतन्निहता भुवि । अञ्जनाद्रिदृषत्खण्डा धातुस्यन्दोज्ज्वला इव ॥३२९॥
330 तदीयरुधिरासारैः समभूदुज्ज्वलीकृता । स्वामिभक्तिरसामान्या धन्या येयं वसुंधरा ॥३३०॥
यन्त्राद्यकृतं भयं विरमति श्रीः पद्मरागाद्यवेलानाकारमपि प्रशाम्यति विषं गारुत्मताद्दश्मनः ।
एकैकं क्रियते प्रभावनियमात्कर्मेति रत्नैः परं पुंरत्नैः पुनरप्रमेयमहिमोत्सेकैर्न किं साध्यते ॥३३१॥
क्व दीर्घकाललङ्घ्योऽध्वा शान्ते भक्तिः क्व च प्रभौ । विधातुरप्यसाध्यं तद्यद्गौडैर्विहितं तदा ॥३३२॥
लोकोत्तरस्वामिभक्तिप्रभावाप्ति पदे पदे । तादृशानि तदाभूवन्भृत्यरत्नानि भूभृताम् ॥३३३॥
राज्ञः प्रियो रक्षितोऽभूद्गौडराक्षसविप्लवे । रामस्वाम्युपहारेण श्रीपरीहासकेशवः ॥३३४॥
335 अद्यापि दृश्यते शून्यं रामस्वामिपुरास्पदम् । ब्रह्माण्डं गौडवीराणां सनाथं यशसा पुनः ॥३३५॥
एवं नानाविधोदन्तैर्वासराः क्ष्मापतेर्ययुः । विरलाः स्वपुरे तस्य भूयांसस्तु दिगन्तरे ॥३३६॥
अनन्याक्रान्तपृथिवीसमालोकनकौतुकी । अपारं प्रविवेशाथ पुनरेवोत्तरापथम् ॥३३७॥
कर्तुं प्रभावजिज्ञासां प्रहितैर्धनदादिभिः । नैर्ऋतैः सह वृत्तान्तास्तस्य ते ते तदाभवन् ॥३३८॥
नाद्यापि या भुवो दृष्टा जाने भानुकरैरपि । राज्ञस्तस्य बभूवाशा तत्र स्वैरविहारिणी ॥३३९॥
340 चिरमज्ञातवृत्तान्तैर्मन्त्रिभिः प्रहितस्ततः । प्रत्यावृत्तस्तस्य पार्श्वाद्दूतस्तानेवमुक्तवान् ॥३४०॥

---

३१७. 1) A2 gloss अन्तश्छिद्राः.—2) A2 gloss मध्ये एव.—3) A2 gloss क्रियाविशेषणम्.—4) A2 gloss कर्मकर्तरि लकारः स्वयमेव दह्यन्ते । अन्तश्छिद्राः पुरुषास्तत्कार्यं कुर्वते । येन कार्येण अननुक्षयं यथा भवति तथा स्वयमेव दह्यन्ते । यथा कोटरस्थानलास्तरवः स्वयमेव गूढं अन्तरेव दह्यन्ते ॥. ३३१. 1) Thus corr. by A3 from A1 कर्मेति°.—2) Thus corr. by A3 from A1 पद्म° ३३३. 1) र supplied by A2. ३३७. 1) Thus corr. by A3 from A1 अनन्याक्रा° ३३९. 1) A2 तत्र.

इत्यादिशति कः स्वामी कोयं मोहो भवादृशाम् । क्ष्मामिमां मे प्रविष्टस्य प्रतीक्षध्वे यदागमम् ॥३४१॥
नवं नवं प्रतिदिनं संत्यज्य विजयार्जनम् । स्वराष्ट्रं संप्रविष्टस्य किं कार्यं मम पश्यत ॥३४२॥
विनिर्गतानां स्वभुवः सरितां सलिलाकरः । न निर्व्याजंजिगीषूणां दृश्यतेवधिः क्वचित् ॥३४३॥
तस्मादाचारसारं वो वक्ष्ये स्वविषयोचितम् । राज्यं तदनुसारेण निश्छिद्रं कुरुतानघाः ॥३४४॥
अत्रस्थैः सर्वदा रक्ष्यः स्वभेदः प्रभविष्णुभिः । चार्वाकाणामिवैषां हि भयं न परलोकतः ॥३४५॥ 345
अपराधं विनाप्यत्र दण्ड्या गह्वरवासिनः । ते हि संभृतवित्ताः स्युर्दुर्भेद्या दुर्गसंश्रयाः ॥३४६॥
वर्षोपभोग्यान्यन्नानि क्षेत्रभूसंमिता वृषाः । ग्राम्याणां नातिरिच्यन्ते यथा कार्यं तथासकृत् ॥३४७॥
अधिकीभूतवित्ता हि वत्सरेणैव ते भृशम् । भवेयुर्डामराः क्रूरा नृपाज्ञातिक्रमक्षमाः ॥३४८॥
वस्त्रं स्त्रियः क्षुधा भोज्यमलंकारा हया गृहाः । आसाद्यन्ते यदा जातु ग्रामीणैर्नगरोचिताः ॥३४९॥
महादुर्गाण्युपेक्ष्यन्ते संरक्ष्याणि यदा नृपैः । यदा चानन्तरज्ञत्वं तेषां भृत्येषु दृश्यते ॥३५०॥ 350
प्रदेशादेकतो वृद्धा यदा वृत्तिश्च शस्त्रिणाम् । अन्योन्योद्वाहसंबन्धैः कायस्थाः संहता यदि ॥३५१॥
कर्मस्थानानि वीक्षन्ते क्ष्मापाः कायस्थवद्यदा । तदा निःसंशयं ज्ञेयः प्रजाभाग्यविपर्ययः ॥३५२॥ चक्कलकम् ॥
चेष्टानुसारेणोन्नीय गूढमाशयसंविदम् । प्रयोक्तं हृदये कार्यमन्तरं राजजीविनाम् ॥३५३॥
प्रत्यासत्तिं मदकरटिनो दानगन्धेन वायुर्गर्जोद्भूतिं प्रकटिततडिच्चञ्चलैवाम्बुदस्य ।
चेष्टा स्पष्टं वदति मतिमन्नैपुणोन्नेयतत्त्वा जन्तोर्जन्मान्तरपरिचितां निश्चलां चित्तवृत्तिम् ॥३५४॥
पुत्रः कुवलयादित्यो वज्रादित्यश्च मे समौ । भिन्नशीला तयोर्भ्रात्रोर्धीर्द्वैमातुरयोः पुनः ॥३५५॥ 355
ज्यायान्राज्येभिषेक्तव्यः स च स्याद्बलवान्यदा । तस्याज्ञातिक्रमः कार्यो भवद्भिर्नियमात्तदा ॥३५६॥
उत्सृजज्जीवितं वापि राज्यं वापि स पार्थिवः । शोचनीयो न केनापि स्मरतेदं वचो मम ॥३५७॥
कार्यः कनीयांश्च नृपः प्रमादात्क्रियते यदि । नोल्लङ्घनीया तस्याज्ञा रक्ष्यश्च विषमोपि सः ॥३५८॥
पौत्रेषु मे कनीयान्यो जयापीडोस्ति दारकः । पितामहसमो भूया इति वाच्यः स सर्वदा ॥३५९॥
भर्तुर्गृहीतनैराश्याः साभिप्रायां प्रणम्य ताम् । आनर्चुः पश्चिमामाशां ते बाष्पार्घकणत्यजः ॥३६०॥ 360
उवाच चङ्कुणो जातु संनिपत्याखिलाः प्रजाः । बाष्पैः पतिवियोगाग्नितप्तां सिञ्चन्वसुंधराम् ॥३६१॥
राज्ये कुवलयापीडो राजपुत्रोभिषिच्यताम् । सुगृहीताभिधो राजा गतः स सुकृती दिवम् ॥३६२॥
सहजे यस्य कृतिनो दैवतैः कोशवृद्धये । रससिद्धिरकस्मान्मे यस्मात्सा समुपागता ॥३६३॥
दूरस्थोपि हि भूभृत्स भाग्यशक्त्या कयाचन । कार्याणि घटयन्नासीद्दुर्घटान्यपि हेलया ॥३६४॥
अम्भोजानि घनाघनव्यवहितोप्युल्लासयत्यंशुमान्दूरस्थोपि पयोधरोतिशिशिरस्पर्शी करोत्यातपम् ।
शक्तिः काप्यपरिक्षतास्ति महतां स्वैरं दविष्ठान्यहो यन्माहात्म्यवशेन यान्ति घटनां कार्याणि निर्यन्त्रणाम् ॥३६५॥ 365
सैकादशदिनान्सप्त मासान्षट्त्रिंशतं समाः । एवमाहृत्य स महीं प्रजाचन्द्रोस्तमाययौ ॥३६६॥

---

३४१. 1) The words from प्रतीक्षध्वे to संप्रविष्टस्य in the following verse have been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३४३. 1) Thus corr. by later hand from A_1 निर्व्याजं. ३४६. 1) Thus A_1; altered by later hand to दुर्भेदा which is found in R G. ३५४. 1) A_2 gloss करटी हस्ती. ३५६. 1) A_4 gloss कुवलयापीडः.—2) Emended; A °षिक्तव्यः. ३६५. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °यन्त्रणम्.

तुषारवर्षैर्बहलैस्तमकाण्डनिपातिभिः । आर्याणकाभिधे देशे विपन्नं केचिदूचिरे ॥३६७॥
राजप्रज्ञां[1] प्रतिष्ठां स रक्षितुं चिरसंचिताम् । संकटे क्वापि दहनं प्राविक्षदिति केचन ॥३६८॥
केषांचित्तु मते भूभृत्स्वीयस्युत्तरापथे । सोमर्त्यसुलभां भूमिं प्रविष्टः कटकान्वितः ॥३६९॥
370 अत्यद्भुतानि कृत्यानि श्रुतान्यस्य यथा किल । विपत्तिरपि भूभर्तुस्तथैवात्यद्भुता श्रुता ॥३७०॥
यातोस्तं द्युमणिः पयोधिसलिलं कैश्चिन्निविष्टोपरैः संप्राप्तो दहनं गतः किल परैर्लोकान्तरं[1] कीर्त्यते ।
जायन्ते महतामहो निरुपमप्रस्थानहेवाकिनां निःसामान्यमहत्त्वयोगपिशुना वार्ता विपत्तावपि ॥३७१॥
ततः कुवलयापीडो भेजे कुवलयेशताम्[1] । जातः कमलदेव्या यः श्रीमाञ्शशाङ्क इवादितेः ॥३७२॥
त्यागेन चक्रे विशदां योनुरक्तां नृपश्रियम् । महोरगस्त्वचमिव स्वभावमलिनामपि ॥३७३॥
भ्रात्रा तुल्यप्रभावेण कंचित्कालं हतप्रभः । स हुताशोष्मणाक्रान्तः प्रदीप इव नारुचत् ॥३७४॥
375 भृङ्गैरिवानुगैर्दानलोभात्पर्यायवृत्तिभिः । श्रीर्दुःस्थाभूत्तयोरन्तर्मत्तेभकटयोरिव ॥३७५॥
अथोभयधनादायिभृत्यचक्रिकया[1] समम् । राजा कुवलयापीडो बभञ्जानुजमञ्जसा ॥३७६॥
राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा ततः प्राप्तबलो नृपः । दिग्जयायोर्जितकाङ्क्षः सोभूत्संभृतसाधनः ॥३७७॥
एकस्तस्मिन्क्षणे मन्त्री तस्याज्ञामुदलङ्घयत् । स्मरन्त्या तत्पितुर्वीर्यं भजन्त्या दर्पविक्रियाम् ॥३७८॥
प्राप्तायामथ यामिन्यां तल्पे कोपाकुलो नृपः । तमाज्ञातिक्रमं ध्यायन्न निद्रां क्षणमप्यगात् ॥३७९॥
380 एवं[1] कृतागसं हन्तुं सस्पृहस्य तदाभयात् । बहवः प्रत्यभासन्त वध्यास्तस्योद्यतक्रुधः ॥३८०॥
विचारशैलमथिता तस्य चित्तमहोदधेः । प्रकोपकालकूटस्य पश्चाच्छमसुधोदगात् ॥३८१॥
दध्यौ सोथ गतक्रोधः प्रवृत्तः प्राणिसंक्षयः । एतावान्कस्य नु कृते कर्तव्यः प्रत्यभान्मम ॥३८२॥
अकार्याण्यपि पर्याप्य कृत्वापि वृजिनार्जनम् । विधीयते हितं यस्य स[1] देहः कस्य सुस्थिरः ॥३८३॥
कृतघ्नस्यास्य कायस्य हेतोरगलितस्मृतेः । हन्तव्याः कस्य पन्थानः प्रतिभान्त्यनपायिनः ॥३८४॥
385 विदन्ति जन्तवो हन्त पच्यमानस्य नात्मनः । अवस्थां कालसूदेन कृतां तां तां क्षणे क्षणे ॥३८५॥
ह्यः पश्यद्भिरकारणस्मितसितं पाथोजकोशाकृति श्मश्रूद्भेदकठोरमद्य[1] रभसादुत्तप्तताम्रप्रभम् ।
प्रातर्जीर्णवलक्षकेशविकृतं वृद्धाजशीर्षोपमं वक्त्रं नः परिहस्यते ध्रुवमिदं भूतैश्चिरस्थायुभिः ॥३८६॥
इत्याद्यनित्यताचिन्तादत्तशान्तिसुखादरः । राज्यं संत्यज्य स वनं प्लक्षप्रस्रवणं[1] ययौ ॥३८७॥
गच्छ भद्र वनायैव तपस्याधीयतां मनः । सापायाः क्षणभङ्गिन्य एवंप्राया विभूतयः ॥३८८॥
तेन संत्यजता राज्यं लिखितेन निजासने । वैराग्यवासनोत्सेकः श्लोकेनानेन सूचितः ॥३८९॥
390 अप्रमशमसंवेगलब्धसिद्धिर्नराधिपः । श्रीपर्वतादावद्यापि भव्यानामेति दृक्पथम् ॥३९०॥
तथा याते प्रभोः पुत्रे मित्रशर्मा[1] शुचान्वितः । वितस्तासिन्धुसंभेदे सभार्यो जीवितं जहौ ॥३९१॥
राज्यं समां समासार्धां कृत्वा स वसुधाधिपः । निःश्रेयसाप्तिनिःश्रेणीं सुधीः सिद्धिं समासदत् ॥३९२॥

---

३६८. [1]) Thus A_1, A_2 °प्रज्ञ°. ३७१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 परो°. ३७२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भुवलये°; A_2 adds the gloss को भूमेः. वलयः कुवलयः. ३७६. [1]) A चक्रि°. ३८०. [1]) This and the following verse have been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३८३. [1]) A_3 देहे तत्कस्य सुस्थिरम्. ३८६. [1]) Thus A_2; A_1 श्मश्रूद्भेद ३८७ [1]) A_3 gloss नैमिषारण्यं. ३९१. [1]) A_4 gloss मन्त्री.

वज्रादित्यो बप्पियको ललितादित्य इत्यपि । ज्यायानथ भूभृदभवद्यन्माता चक्रमर्दिका ॥३९३॥
स क्रूरचरितो भ्रातुः प्रजाह्लादविधायिनः । सुधांशोरिव दुर्वासा नूनं विसदृशोभवत् ॥३९४॥
परिहासपुरात्पित्र्यां नानोपकरणावलीम् । स जहार दुराचारो भूभुक्लोभवशंवदः ॥३९५॥
रागिणो भूमिपालस्य भूयस्योन्तःपुरस्त्रियः । बीजाश्वस्येव वडवालालसाः समभवन्प्रियाः ॥३९६॥
विक्रयेण प्रयच्छन्स म्लेच्छेभ्यः पुरुषान्बहून् । म्लेच्छोचितां व्यवहृतिं प्रावर्तयत मण्डले ॥३९७॥
सप्ताब्दान्वसुधां भुक्त्वा सोतिसंभोगजन्मना । जगाम संक्षयं क्ष्माभृत्क्षयरोगेण किल्बिषी ॥३९८॥
तस्मान्मञ्जरिकादेव्यां जातो राजा प्रजान्तकः । ततः पृथिव्यापीडोभूत्समासाश्चतुरः समाः ॥३९९॥
जातो मम्माभिधानायां बप्पियात्सप्त वासरान् । संग्रामापीडनामाथ समुत्साद्याभवन्नृपः ॥४००॥
भ्रातरौ तौ समासाद्य राज्यं नैव व्यराजत । हेमन्तशिशिरावाप्य चण्डांशोरिव मण्डलम् ॥४०१॥
शान्तेथ संग्रामापीडे कनीयान्बप्पियात्मजः । राजा श्रीमाञ्जयापीडः प्राप राज्यं ततः क्रमात् ॥४०२॥
पितामहसमो भूयादित्यमात्यवचः स्मरन् । जिगीषुः संभृतबलो दिग्जयाय स निर्ययौ ॥४०३॥
स्वदेशादेव नयविद्दशा नीतैः समं नृपैः । वृद्धान्पप्रच्छ निर्गच्छन्कश्मीरद्वारगोचरान् ॥४०४॥
पितामहस्य नः सैन्यं कियन्निर्गच्छतोभवत् । इति ब्रूताद्य वाचाद्य यूयं संख्यातसैनिकाः ॥४०५॥
कृतस्मितास्तमूचुस्ते किं प्रश्नेनामुना प्रभो । वस्तु कश्चिदतिक्रान्तं नानुकर्तुं क्षमोधुना ॥४०६॥
कर्णीरथानां तस्यासीत्सपादं लक्षमीशितुः । अशीतिस्तु सहस्राणि देवस्यास्य जयोद्यमे ॥४०७॥
तदाकर्ण्य जयापीडो बहु मेने न निर्जयम् । क्षिप्रं क्षितेः संकुचन्त्याः कालस्य बलवत्तया ॥४०८॥
जिगीषोः क्ष्माभुजस्तस्य भावमालोक्य तादृशम् । बभ्रुर्भावज्ञतां वृद्धा ललितादित्यभूपतेः ॥४०९॥
तस्य दूरप्रयातस्य स्यालो जज्जाभिधो बलात् । द्रोहेणाक्रम्य कश्मीरान्स्वयं भेजे नृपासनम् ॥४१०॥
दिने दिने राजसैन्यात्स्वदेशस्मारिणस्ततः । सैनिकाः संन्यवर्तन्त स्वामिभक्तिपराङ्मुखाः ॥४११॥
प्रख्यापयिष्यन्स्वामेव शक्तिं परिकरं विना । निधिकाय जयापीडो मुक्तां कांचित्तु संविदम् ॥४१२॥
भग्नकूरास्तेभिमानास्तस्यैवासन्मनस्विनः । अन्ववर्तन्त वैरेव वैधात्रीरपि वामताः ॥४१३॥
स विसृज्य भुवं स्वां स्वां भूपतीननुयात्रिकान् । प्रयागमगमत्सैन्यैः परिमेयैर्निजैः समम् ॥४१४॥
तत्रावशिष्टानुद्दिश्य वाजिनः स मनोजवान् । द्विजेभ्यो लक्षमेकोनं प्रददौ भूरिदक्षिणम् ॥४१५॥
संपूर्णमन्यो लक्षं यः प्रदद्यादत्र वाजिनाम् । तन्मुद्रयेयं मन्मुद्रा विनिवार्येत्युदीर्य च ॥४१६॥
श्रीजयापीडदेवस्येत्यक्षरैरुपलक्षिताम् । दिग्देशगामिनो मुद्रां गाङ्गस्य पयसो ददौ ॥४१७॥
तन्मुद्राङ्कं पयः पीत्वा गाङ्गमद्यापि निर्मलम् । चित्ते प्रवर्धते तापो भूपानामभिमानिनाम् ॥४१८॥
स्वदेशगमनानुज्ञां सैन्यस्याप्तमुखेन सः । दत्त्वा निशायामेकाकी निर्ययौ कटकान्तरात् ॥४१९॥
मण्डलेषु नरेन्द्राणां पयोदानामिवार्यमा । गौडराजाश्रयं गुप्तं जयन्ताख्येन भूभुजा ॥४२०॥
प्रविवेश क्रमेणाथ नगरं पौण्ड्रवर्धनम् । तस्मिन्सौराज्यरम्याभिः प्रीतः पौरविभूतिभिः ॥४२१॥

३९३. [1]) A₂ ललितापीड. ३९४. [1]) A₂ दूरं. ४००. [1]) Thus A₁ R G; A₂ वत्सरान्. ४११. [1]) Thus A₂; A₁ स्वा न्यवर्तन्त. ४१९. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ °सहृतोथ सः. — [2]) Thus corr. by A₂ from A₁ कुत्वा (?). ४२१. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ तस्मि° and प्रीति.

लास्यं स द्रष्टुमविशत्कार्त्तिकेयनिकेतनम् | भरतानुगमालक्ष्यन्नृत्तगीतादिशास्त्रवित् ||४२२||
ततो देवगृहद्वारशिलामध्यास्त स क्षणम् |[1] ·························· ||४२३||
तेजोविशेषचकितैर्जनैः परिहृतान्तिकम् | नर्तकी कमला नाम कान्तिमन्तं ददर्श तम् ||४२४||
425 असामान्याकृतेः पुंसः सा ददर्श सविस्मया | अंसपृष्ठेन धावन्तं करं तस्यान्तरान्तरा ||४२५||
अचिन्तयत्ततो गूढं चरत्येष भवेद्ध्रुवम् | राजा वा राजपुत्रो वा लोकोत्तरकुलोद्भवः ||४२६||
एवं ग्रहीतुमभ्यासः पृष्ठस्थाः पर्णवीटिकाः | अंसपृष्ठेन येनायं लसत्पाणिः[1] प्रतिक्षणम् ||४२७||
लोलभोगपुटो मदोत्कमधुपापातात्ययेऽपि द्विपः सिंहोऽस्त्यपि पृष्ठतः करिकुले व्यावृत्य विप्रेक्षिता |
मेघौन्मुख्यशमेऽप्यशान्तवदनोद्गीर्णस्वरो बर्हिणश्चेष्टानां विरमेऽपि हेतुविगमेऽप्यभ्यासदीर्घा स्थितिः ||४२८||
इत्यन्तश्चिन्तयन्ती सा कृत्वा संक्रान्तसंविदम् | सखीमभिमतद्रव्यां विससर्ज तदन्तिकम् ||४२९||
430 प्राग्वत्स्पृष्टे गते पाणौ पूगखण्डांस्तयार्पितान् | वक्त्रे क्षिपञ्जयापीडः परिवृत्य ददर्श ताम् ||४३०||
भ्रूसंज्ञयासि कस्य त्वं पृष्टाया इति सुभ्रुवः | ददत्यां वीटिकास्तस्या वृत्तान्तमुपलब्धवान् ||४३१||
तया जनितदाक्षिण्यस्तैस्तैर्मधुरभाषितैः | सख्याः समाप्तनृत्ताया निन्ये स वसतिं शनैः ||४३२||
अथात्यपेशलालापा तथा तं सा विलासिनी | उपाचरत्परार्घ्यश्रीः सोऽप्यभूद्विस्मितो यथा ||४३३||
ततः शशाङ्कधवले संजाते रजनीमुखे | पाणिनाकृष्य भूपालं शय्यावेश्म विवेश सा ||४३४||
435 ततः काञ्चनपर्यङ्कशायी मैरेयमत्तया | तयार्थितोऽपि शिथिलं विदधे नाधरांशुकम् ||४३५||
प्रवेशयन्निव बृहद्वक्षस्तां सत्रपां ततः | दीर्घबाहुः समाश्लिष्य स शनैरिदमब्रवीत् ||४३६||
न त्वं पद्मपलाशाक्षि न मे हृदयहारिणी | किं तु कालानुरोधोऽयं सापराधं करोति माम् ||४३७||
हृतस्तवायं कल्याणि गुणैः क्रीतोऽस्म्यकृत्रिमैः | अचिराज्ज्ञातवृत्तान्ता ध्रुवं दाक्षिण्यमेष्यसि ||४३८||
कार्यशेषमनिष्पाद्य सज्जं मानिनि केचन | अभोगे कृतसंकल्पं सुखानां त्वमवेहि माम् ||४३९||
440 तामेवमुक्त्वा पर्यङ्कं साङ्गुलीयेन पाणिना | वादयन्निव निःश्वस्य शोकमेतं पपाठ सः ||४४०||
असमाप्तजिगीषस्य स्त्रीचिन्ता का मनस्विनः | अनाक्रम्य जगत्कृत्स्नं[1] नो संध्यां भजते रविः ||४४१||
शोकेनात्मगतं तेन पठितेन महीभुजा | सा कलाकुशलाज्ञासीन्महान्तं कंचिदेव तम् ||४४२||
गन्तुकामं च तं प्रातर्नृपं प्रणयिनी बलात् | अर्थयित्वा चिरं[1] कालमप्रस्थानमयाचत ||४४३||
एकदा वन्दितुं संध्यां प्रयातः सरितस्तटम्[1] | चिरायातो गृहं तस्या ददर्श भृशविह्वलम्[2] ||४४४||
445 किमेतदिति पृष्टाथ तमूचे सा शुचिस्मिता | सिंहोऽत्र ग्रामकान्तारी निपत्याहन्ति देहिनः ||४४५||
नरनागाश्वसंहारः कृतस्तेन दिने दिने | त्वय्यभूवं चिरायाते तद्भयेन समाकुला ||४४६||
राजानो राजपुत्रा वा तद्भयेन विशङ्किताः | गृहेभ्यो नात्र निर्यान्ति प्रवृत्ते क्षणदाक्षये ||४४७||
तामिति ब्रुवतीं[1] मुग्धां निषिध्य च विहस्य च | मत्तेभ इव तां रात्रिं जयापीडोऽप्यवाहयत् ||४४८||

---

४२२. [1]) द्रष्टु supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_1 gloss [illegible] लास्या. ४२३. [1]) Here two padas seem to be wanting. ४२५. [1]) Thus A_1; A_2 °पृष्ठेष. ४२७. [1]) A_2 पूर्व.—[2]) Emended; A पृहीतु°.—[3]) A_2 धावत्पा°. ४२८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 सिंह:. ४३१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 ददत्या. ४३२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्व. ४४०. [1]) A_2 कथयन्निव. ४४१. [1]) Thus A_2; A_1 जगत्पिवं. ४४३. [1]) A_2 मिनं. ४४४. [1]) A_2 स [illegible]—[2]) Thus A_1; altered by later hand to °ह्वलाम्. ४४८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 ब्रुवती.

अपरेद्युर्दिनापाये निर्गतो नगरान्तरात् । सिंहागमप्रतीक्षोऽभून्महावटतरोरधः ॥४४९॥

अदृश्यत ततो दूरादुत्फुल्लबकुलच्छविः । अट्टहासः कृतान्तस्य संचारीव मृगाधिपः ॥४५०॥ 450

अध्वनान्येन यान्तं तमथ मन्थरगामिनम् । राजसिंहो[1] नरः सिंहं समाह्वयत हेलया ॥४५१॥

स्तब्धश्रोत्रो व्यात्तवक्त्रः कम्प्रकूर्चः[1] प्रदीप्तदृक् । वहलपूर्वकायस्तं सगर्जः समुपाद्रवत् ॥४५२॥

तस्य न्यस्याननबिले कफोणिं पततः क्रुधा । क्षिप्रकारी जयापीडो वक्षः क्षुरिकयाभिनत् ॥४५३॥

शोणितं गन्धगन्धेभसिन्दूराभं विमुञ्चता । एकप्रहारभिन्नेन तेनात्यज्यत जीवितम् ॥४५४॥

आमुक्तव्रणपट्टः स कफोणिमथ गोपयन् । प्रविश्य नर्तकीवेश्म निशि सुष्वाप पूर्ववत् ॥४५५॥ 455

प्रभातायां विभावर्यां श्रुत्वा सिंहं हतं नृपः । मद्गुः कौतुकाद्द्रष्टुं जयन्तो निर्ययौ स्वयम् ॥४५६॥

स दृष्ट्वा तं महाकायमेकप्रहतिसंहतम् । साश्चर्यो निश्चयाम्मेने प्रहर्तारममानुषम् ॥४५७॥

तस्य दन्तान्तरालग्नं केयूरं पार्थिवार्पितम् । श्रीजयापीडनामाङ्कं ददर्शाथ सविस्मयः ॥४५८॥

स्यात्कुतोऽत्र स भूपाल इति ब्रुवति पार्थिवे । जयापीडागमाशङ्कि पुरमासीद्भयाकुलम् ॥४५९॥

ततः पौरान्विमृश्यैवं जयन्तः क्षितिपोऽब्रवीत् । प्रहर्षावसरे मूढाः कस्माद्वो भयसंभवः ॥४६०॥ 460

श्रूयते हि जयापीडो राजा भुजबलोर्जितः । केनापि हेतुना भ्राम्यन्नेकाक्येव दिगन्तरे ॥४६१॥

राजपुत्रः कल्हट इत्युक्ता कल्याणदेव्यसौ । तस्मै नियमिता दातुं निष्पुत्रेण सता मया ॥४६२॥

सोऽन्वेष्यश्चेत्स्वयं प्राप्तस्तत्राहरणेच्छया । रत्नद्वीपं प्रतिष्ठासोर्निधानासादनं गृहात्[1] ॥४६३॥

अस्मिन्नेव पुरे तेन भाव्यं भुवनशासिना । ब्रूयादेनं समान्वेष्य योऽस्मै दद्यामभीप्सितम् ॥४६४॥

प्राप्य सप्रत्ययाः[1] पौरा भूपतेः सत्यवादिनः । अन्विष्य कमलावासवर्तिनं तं न्यवेदयन् ॥४६५॥ 465

सामात्यान्तःपुरोऽभ्येत्य प्रयत्नेन प्रसाद्य तम् । ततः स्ववेश्म नृपतिर्निनाय विहितोत्सवः ॥४६६॥

कल्याणदेव्यास्तेनाथ कल्याणाभिनिवेशिना । राजलक्ष्म्या व्यपास्ताया इव सोऽजिग्रहत्करम् ॥४६७॥

व्यधाद्विनापि सामग्रीं तत्र शक्तिं प्रकाशयन् । पञ्च गौडाधिपाञ्जित्वा श्वशुरं तदधीश्वरम् ॥४६८॥

गतशेषं[1] प्रभुत्यक्तं सैन्यं संवाहयन्स्थितः । मित्रशर्मात्मजो देवशर्मामात्यस्तमाययौ ॥४६९॥

निजदेशं प्रति ततः स प्रतस्थे तदर्थितः । अग्रे जयश्रियं कुर्वन्पश्चात्ते च सुलोचने[1] ॥४७०॥ 470

सिंहासनं जिताहाजौ[1] कान्यकुब्जमहीभुजः । स राज्यककुदं राजा जहारोदारपौरुषः ॥४७१॥

तस्मिन्प्रविष्टे स्वभुवं स्फूर्जदूर्जितविक्रमे । सैन्यैः समं समित्सज्जैरज्जो योद्धुं विनिर्ययौ ॥४७२॥

शुष्कलेत्राभिधे ग्रामे तेन सार्धं सुदारुणः । जयापीडस्य संग्रामः सुबहूनि दिनान्यभूत् ॥४७३॥

अनुरक्तप्रजो राजा अज्जराज्यासहिष्णुभिः । युधि सोऽन्वीयमानोऽभूद्[1]ग्राम्याडविकमण्डलैः ॥४७४॥

श्रीदेवो ग्राममण्डालः ग्रामो ग्राम्यैः समं युधि । कोऽत्र अज्ज इति ग्राम्यान्योधान्पप्रच्छ सर्वतः ॥४७५॥ 475

तृष्णार्ते स्वर्णभृङ्गारात्पिबन्तं वारि तस्य ते । रणमध्ये हयारूढं तं दूरात्समदर्शयन् ॥४७६॥

---

४५१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °सिंहं. ४५२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 कम्प°. ४५३. [1]) A_2 gloss [illegible]. ४६३. [1]) A_2 gloss [illegible]. ४६५. [1]) A_2 gloss सविश्वासाः. ४६९. [1]) A_2 gloss प्रकृतं कथासम्बन्धं स्मारयति गतशेषमिति. ४७०. [1]) A_2 gloss कमलानर्तकीं कल्याणदेवीं च. ४७१. [1]) Thus A_3; A_1 °हाजौ. ४७४. [1]) Thus A_3; A_1 सोऽन्वीयमानो.

भ्रमयन्क्षेपणीयं स शिलाश्मानं महाजवी । सोऽयं हतो मया जज्ज इत्यमोचकिषोऽनदत् ॥४७७॥
सोंहायकाय राज्ञेऽर्थं बालीस्तुक्कार्पितावनिः । मातुर्दत्तस्था जज्जस्य प्रतिज्ञापायकी वधम् ॥४७८॥
अश्मसंचूर्णभीमास्यं मुमूर्षुं पतितं हयात् । वितीक्ष्यमाणं मेदिन्यां जज्जं त्यक्ता वसुनिजाः ॥४७९॥
480 स समर्थाहितापायचिन्तासततदुःस्थितः । द्रोहार्जितेन राज्येन त्रिभिर्वर्षैर्व्ययुज्यत ॥४८०॥
न्यासापहाराहरणेजा वेश्यानां कामिवञ्चनात् । द्रोहाच्चोपनता राज्ञामस्थिरा एव संपदः ॥४८१॥
हते जज्जे जयापीडः प्रत्याहृत्य निजां श्रियम् । जग्राह दोष्णा भूभारं कृत्स्नेन च सतां मनः ॥४८२॥
प्रपेदे यत्र कल्याणं स विरोधिवधान्नृपः । देशे कल्याणपुरकृत्तत्र कल्याणदेव्यभूत् ॥४८३॥
राजा मल्हाणपुरकृच्चक्रे विपुलकेशवम् । कमला सा स्वनाम्नापि कमलाख्यं पुरं व्यधात् ॥४८४॥
485 महाप्रतीहारपीडाधिकारं प्रतिपद्य सः । कल्याणदेवीदाक्षिण्यादकरोदधिकोन्नतिम् ॥४८५॥
उत्पत्तिभूमौ देशेऽस्मिन्दूरदूरतिरोहिता । कश्यपेन वितस्तेव तेन विद्यावतारिता ॥४८६॥
वचोमूर्खोऽयमित्येव कस्मैचिद्वदते स्फुटम् । सर्वज्ञानान्वदञ्चक्रे सर्वान्विद्याभियोगिनः ॥४८७॥
देशान्तरादागमय्य व्याचक्षाणान्क्षमापतिः । प्रावर्तयत विच्छिन्नं महाभाष्यं स्वमण्डले ॥४८८॥
क्षीराभिधाच्छब्दविद्योपाध्यायात्संभृतश्रुतः । बुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥४८९॥
490 भूपतेरात्मना स्पर्धां चक्षमे न स कस्यचित् । आत्मनस्तु बुधैः स्पर्धां गुरुधीर्बह्वमन्यत ॥४९०॥
तावत्पण्डितशब्देऽभूद्राजशब्दादपि प्रथा । तैस्तैर्दोषैर्न तु म्लानिं कालान्तरवशाद्ययौ ॥४९१॥
नृपतौ विद्वदायत्ते राजसांमुख्यकाङ्क्षिभिः । गृहा बभूवुर्विदुषां व्याप्ताः सेवागतैर्नृपैः ॥४९२॥
समग्रहीत्तथा राजा सोऽन्विष्य निखिलान्बुधान् । विद्वद्दुर्भिक्षमभवद्यथान्यनृपमण्डले ॥४९३॥
अध्यक्षो भक्तशालायां शुक्रदन्तस्य मन्त्रिणः । विद्वत्तया थक्कियाख्यस्तेन स्वीकृत्य वर्धितः ॥४९४॥
495 विद्वान्दीनारलक्षेण प्रत्यहं कृतवेतनः । भट्टोऽभूदुद्भटस्तस्य भूमिभर्तुः सभापतिः ॥४९५॥
स दामोदरगुप्ताख्यं कुट्टनीमतकारिणम् । कविं कविं बलिरिव धुर्यं धीसचिवं व्यधात् ॥४९६॥
मनोरथः शङ्खदत्तश्चटकः संधिमांस्तथा । बभूवुः कवयस्तस्य वामनाद्याश्च मन्त्रिणः ॥४९७॥
स स्वप्ने पश्चिमाशायां लक्षयन्नुदयं रवेः । देशे धर्मोत्तराचार्यं प्रविष्टं साध्वमन्यत ॥४९८॥
सचेताः संस्तवव्यक्ताविवकृत्यो बभूव सः । भावानां भुज्यमानानामास्वादान्तरवित्नृपः ॥४९९॥
500 अपश्यद्भिर्महास्वादान्भावान्स्वातुविवेकिभिः । किं ज्ञेयमशनादन्यत्क्ष्मापैरन्यैरिवोक्षभिः ॥५००॥

---

४७८. 1) A_2 indicates by asterisks and the marginal note भ्रमयन्क्षे° सोंहायकाय, a different reading in which this verse followed after verse 474.—2) Thus A_2; A_1 शितापरा:. ४७९. 1) Thus A_1; A_2 °संरीच°. ४८०. 1) Thus A_2; A_1 द्रोहार्जितेन. ४८१. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °चोपहृता. ४८४. 1) A_1 gloss मलरी इति भाषया.—2) Doubtful: thus A_2; A_1 विरलके°; A_3 मरलकेशवम्.—3) Thus corr. by A_2 from A_1 स्वा.—4) A_1 gloss कलमपुरं. ४८५. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °पेडाधि°. Cf. महाप्रतीहारपीडा iv. 142.—2) Thus A_1; A_2 °देवी and °न्नताम्. ४८६. 1) Thus G B Edd.; A °हिता. ४८७. 1) देशात्ता supplied by A_2 in space left by A_1. ४८८. 1) A_3 gloss प्रापय्य.—2) Thus A_2; A_1 °चक्षाण:, ४८९. 1) A_2 gloss क्षीरस्वामिनः. ४९२. 1) Thus corr. by A_1 from राजस°. ४९४. 1) Thus corr. by later hand from A_1 थाकया°. ४९५. 1) A_2 gloss महोद्भट आलङ्कारिकः. ४९६. 1) A_2 °कारणम्.—2) A_3 gloss शुक्र°. ४९८. 1) Thus A_2; A_1 लुप्स्वत.—2) Thus according to marginal note of A_2 देशे धर्मोत्तराचार्यमित्यन्यत्वार्थी; A_1 देशे धर्मोत्तराचार्ये. ५००. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °रन्यैरि°.

आरूढस्य चितां कृतानुमरणो धीमान्प्रियालिङ्गनं[1] पुण्ड्रैश्वर्यपानमुल्बणमहामोहप्रसुप्तस्मृतेः ।
वीताशोकवसन्तमाल्यवलयामोदस्य यात्यन्तवेशान्तानां सुभगः स्वभावमहिमा निर्वेत्तस्तादृशः ॥५०१॥
मन्त्रिविक्रमयोस्तस्य द्वयोर्दर्पणयोरिव । एकैव बिम्बिता मूर्तिः सहजगुणतां ययौ ॥५०२॥
आकुर्वन्निगुणामाज्ञां[1] लङ्केन्द्रोऽत्यस्य[2] राक्षसान् । तेनानयेति जगदे दूतो यातु पुरः स्थितः ॥५०३॥
सांधिविग्रहिकः सोऽथ पक्कपोताम्बुधोन्मुखी[1] । प्राप पारं तिमिग्रासं तिमिमुत्पाट्य निर्गतः ॥५०४॥
मिथमर्त्यौ रामभक्त्या नृपाशालेखदायिनम् । स्वदेशमनयत्तैः रक्षोभिस्तं विभीषणः ॥५०५॥ 505
दूतं निनैः पूरयित्वा सरीमार्थं च रांसवैः । चक्रे जयपुरं कोट्टं त्रिविष्टपसमं नृपः ॥५०६॥
तुङ्गचयं[1] महाकारं विहारं च विधाय सः । नगरान्तर्जयादेवीं पुण्यकर्मा स निर्ममे ॥५०७॥
तत्पुरे चतुरात्मा च शेषशायी च केशवः । विष्णुलोकस्थितिं त्यक्त्वा ध्रुवं भजति संनिधिम् ॥५०८॥
अन्यत्कर्मान्तरं किंचित्कारयित्वा स राक्षसान् । व्यधात्काश्मिरेषाम्भ इति शंसन्ति केचन ॥५०९॥
स हि स्वप्ने जलान्तर्मे कुरु द्वारवतीमिति । उक्तः कंसारिणा चक्रे विनिर्माणं तथाविधम् ॥५१०॥ 510
श्रीद्वारवत्यधिष्ठानं बाह्यं कोट्टं तथा वशी । अभ्यंतरं जयपुरं श्रुतेऽद्याप्यखिलो जनः ॥५११॥
मन्त्री पञ्चमहाशब्दभाजनं जगतीभुजः । तस्मिञ्जयपुरे कोट्टे जयदत्तो व्यधान्मठम् ॥५१२॥
राजसूनुः प्रमोदस्य जामाता मथुरापतेः । आचाभिधो व्यरचयच्छुचिराचिभरं हरम् ॥५१३॥
पुनः संभृतसामग्र्यो दिग्जयाय विनिर्ययौ । बलैर्जलधिवेलाद्रीन्क्षापयञ्जलबुद्बुदैः ॥५१४॥
संनिविष्टापि पूर्वाब्धिमविच्छिन्ना हिमाचले । भगीरथस्य गङ्गेव रेजे तस्यानुगा चमूः ॥५१५॥ 515
सार्धं प्रचण्डैश्चण्डालैरटन्तः कटकाद्बहिः । तस्यासन्धामिका रात्रौ मुम्मुनिप्रमुखा नृपाः ॥५१६॥
नाम्नान्यद्विनयादित्य इति प्रख्यापयन्नृपः । पूर्णाशां विनयादित्यपुरेणालंकृतां व्यधात् ॥५१७॥
अत्युत्सेकेन महसां साहसाभ्यवसायिनाम् । श्रीरारोहति संदेहं महतामपि भूभृताम् ॥५१८॥
भीमसेनाभिधानस्य स दुर्गं पूर्वदिक्पतेः । निःशब्दो व्रतिभिः सार्धं व्रतिलिङ्गी विवेश यत् ॥५१९॥
तं रन्ध्रान्वेषिणं तत्र परिज्ञाय चिरस्थितः । भ्राता जज्जस्य सिङ्गाख्यो गत्वा राज्ञे न्यवेदयत् ॥५२०॥ 520
भूपतिं[1] भीमसेनोऽथ राजाकस्मादबन्ध तम् । नहुषाजगरो भीमामिव भीमपराक्रमम् ॥५२१॥
तस्मिन्वीरे तथा बद्धे धुर्ये पुरुषकारिणाम् । पौरुषद्वेषिणा जाने दैवेनोन्नमितं शिरः ॥५२२॥
जयापीडस्त्वसंमूढो व्यसनेऽप्यतिदारुणे । तांस्तान्संचिन्तयन्नासीदुपायानुद्यमोन्मुखः ॥५२३॥
अत्रान्तरे नरपतेः पौराणामतिदुस्तरा । लूतामयकृता व्यापदुदपद्यत मण्डले ॥५२४॥

---

५०१. [1]) A_2 note in margin : आरूढस्येत्यादिस्थाने पण्डतीन्यावालपङ्क्तु अनुवीपीपत्तनालिङ्गनमित्यपि पाठो रम्यः. ५०३. [1]) The original reading of A_1, अकुर्वन्नि°, has been corrected into आकुर्वन्नि° by a later hand, probably A_2; A_2 explains the latter reading by the gloss त्रिगुणामपि आज्ञामाकुर्वन् आं अङ्गीकारे. A_2 gives the interlinear note अकुर्वन्त्रिगुणामित्यन्यावर्तः and explains this reading in margin : कुतः किं कुर्वन् आज्ञां राजसम्बन्धिनीं त्रिगुणां त्रिफलां अकुर्वन् न विरचयन् मान्यताता मित्यर्थः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 लङ्केन्द्रात्मम्. ५०४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °पक्क°. ५०७. [1]) तुङ्ग supplied by A_2 in space left by A_1; found also in G R; C तुर°. ५११. [1]) Thus A R G; C राजं.—[2]) A gloss अन्तर्कोट इति भाषया. ५१३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मथुरा°. ५१५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °हि. ५१८. [1]) Thus A_2; A_1 सहसा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 साहसाभ्यवसायिनाम्; A_2 gloss साहसेन हिताहितानपेक्षेण कर्मणा अध्यवसायी येषां. ५१९. [1]) Thus A_2; A_1 °भूपतेः. ५२१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पतिर्भीम°. ५२४. [1]) A_2 gloss लूतानो रक्तवर्णः पिटकाकृतिविस्तरः सञ्चारी च सर्पि रीत्यविशेषः लूतामयः लीन् इति प्रसिद्धः.

525 आमयः स्पर्शसंचारी[1] तत्र व्यापादकश्च सः । देशादेशान्तरे जन्तुर्लूताख्यासो विवर्ज्यते ॥५२५॥

तदाकर्ण्य जयापीडो जातोपायप्रयुक्तधीः । स्वभृत्येनोपयुक्तानि द्रव्याण्यानीतवानजः ॥५२६॥

तैः पित्तोद्रेचकैर्मुक्तैर्ज्वलत्पित्तोत्थवज्ज्वरम् । वज्रघृतपयश्चाङ्गे क्षिप्त्वा सपिटकोऽभवत् ॥५२७॥

तं लूताव्याप्तमाकर्ण्य विपक्षो रक्षिणां मुखात् । विपत्स्यते ध्रुवमिति ध्यात्वा देशाद्बहिर्व्यधात् ॥५२८॥

एत्य स्वमतिमाहात्म्यात्संतीर्णो विपदर्णवात् । व्याप्तव्योमापहीवुर्ग बबाध परिपन्थिनः ॥५२९॥

यः सर्वकालमबुधैः परिहस्यमानो मूलाङ्कुराद्यपि न जातु पुरस्करोति ।
530 व्याप्तस्तु शाखविटपी स फलं प्रसूय पुंसः किलैकपद एव लुनात्यलक्ष्मीम् ॥५३०॥

तमैच्छदभिसंधातुं विद्याविक्रमसंयुतः । मायाव्यरमुडिर्नाम राजा नेपालपालकः ॥५३१॥

अकृतप्रणतिस्तस्य[1] प्रविष्टस्य स्वमण्डलम् । अपास्तुदूरमध्वानं ससैन्योऽपससार सः ॥५३२॥

जिगीषोस्तस्य तु तथा तत्पार्थिवनिर्जयः । पृथक्प्रयत्ननिर्वर्त्यो नाभूत्तदनुसारिणः ॥५३३॥

मग्नं क्वापि क्वचिद्दृश्यं प्रतिदेशं स वैरिणम् । श्येनः कपोतं कक्ष्यान्तरिवान्विष्यञ्जगाम सः ॥५३४॥

535 ततो निःशेषितापाये तस्मिन्कुर्वंश्च दिग्जयम् । आसन्नाब्धेस्तटे सिन्धोः[1] समुपावेशयद्बलम् ॥५३५॥

प्रतस्थे दिवसैर्हीनैरथ पूर्वार्णवोन्मुखः । कर्षन्वेलानिलस्पर्शोत्सृष्टध्वजपटाश्चमूः ॥५३६॥

ततस्तस्मिन्सरित्पारे दक्षिणस्मिन्समापतेः । तस्थावरमुडिः सैन्यं स्वच्छकाङ्गं प्रकाशयन् ॥५३७॥

भूरिभेरीरवोद्गारि प्रबलं वीक्ष्य तद्बलम् । प्रजज्वाल जयापीडः पीतसर्पिरिवानलः ॥५३८॥

स जानुदघ्नं निश्चित्य पश्यन्नग्रे सरिज्जलम् । अपूर्वत्वादभूमिज्ञः क्रुद्धस्तूर्णं[1] व्यगाहत ॥५३९॥

540 मध्यं प्राप्ते नृपे पूर्णा वेलया वर्धमानया । अकालेऽभूदगाधाम्भाः सार्णवाभ्यर्णगा सरित् ॥५४०॥

नरनागाश्वबहुलं तथा सैन्यं महीपतेः । प्रवृद्धया प्लाव्यमानं क्षणात्संक्षयमाययौ ॥५४१॥

नृपतिर्वीचिसंमर्दभ्रंशिताभरणांशुकः । बाहुभ्यां लहरीभिन्दञ्जलैर्दूरमनीयत ॥५४२॥

एकस्य करुणाक्रन्दैः सैन्यस्यान्यस्य गर्जितैः । सरित्तरङ्गघोषैश्च बभूवुस्तुमुला दिशः ॥५४३॥

क्षिप्रकारी सदृतिभिः[1] संनद्धैः सरितोऽन्तरात् । स चाकृष्य जयापीडं बबन्ध विहितोत्सवः ॥५४४॥

दैवस्याम्बुमुचश्च नास्ति नियमः कोऽप्यानुकूल्यं प्रति व्यक्तान्यः प्रियमुत्कटं घटयते जन्तोः क्षणादप्रियम् ।
545 क्षिप्रं दीर्घनिदाघवासरविपत्संतापनिर्वापणं प्रादुष्कृत्य वनस्पतेः प्रकुरुते विद्युद्विसर्गं च यः ॥५४५॥

स कालगण्डिकातीराश्रयात्तुङ्गाश्मवेश्मनि । निचिक्षेप जयापीडमाप्तानां[1] रक्षिणां करे ॥५४६॥

तथा काश्मीरिको राजा निमग्नो व्यसने पुनः । स किंकर्तव्यतामूढः मुन्ना गूढमदृश्यत ॥५४७॥

कलावत्त्वं शशाङ्कोऽपि तेजस्विश्वर्यमापि तम् । न ददर्श यथा धीमान्स ररक्ष तथा नृपः ॥५४८॥

अपश्यन्निर्गतिं[1] किंचिद्वालोकन्यस्तलोचनः[2] । आसन्नां तटिनीमासीदुपायांश्च स चिन्तयन् ॥५४९॥

---

५२५. [1]) Thus corr. by A_1 from सर्वस°. ५३२. [1]) A_2 gloss अरमुडिः.—[2]) A_2 gloss जयापीडस्य.—[3]) Thus A_2; A_3 अपा. स्तु°; G R have both readings. ५३३. [1]) A_2 gloss जयापीडस्य. ५३४. [1]) A_2 gloss श्येनः कपोतं भक्षयतीति प्रसिद्धिः.—[2]) Emended; A G R °न्वेष्य°. ५३५. [1]) A_2 gloss सरितः. ५३७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तस्याद्भुरमुडेः. ५३९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्ततं. ५४२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °मर्ने°. ५४४. [1]) A_2 gloss दृतिः जलोत्तरणार्थं खाल इति प्रसिद्धा. ५४६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °पीडं समानां. ५४९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 निर्वृतं.—[2]) A_2 gloss आलोक्यतेऽनेनेत्यालोक वातायनं । तस्मिन् न्यस्ते लोचने येन सः.

अथास्यावेदकास्तत्र पथिताः पृथिवीभुजा । आक्रान्तःकरणैः लोकाः स्वर्गमन्येऽपि सूरिभिः ॥५५०॥ 550

तथा तस्मिन्स्थिते मानी देवशर्मैव मन्त्रिषु । चिन्तयन्स्वामिसंमानमनिशं पर्यतप्यत ॥५५१॥

भर्तुः स्वदेहत्यागेन स हितं कर्तुमुद्यतः । दूतैररमुडेश्चक्रे प्रियवाग्भिः प्रलोभनम् ॥५५२॥

जयापीडभिया सार्कं राज्यं कश्मीरमण्डले । दास्यामि तुभ्यमित्यस्य दूतैः स आचितोऽभवत् ॥५५३॥

ग्रामेषु प्रतिकूलेषु पूर्णायामथ संविदि । गृहीतकटको मन्त्री नेपालविषयं ययौ ॥५५४॥

स कालगण्डिकासिन्धोरर्वाचि कटकं तटे । स्थापयित्वा परं पारं ययौ मितपरिच्छदः ॥५५५॥ 555

सामन्तैरममायातैस्तां सभां संप्रवेशितम् । सत्कृत्यारमुडिः प्रह्वं न्यवेशयत विष्टरे ॥५५६॥

अध्वश्रान्त इति क्षिप्रं प्रतिमुक्तः क्षमाभुजा । तद्विसृष्टोपचारस्तामिनायावसथे दिनम् ॥५५७॥

स चारमुडिभूभृच्च पीतकोशौ परस्परम् । आसतां निर्जनेऽन्येद्युः कर्तव्यकृतनिश्चयौ ॥५५८॥

नृपमूचेऽथ सचिवो जयापीडार्जितं धनम् । अस्ति सैन्ये तदायानां तस्य मा विदितं च तत् ॥५५९॥

दानेन भविता मोक्षस्तवेत्युक्त्वा विमोहयन् । तस्मात्तं प्रष्टुमिच्छामि क्व वद न्यस्तमित्यहम् ॥५६०॥ 560

अत एव मया सैन्यं संहतं न प्रवेशितम् । यदेतन्मध्यगाः शक्या न बद्धुं न्यासधारिणः ॥५६१॥

तस्मादेकैकमाहूय तेषु बद्धेषु सैनिकाः । कोपमज्ञातहृदया न यास्यन्ति विपक्षतः ॥५६२॥

एवं विमोहितात्तस्मात्प्राज्ञोऽनुज्ञां स लब्धवान् । बद्धस्य प्रययौ पार्श्वं जयापीडमहीभुजः ॥५६३॥

तदालोकनजं शोकं गोपयन्धैर्यसागरः । गृहं तन्निर्जनं कृत्वा क्षिप्रं पप्रच्छ तं नृपम् ॥५६४॥

अपि त्वया निजं तेजो भित्तिभूतं न हारितम् । तस्मिन्हि सति सिध्यन्ति साहसालेख्यकल्पनाः ॥५६५॥ 565

स तं बभाषे निःश्वासो मन्त्रिश्रेष्ठ व्यवस्थितः । अद्भुतं कर्म किं कुर्यां ध्रियमाणेन तेजसा ॥५६६॥

मन्त्री तमूचे तेजश्चेद्राजन्न विसृतं तव । जानीहि तत्क्षणेनैव लङ्घितं विपदर्णवम् ॥५६७॥

अपि वातायनादस्मात्पतित्वा निम्नगाम्भसि । पारं गन्तुं समर्थोऽसि सैन्यं यत्र निजं तव ॥५६८॥

राजा जगाद तं नास्मात्पतितस्योत्थीयतेऽम्भसः । विना दृतिं दृतिश्चात्र दुरपाताद्विदीर्यते ॥५६९॥

तस्मान्नायमुपायोऽत्र न च नाम विमानितः । बहु मन्ये तनुत्यागमनिर्मथ्यापकारिणम् ॥५७०॥ 570

ततो निश्चित्य सोऽमात्यस्तमवादीन्महीपते । बहिः केनाप्युपायेन वहेस्त्वं नालिकाद्वयम् ॥५७१॥

प्रविश्यैकाकिनैवात्र द्रष्टव्यः संभृतो मया । सरिदुत्तरणोपायः सोऽनुष्ठेयोऽप्यशङ्कितम् ॥५७२॥

श्रुत्वेति निर्गतो गत्वा पांसुक्षालनवेश्म सः । सविलम्बं बहिर्वेलां तदुक्तामत्यवाहयत् ॥५७३॥

एकाकी संप्रविष्टोऽथ तं ददर्श च्युतं क्षितौ । विपन्नं गलमुद्बध्य दृढया चेलचीरया ॥५७४॥

---

५५०. ¹) A₂ gloss [illegible]. ५५१. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ °स्थितो. ५५२. ¹) स supplied by A₂.—²) Emended; A₁ °रारमुडेश्चक्रे, changed by later hand to °मुडेश्चक्रे.—³) Thus corr. by later hand from A₁ °प्रिय-विलोभनम्. ५५६. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °डैः. ५५७. ¹) Thus A₁; A₂ प्रतिसितः. ५५८. ¹) A₂ gloss पीतकोशौ कृतशौचिकाविस्यर्थः; to शौचिका° A₂ adds the note शपथः. ५६१. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ यदि तन्म°; A₂ gloss [illegible] संहतसैन्यमध्यगाः इत्यर्थः.—²) Thus corr. by A₂ from A₁ बन्धुं. ५६३. ¹) Thus A₂; A₁ प्राज्ञोप्याज्ञां; R G follow A₂. ५६४. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ धैर्य°. ५७०. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ इति.—²) Thus corr. by later hand from A₁ बहुतरं; A₂ gloss [illegible].—³) A₂ gloss [illegible]. ५७३. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ पार्श्व°.—²) A₂ gloss [illegible].

575 सद्यो व्यापादिततनुः श्वासापूरितविग्रहः । अभेद्योहं तव कृतिर्मोक्षाय तरापगाम् ॥५७५॥

आरोढुकङ्कबन्धाय स्वोर्वोरुष्णीषपट्टिकाम् । बद्धा मया तां प्रविश्य क्षिप्रमेव पताम्भसि ॥५७६॥

नखनिर्भिन्नगात्राक्षरलिखितामिति संविदम् । दृष्ट्वा चावाप्य बलकण्ठनिबद्धांशुकपल्लवे ॥५७७॥ तिलकम् ॥

विस्मयखेदयोः पश्चात्पूर्वं स सरितस्ततः । प्रवाहे पतितो राजा परं पारं समासदत् ॥५७८॥

प्राप्तसैन्यः प्रविश्याथ क्षणेनैव निनाय सः । तमशेषं सभूपालं नेपालविषयं क्षयम् ॥५७९॥

580 रक्षिणोपि न यावत्तमजानन्बन्धनाच्युतम् । तावदेव कथाशेषं विषयं तं चकार सः ॥५८०॥

नृत्यत्कबन्धः स्वर्गस्त्रीमुक्तस्रक्तूर्यघोषवान् । भूपतेर्बन्धनान्मोक्षे बभूव समरोत्सवः ॥५८१॥

दावानलोल्बणभुवो गिरयो निदाघे यत्रैव दुरमितरे परिवर्जनीयाः ।
तत्रैव संभवति सान्द्रहिमप्रवाहैश्चित्रं तुषारशिखरी नितरां निषेव्यः ॥५८२॥

अब्जादीनां क्षणे यत्र जन्म स्वामिकुलामभूत् । तत्रैव मन्त्रिणश्चित्रं कृतिनो देवशर्मणः ॥५८३॥

नाभूद्धि सदृशः सूनुः स पितुर्मित्रशर्मणः । तमोमयो भासुरस्य भानोरिव शनैश्चरः ॥५८४॥

585 रत्नाकरोपमे तस्मिन्सन्निवेशमुपागते । प्राप्तामपि श्रियं मेने नृपतिर्हारितामिव ॥५८५॥

तस्य दिग्विजयस्यान्ते मानम्लानिर्विनिर्ययौ । मानसात्पृथिवीभर्तुर्नामास्योपक्रिया पुनः ॥५८६॥

चित्रं जितवतस्तस्य स्त्रीराज्ये मण्डलं महत् । इन्द्रियग्रामविजयं बहमन्यन्त भूभुजः ॥५८७॥

कर्णश्रीपटमाकृष्य स्त्रीराज्यान्निर्जिताद्भुतम् । धर्माधिकरणाख्यं च कर्मस्थानं विनिर्ममे ॥५८८॥

द्वितीयं चलगञ्जाख्यं कर्मस्थानमपि व्यधात् । उपयुक्तं प्रयाणेषु गञ्जे दूरस्थिते निजे ॥५८९॥

590 किमन्यत्कुञ्जावासनिवासिन्या जयश्रियः । चत्वारोम्बुधयोभूवन्विलासमणिदर्पणाः ॥५९०॥

पुनः प्रविश्य कश्मीरान्स भूपैः परिवारितः । चिराय बुभुजे राजा विजयोपार्जितां श्रियम् ॥५९१॥

तं कदाचिन्नृपं स्वप्ने सर्वाशाविजयोर्जितम् । पुमान्दिव्याकृतिः कोपि व्याजहार कृताञ्जलिः ॥५९२॥

ध्रुवं त्वद्विषये राजन्वसन्नस्मि सबान्धवः । नागेन्द्रोहं महापद्मनामा त्वां शरणं श्रितः ॥५९३॥

द्राविडो मान्त्रिकः कश्चिन्मामितो नेतुमुद्यतः । जलाकाङ्क्षिणि वित्तेन विक्रेतुं मरुमण्डले ॥५९४॥

595 तस्माच्चेत्पासि मां तत्ते स्वर्णधातुभुवं गिरिम् । त्वद्देशे दर्शयिष्यामि स्फीतोपकृतिकारिणः ॥५९५॥

राजा स्वप्ने निशम्येति दिक्षु संप्रेरितैश्चरैः । कुतोपि प्राप्तमानीय तं पप्रच्छ चिकीर्षितम् ॥५९६॥

दत्ताभयः स नागोक्तं यथावत्सर्वमुक्तवान् । सविस्मयेन भूभर्त्रा स्वयं भूयोप्यपृच्छ्यत ॥५९७॥

भूरियोजनविस्तीर्णात्सरसोभ्यन्तरात्त्वया । नागः प्रभावोत्कृष्टः स निष्क्रष्टुं शक्यते कथम् ॥५९८॥

स तं व्यजिज्ञपद्राजन्नचिन्त्या मन्त्रशक्तयः । ताश्चेद्दिदृक्षसे क्षिप्रमेत्याश्चर्यं विलोक्यताम् ॥५९९॥

600 अथानुगम्यमानः स राज्ञा प्राप्तः सरोन्तिकम् । अभिमन्त्र्योज्झितैर्बाणैर्द्राविडोशोषयज्जलम् ॥६००॥

---

५७५. [1]) A_2 gloss सद्यो व्यापादिततनुरित्यादि पताम्भसीत्यन्ता शिक्षा राज्ञः कृते नखनिर्भिन्नस्वशरीरवर्त्मना लिखिता तेन कृतशैत्य निश्चयेन स्वकीयकण्ठनिबद्धे वस्त्रखण्डे.—[2]) A_2 gloss अत एव कृतिवाचित्यर्थः.—[3]) A_1 originally कृतेर्मो°; to this reading refers the gloss of A_2. कृतेः सकाशादभेद्योऽहमित्यर्थः On altering the reading to कृतिर्मो°, A_3 has struck out the first gloss and added a fresh one: अहमभेद्यो कृतिरस्मि.—[4]) A_2 gloss मां कृतिरूपं. ५७६. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °कच्छबन्धाय.—[2]) A_2 gloss उष्णीषपट्टिका वेष्टनाख्यलघुवस्त्रविशेषः. ५८३. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 क्षणं. ५८४. [1]) Thus A R G; C नाभूद्विसदृश.—[2]) Thus A_1; A_3 भास्वरस्य. ५९६. [1]) Thus A_1, A_3 °प्रेषितैश्च°.

राजापश्यदतः पङ्क्तौ सुवर्णं भासुराननम् । विलसितैरवसुरत्नं भूरिहस्तोरणान्वितम् ॥६०१॥
मन्त्रसंकोचितं राजन्मुञ्चाम्यमुमिति ब्रुवन् । मा मंसीरिति भूपेन सोभिधाय न्यषिध्यत ॥६०२॥
मुक्तं राजाज्ञया तेन मन्त्रवीर्येण संवृते । सरोभूत्प्राग्वदस्थं तत्पुनर्व्यालनिरन्तरम् ॥६०३॥
द्राविडं द्रविणं दत्त्वा विसृज्याचिन्तयन्नृपः । दयाचायाप्यसौ नागः कथं स्वर्णाकरं गिरिम् ॥६०४॥
ध्यायन्तमेव तं स्वप्ने ततः प्रोवाच पन्नगः । केनोपकारेण गिरिः स्वर्णसूस्तव दर्श्यते ॥६०५॥
स्वदेशोयं विदेशोयमिति बुद्धेः प्रवर्तकः । अन्वयव्यतिरेकाभ्यां स्थिरभ्यासः शरीरिणाम् ॥६०६॥
शरणं त्वामहमगामवमानभयात्पुनः । शरण्येन सता तत्तु भवतैव प्रदर्शितम् ॥६०७॥
उदन्वानिव योक्षोभ्यो त्रायते संश्रितैः प्रभुः । का ह्रीस्ततोन्या सोन्यैर्येषामप्यभिभूयते ॥६०८॥
याभिरन्याभिभूताभिरीक्षितस्त्रातुमक्षमः । तासां केनाभिमानेन स्त्रीणां द्रक्ष्याम्यहं मुखम् ॥६०९॥
वैकारणसधर्माणो व्यामूढस्य भवाम ते । विडम्ब्यमानाः क्रीडार्थे ते वयं प्राकृता इव ॥६१०॥
अथ वा श्रीमदान्धानामप्रेक्षापूर्वकारिणाम् । यत्किंचनविधायित्वं पार्थिवानां किमद्भुतम् ॥६११॥
मन्यन्ते क्ष्माभुजः क्रीडामुन्नतानां विमाननाम् । यावज्जीवं तु सन्तापमरणं तां विदन्ति ते ॥६१२॥
उपेक्ष्यः पक्षे भूपानां मानः स्वार्थस्य सिद्धये । स तु प्राणानुपेक्ष्यापि पाल्यः पक्षे मनस्विनाम् ॥६१३॥
महतो येवमन्यन्ते घटन्ते च विमानितैः । मनःस्वरूपाभिज्ञत्वं तेषां केनानुमीयते ॥६१४॥
भवन्त इव तथापि न वयं व्यर्थदर्शनाः । ताम्रधातुरसस्त्वन्यो दर्श्यते तद्गिरिस्तव ॥६१५॥
इत्युक्त्वा संविदं तस्मै स्वप्न एव स तां ददौ । यया प्रबुद्धः प्रत्यूषे प्राप ताम्राकरं गिरिम् ॥६१६॥
स तस्मात्कमराज्यस्थात्ताम्रमाकृष्य निर्ममे । शतं दीनारकोटीनामेकोनं स्वाभिधाङ्कितम् ॥६१७॥
पूर्णं कोटिशतं कुर्याद्यः स मां निर्जयेदिति । दर्पभङ्गाय भूपानां समयं स्थापयन्नृपः ॥६१८॥
समस्या इव स क्ष्माभृत्तावशेषैर्विचेष्टितैः । विधेय तुल्यनिर्माणकुण्ठत्वायेति भूभृताम् ॥६१९॥
अथाकस्मान्महीपालः प्रजाभाग्यविपर्ययैः । त्यक्त्वा पैतामहं मार्गं ययौ पित्र्येण सोध्वना ॥६२०॥
किं दिग्जयादिभिः क्लेशैः स्वदेशादर्ज्यतां धनम् । इत्यर्थ्यमानः कायस्थैः स्वमण्डलमदण्डयत् ॥६२१॥
शिवदासादिभिर्लुब्धैर्धनस्थानाधिकारिभिः । प्रविवर्धितविस्रम्भः सोभूल्लोभवशंवदः ॥६२२॥
काश्मीरिकाणामुत्स्पर्शं निजाज्ञाव्यवधायकम् । कायस्थवक्त्रप्रेक्षित्वं ततः प्रभृति भूभृताम् ॥६२३॥
मन्त्रस्तस्य महीभर्तुर्योभूत्संनृपपदे । वात्सल्यबन्धचिन्तायां स एव स्थैर्यमाययौ ॥६२४॥
यत्सतां प्रशमाधायि पापस्योपदिदेश तत् । जयापीडस्य पाण्डित्यं प्रजापीडनशौण्डताम् ॥६२५॥
स सौदास इवानेकलोकप्राणापहारकृत् । वस्तुत्यकृत्यसौहित्यं स्वप्नेपि न समाययौ ॥६२६॥
कुर्मः किल्बिषमेतदेव हृदये कृत्वेति कौतूहलात्स्वैरिण्यः क्षितिपाश्च चिक्ष्वपलतां क्रौर्यं च कुर्युः सकृत् ।
पापाक्रान्तधियो भवन्त्यथ तथा नात्यन्तमुत्क्रान्त्योपि ता द्रवन्ते न च ते यथा स्वपितरो प्रान्तोपि शान्तत्रपाः ॥६२७॥

---

६०२. ¹) Emended; A सोऽभ्यधात. ६०३. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ वारि. ६०८. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °भूतये. ६१०. ¹) A₂ वैऽस्कारण°. ६१२. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ विमानितान्. ६१३. ¹) A₂ gloss स्वाभिम. ६१७. ¹) Thus A₁; A₂ दीनार°. ६२२. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °कारिभिः. ६२३. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ काश्मीरिका°. ६२७. ¹) Thus A₂; A₁ यथा.

लोभाभ्यासात्तथा क्रौर्ये स ययौ वत्सरत्रयम् । सह कार्यक्रमेणेव यथाहार्षीत्करत्फलम् ॥६२८॥

लुब्धस्य ध्वस्तधीर्भूभृत्स्वल्पवित्तलवप्रदान् । सर्वस्वहारिणो मेने कायस्थान्हितकारिणः ॥६२९॥

सामुद्रास्तिमयो नृपाश्च सदृशा एके हतारम्भतः स्वस्मादेव कणान्वयस्य जहतो जानन्ति ये हातृताम् ।

630 सर्वस्मात्स्फुटलुण्ठिताहितरतो लेशान्किलान्येपि ये दुष्कायस्थकुलस्य हन्त कलयन्त्यन्यार्हिताधायिताम् ॥६३०॥

सर्वकालं ब्राह्मणानामहो धैर्यमकुण्ठितम् । निस्त्रिंशस्य बभूवुर्ये तस्यापि परिपन्थिनः ॥ ६३१ ॥

देशान्तरं प्रयातेभ्यो ये शेषास्ते व्यरंसिषुः । विक्रोशन्तो न मरणाद्धरणाच्चापि पार्थिवं ॥६३२॥

विप्राणां शतमेकोनमेकाहेन विपद्यते । निवेद्यमेतद्विस्पृष्टे क्रौर्याक्रान्तोथ पार्थिवः ॥६३३॥

विपर्यस्तचरित्रस्य तस्य क्रूरस्य भूपतेः । एवं स्तुतिविपर्यासः काव्येष्वपि बुधैः कृतः ॥६३४॥

635 नितान्तं कृतकृत्यस्य गुणवृत्तिविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरम् ॥६३५॥

भाष्यव्याख्याक्षणे प्रोक्तैर्वैलक्षण्यवदतैः कृतः । सोयं तस्य विपर्यासो बुधैरेव प्रवर्तितः ॥६३६॥

• कृतविप्रोपसर्गस्य भूतनिष्ठाविधायिनः । श्रीजयापीडदेवस्य पाणिनेश्च किमन्तरम् ॥६३७॥

तुलमूल्यांपदर्शा च चन्द्रभागातटे स्थितः । विप्राणां शतमेकोनमभूणां तज्जले मृतम् ॥६३८॥

ततोग्रहारहरणादेव प्रविरतोभवत् । वास्तव्यानां ददौ भूमिं न तु निःशेषतो जही ॥६३९॥

640 अथ विज्ञप्तिसमये तुलमूल्योकसो द्विजाः । चुक्रुशुर्जातु तस्याग्रे प्रतीहारकराहताः ॥६४०॥

मनुमान्धातृरामाद्या बभूवुः प्रवरा नृपाः । अन्वभावि तदग्रेपि ब्राह्मणैर्न विमानना ॥६४१॥

सेन्द्रं स्वर्गं सशैलां क्ष्मां सनागेन्द्रं रसातलम् । निर्दग्धुं हि क्षणेनैव विप्राः शक्ताः प्रकोपिताः ॥६४२॥

तदाकर्ण्यास्त सामन्तन्यस्तपृष्ठः क्षमापतिः । उल्लासितैकभूलेखो दर्पाद्वचनमब्रवीत् ॥६४३॥

भिक्षाकणभुजां कोयं शठानां वो मदज्वरः । येनर्षय इव ब्रूथ प्रभावख्यापकं वचः ॥६४४॥

645 भीमभ्रूभङ्गभीतेषु तेषु तूष्णीं स्थितेष्वथ । इट्टिलाख्यस्तमाह स्म ब्रह्मतेजोनिधिर्द्विजः ॥६४५॥

राजन्युगानुरूप्येण भावाभावानुवर्तिनः । शासितुस्तेनुसारेण न कस्मादृषयो वयम् ॥६४६॥

आह स्म विश्वामित्रो वा वसिष्ठो वा तपोनिधिः । त्वमगस्त्योथ वा किं स्या इति दर्पेण तं नृपः ॥६४७॥

ज्वलन्निव ततः स्फूर्जत्तेजोदुष्प्रेक्ष्यविग्रहः । स फणीवोत्फणस्ताम्यन्कोपान्नृपतिमब्रवीत् ॥६४८॥

भवान्यदि हरिश्चन्द्रस्त्रिशङ्कुर्नहुषोपि वा । विश्वामित्रमुखेभ्योहं तदैको भवितुं क्षमः ॥६४९॥

650 विहस्येत्याह तं राजा विश्वामित्रादिकोपतः । हरिश्चन्द्रादयो नष्टास्त्वयि क्रुद्धे तु किं भवेत् ॥६५०॥

पाणिना ताडयन्नुर्वीं ततः क्रुद्धोभ्यधाद्द्विजः । मयि क्रुद्धे क्षणादेव ब्रह्मदण्डः पतेन्न किम् ॥६५१॥

तच्छ्रुत्वा विहसन्राजा कोपाद्ब्राह्मणमब्रवीत् । पततु ब्रह्मदण्डोसौ किमद्यापि विलम्ब्यते ॥६५२॥

नन्वयं पतितो जाल्मेत्यथ विप्रेण भाषिते । राज्ञः कनकदण्डोङ्गे वितानस्खलितोपतत् ॥६५३॥

---

६३०. 1) Thus A₁; A₂ हतान°.—2) Thus A₁; A₂ °तान्वि°. ६३३. 1) Thus A₁; A₂ °काहे चेति°. ६३६. 1) Thus A₁; A₂ सोके वै°.—2) Thus corr. by A₂ from A₁ विपर्यासे —3) Thus corr. by A₂ from A₁ विवर्तितः. ६३७. 1) A₂ gloss निष्ठामृत्यु इह नाशवाची. ६३८. 1) Thus corr. by A₂ from A₁ तूलमूल्ला°. ६४०. 1) Thus A₁; A₂ तूलमूली°. A₂ gloss तुलमूल्याख्यो ग्रामः. ६४४. 1) Thus corr. by A₂ from A₁ °ख्यापकं. ६४५. 1) Thus corr. by A₂ from A₁ तूर्णी.—2) Thus corr. by A₂ from A₁ इड्डिला°. ६४६. 1) A₂ विप्रा नृपानुवर्तिनः इत्यन्यपाठः. ६४८. 1) Thus A₁; A₂ दुष्प्रेक्ष°. ६४९. 1) A₂ gloss भवान्यदीति विश्वामित्रशापाद्धरिश्चन्द्रो भ्रष्टः स्वपदात् वसिष्ठशापात्त्रिशङ्कुर्भ्रष्टः अगस्त्यशापाच्च नहुषो भ्रष्टः इति तद्वृत्तान्तोऽत्र वचः.

कृतव्रणः स तेनाङ्गे विमर्शक्लिन्नविग्रहः । कीर्यमाणक्रिमिकुलः क्रकचैर्दारितैरभूत् ॥६५४॥
अनुभाव्य व्यथां भाविनिरयक्लेशवार्णिकाम् । गणरात्रेण तं प्राणाः काङ्क्षितापगमा जहुः ॥६५५॥ 655
प्रजादण्डकृतं दण्डं भुक्त्वा दण्डधराधिपः । अकाण्डदण्डसत्राय ययौ दण्डधरान्तिकम् ॥६५६॥
तस्याभिषिक्तचित्तस्य त्रिंशतं परिवत्सरान् । एवं प्रतापिनः सैकान्भूभोगो भूपतेरभूत् ॥६५७॥
तथा भूभुग्मत्स्या द्रविणकलुषान्तःकृततनुः स्थितिं स्वामुज्झन्तो विदधति कुमार्गानुसरणम् ।
क्रियन्ते कार्तान्तानुगविकृतकैवर्तनिवहैर्यथा प्रेतेकस्मात्स्थिरनिरयजालप्रणयिनः ॥६५८॥
कृतपापं तमुद्दिश्य विपन्नममृतप्रभा । मृतोद्धाराय तन्माता व्यधत्तामृतकेशवम् ॥६५९॥
ललितापीडनामाभूत्ततो वसुमतीपतिः । देव्यां दुर्गाभिधायां यो जयापीडादजायत ॥६६०॥ 660
बभूव रागिणो राज्ये राज्यकार्याण्यपश्यतः । यस्य वाराङ्गनाभोग्यं राज्यं दुर्नयदूषितम् ॥६६१॥
दुष्कृतेनार्जितं वित्तं पित्रा निरयभागिना । यं धारणादिषु न्यस्यन्ननुरूपं व्ययं व्यधात् ॥६६२॥
बन्धकीबन्धुभावेन प्राप्तराजगृहाश्रयाः । तं पांसुलीयविद्यानामन्तरङ्गं व्यधुर्विटाः ॥६६३॥
केशान्स्त्रीदशनच्छिन्नान्वक्षस्तलनखलाञ्छितम् । वपुषो मण्डनं मेने किरीटकटकोज्झितः ॥६६४॥
यो यो वेश्याकथाभिज्ञो यो यो नर्मविचक्षणः । स स तत्प्रियतां लेभे न शूरो न च पण्डितः ॥६६५॥ 665
अतृप्तः स्त्रीभिरल्पाभिरुग्ररागः स पार्थिवः । जडं मेने जयापीडं स्त्रीराज्यान्निर्गतं जितात् ॥६६६॥
दिग्विजयव्यसनिनः पूर्वभूपाञ्जहास सः । गणिकाभोगसुखितः स्वसामयिकमध्यगः ॥६६७॥
संकोचकारिणो वृद्धाञ्चर्मोत्सवेऽहेल्य वारयन् । तस्माद्विटजनो लेभे संप्रीतात्पारितोषिकम् ॥६६८॥
अङ्गचेट इव स्वच्छपरिहासविचक्षणः । सोऽलज्जयन्मन्त्रिवृद्धानास्थाने गणिकासखः ॥६६९॥
बन्धकीपादमुद्राङ्कं चारु प्रावरणादि सः । गौरवार्हान्गुरूकारः सचिवान्पर्यधापयत् ॥६७०॥ 670
मानी मनोरथो मन्त्री परं परिजहार तम् । अशक्नुवन्नमयितुं मध्यपातपराङ्मुखः ॥६७१॥
कुकृत्यं योगराहित्यं वैधुर्यं क्रोधवृत्तिता । ...... दुर्वृत्तस्य प्रभोरन्यत्परिहारान्न भेषजम् ॥६७२॥
सुवर्णपार्श्वं विप्रेभ्यो ददत्फलपुरं तथा । भूभुक्स लोचनोत्सं च द्वादशाब्दानभूद्विभुः ॥६७३॥
कल्याणदेव्यां संजातो जयापीडमहीभुजः । संग्रामापीडनामाथ बभूव भुवनेश्वरः ॥६७४॥
पृथिव्यापीड इत्यन्यन्नाम बिभ्रत्स भूपतिः । समाप्तिं सप्तभिर्वर्षैः साम्राज्यस्य समासदत् ॥६७५॥ 675
श्रीचिप्पटजयापीडो बृहस्पत्यपराभिधः । ललितापीडजो राजा शिशुर्देश्यस्ततोऽभवत् ॥६७६॥
रागपरिगृहीतस्य ललितापीडभूपतेः । वेश्यायां कल्यपाल्यां यो जयादेव्यामजायत ॥६७७॥
उष्पाकयस्यासुरग्रामकल्यपालस्य तां सुताम् । रूपलुब्धोऽवरुद्धां स्वामनैषीत्स हि भूपतिः ॥६७८॥
पद्मोत्पलककल्याणमम्मधर्मैः स मातुलैः । बालकैः पाल्यमानोऽभूल्लक्ष्मीभोगभागिभिः ॥६७९॥

---

६५४. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ विसर्प°. ६५८. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ क्रियते. ६६२. ¹) A₁ seems to have read बलात्°; corrected by A₂. ६६५. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °कथाविज्ञो. ६७१. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ सम्. ६७२. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ योगवाहित्यं.—²) Here seems to be a *lacuna* in the text. ६७३. ¹) A₃ gloss सुवर्णपार्श्व.—²) A₃ gloss परिहासपुरसमीपे. ६७८. ¹) A₃ gloss कल्या सुरा पाल्यतेऽनेनेति कल्यपालः कल्यपाल इति भाषया.—²) Thus corr. by A₃; two aksharas of A₁, corresponding to रुद्धा, are illegible on account of an ink blot. A₃ gloss अवरुद्धा उरद्धा इति भाषया. ६७९. ¹) Thus A₁; A₂ °धर्मैः.

680 तस्य पञ्च महाशब्दाञ्छ्यायानुत्पलकोऽग्रहीत् । अन्ये जगृहिरेऽन्यानि कर्मस्थानानि[1] मातुलाः ॥६८०॥
आयत्तीकृतसाम्राज्यैर्भ्रातृभिर्नन्दिताशया । भूभृज्जनन्या विदधे जयादेव्या जयेश्वरः ॥६८१॥
राज्ञां कृपणवित्तैर्यत्प्रविष्टैर्दुर्व्ययं धनम् । अचिरान्नीयते शान्तिमपूर्वैः कैश्चिदेव तत् ॥६८२॥
जयापीडस्य यत्किंचित्सूनुना हि व्ययीकृतम् । समुत्पलैरशेषं तैः क्रमेण हृतं वसु ॥६८३॥
भगिनीभगसौभाग्यसंभवैर्विभवैः कृताः । तेऽभङ्गुराणां भोगानां भोक्तारो भाग्यभागिनः । ६८४॥
685 निरङ्कुशं चेष्टमानाः शनकैस्त्यक्तधीभयात् । ते स्वकीयान्नृपानाशामकुलीनाः शशङ्किरे ॥६८५॥
अथाभिचारक्रियया मिथः संमन्त्र्य पापिभिः । राज्येच्छया तैः स्वकीयः स्वामी च स नृपो हतः ॥६८६॥
भुक्तासिनौ द्वादशाब्दांस्तस्मिन्व्यापादिते तथा । नैच्छन्नेकस्य ते राज्यं परस्परमहंकृताः ॥६८७॥
तेषामाक्रान्तदेशानां[1] नाममात्रमहीपतीन् । तांस्तान्कर्तुममात्यान्त्विरोधोऽन्योन्यमुद्ययौ[2] ॥६८८॥
अथ मेघावलीदेव्यां जातो वप्पियभूपतेः । अजेयोऽप्यबालिकतया योऽभूद्राज्यविवर्जितः ॥६८९॥
690 सोऽयं त्रिभुवनापीडो जयादेव्यामजीजनत् । राजानमजितापीडं तं बलादुत्पलोऽव्यधात् ॥६९०॥ युग्मम्[1] ॥
शैडाविगणनास्थाननिष्पन्दोऽस्यां नृपाश्च ते । पञ्चमाहणनास्थानादशमाच्छादने ददुः ॥६९१॥
एकसंभाषणात्खेदं यास्यन्त्येषु दिने दिने । पञ्च तुल्यसुखाश्चैच्छुःस्थो राजा तदाश्रितः ॥६९२॥
ते राजन्यजितापीडे राज्योत्पत्त्यपहारिणः । पुरदेवगृहादीनां प्रतिष्ठाकर्म चक्रिरे ॥६९३॥
सापत्न्यास्ते बुभुजिरे राज्यं स्वामिविवर्जितम् । निर्जने महिषं श्रान्तं मिथः सेर्ष्या वृका इव ॥६९४॥
695 उत्पलेनोत्पलस्वामी तथोत्पलपुरं कृतम् । पद्मस्य पद्मस्वाम्यास्ते कृतिः पद्मपुरं तथा ॥६९५॥
वधूर्धन्त पद्मस्य गुणादेवी गुणोज्ज्वला । मठमेकमधिष्ठाने द्वितीयं विजयेश्वरे ॥६९६॥
धर्मो धर्मोद्यमी हेतुर्धर्मस्वामिविनिर्मितेः । कल्याणवर्मा सत्कर्मा कल्याणस्वामिकेशवे ॥६९७॥
दीनाराणां सहस्राणि पञ्चोपकरणं कृती । एकैकस्याः सुधीर्धेनोः कृत्वा मम्मो महाधनः ॥६९८॥
पञ्चाशीतिसहस्राणि गवां दत्त्वा प्रकल्पयन् । कुम्भप्रतिष्ठासंभारं यो मम्मस्वामिनं व्यधात् ॥६९९॥
700 तस्यैकस्यैव सामर्थ्यं कः संख्यां कर्तुमर्हति । भ्रातॄणां किं पुनस्तेषां सर्वेषां भूरिसंपदाम् ॥७००॥
द्रोहार्जितास्तु वा लक्ष्मीः सुकृतोपार्जिताथ वा । सर्वेषां स्पृहणीयैव तेषां दातृतया तया ॥७०१॥
कृता देवगृहास्तैर्ये तत्पार्श्वेऽन्यसुरास्पदैः । दिङ्मातङ्गसमीपस्थकलभौपम्यमाश्रितम् ॥७०२॥
एकोननवते वर्षे स्वकीये शान्तिमागते । निर्विघ्नभोगास्तेऽभुञ्जन्षड्विंशाब्दास्त्ययावधि ॥७०३॥
अथ मम्मोत्पलकयोरभूद्दारुणो रणः । रुद्धप्रवाहा यत्रासीद्वितस्ता सुभटैर्हतैः ॥७०४॥
705 कविर्बुधमनःसिन्धुशशाङ्कः शङ्कुकाभिधः । यमुद्दिश्याकरोत्काव्यं भुवनाभ्युदयाभिधम् ॥७०५॥

६८० [1]) A_2 gloss कर्मस्थानानि कारखान इति प्रसिद्धानि. ६८१. [1]) A_2 glosses ललितापीडेन and पद्मोत्पलकादिभिः.
६८८. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °देशानां.—[2]) A_1 wrote °मतामान्याहि°; A_2 altered this to °मतन्मत्या; A_3 has struck out the reading of A_2 and has written above °मतामान्यान्वि°.—[3]) Thus corr. by A_3 from A_1 °याववौ. ६९०. [1]) युग्मम् added by A_3. ६९१. [1]) Thus corr. by a later hand from A_1 शैडा°; R Edd. शेडा°; G शेडा°. Cf. viii. 578 (C.).—[2]) A_2 gives the marginal note पञ्चमहाशब्दनामस्थानकं विधान नवमामाहि एषां चतुर्णां सम्बन्धी एकोत्पत्तिप्रवेशः स पञ्चमगणनास्थानमिति लोकाचारः. ६९२. [1]) Thus A_1; A_2 °सुखान्यै° ६९९ [1]) To this verse seems to refer the gloss of A_2: मम्मस्वामी.
७०५. [1]) A_2 gloss श्रीशङ्कुकाभिधः प्रसिद्ध आलङ्कारिकः यस्य मतं रसनिरूपणे काव्यप्रकाशे चतुर्थोल्लासे श्रीमम्मटाचार्येण निरूपितम्.

मम्मश्चतुर्यशोवर्मा संग्रामार्थे व्यपाहरत् । स यत्र तेजः शूराणां नक्षत्राणामिवार्यमा ॥७०६॥
अथोत्पाट्याजितापीडं संग्रामापीडसंभवः । अनङ्गापीडनामाभूत्कृतो मम्मादिभिर्नृपः ॥७०७॥
मम्मोत्साहासहिष्णुत्वात्संभृतामर्षवैकृतः । तस्य राज्यं ह्यपाशीत्सुखवर्मोत्पलात्मजः ॥७०८॥
वर्षत्रयेणोत्पलके ततः प्रमयमागते । स चकारोत्पलापीडमजितापीडजं नृपम् ॥७०९॥
तेषामाश्वयुजीराजसदृशानां महीभुजाम् । भृत्यापि भृत्याः कृतिनो विभूतिं केपि लेभिरे ॥७१०॥ 710
सांधिविग्रहिकस्तस्य रत्नो नाम विभूतिभाक् । तस्मिन्कालेपि यश्चक्रे रत्नस्वामिसुरास्पदम् ॥७११॥
भेजुर्दार्वाभिसारादीन्देशानुपलभ्य भूपताम् । विमलाख्या ग्रामभुजो नराख्या व्यवहारिणः ॥७१२॥
राज्ञां कार्कोटवंश्यानां क्षीणप्रायमभूत्कुलम् । वंश्यास्तूत्पलकुल्यानां भुवि वैपुल्यमाययौ ॥७१३॥
सामर्थ्योपनतप्रायपार्थिवस्यो व्यपद्यत । विद्वेषात्सुखवर्माथ मुक्ताकण्ठेन स्वबन्धुना ॥७१४॥
ततः शूराभिधो मन्त्री सुखवर्मात्मजेकरोत् । राज्ययोग्योयमित्यास्थां सगुणेवन्तिवर्मणि ॥७१५॥ 715
एकत्रिंशे स वर्षेथ प्रजाविप्लवशान्तये । विनिवार्योत्पलापीडं तमेव नृपतिं व्यधात् ॥७१६॥
यत्कृते विफलक्लेशा आसन्पितृपितामहाः । पौत्रेण हेलया प्राप्ता सा सिद्धिः पुण्यकर्मणा ॥७१७॥
कुम्भाः पयोनिधिपयोहरणप्रवृत्ता नित्यं वहन्ति किल ये विफलश्रमत्वम् ।
चित्रं क्षणादिह तदेकसमुद्भवेन संदर्शिता निखिलवारिधिपानलीला ॥७१८॥
अभृत तदनु मूर्ध्नि राजलक्ष्मीघटितकटाक्षकृतादिपट्टबन्धे ।
कनकघटमुखाश्रयाभिषेकं झटिति पतन्तमवन्तिवर्मदेवः ॥७१९॥
संप्राप्तावुपदेष्टुमिन्दुतपनावुक्तं स्ववंशोद्भवैर्भूपालैर्नवराज्यतन्त्रमिव स श्रोत्रद्वये धारयन् ।
राजा मण्डनकुण्डलद्वयमिषात्स्वच्छातपत्रच्छलाल्लक्ष्मीविष्टरपुण्डरीकघटितच्छायोदयो विद्युते ॥७२०॥ 720

[1]इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां चतुर्थस्तरङ्गः ॥
समाशतद्वये षड्युते मासेषु षट्सु च । निर्दशाहेषु कार्कोटवंशे समदशाभवन् ॥

---

७०९. [1]) A_4 gloss सुखवर्मा. ७१०. [1]) Thus corr. by A_1 from °युजो नासन्[2]; A_2 gloss आश्वयुजे मासि चन्द्रवंशे ये निर्गच्छन्ति ते देवारका इति प्रसिद्धास्तत्सदृशानां.—[2]) Thus A_2; A_1 कृतिनः. ७१६. [1]) A_4 gloss अवन्तिवर्माणम्. ७१९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तदुह. ७२०. [1]) Thus A_1; A_2 °तपनौ ढुक्तं. *Colophon.* [1]) A_2 inserts before this the following note: रा १० सं ७१६ आश्विनः राज्ञानः ०० सं १९८६

॥ पञ्चमस्तरङ्गः ॥

काव्येतेषु रुचिः कचेषु फणिनां पुंस्कोकिलस्येव ते गोभिः कण्ठतटस्य हृष्यति पुरो हृक्पद्य चक्षुःश्रुतेः ।
संधानेऽभिनवे मिथो भगवतोर्जिह्वापृथक्स्पन्दिनी[2] भिक्षार्थी सदृशाक्षरामपि वदन्त्येवं गिरं पातु वः ॥१॥
अवन्तिवर्मा साम्राज्यं प्राप्य पाटितकण्टकः । चकार चरितैश्चित्रं सतां कण्टकितं वपुः ॥२॥
आसतां क्षितिपामात्यौ तौ द्वावपि परस्परम् । आज्ञादाने परिवृढौ भृत्यावाज्ञापरिग्रहे ॥३॥
कृतज्ञः क्षान्तिमान्क्ष्माभृन्मन्त्री भक्तः स्मयोज्झितः । अभङ्गुरोऽयं संयोगः सुकृतैर्जातु दृश्यते ॥४॥
5 विवेक्ता प्राप्तराज्यः स क्ष्माभृद्वीक्ष्य नृपश्रियम् । अविलुप्तस्मृतिर्धीमानस्मरेवमचिन्तयत् ॥५॥
गोभुजां वल्लभा लक्ष्मीर्मातङ्गोत्सङ्गलालिता । सेयं स्पृहां समुत्पाद्य दूषयत्युन्नतात्मनः ॥६॥
स नास्ति कश्चित्प्रथमं यः प्रदर्श्यानुकूलताम् । संताप्यते न चरमं नीचमीत्येव नानया ॥७॥
चपलाभिः प्रवृद्धेयं स्ववेश्याभिः सहाम्बुधौ । तदेकचारिणीवृत्तमनया शिक्षितं कुतः ॥८॥
निःस्नेहा नान्वगात्कांश्चिच्चिरं संस्तुताप्यसौ । परलोकाध्वगान्भूपानपाथेयानबान्धवान् ॥९॥
10 हेमभोजनभाण्डादि भाण्डागारे यदर्जितम् । कस्मादस्य न नाथास्ते लोकान्तरगता नृपाः ॥१०॥
अन्योच्छिष्टेषु पात्रेषु भुक्तैतेषु महीभुजः । कस्मान्न लज्जामवहञ्शौचचिन्तां न वा दधुः ॥११॥
स्थूलेषु राजतस्थालकपालेष्ववलोकितैः । प्रेतभूपालनामाङ्कैः शङ्का कस्य न जायते ॥१२॥
कृष्टाः प्रविष्टे ये कालपाशे कण्ठान्मुमूर्षताम् । अशस्ता अपवित्राश्च ते हाराः कस्य हारिणः ॥१३॥
संदूष्य बाष्पैर्दुःखोष्णैस्त्यक्तान्पूर्वैर्मुमूर्षुभिः । स्पृशन्नेतानलंकारान्न कः संकोचमाप्नुयात् ॥१४॥
या वारिराशिसलिलान्तरसंनिधानसंसेवयापि सततं मलिनैव लक्ष्मीः ।
15 पात्रेषु रोरशिखिभागिषु सा विमुक्ता वैमल्यमेति हरिणीव हुताशशौचा ॥१५॥

---

१. [1]) A₃ gloss: काव्येतेषु इति । एतेषु प्रस्तुतविषयेषु फणिनां सर्पाणां कचेषु बन्धनेषु ते कापि रुचिः कश्चिदभिलाषोऽस्ति । अत्र जूट-कक्ष्यादिबन्धनार्थमत्यन्तं सर्पानभिलषसीति देवीवचनम् । बन्धनस्थानानां कण्ठप्रकोष्ठकक्ष्यादीनां बहुत्वाद्बन्धानामपि बहुवचनम् । एतेषु कचेषु केशेषु फणिनां सम्बन्धिनी अर्थान्नोक्तकारिणी कापि रुचिरनिर्वचनीया कान्तिस्तवास्ति तव केशानामञ्जनराशासिव श्यामत्वानीव मोहो जायते इति महादेववचनम् । पुंस्कोकिलस्येव तव कण्ठतटस्य गोभिर्ध्वनैः चक्षुःश्रुतेः सर्पस्य दृक् नेत्रं हृष्यति मोदते । कोकिलरुतमिव तव कण्ठध्वनिं श्रुत्वा सर्पस्य दृग्हर्षः सर्पाणां चक्षुरेव श्रवणस्थानीयमित्यतो दृक् हृष्यतीत्युक्तम् । गीतप्रियो हि सर्पः । उक्तम् । हि श्रुत्वैव पश्चुर्वेत्ति वेत्ति गीतरसं फणी । साहित्यामृतसारस्य शङ्करो वेत्ति वा न वेति ॥ इति महादेववचनम् ॥ देवीवचनं तु । तव कण्ठतटस्य कोकिलस्येव करे पुरो मे नेत्रं हृष्यति । गोभिः किरणैः । कोकिलतुल्यवर्णकण्ठतटनैल्यदर्शनेन सर्पस्य दृग्हर्षः दृग्विकासः कोकिलरुतं श्रुत्वा सर्पाणां नेत्रविकासो जायते शीतसमये तु संकोच इति लौकिकाः ॥.—[2]) Thus A₂; A₁° स्पर्धिनी. ३. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ °धाने. ७. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ °कूल्यताम्. १०. [1]) न supplied by A₂. १५. [1]) A₂ gloss रोर: दरिद्रः.—[2]) A₁ °शौचे altered by later hand to °शौचा; A₂ glosses: अभिशौचायां मृगाणां अभिना लोमशुद्धिः अग्निशौचवस्त्रवत्, and हुताशेनाग्निना शौचं शुद्धिर्यस्याः सा हुताशशौचा । हरिणी मृगी इव यथा सा अग्नौ प्रक्षिप्तदेहा सती शुद्धलोमा भवति तद्वत्.

इति निर्धार्य नृपतिर्नीत्वा स्वर्णादि चूर्णताम् । निधेरञ्जलिभिः प्रादाद्विजन्मभ्यः करम्भकम् ॥१६॥
साधु भूपेति सक्तूंश्च हर्षाभिगीरयं द्विजः । प्राश्नन्त्सिक्तविति वदन्नेकः प्रापाञ्जलीन्बहून् ॥१७॥
लक्ष्मीं कृत्वार्थिसात्कृत्स्नां कृतिनावन्तिवर्मणा । विभूतिश्चामरच्छत्रमात्रशेषा व्यधीयत ॥१८॥
अनन्तसंपत्संपन्नभूरिगोत्रगतिद्रवे । राजश्रीर्दुर्जरा तस्य नवत्वे भुभुजोभवत् ॥१९॥
पितृव्यान्समरे भ्रातॄन्भ्रातृव्यांश्च विजित्य सः । चकार भूरिभिर्वारै राज्यं विगतकण्टकम् ॥२०॥ 20
राज्यं निष्पाद्य निर्विघ्नमथ वात्सल्यपेशलः । विभज्य बन्धुभृत्येषु बुभुजे पार्थिवः श्रियम् ॥२१॥
भ्राता द्वैमातुरस्तेन शूरवर्माभिधः सुधीः । ज्ञातिप्रियेण वितते यौवराज्येभ्यषिच्यत ॥२२॥
गोधूयांहस्तिकर्णाख्यावग्रहारौ प्रदाय यः । शूरवर्मस्वामिनं च गोकुलं च विनिर्ममे ॥२३॥
संपूर्णः पूर्णमहिमामर्त्यमाहात्म्यमन्दिरम् । पञ्चहस्तामदश्चक्रे मठं सुकृतकर्मठः ॥२४॥
भ्राता व्यधत्त नृपतेरपरः समराभिधः । केशवं चतुरात्मानं समरस्वामिनं तथा ॥२५॥ 25
द्वौ शूरावरजौ धीरविज्ञपाख्यौ निजाख्यया । व्यधत्तां विबुधावासौ द्वावन्यौ गणनापती ॥२६॥
भूत्वा मातुलतां छत्रप्रभावानुभवौ भुवि । मतौ सचिवभावेन हराबासाम्बसभ्यताम् ॥२७॥ युग्मम् ॥
राजद्वारिकः श्रीमाञ्छूरस्यासीन्महोदयः । महोदयस्वामिनो यः प्रतिष्ठां समपादयत् ॥२८॥
रामटाख्यमुपाध्यायं ख्यातव्याकरणश्रमम् । व्याख्यातृपदके चक्रे स तस्मिन्सुरमन्दिरे ॥२९॥
अमात्येन महीभर्तुः श्रीप्रभाकरवर्मणा । कृतं प्रभाकरस्वामिनाम्नो विष्णोर्निकेतनम् ॥३०॥ 30
आयातेन शुकैः सार्धं रत्ना गृहशुकेन यः । मुक्ताः प्राप्य प्रतिष्ठायां चक्रे ख्यातां शुकावलीम् ॥३१॥
विच्छिन्नप्रसरा विद्या भूयः शूरेण मन्त्रिणा । सत्कृत्य विबुधः सभ्यान्देशेस्मिन्नवतारिता ॥३२॥
युग्यैः क्षितिभुजां योग्यैरुह्यमाना महर्द्धयः । बुधाः प्रवृत्तसत्कारा विविशुर्भूपतेः सभाम् ॥३३॥
मुक्ताकणः शिवस्वामी कविरानन्दवर्धनः । प्रथां रत्नाकरश्चागात्साम्राज्येवन्तिवर्मणः ॥३४॥
आस्थाने कृतमन्दारो बन्दी शूरस्य मन्त्रिणः । संकल्पस्मृतिमाधातुमिमामार्यां सदापठत् ॥३५॥ 35
अयमवसर उपकृतये प्रकृतिचला यावदस्ति संपदियम् । विपदि सदाभ्युदयिन्यां पुनरुपकर्तुं कुतोवसरः ॥३६॥
कृतः सुरेश्वरीक्षेत्रे बहुगेहविधायिना । शिवयोर्मिथयोस्तेन प्रासादः सोव्ययस्थितिः ॥३७॥
शूरेश्वरं प्रतिष्ठाप्य स्ववेश्मेव समुन्नतम् । चक्रे शूरमठं धीमान्स भोगाय तपस्विनाम् ॥३८॥
स्वकृते पत्तनवरे तेन शूरपुराभिधे । क्रमवर्तप्रदेशस्थो द्रङ्गोभूमिनिवेशितः ॥३९॥
सुरेश्वरीप्राङ्गणतश्चक्रे भूतेश्वरं हरम् । मठं शूरमठान्तश्च भूराजो रत्नवर्धनः ॥४०॥ 40
काव्यदेव्यभिधा शूरवधूः शुद्धान्वया व्यधात् । सदाशिवं सुरेश्वर्यां काव्यदेवीश्वराभिधम् ॥४१॥

---

१६. ¹) A_2 gloss [illegible] मौक्तिकादेः परिग्रहः.—²) A_2 glosses [illegible] and करम्भं [illegible] इति भाषया. २३. ¹) A_2 gloss [illegible].—²) A_2 gloss [illegible].—³) A_2 विधाय. २४. ¹) Thus A_1; A_2 संपूर्णपुण्यमहिमा.—²) Thus A_1; A_2 मन्त्रणा°.—³) A_2 gloss [illegible]. २५. ¹) A_2 gloss [illegible]. २७. ¹) तु written above the line by A_2; corresponding letter of A_1 smeared over. A_2 gloss [illegible].—²) Thus corr. by A_2 from A_1 पुरी. २८. ¹) A_2 gloss [illegible]. ३१. ¹) सार्धं supplied by A_2 in space left by A_1.—²) Thus corr. by later hand from A_1 [illegible]°. ३४. ¹) A_2 gloss आनन्दवर्धनः [illegible].—²) A_2 gloss रत्नाकरः [illegible]. ३६. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 सदाभ्यु°. ३८. ¹) A_2 gloss शूरपुरे. ३९. ¹) A_2 gloss [illegible].—²) A_2 gloss [illegible].

निर्मत्सरोवन्तिवर्मा सोदरेभ्योनपायिनीम् । शूराय च सपुत्राय नृपतिप्रक्रियां ददौ ॥४२॥
छन्दानुवर्ती भूपालो दैवतस्येव मन्त्रिणः । आ बाल्याद्वैष्णवोप्यासीच्छैवतामुपदर्शयन् ॥४३॥
क्षेत्रे विश्वैकसाराख्ये मृतानामपवर्गदे । भूरिभोगास्पदं राज्ञा तेनावन्तिपुरं कृतम् ॥४४॥
45 अवन्तिस्वामिनं तत्र प्राग्राज्याधिगमात्कृती । विधाय प्राप्तसाम्राज्यश्चक्रेवन्तीश्वरं तदा ॥४५॥
त्रिपुरेश्वरभूतेशविजयेशेषु भूभृता । स्नानद्रोण्या रूप्यमय्या तेन पीठत्रयं कृतम् ॥४६॥
शूरस्यापि नरेन्द्रं तं ध्यायतः स्वाधिदैवतम् । तत्प्रियार्थमुपेक्ष्योभूद्धर्मः प्राणाः सुतोपि वा ॥४७॥
तथा चार्चयितुं जातु यातो भूतेश्वरं नृपः । विभवानुगुणे स्वस्मिन्पूजोपकरणेर्पिते ॥४८॥
ददर्श पीठे देवस्य पूजकैरुपपादितम् । वन्यमुत्पलशाकाख्यं तिक्तशाकमवस्थितम् ॥४९॥
50 तत्रस्थाः क्ष्माभुजा पृष्टास्तन्निवेदनकारणम् । व्याजिज्ञपन्क्षितिन्यस्तजानुप्राञ्जलयस्ततः ॥५०॥
डामरो धन्वनामास्ति लहरे विषये बली । शूरस्य मन्त्रिणो देव सेवको यः सुतोपमः ॥५१॥
हृतेषु तेन ग्रामेषु निरवग्रहशक्तिना । निवेद्यमेतदेवास्मै भूतेशाय निवेद्यते ॥५२॥
अकाण्डशूलजनितां पार्थिवः कथयन्व्यथाम् । श्रुतमश्रुतवत्कृत्वा त्यक्तपूजोथ निर्ययौ ॥५३॥
पूजां संत्यज्य गमनं शूलं चाकस्मिकं प्रभोः । सहेतुकं वितर्क्य शूरो वृत्तान्तान्वेषकोभवत् ॥५४॥
55 ज्ञाततत्त्वस्ततस्तूर्णं भूतेशाभ्यर्णवर्तिनः । क्रुद्धः समागृहकस्थं भैरवस्याविशद्गृहम् ॥५५॥
निषिद्धजनबाहुल्याद्भूत्वा विरलपार्श्वगः । प्राहिणोद्धन्वमानेतुं ततो दूतान्पुनः पुनः ॥५६॥
स क्षितिं पत्तिपृतनासंमर्देन प्रकम्पयन् । अप्रकम्पतनुः प्राप क्रूरः शूरान्तिकं शनैः ॥५७॥
तस्य प्रविष्टमात्रस्य शास्त्रिणः शूरचोदिताः । मुण्डं सजीवितस्यैव चिच्छिदुर्भैरवाग्रतः ॥५८॥
आसन्ने सरसि क्षिप्त्वा रुधिरोद्गारि तद्वपुः । क्ष्मापतेः क्षालितामर्षो धीरः शूरो विनिर्ययौ ॥५९॥
60 तस्य श्रुत्वा शिरश्छेदं स्वपुत्रस्येव मन्त्रिणा । क्षीणमन्युः क्षितिपतिः सचैलस्न इवाभवत् ॥६०॥
शूरोथ पृष्टकुशलो निर्व्यथोस्मीति भाषिणम् । उत्थाप्य तल्पात्तं देवं पूजाशेषमकारयत् ॥६१॥
इत्थं समस्तकृत्येषु भावज्ञः स महीपतेः । अनुरक्त्येव हितं तत्तत्प्राणांस्त्यक्त्वाप्यसाधयत् ॥६२॥
परस्परमनुत्पन्नमन्युकालुष्यदूषणौ । न दृष्टौ न श्रुतौ याभ्यां तादृशौ राजमन्त्रिणौ ॥६३॥
श्रीमेघवाहनस्येव साम्राज्येवन्तिवर्मणः । अशेषप्राणिनामासीदमारो दश वत्सरान् ॥६४॥
65 जलं जहद्भिः शिशिरं तटानेत्याकुतोभयैः । तत्कालं सेवितः पृष्ठे पाठीनैः शरदातपः ॥६५॥
अनुग्रहाय लोकानां भट्टश्रीकल्लटादयः । अवन्तिवर्मणः काले सिद्धा भुवमवातरन् ॥६६॥
चरित्रे बहुवक्तव्ये येषामेकस्य पावनः । अयं प्रासङ्गिकः कश्चिद्वृत्तान्तो वर्णयिष्यते ॥६७॥
देशः प्रबलतोयोयं महापद्मसरोजलैः । कूलिनीभिश्च शबलः स्वल्पोत्पत्तिः सदाभवत् ॥६८॥
ललितादित्यभूभर्तुरुद्योगेन बलीयसा । किंचिदाकृष्टसलिलः प्रापोत्पत्तिं मनाक्ततः ॥६९॥

४४. [1]) A₂ gloss विश्वैकसाराख्ये भारसो इति ग्रामे.—[2]) Thus corr. by later hand from A₁ राजा. ४८. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ जातो. ५१. [1]) A₂ gloss लार् इति प्रसिद्धे राष्ट्रे. ५५. [1]) A₂ separates स from the following and gives the gloss शूरः to स. ५६. [1]) Thus A₁; A₂ °बाहुल्यो भूत्वा. ५७. [1]) Thus A₂; A₁ क्रुरः. ६०. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ श्रण°.

जयापीडे क्रमात्प्राप्ते स्वल्पवीर्येषु राजसु । सलिलोपप्लवैरासीत्पुनरेवावृता क्षितिः ॥७०॥ 70

दीनाराणां दशशती पञ्चाशत्यधिकाभवत् । धान्यखारीक्रये हेतुर्देशे दुर्भिक्षविप्लवे ॥७१॥

अवन्तिवर्मणः पुण्यैर्जन्मुज्जीवयितुं ततः । स्वयमन्नपतिः श्रीमान्सुय्यः क्षितिमवातरत् ॥७२॥

यस्याविज्ञातसंभूतेस्तुर्ये कालेऽपि निश्चितम् । अयोनिजत्वं कृतिनश्चरितैर्भुवनाद्भुतैः ॥७३॥

पुरा रथ्यारजःपुञ्जं संमार्जन्ती विधानवत् । सुय्याभिधाना चण्डाली मृद्भाण्डं प्राप नूतनम् ॥७४॥

तस्मिन्पिधानमुद्धृत्य सापश्यन्मध्यशायिनम् । बालं कमलपत्राक्षं चर्वन्तं स्वकराङ्गुलीः ॥७५॥ 75

मात्रा कयापि त्यक्तोऽसौ क्षुत्परो मन्दभाग्यया । अयेति चिन्तयन्त्यासीत्सा स्नेहात्प्रस्नुतस्तनी ॥७६॥

अदूषयन्स्वां स्पर्शेन धात्र्याः शूद्रस्त्रियो गृहे । तया विहितवृत्तिः स शिशुर्वृद्धिमनीयत ॥७७॥

स सुय्यनामा मतिमान्प्रवृद्धः शिक्षिताक्षरः । कस्याप्यासीद्गृहपतेरर्भकाध्यापको गृहे ॥७८॥

नतकायादिनियमैस्तं सतां हृदयंगमम् । गोष्ठीषु विशदप्रज्ञं विदग्धाः पर्यवारयन् ॥७९॥

तेषां कथास्ववस्थासु निन्दतां जलविप्लवम् । धीरस्ति मे निरर्थस्तु किं कुर्यामिति सोऽब्रवीत् ॥८०॥ 80

उन्मत्तस्येव वदतस्तस्य तद्वियमादृतः । निशम्य भूभृच्चारेभ्यश्चिरमासीत्सविस्मयः ॥८१॥

ततस्तमानीय नृपः किं ब्रूष इति पृष्टवान् । धीरस्तीत्याह राजाग्रेऽभ्यवोचत्सोऽप्यसंभ्रमः ॥८२॥

वातूलोऽसाविति निजैरुक्तोऽप्यथ महीपतिः । धियं दिदृक्षुर्विदधे तस्यायत्तं निजं धनम् ॥८३॥

कोशाद्दीनारभाण्डानि बहून्यादाय हेलया । ययौ मडवराज्यं स नावमारुह्य रंहसा ॥८४॥

ग्रामे तत्र प्रवृद्धाम्भुनिमग्ने नन्दकाभिधे । एकं निक्षिप्य दीनारभाण्डं व्यावर्तत द्रुतम् ॥८५॥ 85

सत्यं वातूल एवासौ सभ्येष्वपि वदत्स्वपि । वार्तां निशम्य तां राजा तच्चिह्नान्वेषकोऽभवत् ॥८६॥

क्रमराज्यं स संप्राप्य देशे यक्षदराभिधे । अञ्जलिभ्यां निचिक्षेप दीनारान्सलिलान्तरे ॥८७॥

यत्र तीरद्वयालम्बिशैलनिर्लुठिताः शिलाः । चक्रुर्वितस्तां निष्पीड्य पयः प्रतिपयोन्मुखम् ॥८८॥

दुर्भिक्षोपहता ग्राम्या दीनारान्वेषिणस्तदा । शिलाः प्रवाहादुद्धृत्य वितस्तां समशोधयन् ॥८९॥

एवं दिनानि द्वित्राणि पयो युक्त्या विकृष्य तत् । वितस्तामेकतः स्थानात्कर्मकृद्भिरबन्धयत् ॥९०॥ 90

पाषाणसेतुबन्धेन सुय्येनाद्भुतकर्मणा । सप्ताहमप्रवहता निखिला नीलजा सरित् ॥९१॥

अधः प्रवाहं संशोध्य लुठदश्मप्रतिक्रियाम् । कृत्वा बद्धैः शिलाबन्धैः सेतुबन्धमपाटयत् ॥९२॥

चिरकालनिरोधेन सोत्कण्ठेवाम्बुधिं प्रति । ततः प्रावर्तत जवाद्गन्तुं सागरगामिनी ॥९३॥

जम्बालाङ्का स्फुरन्मीना भूर्बभौ सलिलोज्झिता । व्यक्तकार्ष्ण्या सनक्षत्रा निर्मेघेव नभःस्थली ॥९४॥

यत्र यत्र विवेदौघबन्धं सलिलविप्लवे । तत्र तत्र वितस्तायाः प्रवाहान्नूतनान्व्यधात् ॥९५॥ 95

मूलस्रोतोऽभ्यनिष्ठ्यूतभूरिस्रोता बभौ सरित् । एकभोगाद्भवानेकफणेवासितपन्नगी ॥९६॥

वामेन सिन्धुस्त्रिग्राम्या वितस्ता दक्षिणेन तु । यान्त्यौ ते समगंसातां प्राग्वैन्यस्वामिनोऽन्तिके ॥९७॥

वर्ततेऽद्य महानद्योः कल्पापायेऽप्यनश्वरः । संगमो नगरीप्रान्ते स सुय्योपक्रमस्तयोः ॥९८॥

---

७१. 1) Thus A_1; A_2 पञ्चाशदधि?.—2) Thus corr. by A_2 from A_1 °खारि. ७३. 1) A_2 gloss चतुर्थे युगे. ७४. 1) Thus A_1; A_2 पुञ्जानि°. ७७. 1) Thus corr. by later hand from A_1 °स्वसा. ८१. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °सन्मयः. ८७. 1) A_2 gloss [illegible]. ९७. 1) समगं supplied by A_2 in space left by A_1.

अथाभ्यर्णास्ता फलपुरपरिहासपुरस्थितौ । विष्णुस्वामी संगमस्थ वैन्यस्वामी च तीरयोः ॥९९॥

100 सुन्दरीभवनाभ्यर्णग्रामस्यायतनस्य तु । योगशायी हृषीकेशः सुय्यस्याभ्यर्चितस्तटे ॥१००॥

दृश्यन्तेऽद्यापि सरितां पूर्वस्रोतस्तटोद्भवाः¹ । निपाताकृष्टनौरज्जुरेखाङ्का जीर्णपादपाः ॥१०१॥

स्फुरत्तरङ्गजिह्वाः स नदीर्मार्गमजिग्रहत् । तास्ताः स्वेच्छानुसारेण मान्त्रिकः पन्नगीरिव ॥१०२॥

बद्ध्वा शैलमयान्सेतून्वितस्तां सप्तयोजनीम् । महापद्मसरोवारि स चकार नियन्त्रितम् ॥१०३॥

महापद्मसरःकुण्डाद्वितस्ता येन योजिता । जवान्निर्याति¹ कोदण्डयन्त्रादिषुरिवाध्वना ॥१०४॥

105 उद्धृत्य सलिलादुर्वीमिव मादिवराहवत् । अनेकजनसंकीर्णान्ग्रामान्नानाविधान्व्यधात् ॥१०५॥

पालीभिरम्भः संरोध्य यान्कुण्डसदृशान्व्यधात् । कुण्डलानीति सर्वांस्तान्समृद्धान्ब्रुवते जनाः ॥१०६॥

उत्खातकीलनिवहान्नद्योऽद्यापि शरत्कृशाः । व्यञ्जन्ति जलगन्धेभबन्धनस्तम्भसंनिभान् ॥१०७॥

दीनारभाण्डान्यौज्झीत्¹स यदगाधजलान्तरे । नन्दके निर्गतजले स्थलान्तात्तदलभ्यत ॥१०८॥

अदेवमातृकान्ग्रामान्परीक्ष्य विविधाः क्षितीः । संविभेजे विभक्तेन नादेयेन स वारिणा ॥१०९॥

110 असिञ्चच्च जलैर्ग्रामान्ग्रामान्मृदमुपादताम् । या यावता क्षणेनागाच्छोषं तां तावता हृदि ॥११०॥

कालेन मत्वा सेकार्हां प्रतिग्रामं जलप्लुतेः । परिमाणं विभागं च परिकल्प्य निरत्ययम् ॥१११॥

चकार चानूलायाभिः¹ सिन्धुभिः सर्वतो दिशः । सत्फलोदारकेदारसंपत्संपन्नविभ्रमाः ॥११२॥ तिलकम् ॥

न कश्यपेनोपकृतं न यत्संकर्षणेन वा । हेलया मण्डलेऽमुष्मिंस्तत्सुय्येन स्वकर्मणा ॥११३॥

भूमेर्जलादुद्धरणे द्विजक्षेत्रे तथार्पणम् । सेतुबन्धोदमभिस्तोये दमनं कालियस्य च ॥११४॥

115 चतुर्षु सिद्धमिति¹ यद्विष्णोः सत्कर्मजन्मसु । सुय्यस्य तत्पुण्यराशेरेकस्मिन्नेव जन्मनि ॥११५॥ युग्मम्² ॥

यस्मिन्महासुभिक्षेषु दीनाराणां शतद्वयी । धान्यखारेः¹ प्राप्तिहेतुरा सर्गादभवत्पुरा ॥११६॥

ततः प्रभृति तत्रैव चित्रं कश्मीरमण्डले । षट्त्रिंशता¹ धान्यखारेर्दीनारैरुदितः क्रयः ॥११७॥

निर्गतायां¹ महापद्मसलिलात्स्वर्गसंनिभम् । वितस्तायास्तटे चक्रे स्वनामाङ्कं² स पत्तनम् ॥११८॥

स्वकृता स्थापिता तेन सरसि व्याघ्रदिक्तटे । आसंसारं स्थितामारं¹मर्यादा क्षयपक्षिणाम् ॥११९॥

120 सुय्या¹कुण्डलनामानं ग्रामं कृत्वा द्विजातिसात् । सुय्यामु²द्दिश्य तन्माता सुय्यासे³तुं स निर्ममे ॥१२०॥

तेनोद्धृताश्च सलिलाद्भूषु ग्रामाः सहस्रशः । अवन्तिवर्मप्रमुखैर्जयस्थलमुखाः कृताः ॥१२१॥

ईदृशैर्धर्म्यवृत्तान्तैः¹ प्रवर्तितकृतोदयः । अवन्तिदेवः पातिस्म मान्धातेव वसुंधराम् ॥१२२॥

प्राणप्रयाणसोद्योगरोगग्रस्तस्ततो ययौ । क्षेत्रं स त्रिपुरेशाद्रिनिकटज्येष्ठेश्वराश्रितम् ॥१२३॥

आत्मनस्तत्र निश्चित्य विपत्तिं चिरगोपिताम् । प्राणान्ते प्राञ्जलिः शूरे वैष्णवत्वमदर्शयत् ॥१२४॥

125 तेनान्ते भगवद्गीताः शृण्वता भावितात्मना । ध्यायता वैष्णवं धाम निरमुच्यत जीवितम् ॥१२५॥

---

९९. ¹) Emended; A_1 अभ्यर्ण्या°, altered by later hand to अथाभ्या°. १०१. ¹) Thus G and Edd.; A °द्भवः. १०४. ¹) Thus G and Edd.; A °र्यान्ति. १०८. ¹) Emended; A °भाण्डानौ°. ११२. ¹) Supplied by A_2. ११५. ¹) Thus corr. by A_1 from A_1 वसिद्ध°.—²) युग्मम् supplied by A_2. ११६. ¹) Thus corr. by A_1 from खारी. ११७. ¹) A_2 gloss द्वात्रिंशदीनाराणां खारमन्ये इति कश्मीरदेशभाषया परिगणने षट्त्रिंशद्दीनाराः त्रिंशत्पञ्च इति शेषाः. ११८. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 निर्गता वा.—²) A_2 gloss सुय्यपुराख्यम्. ११९. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 स्थितासार°. १२०. ¹) Thus corr. by later hand from A_1 सुय्यकु°.—²) Emended; A सय्या°.—³) Thus corr. by later hand from A_1 सय्या°. १२२. ¹) A_2 gloss स्थिरम्.

आषाढशुक्लपक्षस्य तृतीयस्यां समापति[1]ः । वर्षे एकोनषष्ठे स क्ष्मापृष्ठात्समुपाययौ ॥१२६॥
तस्मिन्प्रशान्ते प्रत्येकं विभवोत्सिक्तचेतसाम् । तुल्यमुत्पलवंश्यानां राज्येच्छा भूयसामभूत् ॥१२७॥
ततश्चक्रे प्रतीहारः प्रयत्नाद्रत्नवर्धनः । नृपं शंकरवर्माणमवन्तिनृपतेः सुतम् ॥१२८॥
कर्णपो विश्वपामात्यस्तनूजं शूरवर्मणः[2] । तद्भ्रातुः सुखवर्माख्यं यौवराज्येऽप्ययोजयत् ॥१२९॥
ततस्तयोरभूद्वैरं क्षितीशयुवराजयोः । यस्मिन्क्षणे क्षणे राज्यमासीद्दोलामिवाश्रयत् ॥१३०॥ 130
शिवशक्त्यादयो वीराः स्वामिकार्योज्झितासवः । यथाभूवन्स्वसत्त्वस्य परीक्षाक्षणलाभिनः ॥१३१॥
कुर्वतां स्वामिशत्रूणां दानमानप्रतिश्रवम् । सत्त्वैकाभ्यास ते यस्मादानुकूल्यमशिश्रयन् ॥१३२॥
पिण्डस्पृहां परित्यज्याहंकृताः शिक्षिताः क्वचित् । तावच्च वीततमसः श्ववृत्तिमनुजीविनः ॥१३३॥
कथंचिदथ निर्जित्य युवराजं महौजसम् । प्राज्यः स्वविजयोंकारश्चक्रे शंकरवर्मणा ॥१३४॥
तस्मात्समरवर्मायौर्वितीर्णसमरोत्सकृत् । कीर्तिं श्रिया प्रणयिनीं लब्धयाधिविवेद सः ॥१३५॥ 135
अथ निर्जित्य दायादांल्लब्ध्वा लक्ष्मीं क्षितीश्वरः । जिष्णुर्दिग्विजयं कर्तुं श्रीमानासीन्महोद्यमः ॥१३६॥
तस्य कालबलाद्देशे प्रक्षीणजनसंपदि । लक्षाणि नव पत्तीनां द्वाराभिष्कामतोभवन् ॥१३७॥
स्वपुरस्योपकण्ठेपि योभूत्कुण्ठितशासनः[1] । स एव रत्नोत्संसेषु राज्ञामाज्ञां न्यवेशयत् ॥१३८॥
गच्छन्नाम्नायविच्छेदसंप्रदायः ककुब्जये । स्वप्रज्ञया समुन्नीतो राज्ञा शंकरवर्मणा ॥१३९॥
तत्सेना नरनाथानां पृतनाभिः पदे पदे । कुलापगेव कुल्याभिर्विश्रान्तीभिरवर्धत ॥१४०॥ 140
दार्वाभिसारराजेन[1] त्यक्तां समुपाश्रिताः । अद्रिद्रोण्यो न बाहिन्यंस्तत्सेनानादमादधुः ॥१४१॥
जनोल्बणैर्हरिगणैर्गुञ्जन्हरिगणं क्षणात् । अमासादितदुर्गं स चक्रे दुर्गान्तरातिथिम् ॥१४२॥
लक्षाणि नव पत्तीनां वारणानां शतत्रयी । लक्षं च वाजिनामासीद्यस्य सेनापुरःसरम् ॥१४३॥
स गूर्जरंजयव्यग्रः स्वपराभवशङ्किनम् । त्रैगर्तं[1] पृथिवीचन्द्रं निन्ये तमसि हास्यताम् ॥१४४॥
पुत्रं भुवनचन्द्राख्यं नीतिं[1] प्रागेव दत्तवान् । स नाभूत्प्रणतिं कर्तुं तस्याभ्यर्णमुपागतः ॥१४५॥ 145
अथ तत्कटकं भ्राम्यद्भूरिमण्डलनायकम् । वीक्ष्य संमुखमायान्तं महार्णवमिवोल्बणम् ॥१४६॥
समागमक्षणे यस्माच्छङ्कमानः स्वबन्धनम् । पलाय्य प्रययौ दूरं निर्वाणौजोविजृम्भितः ॥१४७॥ तिलकम्॥
यमप्रतिमसौन्दर्यमथाप्याहुः पुराविदः । तमेवाप्राप्नुवन्नस्ता नृपाः कालमिवोल्बणम् ॥१४८॥
उच्चखानालखानस्य संक्षये गूर्जरभूभुजः । बद्धमूलां क्षणाल्लक्ष्मीं भुवं दीर्घामरोपयत् ॥१४९॥
तस्मै दत्त्वा टक्कदेशं विनयादङ्गुलीमिव । स्वशरीरमिवापासीन्मण्डलं गूर्जराधिपः ॥१५०॥ 150
हृतं भोजाधिराजेन स साम्राज्यमदापयत् । प्रतीहारतया भृत्यीभूते थक्कियकान्वये ॥१५१॥

---

१२६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °पतेः. १२९ 1) Thus A_2; A_1 °पापस्य°.—2) A_4 gloss अवन्तिवर्मभ्रातुः. १३४. 1) A_4 gloss सुखवर्माणम्. १३९. 1) Thus A_1; altered by later hand to °विच्छेदं. १४१. 1) A_2 gloss दर्वाभिसारः नाम ग्रामो इति भाषया.—2) A_4 gloss नरवाहननामा.—3) A_2 आन्यता.—4) A_4 gloss दार्वाभिसारनृपस्य सेनाः. १४४. 1) A_2 gloss गूर्जरेति अथ गूर्जरः लघुगोज्यरात इति प्रसिद्धो देशः.—2) A_2 gloss त्रिगर्तो नगरकोटः तदधीशः. १४५. 1) A_1 writes in margin the gloss: नीतिः । वेष इति देशभाषया ग, which A_2 continues with सिद्धः ब: स्वयतिनिधिः न्यूनबलेन माण्डलिकेनाधिकबलस्य राज्ञः प्रतीरक्षर्थं समर्प्यते ॥. १४७ 1) नि supplied by A_2 in space left by A_1. १५०. 1) A_2 gloss तक्कदेश: अट्टिलदीतटे दाकरवी नाम पुरवेष्ट्राहूर्दं वर्तमानो बीजनयिदाशिकेन.

दरत्तुरुष्काधिपयोर्यः केसरिवराहयोः । हिमवद्विन्ध्ययोरासीदार्यावर्त इवान्तरे ॥१५२॥
उद्भाण्डपुरे तस्थुर्यदीये निर्भया नृपाः । पक्षच्छेदभयायस्ता महार्णव इवाद्रयः ॥१५३॥[1]
नक्षत्रेष्विव भूपेषु नभसीवोत्तरापथे । यस्यैव विपुला ख्यातिर्मार्तण्डस्येव मण्डलम् ॥१५४॥
155 स श्रीमांल्लल्लियः[1] शाहिरलखानाभयः क्रुधा । निराकरिष्णोः[2] साम्राज्यात्तस्य सेवां न लब्धवान् ॥१५५॥
एवं दिग्विजयं कृत्वा प्राप्तः स निजमण्डलम् । प्रदेशे पञ्चसत्राख्ये स्वनाम्ना विदधे पुरम् ॥१५६॥
तस्य श्रीस्वामिराजस्य तनयोदकपथप्रभोः । पूर्णिमेव क्षपाशम्भोः सुगन्धाख्याभवत्प्रिया ॥१५७॥
तया समं पुरवरे सुरराजोपमो नृपः । तस्मिञ्शंकरगौरीशसुगन्धेशौ विनिर्ममे ॥१५८॥
द्विजस्तयोर्नायकाख्यो गौरीशसुरसद्मनोः । चातुर्विद्यः कृतस्तेन वाग्देवीकुलमन्दिरम् ॥१५९॥
160 परकाव्येन कवयः परद्रव्येण चेश्वराः । निर्लोठितेन स्वकृतिं पुष्णन्त्यद्यतने क्षणे ॥१६०॥
स्वल्पसत्त्वो नरपतिः स्वपुरख्यापनाय सः । तारापहारमकरोत्परिहासपुरस्य यत् ॥१६१॥
ख्यातिहेतुः पट्टवानं पशूनां क्रयविक्रयौ । इत्यादि यत्पत्तनेऽस्ति तत्तस्मिन्हि पुरेऽभवत् ॥१६२॥
राज्यप्रदेन नृपते रत्नवर्धनमन्त्रिणा । श्रीरत्नवर्धनेशाख्यो व्यधीयत सदाशिवः ॥१६३॥
चित्रं नराधिपाः पूतमूर्तयः कीर्तिनिर्झरैः । भवन्ति व्यसनासक्तिपांसुस्नानमलीमसाः ॥१६४॥
165 अथ क्रमेण नृपतिर्लोभाभ्यासेन भूयसा । आधीयमानचित्तोऽभूत्प्रजापीडनपण्डितः ॥१६५॥
आरब्धैर्व्यसनैर्भूत्वा क्षीणकोशः क्षणे क्षणे । देवादीनां स सर्वस्वं जहारायासयुक्तिभिः ॥१६६॥
कर्मस्थाने पुरगृहग्रामादिधनहारिणा । तेनाट्टपतिभागाख्यगृहकृत्याभिधे कृते ॥१६७॥
धूपचन्दनतैलादिविक्रयोत्थं समाददे । द्रविणं देववेश्मभ्यः क्रयमूल्यकलाच्छलात् ॥१६८॥
प्रत्यवेक्षां मुखे दत्त्वा विभक्तैरधिकारिभिः । चतुःषष्टिं सुरगृहान्मुमोषेतरदञ्जसा ॥१६९॥
170 ग्रामान्देवगृहग्राह्यान्राजा प्रतिकरेण सः । स्वयं स्वीकृत्य चोत्पत्तिं क्ष्मां कार्षक इव व्यभात् ॥१७०॥
तुलां कृत्वा विभागीनां वर्षदेयां स पर्षदे । भुक्तिकम्बलमूल्यादिदम्भादभ्यधिकं ददौ ॥१७१॥
दिगन्तरस्थो ग्रामीणानूढभारानुपागतान् । मद्देशार्धभारमूल्यं वर्षमेकमदण्डयत् ॥१७२॥
वर्षेऽपरस्मिंस्त्रिखलान्भारमूल्यं निरागसः । तथैव संख्यया ग्राम्यान्प्रतिग्राममदण्डयत् ॥१७३॥
इत्येषा स्कन्धभारोढिः प्रथमं तेन पातिता । दारिद्र्यदूती ग्रामाणां या त्रयोदशधा स्थिता ॥१७४॥
175 स्कन्धकग्रामकायस्थग्रासभृत्यादिसंपदैः । अन्यैश्च विविधायासैर्व्यधाद्ग्रामांस्तु निर्धनान् ॥१७५॥
तुलापहारोपचयग्रामकण्डादिसंपदैः । इत्येवं तेन संवाहो गृहकृत्ये प्रवर्तितः ॥१७६॥
व्यधत्त पञ्च दिविरांस्तस्मिन्भिन्नकर्मणि । षष्ठं तथा गञ्जवरं शाकचं लवटाभिधम् ॥१७७॥

---

१५३. 1) This verse is added in margin by A_2; found in G R. १५४. 1) A_1 विपुलख्याति मा°; A_2 has altered this to विपुला ख्यातिर्मा°, but has subsequently restored the reading of A_1. G follows A_1, R reads as A_2. १५५. 1) Thus corr. by A_2; A_1 °ल्लिय:.—2) Thus corr. by A_1 from °रिष्णु:; R G °रिष्णो:. १५६. 1) A_2 gloss [illegible].—2) A_2 gloss [illegible]. १५७. 1) A_2 gloss [illegible].—2) A_2 gloss [illegible]. १५८. 1) Emended; A गौरीश°. १५९. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 [illegible]°. १६८. 1) Thus A_1; A_2 °[illegible]°.—2) Thus corr. by later hand from A_1 °मूल्ये.—3) A_2 gloss कलान्तरम्:. १६९. 1) Thus A_2; A_1 मुमोषेत°. १७१. 1) Thus A_1; A_2 भुक्त°.—2) दम्भात् supplied by A_2 in space left by A_1. १७७. 1) Thus A_1. Cf. vi. 130; vii. 111, 119; misread दिविरान्स in R G Edd.

आत्मनो निरयं मूढः सोऽङ्गीकृत्येत्युपक्रियाम् । भाविनामकरोद्राज्ञां पापी वर्त्म नियोगिनाम् ॥१७८॥
निमित्तं मण्डलेऽमुष्मिन्नविद्यानामनादरे । राज्ञां प्रतापहानौ च नान्यः शंकरवर्मणः ॥१७९॥
मुख्येन गुणिनां राज्ञा धनहान्या प्रयापिताः । मूर्खेण येन कायस्था हास्याः पुरः प्रवर्तिताः ॥१८०॥ 180
तथा कायस्थभीत्या भूर्जाता तस्करवेषया । यथा संजायतेऽधर्मो हरणादिव भूभुजाम् ॥१८१॥
तस्मिन्घोरे प्रजादुःखे कृपार्द्रः पृथिवीपतिम् । पुत्रो गोपालवर्माख्यः कदाचिदिदमब्रवीत् ॥१८२॥
मदानुस्तात भवतः पूर्वं न्यासीकृतः स्थितः । वरो वः सत्यसंधस्य सोऽधुना प्रार्थ्यते मया ॥१८३॥
कायस्थप्रेरणाहेतैर्दैवेनाथ प्रवर्तितैः । आयासैः श्वाससंरोधैरिव प्राणवृत्तिः शरीरिणाम् ॥१८४॥
न च नामास्ति तातस्य काचिल्लोकद्वयोचिता । मनागपि हितप्राप्तिरेतया जनपीडया ॥१८५॥ 185
अदृष्टविषयां वार्तां गहनां विवृणोति कः । दृष्टेऽप्यनिष्टादन्यत्र कर्मणानेन दृश्यते ॥१८६॥
एकतो व्याधिदुर्भिक्षप्रमुखा विपदोऽखिलाः । प्रजानामेकतस्त्वेका लुब्धता वसुधापतेः ॥१८७॥
भूभुजोऽभ्यस्तलोभस्य श्रीः कैश्चिन्नाभिनन्द्यते । अकालकुसुमस्येव फलसंभावनोज्झिता ॥१८८॥
दानं च सूनृता सत्कीर्तिप्रसवनं प्रभोः । लोभः पूर्वं तयोरेव विनाशाय महोद्यमः ॥१८९॥
प्रतापमायतिं शोभां हेमन्ताह्नस्य वारिदः । स्मृतिशेषां करोत्येव लोभश्च पृथिवीभुजाम् ॥१९०॥ 190
दायादा व्ययभीरुतापरिहतारब्धेर्भवन्त्युन्नता भृत्याः प्रत्युपकारकातरमतेः कुर्युर्न केऽपि प्रियम् ।
राशीभूतधनस्य जीवितहृतौ शश्वत्पतेरर्जिता भूभर्तुः क्रियते द्विषेव रभसाल्लोभेन किं नाप्रियम् ॥१९१॥
राजसंवाहनात्सार्यं यथायातो जनाद्धृतम् । तदेव लोभप्रभवः प्रजानाथ निवार्यताम् ॥१९२॥
श्रुत्वेति राजपुत्रस्य सौजन्येनोज्ज्वलं वचः । स्मितधौताधरो राजा शनैर्वचनमब्रवीत् ॥१९३॥
तथाकृत्यविसंवादि वचः सौजन्यपेशलम् । स्मारयत्यद्य मामेतच्चित्तवृत्तिं पुरातनीम् ॥१९४॥
कुमारभावे पूर्वं मे तवेवार्द्रान्तरात्मनः । प्रजावत्सलता वत्स पर्याप्ता पर्यवर्धत ॥१९५॥ 195
सोऽहं घर्मे महाघर्मे शीते दत्त्वाच्छकञ्चुकम् । पदातिरपपादत्रः पित्रा संचारितोऽभवम् ॥१९६॥
मृगव्यादौ हयैः सार्धमटन्तं कण्टकक्षतम् । अन्तर्बाष्पं मां विलोक्य तमस्यपि पुरमगाः ॥१९७॥
स तानुवाच सामान्यो भूत्वाहं राज्यमाप्नुयाम् । काले काले सेवकानां जाने सेवापरिश्रमम् ॥१९८॥
ईदृग्दुःखमयं भुक्त्वा शास्यस्त्वमव्यथां भुवम् । प्राप्तैश्वर्यो भवेन्मूढो गर्भभ्रान्तेर्यथान्यथा ॥१९९॥
उपायैरीदृशैर्योऽहं कृतः पित्रा सुशिक्षितः । तेनापि प्राप्तराज्येन मयैव पीडिताः प्रजाः ॥२००॥ 200
गर्भवासव्यथां जातः शरीरी विस्मरेद्यथा । प्राप्तराज्यस्तथा राजा नियतं पूर्वचिन्तनम् ॥२०१॥
त्वयैव तस्मादेकोऽद्य वरो मह्यं प्रदीयताम् । प्राप्तराज्यः प्रजापीडां मा कार्षीस्त्वमतोऽधिकाम् ॥२०२॥
साध्वयमिति तेनोक्तः कृतान्योन्यस्मितैर्भटैः । राजाग्रे वीक्षितश्चासीत्कुमारो ह्रीनताननः ॥२०३॥
त्यागभीरुतया तस्मिन्गुणिसङ्गपराङ्मुखे । आसेवन्तावरा वृत्तीः कवयो भल्लटादयः ॥२०४॥
निर्वेतनाः सुकवयो भारिको लवटस्त्वभूत् । प्रसादात्तस्य दीनारसहस्रद्वयवेतनः ॥२०५॥ 205

---

१७८. 1) Thus A; *varia lectio* in R G वार्धीयस्य.—2) Thus corr. by A3 from A1 नियोगि°. १८३. 1) A2 gloss अपवयाः. १९४. 1) Thus A3; A1 °वसोचर्न°. १९७. 1) Thus corr. by A3 from A1 °रमगः. २००. 1) Thus corr. by A3 from A1 °शिताः. २०१. 1) A3 °चिन्तितम्.

कल्यपालकुले जन्म सत्येनैव प्रमाणितम् । श्रीवोचितापभ्रंशोक्तैरेव वाग्यस्य नाभवत् ॥२०६॥
वेष्टितश्मश्रुरुष्णीषो प्राणस्थाने प्रदेशिनी । ध्यानैकाग्रा दृगित्यासीत्सुखराजस्य[1] मन्त्रिणः ॥२०७॥
योऽयमार्योचितो वेषो दुर्नयासेविनः प्रभोः । छन्दानुवृत्त्या स प्राप नटस्येव विडम्बनाम् ॥२०८॥ युग्मम् ॥
सोऽनुगैः सह निर्द्रोहं जघान द्रोहशङ्कया । भूरं दार्वाभिसारेशं शर्वर्यां नरवाहनम् ॥२०९॥
210 प्रजाभिशापे पतिते नृपस्योन्मार्गवर्तिनः । त्रिंशात्रिंशाः सुतास्तस्य व्यपद्यन्तामयं विना ॥२१०॥
वंशः श्रीर्जीवितं दारा नामापि पृथिवीभुजाम् । क्षणादेव क्षयं याति प्रजाविप्रियकारिणाम् ॥२११॥
इत्युक्तं वक्ष्यते चाग्रे व्यक्तमेतत्तु चिन्त्यताम् । प्रनष्टं तस्य नामापि यथा क्रूरेण कर्मणा ॥२१२॥
नाम्ना पत्तनमित्येव प्रख्यातं स्वपुरं कृतम् । कस्याप्यस्याभिधाध्वंसि यथा शंकरवर्मणः ॥२१३॥
स्वकीयः सुखराजस्य तेन द्वाराधिपः कृतः । वीरानकाभिधे स्थाने प्रमादावासदुर्बंधम् ॥२१४॥
215 तत्कोपात्स स्वयं राजा बद्धबाधो मदोर्जितः । वीरानकं समुन्मूल्य प्रविवेशोत्तरापथम् ॥२१५॥
सिन्धुकूलाभयान्देशाञ्जित्वा भूरीन्भयातुरैः । कृतानतिर्महीपालैः प्रत्यावृत्तोऽभवत्ततः ॥२१६॥
उरशां विशतस्तस्य वास्तव्यैरौरशैः समम् । निकेतहेतोः सैन्यानामकस्मादुदभूत्कलिः ॥२१७॥
गिरिभृङ्गाधिरूढेन श्वपाकेन निपातितः । वेगवाही शरस्तस्य प्रमादादविशद्गलम् ॥२१८॥
मुमूर्षुरग्रामान्कटकं संरक्ष्य नयतेति सः । उक्त्वा कर्णीरथारूढः स्थानात्तस्माद्विनिर्ययौ ॥२१९॥
220 हीनदर्शनसामर्थ्यः परिज्ञाय शनैर्गिरा । क्रन्दन्त्या वपुरालिङ्ग्य स्थितायाः क्षामभाषितः ॥२२०॥
पुत्रं गोपालवर्माख्यं न्यासीकृत्य च रक्षितुम् । शिशुदेश्यं महादेव्याः सुगन्धाया अबान्धवम् ॥२२१॥
फाल्गुणे कृष्णसप्तम्यां वत्सरे सप्तसप्ततौ । उत्खायमानविशिखो मार्ग एव व्यपद्यत ॥२२२॥ तिलकम् ॥
सुखराजादयः सैन्यं रक्षन्तः परभूमिषु । वृत्तान्तैर्गोपयन्तस्तं यान्त एवाभवन्पथि ॥२२३॥
तं वस्त्रसूत्रैस्ते मूर्ध्नो नम्रतोन्नततावहैः । प्रतिप्रणामं ग्रामाणां सामन्तानामकारयन् ॥२२४॥
225 षड्भिर्दिनैर्निजे स्थाने ग्रामे बोल्यासकाभिधे । चक्रिरे गतसंत्रासास्ततस्तस्यान्त्यसत्क्रियाम् ॥२२५॥
तिस्रः सुरेन्द्रवत्याद्या राज्ञ्यो राजानमन्वयुः । वेलावित्तः कृतज्ञश्च जयसिंहादयः कृती ॥२२६॥
द्वौ लाडो वज्रसारश्च तं भृत्यावनुजग्मतुः । इति षड्भिश्चिताकुण्डैः सहसाक्रियताग्निसात् ॥२२७॥
ततो जुगोप गोपालवर्मा धार्मिकतोज्ज्वलः । सुगन्धया पाल्यमानः सत्यसंधो वसुंधराम् ॥२२८॥
मध्ये लालितकादीनां दुर्वृत्तानां वसन्नपि । अनतिक्रान्तबाल्योऽपि दुःसंस्कारान्न सोऽग्रहीत् ॥२२९॥
230 भूपालजननी भोगैर्वैधव्येऽधिकमुन्मदा । सा प्रभाकरदेवाख्यमचीकमत मन्त्रिणम् ॥२३०॥
तया निर्भरसंभोगप्रीतया स व्यधीयत । सौभाग्यपरभृङ्गारमौलिचक्रत्रयाङ्कितः ॥२३१॥
कोशाध्यक्षेण राज्ञ्यास्तस्या लुण्ठितसंपदा । उदभाण्डपुरे तेन शाहिराज्यं व्यजीयत ॥२३२॥

२०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °रागस्व. २१०. [1]) न supplied by A_2.—[2]) A_1 writes below this word ५०. २११. [1]) A_2 gloss पतन्. २१४. [1]) A_2 gloss द्वारविषयां वीरानकं.—[2]) A_4 gloss सुखराजस्वकीय. २१७. [1]) A_2 gloss उशू. २१९ [1]) Thus A_2; A_1 °कडान्स्या°. २२०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °लिङ्ग्या. २२३. [1]) A_2 gloss मन्त्रिणः.—[2]) Thus A_1; A_2 वृत्तान्तं गो°. २२५ [1]) Thus A R G; A_2 gloss वराहमूलसमीपे द्वारवर्त्यां. २२६. [1]) Emended: A R वालावित्त; G वालावित्तु. Cf. वेलावित्त vi. 73, 106, 324. २२९. [1]) A_2 gloss लालितकाः पशानयः. २३२. [1]) Thus corr. from A_1 उदाभाण्ड° by A_2 which adds the gloss वैहन्द; R G read as A_2. Cf. उदभाण्डपुरे v. 153.—[2]) Thus A_1; A_2 व्यधीयत; G R follow A_2.

आज्ञातिक्रमिणः शाहेः कृत्वा कमलुकाभिधाम् । तोरमाणाय स प्रादाद्राज्यं लल्लियसूनवे ॥२३३॥
प्रत्यावृत्तोऽथ नगरं विवेश विजयोर्जितः । शौर्यभृङ्गारवसती साभिमानः स्वविग्रहे ॥२३४॥
स राजजननीजारः साहंकारो जयार्जनात् । मानक्षतिमधिक्षेपैर्वीराणां व्यधितान्वहम् ॥२३५॥ 235
क्षुद्रेण कामिना वेश्यावेश्मनीव नृपास्पदे । तेनावृते संप्रवेशो नाभूदन्यस्य कस्यचित् ॥२३६॥
शनैर्विश्रान्तवार्तस्य धनमानापहारकृत् । सोऽभूदक्षिगतोऽत्यर्थं राज्ञो गोपालवर्मणः ॥२३७॥
भियते यत्र गञ्जेऽस्मिंस्तस्मै शाहिविग्रहे । गतमित्यब्रवीद्भूपं स कोशगणनोद्यतम् ॥२३८॥
अथ गञ्जाधिपो राजभीतः स्वार्थोपवेदिनम् । रामदेवाह्वयं बन्धुमभिचारमकारयत् ॥२३९॥
तयाभिचारक्रियया भुक्तभूर्वत्सरद्वयम् । गोपालवर्मनृपतिर्जातदाहो व्यपद्यत ॥२४०॥ 240
व्यक्तीभूतकुकर्मा स राजदण्डभयाकुलः । रामदेवोऽवधीत्पापः स्वयमेव स्वविग्रहम् ॥२४१॥
रथ्यागृहीतो गोपालवर्मभ्राताथ संकटः । बभूव प्राप्तराज्यः स दशाभिर्दिवसैर्व्यसुः ॥२४२॥
अथ वंशक्षये वृत्ते राज्ञः शंकरवर्मणः । प्रजाप्रार्थनया राज्यं सुगन्धा विदधे स्वयम् ॥२४३॥
गोपालपुरगोपालमठगोपालकेशवान् । सा पुरं च स्वनामाङ्कं विदधे धर्मवृद्धये ॥२४४॥
गोपालवर्मणो जाया नन्दानिन्द्यान्वयोद्भवा । शिशुरप्यभवन्नन्दामठकेशवधारिणी ॥२४५॥ 245
अन्तर्वत्न्याः क्षणे तस्मिन्पत्न्या गोपालवर्मणः । जयलक्ष्म्यां बबन्धास्थां श्वश्रूः संतानकाङ्क्षिणी ॥२४६॥
तस्यां विपन्नापत्यायां प्रसवान्तेऽतिदुःखिता । साभूदन्वयिने राज्यं कस्मैचिद्दातुमुद्यता ॥२४७॥
तस्मिन्काले महीपालनिग्रहानुग्रहक्षमम् । तत्र तन्त्रिपदातीनां कृतसंहत्यभूत्कुलम् ॥२४८॥
ततः समाश्रितैकाङ्गा स्वयं संवत्सरद्वयम् । सुगन्धा विदधे राज्यं सा मिथस्तेन तन्त्रिणाम् ॥२४९॥
योग्याय दातुं साम्राज्यं कस्मैचित्सा किलैकदा । मन्त्राय मन्त्रिसामन्तांस्तन्त्र्येकाङ्गानमीलयत् ॥२५०॥ 250
अवन्तिवर्मवंशान्ते नप्तारं शूरवर्मणः । गग्गायाः स्वकुटुम्बिन्याः संजातं सुखवर्मणा ॥२५१॥
अनुव्रतो मे संबन्धिस्नेहादेवं भवेदिति । राज्ये निर्जितवर्माख्यं कर्तुं तस्या मनोऽभवत् ॥२५२॥ युग्मम् ॥
तथा तदुक्तं विषयव्यसनित्वेन जागरात् । रात्रौ दिवाशयतया योऽप्यनुत्थानदूषितः ॥२५३॥
नाम पङ्गुरिति प्राप राज्ये का तस्य योग्यता । इत्युदीर्याभवन्भ्रान्ता यावत्केचन मन्त्रिणः ॥२५४॥
संहतैर्भेदनिर्यातैस्तावन्निर्जितवर्मजः । दशवर्षः कृतो राजा पार्थस्तन्त्रिपदातिभिः ॥२५५॥ तिलकम् ॥ 255
ते[1] गञ्जाधिपवाक्यानां सुगन्धोत्पाटनात्कृतम् । प्रायश्चित्तममन्यन्त मानक्षतिविधायिनाम् ॥२५६॥
सा राजधान्याः साम्राज्यपरिभ्रष्टा विनिर्ययौ । कृताधिकारा हारस्य पतितैर्बाष्पबिन्दुभिः ॥२५७॥
शरणं प्रत्यभाङ्क्ष्यो यो यस्तस्याः क्रमागतः । नं तमैक्षिष्ट निर्यान्ती विपक्षैः सह संगतम् ॥२५८॥
सर्वे एकाङ्गनंवते संभूयैकाङ्गसैनिकाः । गत्वा सुगन्धामानिन्युः पुनर्हुष्कपुरस्थिताम् ॥२५९॥

२३३. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °भ्य.—[2]) Thus A_2; A_1 तोमराणाय. २३५. [1]) Thus A_2; A_1 °जननीसङ्गात्सा-भिमानी.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 मन:°. २३७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °वातप°. २३९. [1]) A_2 gloss प्रभाकर-. २४३. [1]) A_2 gloss गोपालवर्मसङ्कटयोर्माता सुगन्धा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुरम्. २४४. [1]) A_2 gloss सुरीपुरम्. २४५. [1]) A_2 gloss सम्प्रीमठ. २४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 विग्रह°.—[2]) Thus A_2; A_1 तत्र. २४९. [1]) Thus emended; A G R तस्मि°.—[2]) A_2 v. l. मन्त्रिणाम्; struck out. २५०. [1]) Thus A_2; A_1 °स्तान्तन्त्र्यै°. २५२. [1]) A_2 gloss निर्जितवर्मा. २५६. [1]) A_2 gloss कौलरक्षाः. २५७. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 राज्य°.—[2]) Thus A_2; A_1 हता°. २५९. [1]) Thus A_1; A_2 एकोन°.—[2]) A_2 gloss वराहमूले.

260 तामापतन्तीमाकर्ण्य पार्थानुगतका भयात् । वैशाल्ये तन्त्रिणः सर्वे निर्ययुः समरोन्मुखाः ॥२६०॥
ते जित्वा नवते वर्षे वैशाखे भिन्नसंहतीन् । एकाङ्गान्भूरिसंघातान्बबन्धुस्तां पलायिताम् ॥२६१॥
भिण्पालकविहारान्तस्तैर्बद्धा सा व्यपद्यत । अनित्यपतनोच्छ्राया विचित्रा भाग्यवृत्तयः ॥२६२॥
अस्मिन्धनजनक्षैण्यनिमित्ते मण्डलोत्तमे । सर्वतोदिक्समुत्स्थायथानर्थपरंपरा ॥२६३॥
जनकः पालको भूत्वा पङ्गुर्बालस्य भूपतेः । सामात्योऽपीडयल्लोकमुत्कोचग्रहतत्परः ॥२६४॥
265 शुभुओ नामकायस्था इवान्योन्यविपाटनम् । हस्ताधिकाधिकोत्कोचा विदधुस्तन्त्रिसेवया ॥२६५॥
यद्राजैः कृत्यकुडजाद्या विलब्धास्तत्र मण्डले । तन्त्रिणां हुण्डिकादानाद्भूभुजां जीविकाभवत् ॥२६६॥
विष्णुः पुराणाधिष्ठाने मेरुवर्धनमन्त्रिणा । श्रीमेरुवर्धनस्वामिनामा येन व्यधीयत ॥२६७॥
तदात्मजाः क्षणे तस्मिन्गहनद्रोहयाजिकाः । चक्रुर्निगूढराज्येच्छाः प्रजायासैर्धनार्जनम् ॥२६८॥ युग्मम् ॥
सार्धं सुगन्धादित्येन गूढं शंकरवर्धनः । तेषां ज्येष्ठो बडलक्ष्म्यो मुमोष नृपमन्दिरम् ॥२६९॥
270 क्षीणप्रजे क्षणे तस्मिन्क्षारपात इव क्षते । उदीर्णः प्राविताशेषशरच्छालिरजृम्भत ॥२७०॥
खार्यां सहस्रक्रेयायां दुर्लभे भोजनेऽभवत् । वर्षे त्रिनवते घोरे दुर्भिक्षेण जनक्षयः ॥२७१॥
शवैर्निरवकाशाम्बुसंसेकोच्छूनविमर्दैः । वितस्ता सर्वतश्छन्ना दुर्लक्ष्यसलिलाभवत् ॥२७२॥
विश्वतोऽस्थिमये जाते नैविद्यास्थितिमण्डले । सर्वभूतभयाराधि श्मशानैक्यमभावत ॥२७३॥
महार्घधान्यसंभारविक्रयप्राप्तसंपदः । मन्त्रिणः क्ष्मापतेः प्रापुस्तन्त्रिणश्च धनाढ्यताम् ॥२७४॥
275 आधेयः क्ष्माभुजः सोऽभून्मन्त्री यस्तादृशीः प्रजाः । विक्रीय बाहयन्नासीत्तन्त्रिणां हुण्डिकाधनम् ॥२७५॥
अटव्यां वृष्टिसंपाते वातवैरेदपद्रुतम् । बहिः सर्वं जनं पश्यन्कश्चित्प्राप्तोष्णमन्दिरः ॥२७६॥
यथा तथा जनं दुःस्थं वीक्ष्य कापुरुषाधिपम् । राजधानीस्थितः पङ्गुः स्वसुखं बहमन्यत ॥२७७॥ युग्मम् ॥
तुञ्जीनचन्द्रापीडादिप्रजापालप्रियाः प्रजाः । एवं तस्मिन्क्षणे नीताः संक्षयं राजराक्षसैः ॥२७८॥
प्रापुश्चिरमवस्थानं पार्थिवा न तदा क्वचित् । धारासंपातसंभूता बुद्बुदा इव दुर्दिने ॥२७९॥
280 पार्थः पितरमुत्थाप्य कदाचित्प्राभवत्स्वयम् । कदाचित्स तमुत्थाप्य तन्त्रिभक्तिकयाप्यभूत् ॥२८०॥
अक्षीणवत्पङ्गुवधूर्बद्धामण्डलं मुदा । सुगन्धादित्यवीजाधो व्यवायविधिसेवया ॥२८१॥
राज्ञ्यां बप्पटदेव्याः स निर्दयैः सुरतोत्सवैः । खण्डयामास कण्डूतिं साध्वस्यार्यवणां धनैः ॥२८२॥
भगिनीभगसौभाग्यबद्धराज्याः स्वयं ददुः । यां पङ्गवे मनोज्ञाङ्गीं मेरुवर्धनसूनवः ॥२८३॥
सुगन्धादित्यमौत्सुक्यात्सापि देवी मृगावती । स्वयं संबुभुजेऽभ्यर्थ्य कान्ता कामितकामिनी ॥२८४॥
285 पर्यायेणाभवत्पङ्गुः स तयोर्भोगवृद्धये । दरिद्रयोः पितोरेकं भुक्तिपात्रमिवान्वहम् ॥२८५॥

---

२६४. [1]) A_2 gloss निर्जितवर्मा. २६६. [1]) Thus A_1; altered by later hand to यद्राजैः. २६७. [1]) A_2 gloss पांचहडन इति प्रसिद्धे ग्रामे.—[2]) A_4 gloss पङ्गुभ्रात्रुत्रेण. २६८. [1]) A_2 gloss निर्जितवर्मणाः तदात्मजाः चक्रवर्मा शूरवर्मा । शम्भुवर्मा: शंकरवर्धनः मेरुवर्धनपुत्राः २६९. [1]) A_2 gloss मन्त्रिणा.—[2]) A_4 सुगन्धादित्येन सह. २७०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 उदीर्णः; A_4 gloss स्वोपी (Kaśmiri). २७१. [1]) A_4 gives the full date *Saptarshi* ३९९३. २७२. [1]) Thus A_1; altered by later hand to दुर्लक्ष°. २७३. [1]) जाते supplied by A_3 in space left by A_1. २७४. [1]) A_3 महार्घ°. २७५. [1]) Thus A_1; A_3 आधेयः. २७६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 वृष्टि°. २८१. [1]) A_2 gloss वधूर्नारी.—[2]) A_2 gloss व्यवायः मैथुनम्. २८२. [1]) A_4 gloss चक्रवर्मणाद्धः. २८५. [1]) A_4 gloss तयोर्देव्योर्देवीमृगावत्योः पङ्गुरभूत्.

पुत्रयो राज्यलाभाय स्पर्धयाभ्यां स्वमन्त्रिणे । दत्ता त्रिभुवनभट्टा धनदानैः[1] सदक्षिणा ॥२८६॥

अथ पार्थं समुत्थाप्य सपित्रा पङ्गुराश्रितः । तन्त्रिभिः सप्तनवते वर्षे पैत्र्येभिषेचितः ॥२८७॥

सार्धेऽष्टानवते वर्षे सोऽभिषिच्य शिशुं सुतम् । चक्रवर्माभिधं राज्ये क्षीणपुण्यो व्यपद्यत ॥२८८॥

पैतृके चाक्षमे राज्ये पार्थस्यानुचरा व्यधुः । एकाङ्गैः सह संधानं तत्र तन्त्रिपदातयः ॥२८९॥

मातुर्बप्यटदेव्याः स कंचित्कालं शिशुर्नृपः । मातामह्याः क्षिड्डिकायाः पाल्यस्त्वासीत्समा दश ॥२९०॥ 290

बाल्यादव्यक्तदौःशील्ये तस्मिंस्तत्पालनं तयोः । निर्दोषमासीदण्डस्थफणिलालनसंनिभम् ॥२९१॥

जातः पङ्गोर्मृगावत्यां वत्सरेष्वेव तन्त्रिभिः । चक्रवर्माणमुत्थाप्य शूरवर्मा नृपः कृतः ॥२९२॥

निःकोशा मातुलामात्याः प्रययुः स्वार्थतत्पराः । अदत्त्वा तन्त्रिणां देयं तस्योत्पाटनहेतुताम् ॥२९३॥

अनुवृत्तोपि स क्ष्माभृद्विना भूरिधनार्पणम् । गुणवानिव वेश्यानां तन्त्रिणां नाभवत्प्रियः ॥२९४॥

वर्षे गते समुत्थाप्य कृतोत्पक्षितया नृपम् । तद्वर्षे पुनः पार्थं व्यधुस्तन्त्रिपदातयः ॥२९५॥ 295

अभूत्साम्बवती वेश्या साम्बेश्वरविधायिनी । पार्थप्रिया सन्धिपकसंमते ज्ञातवक्रिका ॥२९६॥

कालापेक्षी चक्रवर्मा ततोर्पयद्धनं बहु । एकादशाब्दस्याषाढे कृतो भूयोपि तन्त्रिभिः ॥२९७॥

पार्थादीन्यैः समुत्पाद्य भुक्तं चक्रिकया पुरा । तैस्तैः स्थानैश्च ये तेभ्यो जीवनान्युपलेभिरे ॥२९८॥

पिता भ्राता च वैरस्य राज्यादुत्पाटितोऽभवत् । संबन्धिभ्योपि पैतृभ्यः कन्यां दत्त्वेतरेतरम् ॥२९९॥

अकरोद्दृष्टदोषाणां तेषामेव स नष्टधीः । मेरुवर्धनपुत्राणामधिकारसमर्पणम् ॥३००॥ तिलकम् ॥ 300

कृतोऽक्षपटलाधीशस्तेन शंकरवर्धनः । गृहकृत्येप्यसत्कृत्यो धार्मिकः शंभुवर्धनः ॥३०१॥

पैत्रे तस्यैव वर्षस्य धनाभावात्स तन्त्रिणाम् । अदत्तकुण्डिकादेयः पलायिष्ट भयाकुलः ॥३०२॥

स्थिते मडवराज्यान्तस्तस्मिञ्शंकरवर्धनः । राज्यार्थी तन्त्रिणां दूतं प्राहिणोच्छंभुवर्धनम् ॥३०३॥

आवर्जितैः स निखिलैरधिकोत्कोचवर्षया । वञ्चयित्वाग्रजं राज्ये तैः स्वमेवाभ्यषेचयत् ॥३०४॥

तीर्थस्थितः स्वकुलजांस्तिमिरत्ति मुङ्क्ते मौनी बकास्तिमिमुपेत्य वनान्तवासी ।
व्याधो निहन्ति तु बकं प्रभवन्ति ते ते पात्राण्युपर्युपरि वञ्चनचञ्चुतायाः ॥३०५॥ 305

भ्रष्टश्रीश्चक्रवर्माथ निशि श्रीढक्कमासिनः । एकदा डामराग्र्यस्य संग्रामस्याविशद्गृहम् ॥३०६॥

ज्ञात्वा कान्तिविशेषेण राजानं स कृताञ्जलिः । प्रणम्य ग्राहयामास संभ्रमान्निजमासनम् ॥३०७॥

राज्यभ्रंशादिवृत्तान्तमुक्त्वा साहाय्यकार्थिनम् । तं विपत्पेशलं मत्वा विचिन्त्योवाच डामरः ॥३०८॥

तन्त्रिणां वा तृणानां वा राजन्का गणना रणे । स्वसेनसार्थे सामर्थ्यं कस्मिंश्च मम कर्मणि ॥३०९॥

प्राप्तोत्साहः पुनर्नूनमस्मानेव हनिष्यसि । विस्मरन्त्युपकारं हि कृतकार्या महीभुजः ॥३१०॥ 310

कर्णीरोहे च आलम्बहेतुर्भूभृच्चिमन्वि तम् । कुठारिकस्तरस्कन्धमिवाधोगमनोन्मुखः ॥३११॥

श्रीधैर्यादिप्रकर्षेण येनोपक्रियते नृपः । प्राप्तोदयः स तेनैव पाङ्क्तु वैर्युपकारिणम् ॥३१२॥

---

२८६. [1]) A₂ reads धनधान्यैः. २९०. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ तथि°. २९२. [1]) A₄ gloss मेरुवर्धनपुत्र्यां — [2]) Thus A₂; A₁ [illegible]. २९६. [1]) A₂ gloss साम्बेश्वरप्रासादे. २९८. [1]) A₄ gloss अत्र सर्वत्र [illegible] मेरुवर्धनपुत्रपरामर्शः.— [2]) A₄ पार्थादिभ्यः. २९९. [1]) A₄ gloss पङ्गुः.— [2]) A₄ gloss पार्थः शूरवर्मा च.— [3]) A₄ gloss चक्रवर्मणः.— [4]) A₄ gloss कृष्णावती.— [5]) A₄ gloss पङ्गुपुत्रैः. ३०५. [1]) Emended; A मुक्तु°. ३१०. [1]) Thus corr. by A₃ from A₁ °स्मानेव.

अस्मिन्स्थिते विपद्भूदिति संचिन्त्य वर्ज्यते । मूढैः परिवृढैरापत्सेवको मङ्गलेप्सुभिः ॥३१३॥
संपद्यापत्सहायस्य विस्मृतोपक्रिया नृपाः । मन्ये प्रमादस्खलितमुत्पन्नं हृदि कुर्वते ॥३१४॥
315 आमयार्तिरिपुत्रासक्षुदादौ दृष्टवैकृतान् । लब्धोदया ह्रीभयेन क्ष्मापा घ्नन्त्यनुयायिनः ॥३१५॥
राज्ञः सतोपि नाश्वासो वस्त्वेभस्येव कर्णयोः । अविभुग्न[1]प्रकृतयो ध्वनन्ति मधुपा इव ॥३१६॥
दिवसे संनिधानेन पिशुनप्रेरणा प्रभोः । ईर्ष्यालुना स्वैरिणीव रक्षितुं यदि पार्यते ॥३१७॥
राजवजन्मुपाध्यायो देवी यच्छिक्षयेदहः । तत्र प्रजागरः कर्तुमसर्वज्ञैर्न शक्यते ॥३१८॥
कथंचिदह्नि हृदये कुशलैर्विनिवेशिता । शिक्षा गौरंखरेणेव राज्ञा विस्मार्यते निशि ॥३१९॥
320 न के लोभं समुत्पाद्य जिह्वया स्निग्धदीर्घया । पिपीलका इव ग्रस्ताः क्ष्मापालैः शल्यकैरिव ॥३२०॥
जानाति हन्तुं हन्तव्यमासन्नं न तु दूरगम् । एको बकः परः सत्यं द्रोहवृत्तिर्महीपतिः ॥३२१॥
न नाम कण्टकाकीर्णः कौटिल्यं लक्ष्यतां नयेत् । कालापेक्षी क्षितिपतिः शरीरमिव जाहकः ॥३२२॥
नमन्नपि हरिर्हन्त्यादाश्लिष्यन्नपि पन्नगः । विहसन्नपि वेतालः स्तुवन्नपि महीपतिः ॥३२३॥
अद्रोहवृत्त्या तस्मात्त्वं द्रक्ष्यस्यस्मान्सदा यदि । ससैन्यस्ते तदेषोहं प्रातरेव पुरःसरः ॥३२४॥
325 तदाकर्ण्याब्रवीद्राजा लज्जास्मितसिताधरः । स्वार्थमेव यूयं संरक्ष्या मम पूर्वोपकारिणः ॥३२५॥
ततो निक्षिप्य चरणं रक्ताक्ते मेषचर्मणि । कोशं चक्रतुरन्योन्यं सखड्गौ नृपडामरौ ॥३२६॥
अथ संघटितासंख्यचण्डडामरमण्डलः । चक्रवर्माकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ॥३२७॥
तस्मिन्क्षणे पुरस्कृत्य योद्धुं शांकरवर्धनम् । विनिर्ययुः सिताष्टम्यां चैत्रे तन्त्रिपदातयः ॥३२८॥
कालानुवृत्तिमच्छन्नं तेषां संभावनोज्झितम् । स तत्वरे पुरस्कर्तुं चक्रवर्मा स्वविक्रमम् ॥३२९॥
330 अथ प्रवृत्ते संग्रामे घोरे पद्मपुराद्बहिः । जघान प्रेरितहयः पूर्वं शांकरवर्धनम् ॥३३०॥
हते सेनाधिपे तत्र शतधा तन्त्रिवाहिनी । प्रययौ पवनाघातप्रेरिता नौरिवार्णवे ॥३३१॥
पृष्ठानुसरणोद्युक्तो नृपस्तेषामपाहरत् । गतिं तुरगवेगेन शिरःश्रेणिं तथासिना ॥३३२॥
भ्रमतः समरे बभ्रुर्वीरपट्टाञ्चलच्छटा[1]ः । चक्रवर्ममृगेन्द्रस्य सटापटलविभ्रमम् ॥३३३॥
किमन्यत्पञ्चषाण्यासन्सहस्राणि रणाङ्गने । पतितानि क्षणादेव हतानां तत्र तन्त्रिणाम् ॥३३४॥
335 तन्त्रिणो रणसंरम्भपरिश्रान्ताः क्ष्मातले । गृध्रपक्षकृतच्छाये शायिताश्चक्रवर्मणा ॥३३५॥
विशुद्धवंश्यैर्गुणिभिर्निहतै[1]ः संभितैः समम् । अभूषयद्वीरशय्यां भूरः शांकरवर्धनः ॥३३६॥
उदयं संहता एव संहता एव च क्षयम् । प्रयान्तः स्पृहणीयत्वं तान्त्रिणः कस्य नागमन् ॥३३७॥
माननीयानधृष्यांश्च महावंश्यान्महीपतीन् । अहीनिव खिलीकृत्य भिक्षयन्तः क्षणे क्षणे ॥३३८॥

---

३१६. [1]) A_3 note न विभुग्ना प्रकृतिर्येषां ते । अविभुग्नप्रकृतयः सूचकाः यस्य राज्ञः कर्णयोर्विषये ध्वनन्ति । तस्य सतोपि साधोरपि स्वयं नाश्वासः । इभस्येव । यथा हस्तिनः कर्णयोर्मलिना मधुपा ध्वनन्ति ॥—[2]) A_2 gloss कुटिलाः. ३१९. [1]) A_3 गौपस्य°. ३२०. [1]) A_3 भोगं. ३२१. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 परं. ३२२. [1]) Thus A_1 and R, misread in G and Edd. आर्यकः; A_3 gloss आर्यको धूकमार्जारखट्टाकैरण्डकास्तु चेति विश्वः. ३२६. [1]) A_3 gloss विश्वासमित्यर्थः । तथो मैत्रीसम्बन्धार्थे रक्ताक्ते मेषचर्मणि (gloss भस्त्रायां) परस्परं पादप्रक्षेपं कुरुत इति शपथसंप्रदायः । दिव्ये च कोशः पुष्पादिकुड्मलासिपेयानयोरिति मङ्खः. ३३१. [1]) A_2 विशीर्णा. ३३२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °सारणो°. ३३३. [1]) A_2 gloss अधारयन्.—[2]) A_2 gloss शिरस्त्रबन्धनार्थं वस्त्रो यो वीरपट्टः डोपट इति प्रसिद्धः तस्य अञ्चलच्छटाः फिते इति प्रसिद्धाः. ३३६. [1]) Thus A_1; altered by later hand to °हताः.

धनयन्क्रीडया क्रीडां यान्तो जीविकाकृते । शागाशिशुण्डिकाः क्रूरा इव ये गर्भवृत्तयः ॥३३९॥
ते तन्त्रिणः क्षणात्स्वस्था मूढैरविधाभिना । विमानमानिविवेकेन चक्रवर्ममहाहिना ॥३४०॥ तिलकम् ॥ 340
अथ द्वितीये दिवसे मध्यानामपि तन्त्रिणाम् । वीरः संघटनां यावदकरोच्छंभुवर्धनः ॥३४१॥
तावन्मिलितसामन्तसचिवैकाकुलालितः । सैन्यैर्नानापथायातैर्वद्धिर्व्याप्तदिक्पथः ॥३४२॥
अस्त्राभ्यासेश्वराणां नृत्यतेवाश्ववाजिना । वल्गाकृष्टोद्धतस्रस्तं शिरस्त्रं वामपाणिना ॥३४३॥
सस्वेदेतरहस्ताग्रवेष्टपोञ्छनलक्षशः । वक्त्रस्य बिम्बितार्कस्य भाभिर्दोलितकुण्डलः ॥३४४॥
कथयोत्क्षेपसंरब्धकण्ठायासेन ताम्यता । बद्धभ्रुकुटिबन्धेन वदनेन भयावहः ॥३४५॥ 345
तर्जयन्कृतहुंकारान्क्षुब्धकान्क्षुभितानपि । शिरोक्षितैर्यथा वस्त्रावासव्यकृतसान्त्वनः ॥३४६॥
भेरीरवैः श्रुतिं भिन्दन्वीराशीर्घोषरोधिभिः । संग्रामकयशोमाङ्ग्यकवर्मावितस्तुरम् ॥३४७॥ कुलकम् ॥
तस्मिन्निःसहसत्वं प्राप्यमाक्रामति जयोर्जिते । बद्ध्वा कुतश्चिदानिन्ये भूभटः शंभुवर्धनम् ॥३४८॥
राज्ञः पुरस्तात्तं शस्त्रपातभीमीलितेक्षणम् । अपि कि मदर्शयन्नापश्चण्डाल इव सोऽवधीत् ॥३४९॥
उज्झितां धर्ममर्यादां भूत्वानां नरकोपमाम् । हन्तुं नरेन्द्रान्द्रोहेण प्रारब्धः शंभुवर्धनः ॥३५०॥ 350
प्राप्य निष्कण्टकं राज्यं चक्रवर्मनृपः क्रमात् । अजायत धृतोत्सेको नृशंसविषमक्रियः ॥३५१॥
स्वविक्रमकथास्तोत्ररोमन्थप्रियताहतः । सोऽभवद्विटबन्द्यादिचाटुकारविधेयधीः ॥३५२॥
आत्मानं दैवतमिव स्तुतिमोहितचेतसः । जानतः प्राभवोत्थस्य विवेकविगुणाः क्रियाः ॥३५३॥
तस्मिन्प्रसङ्गे रङ्गाख्यः प्रख्यातो डोम्बगायनः । वैदेशिकोऽभवद्द्वाःस्थवितीर्णावसरो बहिः ॥३५४॥
ग्रामान्सचिवसामन्तान्निन्यस्यन्तो यथाक्रमम् । प्रतीहारा नृपस्याग्रमनयन्त विविक्तताम् ॥३५५॥ 355
विभ्रमी धवलोष्णीषा सभा दीपप्रभोज्ज्वला । शेषशय्येव मणिभिः कृतालोका फणोद्भवैः ॥३५६॥
कृतावरोधधम्मिल्लमालान्दोलनकेलिभिः । प्रदोषपवनैश्चक्रे शिशिरैर्घ्राणतर्पणम् ॥३५७॥
जातगीतदिदृक्षाणां गवाक्षावलयो बभुः । आसन्नामोदिभिर्वक्त्रैरवरोधमृगीदृशाम् ॥३५८॥
हारकङ्कणकेयूरपारिहार्यादिशोभिना । स्ववृन्देनानुयातोऽथ प्राविशड्डोम्बगायनः ॥३५९॥
हंसी नागलता चास्य सुते ललितलोचने । चक्रतुः कौतुकोद्ग्रीवां सभां चित्रार्पितामिव ॥३६०॥ 360
तयोर्विलासवलितैश्चलितापाङ्गविभ्रमैः । द्वितीयपुष्पप्रकरो व्यकीर्यत सभान्तरे ॥३६१॥
गायनैर्जय जीवेति कृतकोलाहलैरभूत् । सदः सशब्दं कुर्वद्भिस्तन्नृपगुणग्रहम् ॥३६२॥
भुक्तोत्तरोचितोदञ्चत्पञ्चमस्थानधारिणः । वंशो रागविशेषस्य दधे स्थाने ततः शनैः ॥३६३॥
अविक्रियशिरःकम्पभ्रूनेत्रभ्रमशोभितः । आभित इव गायन्त्योर्गीतध्वनिरजृम्भत ॥३६४॥
अथ ताम्बूलरोमन्थत्यागनिश्चलमूर्तिना । जातं राजकुरङ्गेण प्रमोदास्पन्ददृष्टिना ॥३६५॥ 365
गायन्त्यौ[1] भावमालक्ष्य तस्य स्निग्धमगायताम् । अधिकोत्प्रेरिताभिख्यं विलासस्मितविभ्रमैः ॥३६६॥

---

३४४. ¹) Thus A₁; A₂ स वामेतर°. ३४५. ¹) A₂ संरब्ध°.—²) A₂ बद्धभ्रु°. ३४६. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °क्षुब्धकां°. ३४८. ¹) Thus A₂; A₁ °क्रामति. ३५०. ¹) A₁ °वर्धनात्. ३६२. ¹) Thus G Edd.; A °स्तत्तनृप°. ३६३. ¹) A₁ ततो. ३६४. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ गायन्त्योर्गीति°. ३६६. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ गायन्त्यो.—²) A₂ gloss भावार्थ.

राज्ञस्तयोश्च संसक्तचित्तयोरितरेतरम् । दृग्व्यापारैः स्वसंवेद्यैः संलाप इव पप्रथे ||३६७||

नृपं हारितचित्तं तं विज्ञायैकः पिता विटः । ततः प्रसङ्गे प्रोवाच प्रीतिवृद्धिकरं वचः ||३६८||

देव गीतमिदं याते संभाव्यैते मनोरमे । कर्पूरपारीपतितं मैरेयमिव हारिताम् ||३६९||

370 गायन्त्योर्मार्जितामेतां रागावन्त्यचतुष्किकाम् । अनयोः प्रतिमाव्याजाच्चुम्बतीव निशाकरः ||३७०||

करन्यस्तकपोलान्तमुन्नमयन्त्याविमे ध्रुवम् । कटाक्षैः कुरुतो व्योम्नि वैमानिकविमोहनम् ||३७१||

जानत्या स्वाभयां चर्चामनयोरेकयाचयोः । असूयास्मितगर्भोयं कटाक्षः पश्य पातितः ||३७२||

गायन्त्येकानतमुखी कर्णव्यालोलकुण्डला । विपरीतरतोद्रेकहृतारम्भेव शोभते ||३७३||

सफलं तस्य तारुण्यमीदृश्यो निर्जने स्त्रियः । औत्सुक्यादिरहे यस्य गायन्त्येवंविधैः स्वरैः ||३७४||

375 उपपत्तिपरित्यक्तशास्त्रानुष्ठानमोहितैः । एकसार्थप्रयातेभ्यः कथमेको विवर्ज्यते ||३७५||

नेत्रस्य रूपं श्रोत्रस्य ध्वनिं संस्पृशतो न चेत् । तदङ्गस्त्वाङ्म्यकान्ताङ्गं स्पृशतो दुष्कृतं कुतः ||३७६||

अभिलाषाङ्कुरः सिक्त इव तैर्विटभाषितैः । राज्ञः स्वभावलोलस्य शतशाखत्वमाययौ ||३७७||

ये[1] विस्तारितवर्णसंकररुचः संदर्श्य गोत्रान्तकृद्बद्धावस्थितिचापलक्रममलं पार्श्वे ध्वनन्त्युद्धताः ।
नीयन्ते विपदावपातपरतां लब्धोदयास्ते क्षणात्स्निग्धा वारिधरैरमी च रभसान्नृपालकैर्हा विटैः ||३७८||

वस्तु क्षणादनुपपत्त्युपपत्तियुक्तं कृत्वा जडान्यदि विमोहयितुं समर्थाः ।
न स्युर्विटा अथ कुतर्कपथस्थिताश्च निस्त्योहसेषु निरयेषु मृगाश्चरेयुः ||३७९||

380 संतोष्य हारकेयूरकुण्डलैर्डोम्बमण्डलम् । अमार्गत्यागराधेयः शुद्धान्तमनयन्नृपः ||३८०||

कान्तोऽस्याः क्षितिवल्लभोयमभिधेत्युर्वीपतेरेकतो भूतेसावतिचण्डताण्डववपुर्डोम्बः स्वनाम्नान्यतः ।
मध्ये यत्किमपीति गीतरचना काव्यं वदेत्तद्विदो लक्ष्मीं क्षपयन्ति ताभिरगणुधान्कीर्त्यर्थिनः पार्थिवान् ||३८१||

वेश्यानुरागस्य महेन्द्रचापधाम्नो हरिद्रारसरञ्जनस्य । उपाङ्गगीतस्य च हारिणोपि सौन्दर्यमस्थैर्यहतप्रकर्षम् ||३८२||

दर्शनाभ्याससंवृद्धचक्षूरागः क्षमापतिः । विना श्वपाककन्ये ते न पुनः प्राप निर्वृतिम् ||३८३||

गायन्त्यौ शयनोपान्ते शनैर्विहितचुम्बनम् । नृपं रतिसुखाभिज्ञं तं हठात्ते प्रचक्रतुः ||३८४||

385 समागमेन नव्येन नर्योर्वैयात्यशोभिना । चक्रे क्षपितसामर्थ्यः स लज्जोद्वहनाक्षमः ||३८५||

रत्यन्तसुलभोद्भेदैर्निःसृतैः स्वेदबिन्दुभिः । भाग्योष्मसंक्षयजडं वपुस्तस्य व्यधीयत ||३८६||

रागान्धेन कृता हंसी महादेवी महीभुजा । भेजे राजवधूमध्ये वालव्यजनवीजनम् ||३८७||

---

३६८. 1) A_2 तत्र. ३६९. 1) A_2 gloss हरति मन इति हारी तस्य भावः तथा तां यातमिति सम्बन्धः. ३७०. 1) Thus corr. by A_1 from A_1 गायन्त्यो.—2) Thus A_2; A_1 कमार°.—3) A_2 gloss वन्तपङ्क्तिचतुष्टयं. ३७६. 1) A_2 gloss दुष्कृतं.—2) A_2 gloss त्वगिन्द्रियस्य. ३७८. 1) A_2 gloss वारिधराः विटाश्च.—2) A_2 gloss वर्णाः नीलपीताद्याः ब्राह्मणाद्याश्च.—3) A_2 gloss गोत्रान्तकृति इन्द्रे बद्धा अवस्थितिर्येन स चासौ चापः धनुः इन्द्रचापः तस्य लक्ष्म । गोत्रान्तकृद्भिः कुलक्षयकारिभिः पापिभिः बद्धा स्थितिर्यस्य । तत् चापलं मर्यादं ध्वनन्ति इति च धर्म निविडं इति चापलविशेषणं.—4) Thus corr. by later hand from नीयन्ते.—5) A_2 कुपथाव°.—6) A_2 तरसा नृ°. ३७९. 1) A_2 gloss निस्त्रपुरुषेषु. ३८०. 1) A_2 gloss अपारकस्यायैं कर्णः. ३८१. 1) A_2 gloss अयं क्षितिवल्लभः राजा अस्याः कस्याश्चित्कान्तः अस्यां विषये अयं राजा लग्नः इत्यभिधा कथितमेकतः.—2) A_2 gloss डोम्बेनोच्चारिता उर्वीपतेः अभिधा नामधेयं एकतः इत्यस्ति इति मायामिति कान्तोस्या इति.—3) A_2 gloss उर्वीपतिः.—4) A_2 डाम्बस्य नामा°.—5) A_2 मध्येन्यत्किम°.—6) A_2 gloss यत्किमपीति । यत्किञ्चित्कालकालमात्रं लौकिकं गीतं । तस्य रचना एव काव्यं.—7) A_2 gloss एतत् गीतिरचनाकाव्यं विदन्ति एतद्विदः.—8) A_2 gloss येषां पार्थिवानां लक्ष्मीः अलक्ष्मीः तां.—9) A_2 gloss अपहरन्ति.

तस्या वैदुष्यमुद्दिश्य ते यथा चक्रवर्मणः । नृत्यन्त्या रागमन्येषामप्यभूदसमादरः ॥३८८॥
मन्त्रिणामथ तद्दत्तलब्धमुख्याधिकारता । प्रवृत्तिहेतुतां प्राप डोम्बसेवनपद्धतिः ॥३८९॥
नीचसंसर्गविरतां केचित्कृपालवो न जग्मुः स्वयम् । केचित्त्वकुर्वन्नीतिज्ञा राजकार्याणि मन्त्रिवत् ॥३९०॥ 390
मन्त्रिणस्तस्करा राज्ञी श्वपाकी श्वपचाः प्रियाः । किं न लोकोत्तरमभूद्भूपतेश्चक्रवर्मणः ॥३९१॥
ऋतुस्नातार्द्रवासांसि श्वपाकी स्वांशुकान्यदात् । तदाच्छादनदुरिच्छा मन्त्रिणः प्राविशन्सभाम् ॥३९२॥
केचित्क्षितिभुजा वैरमङ्गीकृत्यापि तत्क्षणम् । वैनोदि श्वपचोच्छिष्टं तेऽभुञ्जन्लोभमयैः समाः ॥३९३॥
मण्डलेऽस्मिन्प्रभावोऽस्या न देवस्यापि सम्मुखम् । महेश्माणि तदा नो श्वपाकी प्राविशोत्कथम् ॥३९४॥
तां रणस्वामिनं द्रष्टुं विलक्षाद्दस्यदे गताम् । सामन्तेभ्यः साभिमाना नाम्यपुर्डामराः परम् ॥३९५॥ 395
राजकौटुम्बवृत्तानां डोम्बानां निर्गता मुखात् । राजाभिख्या दुर्लङ्घ्या न केनाप्युदलङ्घ्यत ॥३९६॥
राज्ञा प्रदत्ते रङ्गाय हेलुग्रामेऽग्रहारवत् । लिलेख पट्टोपाध्यायो न यदा शासनपट्टकम् ॥३९७॥
तदाक्षपटलं गत्वा रङ्गः कोपात्समब्रवीत् । रङ्गस्स हेलु दिण्णेति दासीसुत न लिख्यते ॥३९८॥
लिलेख सोऽथ संत्रासाद्रङ्गभूभङ्गतर्जितः । को न राजनि दुर्वृत्ते भवेन्नीतिव्यतिक्रमः ॥३९९॥
अन्त्यागमनपापस्य पापः कृच्छ्रस्य निष्कृतिम् । विदधे स्याकहान्येव प्रायश्चित्तानि कारितः ॥४००॥ 400
हिमेनैव हिमं शाम्येदुष्णस्यैव दुष्कृतम् । सोऽनुशिष्टो विटैरेवं दधत्यामरसारताम् ॥४०१॥
पवित्रास्पर्शदोषस्य ह्यास्पर्शोपायं जिहीर्षुणा । तेनाकृष्यत विप्रस्य बौधिन्मासोपवासिनः ॥४०२॥
ततोऽपि पापिनोऽभूवन्केऽपि तस्मिन्क्षणे द्विजाः । तस्माद्भ्यमहाराज्ये जगृहुर्गृहभोजिनः ॥४०३॥
चक्रे चक्रमठं सोऽपि पापः पाशुपताश्रमम् । तस्मिन्हतेऽर्धनिष्पन्ने तद्भूर्वमयोजयत् ॥४०४॥
पूर्वोपकारान्विस्मृत्य डामरान्स निरागसः । नृपतिः श्वपचाकामी विश्वस्तांश्छद्मनावधीत् ॥४०५॥ 405
हन्तुं व्याजेन विश्वस्ताः केचिद्डामरतस्कराः । तत्पुत्रस्यान्तिके द्रोहच्छिद्रानेहःप्रतीक्षिणः ॥४०६॥
श्वपाकीशयनायासालयावस्करमन्दिरे । शौचस्थितं तं निःशस्त्रं ते रात्रौ प्रापुरेकदा ॥४०७॥
अथ तैः प्राप्तसमयैरकस्मात्तस्य सर्वतः । क्षिप्रं न्यपात्यताशेषशातशस्त्रपरंपरा ॥४०८॥
कुम्भस्तटाद्रूरे भ्रष्ट इव निद्रालसेक्षणः । प्रबुद्धः शस्त्रपातैः स व्यमुचद्भैरवारवान् ॥४०९॥
निःशस्त्रः शस्त्रसंपातक्षतजानिर्झरः । अनुद्रुतोऽरिभिर्धावञ्श्वपच्यावेश्म विवेश तत् ॥४१०॥ 410
अप्राप्तहेति कण्ठस्था श्वपाक्यालिङ्गिताङ्गकम् । तत्कुचोत्सङ्गलग्नाङ्गं जघ्नुस्तेऽनुप्रविश्य तम् ॥४११॥
स्वैरेव प्रेरिता हारैस्ते तस्य नृपतेः किल । मुमूर्षोर्जानुनी स्वैरं शिलया समचूर्णयन् ॥४१२॥
त्रयोदशाब्दे ज्यैष्ठस्य शुक्लाष्टम्यां क्षपाक्षये । श्वपाकभोग्यः स श्वेतावस्करे तस्करैर्हतः ॥४१३॥
उन्मत्तावन्तिनामाथ पार्थसूनुर्दुराशयः । अभ्यषिच्यत वैरवैः सचिवैः शर्वटादिभिः ॥४१४॥
श्वपाकीकामुके पापे निहते निशि तस्करैः । प्रजानां पाप्मना कोऽभूत्पापात्पापतरो नृपः ॥४१५॥ 415

३८९. ¹) A₂ gloss श्वपचार्थं गणनाभिः [illegible] इति केचित्. ३९२. ¹) A₂ gloss रजः. ३९६. ¹) A₂ gloss वेतनं. ३९७. ¹) Thus corr. by later hand here and in following verse from A₁ हृलु°. ²) A₂ gloss रङ्गस्य हेलुः दत्ता. ३९९. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ के—²) Thus corr. by A₂ from A₁ भवन्नी°. ४०९. ¹) A₂ [illegible]. ४०४. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °वैरवो°; A₂ gloss मठं. ४१२. ¹) Thus A; G R Edd. शिलायां. ४१३. ¹) Thus G Edd.; A ज्यैष्ठस्य.

स्खलिता तत्कथापापस्पर्शभीत्या सरस्वती । कथंचिच्चतुरस्येव सैव प्रस्ताव्यते मया ॥४१६॥

आसीत्पितृकुलं तस्य मद्यं दुर्नृपरक्षसः । क्षीबाभिधस्य दृष्याद्यविशेषस्येव जीवनम् ॥४१७॥

तस्यासंहतकराघातसटांकारकरोटिकाः । प्राणस्कन्दादिवाघ्राताः सभायां मुख्यमन्त्रिणः ॥४१८॥

तेनात्याचारणत्वेन निर्लज्जास्तमरञ्जनम् । कालान्तरेण दैवेव भूमिपालैर्भविष्यते ॥४१९॥

420 पर्वगुप्तोऽभवत्तस्य सर्वेभ्योऽप्यधिकं प्रियः । आस्थाने नर्तनं कुर्वन्नपाकृतकटीपटः ॥४२०॥

आ सन्निविद्रवाद्दृष्ट्वा कीटप्रायान्महीपतीन् । पर्वगुप्तः सर्वदाभूद्राज्यावाप्तिकृतोद्यमः ॥४२१॥

तदा निगूढराज्येच्छः सख्यं मुख्यैः स मन्त्रिभिः । पीतकोशैः प्रविदधे पञ्चभिर्भूभटादिभिः ॥४२२॥

भूभटः शर्वटश्चौजः कुमुदः सोमृताकरः । पर्वगुप्तेन संबन्धं चक्रिरे कोशपायिनः ॥४२३॥

गवाक्षासरसि ग्रामश्रीजलोद्यागलाब्जजः । संग्रामडामरगृहे यो रक्कः ख्यातपौरुषः ॥४२४॥

425 पदातिमात्रो भूपेन दृष्टशौर्यः स संयुगे । महोदरो महाकायः प्रापितो मुख्यमन्त्रिताम् ॥४२५॥

यादृशी तेन ददृशे देवी श्रीः सरसोऽन्तरे । तादृग्रक्कजयादेवीत्यभिधानेन निर्ममे ॥४२६॥

राज्यं निष्कण्टकं कृत्वा धूर्तेनापजिहीर्षुणा । प्रेरितः पर्वगुप्तेन भूभृच्चक्रे कुलक्षयम् ॥४२७॥

तेन लुण्ठितसर्वस्वः पार्थस्तस्थौ कलत्रवान् । श्रीजयेन्द्रविहारान्तः श्रमणैर्दत्तभोजनः ॥४२८॥

शिशूञ्शंकरवर्मादीन्भ्रातॄन्कारानिरोध्य सः । तत्र स्थितानन्नपानैरुत्क्रान्तासूनकारयत् ॥४२९॥

430 उद्यतः पितरं हन्तुं मन्त्रिणोऽनुमतमदात् । बद्धपट्टान्व्यधाद्दृढनिगडानितरान्पुनः ॥४३०॥

एकदा मन्त्रिसामन्ततन्त्रिकायस्थसैनिकाः । पार्थं तदाज्ञामासाद्य निशायां पर्यवेष्टयन् ॥४३१॥

म्लानक्षीणाम्बरां पत्नीं रुद्धद्वारां निपात्य ते । आलिङ्ग्यमानां क्रन्दद्भिस्तर्णकैरिव दारकैः ॥४३२॥

केशानालम्ब्य कर्षन्तः शार्करोत्पाटिताङ्गकम् । विपन्नं गोकुलाक्रान्तमिव निर्हृत्य तं गृहात् ॥४३३॥

क्षुत्क्षामकक्षं क्रन्दन्तं निजघ्नुर्नग्नविग्रहम् । चण्डाला इव निःशस्त्रं कुमुदाद्या नृपप्रियाः ॥४३४॥

435 पितरं निहतं श्रुत्वा राजा संजातकौतुकः । प्रातः स्वसचिवैः सार्धं गत्वा हृष्टोऽथ दृष्टवान् ॥४३५॥

अथाङ्गेऽस्य प्रहारोऽयं मदत्त इति वादिनः । तस्याग्रे राजपुरुषाः शशंसुर्निजविक्रमम् ॥४३६॥

न्यक्कृत्य स्त्रीकृतो राजा तदा तद्भञ्जनोद्यतः । अबूबुधत्पर्वगुप्तो देवगुप्ताभिधं सुतम् ॥४३७॥

पार्थस्य निहतस्याङ्गे सोऽक्षिपत्क्षुरिकां ततः । रञ्जितो येन भूपालो जातहासोऽभवच्चिरम् ॥४३८॥

डामरैर्लुण्ठितो देशः प्रणाशे चक्रवर्मणः । उत्थाप्य पापान्कायस्थांस्तेन भूयोऽपि दण्डितः ॥४३९॥

440 संप्रेरितः कुसचिवैः शस्त्राभ्यासं चकार सः । पाटयन्क्षुरिकाघातैः कोटवीस्तनकोटरम् ॥४४०॥

गर्भिणीनां च जठरं गर्भान्द्रष्टुमपाटयत् । काठिन्यस्य परीक्षार्थमङ्गं कर्मकृतामपि ॥४४१॥

प्रतिमहामहाङ्गेराद्या वधभयाद्द्विजाः । प्रत्यगृह्णन्प्रहारांस्तस्मादपि नृपाधमात् ॥४४२॥

क्रूरपापानुरूपेण क्षयरोगेण पार्थिवः । ततोऽनुबाध्यमानोऽभूदपर्यन्तव्यथातुरः ॥४४३॥

व्यथया तस्य तादृश्या प्रजा एव न केवलम् । तुतुषुर्निजभुक्तान्तमहिष्योऽपि चतुर्दश ॥४४४॥

---

४२६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 तादृक्क°. ४३२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 निपत्य. ४४०. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 कोटवी°. ४४२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 द्विज.

अथान्तःपुरवारीभिर्यः कुतश्चिदुपाहृतः । क्षितिपालात्मजातोऽयमिति प्रख्यापितो मृषा ॥४४५॥ 445

तं शिशुं शूरवर्माख्यं विनिवेश्य नृपासने । हस्ते निक्षिप्य सामन्तसचिवैकाङ्गतन्त्रिणाम् ॥४४६॥

कम्पनाधिपतेर्बद्धवैरः कमलवर्धनात् । बिभ्यन्मडवराज्यस्थाड्डामरोत्पाटनक्षमात् ॥४४७॥

आसन्नमित्यमातिः[1] पितृहा पार्थिवाधमः । शुचौ पञ्चदशाब्दस्य प्रजापुण्यैः क्षयं ययौ ॥४४८॥ चक्कलकम् ॥

पितृघातिघ्नौ राज्ञा जयस्वामिविरोचनम् । आषाढशुक्लसप्तम्यां शिशुर्वेश्म विनिर्ययौ ॥४४९॥

यथा विरेजे राजश्रीर्बालस्य पृथिवीपतेः । कृपाणवेणिललिता चलच्चामरहासिनी ॥४५०॥ 450

अत्रान्तरे जवायातैर्धारैरावेदितभुवः । सामन्तैर्नगरोपान्तं प्राप्तः कमलवर्धनः ॥४५१॥

एकाङ्गतन्त्रिसामन्तस्याल्पहारकसादिभिः । नगरं प्रविशन्भ्रान्तः समं सैन्यैरयुध्यत ॥४५२॥

विरुद्धडामरानीकान्युद्ध्वा मार्गेषु निर्गतः । भ्रान्तोऽप्यसौ वैरिसेनामजयद्विक्रमोर्जितः ॥४५३॥

सहस्रमश्ववाराणां विद्राव्य तुरगैर्मितैः । राजधानीमसहायः प्रविवेश ततः क्षणात् ॥४५४॥

तं लब्धजयमाकर्ण्य सैन्यैस्त्यक्तं पलायितैः । एकाकिनं क्वाप्यनयज्जननी शिशुभूपतिम् ॥४५५॥ 455

प्राक्कर्मभिर्मोहितो वा प्रेरितो वा कुमन्त्रिभिः । नाभूत्सिंहासनारूढो मूढः कमलवर्धनः ॥४५६॥

तदानीं स्वगृहान्यातो राज्यकामोऽन्यवासरे । संघट्टयन्द्विजान्सर्वानभूदुद्धतनीतिवित् ॥४५७॥

मीढं शक्तं च कुरुत क्ष्मापं कंचित्स्वदेशजम् । मामेव कुर्युः सामर्थ्यादिति मूढः स चिन्तयन् ॥४५८॥

एकाकिनीं रहः क्षीबां लब्ध्वा दुर्लभयोषितम् । अमीढोऽनुपभुज्यान्यदिने दूत्यार्थयेत यः ॥४५९॥

विभूतिं रभसायातां यश्च संत्यज्य तत्क्षणम् । नीत्या कामयतेऽन्येद्युः कोऽन्यस्ताभ्यां परोऽस्ति कः ॥४६०॥ युग्मम् ॥ 460

अथोत्पलकुले विप्रे स्थूलकम्बलवाहिनः । अशृङ्गोक्षनिभा विप्राः समगंसत गोकुले ॥४६१॥

धूमनिर्दग्धकूर्चानां राजसांसत्यविकीर्णताम् । राज्यजल्पवशीपन्यासस्तेषां चिरमवर्धत ॥४६२॥

दैन्यमस्त्येन मिथस्तेषां नान्यः कोऽप्यभ्यषिच्यत । कूर्चा ग्रावणनिष्ठ्यूतिः स्वकूर्पलीभिः परम् ॥४६३॥

राज्यार्हान्प्रेषितैर्भिन्नैः प्राप्तः स्वस्मृतिकुमये । प्रार्थयतोऽकाण्डतैर्मुग्धः कमलवर्धनः ॥४६४॥

पञ्चषाणि दिनान्येवं यावत्स्थुर्द्विजसंचयः । कौलाहलाकुलतालादिमाधकोलाहलाकुलम् ॥४६५॥ 465

उत्पताकध्वजच्छत्रशोभि युग्यार्पितासनम् । अशेषं पार्थिवानां तावत्प्रामिलहलम् ॥४६६॥ युग्मम् ॥

स्वपक्षों बन्धकीभूतामिवान्यवशवर्तिनीम् । वीक्ष्य राजश्रियं शोचन्नासीत्कमलवर्धनः ॥४६७॥

पितृघातिवधूलक्ष्मपुत्रराज्यार्थिनी ततः । प्राहिणोद्राजपुरुषान्पार्श्वं प्रायोपवेशिनाम् ॥४६८॥

पिशाचकपुरग्रामे वीरदेवाभिधस्य यः । कुटुम्बिनः कामदेवनामा सूनुरजायत ॥४६९॥

स शिक्षिताक्षरो लब्ध्वा मेरुवर्धनमन्दिरे । बालाध्यापकतां ज्ञानशीलादिगुणभूषितः ॥४७०॥ 470

क्रमात्प्रभ्वधिकार्यासीदथ तस्यात्मजः शनैः । लेभे गञ्जाधिकारित्वं राज्ञः शंकरवर्मणः ॥४७१॥

---

४४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °मति॰. ४४९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अषाढे. ४५१. [1]) चारै supplied by A_2. ४६०. [1]) Thus A_1; A_2 संप्रत्य. ४५९. [1]) G sec. manu अमीढो नोपभुङ्क्तेऽन्यदिने दूत्यार्थयेत्तु यः. ४६१ [1]) A_2 अथो-त्पल°,—[2]) A_2 gloss उत्पलो नाम कम्बलः तेन विष्टर आपीडं [illegible] ... ४६३. [1]) Thus A_1; A_2 कूर्चाग्र°. ४६४. [1]) A_2 प्राप्तैः. ४६६. [1]) ताबत्तम् supplied by A_2 in space left by A_1.

यः प्रभाकरदेवोपि सुगन्धाख्यप्रणकामुकः । तस्या सरस्वतीकोशविग्रहलोभ वा ॥४७२॥
विद्वान्यशस्करो नाम तत्पुत्रोत्यन्तदुर्गतः । सख्या फल्गुणकाख्येन समं देशान्तरं गतः ॥४७३॥
मृत्युप्रदर्शनैः पीठदेव्याशीर्भिश्च दर्पितः । तस्मिन्प्रसङ्गे सोत्साहः प्रत्यावृत्तो निजां भुवम् ॥४७४॥
475 पितृघातिवधूदुतैर्यातैरीर्षयितुं द्विजान् । मध्ये गृहीतो वाग्मित्वात्सविवेशस्तदन्तिकम् ॥४७५॥ कुलकम् ॥
दृष्ट्वैव तं दैववशादेकमत्यस्पृशो द्विजाः । ध्वनिं राजायमेवास्त्वित्युच्चकैरुदचारयन् ॥४७६॥
अथाभ्यषिच्यत क्षिप्रं विप्रैरेत्य यशस्करः । क्ष्माधृतिप्रौढसामर्थ्यैः सानुमानिव तोयदैः ॥४७७॥
इत्थं वेणुवनं परस्परमहासंघर्षजेनाग्निना तन्मूलोद्धृतिरम्भसा क्षणधृतोद्वेगेन संपादिता ।
वात्यावेगविपाटितं विटपिनं ग्रामं कुतश्चिद्दृतो कर्हि नेतुमहो महाद्रिकुहरे धाता न किं सूचितम् ॥४७८॥
भृत्यप्रेरणया वंशां पार्थजः स्वं न वेदयेत् । तत्पुत्रोत्पाटनं कुर्याच्च चेत्कमलवर्धनः ॥४७९॥
480 अनुच्चकुलजातस्य दरिद्रस्याटतः क्षितिम् । तद्यशस्करदेवस्य राज्यप्राप्तिः कथं भवेत् ॥४८०॥
पर्याप्तं प्रजाभिरनुगो ददृशे जनेन यस्तत्क्षणं निखिललोकसमानमूर्तिः ।
साम्राज्यरम्यममुमीक्षितुमास नारीवृन्दैरजस्रचकितो नरनाथमार्गः ॥४८१॥
नृपतिवसतिं प्रत्यागच्छन्यशस्करभूपतिः पुरमृगदृशामाशीर्मध्ये वचोपि विवक्षितम् ।
स्तिमितचलितापाङ्गं शृण्वन्निमीलदहंकृतिः कृतपरिकरस्तज्जैर्जज्ञे प्रजापरिपालने ॥४८२॥
प्रतिमितरविदीपोल्लासिशुभ्रातपत्रप्रचयरजतपात्राक्षतारार्पिकाभीः ।
अथ मुखरितमाशीर्मङ्गलैरङ्गनानामवनिहरिणधामा राजधाम प्रपेदे ॥४८३॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां पञ्चमस्तरङ्गः ।
त्र्यधिकायां समाशीतौ मासेषु च चतुर्ष्वगात् । कल्यपालाष्टकं रथ्याहृतस्त्रीसचिवा अपि ॥

---

४७२. ¹) Thus A₁; A₂ °तौ यशः. ४७७. ¹) A₂ gloss क्ष्माधृताः भूपे: धृतिः धारणं तस्मिन् प्रौढं सामर्थ्यं यस्य सः. ४७८. ¹) कि supplied by A₂.—²) A₂ दैवेन किं सूचितमित्याशयोऽत्रारे पाठः. ४८०. ¹) A₂ gloss नीचकुलोत्पन्नस्य. ४८१. ¹) Thus A₁; A₂ °कीर्तिः. ४८३. ¹) A₂ glosses अवनौ भूमौ हरिणधामा चन्द्रः and राजासनं.

॥ षष्ठस्तरङ्गः ॥

नेदं पर्णसमीरणाशनतपोमाहात्म्यमुग्रोरगी पश्यैतावत एव संप्रति कृती तन्मात्रवृत्ती[1] बहिः[2] ।
प्रेङ्खन्नैवार्धमिदं चराचरगुरोः प्रायेयमात्मस्तुतीरेवं देवधुनीमुखाच्छुतिसुखाः[3] शृण्वन्नपर्णावतात् ॥१॥

इत्थमलङ्कृतीयत्नमथ कश्यां विलङ्घयन् । प्रतीहारान्निजाः दूरं वार्यन्तामिति लोभवशात् ॥२॥

वेत्रिविज्ञाप्यमानांस्तु तान्कृताञ्जलिरब्रवीत् । राज्यप्रदाश्च पूज्याश्च यूयं नो दैवतैः समाः ॥३॥

राज्यदानाभिमानेन वर्तिष्यत मदोद्धताः । यत्कार्यकालादन्यत्र नागन्तव्यं मदन्तिकम् ॥४॥

तदाकर्ण्याखिलो लोकस्तमधृष्यममन्यत । अस्मरत्स्वहसंवाससंभूतमपि लाघवम् ॥५॥ 5

खिलीभूताः पूर्वराजव्यवस्थाः प्रतिभाबलात् । उन्मीलयांस स्वकविः प्राकविप्रक्रिया इव ॥६॥

अचौराभूत्तथा भूमिर्यथा रात्रौ वणिक्पथाः । अतिलम्बितवृतद्वारा मार्गाश्चाविधिताध्वगाः ॥७॥

प्रत्यवेक्षापदे तस्मिन्नासीत्सर्वापहारिणाम् । कृष्यध्यक्षत्वमुत्सृज्य कृत्यं नान्यन्नियोगिनाम् ॥८॥

ग्राम्याः कृषिपराधीना नापश्यन्राजमन्दिरम् । विप्राः स्वाध्यायसंसक्ता नाकुर्वञ्शस्त्रधारणम् ॥९॥

न विप्रगुरवः साम गायन्तो मदिरां पपुः । न तापसाः पुत्रदारपशुधान्यान्यढौकयन् ॥१०॥ 10

न मूर्खगुरवो[1] मत्स्यापूपयागविधायिनः । चक्रिरे स्वकृतैर्ग्रन्थैस्तर्कागमपरीक्षणम् ॥११॥

नाहरयन्त च गेहिभ्यो गुरुदीक्षोत्सवेषताः । कुर्वाणा भर्तृशीलश्रीनिषेधं मूर्धधूननैः ॥१२॥

कार्तान्तिको भिषक्सभ्यो गुरुर्मन्त्री पुरोहितः । दूतः स्थेयो[1] लेखको वा न तदाभूदपण्डितः ॥१३॥

प्रायोपवेशाधिकृतैर्बोधितेन महीभृता । प्रायोपविष्टो निकटं प्रापितः कश्चिदब्रवीत् ॥१४॥

अहमाढ्योऽभवं पूर्वं वास्तव्योऽत्र महीपते । निर्धिकञ्चनत्वं शनकैरगच्छं दैवयोगतः ॥१५॥ 15

उत्तमर्णैः पीडितस्य प्रवृद्धर्णस्य तस्य मे । निश्चयोऽभूदृणं छित्त्वा परिभ्रान्तुं दिगन्तरे ॥१६॥

अथ विक्रीय सर्वस्वमृणं शोधयता मया । महाधनाय वणिजे विक्रीतं निजमन्दिरम् ॥१७॥

भार्यामुद्दिश्य भर्तव्यामेक एव तु वर्जितः । सोपानकूपो विक्रीतान्महतो वेश्मनस्ततः ॥१८॥

निदाघे पुष्पताम्बूलीपर्णाच्छादितशीतले । न्यस्यात्रिमौलिकैर्वस्त्रा जीवेन्नाटकाहिति[1] ॥१९॥

ततो दिगन्तराद्भ्रान्त्वा विंशत्या वत्सरैरहम् । लब्धाल्पवित्तः संप्राप्तो जन्मभूमिमिमां पुनः ॥२०॥ 20

अन्विष्यता मया साध्वी स्ववधूर्ददृशेऽथ सा । विवर्णदेहा जीवन्ती प्रेष्यात्वेनान्यवेश्मसु ॥२१॥

किं वृत्तजीविकापि त्वमीदृशीं वृत्तिमाश्रिता । मयेति सा सदुःखेन पृष्टा स्वोदन्तमब्रवीत् ॥२२॥

---

१. [1]) A_2 gloss पर्णवातजीविनी.—[2]) A_2 gloss एवी चराचरगुरुणा बहिः कृती इत्यन्वय..—[3]) Thus A_1; A_2 °सुखाच्छुत्व°.
११. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 मूर्खा गु°. १३. [1]) A_2 gloss विवादपरिनिर्णेता स्थेयः. १४. [1]) A_2 gloss मृताश्च
कर्मे पाची काहन्वे सहुरी विग्रु इति कोशः. १९. [1]) A_2 gloss पीठिकी.—[2]) A_2 gloss भाटी इति भाषया। प्रत्यहं वेतनं भाटी.

सोपानकूपं संप्राप्ते त्वयि याते दिगन्तरम् । लगुडैस्ताडयित्वाहं वणिजा तेन वारिता ॥२३॥
त्वदन्या कास्ति मे वृत्तिरित्युक्त्वा विरराम सा । तदाकर्ण्य निमग्नोऽहमन्तरे शोककोपयोः ॥२४॥
25 कृतमायोपवेशोऽथ स्थेयैस्तैस्तैः पदे पदे । प्रत्यर्थिनो दत्तजयैः किमप्यस्मि पराजितः ॥२५॥
जडत्वादेषि न न्याय्यं न विक्रीतो मया पुनः । सोपानकूप इत्यस्मिन्नर्थे प्राणा इमे पणः ॥२६॥
सोऽहं विपद्ये क्षीणार्थो हारि शास्तुस्तव ध्रुवम् । वृजिनादस्ति चेद्भीतिर्वस्तु निर्णीयतां स्वयम् ॥२७॥
राजेति तेन विज्ञप्तो हित्वा धर्मासनं स्वयम् । संघट्याखिलान्स्थेयानासीत्स्वयं विचारयन् ॥२८॥
स्थेयास्तमूचुर्बहुशो विचार्यायं पराजितः । ग्राह्यावगणयन्न्यायं दण्ड्यो लिखितदूषकः ॥२९॥
30 सोपानकूपसहितं विक्रीतं गृहमित्यथ । राजा विक्रयपत्रस्थान्स्वयं वर्णानवाचयत् ॥३०॥
ततोऽधिगतमित्येव सभ्येषु निगदत्स्वपि । अन्तरात्मा जगादैव नृपतेरर्थिनो जयम् ॥३१॥
मुहूर्तमिव संचिन्त्य राजान्याभिरभूच्चिरम् । कथाभिरतिचित्राभिर्मोहयन्सभ्यमण्डलम् ॥३२॥
कथान्तराले सर्वेभ्यो रत्नजातानि वीक्षितुम् । हसन्प्रत्यर्थिनो हस्तादुपादत्ताङ्गुलीयकम् ॥३३॥
क्षणाद्देवाखिलैः स्थेयमित्यमेवेति सस्मितम् । वचो ब्रुवाणः प्रययौ पादक्षालनकैतवात् ॥३४॥
35 अभिज्ञानाय तत्रस्थः स वितीर्याङ्गुलीयकम् । भृत्यमेकं वणिग्वेश्म प्राहिणोद्दत्तवाचिकम् ॥३५॥
स वणिग्गणनाध्यक्षं ययाचे साङ्गुलीयकः । यत्राब्दे पत्रमुत्पन्नं गणनापत्रिकां ततः ॥३६॥
निर्णेयं तया कृत्यमस्ति भाण्डपतेरिति । भृत्यादाद्गणनाध्यक्षस्तां गृहीताङ्गुलीयकः ॥३७॥
दीनाराणां[1], दशशतीं तस्यां भूभृदवाचयत् । व्ययमध्येऽधिकरणलेखकाय[2] समर्पिताम् ॥३८॥
तस्मै मितधनार्हाय बहुमूल्यार्पणान्नृपः । रेफे[1] सकारं वणिजा कारितं निश्चिकाय सः ॥३९॥
सभायां तत्प्रदर्श्याथ पृष्ट्वा दत्त्वाभयं च तम् । आनीय लेखकं सभ्यान्संजातप्रत्ययान्व्यधात् ॥४०॥
सभ्यैरभ्यर्च्यमानेन राज्ञा सार्थं वणिग्गृहम् । वितीर्णमर्थिने देशात्प्रत्यर्थी च प्रवासितः ॥४१॥
कृताह्निकं भोक्तुकामं तं दिनान्ते च भूपतिम् । अकालावेदनाद्बिभ्यत्क्षत्ता जातु व्यजिज्ञपत् ॥४२॥
देवः समाप्तकृत्योऽद्य विज्ञप्तौ भवतु क्षणम् । इत्युक्त्वा दर्शने प्राणत्यागी विप्रो बहिः स्थितः ॥४३॥
दत्तप्रवेशादेशोऽथ रुद्धखेदेन भूभुजा । द्विजः प्रविष्टः पृष्टश्च[1] तीव्रार्तिरिदमब्रवीत् ॥४४॥
45 सुवर्णरूपकशतं भ्रान्त्वा देशान्तरार्जितम् । गृहीत्वा भुक्तदौराज्यः स्वदेशमहमागतः ॥४५॥
त्वयि राजनि निश्चौरैरध्वभिर्विशतः सुखम् । सोऽभवल्लवणोत्से मे दिनान्ते श्राम्यतः स्थितिः ॥४६॥
दीर्घाध्वलङ्घनक्लान्तस्तत्राहमकुतोभयः । मार्गारामतरोर्मूले त्रियामामत्यवाहयम् ॥४७॥
वेतनं ग्रन्थिबद्धं तदुत्थातोरपतन्मम[1] । अरघट्टे समीपस्थे कक्षयोगाद्गलत्सिते ॥४८॥

---

२४ [1]) Thus A. G has sec. manu the conjectural reading शस्त्रा. २५. [1]) Thus A₂, A₁ °दिवा°. २६. [1]) A₂ gloss गणत् वतुर् इति भाषया वही इति मध्यदेशीया. ३८. [1]) A₂ gloss दीनाराः धार् इति काश्मीरभाषया.—[2]) A₂ gloss यस्तत्रिधौ अर्थिप्रत्यर्थिनावुभौ भूमि ... क्रियते सोऽधिकरणलेखकः । अक्षरपरिमाणलेखपत्रकारी सराफ इति भाषया. ३९. [1]) A₂ gloss अधिकरणलेखकाय दीनारदशशतीदानात्.—[2]) A₂ gloss गृहविक्रयिणा वणिजा विक्रयपत्रे लिखितं । सोपानकूपरहितं विक्रीतं गृहमिति । ततस्तेन लुब्धेन वणिजा प्रत्यर्थिना रेफविषये सकारः कारितः अधिकरणलेखकहस्तेन । उत्कोचं दीनारदशशत्यात्मकं दत्त्वा कूपसहितं गृहं विक्रीतमिति लेखितं । ततोऽनन्तरं राज्ञानुमितं लेखपत्रलिखनार्थं किमर्थं दीनारदशशती । बहुमूल्यत्वादिति । रेफस्य सकार एव कृतोऽनेन इति ॥. ४१. [1]) A₂ gloss निर्वासितः कराय. ४२. [1]) A₂ gloss द्वास्थः. ४४. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ पृष्टेष. ४८. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ °तद्वि.

तस्मिन्पुरवरोहेतिनिर्वेदाज्जलहद्वपुः । सोहं हारितसर्वस्वः शोचमुक्ताधिरं जनैः ॥४९॥

एकोऽभ्यवासिनः कोपि साहसे[1] पुरुषोऽब्रवीत् । मह्यं दापितवित्तार्थं[2] किं ददासीति मां ततः ॥५०॥ 50

समस्यर्थोर्थं विपन्नस्तस्यार्थस्यास्मि कः प्रभुः । तुभ्यं यद्रोचते मह्यं तत्ततो दीयतां त्वया ॥५१॥

प्रवहणाधिकृतोऽथ कूपकेभ्यो हृतं मम । स मारात्स्वपक्षमेवाष्टानवतिं स्वीचकार तु ॥५२॥

व्यवहारा वचोनिष्ठा एव राज्ञि यशस्करे[1] । निन्दन्व्यवस्थां तां लोकैर्न्यकृतोऽस्मीति वादिभिः ॥५३॥

उपचारोक्तिसारल्यच्छलहारितचेतनः[1] । सोहं जहाम्यसून्द्वारे दुर्व्यवस्थापकस्य ते ॥५४॥

पुंसस्तस्य स राज्ञाथ पृष्टः प्रकृतिनामनी । वचनप्रत्यभिज्ञैव[1] ममास्तीत्यभ्यभाषत ॥५५॥ 55

प्रातस्तवेप्सितार्थं करिष्यामीति भूभुजा । प्रतिज्ञाय कथंचित्स स्वपार्श्वे कारितोऽशनम् ॥५६॥

लवणोत्सोकसां कृताहूतानां स विदां ततः । स्थितमन्तर्हितोऽन्येद्युस्तं राजादर्शयन्नरम् ॥५७॥

पृष्टः स राज्ञा विप्रेण यथैवोक्तं तथैव तत् । सर्वमूचे वाक्प्रतिष्ठं व्यवहारमुदीरयन् ॥५८॥

सत्यवाक्पारतन्त्र्यस्य वस्तुवृत्तस्य चान्तरम् । अलक्षयन्तः प्रैक्षन्त दोलाकुलधियो धराम् ॥५९॥

धर्मासनस्थो राजाथ रूपकाणामभाषत । तमष्टानवतेः[1] पार्श्वे विप्रमन्यं शतस्य तु ॥६०॥ 60

अनुशोकृच्छ्रगादापि दुःसंचिन्त्या महात्मनः । धर्मस्याधर्ममुद्वृत्तं निहन्तुं धावतो गतिः ॥६१॥

सायं हुताशं प्रविशत्यम्मयं[1] चेन्दुमण्डलम् । स्वतेजसा संविभजन्प्रदीपैर्ज्योत्स्नयाप्यसौ ॥६२॥

तदुत्थाय यथा भानुर्निहन्ति ध्वान्तमुद्धतम् । अनन्यकर्मा धर्मोयं तथाधर्मं व्यपोहति ॥६३॥ युग्मम् ॥

दुःसंलक्ष्यस्तु धर्मोसावधर्मं बाधतेऽञ्जसा । तिष्ठन्नित्यमधिष्ठाय[1] दारु काष्ठमिवानलः ॥६४॥

ददाति यद्भवान्दत्तां तदित्याद्युक्तमुज्झतः । तुभ्यं रोचत इत्यादि वचोस्य नियतं तदा ॥६५॥ 65

रुचितास्य बभूवाष्टानवतिर्लोभिनोऽस्य ताम् । नादादस्मायदर्चितं रूपकाणां शतं ददत् ॥६६॥

इत्यादिसूक्ष्मेक्षिकया धर्माधर्मान्तरं विदन् । प्रत्यवेक्षापरः क्ष्माभृद्व्यधात्कृतयुगोदयम् ॥६७॥

इत्थं जनं स विनयन्हास्योभूद्विजदुर्नयैः । परस्योपदिशन्पथ्यमपथ्याशीव रोगहृत् ॥६८॥

श्रोत्रियेणेव तेनापि मृदम्भःशौचशालिना । डोम्बोच्छिष्टभुजो भृत्याः पार्थात्र परिजह्रिरे ॥६९॥

यथोत्तरं संश्रितार्थैरन्योन्यं पृष्ठपातिभिः । नगराधिकृतैश्चक्रे चतुर्भिः सोर्थसंग्रहम् ॥७०॥ 70

लेभिरे निधनं तस्मात्सत्यंकारापद्मादयः । श्रीरणेश्वरपीठामन्यस्तखड्गादपि प्रभोः ॥७१॥

स ज्येष्ठे भ्रातरि मृते तथाभून्मुदितश्चिरम्[1] । तदुपशं[2] यथा माहिलभ्रोत्मीर्षि[3] रसार्पणम् ॥७२॥

नीतस्य मण्डलेशत्वं वेलावित्तस्य[1] भूभुजा । देवीः कामयमानस्य चक्रे गजनिमीलिका[2] ॥७३॥

रागाच्छुद्धान्तकान्तानां मूर्धानमधिरोपिता । लड्डा नामाभवत्तस्य वेश्या वैमनस्यकारिणी ॥७४॥

---

५०. [1]) Thus A_1; A_2 °सी.—[2]) A_2 दापितजनयाय. ५३. [1]) A_2 gloss वचसि वाक्य एव निष्ठा येषां । न तु न्यायविचारणे इति व्यवस्थां निन्दन्. ५४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 °सारल्यैवछ°. ५५. [1]) A_2 gloss वचनमेव केवलं तदीयं चिन्हितं मम न तु नामप्रकृती इत्यर्थः. ६१. [1]) A_2 gloss आत्मं. ६४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तिष्ठन्नित्य°. ६६. [1]) Thus A_1; A_2 °बभैव.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °वृत्तान्ता°. ७०. [1]) A_2 gloss दूरवर्तिभिः.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 सोर्थसं°. ७२. [1]) Thus A_2; A_1 °मुदित°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 तदुपशी; Edd. °शेषया.—[3]) Emended; A R G °त्मीर्षि.—[4]) A_2 gloss कुत्र. ७३. [1]) A_2 gloss दत्तवाणकवशिवस्य; दत्तवाणक struck out again.—[2]) A_2 gloss उपेक्षा कृता इत्यर्थः.

75 अवकाशः शुभूतानां हृदयान्तर्न योषिताम् । इतीव विहितौ धात्रा सुवृत्तौ तद्बहिः कुचौ ॥७५॥

उत्तमाधमसंसक्तौ जानन्सदृशवृत्तिताम् । नारीणां शुचिवासानामङ्गमात्रं व्यधाद्विधिः ॥७६॥

सा लालितापि राज्ञा वल्लभा ललितलोचना । चण्डालयामिकेनागाद्यामिनीषु समागमम् ॥७७॥ युग्मम् ॥

शुभंकरणं किंचिच्चण्डालतरुणेऽभवत् । तं तत्प्रभावविवशा भेजे राजवधूरपि ॥७८॥

सा वा चण्डालकुलजा स वा कार्मणकर्मवित् । अन्यथा संगमः किं स्यादसंभाव्यस्तथाविधः ॥७९॥

80 सोऽभूत्केन प्रकारेण तया सह समागतः । इत्येव लेभे वृत्तान्तः प्रतिभेदं न कुत्रचित् ॥८०॥

केवलं प्रत्यभात्तादृग्व्यापिनोः प्रेम तत्तयोः । कृष्णापारेक्षणाश्लिष्टं ह्लादिनाक्षोभिकारिणः ॥८१॥

तमर्थमथ तथ्येन वीक्ष्य प्रणिधिभिर्नृपः । प्रायश्चित्तानुचरणक्षामः कृष्णाजिनं दधौ ॥८२॥

कुपितोऽपि स यन्नैनां न्यवधीद्रागमोहितः । तेनैवागात्पुरोभागिवितर्कातङ्कपात्रताम् ॥८३॥

डोम्बोच्छिष्टानुभावाङ्गादशुचित्वं यशस्करे । संक्रान्तं कुष्ठिसंस्पर्शात्कुष्ठं दुःखमिवाभवत् ॥८४॥

85 सामान्येन सता कैश्चित्सदृशैः शुभकर्मभिः । जन्मान्तरीयैः साम्राज्यं मया प्रापीति चिन्तयन् ॥८५॥

साम्राज्यकामो नृपतिर्भाविन्यपि स जन्मनि । मुक्त्वा प्रादाच्चिरातङ्कां राज्यलक्ष्मीं द्विजन्मने ॥८६॥

भूभुजा दानशौण्डेन पैतृके स्थण्डिले कृतः । छात्राणामार्यदेश्यानां तेन विद्यार्थिनां मठः ॥८७॥

मठाधिपतये तत्र छत्रचामरहासिनीम् । स नरेन्द्रश्रियं प्रादादन्तःपुरवर्जिताम् ॥८८॥

वितस्तापुलिने राजा नानोपकरणान्वितान् । ब्राह्मणेभ्यः सोऽग्रहारान्पञ्चपञ्चाशतं ददौ ॥८९॥

90 अथ जातोदरव्याधिर्मज्ञातो नायमित्यसौ । जानन्संग्रामदेवाख्यं परिवर्ज्य निजात्मजम् ॥९०॥

समर्प्य सचिवैकाङ्गसामन्तानभ्यषेचयत् । रामदेवात्मजं राज्ये वर्णटं प्रपितृव्यजम् ॥९१॥

शक्ये राज्यापकर्तुं शिशावनभिषेचिते । निराशाः समपद्यन्त तदा राज्यजिहीर्षवः ॥९२॥

स पर्वगुप्तकौटिल्यप्रयुक्तोदयोन्मुखः । विपाककालस्तत्राह्नि भङ्गोन्मुख इवाभवत् ॥९३॥

राजधानीस्थितस्यापि वर्णटो राज्यदायिनः । आरोग्यवार्तयाप्यासीन्मुहुर्द्वारनिरीक्षकः ॥९४॥

95 ततः सानुशयो राजा नाम्यन्नैर्षत मन्त्रिभिः । राज्यं संग्रामदेवाय दातुमाश्वासकारिभिः ॥९५॥

राजाज्ञया निशामेकां बद्धोष्टस्तम्भमण्डपात् । बहिर्दत्तार्गलात्प्रातर्वर्णटो निरवस्र्यत ॥९६॥

भयाध्यजागराद्यापि तद्भृत्यानां विवेकिनाम् । आस्थानमण्डपं प्राप पायुक्षालनभूमिताम् ॥९७॥

एकाहराजपुरुषस्तवासि विजयेश्वरे । श्रीवाहेवप्रसादाख्यो राजबीजी समर्पयत् ॥९८॥

अथाभिषिच्य संग्रामदेवं तीव्रीभवद्व्यथः । स राजधान्या निर्गत्य मर्तुं निजमठं ययौ ॥९९॥

100 धीः केशश्मश्रुवपने शिरःशाटकवर्जनम् । काषायग्रहणोद्वेगः शस्त्रत्यागग्रहश्च यः ॥१००॥

राजभृत्यैः प्रतिज्ञातः स तस्मिन्निश्चितव्रते । जीवत्येव कृत[illegible]कैः परिवर्जितः ॥१०१॥ युग्मम् ॥

---

७६. ¹) Thus corr. by A_2; reading of A_1 illegible; A_2 in margin °कृणाकर्ता. ७८. ¹) A_2 gloss [illegible]. ७९. ¹) A_2 gloss वशीकरण.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 सम्भव:. ८१. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °मायादृ°. ८३. ¹) A_2 न्यवधीत्र°. ८६. ¹) Thus A_2; A_1 °कामोपि नृपो भा°. ८७. ¹) Thus A_2; A_1 स्थित:.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 °देशानां. ८८. ¹) Thus A_2; A_1 नरेन्द्राभितां. ८९. ¹) A_2 gloss [illegible] लोकाः. ९०. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 नृपा°. ९३. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 विपाकपाकस्त°. ९५. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °ईवस्य. ९६. ¹) Thus A_1; A_2 निरवास्यत; perhaps to be emended निरवस्यत. ९८. ¹) A_2 gloss एकाहं राजभूतस्य वर्णटस्य पुरुषो भृत्यः.

द्वे सहस्रे सुवर्णस्य सार्धे बद्ध्वा पटाञ्चले । यो निर्जगाम राजासौ मुमूर्षुर्निजमन्दिरात् ॥१०२॥
पञ्चभिः पर्वगुप्ताद्यैर्वीतर्कं तस्य मन्त्रिभिः । हृतं सजीवितस्यैव विभक्तान्योन्यमग्रतः ॥१०३॥ युग्मम् ॥
विवेष्टमानः शय्यायां व्याधिदग्धान्तरो नृपः । तिष्ठन्मठाङ्गनकुटीगर्भे ध्वान्तान्धकारिते ॥१०४॥
अजातसंविद्विलोपे पश्यन्द्रोहरतान्निजान् । प्राणैरहानि द्वित्राणि न यदा निरमुच्यत ॥१०५॥ 105
तदा सुहृद्बन्धुभृत्यवेलावित्तैः कृतत्वरैः । जिहीर्षुभिश्च साम्राज्यं विषं दत्त्वा विपादितः ॥१०६॥
अवरोधवधूमध्यात्सती तं पतिमन्वगात् । एका त्रैलोक्यदेव्येव स्वप्रभेव विरोचनम् ॥१०७॥
वर्णाश्रमप्रत्यवेक्षाबद्धकक्ष्यः क्षितीश्वरः । चक्रभान्वभिधं चक्रमेलके द्विजतापसम् ॥१०८॥
कृतात्याचारमालोक्य राजा धर्मवशंवदः । निजमाह श्वपादेन ललाटतटमङ्कयन् ॥१०९॥
तन्मातुलेन तद्रोषाद्वीरनाथेन योगिना । सांधिविग्रहिकेणार्धं स स्वेनैव न्यकृन्तत ॥११०॥ 110
पूर्वाचार्यप्रभावेण स्वमाहात्म्याधिरोपणम् । प्रख्यापयद्भिर्गुरुभिः श्रद्धेति यदुच्यते ॥१११॥
तत्कथापितैव समाहात्म्य विपन्न इति श्रुतिः । दीर्घव्याधिहते तस्मिन्नुपपत्तिः कथं भवेत् ॥११२॥
अथामयान्तरेवाभूत्सा वार्तैस्तूच्यते यदि । वर्णटाभिशापेपि तदायात्यत्र हेतुताम् ॥११३॥
भुक्तैश्वर्यो नव समाश्चतुर्दिनो स शयने । मासि भाद्रपदे कृष्णतृतीयस्यां व्यपद्यत ॥११४॥
पितामहीं शिशोर्गोप्त्रीं विनिवेश्य नृपासने । भूभटाद्यैः समं प्राभूत्पर्वगुप्तोथ पञ्चभिः ॥११५॥ 115
क्रमात्समं पितामह्या तान्व्यापाद्येतरान्बली । एकः स एवमाक्रान्तः प्रबभूव नृपास्पदे ॥११६॥
स पार्थिवत्वमान्त्रित्स्वमिभया चेष्टया स्फुरन् । राजा राजानकश्चेति मिथ्यामेवं धियं व्यधात् ॥११७॥
सेवमानः स्वयं बालभूपं भोज्यार्पणादिभिः । ऋजूनां प्रत्ययमात्पर्वगुप्तो द्रोहबहिष्कृतः ॥११८॥
यान्द्रोहभीरून्संभाव्य संविभेजे यशस्करः । तस्य तत्तनयोच्छेदे त एवासन्प्रयोजकाः ॥११९॥
करभाङ्गरुहापिङ्गे हेमभुवि क्षितिपालवत् । स ददौ कुङ्कुमालेपं वर्चः शाद्वलविस्तृते ॥१२०॥ 120
बिभ्यदेकाङ्गसंघातात्प्रकटोत्पाटनाक्षमः । प्रमापणाय प्रायुङ्क्त शिशोः कर्माभिचारिकम् ॥१२१॥
न्याय्यं ते सान्वयस्यास्ति राज्यं चैत्रादिवासरे । अन्यथाचरतो नाशः क्षिप्रं वंशायुषोर्भवेत् ॥१२२॥
इतीमामपि यामिन्यां श्रुतवान्भूतभारतीम् । अभिचारस्य वन्ध्यत्वं निर्ध्यायाधिकशङ्कितः ॥१२३॥
एकाङ्गेभ्यो विभिन्नेभ्यो बिभ्यदुद्भ्रान्तसंभ्रमः । उदतान्यत्तथा चिन्तालुप्तसंविद्वित्रानिशाम् ॥१२४॥
यदा महाहिमापातनिःसंचारजने दिने । अकस्मात्संभृतबलो राजधानीं निरुद्धवान् ॥१२५॥ 125
विरोधकारिणं बुद्धाभिधेन सह सूनुना । निर्द्रोहमाहवे हत्वा मन्त्रिणं रामवर्धनम् ॥१२६॥

---

१०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 बद्धा. १०८. [1]) A_4 gloss, partly effaced: चक्र...जने...करता ...चक्रमेल ...के... . १०९. [1]) A_2 gloss अतिक्रान्ताचारम्. ११०. [1]) A_4 gloss चक्रभानुद्विजमातुलेन.—[2]) A_2 gloss सन्धिविग्रहयुद्धाम्नुष्ठकाधिकारी सान्धिविग्रहिकः कटकपालः. ११४. [1]) नव supplied by A_2 in space left by A_1. ११५. [1]) A_4 gloss सङ्ग्रामदेवस्य.—[2]) A_2 gloss प्रभुरभूत्. ११६. [1]) Emended with G Edd.; A_1 एव माक्रान्तिः which A_2 alters to एवमाक्रान्तिः. ११७. [1]) Thus A_2; A_1 स्फुरन्.—[2]) A_2 gloss राजा पार्थिवः राजानकः मन्त्री । राज्ञः अनः प्राणनं । जीवनं धरित्रीरक्षणलक्षणं । यस्मात्तः राजानः अनन्यप्राणनैः । राजान एव राजानकः । स्वार्थे कः यद्वा अत्र लिङ्गात् । कः शाड्वले देवदत्त एव देवदत्तक इतिवत् । यथा प्राणनं विना देहस्थितिर्नास्ति । तथा धीसचिवं मन्त्रिणं विना पार्थिवानां स्वयं कार्याकार्यविवेककौशलाभावो न सम्भवतीति । राजानैकमपेक्षते राजा ॥ यद्वा राज्ञः अनः प्राण इव राजानक इत्यर्थः॥.

पिङ्गेण वेलावित्तेन प्राभृतार्थमुपाहृताम् । गले पुष्पस्रजं बद्ध्वा पातितं पार्थिवासनात् ॥१२७॥
स तं वक्राङ्घ्रिसंग्रामं हतमन्यत्र मन्दिरे । पातयित्वा वितस्तान्तः कण्ठबद्धशिलं निशि ॥१२८॥
चतुर्विंशस्य वर्षस्य दशम्यां कृष्णफाल्गुने । पापः सङ्ग्रामकवचो न्यविक्षत नृपासने ॥१२९॥ चक्कलकम् ॥
130 पारेविशोकं दिविराज्ज्ञातस्याभिनवाभिधात् । सूनुः संग्रामगुप्तस्य स तदा पार्थिवोभवत् ॥१३०॥
केचित्तं प्रत्यवस्थानं ये पुरा प्रतिजज्ञिरे । ते सर्व एव तद्भीताः मातरेव प्रणेमिरे ॥१३१॥
पार्थिवैकाङ्गसामन्तमन्त्रिकायस्थतन्त्रिणाम् । तद्भीत्या द्रोहवृत्तीनां द्रोहाद्वैतमदृश्यत ॥१३२॥
एकाङ्गस्य तदास्थाने सुय्याभिजनजन्मनः । प्रमादान्मदनादित्यनाम्नो ढक्का व्यदीर्यत ॥१३३॥
हतांशुकेन भूभर्त्रा कुपितेन खलीकृतः । स निष्कलकचश्मश्रुस्तपस्वी समपद्यत ॥१३४॥
135 तादृशस्य पुनस्तस्य सखीपुत्रत्वमीयुषः । अद्याप्यभिजने जाता वसन्ति त्रिपुरेश्वरे ॥१३५॥
कुर्वता पर्वगुप्तेन भूभृता द्रविणार्जनम् । मापिताः पुनरुत्साहं प्रजारोगा नियोगिनः ॥१३६॥
व्यधत्त स्कन्दभवनविहारवप्रभान्तिके । पर्वगुप्तेश्वरं सोपि वृजिनार्जितया श्रिया ॥१३७॥
श्रीयशस्करभूभर्तृशुद्धान्तस्य विशुद्धधीः । कौलीनमलुनादेका गौरीव नृपसुन्दरी ॥१३८॥
अचिराङ्कुरितप्रीतेः पर्वगुप्तस्य याकरोत् । समागमार्थिनो युक्त्या वञ्चनामुचितां सती ॥१३९॥
140 इदं यशस्करस्वामिगृहवेश्मार्धनिर्मितम् । त्यक्त्वा पत्युर्विपन्नस्य कृत्वा निर्माणपूरणम् ॥१४०॥
अमोघमस्मिं नियमाद्विधास्यामि त्वदीप्सितम् । स छुपच्छन्दयन्नेवं सुभ्रुवाभिहितस्तया ॥१४१॥
अथ प्रवृद्धगर्वेण तत्स्वल्पैरेव वासरैः । संपूर्णतां सुरगृहं गमितं तेन भूभुजा ॥१४२॥
सा यागज्वलने राजललना पीतसर्पिषि । पूर्णाहुत्या समं साध्वी जुहाव सहसा तनुम् ॥१४३॥
उपर्यस्या निरस्तासोः पुष्टाः कुसुमवृष्टयः । तत्काङ्क्षिणस्तु न्यपतन्नवर्णमुखरा गिरः ॥१४४॥
145 सुदीर्घसाहसारम्भचिन्तासंरम्भशोषितः । पर्वगुप्तो बभूवाथ तृष्णामयपथातिथिः ॥१४५॥
व्याध्याधिप्रशमायासैर्ज्ञात्वाप्यस्थायिनीं स्थितिम् । मूढाः प्रकृतिं नोज्झन्ति द्रोहश्रीलोभमोहिताः ॥१४६॥
आशङ्क्य तादृक्क्षेपि सोकुण्ठैः प्राक्तनैः शुभैः । कैश्चित्सुरेश्वरीक्षेत्रे परासुः समपद्यत ॥१४७॥
षट्त्रिंशवत्सराषाढबहुलेह्नि त्रयोदशे । द्रोहार्जितेन नृपतिः स राज्येन व्ययुज्यत ॥१४८॥
अतीन्द्रियायां परलोकवृत्ताविहैव तीव्राशुभपाकशंसी ।
दृश्येत मार्गो यदि नाम नाशु न कः कुकृत्येन यतेत भूत्यै ॥१४९॥
150 क्षेमगुप्ताभिधानोभूदथ राजा तदात्मजः । आसवासेवनोत्सिक्तविस्ततारुण्यसंज्वरः ॥१५०॥
सोभूत्स्वभावदुर्वृत्तो नितरां दुर्जनाश्रयात् । कृष्णक्षपाक्षणो घोरमेघान्ध इव भीतिकृत् ॥१५१॥
स्वतुल्यवेषालंकाराः शतं लालितका नृपम् । तं फल्गुणप्रभृतयो दुराचाराः सिषेविरे ॥१५२॥
द्यूतासवाङ्गनासेवाव्यसनेपि स पार्थिवः । विटनिर्लुण्ठ्यमानोपि नाभूल्लक्ष्मीबहिष्कृतः ॥१५३॥

---

१२७. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °हृतम्. १२९. ¹) चक्कलकम् added by A_2. १३०. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 विशोके.—²) Thus A_2; A_1 तथा. १३१. ¹) Thus A_1; A_2 केचित्प्रत्यव°. १३२. ¹) Thus A_2; A_1 द्रोहाद्वै°. १३८. ¹) A_2 gloss कौलीनं लोकनिन्दां.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 °मलुनात्°. १४०. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 निर्वाण°. १४१. ¹) A_2 gloss अस्मीति निपातः अहमित्यर्थे. १५२. ¹) Thus A_1; A_2 °वेषा°.—²) A_2 gloss पदातयः.

रागी मधुपगणवान्विहितासक्तिर्यः सख्यमेति मधुपैर्दलकोशसारैः ।
पद्मे प्रयाति दिनमात्रमपि प्रसक्तिं श्रीस्तत्र चेत्किमिव तत्र कुतूहलाय ॥१५४॥
विटाः प्रविश्य हृदयं जिष्णुजा वामनादयः । पिशाचस्येव रचितामशुचिं तस्य चक्रिरे ॥१५५॥ 155
परोपहासकुशलः परनारीरतिप्रियः । पराबधाशयस्तस्थौ पार्थिवोऽनर्थतत्परः ॥१५६॥
ष्ठीवनं श्मश्रुमालाग्र गालयः भोजपालिषु । तेन क्षिप्ताः प्रतीक्ष्याणां करोटीषु च टक्कराः ॥१५७॥
कठिलघटनैर्मौर्यो मृगव्यग्रां वनाटनैः । विटाचार्याशीलरटनैर्वाल्लभ्यं तस्य लेभिरे ॥१५८॥
पुंश्चलीजाल्मवैधेयबालकक्रोधभूनिर्भरा । समभूदप्रवेशार्हा राजपर्षन्मनस्विनाम् ॥१५९॥
जिष्णुपुत्रैः क्षेमगुप्तक्ष्माभृद्यन्त्रपुत्रकः । चारणस्त्वगुणाकृष्टः किं न धूर्तैरनर्त्यत ॥१६०॥ 160
तस्य कङ्कणवर्षोऽसीत्यभिधानं विधाय ते । तोषिताश्चासकृच्चक्रुर्दोष्णोः कङ्कणवर्षिताम् ॥१६१॥
निर्दोषदोषाविष्कारे नववस्तुप्रदर्शने । अपूर्व्यटक्कराधाने प्रसादः प्रापि तैर्नृपात् ॥१६२॥
संलक्ष्यकुचकक्ष्यान्ताः कृत्वा निजवधूः पुरः । रागी राजा गृहीतोऽतो द्यूते तैर्निर्धनः कृतः ॥१६३॥
संभोगाभासौभाग्यकृतस्पर्धैः परस्परम् । संभुज्यैता भवान्वक्तु विशेषमिति चोदितः ॥१६४॥
उपभोगं स्वभार्याणां निर्लज्जैस्तैः स कारितः । का हृद्येति च रत्यन्ते पृष्टोऽभीष्टधनप्रदः ॥१६५॥ युग्मम् ॥ 165
तस्य लालितकेष्वास्तां मुद्रौ संभोगढौकने । मात्रोच्चारिश्वरसित्वाक्षिशाकौ[1] हरिधूर्जटी ॥१६६॥
नीत्वा नर्मकथाकुलतां निजवपुर्मुञ्चन्ति मानोन्नतिं संतुष्य स्वयमङ्गनाः शुचितया त्यक्तं कुलं कुर्वते ।
सौख्यं घ्नन्ति दुर्विलेपनसमासक्त्या यदर्थं भ्रमः प्रत्याख्याय तदेव वेत्ति न विटैः किं प्रार्थ्यते सेवया ॥१६७॥
यशस्करस्य भूत्वापि सचिवो भट्टफल्गुणः । तस्याभूदनुजीव्यन्ते धिग्भोगाभ्यासवासनाम् ॥१६८॥
फल्गुणस्वामिमुख्यानां प्रतिष्ठानां विधायिनः । तस्योपदेशो भूभर्त्रा पर्यहास्यसकृद्ग्रहः ॥१६९॥
गृहन्विद्वेषितां[1] हन्तुं टक्करादि बलात्ततः । वृद्धो रक्कः कम्पनेशो दुर्गोष्ठीमध्यगोऽभवत् ॥१७०॥ 170
तीक्ष्णाक्षेपे संप्रविष्टं हन्तुं संग्रामडामरम् । श्रीजयेन्द्रविहारं स निर्घृणो निरदाहयत् ॥१७१॥
सुगतप्रतिमारीतिं हृत्वा दग्धात्ततोऽखिलात् । जरद्देवगृहेभ्यश्च संगृह्य[2] मावसंचयम् ॥१७२॥
स्वप्रतिष्ठया वार्धे मूढः स्वयशसो विदन् । नगरापणवीथ्यन्तः क्षेमगौरीश्वरं व्यधात् ॥१७३॥
एकः प्रयात्युपरमं द्रविणं तदीयं हृत्वापरः प्रसभमुद्वहति प्रमोदम् ।
नो वेत्ति तत्स्वनिधने परकोशगामि विश्वासनामसममोहकृतान्धकाराम् ॥१७४॥
त्यागिना क्षेमगुप्तेन मुक्त्यर्थं खशाभुवे[1] । दत्ता विहाराविर्दग्धग्रामाः षट्त्रिंशदर्पिताः ॥१७५॥ 175
दुर्गाणां लोहरादीनां शास्ता पालमक्लोपमः । नृपतिः सिंहराजाख्यस्तस्मै स्वां तनयां ददौ ॥१७६॥
स तस्यां शाहिदौहित्र्यां दिद्दायां सक्तमानसः । दिद्दाक्षेम इति ख्यातिं ययौ लज्जावहां नृपः ॥१७७॥
मातामहेन भूभर्तृबध्वास्तस्या व्यधीयत । श्रीभीमशाहिनोदारप्रासादो भीमकेशवः ॥१७८॥

१५७. [1]) Corr. by A_2 from A_1 °पालयः. १५८. [1]) Corr. by A_2 from A_1 °घटनाम°.—[2]) मृगव्यग्रां supplied by A_2 in space left by A_1. १६०. [1]) Corr. by A_2 from A_1 °यन्त्रक. १६५. [1]) कुचक supplied by A_2. १६६ [1]) Thus corr. by A_2; A_1 °रसित्वा शिक्षा°. १७०. [1]) Thus A_2; A_1 °विद्वेषितां. १७२. [1]) Thus A_2; A_1 दग्धात् ततो.—[2]) Thus A_2; A_1 संगृह्य. १७४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 हृत्वा. १७५. [1]) A_4 gloss सिंहराजाय. १७६. [1]) Thus corr. by A_4 from A_1 पालमुक्तो° १७८. [1]) Thus A_2; A_1 श्रीभूमिस्वामिनो°. Cf. *Albêrûnî's Indica* (trans. by Sachau), ii. 13.

चन्द्रलेखाभिधां कन्यां राज्ञे[1] दत्तवताभवत् । फल्गुणद्वारपातिना समं दिद्दा समत्सरा ॥१७९॥

180 गुरूपदेशः स्मरहन्कुन्तविद्याश्रमस्तथा । तस्य निर्वहणार्हत्वं[1] भूभुजो हास्यतां ययौ ॥१८०॥

अमोघपतनान्प्रासान्[1]योध्यान्संग्रामकर्मसु[2] । शृगालमृगयासक्त्या स हि श्लाघ्यानमंस्यत[3] ॥१८१॥

तं वृतं वागुरावाहिडोम्बचाटविकपेटकैः । पर्यटन्तं श्वभिः सार्धमपश्यन्सततं जनाः ॥१८२॥

तस्य दामोदरारण्यलल्यानशमिकादिषु[1] । स्थानेषु क्रोष्टुमृगयारसिकस्य वयोगमत् ॥१८३॥

अथ कृष्णचतुर्दश्यां स कुर्वन्मृगयां नृपः । ज्वालामपश्यत्क्रोशन्त्याः शृगाल्या निर्गतां मुखात् ॥१८४॥

185 तदालोकनसंजातत्रासाकम्पितस्ततः[1] । लूतामयज्वरेणाभूत्परीतो मृत्युहेतुना ॥१८५॥

भर्तुं ययौ च वाराहक्षेत्रं यत्र विधायकः । श्रीकण्ठक्षेममठयोरासीद्धुष्कपुरान्तिके ॥१८६॥

मसूरविदलाकारलूताङ्कितकलेवरः । पौषे चाब्दे चतुस्त्रिंशे नवमेह्नि[1] सिते मृतः ॥१८७॥

क्षेमगुप्तात्मजः क्ष्माभृदभिमन्युरभूत्ततः । शिशुर्निर्विशधर्मिण्या दिद्दादेव्यानुपालितः ॥१८८॥

संधिविग्रहमुद्राग्रमुख्यकर्माधिकारिणः[1] । निःसाध्वसं राजवधूमवन्ध्यशयनां व्यधुः ॥१८९॥

190 अभिमन्यौ क्षितिं रक्षत्यकस्मादेव दारुणः । तुङ्गेश्वरापणोपान्तादुज्जगाम हुताशनः ॥१९०॥

वर्धनस्वामिपार्श्वस्थभिक्षुकीपारकावधिः । वेतालसूत्रपातस्थान्स ददाह महागृहान् ॥१९१॥

डोम्बचण्डालसंस्पृष्टभूपसंपर्कदूषितान् । दग्ध्वा महागृहान्वह्निर्भुवः शुद्धिमिवाकरोत् ॥१९२॥

दक्षिणी क्ष्मापतेर्माता स्त्रीस्वभावादिमूढधीः । सारासारविचारेण लोलकर्णी न पस्पृशे ॥१९३॥

राज्ञः प्रतापेणाद्धवैरा तस्थौ पुरा यतः । पतिवत्न्येव[1] सा सार्धं फल्गुणेनाप्यमन्त्रिणा ॥१९४॥

195 पत्यौ[1] मृते सपत्नीनां दृष्ट्वानुमरणं[2] ततः । दम्भेनानुमुमूर्षन्तीमनुमेने स तां द्रुतम् ॥१९५॥

निषिषेधानुबन्धाच्च सानुतापां चिताग्निके । कृपालुर्मरणादेताममात्यो नरवाहनः ॥१९६॥

अतो निसर्गपिशुनो रक्कस्तां मन्युदूषिताम् । फल्गुणाद्राज्यहरणाशङ्कां राज्ञीमजिग्रहत् ॥१९७॥

विरागशंसिभिर्लिङ्गैस्तां ज्ञात्वा विषमाशयाम् । समन्युं साखिलामात्यां फल्गुणोप्यास्त शङ्कितः ॥१९८॥

स हि सर्वाधिकारस्थः सर्वस्वाधिगतोभवत् । दीप्यमानोधिकं मन्त्रशौर्योत्साहादिभिर्गुणैः ॥१९९॥[1]

200 अस्थीनि क्षेमगुप्तस्य गृहीत्वा जाह्नवीं गते । पुत्रे कर्दमराजाख्ये प्रबलैरन्वितो बलैः ॥२००॥

तदभ्यागमपर्यन्तं पर्णोत्से स्थातुमुद्यतः । अविश्वसन्नृपगृहे फल्गुणो वैरिशङ्कितः ॥२०१॥

निर्गत्य नगराद्यावत्सभाण्डागारसैनिकः । काष्ठवाटान्तिकं प्राप[1] तावद्रक्कादिचोदिता ॥२०२॥

आकलय्य द्रुतं दिद्दा संत्यज्य प्रार्थनादिकम् । पृष्ठे प्रत्युत याष्टीकांस्तस्य हन्तुं व्यसर्जयत् ॥२०३॥

नवापमानखिन्नः स मिलितानन्तसैनिकः । प्रत्यावृत्य ततो मानी वाराहं क्षेत्रमाययौ ॥२०४॥

205 श्रुत्वा समेतसैन्यं तं प्रत्यायातं प्रतापिनम् । आस्कन्दशङ्किनी दिद्दा सामात्या समकम्पत ॥२०५॥

---

१७९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 राज्ञो. १८०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °ह्यार्भू°. १८१. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °प्रतिमान्प्रा°.—[2]) A_3 कुम्भाण.—[3]) Thus corr. by A_3 from A_1 श्लाघ्यानम°. १८३. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °दविदवे°. १८५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 °तस्थिति:. १८७. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 नवमेध्ये. १८९. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सन्धिवि°. १९४. [1]) A_4 gloss सभर्तृकैव सती. १९५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 पत्न्यौ.—[2]) A_1 °नुसरनं. १९९. [1]) Thus A_3; A_1 तन्त्र°. २०२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 प्राप्य; A_4 gloss प्राप इत्यर्थः.

तस्मिन्क्षेत्रे गतं श्रान्तं विलप्य स्वामिनं चिरम् । वराहपादसविधे तेन[1] शस्त्रं समर्पितम् ॥२०६॥
द्रोहसंभावनापायं शस्त्रत्यागेन मन्त्रिणा । स्वस्य संमार्जितं तेन राजमातुश्च साध्वसम् ॥२०७॥
शुक्लाशुक्लविचारवामनमनसः सेवा महद्वैशसं क्रुद्धेऽस्मिन्प्रतिकारकर्म गहनद्रोहापवादावहम् ।
येन न्यूनगुणैरशेषकरणीभावोऽपि तस्मै परं कोपः कोऽपि विवेकिनः समुचितः शास्त्राय शस्त्राय वा ॥२०८॥
पर्णोत्समेव शनकैः ससैन्ये फल्गुणे गते । विगताध्यापका बाला इवाभीरन्त मन्त्रिणः ॥२०९॥
योगक्षेमौ चिन्तयन्ती क्षेमगुप्तवधूरपि । अनिशं प्रजजागार स्वयं कण्टकपाटने ॥२१०॥
राज्यप्रार्थी पर्वगुप्तो मन्त्रिणौ कोशपीथिनौ । आजिमहस्करौ पूर्वं पुत्र्योर्यौ[1] छोजभूभटौ ॥२११॥
तयोः प्रजातौ तनयौ ख्यातौ महिमपाटलौ । अवर्धिषातां यौ राजमन्दिरे राजपुत्रवत् ॥२१२॥
तौ तथावस्थितावेव तत्कालं राज्यलालसौ । संमन्त्र्य समगंसातां मुख्यैर्हिम्मकादिभिः[1] ॥२१३॥
बलिनौ तावबलया राज्ञ्यापास्तौ नृपास्पदात् । समन्यू स्वगृहादास्तां यावत्कृतगतागतौ ॥२१४॥
एकतः पृष्ठतः प्राप्तान्महिम्नो निर्गतस्य सा । निर्वासनाय याष्टीकांस्तावत्प्रकटवैकृता ॥२१५॥
शक्तिसेनाभिधानस्य[1] श्वशुरस्य निवेशनम् । प्रविवेश स तज्ज्ञात्वा तं ते तत्रापि रुरुधुः ॥२१६॥
शक्तिसेनेन याष्टीकाः सान्त्विता नाचलन्यदा । तदा भीतस्य जामातुर्व्यक्तं प्रादात्स संश्रयम् ॥२१७॥
तं[1] लब्धसंश्रयं प्राप हिम्मको मुकुलस्तथा । एरमन्तकनामा च परिहासपुराश्रयः ॥२१८॥
श्रीमानुदयगुप्ताख्योऽप्यमृताकरनन्दनः । ललितादित्यपुरजा यशोधरमुखा अपि ॥२१९॥
एकैके ते[1] मिथः सैन्यैर्भुवनक्षोभकारिणः । संभूय चक्रुर्वैराज्यं महिम्नः पक्षमाश्रिताः ॥२२०॥
तस्मिन्महाभये दिद्दापक्षं मन्त्री सबान्धवः । एक एव तु तत्याज नाद्रोही नरवाहनः ॥२२१॥
प्रवर्धमानपृतना योद्धुं बद्धोद्यमास्ततः । पद्मस्वाम्यन्तिके प्रापुर्दीप्यमानायुधा द्विषः ॥२२२॥
अथ शूरमठे दिद्दा विसृज्यात्मजमाकुला । आपच्छान्तिक्षमांस्तांस्तानुपायान्समचिन्तयत् ॥२२३॥
ललितादित्यपुरजान्द्विजान्स्वर्णेन भूरिणा । तूर्णं स्वीकृत्य विदधे रिपूणां संघभेदनम् ॥२२४॥
एकाक्षेपेऽखिलैः कोपो विधेय इति वादिभिः । महिम्नः पीतकोशैस्तैः संधिर्देव्या समं कृतः ॥२२५॥
गोष्पदोल्लङ्घने यस्याः शक्तिर्नाशायि केनचित् । वायुपुत्रायितं पङ्गु तया संघाब्धिलङ्घने ॥२२६॥
यत्संग्रहो रत्नमहौषधीनां करोति सर्वव्यसनावसानम् ।
त्यागेन तदस्य भवेन्नमोऽस्तु[1] विनम्रभावाय धनाय तस्मै ॥२२७॥
उत्कोचकाञ्चनादानेऽप्युग्रां ध्यायन्त्युपक्रियाम् । दिद्दा यशोधरादिभ्यः कम्पनादि समार्पयत्[1] ॥२२८॥
अभिचारं महिम्नश्च कृतवन्तो मितैर्दिनैः । मण्डलेऽखण्डिताशस्य रुजाया[1]ः समजृम्भत ॥२२९॥
कदाचित्थक्कनाख्यस्य[1] शाहीयस्योपरि क्रुधा । सद्यः स्वयंग्राहैर्भाषां कम्पनाधिपतिर्ददौ ॥२३०॥
तत्रैव निम्नगाशैलदुर्गं प्रविशता जवात् । अखण्डशक्तिना तेन बलादग्राहि थक्कनः ॥२३१॥

---

२०६. [1]) Corr. by later hand from A_1 तत्र. २११. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 यौ. २१३. [1]) Emended; A R G °हिंमका°. २१६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 शक्तिसेनाभि°. २१८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 तैलैक्य°; A_2 gloss तं महिमानं. २२०. [1]) Thus A_2; A_1 एकैकं तं. २२७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भवेत्स्तु. २२८. [1]) Emended; A R G समर्पयत. २२९. [1]) Thus A_2; A_1 रिजायाः. Cf. vi. 260. २३०. [1]) Thus corr. by A_1 from °चिद्धुक्कना°.

स कृतप्रणतेस्तस्य करमादाय भूपतेः । अभिषेकाम्बुभिश्चक्रे श्रीलताप्यायनं पुनः ॥२३२॥
लब्धप्रवेशैः[1] समये तस्मिन्नक्कादिभिः खलैः । कम्पनाधिपती राज्ञ्या विद्वेषोपाहि मुग्धया ॥२३३॥
सर्वोपलेषु स्फटिकाश्मनश्च शीलोज्झितस्त्रीहृदयस्य चान्तः ।
असंनिधानात्सततस्थितीनामन्योपरागः कुरुते प्रवेशम् ॥२३४॥
स्वचित्तसंधायि वचो वदन्तो धूर्ता वितन्वन्ति मनःप्रवेशम् ।
235 पृथग्जनानां गणिकावधूनां विटाः प्रभूणामपि गर्भचेटाः ॥२३५॥
द्रोग्धायं धक्कनं रक्षन्धनादायीति पैशुनम् । तथ्यमेव तदीयं सा स्वसंवादादमन्यत ॥२३६॥
अथ स्वावसतिं ग्रामे कम्पनेशे जयोर्जिते । याष्टीकान्व्यसृजद्दिद्दा स्फुटं निर्वासनोद्यता ॥२३७॥
तदाक्षेपं समाकर्ण्य स्मरन्तः कोशसंविदम् । ते हिम्मकैरमन्ताद्याः पूर्ववद्विक्रियां ययुः ॥२३८॥
नरवाहनमुख्यास्तु राज्ञीपक्षं न तत्यजुः । बिभेद पूर्ववत्सापदेशं निजबलं पुनः ॥२३९॥
240 प्रविष्टेषु ततः कोपात्पुरं शुभधरादिषु । भट्टारकामठे दिद्दा भूयः पुत्रं व्यसर्जयत् ॥२४०॥
दत्तार्गले नृपगृहे स्थितां तां दैवमोहिताः । ते तदैव विना पुत्रं विमूढा नोदपाटयन् ॥२४१॥
राज्ञ्याः संजघटे लोकः परस्मिन्नेव वासरे । मङ्गलेन तदा स्थैर्यं सा किंचित्समदर्शयत् ॥२४२॥
जयाभट्टारिकापार्श्वाद्यावच्छूरमठान्तिकम् । व्याप्य स्थितैर्द्विषत्सैन्यैरस्य प्रववृते रणः ॥२४३॥
राजधानीं राजसैन्ये प्रविष्टे त्रासविद्रुते । सिंहद्वारे घटाबन्धमेकाङ्गाः समदर्शयन् ॥२४४॥
245 शरीरनिरपेक्षास्ते भीतं संस्तम्भ्य तद्बलं । अधावन्विद्विषां सैन्यं चेलुः केचिच्च शत्रवः ॥२४५॥
तस्मिन्नवसरे राजकुलभट्टः समाययौ । तूर्यघोषैर्द्विषां सैन्यं भिन्दन्नानन्दयन्निजम् ॥२४६॥
तस्मिन्प्राप्ते द्विषां सैन्यं विननाश विनश्वरम् । न द्रोहाविनयं जातु सहन्ते शस्त्रदेवताः ॥२४७॥
चोटयत्यायसान्बन्धान्स्फोटयत्युपलानिति । यः ख्यातिमवहत्संख्ये हिम्मको भीमविक्रमः ॥२४८॥
तस्यासिना राजकुलभट्टदेहार्धपातिना । चर्ममात्रं न तुत्रोट कक्कुटस्यातिसंकटे ॥२४९॥
250 विलोक्य तत्संभाव्यं सैन्ये दैन्यं समाश्रिते । अघानि हिम्मको योधैरवाहम्भिं यशोधरः ॥२५०॥
तथाप्यासीत्स्फुरन्संख्ये च एरमन्तकः क्षणम् । स भ्रमासिश्च्युतो वाहाज्जीवग्राहमगृह्यत ॥२५१॥
नाजौ तैरेष्यताधातुं यः श्रीमाञ्जजबान्धवः । जगामोदयगुप्तः स क्वापि त्यक्त्वा महाहवम् ॥२५२॥
इत्थं लब्धजया राज्ञी तत्क्षणाच्चमहीहुषा । यशोधरं शुभधरं मुकुलं च सबान्धवम् ॥२५३॥
काश्मीरिकाणां[1] यः श्राद्धशुल्कोच्छेत्ता गयान्तरे । सोऽप्येरमन्तकः शूरः परिहासपुराश्रयः ॥२५४॥
255 बद्ध्वा महाशिलां कण्ठे वितस्ताम्भसि पातितः । स्वदुर्नयफलं देव्याः प्रकोपेनानुभावितः ॥२५५॥

२३२.[1]) A_2 gloss श्रीः एव लता. २३३.[1]) Thus corr. by later hand from A_1 °वेशाः; R G as above. २३४.[1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्योन्नराग. २३६.[1]) Thus A_1; A_2 स्वसंवादा°. २३८.[1]) A_2 gloss एकाङ्गेषेपिताः कोपो विशेष इत्येवंरूपां. २३९.[1]) मुग्धा supplied by A_2 in space left by A_1. २४१.[1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नोपपाट°. २४५.[1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अथापरि°.—[2]) The words from चेलुः to सैन्यं in the following verse are omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. २४६.[1]) A_2 °भिजात्. २४७.[1]) Thus A_1; A_2 G R विनेश्वरम्. २४८.[1]) Thus corr. by later hand from A_1 चोट°.—[2]) क्ष्मभृत्सु supplied by A_2 in space left by A_1. २५०.[1]) Emended with C; A R G °रवहम्भिं. २५१.[1]) Thus A; R G ऐर°. २५४.[1]) Thus corr. by A_2 from A_1 काश्मीरका°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °शुल्कोच्छेता.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 गयान्तरे.—[4]) Thus corr. by A_2 from A_1 °हार°.

ये समस्तप्रताइर्याद्या गोपालनृपात्पुरा | अभिमन्युं यावदासन्पीडका नां महीभुजाम् ||२५६||

वर्धवर्डि प्रतापायुःश्रीहरा दीर्घदृष्टयः | ते क्षिप्रं मन्त्रिणः सर्वे साम्बवाद्याः सहानुगाः ||२५७||

भीमभूभृद्भ्रमाबेण दिद्दादेव्या सकोपया | आसन्निःशेषतां नीता दुर्गयेव महासुराः ||२५८|| तिलकम् ||

अभवन्निहिता राज्या तानुत्पाद्य महोद्धतान् | रक्कादयः कम्पनादिकर्मस्थानाधिकारिणः ||२५९||

इत्थं मन्त्रिप्रकाण्डः स रण्डामाखण्डलोपमाम् | अखण्डमण्डलां चक्रे निर्द्रोहो नरवाहनः ||२६०|| 260

राज्ञी कृतज्ञभावेन सापि मन्त्रिसभान्तरे | तमाजुहाव निर्द्रोहं स्वयं राजानकाख्यया ||२६१||

सुप्ते सुष्वाप निर्व्याजमभुक्तेस्मिन्नभुङ्क्त सा | हृष्टे जहर्ष निर्विण्णे निर्विवेदानुकूल्यतः ||२६२||

आरोग्यान्वेषणं शिक्षामार्गेणां गृहवर्तिनः | सात्म्यवस्तुविसर्गं च नाकृत्वा तस्य पिप्रिये ||२६३||

अभूतां युग्यवाहस्य कुद्यनाम्नः सुतौ पुरा | यौ सिन्धुभुय्यौ तज्ज्यायान्सिन्धुर्लौलितकः किल ||२६४||

पर्वगुप्तगृहे भूत्वा गञ्जाध्यक्षे स्थिते[1] क्रमात् | लब्ध्वा गञ्जाधिकारित्वं तस्या राज्ञ्याः शर्मभूत् ||२६५|| 265

कृत्वा तथैव गञ्जेशो नवायासविधायकः[1] | कर्मस्थानस्य निर्माता सिन्धुगञ्जाभिधस्य यः ||२६६||

प्रायशो हृतराज्यस्ते वर्तते नरवाहनः | इति नैयभियं राज्ञीं सोऽभ्यधत्त दुराशयः ||२६७||

सा तथेत्यब्रवीद्यावत्तावत्प्रेम्णा स जातुचित् | मन्त्री तां प्रार्थयामास भोक्तुं निजगृहागमम् ||२६८||

सा सानुगा तत्र याता ध्रुवं त्वामेव मंस्यति[1] | इत्युक्ता सिन्धुनापृच्छत्कर्तव्यं भयाकुला ||२६९||

अनुक्त्वैव प्रचलिता राजधानीमलक्षिता | स्त्रीधर्मिण्यस्मि जातेति पश्चाद्दूतीं व्यसर्जयत् ||२७०|| 270

संप्रवृत्तोपचारायां गतायां तल्पयात्रया | राज्ञ्यां नाशममात्यस्य प्रीतिः संविच्च सा ययौ ||२७१||

तयोस्ततः प्रभृत्येव निष्कृष्टस्नेहयोः कृतम् | चाक्रिकैरतिकष्टत्वं तिलपिण्याकयोरिव ||२७२||

कुलिशं सर्वलोहानामम्भसां शैलसेतवः | अभेद्याः प्रतिभान्त्यन्ते न किंचिदसतां पुनः ||२७३||

ये बालादपि संभूताः प्राज्ञाः सुरगुरोरपि | तेषां न विद्मः के[1] तावन्निर्माणपरमाणवः ||२७४||

विश्वासोज्झितधीः शिशून्कलयते काकोऽन्यदीयान्निजान्हंसः क्षीरपयोविभागकुशलस्तस्यस्वसाराद्भुतात् |
लोकावेक्षणतीक्ष्णधीः खलगिरं जानाति सत्यां नृपो धिग्वैदग्ध्यविमुग्धताव्यतिकरस्पृष्टं विधानं विधेः ||२७५|| 275

भूता चरणहीना सा श्रुतिबाह्यतया तथा | वैधेयविप्रकृतिरिव प्रायाद्विगर्हताम् ||२७६ ||

उद्वेजितस्तथा शश्वत्तया स नरवाहनः | यथा विमाननोत्तप्तः स्वयं तत्याज जीवितम् ||२७७||

प्रकुप्यत्यप्रतीकार्ये स्वतेजस्तमचेतसाम् | शरणं मरणं त्यक्त्वा किमिवान्यद्यशोर्थिनाम् ||२७८||

शशिहीनेव रजनी सत्त्वत्यक्तेव भारती | विरराज न राजश्रीर्नरवाहनवर्जिता ||२७९||

सा क्रौर्याभ्यासविषमा हन्तुं विततविक्रमान् | संग्रामडामरप्रख्यान्समीपस्थानचिन्तयत् ||२८०|| 280

निजमुत्सरयोषं ते तद्भयेन विनिर्गताः | कय्यकाद्यारपल्यादीन्कृतारम्भीन्व्यपादयन् ||२८१||

उत्पिञ्जमीलया राज्ञ्या त्यक्ता परिभवत्रपाम् | ते मल्लासमचमन्त मानः स्वार्थार्थिनां कुतः ||२८२||

---

२६५. [1]) A₂ gloss कनौ सुतगृहे गञ्जा भण्डागारे कुमारपालि कोश:.—[2]) Thus A R G; perhaps, to be emended with G *sec. manu* गञ्जाध्यक्षस्ततः क्रमात्. २६६. [1]) Thus emended according to conjectural reading (*sec. manu*) in G; A R G (*prima manu*) नवायासवि°. २६९. [1]) Emended; A₁ संस्यति; G P वस्यति; R मस्यति; C वस्यति. २७०. [1]) A₁ °दूताय°.—[2]) A₂ सम्पतास्तया. २७४. [1]) Thus A₂; A₁ किन्ताव°.

स्थानेश्वरादिभिर्मुख्यैर्डामरैरितरैः समम् । ते भीताः पुरतस्तस्याः पुनरेत्य प्रजृम्भिरे ॥२८३॥
अथ तद्भीतया राज्ञ्या रक्षे प्रभयमागते । आनीतः फल्गुणो भूयो धीरार्थिन्या निजान्तिकम् ॥२८४॥
285 राजकार्याणि कुर्वाणः स भूयः शस्त्रमग्रहीत् । न्यस्तशस्त्रोपि यत्सत्यं दुस्त्यजा भोगवासना ॥२८५॥
महिमा राजपुर्याविजयिनस्तस्य पश्चिमः । अद्भुतो वृद्धबन्धक्या अवरुद्ध इवाभवत् ॥२८६॥
अभूदुदयराजस्य देवीभ्रातुरतिप्रियः । यः सहायोक्षपटले जयगुप्ताभिधः कुधीः ॥२८७॥
अन्येधिकारिणस्तेन सहिताः क्रूरवृत्तयः । कश्मीरेषु व्यधुर्लुण्ठिं दुष्कृतैस्तदुपार्जितैः ॥२८८॥
दौःशील्यभाजो मातुश्च पाप्मभिर्विधुरीकृतः । अभिमन्युः क्षणे तस्मिन्क्षयरोगेण पस्पृशे ॥२८९॥
290 पण्डितः पुण्डरीकाक्षो विद्वत्पुम्भिरुपस्कृतः । कृतश्रुतः स वैदुष्यतारुण्याभ्यां विदिद्युते ॥२९०॥
तथा विशुद्धप्रकृतेस्तस्य दुष्कृतसंगमः । शोषाधायी शिरीषस्य रविताप इवाभवत् ॥२९१॥
अर्धमानः[1] प्रजाचन्द्रस्तृतीयस्यां स कार्तिके । शुक्लेष्टचत्वारिंशाब्दे ग्रस्तो निधनराहुणा ॥२९२॥
तत्पुत्रो नन्दिगुप्तस्तु बालश्चक्रे निजासने । वृद्धस्तनयशोकस्तु दिद्दाया ददधे पदम् ॥२९३॥
सा शोकपिहितक्रौर्या तस्थौ प्रशमशीतला । रविरश्मशलाकेव ध्वान्तच्छन्नोष्मवैकृता ॥२९४॥
295 ततः प्रभृत्यद्भुताभिस्तस्या धर्मप्रवृत्तिभिः । कुकर्मभिरपोढापि लक्ष्मीः प्राप्ता पवित्रताम् ॥२९५॥
नगराधिपतिर्भुय्यः सिन्धुभ्राता शुभाशयः । तदीयधर्मचर्यायां बभूव परिपोषकः ॥२९६॥
सा तेनोत्पादितानर्घजनरागा गतैनसा । ततः प्रभृत्यभूद्देवी सर्वलोकस्य संमता ॥२९७॥
राज्ञः स सचिवः सत्यं दुष्प्रापो लुप्तचण्डिमा । कुर्वाणः सुखसेव्यत्वं हेमन्त इव भास्वतः ॥२९८॥
सा निर्ममौ विपन्नस्य सूनोः सुकृतवृद्धये । अभिमन्युस्वामिनोभूदभिमन्युपुरस्य च ॥२९९॥
300 अथ दिद्दापुरोपेतो दिद्दास्वामी तया कृतः । मठश्च मध्यदेशीयलाटसौडोत्र[1]संभवः ॥३००॥
भर्तुः कङ्कणवर्षस्य पुण्योत्कर्षाभिवृद्धये । चकार कङ्कणपुरं रमणी स्वर्णवर्षिणी ॥३०१॥
श्वेतशैलमयं चान्यं सा दिद्दास्वामिनं व्यधात् । धवलं चरणीभूतगङ्गाम्भःप्लवनैरिव ॥३०२॥
चक्रे काश्मीरिकाणां च दैशिकानां समाश्रयः[1] । तयात्युच्चचतुःशालो विहारश्चारुसंपदा ॥३०३॥
श्रीसिंहस्वामिनं नाम्ना सिंहराजस्य सा पितुः । मठं च विदधे स्थित्यै[1] दैशिकानां द्विजन्मनाम् ॥३०४॥
305 मठप्रतिष्ठावैकुण्ठनिर्माणाद्यैः स्वकर्मभिः । तयातिपावनश्चक्रे वितस्तासिन्धुसंगमः ॥३०५॥
तेषु तेषु प्रदेशेषु किमुक्तैर्भूरिभिः शुभैः[1] । सा प्रतिष्ठा व्यरचयच्चतुःषष्टिमिति श्रुतिः ॥३०६॥
जीर्णोद्धारकृता देव्या भ्रष्टप्राकारमण्डलाः । प्रायः सुरगृहाः सर्वे शिलावप्रावृताः कृताः ॥३०७॥
क्रीडाचङ्क्रमणे राज्ञ्याः पङ्ग्वा विग्रहवाहिनी । वल्गाभिधा वैवधिकी वल्गामठमकारयत् ॥३०८॥
तीर्थसेवनमौनभागपि तिमिः सक्तः स्वकुल्याशने वाताशान्यमते शिखी घनपयोमात्राशनोप्यन्वहम् ।
विश्वस्ताखिलचारिणः प्रकटितध्यानोपि भुङ्क्ते बकः सत्कर्माचरणेपि दोषविकृती[1] न प्रत्ययः पापिनाम् ॥३०९॥
310 चर्वणी[1] वर्षमात्रेण शान्तशोका बभूव सा । भोगोत्सुकार्भके तस्मिन्नपरि व्यभिचारकृत् ॥३१०॥

२९२. 1) Thus A R G; Edd. वर्धमानः, found also *sec. manu* in R G. A_2 gloss अर्धचन्द्रः खण्डबिम्बश्च. ३००. 1) Thus A R G. ३०३. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 अनाश्र°. ३०४. 1) स्थित्यै omitted by A_1 and supplied in margin by A_2. ३०६. 1) Thus A_2; A_1 शुभाः. ३०९. 1) Thus A_1; A_2 °विरती. ३१०. 1) A_2 gloss चर्वणी असती इत्यर्थः.

वर्षे एकाधपञ्चाशे[1] नीतः पक्षे सिते क्षयम् । स मार्गशीर्षद्वादश्याममार्गेण्यमया तया ॥३११॥
पौत्रस्त्रिभुवनो नाम मार्गशीर्षे[1] सितेहनि । पञ्चमेप्येकपञ्चाशे वर्षे तद्वत्तया हतः ॥३१२॥
अथ मृत्युपथे राज्यमाशि स्वैरं निवेशितः । क्रूरया परमः पौत्रो भीमगुप्ताभिधस्तया ॥३१३॥
तस्मिन्नवसरे वृद्धः फल्गुणोपि व्यपद्यत । निगूढक्रौर्यदौःशील्या दिद्दा यद्भीरवादभूत् ॥३१४॥
बभूव साथ[1] स्वच्छन्ददुष्टचेष्टाशतोत्कटा । अध्वस्तपटा मत्तदन्तिमूर्तिरिवोत्कटा ॥३१५॥ 315
महाभिजनजातानामपि हा धिङ्निसर्गतः । सरितामिव नारीणां वृत्तिर्निम्नानुसारिणी ॥३१६॥
स्रोतोधिराज्यमधिगम्य विराजमानास्सिन्धोः प्रसूय कमलाल्पपयोमिकेते ।
जाते सरस्यविरतं जलजे प्रसक्ता नार्यो महाभिजनजा अपि नीचभोग्याः ॥३१७॥
खशस्य वहिवासांख्यपर्णोत्सग्रामजन्मनः । बाणस्य तनुस्तुङ्गाख्योविशन्महिषपालकः[1] ॥३१८॥
प्रविष्टो जातु कश्मीरांल्लेखहारककर्मणा । सुगन्धिसीहभकटनागाढयिकषण्मुखैः[1] ॥३१९॥
पञ्चभिर्भ्रातृभिः सार्धं सांधि[1]विग्रहिकान्तिके[2] । देव्या दृग्गोचरं यातो हृदयावर्जकोभवत् ॥३२०॥ तिलकम् ॥ 320
रहःप्रवेशितो वृत्त्या स भाग्यर्धबलायुषा । संभुक्तभूरिजाराया अपि तस्याः प्रियोभवत् ॥३२१॥
तुङ्गानुरागिणी राज्ञी पापा लज्जोज्झिता ततः । रसदानेन वैमुख्यभाजं भुय्यमघातयत् ॥३२२॥
धिक्स्त्रीश्वरान्कुपतीन्येषां विषमचेतसाम् । फलभून्या स्तुतिस्तोषे रोषे प्राणधनक्षयः ॥३२३॥
रक्कजो देवकलशो वेलावित्तः कृतस्तया । भुय्याधिकारे कौटिल्यमाचरत्त्रिजपो विटः ॥३२४॥
येपि कर्दमराजाद्या वीरा द्वारादिनायकाः । तेपि कौटिल्यमभजन्[1]न्येषां गणनैव का ॥३२५॥
चतुष्पञ्चानि वर्षाणि तिष्ठन्नृपगृहे शिशुः । भीमगुप्तोभवद्यावत्किंचित्प्रौढीभवन्मतिः ॥३२६॥
राज्यव्यवस्था यात्रश्च पितामह्याश्च वृत्तयः । दुःस्थिताः प्रत्यभासन्त संस्थाप्यास्तस्य चेतसि ॥३२७॥
भङ्गशीलविहीनाया निर्घृणाया निसर्गतः । तावत्तेयधियस्तस्याः स चिन्त्यः समपद्यत ॥३२८॥
अभिमन्युवधूस्तं[1] हि चक्रे गूढमवेशितम् । महाभिजनजं पुत्रं तस्मात्सोभूत्तथाविधः ॥३२९॥
सा देवकलशेनाथ दत्तमन्त्रा विशङ्किता । त्रपोज्झिता स्पष्टमेव भीमगुप्तमबन्धयत् ॥३३०॥ 330
निगूढे नन्दिगुप्तादिद्रोहे लोकस्य योभवत् । संदेहः स तदा तेन व्यक्तकृत्येन वारितः ॥३३१॥
ताभिस्ताभिर्यातनाभिर्भीमगुप्तं निपात्य सा । षट्पञ्चाशेभवद्वर्षे स्वयं क्रान्तनृपासना ॥३३२॥
प्रवृद्धरागया राज्ञ्या दत्तोद्रेको दिने दिने । सर्वाधिकारी तुङ्गोथ बभूवाधरि[1]ताखिलः ॥३३३॥
सभ्रातृकेन तुङ्गेन मीलिताः पूर्वमन्त्रिणः । राज्यविप्लवमाधातुमयतन्त विरागिणः ॥३३४॥
तेथ संमन्त्र्य कश्मीरानानिन्युः कूरपौत्रम् । उग्रं विग्रहराजाख्यं दिद्दाभ्रातुः सुतं नृपम् ॥३३५॥ 335
मुक्त्वाग्रहारान्स[1] प्राप्तो विधातुं राज्यविप्लवम् । धीमान्प्रायोपवेशार्थं द्रुतं प्रावेशयद्[2]द्विजान् ॥३३६॥
विहितैक्येषु विप्रेषु लोकः सर्वोपि विप्लुतः । अन्विवेषान्यदा तुङ्गं तत्र तत्र जिघांसया ॥३३७॥

३११. [1]) Thus A_1; A_2 एकोनप°. ३१२. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 मार्गशीर्ष. ३१५. [1]) बभूव साथ supplied by A_2 in space left by A_1. ३१८. [1]) A_2 gloss कोरीर्ष ग्राम:. ३१९. [1]) ख supplied by A_2 in space left by A_1. ३२०. [1]) Corr. by A_2 from A_1 सन्धि°.—[2]) Thus A_1; A_2 °कान्तके. ३२५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कौरिल्य°. ३२९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 अभिमन्यव°. ३३३. [1]) धरि supplied by A_2 in space left by A_1. ३३६. [1]) A_2 gloss ग्राम· भोजनस्थान:.—[2]) Thus A_1; A_2 प्रावेशयद्वि°.

कस्मिंश्चित्पिहितद्वारे तुङ्गं प्रच्छाद्य वेश्मनि । दिनानि कतिचिद्दिद्दा तस्थावास्कन्दशङ्किनी ॥३३८॥
तया स्वर्णप्रदानेन सुमनोमन्तकादयः । ब्राह्मणाः समगृह्यन्त ततः प्रायो न्यवर्तत ॥३३९॥
340 एवं तस्मिन्महाक्षेपे तया दानेन वारिते । ययौ विग्रहराजः स भग्नशक्तिर्यथागतम् ॥३४०॥
अथ दार्ढ्यं समासाद्य तुङ्गाद्याः प्रभविष्णवः । शनैः कर्दमराजादीञ्जघ्नुर्विहितविभ्रमान् ॥३४१॥
सुलक्कनो रक्कसूनुस्तथान्ये मुख्यमन्त्रिणः । दुष्टैर्निर्वासिता देशात्तुष्टैस्तैः संप्रवेशिताः ॥३४२॥
प्रवर्धमानवैरेण गूढदूतैर्विसर्जितैः । प्रायं विग्रहराजेन ब्राह्मणाः कारिताः पुनः ॥३४३॥
उत्कोचादित्सया विप्रा भूयः प्रायविधायिनः । लब्धस्थैर्येण तुङ्गेन संनिपत्यापहस्तिताः ॥३४४॥
345 तेषां मध्ये वसन्गूढमादित्याख्यः पलायितः । हतो विग्रहराजस्य प्रियः कटकवारिकः ॥३४५॥
शस्त्रक्षतः प्रतीहारो वत्सराजाभिधः पुनः । न्यक्कोतकादिभिर्भोजञ्जीवग्राहमगृह्यत ॥३४६॥
ते स्वर्णग्राहिणो विप्राः सुमनोमन्तकादयः । सर्वेऽपि बद्धास्तुङ्गेन कारागारं प्रवेशिताः ॥३४७॥
अथ फल्गुणनाशेन दग्धे राजपुरीपतौ । तां प्रत्यारब्धिरभवत्क्रुध्यतां सर्वमन्त्रिणाम् ॥३४८॥
निपत्य संकटे वीरः पृथ्वीपालाभिधस्ततः । चक्रे राजपुरीराजः काश्मीरिकाबलक्षयम् ॥३४९॥
350 शिपाटको हंसराजो विपन्नौ तत्र मन्त्रिणौ । चन्द्राद्यैर्दुर्गतिर्दृष्टा[1] मरणं यत्र भेषजम्[2] ॥३५०॥
अथान्येन पथाकस्मात्तुङ्गः सार्धं सहोदरैः । कृत्स्नां राजपुरीं वीरः प्रविश्य सहसादहत्[1] ॥३५१॥
ननाश तेनोपायेन पृथ्वीपालः स पार्थिवः । शेषाणां मन्त्रिणां सैन्यं प्राप मुक्तिं च संकटात् ॥३५२॥
अबलः सन्स भूपालस्तुङ्गाय प्रददौ करम् । एवं कृतं तदा तेन नष्टस्यार्थस्य योजनम् ॥३५३॥
प्रविशन्नगरं तुङ्गस्ततः स्वीकृतकम्पनः । चकार डामरग्रामसंहारं सिंहविक्रमः ॥३५४॥
355 दिद्दाप्युदयराजस्य भ्रातुः पुत्रं परीक्षितम् । चक्रे संग्रामराजाख्यं युवराजमशङ्किता ॥३५५॥
सा हि सर्वाञ्छिशुप्रायान्पुरो भ्रातृसुतान्स्थितान् । परीक्षितुं मुमोचाग्रे पालेवतफलावलिम् ॥३५६॥
शक्तः कियन्ति कः प्राप्तुं फलान्यत्रेतिवादिनी । साभवद्राजपुत्राणां तेषां कलहकारणम् ॥३५७॥
गृहीताल्पफलान्सप्रहारांस्तान्ददर्श च । संग्रामराजं[1] स्वस्वल्पफलभाजमविक्षतम् ॥३५८॥
अनन्तफलसंप्राप्तावक्षतत्वे च कारणम् । सविस्मयं तया पृष्टः स तामेवं तदाब्रवीत् ॥३५९॥
360 अन्योन्यकलहव्यग्रानेतान्कृत्वा पृथग्वसन् । समवापं फलान्यस्मिन्न चाभूवं परिक्षतः ॥३६०॥
व्यसनं संप्रवेश्यान्यान्स्थितानामप्रमादिनाम् । न काः क्लेशविहीनानां[2] घटन्ते स्वार्थसिद्धयः ॥३६१॥
श्रुत्वेति तस्य सा वाचमप्रमत्तत्वसूचिकाम् । भीरुर्नारीस्वभावेन राज्येऽमन्यत योग्यताम् ॥३६२॥
शूरस्य लभ्यं शौर्येण भीरोर्भीरुतया यथा । कार्यं हि प्रतिभात्यन्तर्न भवेच्च तदन्यथा ॥३६३॥
काष्ठं बहुघुण्डितमपि भवेच्छीतशान्त्यै कपीनां लोष्टं शुद्ध्यै सलिलमनलधामि[1]शौचेणकानाम् ।
अन्तर्भावा विदधति यथा भाविनः कार्यसिद्धिं तत्त्वं तेषां क्वचन सहजं वस्तुतो नास्ति किंचित् ॥३६४॥

---

३५०. [1]) Thus A₂; A₁ °दुर्गतिं दृष्ट्वा.—[2]) Thus corr. by later hand from A₁ भैष°. ३५१. [1]) सहसा supplied by A₂ in space left by A₁. ३५८. [1]) राजं omitted by A₁ and supplied by A₂. ३६१. [1]) Thus corr. by A₂; A₁ व्यसनं संप्रविश्या°.—[2]) Thus corr. by A₂ from A₁ °विहीनां. ३६४. [1]) A₂ gloss अग्निशौचा वृथा अग्निमभन्ति विषमूषका विषं च न विपद्यन्ते जीविता - - - - -. [2]) A₂ यथाभावन.

तस्यामेकाब्दहीनाशीत्यब्दशुक्लभाद्राष्टमीदिने । देव्यां दिवं प्रयातायां युवराजोऽभवन्नृपः ॥३६५॥ 365

श्रीसंबन्धेन भूपालवंश्यानां भुवनाद्भुतः । तृतीयः परिवर्तोऽयं वर्ततेऽमुष्य मण्डले ॥३६६॥

निर्दष्टकण्टककुले वसुसंपदाढ्ये श्रीसातवाहकुलमाप महीतलेऽस्मिन् ।
शाखाभिरम्यकुसुमो जलदाम्बुसिक्ते चूतप्ररोह इव केलिवने प्रवृद्धिम् ॥३६७॥

अथ स मृदुलयान्तर्गूढधैर्यानुभावः सुखमवनिमशेषां दोष्णि संग्रामराजः ।
बिसकुलनिभशोभानिह्नुतप्राणसारः फणकुलमुरगाणामीशितेव न्यधत्त ॥३६८॥

इति श्रीकाश्मीरिकमहामात्यचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कृतौ राजतरङ्गिण्यां षष्ठस्तरङ्गः ॥
अत्र वर्षचतुःषष्टी मासेष्वर्धं दिनेषु च । अष्टस्वभुवन्भूपाला दश भूलोकभोगिनः ॥

---

३६६. 1) Thus corr. by later hand from A1 °बंधे°. ३६७. 1) Thus corr. by A2 from A1 [illegible]°.—2) Thus corr. by A2 from A1 [illegible]°; R G as above.—3) A2 [illegible]. ३६८. 1) Thus corr. by A2 from A1 [illegible]. *Colophon.* 1) A2 inserts here the note: [illegible] ॥. —2) A1 adds here: [illegible].—3) A2 [illegible].

॥ सप्तमस्तरङ्गः ॥

मातुस्ते जनिर्निर्मले[1] पितृकुले श्लाघ्या तनुर्वेधसा त्वं संध्याहितसंनिधिर्मम जपारम्भेधरे खेलसि ।
संध्यावन्दनसाभ्यसूयगिरिजासूक्त्येति शीर्षाञ्चलैर्यः संध्यामपि वन्दते स्म स जगत्प्रीणातु गौरीश्वरः ॥ १॥
क्ष्मां[1] क्ष्मापतिर्बिभ्रन्मनसा च भुजेन च । गाम्भीर्येण च शक्त्या च सोऽजयद्वाहिनीपतीन्[2] ॥२॥
जाते राज्ञीक्षये भङ्गो यैस्तुङ्गस्य तदाखिलैः । दिनश्रीविगमे संध्याप्रसङ्गस्येव रागिणः ॥३॥
तत्तत्प्रतिभटाटोपत्रोटनात्प्रत्युतास्य तैः । उदयो ददृशे शश्वद्गतिं को वेत्ति वेधसः ॥४॥ युग्मम् ॥
5 नृपेण जातज्ञातेयः शूरः शक्तिसमन्वितः । सर्वाधिकारयोग्योऽगा[1]त्तदा चन्द्राकरः क्षयम् ॥५॥
अन्ये भीमतिकाग्रामदिविरस्योरुसंपदः । पुण्याकरस्य तनयाः शूराः शान्तिं प्रपेदिरे ॥६॥
समर्थमन्त्रिविरहादनिच्छन्नपि वेधसा । निन्ये गत्यन्तरत्यक्तस्तुङ्गपक्षं क्ष्मापतिः ॥७॥
संग्रामराजतुङ्गादीन्देवी कोशमपाययत्[1] । मुमूर्षन्ती पुरा स्थातुमद्रोहेणेतरेतरम् ॥८॥
क्लेशासहो महीपालस्ततः कार्यवशादपि । तुङ्गन्यस्तप्रजाकार्यो भोगाभ्यासालसोऽभवत् ॥९॥
10 पर्याप्तं तस्य भीरुत्वं कियदन्यत्प्रकाश्यताम् । असमैर्यौनसंबन्धैश्चक्षमे यशसः क्षतिम् ॥१०॥
साहायकार्थी यस्मादाच्छीशौर्याद्विमते सुताम् । दिद्दामठाधिपतये प्रेमनाम्ने स लोठिकाम् ॥११॥
क्व लोकोहद्दनोत्पन्नभूभृद्योग्या नृपात्मजा । प्रतिग्रहजलक्लिन्नपाणिः क्वाल्पमना द्विजः ॥१२॥
अथ तुङ्गादिभङ्गाय प्रायं ब्राह्मणमन्त्रिणः । परिहासपुरे विप्रपारिषद्यानकारयन् ॥१३॥
विप्रमन्त्रिमतैक्येन कृतो राज्ञः स विप्लवः । दुःसहः पवमानाग्निसमागमसमोऽभवत् ॥१४॥
15 राज्ञोऽप्युत्पाटने सज्जैः कथंचित्प्रार्थितैर्[1] द्विजैः । मतिः क्षान्तिवदुपाये[2] तुङ्गनिःसारणे कृता ॥१५॥
राज्ञा[1] तुङ्गादिभिर्धैर्यथावत्तेभ्यः प्रतिश्रुतम् । अन्यस्यार्पयितुं लग्नास्तावत्ते शठबुद्धयः ॥१६॥
तुङ्गास्कन्देन विप्रोऽयं यो मृतस्तद्गृहे[1] वयम् । तं निर्दहाम इत्युक्त्वा शवः कोऽप्यरघट्टतः ॥१७॥
तैरुद्धृत्य यदानीतः शठैस्तुङ्गगृहान्तिकं । केशहोमाच्च विहिताद्या कृत्योत्थापिताभवत् ॥१८॥
तया प्रतीपपातिन्या निःशौचानां द्विजन्मनाम् । अकस्मात्सिरगाच्छस्त्रं विनाशायोत्थिते कलौ ॥१९॥ तिलकम्॥
20 ततः पलायिता विप्रा यस्तेषां मन्त्रदोऽभवत् । निगूढं राजकलशस्तद्वेश्म प्राविशद्भयात् ॥२०॥
स व्यक्तीभूतकौटिल्यः संग्रामं सुचिरं व्यधात् । अपहारैस्तु ते विप्राः पलाय्य स्वगृहाण्ययुः ॥२१॥

---

१. [1]) A_2 निर्मिते. २. [1]) A_2 gloss भुवं क्षान्तिं च.—[2]) A_2 gloss सेनापतीन् शत्रुश्च. ५. [1]) गा supplied by A_2. ८. [1]) A_2 gloss कोशं । दिव्यं । शपथमकारयत् । पीतकोशान् कृतवती इत्यर्थः. १५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 प्रार्थितो.—[2]) A_2 °प्रायैस्तु°. १६. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 राज्ञस्तु°.—[2]) A_2 gloss निःसारणं. १७. [1]) के supplied by A_2.—[2]) A_4 gloss तुङ्गगृहे.

विजिते राजकलशे समकार्षी हिजातयः । मन्त्रिणः श्रीधरमुखाः समागत्य व्यधुर्नृपम् ॥२२॥
ते कृत्वा सुभटस्कर्म समाप्तिं समरे गताः । निर्भिद्य मण्डलं सप्त सप्तसप्तेर्दिवं ययुः ॥२३॥
जितः सुगन्धिसीहेन[1] तेषु शान्तेषु संयुगे । बद्धाय राजकलशस्तुङ्गेनानायितो गृहम् ॥२४॥
नीयमानोधिरोप्याशु स्कन्धं मार्गेषु विस्तनः । तुङ्गस्य पुण्यवादैः स नर्तितोपहतायुधः ॥२५॥
अन्योपि भूतिकलशो नाम मन्त्री विनिर्जितः । सुतेन राजकलशेन सह भूरमठं ययौ ॥२६॥
क्रमात्सुगन्धिसीहाद्यैर्मुक्तः करुणया ततः । सपुत्रः शोचमानाभिमानी देशान्तरं ययौ ॥२७॥
परिहासपुरादेवं जातो यो देशविप्लवः । स दैवयोगात्तुङ्गस्य शुभाय प्रत्युताभवत् ॥२८॥
ततः प्रसादिते राज्ञि गुणदेवेन मन्त्रिणा । आययौ भूतिकलशः कृतगङ्गानिमज्जनः ॥२९॥
पुनर्नृपगृहे तस्मिन्किंचिल्लब्धपदे शनैः । तुङ्गं निहन्तुं राज्ञैव गूढं दूताः प्रयोजिताः ॥३०॥
ज्ञातवार्तेन तुङ्गेन तस्मिन्नर्थे प्रकाशिते । सपुत्रो भूतिकलशो राज्ञा निर्वासितः पुनः ॥३१॥
अवष्टम्भं मनाग्लेभे चन्द्राकरसुतः शनैः । यो मध्यामन्तकः सोपि तस्मिन्काले व्यपद्यत ॥३२॥
भुक्त्वा किंचित्क्षणं भूभृत्कन्यासंभोगभाजनम् । राजोपकारकृच्छ्रीमान्प्रेमापि प्रमयं ययौ ॥३३॥
विपेदिरेन्ये गङ्गाद्याः सर्वेपि नृपतिप्रियाः । अवाशिष्यत भोगाय तुङ्गः सभ्रातृकः परम् ॥३४॥
इति यो यो हि वृत्तान्तस्तस्य नाशाय शङ्कितः । स स दैवानुकूल्येन प्रत्युतोद्रेचको[1]भवत् ॥३५॥
कालक्रमत्रुटितसंश्रयभूः स्वमूलमाशाश्रयी तटतरुः सरितोम्बुपूरैः ।
यैः शङ्क्यते निपततीति विकीर्णमृद्भिस्तैरेव तस्य हि भवेत्स्थितिभूमिदार्ढ्यम् ॥३६॥
नीत्युज्ज्वलं व्यवहरन्प्रजाराधनतत्परः । प्राक्पुण्यसंक्षयात्तुङ्गः शनैरासीत्स्खलन्मतिः ॥३७॥
तस्य भाग्यापहाराय हीनजन्मानमाददे । साहायकाय कायस्थं क्षुद्रं भद्रेश्वराभिधम् ॥३८॥
त्रिङ्गाणिज्यं[1] सौनिकत्वं काष्ठविक्रयितादि[2] च । आरामिकस्य यस्यासीत्कृत्यं वंशक्रमोचितम् ॥३९॥
कम्बलोद्वृष्टपृष्ठोथ भोजनार्थमवालगत् । भस्त्रामषीभाण्डवाही यश्च पश्चान्नियोगिनाम् ॥४०॥
अनन्तराजकार्यादिचिन्ताश्रान्तो विधाय तम् । तुङ्गः सहायं नाबुद्ध संसर्गाद्भाग्यसंक्षयम् ॥४१॥
धार्मिकं तेन धर्मार्के विनिवार्यार्यचेतसम् । गृहकृत्याधिकारे[1] स दुष्कृती विनिवेशितः ॥४२॥
देवगोब्राह्मणानाथातिथिराजोपजीविनाम् । अकालमृत्युर्विदधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः ॥४३॥
शवाजीवोपि पुष्णाति क्रूरः कापालिको निजान् । भद्रेश्वरस्तु पापोभूद्द्विजानामपि जीवहृत् ॥४४॥
तुङ्गेन चैत्रे सर्वत्र कृते भद्रेश्वरे प्रभौ । सुगन्धिसीहः प्रययावाषाढे मासि संक्षयम् ॥४५॥
परलोकं गते तस्मिन्सर्वभारसहेनुजे । तुङ्गश्छिद्रोपमाकृत्यं सदैन्योमन्यतात्मनः ॥४६॥
श्रीत्रिलोचनपालस्य शाहेः साहायकार्थिनः । तेषां ततो मार्गशीर्षे मासि तं[2] व्यसृजन्नृपः ॥४७॥
राजपुत्रमहामात्यसामन्तादिनिरन्तरम् । सैन्यं तमन्वगाद्भूरि भुवनक्षोभनक्षमम् ॥४८॥

---

२४. [1]) A_4 gloss तुङ्गानुजेन. २५. [1]) A_2 gloss कृशिकारः. ३५. [1]) Thus emended with C; A R G °सीद्गलम्. ३९. [1]) A_2 gloss सोमपाविक्रयित्वं.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °कविक्रयादि. ४०. [1]) The first half of this verse has been omitted by A_1 and supplied by A_2 in margin. ४२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °कारि. ४७. [1]) A_4 gloss गुरुत्वसमये.—[2]) A_4 gloss तुङ्गं.

अग्रागतेन सत्वरं[1] शाहिना कृतसत्क्रियः । पञ्चषाणि दिनान्यासीत्तद्देशे स मदोन्मदः ॥४९॥

50 प्रजागरचरन्यासशस्त्राभ्यासादिवासनाः । अभियोगोचिताः शाहिरपश्यंस्तं तदाब्रवीत् ॥५०॥ युग्मम् ॥

तुरुष्कसमरे यावन्न यूयं कृतयुद्धयः । आलस्यविषमालापविश्वस्तास्मिन्गिरेस्तटे ॥५१॥

एवं त्रिलोचनेनोक्तं सोपहाय हितं वचः । तस्थौ परं समं सैन्यैस्तस्सैकाहाहवोत्सुकः ॥५२॥

हम्मीरेण तदा सैन्यं जिज्ञासार्थं विसर्जितम् । तौषीपारे[2] मितप्रायैस्ततस्तीर्त्वावधीद्दलैः ॥५३॥

ततस्तं माहितोत्सेकमपि शाहिः पुनः पुनः । जगादाहवतत्त्वज्ञः पूर्वोक्तामेव संविदम् ॥५४॥

55 स तस्य नाग्रहीद्वाक्यं रणौत्सुक्यवशंवदः । प्रत्यासन्नविनाशानामुपदेशो निरर्थकः ॥५५॥

प्रातस्ततः स्वयं कोपात्तुरुष्कानीकनायकः । सर्वाभिसारेणागच्छच्छलाहवविशारदः ॥५६॥

अथ तुङ्गस्य कटकः सहसा भङ्गमाययौ । शाहिसैन्यं परं संख्ये ददृशे विवरक्षणम् ॥५७॥

शाहिसैन्ये गतेऽप्यासीज्जयसिंहः स्फुरद्रणे । श्रीवर्धनश्च सांग्रामिर्विभ्रमार्कश्च डामरः ॥५८॥

घोरे तुरंगतुमुले प्रहरद्भिस्त्रिभिर्भटैः । वीरक्षेत्रे निजे देशे रक्षितस्तैर्यशःक्षयः ॥५९॥

60 कस्त्रिलोचनपालस्य माहात्म्यं वक्तुमीश्वरः । निःसंख्या अपि यं संख्ये न जेतुमशकन्द्विषः ॥६०॥

शुशुभे रुधिरासारवर्षी युद्धे त्रिलोचनः । कल्पान्तदहनज्योतिर्विसारीव त्रिलोचनः ॥६१॥

स योधयित्वा संग्रामे कोटीः कङ्कटधारिणाम् । एकाकी कार्यमर्मज्ञो निर्ययौ रिपुसंकटात् ॥६२॥

गते त्रिलोचने दूरमशेषं क्षितिमण्डलम् । प्रचण्डचण्डालचमूजालमच्छायमानशे ॥६३॥

संग्रामविजयोऽप्यासीन्न हम्मीरः समुच्छ्वसन् । श्रीत्रिलोचनपालस्य स्मरञ्शौर्यममानुषम् ॥६४॥

65 त्रिलोचनोऽपि संश्रित्य हास्तिकं स्वपदाच्युतः । सयत्नोऽभून्महोत्साहः प्रत्याहर्तुं जयश्रियम् ॥६५॥

यथा नामापि निर्नष्टं शीघ्रं शाहिश्रियस्तथा । इह प्रासङ्गिकत्वेन वर्णितं न सविस्तरम् ॥६६॥

स्वप्नेऽपि यदसंभाव्यं यत्र भग्ना मनोरथाः । हेलया तद्विदधतो नासाध्यं विद्यते विधेः ॥६७॥

ऐश्वर्यभूमिर्वैपुल्यं[1] राज्ञः शंकरवर्मणः । वृत्तान्तवर्णने पूर्वममुत्र प्रकटीकृतम् ॥६८॥

स शाहिदेशः सामात्यः सभूभृत्सपरिच्छदः । किमभूत्किमु वा नाभूदिति संचिन्त्यतेऽधुना ॥६९॥

70 अवतारं तुरुष्काणां रुद्ध्वाशेषे महीतले । प्राप्तभङ्गस्ततस्तुङ्गः स्वदेशं प्राविशच्छनैः ॥७०॥

शृगालायेव तुङ्गाय लब्धभङ्गाय भूपतिः । न तत्रागसि चुक्रोध स धैर्यसरलाशयः ॥७१॥

किं तु खेदाय समभूत्तुङ्गात्ययस्तमीशितुः । परायत्ततया चित्तं पशोरप्युपतप्यते ॥७२॥

तुङ्गात्मजोऽपि कन्दर्पसिंहः श्रीशौर्यगर्वितः । राजोचितं व्यवहरंस्तस्योद्वेगप्रदोऽभवत् ॥७३॥

गूढलेखैः क्षणे तस्मिंश्छिद्रान्वेषी स भूभुजम्[1] । भ्राता विग्रहराजोऽपि प्रैरयत्तुङ्गमारणे ॥७४॥

75 कोशादिस्मरणाद्राजा चिरं दोलायमानधीः । अभीक्ष्णप्रेरणोद्विग्नः प्रेरकानब्रवीत्ततः ॥७५॥

---

४९. ¹) Thus A_2; A_1 स त्वरा. ५०. ¹) र supplied by A_2 in space left by A_1.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 ° पश्यन्तं. ५२. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 °त्सुकाः. ५३. ¹) Thus A_1; altered by later hand to हम्मी°; G as above.—²) Thus corr. by A_2 from A_1 °पात्र; A_2 gloss तौषी नाम नदी. ५४. ¹) स्त supplied by A_2. ५६. ¹) Thus A_2; A_1 °रेणोगच्छ°. ५८. ¹) Thus A_2, with gloss संग्रामस्यापत्यं सांग्रामिः; A_1 संग्रामे. ६१. ¹) Thus A_2; A_1 रिशुभ°. ६८. ¹) A_2 gloss यस्य देशस्य भूमेः वैपुल्यं. ७२. ¹) पशोर supplied by A_2 in space left by A_1. ७३. ¹) Emended; A राज्ञो°. ७४. ¹) Thus A_1; altered by later hand to भूभुजाय which is found also in G R. ७५. ¹) A_2 gloss यदा देव्या पीतकोशाः कृता इति स्मरणात्.

एकाकेनैव तनुना च योऽवतो यः करानन । यत्रैवादि क्षणे तस्मिन्नप्यहवानः किं विरज्यसे ॥७६॥

अन्यथा तुकमाश्रितो हन्यादस्मानसौ बलात् । इति कालावशादार्यैस्तुङ्गाभ्युदितो नृपः ॥७७॥

तावन्मात्रं वचो बीजभूतं हृदि निधाय ते । विचार्य तदनन्तरं तुङ्गस्यावज्ञतोद्यताः ॥७८॥

यस्याकाभ्यन्तरे तुङ्गो भूपेन्द्राकारितो नृपात् । प्रहृतो निर्वतो हृदयुःस्मयोऽपि विधेर्वशात् ॥७९॥

स प्रविश्य नृपास्थानं स्थित्वा राज्ञोऽन्तः क्षणम् । कण्ठैः वाहितो भृत्यैः प्राविशन्मन्त्रमण्डपम् ॥८०॥

तत्रासन्निविष्टास्तत्रैव पर्वगर्वरकादयः । अनुज्ञयापि महीपालं तुङ्गं खड्गैरपातयन् ॥८१॥

अन्यो महारथो नाम योऽभूत्तंकरवर्मणः । तद्वदयस्तुङ्गभृत्येषु प्राप्तः सिंहरथः परम् ॥८२॥

निःशस्त्रो यः क्षणे तस्मिन्परित्राणविधित्सया । हन्यमानस्य तुङ्गस्य पृष्ठे स्वं वपुरक्षिपत् ॥८३॥

तुङ्गस्य यशमायाते सर्वः भालोऽभवद्गवात् । राज्ञ तस्मिन्निवरम्भुवे सोच्छ्वासः समपद्यत ॥८४॥

आस्थानबाह्यस्यासीद्दुर्मनाश्च सुतोऽन्तिके । कः पापकारी तुङ्गस्य पार्श्वः कन्दुकः दुर्मतिः ॥८५॥

तान्याममुनिरेकिम्यां वापार्ह स्वाङ्गुलीर्मुखे । क्षिपन्त्यां पशुवत्तत्र हास्यं मानवशाक्यवे ॥८६॥

अन्यरङ्गात्र वल्लाभा येऽभूवंस्तुङ्गमन्त्रिणः । तैः स्त्रीवदासितं तूष्णीं मतैः प्रस्ताम्यिवोऽपि ॥८७॥

अज्ञातुतुङ्गमृत्युस्तुमुले तत्र भूपतिः । तद्भृत्येभ्यः पराङ्मुखो वहिरास्थानादिकम् ॥८८॥

आश्वासाय स्वभृत्यानां छित्त्वा क्षीरेव तत्वरम् । पातयाञ्चास तुङ्गस्य तद्गतस्य शिरो बहिः ॥८९॥

दृष्ट्वा स्वामिशिरश्छिन्नं सैन्ये दैन्यात्पलायिते । भुक्तानुभूतलीलाकु कतिचित्तुङ्गसेवकाः ॥९०॥

भुजंगनामा ताम्बहिजापत्यो गृहागतः । संग्रामराजं विदधे गेहाद्रेह पलायितम् ॥९१॥

हारं कनककण्ठेन भङ्गुरमेखलं ततः । विधाति हतवान्योधान्स राजास्थानमण्डपे ॥९२॥

कोशाधिकारी त्रैलोक्यराजनामा हतो रणे । कृष्णाजनस्यकपात्रेयो वीरोऽप्यभिनवाभिधः ॥९३॥

अङ्कणे विहरिकाङ्गा वीरास्तुङ्गोपजीविनः । श्रेणीं बबन्धुर्निहता निःश्रेणीं स्वर्गपद्धतेः ॥९४॥

संग्रामं पद्मराजाख्यः कृत्वापि निःसृतोऽक्षतः । स्वामिप्रमनयुःखाभितापं तीर्थाभजत्क्वचित् ॥९५॥

अन्ये लोकद्वयत्राणमिव शस्त्रं रणाङ्गणे । संत्यजन्तो व्यभुज्जन्त मद्धया जीवितेन च ॥९६॥

चन्द्राकरः कुमटमन्त्री वैशिकपार्जुनाभिधः । हेलाचक्री डामरश्च त्यक्तशस्त्राः परैर्हताः ॥९७॥

लोठिकावसथस्तुङ्गो लुण्ठितश्रीर्महीभुजा । आपादमुद्गरादर्पां कथाश्रेयो न्यधीयत ॥९८॥

निर्दोषभृतो भूभर्ता तुङ्गे तनये हते । तन्मोक्षया व्यजृम्भन्त खलमायाः नृपान्तरे ॥९९॥

राज्ञो मनः कलुषयन्नूकपैशुनकर्मणा । यो भ्रातृभ्रातृजन्मोर्विजयी हेतुतां गतः ॥१००॥

स दुर्व्यवायनिर्दग्धो मागमे निजकुलान्तकः । तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा कम्पनाधिपतिः कृतः ॥१०१॥ युग्मकम्॥

भार्या कन्दर्पसिंहस्य क्षेमा परसमर्पणी । भागेन संधतं चक्रे दशलेखाश्रितास्पदां ॥१०२॥

मद्यान्धे तुमुले छिन्ना चतुर्भिर्दिवसैः सती । तुङ्गरुषा द्रुजे ग्राहैः प्रविवेश हुताशनम् ॥१०३॥

---

७७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्वपना°. ७९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नृपात्. ८४. [1]) Emended; A R G हवहवासी°. ८७. [1]) च supplied by A_2 in space left by A_1. ९२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 रत्नपर्यलित हत:. ९६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °कय कृत्वा.—[2]) A_1 निरस्नती; A_2 निरस्तो. १००. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 भ्रातृभ्रातृ°. १०२. [1]) Emended; A °र्पणी.—[2]) A_2 gloss सर्वो हि पत्नी यद्यपि.

मम्मायामथ चड्डायां कन्दर्पो[1] व्यजीजनत् । पुत्रं विचित्रसिंहं च मातृसिंहं च विश्रुतौ ॥१०४॥

105 गृहीत्वा तौ स्नुषां तां च मङ्गला तुङ्गवल्लभा । देशाद्विनिर्गता दीना राजपुर्यां स्थितिं व्यधात् ॥१०५॥ युग्मम्[1]॥

तुङ्गस्थाने ततो राज्ञा पापो भद्रेश्वरः कृतः । भूतेश्वरादिदेवानां चक्रे कोशादिलुण्टनम् ॥१०६॥

कियद्विवेकवैकल्यमस्य राज्ञः प्रकाश्यताम् । तादृशानपि यश्चक्रे पार्थादीनधिकारिणः ॥१०७॥

पार्थः परमदुर्मेधाः कथातो भ्रातृकल्पगः । निर्विचारेण चानेन नगराधिकृतः कृतः ॥१०८॥

वधादिपापं पार्थेन दुष्कृतव्यस्तचेतसा । पवित्रे प्रवरेशस्य रङ्गपीठे प्रवर्तितम् ॥१०९॥

110 चक्रे लुब्धस्य भूभर्तुर्भतङ्गः[1] कृपणाग्रणीः । शिथोः सुतः कोशवृद्धिं प्रजापीडनपण्डितः ॥११०॥

पुरा देवमुखाख्यस्य डिविरस्य किलाजनि । आपूपिकायां वेश्यायां पुत्रश्चन्द्रमुखाभिधः ॥१११॥

यस्तुङ्गोपाश्रयाल्लब्धा लालितत्वं महीपतेः । वराटकास्पदभृत्याढीककोटीनां कृतसंचयः ॥११२॥

विभूतिमध्ये लुब्धस्य प्राभृतायान्यढौकितैः[1] । अपूर्वैर्निजभृत्येषु विक्रयोभूत्कुलोचितः ॥११३॥

प्रभूताचिररोगश्च भूत्वा लब्धोदयः पुनः । यो मन्दाग्निः सरोगश्च निःश्लोकैर्व्यहस्यत ॥११४॥

115 एकमेवाभवद्यस्य सुकृतं मरणक्षणे । कोटेस्त्रिभागं यद्दाच्छूरणेश्वरयोजने ॥११५॥

तदात्मजाः कृता नागभागनन्दिमुखास्त्रयः । अधीशाः पृतनाङ्गस्य राज्ञा तुङ्गोपजीविनः ॥११६॥

हास्यं बभूव भूभर्तुस्तेषां तुङ्गपदार्पणम्[1] । बन्धनं यवकाण्डीनां हेमस्थाने शिशोरिव ॥११७॥

ते तुरुष्काहवे राज्ञा तुङ्गस्यसहिताः पुनः । प्रत्यावृत्य ययुर्देशं निजमेव पलायिताः ॥११८॥

इत्थं मन्त्रिष्वयोग्येषु क्षान्तिशीले च भूपतौ । केचिदुद्रेकमभजन्दरद्डिविरडामराः ॥११९॥

120 सा लोठिकामठं कृत्वा लोठिका नृपतेः सुता । तिलोत्तमाया विदधे मातुर्नाम्नापरं मठम् ॥१२०॥

पापिनामपि हन्तेयं कापि सत्कर्मवासना । भद्रेश्वरोपि यच्चक्रे विहारं प्रकृतोज्ज्वलम् ॥१२१॥

तस्य विवेक्ता संग्रामराजो योन्याय्यतोर्जितम् । निजं ब्रुवाणो द्रविणं प्रपामपि न निर्ममे ॥१२२॥

श्रीलेखा पार्थिववधूः श्रीयशोमङ्गलात्मजा । पत्यौ शिथिलसामर्थ्ये स्वैरिणीत्वमसेवत ॥१२३॥

सुतः सुगन्धिसीहस्य जयलक्ष्म्यां[1] बभूव यः । वल्लभो निर्भरं देव्याः सोस्यास्त्रिभुवनोभवत् ॥१२४॥

125 स जयाकरगञ्जादिगञ्जघटातितीक्ष्णधीः । कोशोपकारकृत्तस्या जारोभ्यासीज्जयाकरः ॥१२५॥

नवग्रामीणगञ्जादिकर्त्री संचयतत्परा । साभूद्भर्तुः प्रसादेन सुभगा भूरिवैभवा ॥१२६॥

स चतुर्थसमाषाढप्रारम्भाहे महीपतिः । हरिराजाभिधं पुत्रमभिषिच्यास्तमाययौ ॥१२७॥

सुमनःसेवितः कुर्वन्नशेषाशाप्रकाशनम् । द्वाविंशाहः स सर्वस्य चैत्रोत्सव इवाभवत् ॥१२८॥

अमोघाज्ञेन तेनेमां निश्चोरां कुर्वता महीम् । पण्यवीथ्यां[1] निशीथिन्यां[2] निषिद्धा द्वारसंवृतिः ॥१२९॥

130 अचिरस्थायिनी राज्ञस्तस्याज्ञाचिन्तितोन्नतिः[1] । धन्या नवेन्दुलेखेव पार्थिवानामजायत ॥१३०॥

---

१०४. [1]) A_2 gloss कन्दर्पसिंहः. १०५. [1]) युग्मम् added by A_2. ११०. [1]) Emended with G C; A R भूभर्तुः सतङ्गः. ११३. [1]) A_2 gloss कोशलिकार्थं. ११७. [1]) Thus A_1; A_2 °पदेर्पणम्. १२४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °लक्ष्मी. १२५-१२६. [1]) The words from गञ्जादिगञ्जघटा° to नवग्रामीण in the following verse have been omitted by A_1 and supplied in margin by A_2; they are found in G R. १२८. [1]) A_2 gloss पण्डितैः पुष्पैश्च.—[2]) A_2 gloss आशाशा दिशश्च.—[3]) A_2 gloss दैर्घ्ये तोषश्च. १२९. [1]) [2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पुण्यवेश्यां and निशीथिन्यां. १३०. [1]) Thus A_2; A_1 °ज्ञाचिन्तनोन्नतिः.

द्वाविंशतिदिनान्युर्वीं स रक्षित्वा क्ष्मापतिः । अस्तं ययौ शुचिमयः शुचिशुक्लाष्टमीदिने ॥१३१॥

प्राणिनां खेलमानानां नक्षत्राणामिव क्षणात् । लक्ष्मीर्यौवनरूपेव संगता भङ्गदायिनी ॥१३२॥

स्वतन्त्रा स्वैरिणीवृत्तिः सुतस्य जननी किल । अभिचारं चकारास्येत्यस्वविज्ञाना[1] जनश्रुतिः ॥१३३॥

राज्योपकरणे सज्जीकृते राज्यार्थिनी स्वयम् । सा राजमाता श्रीलेखा यावत्तावत्समागता ॥१३४॥

मिलितैस्तावदेकाङ्गैर्धीमता धात्रेयकेण च । सागराख्येन तत्सूनुर्[1] बालोऽनन्तो नृपः कृतः ॥१३५॥ युग्मम् ॥ 135

निधिं[1] जिघृक्षोरन्येन हृते तत्र प्रमादतः । तद्रक्षिणोऽहेर्लुब्धस्य नाशायैव यथा किल ॥१३६॥

राजमातुस्तथा राज्यलुब्धायाः पुत्रनाशनम् । अभूदन्यहृते राज्ये वृजिनायैव केवलम् ॥१३७॥ युग्मम् ॥

सा राज्यविप्रलम्भेन तादृशा व्यथिताशया । अस्मरत्तनयस्नेहं धिग्भोगाभ्यासवासनाम् ॥१३८॥

अथाजगाम स्थविरः पितृव्यो बालभूपतेः । राज्यं विग्रहराजाख्यो हर्तुं[1] विततविक्रमः ॥१३९॥

स लोहरात्प्रचलितो गत्वा द्वारमर्गलितः । दिनद्वयेन सार्धेन नगरं सत्वरोऽविशत् ॥१४०॥ 140

श्रीलेखाप्रेरिताः सेनाः प्रविष्टं[1] लोठिकामठम् । वह्निपितामयस्तत्र निजघ्नुस्तं सहानुगम् ॥१४१॥

मठद्वयं ततः कृत्वा स्वस्य भर्तुः सुतस्य च । तस्थौ व्ययवती राज्ञी राज्यद्रोहोद्यतानिशम् ॥१४२॥

ततो नरपतिः किंचिच्छनैः शिथिलशैशवः । अतिव्ययादिव्यसनी धर्मेश्वरतयाभवत् ॥१४३॥

तस्यासन्रुद्रपालाद्याः शाहिपुत्राः परं प्रियाः । अनल्पवेतनादायिराज्योत्पत्त्यपहारिणः ॥१४४॥

कृतप्रत्यहनिर्वाहः सार्धलक्षेण भूभुजा । रुद्रपालो दरिद्रत्वं कदाचिदपि नात्यजत् ॥१४५॥ 145

दिद्दापालः क्ष्मापालाल्लब्ध्वा प्रतिवासरम् । सहस्राणामशीत्यापि शेते स्म न सुखं निशि ॥१४६॥

अनङ्गपालवेतालश्चक्रे क्ष्मापाललालितः । शश्वत्सुवर्णगीर्वाणप्रतिमापाटने मनः ॥१४७॥

रुद्रपालः परित्राता धनप्राणादिहारिणाम् । बभूव वीरचण्डालप्रायाणां[1] वज्रपञ्जरः ॥१४८॥

कायस्था रुद्रपालाद्याः प्रजानां पीडनं व्यधुः । चकारान्धमठं श्रीमानुत्पलाख्यो वरमणीः ॥१४९॥

कियद्रुद्रपालवाल्लभ्यमन्यत्तस्याभिधीयताम् । जालन्धराधिपस्येन्दुचन्द्रस्येन्दुमुखीं सुताम् ॥१५०॥ 150

उपयेमे मनोज्ञत्वाज्ज्येष्ठामासमतिं स्वयम् । यया मठः[1] स्वाभिधया विदधे त्रिपुरेश्वरे ॥१५१॥

तस्याः किंचिद्वयोन्यूनां[1] स्वसारं यो यवीयसीम् । अथ सूर्यमतीं देवीं भूभुजे परिणीतवान् ॥१५२॥

रुद्रेण भूपतिः सख्या स कर्णसुखदायिना । पात्रीकृतो दुर्नयानां कर्णेनेव सुयोधनः ॥१५३॥

कम्पनाधिपतिस्तत्र क्षणे त्रिभुवनो बली । आययौ भूपतेर्हर्तुं राज्यं संभृतडामरः ॥१५४॥

आकृष्टाशेषकटके तस्मिन्योद्धुमुपागते । एकाङ्गाः सहयारोहा राजपक्षं न तत्यजुः ॥१५५॥ 155

असिना लङ्घयन्प्रासानमोघाञ्श्लाघ्यविक्रमः । अजघानानन्तदेवः स्वयं त्रिभुवनं रणे ॥१५६॥

संनाहरक्षिताङ्गः स दृढप्रहृतिपीडितः । विदद्रौ[1] वदनेनासृक्स्वप्रतापमिवोद्वमन् ॥१५७॥

विनयच्छन्नशौटीर्यैः[1] शिशुप्रायः[2] स भूपतिः । दृष्ट्वा बलमसंभाव्यं तस्मिंस्त्यक्ता रणं गते ॥१५८॥

---

१३३. [1]) स्वविज्ञाना supplied by A_2 in space left by A_1. १३५. [1]) A_2 gloss तस्या अपरः पुत्रः. १३६. [1]) Thus A_2; A_1 हते. १३९. [1]) Thus A R; G C हन्तुं. १४१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्रविष्टो. १४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °प्रायको. १५०. [1]) च supplied by A_2. १५१. [1]) मठ supplied by A_2 in space left by A_1. १५२. [1]) Thus A_1; A_2 किंचिदिव. १५७. [1]) A_2 gloss [illegible]. १५८. [1]) A_2 gloss शौटीर्यं अभिमानः प्रागल्भ्यं वा.—[2]) A_2 gloss शिशुसदृशः.

ग्रामाल्लडामरं हन्तुं प्राहैषीदभिनवाभिधम् । शालास्थले व्यथाशङ्क्याविक्रमो क्षोभविक्रमम् ॥१५९॥

160 मांसाहुण्डेहनाथाद्यीभूतखड्गो भ्रमञ्जवे । भुवनलोमकृद्भुजैरथो मन्त्ममूपतिः ॥१६०॥

पद्मन्यप्रहारलूनाङ्गानेकाङ्गाम्य पदे पदे । निवेद्यमानमस्यैर्नामग्रहणपूर्वकम् ॥१६१॥

क्षितिभृज्ञातदाक्षिण्यो बिलच्छिस्थापरे ततः । भाग्नन्मलपटलादेकाङ्गानो न्यवारयत् ॥१६२॥ युग्मम् ॥

एवं तत्र कृतघ्नेन भृत्येभ्यः प्रतिपादिता । बिलच्छिस्तेन दीनारकोटिषण्णवतिः क्रमात् ॥१६३॥

राज्ञो रणाजिभूतस्य युध्यसेकैः कराम्बरः । स्थिरमदग्रहः कृष्टभिरेणोति जनश्रुतिः ॥१६४॥

165 अथो महत्त्वं भूभर्तुर्दीनो देशान्तरागतः । तारक्षिभुवनो नेव संविभेजे विभन्तुना ॥१६५॥

ब्रह्मराजाभिधस्तेन कन्दुर्बण्डाधिपः कृतः । रुद्रपालकृतद्वेषो विरक्तश्चलितो ययौ ॥१६६॥

सत्रिभिर्म्लेच्छभूपालैः समं मिलितडामरः । तेनानीतो दरद्राजो बलादचलमङ्गलः ॥१६७॥

क्षीरपृष्ठाभिधं ग्रामं प्राप्तस्य समरोत्सुकः । तस्याग्रं विक्रमोदग्रो रुद्रपालो विनिर्ययौ ॥१६८॥

यो व्यवस्थापिते युद्धे सैन्याभ्यां दरदीश्वरः । क्रीडन्पिण्डारकाख्यस्य नागस्य भवनं ययौ ॥१६९॥

170 दुर्नयाचरणात्तत्र पार्श्वस्थैर्वारितोऽपि सः । प्लवमानस्य मत्स्यस्य गात्रे कुन्तमपातयत् ॥१७०॥

अथोज्जगाम गोमायुवपुः क्रुद्धो भुजंगमः । स च तं मृगयौत्सुक्यादभ्यधावद्दरीश्वरः ॥१७१॥

समापतन्तमालोक्य व्यवस्थोन्मूलनं विदन् । आस्कन्दाशङ्कि नृभर्तुः सैन्यं युद्धाय निर्ययौ ॥१७२॥

अभूत्ततोऽर्धसंघर्षसंजातानलसंततिः । कृतस्वर्गाङ्गनोत्साहो वीराणां समरोत्सवः ॥१७३॥

तस्मिन्महाभटाटोपे शिरश्छिन्नं दरत्पतेः । रुद्रस्य रौद्रमहसः संपन्नं यशः पुनः ॥१७४॥

175 समरे वधबन्धादि म्लेच्छराजाः प्रपेदिरे । संप्राप हेमरत्नादि पुनः कश्मीरभूपतिः ॥१७५॥

उत्तंसमुक्ताद्योताम्भःक्षालिताशेषलाञ्छनम् । रुद्रपालो दरद्राजशिरो भर्तुरुपानयत् ॥१७६॥

आमोदयन्नवस्नेहं कृतमायस्तथा द्विजैः । बह्वीर्विविधास्तस्य बभूवुरग्रहारिकाः ॥१७७॥

रुद्रपाले ततो लूतामयेन प्रमयं गते । अन्येऽपि शाहितनयाः क्षिप्रमेव क्षयं ययुः ॥१७८॥

पालशेषान्वयविगमे भुक्ताशायजुषोऽभवत् । देवी सूर्यमती भर्तुर्दर्पणस्येव बिम्बिता ॥१७९॥

180 सुभटापरनामा सा गौरीश्वरविधायिनी । पुण्यं वितस्तापुलिने निर्ममे सुभटामठम् ॥१८०॥

गोहेमरत्नादिप्रदानैः [illegible] । सदाशिवप्रतिष्ठामग्रहारांश्चकार सा ॥१८१॥

आशाचन्द्रापराख्यस्य कल्लणस्यानुजन्मनः । नाम्ना व्यधापि वात्सल्यात्साग्रहारो मठस्तया ॥१८२॥

सिल्हणाख्यस्य च भ्रातुर्भर्तुर्याभिधया सती । मठौ चाकारयत्पार्श्वे विजयेशामरेशयोः ॥१८३॥

अष्टोत्तरं चाग्रहारशतं श्रीविजयेश्वरे । ब्राह्मणेभ्यो महापुण्या विद्वद्भ्यः प्रत्यपादयत् ॥१८४॥

185 पत्युर्नाम्नाप्यमराग्रहारान्वदामरेश्वरे । त्रिशूलबाणलिङ्गादिप्रतिष्ठाश्च विनिर्ममे ॥१८५॥

१५९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 [illegible]. १६२. [1]) Supplied by A_2. १६४. [1]) Emended with G C; A [illegible]. १७०. [1]) A_2 gloss [illegible].—[2]) [illegible] supplied by A_2 in space left by A_1; A_2 gloss [illegible]. १६८. [1]) Thus A_1; A_2 [illegible]°, with gloss [illegible] इति ग्राम [illegible]. १७२. [1]) Emended; A [illegible]. १७६. [1]) A_2 gloss [illegible]. —[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 [illegible].—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 [illegible]. १७७. [1]) Thus A_2; A_1 [illegible]

दंपती राजराजाख्ये मृते पुत्रे गतक्रुधः । सदाशिवान्तिके राजवेश्म संत्यज्य तौ स्थितिम् ॥१८६॥

ततः प्रभृति संत्यज्य पूर्वराजकुलस्थितिम् । तत्रैव क्ष्मां भूपालास्तत्रैव वसतीर्व्यधुः ॥१८७॥

पार्थिवस्याश्वशालीयाः प्रियवाजितया प्रियाः । प्रसादैर्देशलुण्ठ्या च सर्वतः समतां ययुः ॥१८८॥

नर्मेश्वरतया भर्तुर्वल्लभो नर्मकोविदः । अलुब्धवत्सला नित्यं डक्ककी नाम दैशिकः ॥१८९॥

मालवाधिपतिर्भोजः प्रहितैः स्वर्णसंचयैः । अकारयद्येन कुण्डयोजनं कपटेश्वरे ॥१९०॥ 190

प्रतिज्ञा भोजराजेन पापसूदनतीर्थजैः । सततं वदनस्नाने या तोयैर्विहिताभवत् ॥१९१॥

अपूरयत्तस्य यस्तां दुस्तरां नियमाहितः । प्रहितैः काचकलशीकुलैस्तद्वारिपूरितैः ॥१९२॥

स तस्य पद्मराजाख्यः पर्णप्रापकदैशिकः । प्रियताम्बूलशीलस्य त्यागिनो वल्लभोभवत् ॥१९३॥ चक्कलकम् ॥

तेन नागरखण्डादिपर्णविक्रयिणा नृपः । देयोत्पत्तिधनं प्रायो निःशेषं दापितस्तदा ॥१९४॥

पञ्चचन्द्रकशोभाक्रमौलिसिंहासने नृपात् । बन्धायाददस्तन्मध्ये धने स धनिकोधिके ॥१९५॥ 195

तद्राजविक्रमास्थानोपयुक्तं तस्य मन्दिरात् । आनीयमानं मासार्धवासरे मासि मास्यभूत् ॥१९६॥

स्वकोशसंचयं दत्त्वा देवी सूर्यमती ततः । पद्मराजोऋणां देशस्याप्यवस्थां न्यवारयत् ॥१९७॥

शमिते चाश्वशालीयडक्ककादिभये तदा । प्रावर्तन्त पुनर्देशे व्यवस्था निरुपद्रवाः ॥१९८॥

ततः प्रभृति राज्ञ्येव राजकार्योद्यताभवत् । तस्थौ शौर्यकथां त्यक्त्वा राजा कार्यकरः पुनः ॥१९९॥

भर्तुर्नारीविधेयत्वं तस्या भर्तृजयस्तथा । निष्कलङ्केन शीलेन नान्योन्यं गर्ह्यतामगात् ॥२००॥ 200

भवभक्तिव्रतध्यानत्यागशीलादिभिर्गुणैः । कृतिनानन्तदेवेन मुनयोपि विनिर्जिताः ॥२०१॥

राज्ये तस्य महीभर्तुर्वर्षे तांस्तानलक्षयन् । पतिंवरेव राजश्रीर्भृत्यान्नवनवोन्मुखी ॥२०२॥

क्षेमाभिधो राजगञ्जपूर्णं बालभञ्जकः । व्यधाद्द्वादशभागादिप्रकारैर्वर्धयन्धनम् ॥२०३॥

मन्त्री ततोभवत्साधुस्त्रैगर्तः केशवो द्विजः । सौधचन्द्रातपेनेव भूपालो येन भूषितः ॥२०४॥

भ्राम्यन्गतश्रीरेकाकी स एव ददृशे जनैः । भाग्याम्बुवाहतडितो निविडाः कस्य संपदः ॥२०५॥ युग्मम् ॥ 205

भाग्याधीनं धनं ध्यात्वा मुधा मुग्धधियामसौ । कुलविक्रमयोर्दर्पो मिथ्यैव पृथुतां प्रति ॥२०६॥

प्रासादपालवैश्यस्य गौरीशविटशालये । भूतेर्हलधरो वज्रो वराहश्चाभवन्सुताः ॥२०७॥

तेभ्यो हलधरः सूर्यमत्या विहितसेवनः । वृद्धिं दिने दिने गच्छंल्लेभे सर्वाधिकारिताम् ॥२०८॥

विधेयान्बुद्धियुक्तेन कुर्वतः क्षित्यमन्तरान् । सपत्नीकोभवत्तस्य मुखप्रेक्षी क्षमापतिः ॥२०९॥

क्षेमेण मन्त्रितं पूर्वं सपादग्राममुग्रधीः । कर्मस्थानं स्फुटीचक्रे सर्वस्थानधुरंधरम् ॥२१०॥ 210

अभूद्दर्णकमूल्यादिलेखनं कनकस्य यत् । राजायत्तं जनस्यार्थसंचयानां प्रकाशकम् ॥२११॥

स तन्निवारयामास भाविनां भूभुजां चिरम् । त्रासीं संचितवित्तस्य दण्डाद्यायासकारिताम् ॥२१२॥

---

१८७. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ क्ष्मा. १८८. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °लुण्ठा. १९०. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ °भौजैः. १९२. ¹) A₂ gloss यत्तिज्ञां.—²) Thus corr. by later hand from A₁ प्रहितै काचक°.—³) A₂ gloss तोय इति भाषया. १९३. ¹) A₂ gloss पानविशेषः. १९५. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ °सनं. १९६. ¹) र्ध supplied by A₂ in space left by A₁. २००. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ शीलेना.—²) Thus corr. by A₂ from A₁ गुह्यता°. २०१. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °ध्यान°. २०३. ²) A₂ gloss वर्धितः. २०४. ¹) Thus corr. by later hand from A₁ केशवो. २०७. ¹) Thus A₁; A₂ भूतिर्है°. २०९. ¹) Thus A₁; A₂ °बुद्धेन.—²) Thus corr. by A₂ from A₁ °न्तरम्. २१०. ¹) Thus A₁; A₂ सर्वकार्यधु°. २१२. ¹) Thus A₂; A₁ ग्रासी.

भर्त्सितानथ शालीयान्धनदारापहारिणः | कांश्चिद्व्यापाद्य स शमं निन्ये लोकस्य विप्लवम् ||२१३||
तनायासहता नीतः कनत्स्वर्णैः सुरालयैः | शोभां मठाग्रहारैश्च वितस्तासिन्धुसंगमः ||२१४||
215 आसंश्च सुताश्चास्य लक्ष्मीपरिचयोन्मदाः | द्विरदा इव न क्वापि दानप्रणयितां जहुः ||२१५||
तद्भ्रातृपुत्रो बिम्बाख्यः श्रीमान्वीरो वराहजः | द्वाराधिकारकार्यासीद्दानप्रलयवारिदः ||२१६||
स डामरकुलाकालमृत्युः स्वल्पानुगोभवन् | खशाहवे जहौ प्राणान्पलायनपराङ्मुखः ||२१७||
चम्पायां सालभूपालमुन्मूल्यानन्तभूपतिः | तत्सूनुजयी नव्यं धराधवमरोपयत् ||२१८||
मन्त्रशून्येन शौर्येण परदेशेषु भूपतिः | हठप्रवेशान्विदधत्सोभूत्कृच्छ्रगतोसकृत् ||२१९||
220 तुक्कात्मजस्य कलशस्यारब्धौ बिम्बसैनिकम् | अमोचयद्धलधरो युक्त्या वल्लापुरादमुम् ||२२०||
उरशां च प्रविष्टस्य वैरिरुद्धाध्वनो व्यधात् | कम्पनाधिपतिस्तस्य मार्गान्संशोध्य निर्गमम् ||२२१||
कालेनन्तमहीभर्तुर्वैरिविग्रहसंकटे | साहसान्युदजृम्भन्त तानि तानि क्षणे क्षणे ||२२२||
राजेश्वरो द्वारपतिः श्रीमान्भद्रेश्वरात्मजः | डामरैः क्रमराज्यस्थैरन्येपि बहवो हताः ||२२३||
वीक्ष्य नीतिदृशा कार्यं भीत्या व्यवहरन्नपि | भृत्यतां निष्परिभवां को भुङ्क्ते नृपमन्दिरे ||२२४||
225 दुष्प्रवादास्पदीभूतो देव्या निबिडसेवनात् | आशाचन्द्रादिभिः क्रुद्धैर्बद्धो हलधरोप्यभूत् ||२२५||
स राज्ञा हृतसर्वस्वो बन्धनक्लेशमन्वभूत् | भाग्यप्रभावे निःसारे सुखमेकान्ततः कुतः ||२२६||
नृपेण बन्धनात्त्यक्तं तं श्रीः प्रत्यागता पुनः | आलिलिङ्ग सितच्छत्रलज्जास्मितसितानना ||२२७||
स राज्ञ्याः प्रावृष इव प्रणयेन क्षणे क्षणे | कोपप्रसादमेघार्कपर्यायापातमन्वभूत् ||२२८||
ततः सरलचित्तस्य क्रमेण समपद्यत | भार्याजितस्य भूभर्तुर्दुर्विपाकार्पणोन्मुखम् ||२२९||
230 अधिकारपरित्यागाद्दोषाननुशयावहान् | वदद्भिर्वार्यमाणोपि प्राज्ञैर्हलधरादिभिः ||२३०||
पत्न्या संप्रेरितः शश्वत्तनयस्नेहमुग्धया | पुत्राय कलशायाभूद्राज्यं दातुं समुद्यतः ||२३१||
यास्यत्यनुशयं राजन्नेवं वाद्यपि कारितः | सज्जं तेन रणादित्यनाम्ना क्षत्ताभिषेचनम् ||२३२||
एकाधचत्वारिंशस्य वर्षस्य नभसः सिते | षष्ठेह्नि बाहुलस्याभूदभिषिक्तो महीभुजा ||२३३||
अथास्थाने रणादित्यो राजपुत्रान्निवेशयन् | चिन्तयन्राज्यमाहात्म्यं प्रतिपत्तिषु निष्ठुरः ||२३४||
235 अनन्तो राजपुत्रोयं देवेति कथयन्वचः | कृकाटिकान्यस्तहस्तः क्षितिपाले न्यवेदयत् ||२३५||
कुपितेन स भूभर्त्रा परिवृत्यावलोकितः | एवं कृतस्मितो व्यक्तं तमूचे नीतिनिष्ठुरः ||२३६||
इत्थं यत्र निवेद्यन्ते कान्यकुब्जादिभूभुजः | तत्रैव त्यक्तराज्यस्य कान्यास्तु प्रक्रिया तव ||२३७||
दिने दिने सानुशयो नियतं भविता भवान् | नाभिमानपरित्यागः कर्तुं शक्यो मुनेरपि ||२३८||
सुदूरदर्शिनां तत्र मन्त्रिणां हृदयंगमम् | राजा तस्य वचः श्रुत्वा प्रतिवाक्याक्षमोभवत् ||२३९||
240 दृष्ट्वान्येद्युर्नवं भूपं राजचक्रेण सेवितम् | नवेतरं च सहितं परिमेयैः परिच्छदैः ||२४०||

२१४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कञ्चित्स्व°; A_2 gloss कचन् दीप्यमानं स्वर्णं येषां तैः. २१७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °भवत्.—[2]) Thus A_2; A_1 जहत्. २२०. [1]) तुक्क supplied by A_2 in space left by A_1. २२१. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 मार्गास्सं°. २३२. [1]) सज्जं supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss तेनानन्तदेवेन रणादित्यनाम्ना क्षत्ता प्रतीहारः अभिषेचनं सज्जं कारितः इत्यन्वयः कथं भूत एवंवादी अपि. २३३. [1]) A_2 gloss कलशः.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 बहु°; A_2 gloss कार्त्तिकस्य. २२५. [1]) प supplied by A_2.

धीमान्हलधरो भुक्त्वा कृतकालत्रयया नृपम् । एवं निर्मत्सरीभूतं तं भक्त्यावोचदल्पुनः ॥२४१॥
विधाय निःसुखं सूनुं राज्यभारार्पणाद्विभुम् । कस्मात्स्वसुखसापेक्षो न जिह्रेष्यत्र वार्द्धके ॥२४२॥
तत्स्वयं राजकार्याणां कार्यमुद्वहनं त्वया । अभुक्तो यौवनाभोगैरयमस्तु सुतस्तव ॥२४३॥
इत्युक्त्वा स पुनर्भूपमधिकारमजिग्रहत् । चक्रे कलशदेवं च कलया युक्तिवञ्चितम् ॥२४४॥
पित्रोरेवान्तिके कुर्वन्नाहाराद्यपि संततम् । ततो बभूव कलशो नाममात्रमहीपतिः ॥२४५॥ 245
सर्वास्थानात्तपूजादिविधाने पार्थिवोचिते । पितुः सहायकल्पः स पौरोहित्यमिवाकरोत् ॥२४६॥
अनिमित्तप्रहृष्टानामनिमित्तानुतापिनाम् । न क्वापि चलचित्तानां तिरश्चामिव निश्चयः ॥२४७॥
दापयित्वा पतिं राज्यं निर्बन्धेनापि तावता । सूनौ बभूव यद्राज्ञी विप्रेमेर्ष्यानुतापिनी ॥२४८॥
सेर्ष्या स्नुषाणामुत्कर्षं पार्थिवप्रमदोचितम् । वेषालंकरणादौ सा रूक्षचित्ता न चक्षमे ॥२४९॥
दासीकृत्यं तया पुत्रमहिष्यः कारिताः सदा । गृहोपलेपने यावच्च वैमुख्यमदर्शयन् ॥२५०॥ 250
पुत्रो विग्रहराजस्य क्षितिराजाभिधस्ततः । राज्ञः पितृव्यजो भ्राता कदाचित्पार्श्वमाययौ ॥२५१॥
तस्मै न्यवेदयत्खेदं स चित्तस्योपतापकम् । पुत्रे भुवनराजाख्ये राज्यलुब्धेऽतिविप्लुते ॥२५२॥
स हि तस्यात्मजो नीलपुरराज्यं समाश्रितः । तद्बलैः पितुरारब्धं विधातुं सोद्यमोऽभवत् ॥२५३॥
नाम भागवतानां च पूज्यानां स्वपितुर्व्यधात् । व्रतयज्ञोपवीतानां शुनामशुचिमानसः ॥२५४॥
क्षितिराजः स्वबन्ध्वां च विरक्तायां विशुद्धधीः । मनस्तापापहे चक्रे सर्वत्यागामृते स्पृहाम् ॥२५५॥ 255
राज्यं कलशपुत्राय ज्येष्ठानन्तरजन्मने । रामलेखाभिधानायां राज्ञ्यां जाताय सत्वरम् ॥२५६॥
दत्त्वा स्तनंधयायापि तदोत्कर्षाभिधाय सः । राजर्षिर्विबुधैः सार्धं विदधे तीर्थसेवनम् ॥२५७॥
भुक्त्वा शमसुखं भूरीन्वर्षान्परमवैष्णवः । स चक्रायुधसायुज्यं ययौ चक्रधरे सुधीः ॥२५८॥
स च भोजनरेन्द्रश्च दानोत्कर्षेण विश्रुतौ । सूरी तस्मिन्क्षणे तुल्यं द्वावास्तां कविबान्धवौ ॥२५९॥
पितुः पितृव्यजाद्भ्रातुर्जातस्यानन्तभूभुजा । तन्वङ्गराजस्योत्सङ्गे नप्ता न्यासीकृतः शिशुः ॥२६०॥ 260
तन्वङ्गोऽपि विवृद्धिं तन्नीत्वा राज्ञः शिशुं च तम् । पुनः प्रविष्टः कश्मीरानस्तं चक्रधरे ययौ ॥२६१॥
सर्वसाधारणीभूतभोगानां राजबीजिनाम् । तावज्ज्ञातेयमभवन्नेह द्रोहकलङ्कितम् ॥२६२॥
इन्दुराजात्मजात्सिद्धराजो यो बुद्धराजतः । जातो मदनराजाख्यं वीरं पुत्रमजीजनत् ॥२६३॥
अत्युत्सिक्तः सुतस्तस्य दरं नृपतिमण्डलात् । विधुरे रात्रि निर्यातः शौर्योद्रेकादखण्डितः ॥२६४॥
तदानीं जिन्दुराजाख्यो डामरोद्रेकाखिलया । राज्ञ्या स्वयं गृहं नीत्वा साचिव्यं ग्राहितोऽभवत् ॥२६५॥ 265
काणः शोभाभिधस्तेन गाढोद्वेगावहः प्रभोः । देग्रामस्थो डामरोऽथ हस्त्यास्कन्दं निपातितः ॥२६६॥

---

२४८. [1]) A_2 gloss विप्रेमा निस्नेहा ; A_1 विप्रमेत्यनुतापिनी इत्यन्यादर्शे. २५१. [1]) ज्ञः supplied by A_3 in space left by A_1. २५३. [1]) Thus A_1 ; A_2 नीलपुरराजं.—[2]) Thus corr. by A_3 from A_1 °रारब्धि ; A_3 gloss आरब्धं. २५४. [1]) व्रत supplied by A_3 in space left by A_1. २५६. [1]) A_4 gloss कलशदेवस्य द्वौ पुत्रौ ज्येष्ठो हर्षदेव एकः कनिष्ठ उत्कर्षो द्वितीयः. २५९. [1]) A_4 gloss अनन्तदेवः.—[2]) A_4 gloss भोजराजश्च. २६०. [1]) A_4 gives in margin a genealogical list showing the descendants of the brothers वज्रराज and कान्तिराज: वज्रराज, संग्रामदेव, अनन्तदेव, कलश, and कान्तिराज, जस्सराज, तन्वङ्ग.—A_4 gloss (to पितुः) संग्रामदेवस्य.—[2]) A_4 gloss कान्तिराजपुत्रजस्सराजात.—[3]) A_4 gloss तन्वङ्गस्य.—[4]) Thus corr. by A_3 from A_1 तन्वङ्गराज°.—[5]) A_4 gloss पौत्र उत्कर्षः. २६४. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 इत्यु°.—[2]) A_3 दूरं नृपतीस्यन्यादर्शे. २६५. [1]) Thus A_1 ; A_3 राज्ञा. २६६. [1]) A_3 gloss देवग्रामी इति भाषया.

कम्पनाधिपतां दत्त्वा ततस्तस्य प्रतापिनः । पार्थिवो[1] राजपुर्यादीन्देशांश्चक्रे करप्रदान् ॥२६७॥

अनन्तभूभुजो राज्ये तथास्खलितसंकटे । आलम्बयष्टिप्रतिमो ययौ हलधरः क्षयम् ॥२६८॥

मुमूर्षुणा चक्रधरे तेन पार्श्वस्थितो नृपः । सजानिरुपदेशार्थी स तदेत्थमकथ्यत ॥२६९॥

270 मा कार्ष्ट परराष्ट्रेषु रभसारब्धसाहसम् । युष्मा वल्लापुरादौ यो व्यपोढं व्यसनं मया ॥२७०॥

विशङ्क्यो जिन्दुराजोयं पराध्यां वृद्धिमागतः । भेदं वः सह पुत्रेण जयानन्दो[1] विधास्यति ॥२७१॥

कथितं तेन[1] तत्स्मृत्वा जिन्दुराजं महौजसम् । विज्ञेनानन्तवद्राजा युक्तिमांस्त्याजितायुधम् ॥२७२॥

अथ कालेन कलशक्ष्माभृत्कलुषिताशयः[1] । भृत्यैरसाधुसंसेव्ये प्रसक्तिं प्रापितोध्वनि ॥२७३॥

तस्याभवन्बिज्जपित्थराजपाजादयः प्रियाः । तस्यैकदा राजपुत्राश्चत्वारः शाहिवंशजाः ॥२७४॥

275 पुत्रो गङ्गपतेर्नागनाम्नो[1] निकटसेवकः । सोपि तस्य जयानन्दः कौटिल्याध्यापकोभवत् ॥२७५॥

द्विजेन्द्रेमरकण्ठे तु याते शिवसमानताम् । राजा प्रमदकण्ठस्य ययौ तज्जस्य[1] शिष्यताम् ॥२७६॥

दुःशीलस्य प्रकृत्यैव तस्याकृत्योपदेशकृत् । गम्यागम्यविचारस्य परिहर्ताभवद्गुरुः ॥२७७॥

गुरोर्गतविकल्पत्वं तस्यान्यत्किमिवोच्यताम् । त्यक्तशङ्कः प्रववृते स्वसुतास्वरते[1]पि यः ॥२७८॥

महासमयसंचारचतुरैर्वैरभीलितः । गण्यते स्वप्रभावोर्भैर्भैरवोपि न निर्भयैः[1] ॥२७९॥

280 ते भट्टपादास्त्रासेन पतिता भग्नजानवः । बिडाल[1]वणिजा स्वस्याः शिरोहस्तार्पणैः कृताः ॥२८०॥

पुरा कृष्णबिडालाङ्को वणिक्छिहिहाभिधाम् । बिडालवणिगित्यात्मनामाविस्मारिकां[1] दधे ॥२८१॥

[1]यो व्याजमूर्खो वैयात्यगुरुत्वाहंकृतः क्रमात् । पटकुञ्जकादीनां शिल्पिनां गुरुतामगात् ॥२८२॥

स भट्टपादानुज्ञायांश्चक्रे मूर्ध्न्यधिरोपयन् । श्रेष्ठी बिडालविष्ठोपहिङ्गुगन्धोत्कटं करम् ॥२८३॥

एवं प्रकृतिनिःसारैरपि गर्जद्भिरन्वहम् । आन्ध्यं स गुरुभिर्निन्ये विस्रसोम्बुधरैरिव ॥२८४॥

285 ये दीर्घजागरा[1] रात्रौ भूरिभोजनसेविनः । अजीर्णपिशितोद्गारनित्यदुर्गन्धकन्धराः ॥२८५॥

अवस्करप्रणालाभाः पृष्ठे क्षिप्रमधःपथैः । शौचपात्र इव क्षिप्रमुज्झन्ति[1] मधुनिर्झरम् ॥२८६॥

नक्तमातोद्यवाद्यज्ञैस्तैः सार्धं कृतसेवनः । चारणो वेणुवाद्यज्ञो योषितां धर्षयन्हठात् ॥२८७॥

कनकाख्ये मठोद्यामे कुड्ये हलधरात्मजे । स्तम्भे निबद्ध्य तद्भृत्यैश्छिन्ननासो व्यधीयत ॥२८८॥

यो विटश्वमको नाम लूनाङ्गोमङ्गलावहः । शनैर्लेभे स वाल्लभ्यं कौतुक्यान्नवभूपतेः[1] ॥२८९॥

290 प्रसादवित्तो भूभर्तुरन्तरे मन्त्रिणामपि । लब्धप्रतिष्ठः स प्राप ठक्कुराख्यां नृकुक्कुरः ॥२९०॥

प्रथां[1] प्राप्तस्त्रपाहेतुं स भञ्जन्वंशमञ्जसा । प्रागेव नासावंशस्य भञ्जनं बहमन्यत ॥२९१॥

तेनोद्दीपितदौःशील्यः स यथांके[1] त्रपोज्झितः । अश्राव्यमपि वृत्तान्तं मध्यपातात्तदुच्यते ॥२९२॥

कक्कनाख्या स्वसा राज्ञो नागाख्या च तदात्मजा । परदारप्रसक्तेन संभोक्तुं नावशेषिता ॥२९३॥

---

२६७. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 सपर्यो and °न्देशाश्चके — 2) A_4 gloss राजविर्. २७१. 1) A_4 gloss कलशेन. — 2) A_4 gloss अनन्तदेवगङ्गपतेर्नागनाम्नो भृत्यस्य पुत्रः. २७२. 1) A_4 gloss हलधरेण. २७४. 1) Emended; A R G °भवाद्रिज्ञ°. २७५. 1) A_4 gloss कुञ्जभातुः. २७६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 तज्जामरि°. २७८. 1) र supplied by A_2; A_3 gloss स्वा आत्मीया याती पुत्री तस्याः सुरते सम्भोगे. २७९. 1) Thus A_1; A_2 निर्भयः. २८०. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 बिडाव°. २८१. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 बिडालनाम इत्या°. २८२. 1) This verse has been omitted by A_1 and added in margin by A_2; found in R G. २८५. 1) Thus A_2; A_1 °जागराहारो. २८६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 क्षिप्रम°. २८९. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 कौत°. २९१. 1) Thus A_3; A_1 कथामासो पाहेतुं. २९२. 1) Thus R G; A यच्चके.

सञ्जुपन्नं सपत्नीको सुतवान्नृपभूपतिः । न प्रत्यैच्छत्तीकपथा तस्मै तु विभूतमयः ॥२९४॥

भिक्षार्थी[1] भाण्डपुटीमादायोपानजो द्विजः । सोऽप्यभूद्धामरेवको नैवेद्यो लोष्टकाभिधः ॥२९५॥ 295

स माण्डेशपालकस्य प्रत्याहारलवंटकिषि । वस्तूनां शुद्धिकरणो विज्ञानमुद्विलोछकः ॥२९६॥

यत्रां प्रतिथिं संमानी नवत्स्नापस्य रागिणः । आसीद्गुरुलक्ष्मीकृत्यदेवकलो रतिप्रियः ॥२९७॥ तिलकम् ॥

भट्टारकमठाधीशः प्रमुख्योऽभिशिवो यती । सुखुंटाख्यमपिकरणे मुहीतनियतव्रतः ॥२९८॥

अन्यगान्धर्विकान्नप्रमत्तः स्वार्थनकेवलात् । अवन्तिपुरगं हलपारकाद्दिजवेलकम् ॥२९९॥

परिश्रममुपारम्य लालितत्वेन यं पुरा । स तेन पारिताशत्वमभूतद्रममारमरः ॥३००॥ 300

विसृज्यमानः पुष्पाणि याचयित्वा नृपान्तिकम् ।[1] .... ॥३०१॥

मदनो नाम वाचालः प्रपेदेऽव्यक्तरूपताम् । शनैः कौटुम्बगोष्ठीमध्यपातं समाभजत् ॥३०२॥ कुलकम् ॥

तैश्चान्यैश्च विटैश्चाटुकारैः स्मितविमोहितः । दोषानपि गुणान्मेने कलशः कलुषीकृतः ॥३०३॥

नर्म द्वेषणकारि वाक्यमुचितं कृत्यं प्रतापोज्झितं तेजस्वित्वमलज्जता सरसतागम्याङ्गनासंगमः ।
तारल्यं चलचालितावलहनं येषां न तत्संनिधौ किंचित्कर्म कुकर्म दोष इति वा द्विजाय संलक्ष्यते ॥३०४॥

राजा धीर्यरतोत्सुक्याल्लतिनेदं परिभ्रमम् । स्वदारालिङ्गनैः प्रीतिं क्षणदायां न लब्धवान् ॥३०५॥ 305

पारतन्त्र्यकृतापारप्रीतिः परवधूरतिः । अभिलाषानलोत्सेके रागभाजां घृताहुतिः ॥३०६॥

तान्कुट्टनान्पुरस्कृत्य[1] पर्यटन्नेकदा नृपः । जिन्दुराजगृहं प्रायात्स रात्रौ चौर्यकामुकः ॥३०७॥

तत्रासीज्जिन्दुराजस्य स्नुषा परमपुंश्चली । स्वगृहे यत्संकेता नर्म कलशभूभुजः ॥३०८॥

प्रविशन्तमथायस्तं यष्टिभिः प्रचितं जनैः । धूतासयो गृहद्वारं चण्डालाश्चौरशङ्किताः ॥३०९॥

तान्हन्तुमुद्यतान्दृष्ट्वा तं क्षितौ पतितं भयात् । प्रच्छन्नवस्त्वयनुगो ररक्षुरनुयायिनः ॥३१०॥ 310

तेभ्यः स मुष्टिपातादि ददद्भ्यः कथमप्यभूत्[1] । नैवं कलशदेवोऽयमित्युक्त्वा त्याजितो निजैः ॥३११॥

प्राणहीनं[1] पुरस्कृत्य नारीमभिससार यत् । तदेव कामिनस्तस्य नूनमासीत्सुमङ्गलम् ॥३१२॥

स निर्यातो गृहात्कान्ताकटाक्षविवशीकृतः । पथि कालीकटाक्षार्थं[1] दैवात्र प्रलयं ययौ ॥३१३॥

निजविद्यापराधेन कुर्वन्नीतिव्यतिक्रमम् । अद्भुतेभ्यः परिभवं भूपालोऽप्युपलब्धवान् ॥३१४॥

इन्द्रियैरिन्द्रचन्द्राद्या हेपिता यैः सुरा अपि । अपरिम्लानमानत्वं तैर्मर्त्यस्याथ वा कथम् ॥३१५॥ 315

प्रागुन्मीलति दुर्यशः सुविषमं गर्वोऽभिलाषस्ततो धर्मः पूर्वमुपैति संक्षयमथो श्लाघ्योऽभिमानक्रमः ।
सर्वेदं प्रथमं प्रयात्यभिजनं पश्चात्पुनर्जीवितं किं वाप्नोति विपर्ययं विगलने शीलस्य चिन्तामणेः ॥३१६॥

राजधानीमथायस्य दुःशीलस्य महीपतेः । अपायामेव तां वार्तां पितरावधिजग्मतुः ॥३१७॥

तौ शङ्कित्वा सुतस्नेहलज्जाशोकान्वितौ चिरम् । निबन्धं बन्धने तस्य सदोषस्य प्रचक्रतुः ॥३१८॥

सर्वविद्यानिधिं ज्येष्ठं नप्तॄणां कल्पिकात्मजम् । हर्षं राज्ये विधित्सू च[1] निन्यतुस्तां निशीथिनीम् ॥३१९॥

२९५. [1]) Thus A R G; C भिक्षुकः.—[2]) A_2 gloss ... २९८. [1]) A_2 gloss ... २९९. [1]) The second half of this verse has been omitted by A_1 and supplied by A_2 in margin. ३००. [1]) A_2 gloss ...—[2]) A gloss ... ३०१. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of two *pādas*. ३०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कुट्टनान्पु°. ३११. [1]) Thus A_1 originally; ... has been subsequently erased by A_1 and replaced by two dots. ३१२. [1]) A_2 gloss ... ३१३. [1]) Thus emended with C and G *sec. manu*; A °कटाक्ष°. ३१९. [1]) च supplied by A_2.

320 आकारितस्ततस्ताभ्यां प्रातः कलशभूपतिः । क्षणे विज्जजयानन्दौ साशङ्कौ जनकाश्रयम् ॥३२०॥
तन्मतेन जयानन्दश्चलहस्तः कथंचन । अन्वीयमानो विज्जेन स पितुः प्राविशद्गृहम् ॥३२१॥
पिता प्रविष्टमात्रं तं वक्षे हस्तचपेटकः । क्षमाध्वमागिक्षाहिरि छुरिकामित्यथाब्रवीत् ॥३२२॥
एवं भाषयितुर्वाक्संधिमालम्ब्य पाणिना । तावदन्यं स्पृशन्स्वस्थं विज्जो राजानमब्रवीत् ॥३२३॥
राजन्मानवतां धुर्यो भवन्नपि भवान्कथम् । नालोक्य मानिनां वेत्ति मानमहत्महानतम् ॥३२४॥
325 गृहीतवेतनेनार्थं राजपुत्रेण शस्त्रिणा । संकटेऽस्मिन्मया स्वामी जीवता त्यज्यते कथम् ॥३२५॥
पिता भवानयं पुत्रः क्षणेऽन्यस्मिन्महीपते । मध्यसंनिहितेऽमुष्य वचोऽन्यं तद्विधीयताम् ॥३२६॥
मुग्धं विमोह्य नृपतिं वचोभिः स्निग्धकर्कशैः । विज्जः स्वामिनमाराच्च निराकामदवल्लिकात् ॥३२७॥
विज्जस्यापूजयन्धीरास्तद्धैर्यमतिमानुषम् । अनन्तदेवस्याप्यन्ये वरेयं स व्यजृम्भत ॥३२८॥
चण्डी नरपतेः[1] पत्नी भाग्यधैर्यबलपत्रया । मत्ताज्यमपनीमत्ता तस्मिन्नवसरेऽभवत् ॥३२९॥
330 सा वेदासिन्यतोऽयुक्ता नाभविष्यत्तदेतरत् । विषमास्त्रवैनाश्याशा बन्धनात्कलशस्य वा ॥३३०॥
ततो विज्जेन कलशः सत्वरेण प्रवेशितः । भट्टन्दिल्हाभिधानाया वल्लभाया निवेशनम् ॥३३१॥
शिरोर्तिरस्य संजातेत्युक्त्वा भीतं पतिं न्यधात् । सा प्राज्ञा ज्ञातवृत्तान्ता तैलेनाभ्यक्तमस्तकम् ॥३३२॥
व्याजेन तेन सर्वस्य संप्रवेशं निषिध्य सा । पतिं जुगोप विन्यस्य विज्जं द्वारस्य रक्षणे ॥३३३॥
ततः क्षमाधर्मविरता राज्ञी निर्भर्त्स्य भूपतिम् । कुशलान्वेषणमिषात्तनयस्यान्तिकं ययौ ॥३३४॥
335 वक्तुं[1] क्व रोधनो राजा तयैव प्रययौ सदा । दत्तप्रवेशो विज्जेन तदैकाक्येव सोऽभवत् ॥३३५॥
निषेधादनुगन्तॄणां ततः क्रुद्धो धराधवः । रुषित्वा विजयक्षेत्रं गन्तुं प्रावर्ततोद्यतः ॥३३६॥
तं प्रयान्तं सपत्नीकं प्राप्तं पद्मपुरान्तिकम् । अवोचन्नेत्य तत्रस्था विशदाशावयो द्विजाः ॥३३७॥
अधिकारं स्वयं त्यक्त्वा राजन्किमनुतप्यसे । कृतस्यानुशयो युक्तो न सतो नासतोऽपि वा ॥३३८॥
न च ते दुर्मतौ त्यक्ताः प्रजा एता भवेत्यपि । ध्यात्वा सूनोः समुचिता कर्तुं दुष्टस्य वाच्यता ॥३३९॥
340 न यन्त्रपुत्रकस्येव शक्तिः कापि हि भूभुजः । भवेत्साधुरसाधुर्वा स प्रजानां शुभाशुभैः ॥३४०॥
उज्झन्ति यत्पयोवाहा जलानि तडितोऽथ वा । वनस्पतीनां तत्तत्कर्मपाकस्य तत्फलम् ॥३४१॥
यथापथस्थितं पुत्रं त्यक्त्वैकस्यासितुं सुखम् । कोशं त्यक्त्वा प्रस्थितस्य घटते तत्कथं तव ॥३४२॥
धाराधिरूढसामर्थ्यः सद्वंशः शुचिमानपि । संस्पृश्यते क्षीणकोशः कृपाण इव कैः पुमान् ॥३४३॥
श्रुत्वेत्येवं नृपो यावत्प्रत्यावृत्तिं विचारवान् । तावत्स पुत्रेणाभ्येत्य सभार्येण प्रसादितः ॥३४४॥
345 अथ प्रविश्य नगरं स प्राकारोपवर्जिताम् । अशान्तमन्युरादाय लक्ष्मीं भूयो विनिर्ययौ ॥३४५॥

३२०. ¹) A₄ gloss जयानन्दः नागपुत्रः ज्ञातृभ्रातृपुत्रः. ३२४. ¹) Thus corr. by A₃ from A₁ न स्वात्वं. ३२९. ¹) चण्डी नरपतेः and अवसरेऽभवत् supplied by A₃ in space left by A₁. ३३०. ¹) सिन्यतो supplied by A₃ in space left by A₁.— ²) वैनाश्याशा बन्ध supplied by A₃ in space left by A₁. ३३५. ¹) Emended: A₁ वक्तुं; A₃ वक्तुं. ३३६. ¹) क्रुद्धः supplied by A₃ in space left by A₁. ३३७. ¹) Emended; A विरशाव°. ३३८. ¹) कृतस्या supplied by A₃. ३३९. ¹) Thus corr. by A₃ from A₁ त्यक्ता.—²) A₃ gloss, partly effaced, दुर्मतौ दुष्टबुद्धिविषये पुत्रे मया एताः प्रजाः त्यक्ता[:] पुत्र एव राजा[स्या]त्सता-विस्यपि [ध्या]त्वा दुष्टस्य पुत्रस्य वाच्यता निन्दा कर्तुं न समुचिता ते"रसम्पत:. ३४२. ¹) A₃ gloss भाण्डागारं. ३४४. ¹) Emended: A प्रसादा°; C प्रसादा°.

इत्यानुमत्यनुत्सारं स्वयं स्वीकृत्य निर्गतः । देवीं प्रतीक्षमाणोऽस्थात्सर्वेरिप्यारे ततः क्षणम् ॥३४६॥
आवासमकाशमारोप्य कोशाग्नौ तु नृपाङ्गनाः । ताभः शङ्कूनपि पुरे निर्वाप्य सर्वशोचयम् ॥३४७॥
अज्ञातवार्तैः शाकम्भर्यां तत्स्थानेऽभवज्जनः । ज्ञातवार्तस्तदा त्वासीदाक्रन्दमुखराननः ॥३४८॥
प्रतिमोक्तुं पुरे ताभ्यां रक्तपुष्पाञ्जली जनः । बाष्पबिन्दुमिषादीर्णहीर्णमर्षकणानिव ॥३४९॥
हा मातर्हा पितः केत्थं गच्छतः परिदेवितात् । इत्यसमात्परः शब्दो मार्गेषु न तदा श्रुतः ॥३५०॥ 350
मार्गेष्वाक्रन्दताक्रन्दविरतौ निर्झरध्वनिः । शैलानां शोकनिःश्वासफूत्कार इव शुश्रुवे ॥३५१॥
तयोराक्रन्दितैः प्राप्यत्यपि संज्ञातसंस्तवी । कर्णौ भूम्येव भृगुतासाक्रन्दितमिवाकृत ॥३५२॥
पुत्रायता तादृशौ तौ दृष्ट्वा मार्गे दुःखीकृताम् । जनानां शापभरणतापि लोको व्यवर्तत ॥३५३॥
तयोः पुत्राभयोऽनयेनतयोर्विजयेश्वरः । मनःप्रसादे संहृष्टः स्निग्धबन्धुरिवाकरोत् ॥३५४॥
ततश्च भाण्डागाराश्वभृत्यादाश्वसमर्पणैः । संविभागक्रियामिव व्यधयोरणमदिनम् ॥३५५॥ 355
देशे कोशोपकरणपूर्णवोपीभयावृते । आसक्तिश्वगणसालीकंकरम्भा इवापणाः ॥३५६॥
तन्वङ्गराजतुरुष्कादिक्षातिपुत्रा नृपात्मजाः । तं सूर्यवर्मचन्द्राद्या डामराश्चानुवव्रजुः ॥३५७॥
डामरान्क्षीरभूपादीनाजा नौनगरादिषु । स्थानेषु स्वेषु निक्षिप्य रक्षित्वे गुप्तिमानभूत् ॥३५८॥
विश्रान्तसर्वचित्तस्य श्रीमदनन्तभूपतेः । प्रावर्तन्तोत्सवैर्गन्तुं दिनानि विजयेश्वरे ॥३५९॥
राजपुत्रहयारोहशाखिडामरमण्डलैः । कृत्स्नैरेव स्थितिर्बद्धा सविधे वृद्धभूभुजः ॥३६०॥ 360
वत्सरे पञ्चपञ्चाशे ज्येष्ठे मासि विनिर्गतः । आसाद्य विजयक्षेत्रं स स्वर्गप्रसमभ्यभूत् ॥३६१॥
कलशस्तु गते राज्ञि प्राप पीतषडं महीम् । रक्षाश्री चलिते मातरजां निधिमहीमिव ॥३६२॥
स्वराज्यमुज्ज्वलीकर्तुं रिक्तोऽपि विहितोद्यमः । चक्रे संमन्त्र्य विज्ञाद्यैः संमतानधिकारिणः ॥३६३॥
तेन सर्वाधिकारेषु जयानन्दो नियोजितः । द्वारे वराहदेवश्च वितस्तात्रपुरोद्भवः ॥३६४॥
यो ह्यम्बराधिकार्यासीज्जिन्दुराजस्य कम्पने । राज्ञा विजयमित्रः स कम्पनाधिपतिः कृतः ॥३६५॥ 365
यथाधिकारमन्यांश्च विनिधायाधिकारिणः । राजार्थचिन्तामारेभे संरब्धः पितृविग्रहे ॥३६६॥
अथानन्दः पदातीनां विकीर्णुत्वं संभ्रमम् । मत्वा रतुचितेभ्योऽपि धनिकेभ्योऽमहीरणम् ॥३६७॥
स्वीकृत्य पत्तीन्विज्ञादिराजपुत्रगणान्वितः । अथावन्तिपुरं प्राप योद्धुं वृद्धनराधिपम् ॥३६८॥
अभ्यर्थ्य कारितो वेलां राज्ञा कालाविनिर्गतः । शिबिकामस्मैना योद्धुं जिन्दुराजो विनिर्ययौ ॥३६९॥
तेषामुद्योगमाकर्ण्य क्रुद्धा वृद्धमहीभुजम् । स्वे डामराश्च राजाद्याः संरम्भादुपतस्थिरे ॥३७०॥ 370
अजायत प्लवगुच्छक्रीडतुरगमण्डला । यात्रैः क्षपाटवी कृत्स्ना संकटा विजयेश्वरे ॥३७१॥
ततः सूर्यमती वत्सात्पतिं परमकोपनम् । ययाचे पुत्रवात्सल्यात्प्रयुद्धं दिवसद्वयम् ॥३७२॥

---

३४६. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्था सरि°. ३४८. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °त्साप्याशी°. ३५०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 स्त. ३५३. [1]) A_2 gloss जनाः शोकाः तेषां भरणं पोषणं. ३५६. [1]) A_2 कण्डराक्षां गन्ध इति भाषया. ३५७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °तुरुष्का°. ३६१. [1]) A_2 gloss आगमनवेष:.—[2]) A_2 gloss स्वर्गसुखं पवनामन्दं न तु तृ [सिद्ध]. ३६२. [1]) A_2 gloss वनसहिताम्. ३६४. [1]) श supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss वितस्ताख्यं नाम वप्पुरं । तस्मादुत्पन्नो यस्य स वितस्तात्रपुरोद्भवः. ३६५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 यो ह्यम्बराधि°.—[2]) A_2 gloss कम्पनेश. ३६९. [1]) वे supplied by A_2 in space left by A_1. ३७०. [1]) संरम्भा supplied by A_2 in space left by A_1.

अभ्यागतमथ मध्याह्ने निजामिषि विसृज्य सा । तन्मुखेनातिवात्सल्यादिदमूचे रहः सुतम् ॥३७३॥

विनाशयांस्त्वयं पुत्र कस्ते मतिविपर्ययः । तीव्रशौर्येण पित्रा यदेवं योद्धुमिच्छसि ॥३७४॥

375 यस्य भ्रूभङ्गमात्रेण दरदराजादयो हताः । तत्कोपानले कस्मादीहसे शलभायितुम् ॥३७५॥

अस्मिंस्तु वीतिर्मांकण्डे वीतिहोत्रसमे नृपे । कस्त्राता स्यात्स्वहितानां तृणानामिव शस्त्रिणाम् ॥३७६॥

सेनाङ्गैः कतमैः केन शौर्येण कतमैर्धनैः । भवाक्रान्तशक्तिमतां धुर्यं योद्धुमेनं प्रधावति ॥३७७॥

दैवात्संत्यक्तमेतेन भुक्तं राज्यमखण्डितम् । पित्रा तीर्थोपविष्टेन किमिवापकृतं तव ॥३७८॥

ईर्ष्यालुभिः पात्यमानो व्यसनेऽस्मिन्सुदारुणे । प्रयास्यसि दिनैरेव रिक्तोऽप्यत्यन्तरिक्तताम् ॥३७९॥

380 यच सेनाः पितुर्भीतिर्जीवन्त्यां मयि नास्ति ते । तदमुमेनं नमस्यार्थं प्रत्युतानुनयोक्तिभिः ॥३८०॥

इति दूतमुखैर्गूढं पुत्रो मात्रा कृतार्थनः । सर्वाशाभ्योऽनयत्सैन्यं राजावेन निजान्तिकम् ॥३८१॥

भुतापसारं सैन्यानां दूतैरस्य प्रसारितम् । उपालेभे पतिं भ्रातर्धृष्टा प्रत्युत वल्लभा ॥३८२॥

राज्ञ्या मिथस्तयोरेवं शमितासेपयोरपि । पिशुनप्रेरणात्प्राप कालुष्यं धीः क्षणे क्षणे ॥३८३॥

वैरस्य रूपमेतद्धि भेदं याति मुहुर्मुहुः । संधीयमानमपि यत्सिक्ताम्बरमिवाशयम् ॥३८४॥

385 बाबाल्यादौ सुतोदन्तं श्रुत्वा तमाशयो नृपः । गृहं प्रविष्टो धृष्टस्त्रीभाषितैर्जडतां ययौ ॥३८५॥

एवं प्रतिदिनं तप्तस्त्यक्तलापः प्रतिक्षपम् । स्वच्छाशयः शरत्पुष्कतडागौपम्यमाययौ ॥३८६॥

चकार पितृपक्ष्याणां पुत्रो वेश्मादिनाशनम् । पिता तु पुत्रपक्ष्याणां न किंचित्स्त्रीवशीकृतः ॥३८७॥

पुत्रस्नेहान्धया पत्न्या बाधितश्चानुयायिभिः । रूक्षोक्तिभिस्ताड्यमानस्तस्थौ दुःस्थः सदा नृपः ॥३८८॥

राज्यं जिहीर्षुः पुत्रस्य निःशूरं तद्बलं विदन् । ईषत्स जिन्दुराजस्य गणनां पौरुषेऽकरोत् ॥३८९॥

390 पुत्राज्जिहीर्षुणा राज्यं तेन तन्वङ्गनन्दनाः । प्रार्थ्यन्ते स्म तदा राज्यकृतये तत्पराङ्मुखाः ॥३९०॥

संप्रेर्य तं तदा राज्ञी स्वान्वयाशर्मशङ्किनी । हर्षं देवी नृपं कर्तुं दूतैराहूतवत्यभूत् ॥३९१॥

स पितामह्योर्दूतैराहूतः साहसोन्मुखः । बाबाल्यां निर्गतः सज्जैः रक्ष्यमाणोऽपि रक्षिभिः ॥३९२॥

दत्तपार्ष्णिकशाघातः क्षणार्धेनोदलङ्घयत् । मनोजवेनाप्रमौजा वाजिना पञ्चयोजनीम् ॥३९३॥

वाजिनं विजिताभ्यासमनुगन्तुं समुद्यताः । अगच्छन्बहवो मार्गे दीनाः सेनाहयाः श्रमम् ॥३९४॥

395 प्राप्तस्य पादयोस्तस्य पतितस्य पितामही । आनन्दाश्रुजलस्यन्दैरभिषेकं प्रचक्रतुः ॥३९५॥

पुत्रे तन्निकटं प्राप्ते कलशः कम्पिताशयः । अभियानरणात्पित्रोः संधिस्थः स व्यवर्तत ॥३९६॥

स तस्य नगरात्पत्नीः पार्श्वं प्राज्ञो व्यसर्जयत् । अकरोद्विप्लुते राष्ट्रे स्वभेदस्याप्रकाशनम् ॥३९७॥

एवं प्रवर्धमानेऽपि वैरे कलशभूपतिः । कंचित्कालं गते मातुरवर्तिष्ट मनागिव ॥३९८॥

ख्यशालाः कलशादेशाद्विद्याधरः कम्पनापतेः । तया प्रावर्तितमतेर्मार्गे संस्थापितः पतिः ॥३९९॥

400 अत्रान्तरे शमयितुं वैरं देशोपघातकृत् । तावुद्दिश्य पितापुत्रौ द्विजाः प्रायं प्रचक्रिरे ॥४००॥

---

३७५. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °वीक्षिते. ३७३. 1) A_2 gloss अन्ये. ३७८. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 भुक्त. ३८३. 1) A_2 gloss अनन्तकलशयोः. ३८४. 1) रूप supplied by A_2 in space left by A_1. ३८५ 1) Thus corr. by A_2 from A_1 बाबाल्या°. ३८६. 1) °पुष्क supplied by A_2 in space left by A_1. ३८८. 1) Thus A_2; A_1 तया. ३९१. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 स्वस्व°. ३९२. 1) A_2 gloss पितामह्योः पितामहपितामह्योः.

संधिबन्धे समुत्पन्ने ततस्तदनुरोधतः । दंपती संप्रविष्टौ तौ सार्धं भासवदं पुरम् ॥४०१॥
अथानन्दादिपुत्रयाथ बुद्ध्वा बन्धोद्यतं सुतम् । भूयोपि ययतुः खेदान्निर्गत्य विजयेश्वरम् ॥४०२॥
तस्याश्ववासकुटानि पुत्रो राजावदाहयत् । व्यापादयत्पदातींश्च विषशस्त्राग्नियुक्तिभिः ॥४०३॥
तथा प्रवर्धमानेपि विरोधे सत्यरोधयत् । वात्सल्यविवशा राज्ञी भर्तुः प्रतिचिकीर्षितम् ॥४०४॥
त्सुक्काभिधाभूत्कैवर्तबन्धकी तद्विधेयधीः । चक्रडामरनामा च तज्जारः खलतिस्तदा ॥४०५॥ 405
स तयाश्चैव दुष्टात्मा कथ्यमानौ समीपगैः । शुश्राव पितरौ[1] नित्यं लीलास्मितसितानतः ॥४०६॥ युग्मम् ॥
तौ दंपती पुनर्हेमतुलापुरुषयुग्मदौ । चिन्ताभिर्धर्मचर्याभिर्मनस्तापममुञ्चताम् ॥४०७॥
यदा पुनस्तयोर्वार्धमादरश्च व्यहीयत । तदा सेर्ष्यः स दुष्पुत्रो राज्ञो वह्निमदापयत् ॥४०८॥
तेनाग्निनोर्वरीशस्य सर्वोपकरणैः समम् । भस्मावशेषमभवद्विजयेश्वरपत्तनम् ॥४०९॥
सर्वनाशशुचा दीना राज्ञी भर्तुं समुद्यता । तन्वङ्गपुत्रैश्चकृपे कथंचिज्ज्वलतो गृहात् ॥४१०॥ 410
त्यक्तांशुकानि शय्याभ्यो निशायां सुप्तमुत्थितम् । निःशेषं राजसैन्यं तदजायत दिगम्बरम् ॥४११॥
तद्राजधानीसौधाग्रात्पश्यन्कलशभूपतिः । तोषादनृत्यज्ज्वालौघैर्गगनालिङ्गिभिः समम् ॥४१२॥
अतरद्भ्रष्टसर्वस्वः स पारं सरितो नृपः । निममज्ज सजानिस्तु दुस्तरे शोकसागरे ॥४१३॥
संप्राप्य प्रातरमुद्धं रत्नलिङ्गं[1] नृपाङ्गना[2] । व्यक्रीणाल्लक्षसमस्या टाकानां पार्श्वमीयुषाम्[3] ॥४१४॥
क्रीत्वा च[1] प्रददौ पूर्वं भृत्यानां भोजनांशुके । धनेन तेन निर्दग्धान्यपि धामान्यशोधयत् ॥४१५॥ 415
भस्मकूलतलाद्यावल्लब्धं स्वर्णादि भूभुजा । कथापि यावतो हन्त प्रथयत्यद्य कौतुकम् ॥४१६॥
राजा शून्याटवीभूते पत्तने तत्र सानुगः । नडस्वग्[1]ग्रथितच्छत्रपटलाच्छादितेऽवसत् ॥४१७॥
तावत्यप्यर्थसामर्थ्ये चिकीर्षोस्तत्पुरं नवम् । विना राजोचितामाज्ञां न सिद्धं वृद्धभूपतेः ॥४१८॥
अदृष्टाभिभवो मातुरानुकूल्यात्ततो नृपः । परितापं पितुस्तैस्तैर्दुःसंदेशैः सदाकरोत् ॥४१९॥
निर्बन्धादथ पुत्रेण पर्णोत्सगमनं पिता । निर्वासनोत्सुकेनोक्तः शश्वद्भृत्यमुखैर्यदा ॥४२०॥ 420
प्रभवन्त्या यदा चासीत्पत्न्या तस्यैव वस्तुनः । निष्पत्तये प्रेर्यमाणः साधिक्षेपं क्षणे क्षणे ॥४२१॥
तदा जातु रहः कुप्यंस्तन्वङ्गे चक्रने स्थिते । उवाचानुक्रपूर्वं तामेवं स परुषं वचः ॥४२२॥ तिलकम् ॥
अभिमानो यशः शौर्यं राज्यमोजो मतिर्धनम् । मया जायाविधेयेन हन्त किं किं न हारितम् ॥४२३॥
मिथ्योपकरणं नारीर्गणयन्ति नृणां जनाः । परिणामे तु नारीणां क्रीडोपकरणं नराः ॥ ४२४ ॥
द्वेषोन्मेषात्प्रसक्ताभिर्विरक्ताभिरसूयया । के नाम नाथ कान्ताभिः कृतान्तस्यातिथीकृताः ॥४२५॥ 425
रूपं काश्चिद्बलं काश्चित्प्रज्ञां काश्चिच्च कार्मणैः । पुंस्त्वं काश्चिदसून्काश्चि[1]द्भर्तृणां जहुरङ्गनाः ॥४२६॥
हरन्ति मायाभिरिव क्ष्मां पुत्रैरन्यगोत्रजैः । मत्ताः पयोधरोत्सङ्ग्यास्तरङ्गिण्य इवाङ्गनाः ॥४२७॥
पर्यन्ते वेतनमिमे किं जीर्णैरीदृशैरिति । पोषयन्ति सुतान्भर्तॄञ्शोषयन्ति तु योषितः ॥४२८॥
सर्वकालं विदित्वापि दोषान्योषित्कृतानमून् । प्रतिपत्त्यनुरोधेन मयैवं नावधीरिता ॥४२९॥

---

४०६. [1]) A_2 gloss पितराविति पितरौ राजा राज्ञी च राजा चक्रडामरनाम्ना समीपगैः कथ्यमानः राज्ञी च त्सुक्काभिधा कैवर्ती नाम्ना कथ्यमाना उपहासार्थमित्यर्थः. ४१४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 नृपाल्लजा.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 पिचौ°. [3]) Thus A_2; A_1 पूर्वमीयु°. ४१५. [1]) Thus A_1; A_2 तस्य°. ४१७. [1]) नडस्वक् । दिपू इति भाषया. ४२६. [1]) असून्काश्चि supplied by A_2 in space left by A_1.

430 प्रभविष्णुर्निहन्त्येवमैहिकीः सुखसंपदः । परलोकसुखस्याशामपि हन्तुं समीहते ॥४३०॥
वलीपलितयुक्तस्य नेदीयोमरणावधेः । विहाय विजयक्षेत्रं कुत्र गन्तुं ममोचितम् ॥४३१॥
क्षपाकरकलामौलेः किल्बिषक्षपणक्षमा । हारोपकण्ठसंसेवोत्कण्ठा कुण्ठीभवेत्कथम् ॥४३२॥
पुत्रो लोकद्वयत्राता कस्यान्यस्येदृशो भवेत् । तीर्थादस्थापयन्मां यः कुपथे मृतमिच्छति ॥४३३॥
प्रतिभात्यधुनैवायं प्रवादो मेऽद्य चेतसि । अनयान्यकुलोद्भूतो यदयं संप्रवेशितः ॥४३४॥
435 विसंवादिममाकाराचारैर्बन्धुविरोधिनम् । पुत्रं पितुरसंक्लिष्टं जानीयादन्यरेतसम् ॥४३५॥
सुचिराविष्कृताकूतां त्यक्त्वा प्राणाय यन्त्रणाम् । एवं वदन्पतिस्तस्याश्चक्रे मर्मसु ताडनम् ॥४३६॥
गोत्रजस्य पुरः पुत्रोत्पत्तिगुह्ये प्रकाशिते । आमृष्टचित्रप्रियालापा साभूदधिकलज्जिता ॥४३७॥
महत्तमस्य पुत्रो हि प्रशस्ताख्यस्य सोऽभवत् । विपक्षापत्ययोपात्तस्तयेत्यासीज्जनश्रुतिः ॥४३८॥
उत्सिक्तभाषितं भर्तुर्योषितो जितभर्तृकाः । जानन्त्यन्त्याङ्कुशसंवृत्तशिरस्ताडनसंनिभम् ॥४३९॥
440 अतः सा सुदृढं प्रौढिसंस्कारपरुषं वचः । प्राकृतप्रमदेवोच्चैरित्युवाच रुषा पतिम् ॥४४०॥
गतभीस्तापसो मन्दो जातभाग्यविपर्ययः । वृथा वृद्धः क किं वाच्यमिति मूढो न वेत्त्ययम् ॥४४१॥
बाल्योत्थितस्य यस्यास्य नाभूत्प्रावरणं पुरा । लोको जानात्ययं किं न तेन मां प्राप्य हारितम् ॥४४२॥
स्वकुलस्त्रीसमुचितं यत्किंचिन्मामभाषथाः । क्रियते किं न कालोऽयं यत्प्रायश्चित्तसेवने ॥४४३॥
अकर्मण्यो गतवया देशात्पुत्रेण वारितः । पत्न्यापि त्यक्त इत्यस्मात्परिवादाद्धि मे भयम् ॥४४४॥
445 कुलदोषादिवृत्तान्तगर्भोपालम्भनिर्भरैः । वचोभिर्व्यथितस्तस्यास्तस्थौ तूष्णीं यदा नृपः ॥४४५॥
तदा तस्याः समायान्त्याः सुतः ससंरम्भवहिः । निर्विकाराकृतेरस्य ददृशे रक्तनिर्झरः ॥४४६॥
संभ्रान्तायां ततो राज्यामपश्यत्स्वजनो रुदन् । असिधेनुं गुदे तेन क्रुधा राज्ञा प्रवेशिताम् ॥४४७॥
ततोऽतिधीरो राजैव तं लज्जाचकितोऽन्वशात् । राज्ञो रक्तातिसरणं जातमित्युच्यतां बहिः ॥४४८॥
विधेया नारीणां वनवनिहिताशेषविभवाः कृतम्लानौ भृत्ये पुनरुदितविस्रम्भरभसाः ।
नयन्तो गण्यत्वं प्रसभमभियोगैर्लघुमतीन् नयत्यक्ताः क्ष्मापाः प्रलयमुपगच्छन्ति न चिरात् ॥४४९॥
450 नृपनिर्वाहितद्वयः शरदातपखेदितः । तृष्यन्निपीय पान्याम्बु च्युतासृग्जात इत्यभूत् ॥४५०॥
गम्भीरैः राजपुरुषैस्तथा वार्ता प्रवर्तिता । यथा नाबुध वृत्तान्तमेतं कोपि बहिर्जनः ॥४५१॥ युग्मम् ॥
वत्सरे सप्तपञ्चाशे पौर्णमास्यां स कार्तिके । विजयेशाग्रतो राजा जीवितेन व्ययुज्यत ॥४५२॥
पत्न्याः पुत्रस्य चोद्वेगैस्त्यक्तो राजा सुखोचितः । प्रसार्य पादौ निद्रातुं प्राप सोऽवसरं चिरात् ॥४५३॥
सुकोपासौ न कस्मैचित्सुकोपास्मै न कश्चन । चक्रे सुखी विमन्युश्च मरणेन महामनाः ॥४५४॥
455 संग्रामराजदायादो न कस्यचिदिव प्रियः । अंशुकाच्छादितो भूमावनाथ इव सोऽस्वपत् ॥४५५॥
न प्रियाक्रन्दितैः खिन्नः कुप्यन्नप्रियोक्तिभिः । सर्वत्यागी वशी राजा दीर्घनिद्रारसज्ञताम् ॥४५६॥
दाक्षिण्योल्लङ्घनप्रायश्चित्तायेव त्यजन्नसून् । कृतज्ञया पतिः पत्न्या ततो निन्ये सनाथताम् ॥४५७॥

---

४४९. [1]) Thus A_2; A_1 °वीनं लघु°. ४५०. [1]) A_2 gloss पान्यं पानिका पान्यवत् इति भाषया। सत्सु. ४५२. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सप्तात्रिके. ४५५. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 सोमवत्.

आराजपुत्रचण्डालं देयं प्रत्यहवेतनम् । ददौ स्वस्येव भृत्येभ्यः सा कर्तुमनृणं पतिम् ॥४५८॥
गृहीतवेतना भृत्याः कोशं सर्वे तया स्वयम् । पुरस्ताद्विजयेशस्य प्रभोः क्षेमाय याचिताः ॥४५९॥
पादन्यस्तशिराः पौत्रो हस्तार्पितकोशया । मूर्धन्याघ्राय कथितो मा पितुर्विश्वसीरिति ॥४६०॥ 460
उत्थितैव ततो भूत्वा स्वयमाचलतां सती । प्रातिहार्यं व्यधाद्भर्तुः कारयन्त्यन्तमण्डनाम् ॥४६१॥
सादिनां शतमादिश्य नप्तुस्तत्रैव रक्षणे । सा पुनः शिबिकारूढमथ प्रास्थापयत्पतिम् ॥४६२॥
क्षपामेकां दिनार्धं च स्थित्वैवं पतिदेवता । प्रणम्य विजयेशानं पुण्याकूता विनिर्ययौ ॥४६३॥
निर्यान्तीं वीक्ष्य तां प्रेमतूर्यकल्लोलमिश्रितैः । लोकस्याक्रन्दतुमुलैर्भग्ना इव दिशोऽभवन् ॥४६४॥
विमानस्योत्पताकस्य परिष्कारेषु बिम्बिताः । प्रजा राज्ञोऽन्तिके रेजुरनुगन्तुमिवोद्यताः ॥४६५॥ 465
राज्ञां वितीर्णस्कन्धानां मदलोलाः शिरोरुहाः । विमानस्थस्य नृपतेरवहंश्चामरश्रियम् ॥४६६॥
पश्यन्ती[1] पश्चिमां सेवां सैन्यानां नृपतिप्रिया । अस्ताभिलाषिणि दिने प्रपेदे पितृकाननम् ॥४६७॥
दुस्त्यजात्सुतवात्सल्याद्यद्वा केनापि हेतुना । सा बभूव क्षणे तस्मिंस्तनयालोकनोत्सुका ॥४६८॥
जानन्ती पवनोद्धूतं रजः सेनासमुत्थितम् । चकितोत्कण्ठिता साभूत्कलशागमनाशया ॥४६९॥
तस्मिन्क्षणे जनाः केचिदायाता नगराध्वना । अङ्ग किं कलशः प्राप्त इति पृष्टास्तया स्वयम् ॥४७०॥ 470
स तु पुत्रः क्षणे तस्मिन्यियासुर्मातुरन्तिकम् । दत्त्वा बिभीषिकास्तास्ता निरुद्धो द्वैधकारिभिः ॥४७१॥
ततो गृहीतनैराश्या राज्ञी पुत्रावलोकने । सा प्रार्थयित्वा वैतस्तं वारि श्लोकमथापठत् ॥४७२॥
वैतस्तेन तु तोयेन जठरस्थेन ये मृताः । मोक्षं गच्छन्त्यसंदेहं ते यथा ब्रह्मवादिनः ॥४७३॥
उपनीतं वितस्ताम्बु पीत्वोपस्पृश्य चाथ सा । एवं शशाप पिशुनान्स्नेहसंक्षयकारिणः ॥४७४॥
जनितं प्राणदद्वैरं यैः पुत्रेण सहावयोः । सान्वयानां क्षयस्तेषां भूयात्परिमितैर्दिनैः ॥४७५॥ 475
तस्यास्तेनोपपन्नायाः शापेनाव्यभिचारिणा । क्षिप्रमेव जयानन्दजिन्दुराजादयो मृताः ॥४७६॥
अर्के हलधरामात्यजातकौलीनशान्तये । परलोके पणीकृत्य युक्त्या च शपथं सती ॥४७७॥
एवं विशुद्धशीलत्वं संप्रकाश्य शुचिस्मिता । कर्णीरथाददाज्झम्पां ज्वलिते जातवेदसि ॥४७८॥
अजायत नभो वह्निज्वालावलयमालितम् । तदागमोत्सवे दत्तसिन्दूरमिव निर्जरैः ॥४७९॥
साक्रन्दैर्न घटत्कारी दुःखोत्तप्तैर्न सोष्मलः । परमालेख्यलिखित इव ज्ञातो शिखी जनैः ॥४८०॥ 480
गङ्गाधरश्चक्रिकुट्टो युग्यवाहश्च दण्डकः । तादृशा नोणिका वल्गा चेति दास्यस्तदान्वयुः ॥४८१॥
बप्पटोड्डटयोः कुल्यौ सेनटक्षेमटावुभौ । भूपालवल्लभावास्तां वैराग्याद्विजयेश्वरे ॥४८२॥
भाषा यस्य निसर्गभङ्गुरतरा स्निह्यन्ति मैत्रे चिरं चेतःकाव्यघटस्य तस्य घटते शैत्योयमेको गुणः ।
यत्कस्मिन्निहितप्ररूढि न गलत्यायाति न म्लानतां धत्ते नापचयं चमत्कृतिरसो गीर्वाणगङ्गापयः ॥४८३॥
एकषष्टिमतिक्रम्य वर्षान्भूपतिरायुषः । सपत्नीकः पुरारातिगौरीसायुज्यमासदत् ॥४८४॥

---

४५९. [1]) A_2 gloss रिक्तं. ४६१. [1]) हरिय supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) A_2 gloss आत्मा गृहीता लता यथा.—[3]) A_2 gloss शास्यस्त. ४६६. [1]) A_2 gloss वितीर्णाः दत्ताः स्कन्धाः शुभाविरोति शिविकावाहनार्थं थैः तेषां. ४६७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 पश्यन्त्यपश्चि°. ४६९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °गमनाशया. ४८३. [1]) A_2 gloss चेतोरूपे काव्यघटे शैत्य इति प्रसिद्धि.

485 अथास्थीनि समादाय चतुर्थे दिवसे तयोः । पुत्रास्तन्वङ्गराजस्य सर्वे गङ्गां प्रतस्थिरे ॥४८५॥
पैतामहेन कोशेन परिवारेण चान्वितः । पित्रा विरोधं जग्राह हर्षस्तु विजयेश्वरे ॥४८६॥
आस्ते पिता पुरवरे[1] पिता श्रीविजयेश्वरे । तस्मिन्पुत्रस्तु तत्रासीत्पिता तु नगरान्तिके ॥४८७॥
ततोतिव्यथितं पुत्रं दरिद्रो नीतिमान्पिता । अभ्यर्थ्यानर्थभीतश्च संधिं दूतैरयाचत ॥४८८॥
स तैरसकृदायातैरुत्सिक्तो युक्तवादिभिः । राजपुत्रः समं पित्रा संधिं निन्ये कथंचन ॥४८९॥
490 रक्षां पैतामहे कोशे शरीरे चात्मजन्मने । प्रतिभूभाव जनकः कृतसत्यहवेतनः ॥४९०॥
नृपतेः पुत्रमानेतुं विशतो विजयेश्वरम् । दृष्टिः दुष्टैर्गृहैर्दग्धा श्रुतिश्च जनगर्हया ॥४९१॥
स पीतकोशः संगृह्य तनयं प्राविशत्पुरम् । कोशं चास्थापयन्मुद्रां दत्त्वा तदभिधाङ्किताम् ॥४९२॥
अत्रान्तरे तस्य राज्ञो धार्मिकी धीरजायत । दारिद्र्यच्छेदिनी धर्म्या धनवृद्धिश्च सर्वतः ॥४९३॥
तनयो नयनाख्यस्य कल्यः सेल्यपुरौकसः । कुटुम्बिनो जय्यकाख्यः क्रमाद्भामरतामगात् ॥४९४॥
495 स्थलोत्पत्तिः स दिग्देशविक्रीताब्जो वणिज्यया । संभृतार्थः शनैर्लुब्धो धनेशस्पर्धितां दधे[1] ॥४९५॥
सार्धं कोशं खनित्वा स नित्यं दीनारराशिभिः । पूरितायाः क्षितेः पृष्ठे बहून्व्रीहीनवापयत् ॥४९६॥
दीनारन्यसनं भृत्यैः कारयित्वा प्रतिक्षपम् । बहवो भेदभीतेन तेन गूढं निपातिताः ॥४९७॥
स भाङ्गिलं लब्धुमिच्छन्बलेकस्मात्पलायिते । द्राक्षालतानिरुद्धाश्वो हतः केनापि पत्तिना ॥४९८॥
तदीयेनोपलब्धेन धनेन वसुधातलात् । पर्याप्तेनात्यजद्राजा यावदायुर्दरिद्रताम् ॥४९९॥
500 समृद्धं क्षाल्यमानेषु तदीनारेष्वहर्निशम् । कलुषाम्भा बहून्मासान्वितस्ता समपद्यत ॥५००॥
दानोपभोगरहिताः काले क्लेशेन भूयसा । अन्यार्थमर्थान्रक्षन्ति चित्रं लुब्धा महाशयाः ॥५०१॥
प्राणान्धारयते निपीय मरुतः शेते तमोन्धे बिले संभोगे परहस्तमिच्छति पटं नमस्त्रपाशान्तये ।
विस्तार्येति कदर्यतामहिरवत्यन्यस्य हेतोर्निधीनान्यः कोपि परं परोपकृतिषु प्रौढोस्ति लुब्धं विना ॥५०२॥
अन्यैश्च बहुभिर्मार्गैर्नद्यः सिन्धुमिवाविशन् । नानार्थसंपदस्तास्तां भाग्यभाजं महीभुजम् ॥५०३॥
अर्था भाग्योदये जन्तुं विशन्ति शतशः स्वयम् । दिग्भ्योभ्युपेत्य सर्वाभ्यः सायं तरुमिवाण्डजाः ॥५०४॥
स्रोतांसि प्रबलत्वमेत्य वसुधां मूलेषु पुष्णन्त्यधो व्योम्नोम्भः पतति त्यजन्ति हरितो वारि प्रणालीमुखैः ।
505 इत्थं शुष्कसरः पयोदसमये संपूर्यते सर्वतो भाग्यानामुदये विशन्ति शतशो द्वारैर्न कैः संपदः ॥५०५॥
जनरक्षणदाक्षिण्ये ततः[1] पितुरिवान्वहम्[2] । कुशला कलशस्यासीत्प्रजापुण्योदयैर्मतिः ॥५०६॥
स्वयं वणिग्विचार्याणां गणनाकुशलोपि सः । विवेक्ता तत्पयस्त्यागे मुक्तहस्तः सदाभवत् ॥५०७॥
उपस्थितौ भाविनौ च पश्यन्नायव्ययौ स्वयम् । अन्तिकात्यजद्गञ्जखटिकादि नियोगिवत् ॥५०८॥
तस्य स्वरूपमूल्येन रत्नादि क्रीणतः स्वयम् । नाशकन्वञ्चनां कर्तुं केपि विक्रयकारिणः ॥५०९॥
510 त्रिवर्गं सेवमानः स विभज्य समयं सुखी । मध्याह्नादूर्ध्वमभवद्दृश्यः सर्वकार्थिणाम् ॥५१०॥
तस्य स्वेषां परेषां च कृत्यमन्विष्यतश्चरैः । अज्ञातः स्वप्रवृत्तान्तः प्रजानामभवद्यदि ॥५११॥

---

४८७. [1]) Thus emended with G; A पुत्रवरे. ४९५ [1]) दधे supplied by A_3 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 धेनामवाह्. ५००. [1]) Emended; A तदीना°. ५०३. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्तास्ता. ५०६. [1]) ततः supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 °वान्विकम्.

स्ववेश्मेव गृहस्थस्य ध्यायतश्चास्य मण्डलम् । अन्नो जनपदे जातु न कश्चिन्न्यमलम्बयत् ॥५१२॥
कौलीनचकितो राजा कुर्वन्कण्टकशोधनम् । प्रकटं नास्यजहन्ड चौरेभ्योपि स जातु चित् ॥५१३॥
न तस्यार्थः कोपि नष्टो मन्त्रिणो वमयोजयन् । मन्त्रिणां च पुनश्चक्रे नष्टस्यार्थस्य योजनम् ॥५१४॥
विवाहयज्ञयात्रादिमहोत्सवशताकुलः । नित्यप्रहृष्टो निर्दैन्यस्तद्राज्ये ददृशे जनः[1] ॥५१५॥ 515
तेन नीतिविदाक्रान्ताः क्ष्माभुजः क्षित्यनन्तराः । आहारावरणेष्वासंस्तद्ध्यानान्विताक्षमाः ॥५१६॥
तन्त्रक्रस्थस्थक्कनादींस्त्वीनायातान्दिगन्तरात् । व्यचितैकानुजान्मल्लप्रमुखान्गुङ्गजानपि ॥५१७॥
अपीणयद्बन्धुभृत्यान्स भव्याभिर्विभूतिभिः । कलाभिरमृतार्द्राभिः सोमः सुरपितॄनिव ॥५१८॥ युग्मम् ॥
अवाप्तपरिपाकोपि दौःशील्येन न भूपतिः । कुदैशिकोपदिष्टेन दुष्टाचारेण चोज्झितः ॥५१९॥
टक्केन वुल्लियाख्येन कन्यकाः समुपाहृताः । क्रीतास्तस्य तुरुष्केभ्यो नानादिग्देशसंभवाः ॥५२०॥ 520
स ताभिः परदारैश्च रूपलोभादुपाहृतैः । अवरोधपुरंध्रीणां शतमतिमहीकयत् ॥५२१॥
बह्वीः कामयमानस्य योषितः प्रतिवासरम् । मत्स्ययूषादिभिर्वृष्यैर्नास्य पुष्टिरहीयत ॥५२२॥
महासमयपूजासु व्ययः स गुरुभिः समम् । महाचरुणामाहारं नीतिमुत्सृज्य चाकरोत् ॥५२३॥
एवं शाबलकृत्येन पुरं तेन नवीकृतम् । निर्दग्धे विजयक्षेत्रे शिलावेश्म न शूलिनः ॥५२४॥
विजयेशशिलावेश्मलीलातपवारणम् । नृपोम्बरशिरश्चुम्बि जाम्बूनदमयं व्यधात् ॥५२५॥ 525
व्ययस्थितिं चानपायां व्यधत्त त्रिपुरेश्वरे । पिनाकिनश्च प्रासादं स स्वर्णामलसारकम् ॥५२६॥
ततः सत्कर्मकुशलश्चकार कलशेश्वरम् । निःसंख्यहाटकघटीपटलप्रांशुशिलागृहम् ॥५२७॥
कलशेशोपरि छत्रं चिकीर्षोः काञ्चनान्वितम् । तुरुष्कदेशजः शिल्पी राज्ञोभ्यर्णमुपाययौ ॥५२८॥
सहस्रैर्भूरिभिर्हेम्नश्छत्रसिद्धिं वदन्कलाम् । स भावयन्निजां ताम्रे काञ्चनारोपणं विदन् ॥५२९॥
कानिचिद्दिवसान्यासीत्प्रामुखनृपसत्क्रियाम् । ततोतितीक्ष्णप्रज्ञेन नोनकाख्येन मन्त्रिणा ॥५३०॥ 530
अभ्यूह्य शिक्षितकलो विलक्षोगाद्यथागतम् । तच्च छत्रं ययौ सिद्धिमस्यल्पैरेव काञ्चनैः ॥५३१॥
अनन्तेशाभिधं बाणलिङ्गमन्यांश्च भूपतिः । प्रतिष्ठा विविधाश्चक्रे स शक्राधिकवैभवः ॥५३२॥
नृपे सङ्गजपालाख्ये शान्तिं यातेभ्यषिच्यत । ततः संग्रामपालाख्यो राजपुर्यां तदात्मजः ॥५३३॥
राज्यं जिहीर्षुर्बालस्य पितृव्यस्तस्य भूपतेः । भेजे मदनपालाख्यो बलीयानुद्यमं महान् ॥५३४॥
तद्भयाच्छरणं प्रायान्नृपं साहायकार्थिनी । स्वसा संग्रामपालस्य[1] जस्सराजश्च ठक्कुरः ॥५३५॥ 535
कृतप्रसादो नृपतिः साहायककृते ददौ । तयोः पश्चाज्जयानन्दं भूरिबिज्जादिभिः समम् ॥५३६॥
तत्र विद्रावितामित्रः स[1] स्फूर्जन्क्रान्तमण्डलः । संग्रामपालामात्यानां कार्यान्ते शङ्कुतां[2] ययौ ॥५३७॥
काकुन्तो गमने तस्य दत्त्वा तास्ता विभीषिकाः । ते त्रासमेच्छन्नाधातुं स वीरो न व्यकम्पत ॥५३८॥
मतिं राजपुरीयाणामसावेतामदादिति । शङ्कमानेन तेनाथ बिज्जे मन्युरुपाहृतः ॥५३९॥

---

५१५. [1]) Thus corr. by A_1 from जनैः. ५१७. [1]) Doubtful; thus A. ५१८. [1]) न. supplied by A_2 in space left by A_1. ५२०. [1]) Thus A_2; A_1 तुरुष्केन. ५२२. [1]) A_2 gloss वृष्यैः वाजीकरणैः. A_2 quotes: कृष्णकल्पतरौ पारिभद्ररसेनैव हिङ्गुलं वाममात्रकम् । मर्दयित्वा पारदस्यात्रयेत्पूर्वङ्गुम्भितः । योजयेत्सर्वयोगेषु सवकञ्चुकवर्जितम् ॥. ५२४. [1]) न supplied by A_2 in space left by A_1. ५३३. [1]) A_2 gloss राजविद् इति भाषया. ५३५. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 संग्रामराजस्य. ५३७. [1]) A_2 gloss जयानन्दः.—[2] Thus emended with G *sec. manu*; A शङ्कतां.

540 तैस्तत्र दत्तहृदयैः प्रार्थितोथ महामतिः । रक्षापदेशात्स्वं सैन्यं स्थापयित्वा न्यवर्तत ॥५४०॥
एवं राजपुरीं तस्मिन्स्वीकृत्यान्तिकमागते । तुतोष कार्यमर्मज्ञः प्राज्ञः कलशभूपतिः ॥५४१॥
क्रमाद्राजायमानेषु बिज्जादिष्वथ पस्पृशे । आमयेन जयानन्दो दैवात्प्रमयहेतुना ॥५४२॥
स्वास्थ्यवार्तोपलम्भाय भूपतिं गृहमागतम् । वाच्यमस्ति रहः किंचिदित्यूचे स कथान्तरे ॥५४३॥
निर्यातेष्वथ सर्वेषु किंचिन्नैवाब्रवीद्यदा । तदा ताम्बूलमित्यक्षाव्याजाद्बिज्जो विनिर्ययौ ॥५४४॥
545 आप्तेनोक्तोपि निर्गच्छन्किं प्रयासीति भूभुजा । मन्त्रिणा नैत्य स प्राज्ञो बहिरेव व्यलम्बत ॥५४५॥
जयानन्दोऽभ्यधाद्भूपमुक्त्वा राजपुरीकथाम् । व्यक्तं नास्त्येव ते राज्यं बिज्जे वृद्धिमुपागते ॥५४६॥
आदीयमानाद्बिज्जेन कार्येभ्यो वेतनादपि । दर्शयामास गणनां बहुमूल्यां महीभुजे ॥५४७॥
प्रातः कलुषतां राजा प्रयातः स्वगृहांस्ततः । याचितो गमनानुज्ञां बिज्जेनेङ्गितवेदिना ॥५४८॥
निषेधन्निव दाक्षिण्यलेशान्निर्बन्धकारिणः । तस्यानुज्ञां ददौ गन्तुं सान्तस्तोषो महीपतिः ॥५४९॥
550 लब्धादेशो गृहान्गत्वा सर्वोपकरणैः समम् । प्रस्थाप्य सोमतो भ्रातॄनाप्रष्टुं नृपतिं ययौ ॥५५०॥
राज[1]धर्मगभीरत्वक्रूरयोः स्वामिभृत्ययोः । काप्येव क्षणे तस्मिंश्चेष्टाभूदद्भुतावहा ॥५५१॥
न यत्प्रभुः प्रियं भृत्यं गमनात्स न्यवर्तयत् । उपालेभे समन्युश्च न यद्भृत्यः प्रियं प्रभुम् ॥५५२॥
सहोत्थितेन कतिचित्पदानि सह भूभुजा । चिरं कृत्वा कथां नीचैर्हसन्बिज्जो विनिर्ययौ ॥५५३॥
जिन्दुराजं हलधरो मुमुर्षुर्दूषयन्यथा । तथा बिज्जं जयानन्दः स व्यवारोपयत्पदात् ॥५५४॥
555 तल्लक्ष्मीमात्रशेषां क्ष्मां कृत्वा गच्छन्विधीयताम् । कृतार्थो बिज्ज इत्युक्तिं नासहीन्मन्त्रिणां नृपः ॥५५५॥
निवर्तयिष्यति क्ष्माभृन्नियतं गमनादमुम् । इत्याशयान्वगाद्बिज्जं राजवर्जं जनोखिलः ॥५५६॥
आस्कन्दं शङ्कमानोस्माद्बिज्जाद्राजा बलोर्जितात् । तृणस्पन्देपि चकितो निर्निद्रः पञ्च यामिनीः ॥५५७॥
तस्मिञ्शूरपुरा[1]द्याते निवृत्तेष्वनुगन्तृषु । निवृत्तशङ्कस्तां शङ्कां प्रादुश्चक्रे स मन्त्रिणाम् ॥५५८॥
ते तदाकर्ण्य यं मन्त्रं बिज्जार्थहरणेब्रुवन् । तस्याविधाने भूभर्तुरमन्यन्त नयज्ञताम् ॥५५९॥
560 बिज्जादयस्तु निर्द्रोहा यं यं देशमशिश्रयन् । तत्र तत्रैव पूज्यत्वं रत्नानीव प्रपेदिरे ॥५६०॥
बिज्जोधिकं प्रवृद्धोपि दैवतस्येव भक्तिमान् । पत्न्यां कलशदेवस्य सत्यंकारः सदाभवत् ॥५६१॥
एवं निर्वास्य बिज्जादीनचिरावाप्तवैभवः । क्षिप्रं सूर्यमतीशापाज्जयानन्दः क्षयं ययौ ॥५६२॥
राज्ञो विरोधकृद्वक्तुं शापस्याप्यभिचारिताम् । प्रमयं जिन्दुराजोपि तस्मिन्नेव क्षणे ययौ ॥५६३॥
तेपि बिज्जादयः क्षिप्रमचिरावाप्तसंपदः । प्रापुः शापोचितं सर्वे प्रमयं गौडमण्डले ॥५६४॥
565 आकस्मिकेथ प्रमये[1] बिज्जः प्रमयमाययौ । सुदीर्घबन्धनक्लेशं प्रापुस्तदनुजा अपि ॥५६५॥
पलायितेषु कारायास्तेषु व्याघ्रेण पाजकः[1] । हत[2]स्तदनुजाः शेषा भुक्तक्लेशाः क्षयं ययुः ॥५६६॥
द्विजास्त[1]द्वैधकाराणां नानयन्मदनादयः । अदीर्घेणैव कालेन दुरन्तैर्वै[2]र्भाविष्यते ॥५६७॥
जयानन्दसहायोथ तत्पुत्रान्परिपालयन् । सर्वाधिकारी भूपेन वामनाख्यो व्यधीयत ॥५६८॥

---

५५१. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ राज्य°. ५५८. [1]) A₂ gloss शूरपुर. ५६५. [1]) A₂ gloss आकस्मिके प्रमये मारीतीव इत्यर्थः. ५६६. [1]) Thus A₁; A₂ R G पाजकाः.—[2]) Thus A₁; A₂ ततस्त°. ५६७. [1]) Thus A₁; A₂ द्विजास्तु द्वै°.—[2]) Thus corr. by A₂ from A₁ --दैवैर्भावि°.

यस्य तासां व्यवहृतीर्नीतिज्ञस्याद्भुतावहाः । वर्णयन्ति वयोवृद्धा गोष्ठीष्वद्यापि[1] धीमताम् ॥५६९॥

ग्रामानवन्तिस्वाम्यादिभोग्यानाहृत्य लुब्धधीः । राजा कलशगङ्गाख्यं कर्मस्थानं विनिर्ममे ॥५७०॥ 570

मन्त्रिणे सोमकायासौ धनोत्पादविदेऽददात् । कौर्यवस्तो न पापार्तं जनरक्षणदक्षिणः ॥५७१॥

मन्त्रिणो राजकलशापत्यान्यस्यान्तरङ्गताम् । लेभिरे क्ष्माभुजः पार्श्वे प्रशस्तकलशादयः ॥५७२॥

सुताः स्वाध्यक्षविशशाधीराः संग्रामादिसंभवाः । युक्त्या निदधिरे राज्ञा निबद्धस्याधिकारिणः ॥५७३॥

पुनर्मदनपालेन क्रान्ते राजपुरीपतौ । साहायकाय व्यसृजत्सेनान्यं बप्पटं नृपः ॥५७४॥

प्रतापैर्भूपतेस्तेन भूत्यांशेनापि[1] निर्जितः । बद्ध्वा मदनपालोपि कश्मीरान्संप्रवेशितः ॥५७५॥ 575

भ्राता वराहदेवस्य कन्दर्पाख्यो महीभुजा । कृतो द्वाराधिपो वीरो विदधे डामरक्षयम् ॥५७६॥

बभूव जिन्दुराजात्स शिक्षितो नयविक्रमौ । भूम्यनन्तरसामन्तमुकुटस्पृष्टशासनः ॥५७७॥

स राजपुर्यां विजयी द्वारं परमकोपनः । क्षणे क्षणेत्यजद्राज्ञा प्रसाद्य ग्राहितः स्वयम् ॥५७८॥

मदनः[1] क्षितिपालेन प्रापितः कम्पनेशताम् । लब्धप्रकर्षान्बोपादीन्डामरान्बहुशोवधीत् ॥५७९॥

सेवावशीकृतः दर्शनपालं स[1] नगराधिपम् । चक्रे विजयसिंहाख्यं हताशेषमलिम्लुचम् ॥५८०॥ 580

कन्दर्पोदयसिंहाद्यैः[1] क्षपिते लोहरे सकृत् । राजा भुवनराजस्य दूरं निःसारणं व्यधात् ॥५८१॥

कीर्तिराजस्य तनयां स च नीलपुरप्रभोः । लब्ध्वा भुवनमत्याख्यां रिपोर्भिक्षामवाभवत्[1] ॥५८२॥

कार्यप्रतिग्रहे कर्तुं प्रवृत्तिं ग्राहितोभवत् । हत्वा विजयसिंहाख्यो नृपेण नगरेशताम् ॥५८३॥

गुङ्गात्मजः स मल्लोथ तेन द्वारपतिः कृतः । राज्ञां मौलिमणिस्थाने स्वप्रतापमरोपयत् ॥५८४॥ युग्मम् ॥

शौर्ये निष्परिवारस्य पार्थस्योत्तरगोमहे । उरशासंप्रवेशो वा भुजं मल्लस्य मानिनः ॥५८५॥ 585

पञ्चाशीस्तुरगैर्यस्य कृष्णां तीर्त्वा व्यपाहरत् । राज्यं वाजिव्रजैः सार्धमभयाख्यस्य भूभुजः ॥५८६॥

एवं वशीकृतभुवो भूपतेर्नयवेदिनः । सममेवाष्टभूपालास्त्रिषष्टेब्देविशन्पुरम् ॥५८७॥

कीर्तिर्बब्बापुराधीशश्चाम्पेयो भूभृदासटः । तुक्कात्मजस्तु कलशो वल्लापुरनरेश्वरः ॥५८८॥

राजा संग्रामपालाख्यः स च राजपुरीपतिः । उत्कर्षो लोहरोर्वीभृद्वीर्वशो मुङ्गजो नृपः ॥५८९॥

गाम्भीरसीहः कान्देशः काष्ठवाटधराधिपः । श्रीमानुत्तमराजोपि राजानमुपतस्थिरे ॥५९०॥ तिलकम् ॥ 590

राजलोकः प्रवृद्धोपि घने जनपदेभवत् । दुर्लक्ष्यो वार्षिकसरित्पूरो वारिनिधाविव ॥५९१॥

तस्मिन्क्षणे शिलीभूतविलसत्सासलिले नृपैः । शीतक्षणेप्यसंक्षीणं सुखं तैरन्वभूयत ॥५९२॥

मनसापि हि भूपाला वशे किंचिदचिन्तयन् । धाममेव पुरेपश्यन्वामनेन तदाहृतम् ॥५९३॥

कौशलं मन्त्रिणस्तस्य रराजेतरदुर्लभम् । निमित्तं मदसंभ्रान्तो नित्यवयोत्यवाहयत् ॥५९४॥

पार्थिवेष्वथ यातेषु मल्ले कार्यपराकुले । क्षितिपालेन कन्दर्पो द्वारं स्वीकारितः पुनः ॥५९५॥ 595

अभिमानधनो मन्त्री कृतार्थैर्धर्मजैर्धनैः[1] । दुर्गं स[2] स्वापिकं[3] नाम युक्त्या दुर्गहमग्रहीत् ॥५९६॥

स प्रविष्टोपि नगरं खिन्नः केनापि हेतुना । पार्थिवाभ्यर्थ्यमानोपि कार्यं नैवाग्रहीत्तदा ॥५९७॥

---

५६९. [1]) पि supplied by A_2. ५७५. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 °शेनाति. ५७९. [1]) A_2 gloss मदनपालः. ५८०. [1]) स supplied by A_2. ५८१. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 कन्दर्पोन°. ५८२. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 °रिभक्षाभयो°. ५९६. [1]) A_2 gloss अर्जुनदत्त.—[2]) A_2 gloss कलशो चित्राङ्गपुत्रः.—[3]) Thus A_1; A_3 दुर्गं.

तदा प्रशान्तकलशो[1] नित्यं वृत्तं समाचरन् । तदुत्थितक्रोधसंतमः संस्पृशन्नभिमानिताम् ॥५९८॥

निजभिख्यातिभूयस्त्वाद्भूरीन्संगृह्य मन्त्रिणः । तत्पदे रत्नकलशं स्वभ्रातरमकारयत् ॥५९९॥

600 शौर्यैः कीर्तिमथोप्यासीच्च कन्दर्पसमः क्वचित् । किं चित्रोल्लिखितः सिंहः सत्यसिंहक्रियां स्पृशेत् ॥६००॥

ततः क्रमेण भूभर्ता भृत्यवर्गं कथंचन । राजस्थानाधिकारे स नगरे याहितः पुनः ॥६०१॥

अतिताडनतश्चौरे विपन्नेऽथ कृपाकुलः । त्यक्त्वा तमप्यधीकारं विषण्णो जाह्नवीमगात् ॥६०२॥

पटान्तकृतसंरोधस्ताडयित्वा करं प्रभोः । कोपाद्देशान्तरं यातस्तं प्रत्यासे[1] स्म मन्युमान् ॥६०३॥

अत्यन्तखेदितोप्यासीदानीतस्यान्तिकं पुनः । दर्पं हर्तुं नृपस्तस्य संनद्धो न तु जीवितम् ॥६०४॥

605 इत्थं पुरुषसिंहानां प्रौढदार्यो विलोकयन् । आरोहमवरोहं च सोन्तरज्ञः क्षमापतिः ॥६०५॥

उपाङ्गगीतव्यसनं नर्तकीसंग्रहादरः । देशान्तरोचितं राज्ञा तेनैवेह प्रवर्तितम् ॥६०६॥

ततो जयवनोपान्ते निरन्तरमहागृहम् । स्वनामाङ्कं पुरं कर्तुं प्रावर्तत विशांपतिः ॥६०७॥

मठाग्रहारप्रासादमहागृहपरंपराः । सतोयोपवनास्तत्र ययुः सिद्धिं सहस्रधा ॥६०८॥

अत्रान्तरे राजसूनुर्हर्षः सोत्कर्षपौरुषः । गुणैर्लेभे प्रकाशत्वमन्यभूपालदुर्लभैः ॥६०९॥

610 सोशेषदेशभाषाज्ञः सर्वभाषासु सत्कविः । कृत्स्नविद्यानिधिः प्राप ख्यातिं देशान्तरेष्वपि ॥६१०॥

लुब्धेन पित्रा संत्यक्ता जना नानादिगागताः । गुणशौर्योज्ज्वलास्तेन गृहीताः कृतवेतनाः ॥६११॥

अपर्याप्ते पितृकृते वेतने व्ययशालिनः । एकाहान्तरितं तस्य भोजनं त्यागिनोभवत् ॥६१२॥

पितरं गायन इव व्यक्तं गीतैः स रञ्जयन् । भर्तव्यभरणं चक्रे तद्दत्तैः पारितोषिकैः[1] ॥६१३॥

उद्गायति पुरस्तस्मिन्कदाचिदथ पार्थिवः । सभ्येषु प्रीयमाणेषु शौचायोत्थाय निर्ययौ ॥६१४॥

615 तेन प्रसङ्गभङ्गेन जाततेजोवधः सुधीः । क्षुभ्यन्[1]वैलक्ष्यकोपाभ्यां कुमारः[2] क्षितिमैक्षत ॥६१५॥

प्रभुर्वीतक्षान्तिः सुहृदतिशठः स्त्री प्रणयवान्सुतो गर्वोन्नद्धः परिजन उदासमतिवचाः ।

इयान्सोढुं शक्यो ननु हृदयदाही परिकरो न तु श्रोतावज्ञालुलितनयनान्तं परिभवन् ॥६१६॥

पितुरेव तदा भृत्यो विश्वावट्टाभिधो विटः । शाधि राज्यं निहत्येमं नर्मणेत्युवाच तम् ॥६१७॥

अधिक्षिपन्स तं रोषाद्यानेनोक्तमसांप्रतम् । इत्यासन्नेन हसता धम्मटेना[1]प्यकथ्यत ॥६१८॥

अथ भोगेच्छया छन्नाः कुमाराननुगान्पितुः । केऽहं मदर्थं स्वीकुर्युर्वेश्या कामिसखीरिव[1] ॥६१९॥

620 पुनः सभां संप्रविष्टस्तं पिता पर्यतोषयत् । प्रीतिदायैस्ततस्तैस्तैः साधुवादैश्च मानिनाम् ॥६२०॥

अन्येद्युस्तु पितुः पार्श्वात्स भुक्त्वा स्वगृहान्गतः । अभ्येत्य विश्वावट्टेन तदेव जगदे रहः ॥६२१॥

उपपन्नं तदप्युक्त्वा तेनाभीक्ष्णं निषेधता । निर्बध्नन्नपि हस्तेन सोथ कोपादताड्यत ॥६२२॥

तलाभिघातं रुधिरं वमन्तं घ्राणवर्त्मना । तं वीक्ष्य सोभिजातोभूत्सदाक्षिण्यो नृपात्मजः ॥६२३॥

भृत्यैः प्रक्षालयन्नङ्गं तस्येदृक्पाप्मनो भवेत् । उक्तेनापीति कथयन्स्वीयवासांस्यदापयत् ॥६२४॥

---

५९८. [1]) Emended; A R G °कलशं. ६००. [1]) Thus A_1; A_2 कीर्त°.—[2]) Thus corr. by later hand from A_1 कन्दर्पः समः. ६०२. [1]) जाह्न supplied by A_2 in space left by A_1. ६०३. [1]) Thus corr. by A_1 from A_1 प्रत्यासे. ६०४. [1]) Thus A_1; A_2 °खेदितस्त्वासीदा°. ६१३. [1]) Emended; A °तोषकैः. ६१५. [1]) Thus A_1; A_2 क्षुभ्यद्वै°.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 कुमारः. ६१८. [1]) Emended; A धर्मटेना°. ६१९. [1]) Thus A_1; A_2 कामी स°.

अनिच्छोरपि तस्येच्छा दानात्सेनान्वमीयत । दुःशीलैर्नान्यकामिन्याः स्मितमात्रादिव स्पृहा ॥६२५॥ 625

असकृत्कृतयत्नः स ततः कालेन भूयसा । तं प्रैरयत्तत्र कृत्ये मध्ये स्वीकृत्य धम्मटम् ॥६२६॥

स दोहद्रोहसंकल्पजन्मना पाप्मना श्रितः । संमन्त्र्य पितरं हन्तुं तीक्ष्णान्प्रायुङ्क्त सर्वतः ॥६२७॥

शश्वत्स गोचरीभूतस्तेषां खेदलवस्पृशाम् । न घातितः सूनुना च वर्जिता न च तत्कथा ॥६२८॥

आप्तत्वं तीक्ष्णवर्गेण प्रतिभेदभयाहृते । तां विश्वावह एवाशु वार्तां राज्ञे न्यवेदयत् ॥६२९॥

बुद्ध्वाथ राजपुत्रस्तस्मिन्नहनि आत्तभीः । भोक्तुं नागात्पितुः पार्श्वमपि दूतैः कृतार्थनः ॥६३०॥ 630

सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्रार्थे शान्तसंशयः । दिने तत्र मनस्तापान्नाभुङ्क्त सपरिच्छदः ॥६३१॥

सधातुकस्य प्राप्तस्य प्रातर्दुःखं न्यवेदयत् । सुचिरं थक्कनस्याङ्के शिरो विन्यस्य सोऽरुदत् ॥६३२॥

उक्त्वा च धम्मटोदन्तं बद्धुं तस्य समर्पणम् । विधेहीत्यभ्यधाच्चापि तं भङ्गीभणितिक्रमैः ॥६३३॥

न कृताधिगमा वार्ता कृत्यस्यास्येत्युदीर्य तम् । अभाषेतां भ्रातुरर्थे पुनस्तन्त्र्यङ्गनन्दनौ ॥६३४॥

स्वत्प्रसादबलाद्राजप्रापप्राणदीक्षितौ । यात्रायां तत्प्रवेशार्थे व्यक्तद्वारं निशास्वपि ॥६३५॥ 635

कथं नु पृथिवीपाल प्राप्ते प्राणात्ययक्षणे । निर्दोषो वा सदोषो वा ताभ्यां संत्यज्यतेऽनुजः ॥६३६॥ युग्मकम् ॥

स्वामिद्रोहापवादश्च भवेत्तद्रक्षणाद्ध्रुवम् । देशत्यागं तदुत्सृज्य शरणं नान्यदावयोः ॥६३७॥

इत्यादि संभाष्य तयोः पादन्यस्तोत्तमाङ्गयोः । रुदित्वा गमनानुज्ञां कथंचित्पार्थिवो ददौ ॥६३८॥

पथि कश्चिदमुं हन्यात्मध्यीकृत्येति धम्मटम् । तौ विनिर्जग्मतुर्देशात्ततः सबलवाहनौ ॥६३९॥

तन्वङ्गजेषु यातेषु विविक्तीकृतमन्दिरः । सुतमानीय नृपतिः सान्त्वयन्निदमब्रवीत् ॥६४०॥ 640

आसंसारं जगत्यस्मिन्सर्वतः ख्यातकीर्तिना । जनकेनैव जन्यस्य प्रसिद्धिरुत्पाद्यते जनैः ॥६४१॥

पुत्र शीतांशुनेवात्रि दिग्द्वीपख्यातकीर्तिना । भवता तु सुपुत्रेण मां जानात्यखिलो जनः ॥६४२॥

स त्वं गुणवतामग्र्यो निरर्गलयशा भवन् । असाधुसेव्यमध्वानं वद कस्माद्विशेवसे ॥६४३॥

पैतामहं निजं चार्थं यत्र तुभ्यं समार्पयम् । तत्र हेतुमनाकर्ण्य नासूयां कर्तुमर्हसि ॥६४४॥

रिक्तः स्वेभ्यः परेभ्यश्च प्राप्नोत्यभिभवं नृपः । इति निर्धार्य हि मया क्रियते कोशरक्षणम् ॥६४५॥ 645

पुरप्रतिष्ठां निष्पाद्य क्षिप्त्वा राज्यधुरं त्वयि । वाराणस्यां गमिष्यामि नन्दिक्षेत्रेऽथ वा पुनः ॥६४६॥

तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभुक्षुर्न चिराद्भवान् । अतितात्पर्यतः कस्मादनार्योचितमीहसे ॥६४७॥

संभाव्यते त्वयि न तद्यन्ममावेदितं खलैः । यथार्थकथनात्तस्मात्कौलीनं विनिवार्यताम् ॥६४८॥

विभुद्रोहे करोत्येव स्वकुलस्याप्रतिश्रवम् । स्नेहादितीर्यंस्तद्राजा साभिप्रायं वचोऽभ्यधात् ॥६४९॥

अपलापवचोमात्रं निनीषुस्तस्य हेतुताम् । जनप्रत्यायने सोऽभूद्यस्मात्क्षान्तिसमुत्सुकः ॥६५०॥ 650

हर्षस्तु साधुवादैस्तत्पितुः संपूज्य भाषितम् । वक्ष्याम्यग्रमुखे तत्त्वमित्युक्त्वा निर्ययौ बहिः ॥६५१॥

सामान्यप्रेरणादेषा चिकीर्षाभूदिति ब्रुवन् । स पितृप्रहितं दूतं प्रीतः स्वावसथं ययौ ॥६५२॥

---

६२५. ¹) Thus corr. by A, from A₁ दुःशीलान्य°. ६२७. ¹) द supplied by A₂. ६३०. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °पुत्रस्तस्मि°. ६३१. ¹) A₁ तत्रार्थेऽशान्त°. ६३३. ¹) Emended; A धम्मटो°.—²) Emended; A बुद्धा. ६३४. ¹) A₄ gloss धम्मटस्य. ६३५. ¹) यात्रायां तत्प्रवेशार्थ supplied by A₂ in space left by A₁. ६३९. ¹) Emended; धम्मटम् supplied by A₂ in space left by A₁. ६४१. ¹) A₄ gloss पुत्रस्य. ६४४. ¹) A₄ gloss अनन्तदेवसमर्पितम्.—²) Emended with C; A समर्पयम्. ६४६. ¹) Thus R G C; A पुनः. ६५२. ¹) Emended; A स्वावसथं.

सुतं म्लानाननं वीक्ष्य पाणिभ्यां ताडयञ्छिरः । हा पुत्रेति वदन्राजा तस्यास्कन्दमदापयत् ॥६५३॥
हन्तेऽस्मिन्स्वशिरश्छेत्स्यामीति प्रोक्तवतः प्रभोः । निदेशाद्वेष्टयित्वैव तस्थुस्तद्वेश्म शस्त्रिणः ॥६५४॥
655 तीक्ष्णास्तु पिहितद्वाराः परिवार्य नृपात्मजम् । ऊचुः सुपरुषां वाचमेवं निश्चितमृत्यवः ॥६५५॥
अस्मान्घृणी प्रमादी च विरुद्धं क्व कारयन् । घातयित्वा दुराचार क्व जीवन्स्थातुमिच्छसि ॥६५६॥
रक्षिष्यति सुतं स त्वां स पिता रक्षितस्त्वया । ज्ञातेयं युवयोरस्ति वयमेव हताः पुनः ॥६५७॥
युध्यस्व मध्यगोऽस्माकं त्वां निहन्मोऽन्यथा वयम् । एवं सर्वप्रकारं ते व्यक्तं नास्त्येव जीवितम् ॥६५८॥
तां वार्तां भूपतेः श्रुत्वा व्याकुलस्याग्रतः स्थितः । हर्षान्तिकं दण्डकाख्यः प्रायान्निजमहत्तरः ॥६५९॥
660 तीक्ष्णैर्निजतया दत्तप्रवेशः स नृपात्मजम् । प्रहस्योवाच मतिमानेवं सर्वान्विमोहयन् ॥६६०॥
क्षत्रियापुत्र जीवित्वा कल्पानल्पेतरानपि । कारणैरपि गन्तव्यं नियमाद्धि यतेर्वशम् ॥६६१॥
तदेतस्मिन्समासन्ने मरणेऽव्यभिचारिणि । यदर्थं गृह्यते शस्त्रं स मानः पाल्यतां त्वया ॥६६२॥
कृतभुजः ख्यातयशा युवा क्षत्रियो भवान् । तदाहवविलम्बेन कार्यं किमिव पश्यसि ॥६६३॥
एतेषु सुसहायेषु मयि चाग्रेसरेऽधुना । विपत्तिर्विजयो वापि प्रतापिंस्तव शोभते ॥६६४॥
665 तदिह नखकेशादियोजनं कारय द्रुतम् । वीरपट्टं बधानापि स्वःस्त्रीपरिणयक्षमम् ॥६६५॥
इत्युक्त्वा क्षुरकर्मार्थं राजपुत्रं सनापितम् । प्रावेशयत्पूज्यमानस्तीक्ष्णैराभ्यन्तरं गृहम् ॥६६६॥
न्यस्तासिधेनुर्हर्षेण दत्तझम्पः क्षणात्स्वयम् । पश्चात्प्रविश्य तद्वेश्म चक्रे सुनिहितार्गलम् ॥६६७॥
ततः स राजस्थानीयं तमाराद्ब्रवीद्वचः । रक्षितो राजपुत्रोऽयं क्रियतां स्वोचितं त्वया ॥६६८॥
भुजगमहाद्रिभवमोषधिभिर्विरोधिजातं बलैः प्रहरणप्रभवं तनुत्रैः ।
निर्वाप्यते प्रतिभयं पृथिवीपतीनां सार्वत्रिकं तु रभसाद्भुवि बुद्धिवृद्धैः ॥६६९॥
670 नदन्तस्तुमुलं योधास्ततो राजसुतास्पदे । आरोढुमाययुर्वेश्महर्म्यादि प्रविविक्षवः ॥६७०॥
तीक्ष्णा द्वारगृहस्थितं त्यक्त्वा नृपात्मजम् । यावन्निर्गन्तुमिच्छन्ति हन्यमाना युयुत्सवः ॥६७१॥
चित्राः प्रसङ्गसांनिध्यान्मध्यपातं समाश्रिताः । तावद्विनिर्ययुर्वीरा निर्द्रोहा अभिमानिनः ॥६७२॥
ते निर्याताः सूर्यमतीगौरीशाश्रयिणो गृहात् । सदाशिवान्तिकं प्रापुर्घ्नन्तो युधि विरोधिनः ॥६७३॥
रक्ष्यमाणोऽपि भूभर्तुर्गिरा ज्ञातेयशालिनः । राजज्ञानिर्हतस्तेषु प्रथमं सहजाभिधः ॥६७४॥
675 द्विजस्तिलक्याभिधो वीरः पण्डितः शौर्यमण्डितः । रामदेवश्च केशी च कर्णाटोऽरिभटैर्हतः ॥६७५॥
केचित्त्यजन्तः शस्त्राणि स्वं घ्नन्तः केऽपि च स्वयम् । लेभिरे वधबन्धादि पापाः कापुरुषोचितम् ॥६७६॥
सितषष्ठ्यां सहस्यस्य चतुःषष्टे स वत्सरे । वैरं नीत्वा पितापुत्रौ विप्लवः कारितौ विटैः ॥६७७॥
हठस्यागासक्तिः प्रिययुवतिसंप्रेरणवचः खलासङ्गः पूर्वप्रणयपरिहारो जनयितुः ।
अमात्येन भ्रात्रा सममपरमात्राय कलहः कुमाराणां बुद्धिं पितरि विपरीतां प्रतनुते ॥६७८॥
एवं स खलसंगत्या कुमारो लब्धलाघवः । बन्धं कारागृहे प्रापदसुखानि सुखोचितः ॥६७९॥

---

६५५. 1) A₄ gloss स्वकीया एव पूर्वं राजवधं प्रति प्रोत्साहिताः. ६६१. 1) A₂ gloss कारणानि ब्रह्मादीनि पञ्च. ६६७. 1) Fol. 166 of A ends with पश्चात्प्र: fol. 167 which ended with verse 688, is now lost. ६७५. 1) Thus R; G कोशाख्य.

राज्ञी भुवनमत्यस्मिन्नब्दे माध्यस्थ्यसंविदि[1] । स्थापिता मानिनी कण्ठच्छेदं कृत्वा जहावसून् ॥६८०॥ 680
रक्षिणो मन्त्रिणामाप्तांस्तस्य विन्यस्य भूपतिः । ग्राहिणोदुर्मितान्भोगान्भुक्तस्नेहाखिले दिने ॥६८१॥
भक्तिकायामशक्तोयमिति संचिन्त्य भूभुजा । भृत्यः प्रयागनामास्य निजः पार्श्वाच्च वारितः ॥६८२॥
नोनको हर्षमुद्दिश्य स्तेनान्वैथ महीभुजम् । जीवितं लोचने चास्य कृष्येतामित्यभाषत ॥६८३॥
नृपः स शीलवैकल्ये पशुतुल्ये श्रियं त्यजन् । रिपोरिव तनूजस्य चकमे कतिचित्प्रियाः ॥६८४॥
तासु श्वशुरवात्सल्यमवाप्य सुगलाभिधा । बभूव तुक्कभूर्भर्तृनप्त्री भर्तृवधार्थिनी[1] ॥६८५॥ 685
संमन्त्र्य नोनकः सा च द्वौ सूदावशनान्तरे । रसं[1] प्रदातुं हर्षस्य पापं प्रैरयतां ततः ॥६८६॥
अन्यसूदमुखाद्वार्तां प्रयागस्तामवाप्तवान् । प्रभुं तदाप्यमानान्नपरिहारमकारयत् ॥६८७॥
तेनान्नेन[1] परीक्षार्थं दापितेनापजीवितौ । हर्षः श्वानौ निशाम्याभून्निराशो निजजीविते ॥६८८॥
प्रयुक्तिं गूढदण्डस्य पितुरेव स तां विदन् । ततः सर्वाणि भोज्यानि स्पृष्ट्वैवोज्झद्दिने दिने ॥६८९॥
प्रयागोपहृतेनासीत्परं खाद्येन सर्वदा । भोज्येन येन केनापि कुर्वञ्जीवितधारणम् ॥६९०॥ 690
अथास्याभोजनं श्रुत्वा राजा सूदैर्निवेदितम् । ततः प्रयागमानीय तत्र पप्रच्छ कारणम् ॥६९१॥
प्रयोजकौ च सूदौ च सोपलभ्य न्यवेदयत् । रसार्पणकथां कृत्स्नां तज्ज्ञानं च स्वयं प्रभोः ॥६९२॥
अथान्येष्वपि सूदेषु पित्रा दत्तेषु शङ्कितः । राजसूनुर्न बुभुजे प्रयागोपहृतं विना ॥६९३॥
स सर्वेषु विरुद्धेषु यद्यत्तत्राप्यवाहयत् । मेने तत्तद्दिनं लब्धं दोषेष्वास्थापराङ्मुखः ॥६९४॥
अत्रान्तरे समुदभूदकस्मादाशयप्लवकः । अदृष्टपूर्वो भूभर्तुः सदाचारविपर्ययः ॥६९५॥ 695
उत्पाद्य ताम्रस्वाम्याख्यं पूर्वं ताम्रमयं रविम् । स रीतिप्रतिमाः स्वैरं विहारेभ्योप्यपाहरत् ॥६९६॥
धनानि निरपत्यानामाहर्तुं व्यवसायिना । न्यवार्यतार्यमर्यादा शौर्याक्रान्तेन भूभुजा ॥६९७॥
ततोतिशापसंतापव्यञ्जकेनाञ्जसाभवत् । अतिसंभोगजातेन धातुक्षैण्येन सोर्दितः ॥६९८॥
कुम्भप्रतिष्ठासंभारं चिकीर्षोर्हरमन्दिरे । तस्यापतन्महाकालकुम्भे नासापुटादसृक् ॥६९९॥
आकस्मिकं दुर्निमित्तं तत्प्रतीकारसंविदा । न मनागप्यगाच्छान्तिं प्रवृद्धिं प्रत्युताययौ ॥७००॥ 700
अतत्तुर्यनुबन्धेन[1] तेन ग्लपितसौष्ठवः । शनैः शय्याप्रणयितामन्तः स प्रत्यपद्यत ॥७०१॥
बलमांसकृतक्षैण्यमभिमान्द्याद्युपद्रवैः । कलाशेषेण शशिना तद्वपुः साम्यमाययौ ॥७०२॥
राज्यं स दित्सुर्हर्षाय वृद्धामात्यान्पराङ्मुखान् । ततोभिषेकमौत्कर्षमानिन्ये लोहराचलात् ॥७०३॥
उच्चावचास्तेन सर्वे संविभक्ता मुमूर्षुणा । परमीर्ष्याविधेयेन न भुक्तान्तवधूजनः ॥७०४॥
कृत्वा धनार्पणं कुर्यां देशादस्य प्रवासनम् । इत्युक्त्वा हर्षमानेतुं तेनाप्रार्थ्यन्त मन्त्रिणः ॥७०५॥ 705
ते तु गौर्गभिक्षार्याख्याठक्कुराल्लोहराश्रितान्[1] । विन्यस्य रक्षिभावे तमुत्कर्षाय न्यवेदयन् ॥७०६॥
स नाथमण्डपान्तेन निष्कृष्टः क्षामविग्रहः । निवेशितश्चतुःस्तम्भे बद्धा बान्धववर्जितः ॥७०७॥
अथोज्जिगमिषुप्राणानिःसामर्थ्यो[1] विरक्तनृपः । मुमूर्षुरभवत्तीर्थप्रस्थानाय कृतत्वरः ॥७०८॥

६८०. [1]) Thus R G sec. manu; C G prima manu माध्वस्थ्य°. ६८५. [1]) Emended; G R °भूर्भर्तृनप्त्रीभर्तृवधार्थिनी; C °भूर्भर्तृनप्त्रभर्तृवधा°. ६८६. [1]) Thus G C; R रसे. ६८८. [1]) Thus emended with C; A R G तेनासैन. ७०१. [1]) Emended; A अनु°. ७०६. [1]) Emended with C; A गोग्राभि°. ७०८. [1]) Emended with C; A अथोज्ज°.

स आनन्दैवसक्रोधं ताम्रस्वामिनिपाटनात् । इयेष शरणं कर्तुं मार्ताण्डं प्राणलब्धये ॥७०९॥

710 संत्यज्य विजयक्षेत्रमत एवापवर्गदम् । महीश्वरोपि प्रययौ तत्र त्रासवशंवदः ॥७१०॥

अधीकारप्राप्त्या तृणमिव विदन्विश्वमखिलं नियोगी जातार्तिर्नमति गृहदासीरपि रुदन् ।
भवन्मूर्खो ज्ञानी बहुगुरुपदेशाधिगमतः करोति प्राणान्ते शिशुरिव च किं किं न विगुणम् ॥७११॥

तादृश्या कृपणप्रायसेव्यया क्लैब्यसंविदा । गुरूपदेशाहंकारस्तस्य हास्यत्वमाययौ ॥७१२॥

शुक्लायां मार्गशीर्षस्य तृतीयस्यां निशामुखे । तलादेवाश्रितो युग्यं भूभृन्मर्तुं विनिर्ययौ ॥७१३॥

स भेरीतूर्यनिर्घोषैर्जनाक्रन्दं तिरोदधत् । सामात्यान्तःपुरो नौभिः प्रतस्थे जलवर्त्मना ॥७१४॥

715 यामशेषे दिनेन्यस्मिन्प्राप्तस्य चरणान्तिके । मार्ताण्डस्य स्वजीवान्ये सौवर्णीं प्रतिमां व्यधात् ॥७१५॥

भृत्यैरगणिताज्ञस्य दिदृक्षोर्ज्येष्ठमात्मजम् । औत्सुक्येनारतिस्तस्य व्यथितस्याधिकाभवत् ॥७१६॥

बहिर्हर्षकृतं गीतं गायनानां स गायताम् । विवृतद्वारविवरः शृणोति स्म विनिःश्वसन् ॥७१७॥

प्राणावसानसमये परिसंकुचन्ती स्वप्नप्रसङ्ग इव धावनशक्तिराज्ञा ।
प्राप्तुर्यदा खलु रुजो मरणोद्भवाया मर्मव्यथां प्रथयते पृथिवीपतीनाम् ॥७१८॥

प्रजाज्येष्ठं तनुजं च संविभक्तुं कृतार्थनः । उत्कर्षं पाठयञ्छिक्षां बद्धजिह्वोभवत्ततः ॥७१९॥

720 अव्यक्तं वदतो हर्ष इति वाचं पुनः पुनः । निह्नोतुं नोनको भावं तस्यादर्शमढौकयत्[1] ॥७२०॥

स तन्निवार्य विहसन्दष्टौष्ठः कम्पयञ्छिरः । जपन्किमपि सार्धे द्वे बद्धवागभवद्दिने ॥७२१॥

आसन्नप्राणनिर्याणः संज्ञयाहूय मन्त्रिणः । ततः स्वं तैरसंमूढैर्मार्ताण्डाग्रमनाययत् ॥७२२॥

वर्षानेकानपञ्चाशद्भुक्तवान्स सितेहनि । मार्गस्य पञ्चषष्टेऽब्दे षष्ठ्यां निष्ठामयासदत् ॥७२३॥

सप्त मम्मनिकामुख्या देव्यः परिणयाहृताः । अवरुद्धापि जयमत्यभिधाना तमन्वगुः ॥७२४॥

725 प्रसादवित्तया तस्य पुनः कय्याभिधानया । अवरुद्धिकया कृत्वा स्त्रीजातिरपवित्रिता ॥७२५॥

सर्वावरोधप्राधान्यप्रदानं नास्मरद्यदि । मा स्मार्षीन्नाम भर्तुस्तदनुयाभिजनोद्भवा ॥७२६॥

संश्रित्य विजयक्षेत्रं क्रमाद्ग्रामनियोगिनः । भेजे यत्त्ववरुद्धात्वमतो दुःखाकरोति नः ॥७२७॥

भूपालभोग्यं स्ववपुः सा भोगाभ्यासभासुरम् । निनाय ग्राम्यभोग्यत्वं धिङ्नारीर्नीचचेतसः ॥७२८॥

उत्कर्षस्याभिषेकाय व्यग्रेष्वखिलमन्त्रिषु । अन्त्येष्टिमकरोद्राज्ञः कृतज्ञो वामनः परम् ॥७२९॥

730 घोषोभिषेकतूर्याणामेकतो गीतमङ्गलः । साक्रन्दः प्रेततूर्याणां नादोन्यत्र समुद्ययौ ॥७३०॥

जातः पद्मश्रियो देव्याः पुत्रः कलशभूभुजा । ततो विजयमल्लाख्यो भ्रातुर्वैमत्यमादधे ॥७३१॥

यद्ददाद्धर्षदेवस्य पिता प्रत्यहवेतनम् । प्रतिशुश्राव तस्मै स तदेवोत्कर्षभूपतिः ॥७३२॥

आश्वासाय च मध्यस्थान्ददौ सामन्तमन्त्रिणः । कय्यात्मजस्य चक्रे च जयराजस्य वेतनम् ॥७३३॥

अन्विष्यन्ति हृदस्य एव तरला गत्यन्तरं योषितो योगक्षेमकथां चितान्तिकगता एवात्मजाः कुर्वते ।
अन्येषां हतशोवसानसमये चर्चा विचार्येदृशी स्त्रीपुत्रादिकृते कुकर्मभिरहो संचिन्वतेर्थं जडाः ॥७३४॥

---

७११. [1]) Emended with C; A °देशोधि°. ७२०. [1]) A₂ gloss हर्षे आनीतवानिति राज्ञो भावमभिप्रायं निह्नोतुं आदर्शो नोनकेनानीत इत्यर्थः हर्षः आदर्श इति पाठमाशंसाभ्यामिदमर्थः. ७२४. [1]) A₂ gloss उरङ्गा इति देशभाषया. ७२९. [1]) Emended with C; A अन्त्येष्टि°. ७३१. [1]) ज supplied by A₂. ७३२. [1]) Emended; A तदेवो°.

प्रविवेश ततः श्रीमान्नगरं नृपतिर्नवः । न तु हर्षोदयाकाङ्क्षि हृदयं नगरौकसाम् ॥७३५॥ 735

तद्राज्यलाभदिवसो जनस्याभोगदूषितः । सत्यपि प्रत्यभासैव स रोगार्तैरिवोत्सवः ॥७३६॥

हर्षदेवस्तु पितरि प्रयाते मर्तुमातुरे । नवबद्धचतुःस्तम्भे न तस्मिन्नह्नि भुक्तवान् ॥७३७॥

सार्धमष्टभिराक्रन्द्यमन्यस्मिन्नह्नि ठक्कुराः । ते शोकमूकं संप्रार्थ्य कथंचित्तमभोजयन् ॥७३८॥

राज्यं दातुं निजे देशे चक्रुश्चास्य प्रतिश्रवम् । राज्यद्वयं नायमर्हत्येक एवेति वादिनः ॥७३९॥

एवं मिलितचित्तस्तैर्विपत्तिं श्रुतवान्पितुः । कृतोपवासः सोऽन्येद्युः शुभावोत्कर्षमागतम् ॥७४०॥ 740

बाष्पैः पित्रे प्रयच्छन्तं निर्वापसलिलाञ्जलीन् । तं दूतैरनुजो राजा स्नातुं प्रार्थयताथ सः ॥७४१॥

तस्य स्नानक्षणे राज्ञि सज्जे राज्याभिषेचने । घोषोऽभिषेकतूर्याणामुदभूत्सजयध्वनिः ॥७४२॥

स तेन दुर्निमित्तेन प्राप्तां मेने निमित्तवित् । विद्युद्द्योतेन जीमूतगर्जामिव नृपश्रियम् ॥७४३॥

ततः प्रभृत्युन्मुखता दुर्निमित्तैरगृह्यत । तस्यात्यासन्नराज्यस्य भृत्यैरिव दिने दिने ॥७४४॥

स भोजनं कारयितुं दूतान्भ्रात्रा विसर्जितान् । देशान्निर्वासयतु मां राजा संत्यज्य बन्धनात् ॥७४५॥ 745

स्थातुमप्रत्ययस्थिरयां विरुध्यां कोशसंविदम् । म्रियेऽन्यथा निरशनैः संदिश्येति व्यसर्जयत् ॥७४६॥

स तन्मिथ्या प्रतिश्रुत्य तं दूतैः प्रहितैस्ततः । कृतकोशं सान्त्वयित्वा राजा भोज्यमभोजयत् ॥७४७॥

नित्यं च भो विधास्ये तदर्थ्यमान इति ब्रुवन् । कालापहारं कुर्वाणः शङ्कां तस्योदपादयत् ॥७४८॥

विश्वासाय स्वताडङ्कपाणिं कृत्वा प्रयागकम् । पार्श्वं विजयमल्लस्य सोऽथ गूढं व्यसर्जयत् ॥७४९॥

तदेवोक्त्वा तमूचे स त्वां ब्रूते दुःस्थितोऽग्रजः । कुमारे त्वयि राज्येऽस्मिन्नभ्युत्थामी बन्धने वयम् ॥७५०॥ 750

संक्रान्तदुःखः संचिन्त्य चिरेणापि तमब्रवीत् । कार्यं कुर्यात्कथमिदं मद्गिरा नीतिमान्नृपः ॥७५१॥

तथाप्यस्मिन्यथाशक्ति यतिष्ये त्वद्विमोक्षणे । त्वया तु सावधानेन रक्षणीयं स्वजीवितम् ॥७५२॥

तं पार्श्वं हर्षदेवस्य संदिश्येति व्यसर्जयत् । उपायांश्चिन्तयन्नासीत्तस्य कार्यस्य सिद्धये ॥७५३॥

उत्कर्षः प्राप्तराज्यस्तु दैवतैरिव मोहितः । नादधे किंचिदारम्भं व्यवस्थापयनक्षमम् ॥७५४॥

समर्पिताधिकारोऽपि कन्दर्पादीन्स मन्त्रिणः । राज्यकृत्यं न पप्रच्छ विदधे स च न स्वयम् ॥७५५॥ 755

परिमातुं परीमाणं कोशसंचयवीक्षणे । परं क्षमापतेस्तस्य दिनकृत्यमजायत ॥७५६॥

कर्मणा निश्चयेनास्य चिन्त्यमानस्य येन वा । सुदीर्घदर्शी लोकोऽभूत्तेन लुब्धत्वनिश्चयी ॥७५७॥

सा तस्य लुब्धताख्यातिः समुद्गाप्रदायिनः । भूभर्तुः पितृपत्नीभिः स्वैरिणीभिः प्रवर्धिता ॥७५८॥

स श्रोत्रिय इवोत्कम्पी व्यवहारमिताशयः । महाव्ययभोग्यानां प्रजानां नाभवत्प्रियः ॥७५९॥

ततो नियमितां वृत्तिं तस्माल्लुब्धाद्वनामुवन् । कुप्यन्विजयमल्लोऽभूद्देशान्यन्तुं कृतोद्यमः ॥७६०॥ 760

स्वं रक्षितुं स मध्यस्थाननुमज्याकुलेऽखिलान् । प्रार्थयामास तेनापि सज्ज्ञास्तमनुवव्रजुः ॥७६१॥

लवणोत्से निशामेकां पुरान्निर्गत्य तस्थुषः । मध्यस्थसैन्यास्तस्यैवं योधाः पक्षमशिश्रयन् ॥७६२॥

---

७३७. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °अस्मिन. ७३९. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 राज्यास्तस्य°. ७४६. 1) स्था supplied by A_2 in space left by A_1. ७४८. 1) Emended; A °अर्थमान. ७४९. 1) साथ supplied by A_2 in space left by A_1. ७५७. 1) येन वा supplied by A_2 in space left by A_1. ७५९. 1) A_2 gloss उत्कम्पी वाक्यमवे सकम्प इत्यर्थः. ७६१. 1) A_2 gloss हेतुना. ७६२. 1) मध्यस्थ supplied by A_2 in space left by A_1. —2) Thus corr. by A_2 from A_1 °स्तस्या °.

हर्षे बद्धे त्वयि गते कृतकृत्यो भवेन्नृपः । तत्त्वं निष्क्रम्य कारायाः गमनं तव सांप्रतम् ॥७६३॥
इति तैः प्रेर्यमाणः स राजसूनुरुदायुधैः । विनिवृत्याकरोद्यात्रां प्रत्यूषे नगरोन्मुखः ॥७६४॥
765 श्रुत्वा चिकीर्षितं तस्य व्यावृत्तस्य तथाविधम् । सहायाः समपद्यन्त कतिचिड्डामरा अपि ॥७६५॥
अकरोन्मधुरावर्तो वप्तसेनापतिः सुतम् । राजसूनुर्यियासुर्यं मध्यस्थाननुयात्रिकम् ॥७६६॥
नागाख्यो द्रोहहीनो राजपक्षमसंत्यजन् । कैश्चित्सह हयारोहैः स पद्मपुरवर्त्मना ॥७६७॥
आगच्छन्नन्तिकं राज्ञो दुर्निमित्तहतत्वरः । न यावन्नगरं प्राप क्षिप्रकारी नृपात्मजः ॥७६८॥
शकुनैराहितोल्लासैः शालाग्नोद्दीपिताग्निभिः । सैन्यैर्गृहान्दहंस्तावद्राजधानीमवेष्टयत् ॥७६९॥ चक्कलकम् ॥
770 समयाय विनिर्यातं त्यक्त्वोत्कर्षं महीभुजम् । तत्पक्षं जयराजोपि राजसूनुरशिश्रियत् ॥७७०॥
हस्तस्थितौ राजपुत्रौ तस्याचिन्तयतां गतिम् । नवौ कवी व्यवहर्तिं सिद्धयानः कवेरिव ॥७७१॥
हर्षदेवे परित्यक्ते यास्याम इति वादिनः । स हस्तिमाहिषादीनां शालाः सैन्यैरदाहयत् ॥७७२॥
त्यागमलयजीमूतो हर्षदेवोभिषिच्यताम् । लुब्धः खशो वणिक्प्रायो राज्यादेष निवार्यताम् ॥७७३॥
एवं वदन्तः सन्तोपि हर्षमेत्य पुरौकसः । पुष्पैः प्राच्छादयन्बद्धं तमोरिविवरार्पितैः ॥७७४॥
775 उत्पिञ्जे तत्र संजाते भग्नसैन्यस्य भूपतेः । संप्रेष्य ठक्कुरान्हर्षस्तटस्थं तद्बलं व्यधात् ॥७७५॥
इत्थं बद्धोपि तत्कृत्वा वैरिकार्याविरोधिनः । संदेहवेपमानाङ्गस्ततस्तानेवमब्रवीत् ॥७७६॥
वर्तेथ संकटे दुष्टे तन्मां मुञ्चत बन्धनात् । न चेदाशु महीपालादनिष्टं नियमाद्भवेत् ॥ ७७७॥
इत्युच्यमानास्ते यावद्विमृशन्ति स्म तन्मुहुः । पादप्रहारा न्यपतंस्तावद्द्वारगृहाद्बहिः ॥७७८॥
उच्चचार स किं द्रोहः प्रक्रान्तोयं दुराशयैः । रे ठक्कुरा विवृणुत द्वारमित्युच्चकैर्वचः ॥७७९॥
780 ठक्कुरेष्वथ भीतेषु धैर्यादगणयन्भयम् । अकारयद्धर्षदेव एव द्वारमपावृतम् ॥७८०॥
नेत्रमात्रस्थितप्राणो ददर्श त्रिशतस्ततः । लौहरान्शस्त्रिणो हन्तुं प्राप्तान्षोडश वारिकान् ॥७८१॥
ते हि छिन्नोज्झिते हर्षशीर्षे सर्वमिदं क्षणात् । शाम्येदिह भयं मन्त्रं नोनकस्येति जल्पतः ॥७८२॥
उत्कर्षेणासकृच्छ्रुत्वा तं निहन्तुं विसर्जिताः । विमृश्य नोक्ता गच्छन्तः कार्यशेषं विमुञ्चता ॥७८३॥
कदाचित्तेन कृत्यं स्यादहतेनेति तत्क्षणम् । निवार्य ठक्कुरानस्यो हन्तव्यस्य यदोर्मिकाम् ॥७८४॥
785 इमां वध्यामभिज्ञानं यदा चेयं विसृज्यते । तदा तु बन्धनात्त्याज्य इत्युदीर्याङ्गुलीयकम् ॥७८५॥
पाणौ दर्शयता चोक्ता विलम्बालम्बनं यतः । निवार्य ठक्कुरांस्तस्मिन्क्षिप्रं न प्राहरंस्ततः ॥७८६॥ कुलकम् ॥
स तु प्रत्येकमाहूय नामग्रहणपूर्वकम् । अजिग्रहत्तांस्ताम्बूलमप्युपावेशयत्पुरः ॥७८७॥
जहुस्ते कृतसत्कारास्ताम्बूलग्रहणक्षणे । ह्रीताः करागाच्छस्त्राणि प्रजिहीर्षां च मानसात् ॥७८८॥
धत्ते श्रियं सृजति कीर्तिमघं लुनीते मित्रत्वमानयति हन्त विरोधिनोपि ।
यात्यच्छभिः प्रतिपदं सुमनोनुकूलैर्गीः कामधुक्कमिव नापहरत्यनर्थम् ॥७८९॥
790 राजपुत्रः स तानूचे किं ह्रीता इव तिष्ठथ । निर्दोषाः सर्वथा प्रेष्याः स्वाम्यादेशानुपालने ॥७९०॥

---

७७०. [1]) Thus corr. by A_3 from A_1 त्यक्त्वोत्क°. ७७६. [1]) Emended; A वैरि—वि°; C वैरिकार्यवि°. ७८१. [1]) Thus A; R °वार्तिकान्.

विलम्बयतां तथाप्यत्र दृष्टत्वं मदद्भुतम् । यथोदेष्यत्त्वंवस्थानामन्यथात्वं क्षणे क्षणे ॥७९१॥
शिवहीपिक्रव्याकुरगतुरगादिभ्रमकृतो यथाभ्यां भिद्यन्ते दिवि किल न एवाम्बुदलवाः ।
तथा सौम्यक्रूरक्रमविकृतिभाजस्तनुभृतां क्षणानां भागाभ्यावनु हृदि विकारोर्मय इमाः ॥७९२॥
क्षणानुवृत्तिं कुर्वाणास्तथथाच स्थिता वयम् । तथा सन्तु भवन्तोपि कार्यान्तरविरक्षवः ॥७९३॥
अपि चैवंविधा एव विलम्बन्तो हयान्तरम् । आसन्नराज्यप्राप्तीनां राज्ञां स्युः प्राणसंशयाः ॥७९४॥
ग्रीष्मस्योष्मा व्रजति घनतां नूनमासन्नवृष्टेर्नैशं गाढीभवति तिमिरं संनिकृष्टप्रभातम् ।
जन्तोरेवं प्रसभविभवस्फारसंपन्नवाराशिक्रामन्ती विपदुपचितोपद्रवोद्रेकमेति ॥७९५॥ 795
प्राणचारेण शकुनं निश्चिन्वेति वदंस्तताम् । आचचक्षे शुभोदर्काः स्वोदन्तसदृशीः कथाः ॥७९६॥
कालं क्षेप्तुमुपन्यस्तभुजिष्यस्तीभवद्रसाम् । तेभ्यश्च कथयामास हरिश्चन्द्राश्रयां कथाम् ॥७९७॥
तद्रञ्जने स्वरक्षायां बाह्यवार्तागवेषणे । व्यापृतत्वं गभीरस्य न तस्य समलक्ष्यत ॥७९८॥
अत्रान्तरे समुद्दिश्य मते जाते नवे नवे । राजभियश्च काल्यार्थं शतशोभूत्तदागतम् ॥७९९॥
उत्कर्षो भूमिपस्तस्य परित्यागं समन्यत । आदिदेशानुगांस्तांस्तान्भूरिशश्च प्रमापणे ॥८००॥ 800
अभिज्ञानोर्मिकादानं यथादेशे तु नास्मरत् । ते नोर्मिं तस्य दूतानामन्वतिष्ठन्त रक्षिणः ॥८०१॥
स तान्वन्ध्यश्रमान्वीक्ष्य स्मृत्वाभिज्ञानसंविदम् । स्वात्मजं राजपुत्रं भूराख्यं व्यसृजत्ततः ॥८०२॥
अभिज्ञानं वितरतस्तस्करे तस्य मुग्धतः । दैवयोगात्क्षणे तस्मिन्नूर्मिकाव्यत्ययोभवत् ॥८०३॥
यः पातार्थमुपार्जितोन्यशिरसस्तेनैव सिन्धुप्रभुर्वृद्धक्षेत्रधराधवः स्वशिरसः पातं वरेणान्वभूत् ।
दिष्ट्या स्वैव गदा श्रुतायुधनृपं हन्त्वावधीदाहवे यत्त्राणाय विगण्यते विधिवशात्तेनैव नाशो भवेत् ॥८०४॥
तथा चैकस्य विस्मृत्या व्यत्ययेनापरस्य च । अभिज्ञानस्य स नृपो नाशं प्रत्युत लब्धवान् ॥८०५॥ 805
आभिजन्येन हर्षस्य ते क्षणादेव रक्षिणः । प्रपेदिरे हितैषित्वमुत्कर्षाज्ञाविरोधिनः ॥८०६॥
द्वारमाक्रान्तमुत्क्रोधो वधायायमुपागतः । इति निर्ध्याय ते भूरं हन्तुमैच्छन्नुदायुधाः ॥८०७॥
उद्घाटितारपुटा दृष्ट्वा तस्योर्मिकां करे । तेनैव साकं नृत्यन्तो हर्षं समुपतस्थिरे ॥८०८॥
पादन्यस्तोत्तमाङ्गैस्तैर्निर्गच्छेत्यर्थितस्ततः । अविश्वसन्राजसूनुः क्षणमासीत्स चिन्तयन् ॥८०९॥
तस्मिन्क्षणे हर्षदेवं हतं ज्ञात्वा रणे स्थितः । क्रुध्यन्विजयमल्लोभूदधिकोद्रिक्तपौरुषः ॥८१०॥ 810
तं बन्धुमुद्यतं राजधानीं जीवति तेऽग्रजः । अभिधायेति रुरुधुः कथंचित्पार्थिवानुगाः ॥८११॥
प्रत्ययार्थं ततस्तस्य राज्ञा हर्षवधूर्द्रुतम् । गृहीतभर्तृताडङ्का सुगला प्रैष्यतान्तिकम् ॥८१२॥
तां विलोक्यैव विरते बहिर्द्वारान्नृपात्मजे । राजा भयप्रतीकारं हर्षत्यागादमन्यत ॥८१३॥
गत्वामात्याः स्वयं नोनप्रशास्तकलशादयः । हर्षं निर्गमितं कृत्वा कारागारात्ततोत्यजन् ॥८१४॥

---

७९१. 1) Thus corr. by later hand from A_1 °द्भुताम्.— 2) देष्यत्त्व supplied by A_2 in space left by A_1. ७९५. 1) Thus corr. by A_1 from °प्रतापन; A_2 °प्रभाते. ७९६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 शुभोद°. ७९९. 1) A_2 gloss काली यमली. ८०२. 1) Doubtful; thus A R G. ८०४. 1) A_2 gloss यः पातार्थमिति एतत्सिन्धुपाख्यानं महाभारते द्रोणपर्वणि ज्ञेयम्. ८०६. 1) A_2 gloss आभिजात्यम् इति वैयाकरणाः. ८०८. 1) के नृत्यन्तो supplied by A_2 in space left by A_1. ८११. 1) Emended; A R G तेनुजः.

815 मन्त्रः स तेषां शोकेन वक्त्रात्कृतगतागतः । अन्त्यक्षणे श्वास इव प्रससार बहिश्चरन् ॥८१५॥
हर्षः प्रच्छाद्यमानस्तु पौराणां पुष्पवृष्टिभिः । हयमारुह्य सामात्यो रणस्थं नृपमासदत् ॥८१६॥
अभिनन्द्यानुजो राजा तमूचे भ्रातरं रणात् । निवार्यागम्यतां कुर्मः प्राप्तकालं ततो वयम् ॥८१७॥
तथेति प्रस्थिते तस्मिंस्त्यक्त्वा तस्य रणाजिरम् । प्राविशन्मन्त्रिभिः सार्धं कोशं हेमादिसंभृतम् ॥८१८॥
उत्तीर्णे महतः कृच्छ्राद्धर्षदेवमुपस्थितम् । दृष्ट्वा विजयमल्लोभूत्प्रहर्षान्निष्क्रियः क्षणम् ॥८१९॥
820 ततो ववन्दे तत्पादौ स चोत्कान्ध्यालिलिङ्ग[1] तम् । तास्ताः कथास्तयोरासन्नुपकर्तृपकार्ययोः[2] ॥८२०॥
व्यापादयैनमेवादौ हर्षोत्कर्षं ततो नृपः । निष्कण्टकोसि भवितेत्यामस्योपांशु जल्पतः ॥८२१॥
ततो विजयमल्लेन नाग्रहेणादृतं वचः । ज्ञात्वेङ्गितज्ञो हर्षस्तत्तस्तु चकितः क्षणम् ॥८२२॥ युग्मम् ॥
स्वदेहमामिषीभूतं स भ्रात्रोः श्येनयोरिव । निष्पक्षपक्षप्रतिमो ररक्षार्थगतश्चरन् ॥८२३॥
आसन्नाभ्रजलस्य दावविगमे विद्युद्भयं शाखिनो नक्रास्याद्गलतश्च मज्जनमयी शङ्का भवेद्वारिधौ[1] ।
भोक्तव्यस्य विधिः शुभस्य रभसात्स्वादुत्वनिष्पत्तये जन्तोः संतनुते निराकृतभियो भीत्यन्तरोत्पादनम् ॥८२४॥
825 तं हयभ्रमणव्याजाद्रक्षितुं निजजीवितम् । ज्ञातवार्ता निजाः केचित्पत्तयः पर्यवारयन् ॥८२५॥
सार्धं विजयमल्लेन ततः संमन्त्र्य स क्षणात् । चचाल विप्रवापायमाख्यातुं तं महीभुजे ॥८२६॥
अथ तद्देहमनः प्राप्तं विनिर्यान्तं नृपात्मजात् । ततो विजयसिंहस्तं संप्रवेशाद्व्यवारयत् ॥८२७॥
ऊचे च मरणात्तीर्णो भर्तुं विशसि किं पुनः । निष्पक्ष गत्वोपविश त्यक्तशङ्कं नृपासने ॥८२८॥
एवमुक्तवतस्तस्य भृत्यैः कोशादुपाहृते । सिंहासने हर्षदेवस्ततस्तूर्णमुपाविशत् ॥८२९॥
830 वैयात्यच्छादितानन्तप्रातिकूल्या तदन्तिके । उपाविशच्च सुगला महादेवीत्वसिद्धये ॥८३०॥
तस्याभिषेकशब्देन समधावन्त सर्वतः । रसितेनाम्बुवाहस्य चातका इव मन्त्रिणः ॥८३१॥
तद्वार्ताश्रवणेनार्तमुत्कर्षं मन्दिरात्ततः । धूर्तो विजयसिंहोपि कृष्ट्वान्यमनयद्गृहम् ॥८३२॥
आस्थानस्थस्य भूभर्तुरग्रेण स मितानुगः । नष्टश्रीरीदृशो गच्छन्स्थिराः कस्य विभूतयः ॥८३३॥
तस्य वेश्मप्रविष्टस्य बहिर्विन्यस्य रक्षिणः । राज्ञो विजयसिंहस्तत्कृतं कार्यं न्यवेदयत् ॥८३४॥
835 कारायां संस्तुतान्राजपार्श्वमानीय ठक्कुरान् । तत्सैन्येपस्थितेत्यासीद्भयं विजयमल्लतः ॥८३५॥
सोप्यभजं ग्रामराज्यं भुक्त्वा तत्सविधं व्रजन् । निन्ये संमान्य तद्दूतैः स्वामेव वसतिं क्षणात् ॥८३६॥
तत्सैन्यं स्वान्तिकं प्राप्तमथ वीक्ष्य क्षमापतिः । आनिनाय तमभ्यर्णं क्षणमात्रेण नीतिवित् ॥८३७॥
मम प्राणाश्च राज्यं च त्वया दत्तमिति ब्रुवन् । स प्राञ्जलिस्तमकरोत्क्लेशसाफल्यदायिनम् ॥८३८॥
तस्य दैवानुकूल्येन नीत्येव क्रमयुक्तया । तत्कालमेव तद्राज्यशय्यायां समुपाविशत् ॥८३९॥
840 कारागृहान्तःसंवीतान्येव वासांसि धारयन् । सिंहासनेन शुशुभे श्रीसांनिध्यागतो नृपः ॥८४०॥
तादृक्साहससंरम्भपरिश्रान्तो दिनात्यये । कृतारोहोथ शय्यायां स्वच्छभार इवापतत् ॥८४१॥

---

८२०. [1]) स्कान्ध्या supplied by A_2 in space left by A_1.—[2]) Emended with C; A °मुपकर्तृप°. ८२३. Thus A; perhaps, °पक्षि°?. ८२४. [1]) The same hand which has supplemented the marginal note of A_2 in i. 110, writes here: नक्रास्याद्गलतश्च मज्जनमयी शङ्का व्यपस्यान्बुधौ इत्यन्यार्थं, with the gloss नक्रः जलचारिविशेषः यो जलहस्तिनामपीरयति तन्मुखात्तत्कालाद्गलतः चलितस्यापि मज्जनमयी शङ्का उद्भवत्त स्यादित्यर्थः.

पश्यन्निव जनानेव वर्धते विशदाशयाम् । न च निद्रावशं तत्र मीलिताक्षोऽपि लब्धवान् ॥८४२॥
उत्कर्णो भुवि यत्नस्तु मन्त्रं पृच्छन्स्वमन्त्रिणः । आशिष्याम्बरयो वक्त्रं नोनकेनैवमकथ्यत ॥८४३॥
प्रातः शोकोऽपि यन्मन्त्रं त्वत्कार्यैर्महीपते । पतितायनयादस्मात्सावित्रीं शृणु संविदम् ॥८४४॥
अध्याशिषो बन्धकस्य त्वं तमुच्छिन्नमौलिनाम् । यः शमांशार्पिणो हस्ते स पुरस्त्वमर्पयिष्यति ॥८४५॥ 845
शरणं मरणादन्यत्तस्मादस्मिन्क्षणेऽस्ति किम् । त्यक्ताशयानामस्माकं तदप्यप्राप्यतां गतम् ॥८४६॥
अवसादफलात्कारकालेऽत्यन्तमसंस्तुतम् । महीपालस्य पाण्डित्यं न विपत्सु शोभते ॥८४७॥
स्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्तेनैव हारितम् ॥८४८॥
संस्थाप्यमानो दुर्नीत्या सूच्येव जरठः पटः । सन्धुतोपक्रमोऽल्पोऽपि शतशाटः प्रजायते ॥८४९॥
एवं श्रुत्वा स तन्मध्यान्निर्गत्याभ्यन्तरं गृहम् । अवरुद्धिकया सार्धं विवेश सहजाख्यया ॥८५०॥ 850
तत्र संध्यासमाधिस्थस्तिष्ठामीत्यभिधाय ताम् । क्षणं तिरस्करिण्यन्तरेकाक्येवाकरोत्स्थितिम् ॥८५१॥
निःशब्देन गले छित्त्वा पट्टच्छेदनकर्तरीम् । तास्ताः प्राणहरास्तेन क्रियाः क्षिप्तात्मना ततः ॥८५२॥
कणत्कारेण कर्तर्याश्च्युतया भुवि शङ्किता । अपश्यत्सहजा रक्तं श्च्योतज्जवनिकान्तरात् ॥८५३॥
सोऽथ लम्बशिरोनिर्यत्सान्द्रासृग्ददृशे तया । ब्रह्मावसथशृङ्गान्तश्च्योतद्धातुरिवाचलः ॥८५४॥
तस्यास्तदानीमौचित्यं निर्व्यूढं येन योषिताम् । भर्तृप्रसादपात्राणामप्युच्चैस्तरां शिरः ॥८५५॥ 855
व्रजति रजनी त्यक्त्वा क्वापि क्षये क्षणदाकरं यदनुपगतस्यास्तं संध्या रवेरनुगच्छति ।
इति परिणतौ प्रेमण्युच्चावचे परिचिन्तिते क्वचन नियमात्किन्त्वा वन्द्या न वा सुधियां स्त्रियः ॥८५६॥
कुलाचारपतिप्रेमसादृश्येऽप्यभवत्तदा । कृत्यासहजयोर्भेदस्त्वाचिन्त्या वन्द्या च पद्धतिः ॥८५७॥ युग्मम् ॥
सापि हि सुसदी वेश्मनर्तकी नाट्यमण्डपे । दृष्ट्वा तेनावरुद्धान्तर्निन्ये राजवधूः पुरा ॥८५८॥
कान्ताजयेरिकास्यन्धकृतसान्द्राङ्गरागया । प्रेम्णो हेम इवौज्ज्वल्यं प्रविश्याग्निं तयार्पितम् ॥८५९॥
हर्षदेवस्यापि पूर्वं वेश्यात्वे साभवत्प्रिया । अतस्तेनार्थ्यमानापि मरणान्न न्यवर्तत ॥८६०॥ 860
चतुर्विंशाब्ददेशीयो दिनद्वाविंशती नृपः । मृतस्तिष्ठन्निशामेकां प्रातः शौकिवतामितात् ॥८६१॥
तस्याधरोष्ठलीलास्यो लोहराद्रिस्थिता अपि । कृशानुवर्त्मना काचित्सवर्णा श्रुतमन्त्रवः ॥८६२॥
शस्त्रं संत्याज्यमानेषु तन्मन्त्रिषु नृपानुगैः । मुमूर्षुर्नोनकः प्रासं न तत्याज क्षणं यदा ॥८६३॥
विनास्मान्मन्दिरो राज्ञः कोऽन्यः स्यादरिनैरसौ । मोऽश्वत्यस्मांस्ततः प्राणाञ्जोपेक्षिता विचारयन् ॥८६४॥
स्वयूथ्य एवेति वचः प्रशस्तकलशो वदन् । तदा संत्याजयामास स्वयं तत्र समर्पितम् ॥८६५॥ तिलकम् ॥ 865
सोपसिल्हारभट्टारप्रशस्तकलशादयः । बद्धाथ हर्षदेवेन कारागारं प्रवेशिताः ॥८६६॥
इत्येवमेकेनैवाह्ना तादृगाजन्मविपर्ययः । कृतश्च हर्षदेवेन दैवेनेव महाद्भुतः ॥८६७॥
यथाकथंचिदुत्क्रान्ता बहवः पृथिवीभुजः । प्रतीतिविषमो मार्गः कष्टमापतितोऽधुना ॥८६८॥
सर्वोत्साहोदयक्षेत्रं सर्वानुल्लासदूतिका । सर्वव्यवस्थाजननी सर्वनीतिव्यपोहकृत् ॥८६९॥
वह्निकश्चलनस्फूर्तिर्वह्निकाशाक्षयक्षितिः । वह्निकत्यागसंपत्तिर्वह्निकहरणप्रथा ॥८७०॥ 870

---

८५०. [1]) अवसार supplied by A_2 in space left by A_1.

कारुण्योत्सेकसुभगा हिंसोत्सेकभयंकरी । सत्कर्मोत्सेकललिता पापोत्सेककलङ्किता ॥८७१॥

स्पृहणीया च वर्ज्या च वन्द्या निन्द्या च सर्वतः । निध्येया चोपहास्या च काम्या शोच्या च धीमताम् ॥८७२॥

आश्चर्या चापकीर्त्या च स्मार्या त्याज्या च मानसात् । हर्षराजप्रभा सर्वाकथ्या व्यावर्णयिष्यते ॥८७३॥ कुलकम् ॥

नूनं स तैजसैरेव ससृजे परमाणुभिः । कुतोन्यथाभूत्सभये दुष्प्रेक्ष्यो महतामपि ॥८७४॥

875 न मर्त्येषु न देवेषु तादृशो दृश्यते क्वचित् । दानवेन्द्रेषु स प्रांशुः परमुत्प्रेक्ष्यते यदि ॥८७५॥

प्रतिमार्कपरीमाणज्वलत्कुण्डलमण्डितः । उत्तुङ्गमुकुटानद्धविकटोष्णीषमण्डलः ॥८७६॥

प्रसन्नसिंहविप्रेक्षी नीचश्मश्रुच्छटाञ्चितः । वृषस्कन्धो महाबाहुः श्यामलोहितविग्रहः ॥८७७॥

व्यूढवक्षाः क्षाममध्यो मेघघोषगभीरवाक् । सोमानुषाणामपि यत्प्रतिमाभङ्गकार्यभूत् ॥८७८॥ तिलकम् ॥

सिंहद्वारे महाघण्टाश्चतुर्दिक्कमबन्धयत्[1] । ज्ञातुं विज्ञप्तिकामान्स प्राप्तांस्तद्वाद्यसंज्ञया ॥८७९॥

880 आर्तां च वाचमाकर्ण्य[1] तेषां तृष्णानिवारणम् । प्रावृषेण्यः पयोवाहश्चातकानामिवाकरोत् ॥८८०॥

आच ब्रवतो निर्हेमभूषणोल्पपरिच्छदः । ददृशे विगतो--[1] न कश्चिद्राजमन्दिरे ॥८८१॥

सिंहद्वारे नरपतेर्नानाजनसमन्विते । सर्वदेशश्रियोभान्तमासंराशीकृता[1] इव ॥८८२॥

अपेतसंकथाः सौवर्णशृङ्खलाकटकाञ्चिताः । भेमुर्मन्त्रिप्रतीहारमुख्याः क्ष्मापतिमन्दिरे ॥८८३॥

एवं स्फुरन्स नृपतिर्नवसाम्राज्यडम्बरः । अभूद्विजयमल्लस्य गुरोरिव मते स्थितः ॥८८४॥

885 आदीयमानवचसः कृतज्ञेन महीभुजा । तस्याभूत्पार्थिवस्येव सेवकैः संकटा सभा ॥८८५॥

स्वसेवकाननादृत्य रक्षन्संस्थाव्यतिक्रमम् । पित्र्येभ्य एव मन्त्रिभ्यः सोधिकारान्समर्पयत् ॥८८६॥

द्वारे चकार कन्दर्पं मदनं चापि कम्पने । अन्यान्विजयसिंहादीन्कर्तव्ये च निजे निजे ॥८८७॥

तेन प्रशस्तकलशप्रमुखाः शान्तमन्युना । बन्धात्संत्यज्य कार्येषु निजेष्वेव नियोजिताः[1] ॥८८८॥

स्मृत्वापकारान्बहुनमात्यो नोनकः परम्[1] । धावेयेण समं भ्रात्रा कोपाच्छूले निपातितः ॥८८९॥

890 काले काले तु कार्येषु संकटेषु महामतिम् । संस्मरन्स्वामिभक्तं तं पश्चात्तापेन पस्पृशे ॥८९०॥

योग्यः कृतापकारोपि कदाचिदुपयुज्यते । विहितागारदाहोग्निः शरणं भोज्यसिद्धये ॥८९१॥

संदर्शने स्वभार्यायाः कर्णनासावकर्तनम् । विश्वाभट्टो[1] राजभृत्यैः शूलेनैव विपादितः ॥८९२॥

उदये संविभेजे स भृत्यान्काराविनिर्गतान् । मधौ प्रफुल्लः शालीव भृङ्गान्भूविवरोत्थितान्[1] ॥८९३॥

राज्ञः क्षेमस्य यः पौत्रो वज्रजः स महीभुजा । सर्वामात्यप्रधानत्वं निन्ये सुग्गः सहानुजः ॥८९४॥

895 राज्ञो यात्राविसमये प्रेक्षकाणां पदे पदे । एक एकोभवन्मन्त्री महीपालश्रमप्रदः ॥८९५॥

सर्वप्रतीहारघटामूर्धानमधिरोपितः । जयराजोनुजस्तस्य जीविताद्धिकोभवत् ॥८९६॥

आज्ञर्वायाचया भ्रातोराम्रुदंस्वा ----[1] । धम्मटः सोपि ताम्यग्रैर्भ्रातृपुत्रैः सहायवी ॥८९७॥

---

८७९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 यथा°. ८८०. [1]) कर्ण्य and तृष्णा supplied by A_2 in space left by A_1. ८८१. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of two *aksharas*; C विगतोत्सवे; perhaps, विगतोद्वेगे (?). ८८२. [1]) Emended; A °नासीनाषी°. ८८८. [1]) Thus corr. by A_2; A_1 ------सकलकत्र कार्येषु नियोजिताः. ८८९. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 स्मृत्वैव°. ८९२. [1]) Thus A; perhaps, to be read विश्वावर्तो; cf. vii. 617, 621, 630. ८९३. [1]) A_2 gloss मधौ वसन्ते भूविवरोत्थिता भृङ्गा नीलकण्ठाश्चर इति भाषया प्रसिद्धाः ये अस्तादर्शनेनापि सूर्यं भूमेर्भ्यः भूविवरेभ्यः वसन्तसमये उत्तिष्ठन्ति शालतरौपरि सञ्चरन्ति ॥. ८९७. [1]) Here A_1 indicates a *lacuna*; C °भुजस्यापि चिन्तनः.

संमान्य तं नरपतिः स्वकृते हारितात्मजम् । तथानुपुत्रमासीत्स्वाविशेषेण सर्वदा ॥८९८॥

विभज्य भुञ्जतो राज्यं तस्यैवं प्रेरितः खलैः । क्रमाद्विजयमल्लोथ बुभुक्षुर्विकृतिं दधे ॥८९९॥

राज्यं मत्तः किमन्यस्मै गिलेत्पुत्रः स दुर्जनैः । तल्लिप्सुर्मन्त्रयामास वधं प्रथमजन्मनः ॥९००॥ 900

विजने मन्दिरे हन्यामिति संमन्त्र्य भूपतिः । यागं विधाय व्याजेन तेनायन्तु निमन्त्रितः ॥९०१॥

मन्त्रे श्रुतिं गते राज्ञः सोथास्कन्दविशङ्कितः । आविवेश स्वसैन्याग्रो द्रुतं संनहनोद्यमम् ॥९०२॥

संनद्धे राजसैन्येपि द्रुतं निर्गत्य भूपतेः । हता विजयमल्लेन मन्दुराभ्यस्तुरंगमाः ॥९०३॥

संहरंस्तुरगान्वीक्ष्य प्रहरन्नृपतेर्बलम् । कुर्वन्महाहवं वीरो निर्यन्नु त्वरे पुरात् ॥९०४॥

आक्षिप्य पृष्ठे तिष्ठन्त्या जायया सहितो व्रजन् । स चकार तुरंगस्थः संग्राममतिमानुषम् ॥९०५॥ 905

धारासारैः क्षणे तस्मिन्नकालजलदोज्झितैः । विपर्यस्तेव पृथिवी सर्वतः समलक्ष्यत ॥९०६॥

झांकारमारुतारब्धभूरिभेरीरवे रणे । आसारेण हरिद्वालीच्छाद्यमानो नृपात्मजः ॥९०७॥

तं क्षीयमाणपृतनं यान्तं हन्तुं समुद्यताः । कर्माणि प्राकृतानीव न चण्डकृतता जहुः ॥९०८॥

भग्नसेतुं पयोवेगैर्वितस्तासिन्धुसंगमम् । तत्रानिरंतरोर्म्यौघमवतीर्य स वाजिनः ॥९०९॥

अश्ववारैरकरोत्पत्न्या मज्जनं रिपुसंकटे । सिन्धुं प्रवृद्धामुत्तीर्य तुरंगोपि समन्वगात् ॥९१०॥ 910

द्विषां दृग्गोचरात्यातः स तमारुह्य वाजिनम् । दरदेशोन्मुखो वीरः प्रायाल्लहरवर्त्मना ॥९११॥

कन्दर्पहारपतिना सर्वतो रुद्धपद्धतिः । गिरीन्दुर्लङ्घ्य नाविक्षद्गिरिगुप्तां दरत्पुरीम् ॥९१२॥

दरदाभ्यर्थितं तत्र श्रीविद्याधर हिना । केचिन्निजाः परिजनाः शनकैस्तं प्रपेदिरे ॥९१३॥

श्रुत्वा स्वीकार्यमाणं च संरम्भे डामरादिभिः । प्रायुङ्क्त हर्षपन्नीमुदुपायांश्चकितोन्वहम् ॥९१४॥

तेषु बन्धेषु शीतर्तुं सोतिवाह्य दरत्पुरे । डामरैः प्रहितालापश्चैत्रे मार्गमवाप्तवान् ॥९१५॥ 915

उत्तीर्य संकटास्तिष्ठन्मार्गान्तः पटमण्डपे । अकस्मादभवत्प्राणी हिमानीहतजीवितः ॥९१६॥

यदुल्लासाय संरम्भो धीरैर्विस्तार्यते महान् । कृत्यं हिनस्ति तद्दैवमत्यल्पेनैव वस्तुना ॥९१७॥

उन्मीलनं तिग्मरुचिः प्रयत्नादेषां सहस्रेण करैः करोति ।

उन्मूलयत्येककरेण तानि पद्मानि धाता कुपितो द्विपेन ॥९१८॥

वैराज्यशङ्कया कंचित्कालं संकुचितं ततः । भूयः प्रमथतो लब्धं राज्यं हर्षमहीभुजः ॥९१९॥

राजशब्दस्तदा सेहे न कुमाराधिरोपणम् । अत्युद्धततया तस्मिन्नत्युत्सेकान्धराजसु ॥९२०॥ 920

सुशोभादायिनीर्भङ्गीः प्रावर्तयत मण्डले । निर्मत्सरो नरपतिः पुष्पर्तुरिव कानने ॥९२१॥

मुक्तकेशा निरुष्णीषा निष्कलाभरणाः पुरा । त्यक्त्वैकं महीपालमभवन्निह देहिनः ॥९२२॥

धम्मिल्लप्रथनाचार मदनः कम्पनापतिः । अयानन्तेष्वमात्येष्वविधाधोरुकधारणात् ॥९२३॥

---

९०२. 1) स्कन्द supplied by A_2 in space left by A_1.—2) Emended; A °नोद्यतम्. ९०४. 1) संहर supplied by A_2 in space left by A_1. ९०८. 1) Thus A; perhaps, to be read प्राकृतानीव. ९०९. 1) तत्रानिर supplied by A_2 in space left by A_1.—2) Thus corr. by A_2 from A_1 °तरम्भो°.—3) Thus corr. by A_2 from A_1 °तार्य. ९१०. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 °वापक°.—2) पत्न्या and स supplied by A_2 in space left by A_1. ९१३. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 दरदा°.—2) A_1 indicates a *lacuna*; C °धरशाहिना. ९१४. 1) प्रायुङ्क्त supplied by A_2 in space left by A_1. ९१६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 कुत्र°. ९१९. 1) प्रमथतो लब्धं राज्यं supplied by A_2 in space left by A_1.

अन्यभूपार्थिवक्रोधमविशेषेण मण्डले । तेन राज्योचितो वेषस्तत्र राज्ञा प्रवर्तितः ॥९२४॥ युग्मम् ॥

925 स केषांचिदमात्यानामाकल्पोज्ज्वलशोभिनाम् । निर्मत्सरः स्वदासीभिरारात्रिकमकारयत् ॥९२५॥

दाक्षिणात्याभवद्भङ्गिः प्रिया तस्य विलासिनः । कर्णाटानुगुणष्टङ्कस्ततस्तेन प्रवर्तितः ॥९२६॥

लम्बतालीदलाः स्थूलचन्दनस्थाससुन्दराः । रेजुर्जनास्तदास्थाने ताम्बूलीपोसिधेनवः ॥९२७॥

स्वर्णकेतकपत्राङ्कजूटलम्बोर्जितस्रजः । चटुलातिलकाश्लिष्टविलोलतिलकाङ्कुराः ॥९२८॥

अपाङ्गभोगयोर्बद्धसंधयोऽञ्जनरेखया । निर्नीरङ्गिककेशाग्रबद्धहेमोपवीतकाः ॥९२९॥

930 अधराम्बरपुच्छान्तैर्लम्बैश्चुम्बितभूतलाः । प्रच्छादितार्धदोर्लेखकञ्चुकाङ्कपयोधराः ॥९३०॥

कर्पूरोद्धूलनस्मेरा भ्रमन्त्यस्तारलभ्रुवः । मधुराभितपुंवेषां स्त्रणाङ्कुञ्चलवङ्कलाम् ॥९३१॥ चक्कलकम् ॥

अन्योपजीव्यतां प्रापुस्तस्यार्थित्वेन मार्गणाः । विश्वाप्यायकतां मेघाः प्रणयेनेव वारिधेः ॥९३२॥

प्रसादैस्त्यागिनस्तस्य राज्ञः कनकवर्षिणः । समस्ता गायकगणाः पार्थिवस्पर्धितां ययुः ॥९३३॥

विद्वच्चूडामणिर्भूभृत्पण्डितानलमण्डितान् । चकार युग्यतुरगच्छत्रादिप्रक्रियाभृतः ॥९३४॥

935 काश्मीरेभ्यो विनिर्यान्तं राज्ये कलशभूपतेः । विद्यापतिं यं कर्णाटश्चक्रे पर्माडिभूपतिः ॥९३५॥

प्रसर्पतः करटिभिः कर्णाटकटकान्तरे । राजाग्रे ददृशे तुङ्गं यस्यैवातपवारणम् ॥९३६॥

त्यागिनं हर्षदेवं स श्रुत्वा सुकविबान्धवम् । बिल्हणो वञ्चनां मेने विभूतिं तावतीमपि ॥९३७॥

सौवर्णामलसाराढ्यां राजधान्यो धरापतेः । सुबह्वभ्रंलिहगृहा भेजिरे भुवनाद्भुताः ॥९३८॥

तदीये नन्दनवने द्रुमेभ्यो नो व्यधुः स्थितिम् । त्यागिना निर्जितास्तेन केवलं कल्पपादपाः ॥९३९॥

940 विविधाभिरमुष्याम्बु विहंगमृगजातिभिः । तेन व्याप्तदिगाभोगं चक्रे पम्पाभिधं सरः ॥९४०॥

सोऽज्ञासीद्यावतीर्विद्यास्तासां नामापि निश्चितम् । वक्तुं नास्त्येव सामर्थ्यं व्यक्तं वाचस्पतेरपि ॥९४१॥

गीतमाकर्ण्यतेयापि तस्य वाग्गेयकारिणः । विपक्षैरपि पक्ष्माग्रलुठद्बाष्पोदबिन्दुभिः ॥९४२॥

स्वपतो दिनयामौ द्वौ सर्वकालं विलासिनः । हस्तस्थामस्य तस्यासीद्यामिनीषु प्रजागरः ॥९४३॥

तस्य दीपसहस्राङ्के स्थितस्यास्थानमण्डपे । विद्वद्गोष्ठीगीतनृत्तप्रस्तावेन क्षपा ययुः ॥९४४॥

945 कथान्ते शुश्रुवे तत्र पर्णचर्वणजः परम् । कान्ताधम्मिल्लशेफालीत्रुटिजन्मा च मर्मरः ॥९४५॥

वितानैः सपयोदेव साग्निकेव दीपकैः । हस्तदण्डैः सशम्पेव सधूमेवासिमण्डलैः ॥९४६॥

साप्सरा इव कान्ताभिः सनक्षत्रेव मन्त्रिभिः । सर्षिसंघेव विबुधैः सगन्धर्वेव गायनैः ॥९४७॥

निर्व्यसंकेतवसतिर्धनदस्य यमस्य च । एकं विहरणारण्यं दानस्य च भयस्य च ॥९४८॥

क्षपास्थानस्थितिस्तस्य राज्ञः शक्राधिकश्रियः । कस्य वाचस्पतेर्वाचा वक्तुं कार्त्स्न्येन शक्यते ॥९४९॥ चक्कलकम् ॥

950 रैक्मैश्च राजतैश्चासीद्व्यवहारस्तदा जनः । मण्डले विरलामुष्मिन्दीनारैस्ताम्रजैः पुनः ॥९५०॥

दण्डनायकतां प्राप्य सुजः सर्वोन्नतिं भजन् । तस्मिन्काले स्वभूलोमाधीचो मुष्टिपचः परम् ॥९५१॥

निजा जयवने सूर्यामूलके विजयेश्वरे । आख्यान्ति यस्य लुब्धस्य निर्व्ययस्थितयो मठाः ॥९५२॥

---

९२८. [1]) A₂ gloss मलारलम्बमालचूडाच्चटुलातिलको मतः. ९३१. [1]) Emended; A° पुंवेषा. ९३७. [1]) Thus corr. by A₂ from A₁ °रथे. ९३८. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ सौवर्णामल°.—[2]) राजधा supplied by A₂ in space left by A₁.

क्षुधितस्याशितानाथवतीनामार्तिनिवारणम् । दुस्स्पर्शं प्राप पापस्य राज्यलक्ष्मीः कृताञ्जलम् ॥९५३॥

नन्दिक्षेत्रे व्ययीकृत्य प्रत्यब्दं सप्त वासरान् । चम्पकः सफलां चक्रे सर्वकालार्जितां श्रियम् ॥९५४॥

कृष्णाजिनोभयमुखीमुख्यैर्दानैः क्ष्माभुजा । अदरिद्रीकृता विप्रा निःशेषार्तिविकर्शिनाम् ॥९५५॥ 955

राज्ञी वसन्तलेखाख्या शाहिवंश्याभिधाकरोत् । मठामहाराजगरे पुण्ये च त्रिपुरेश्वरे ॥९५६॥

माहेश्वर्यमयी काचिदियं ज्वालेव सोषधी । उदारव्यवहारं तु न तन्नाम्नं प्रपद्यते ॥९५७॥

अथ प्रवृद्धिं संप्राप्ताः दानकैर्नवमन्त्रिणः । पूर्वामात्यद्विषो राज्ञो मतिमोहं प्रचक्रिरे ॥९५८॥

कुण्ठार्ताङ्घ्रियुगः खिन्नो बहुपदं गृह्णाति धावन्नहिं भानुः पावकसहजभाग्यमतिपदं संचार्यतेनूरुणा ।
बध्यन्ते बलिनोपि यत्प्रभुबलैः सामर्थ्यहीनैश्च भ्राम्यन्ते परिपूर्णवृत्तय इदं दैवस्य लीलायितम् ॥९५९॥

स सर्वशास्त्राधिगमप्रौढः परिवृढो विशाम् । सम्मोहितमतिश्चक्रे वैधेयैरपि मन्त्रिभिः ॥९६०॥ 960

विपक्षस्य पितुर्वैरप्रतिकारविधित्सया । स राजधानीमाक्रम्यवादि निरलोठयत् ॥९६१॥

त्यागी तत्कोशसंभारं व्ययीकुर्वन्नितस्ततः । लुब्धस्य चाभिधां तस्य पापसेन इति व्यधात् ॥९६२॥

शुद्धान्ते शुद्धशीलानां ढौकितं मूढचेतसा । स्पष्टं षष्ट्यधिकं राज्ञा स्त्रीणां तेन शतत्रयम् ॥९६३॥

यादृशीस्तादृशीस्तत्र नारीर्विन्यस्यतानिशम् । नागृह्यन्त परं डोम्ब[1]जनंगमकुलाङ्गनाः ॥९६४॥

अत्रान्तरे पूर्यमाणो गूढं कोटपदातिभिः । पुनर्भुवनराजोभूल्लहरालम्भिलुब्धधीः ॥९६५॥ 965

स दर्पितपुरं प्राप्तः कन्दर्पद्वारनायकम् । श्रुत्वा योद्धुं विनिर्यातं ययौ भूयोप्यदृश्यताम् ॥९६६॥

तस्मिन्प्रसङ्गेपि नृपो दृप्यद्राजपुरीपतिः । संग्रामपालः केनापि हेतुना विक्रियां ययौ ॥९६७॥

कन्दर्पे कोटभृत्यानां भिन्नानां संप्रहीयते । कुध्यन्राजपुरीं राजा व्यसृजद्दण्डनायकम् ॥९६८॥

स महद्भिः समं सैन्यैर्गच्छन्लोहरवर्त्मना । अधीरः कोटकच्छेषु सार्धं मासं व्यलम्बत ॥९६९॥

प्रत्यासन्नाच्छुचेर्मासात्प्रतापाच्च विरोधिनाम् । त्रस्यतस्तस्य यात्रायां न संकल्पोप्यराजत ॥९७०॥ 970

अविशेषज्ञभावेन भर्तुस्तिष्ठन्निरुद्यमः । ततो जगाम कन्दर्प एवोपालम्भमात्रताम् ॥९७१॥

कृतप्रतिज्ञोनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्भार्दितः सोथ निःसामग्र्योप्यचाचलत् ॥९७२॥

निराहारस्य वसतः कन्दर्पस्याद्रिगह्वरे । षष्ठेह्न्यभूद्राजपुरी योजनेभ्यधिके स्थिता ॥९७३॥

अव्याहतः सोरिबलाद्विपक्षस्त्राणि पातयन् । कदलीपल्लवान्मृद्नन्वनं सिंह इवाविशत् ॥९७४॥

दण्डनायकसैन्येभ्यः परमेकस्तमन्वगात् । सेनानीः कुलराजाख्यो बुद्धराजकुलोद्भवः ॥९७५॥ 975

तं वाह्याल्यां राजपुर्या हतासंख्याहितं द्विषः । निहत्य शुक्लच्छत्राङ्कं कन्दर्पं मेनिरे हतम् ॥९७६॥

मध्याह्ने स तु कन्दर्पः स्वयं संप्राविशद्बली । राजधानीं राजपुर्या विंशाविंशैः समं भटैः ॥९७७॥

द्विषां त्रिंशत्सहस्राणि योधानामनिवर्तिनाम् । ररोध राजपुर्यग्रे तत्पदातिशतत्रयम् ॥९७८॥

काश्मीरिकाणां[1] निहतं रणे तत्र शतद्वयम् । चत्वारि तु शतान्युर्व्यां खशानामप्यशेरत ॥९७९॥

भग्ने रिपुबले दूरमसंख्येयैश्चिताग्निभिः । संस्कुर्वद्भिर्हतानासीद्रणो मृत्योर्महानसः ॥९८०॥ 980

तेनैव स्वाम्युपालम्भवेतालो रभसार्पितः । रणश्मशाने वीरेण शमितो मांसशोणितैः ॥९८१॥

९६४. 1) Emended; A डौम्ब°. ९७९. 1) Emended; A काश्मीरका°.

वाममाचावशेषेहि पुनरेवाथ संहताः । द्विषः परिभवोत्तमाः कन्दर्पं योद्धुमाययुः ॥९८२॥
ततस्तानथ नाराचान्निचिक्षेप स संयुगे । लिप्तानौषधितैलेन विद्धा यैः प्राज्वलन्द्विषः ॥९८३॥
आग्नेयं वैरयसायकमिति मूढा विशङ्किताः । ते दूरं प्रययुर्भीता निन्दन्तः पुनरागमम् ॥९८४॥
985 प्रगल्भभावः प्रतिभानमोजः प्रयोगचातुर्यमसंभ्रमश्च । महाशयानामतिसंकटेषु धैर्योपनद्धा न धियं जहाति ॥९८५॥
राजधान्यां प्रविष्टः स मानावस्तामिलाषिणि । भूयोप्यपश्यत्स छन्नां बाष्पालीं बहलैर्मलैः ॥९८६॥
योद्धुं पिपासुः शुश्राव प्राप्तं तं दण्डनायकम् । घोरां रणाटवीं दृष्ट्वा भयात्स्थगितसैनिकम् ॥९८७॥
स्वीयैर्दृष्टैः क्षतैः केचिद्दृप्यन्त्यधिकमाहवे । पारकीयैस्त्रसन्त्यन्ये कोन्तरं वेत्ति देहिनाम् ॥९८८॥
आनीतोथ विनिर्गत्य तेनैव स भये क्रुध्यन् । स्पर्धमानो यथाम्भोधौ मज्जन्हंसेन वायसः ॥९८९॥
990 रक्तप्रजं क्षीणसैन्यमभिन्नं बहुकोशवत् । परराष्ट्रं विशोदेत्रं स्ववीर्येणैव कोपरः ॥९९०॥
प्रणतात्करमादाय ततो राजपुरीपतेः । मासमात्रेण कन्दर्पः पुनः सं भुवमाययौ ॥९९१॥
प्रत्युद्गमादिसत्कारैः कृतपूजो महीभुजा । स दण्डनायकादीनां शिरःशूलावहोभवत् ॥९९२॥
परिहासपुरे पारिपाल्यं कुर्वन्कठोरधीः । कालगण्डाख्यया ख्यातिं निन्ये यस्तत्र पर्षदा ॥९९३॥
प्रभूतोत्कोचसंप्रीतसचिवप्रेरणस्पृशा । अपास्य वामनं राज्ञा पादाग्रादौ नियोजितः ॥९९४॥
995 आनन्दः स क्षणे तस्मिन्निच्छन्द्वाराधिकारिताम् । कन्दर्पद्वेषिणामासीन्मन्त्रिणामतिसंमतः ॥९९५॥
तस्येरितस्ततः पातुं लोहरं विभुताहितम् । मण्डलेश्वरतां दत्त्वा कन्दर्पं प्राहिणोन्नृपः ॥९९६॥
मन्त्रविक्रमसंपन्नः कुभृत्यैः स्वोदयेप्सुभिः । युक्त्या तया राजपशोः समीपात्सोपवाहितः ॥९९७॥
दूरस्थोयमिति प्रहाय निकटादेशान्तरं वाग्मिनं सूरिं बन्धुवियोगकृन्ननु वचोमुष्येति संत्यज्य च ।
भूरो राज्यमसौ हरेदिति तथा हित्वा विचारोज्झितो धूर्तप्रेरणयाबुधो नृपपशुर्नायाति नाशं चिरात् ॥९९८॥
अदर्शनात्तदत्रापि कन्दर्पप्रीतिराशयात् । राज्ञो जगाल कालेन सा मुष्टेरिव वालुका ॥९९९॥
1000 उत्कर्षं पुत्राचादाय चिकीर्षुर्लोहरेशताम् । कन्दर्पो वर्तत इति क्षितिपं मन्त्रिणोवदन् ॥१०००॥
तथेति नृपतिर्गृह्णन्बन्धुं हन्तुमथाशु तम् । ससैन्यं व्यसृजत्पार्श्वं टक्कं चासिधराभिधम् ॥१००१॥
तयोः संग्रामयोग्यौ तां लेखव्यत्ययाद्विदन् । विमुखश्चकितात्मा च कन्दर्पोभूद्यथा मुहुः ॥१००२॥
केलिद्यूतक्षणे हस्तं मृद्नन्सेवककंपुरः । आसीदसिधरस्तस्य बन्धुमभ्युद्यतस्तदा ॥१००३॥
ततः पाणिं विनिष्कृत्य सोङ्गुष्ठाग्रेण तस्करम् । अमूढ़ायेन निस्त्वक्कं छिन्नः पक्षीव सोगमत् ॥१००४॥
1005 अनन्तरज्ञो भूभृच्च तेनात्मा च नृपाश्रितः । विगर्हते स्म सिंहेन पट्टश्चैवमकथ्यत ॥१००५॥
नैवाशयो नरपतिः कुटुम्बं प्रहिणोतु मे । अर्पयित्वा ततः कोटं प्रयास्यामि दिगन्तरम् ॥१००६॥
आनीय दत्तांस्तैर्ज्ञातीनादाय द्रोहवर्जितः । स विमुक्ताधिकारोथ मन्त्री वाराणसीं ययौ ॥१००७॥
हत्वा गयायां सामन्तमेकमन्त्यं निवेश्य च । काश्मीरिकाणां चक्रे स भाटशुल्कनिवारणम् ॥१००८॥

---

९८२. 1) Emended; A °भवो सता:. ९९१. 1) Thus A; perhaps, to be read स्वभुवं. ९९४. 1) Thus A_1; A_2 वामनं. ९९८. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 सूरिरिव. १००१. 1) A_2 gloss बन्धिबर.—2) Thus A_2; A_1 टक्कि. १००२. 1) तां supplied by A_2 in space left by A_1. १००३. 1) Emended with C; A °त्सेवकस्पुर.—2) Emended; A बन्धुत्र°. १००४. 1) Doubtful emendation; A apparently निस्त्वचको; R G निस्त्वचकं. १००८. 1) Emended; A काश्मीरकाणां.

स हत्वा वीरसेनाख्यं ससैन्ये दुर्गमेध्वनि । पूर्वाशामध्यमीनां च व्यधान्निर्धूतकण्टकाम् ॥१००९॥

व्याघ्रं निहत्योमसख्यं वाराणस्यां निरस्यता । पूर्वा दिग्भूषिता तेन भट्टैः सुकृतकर्मठैः ॥१०१०॥ 1010

ते तन्निर्वासनादेव लब्धलक्षाः कुमन्त्रिणः । अन्योन्यासूयया जघ्नुरथ कार्याणि भूभुजः ॥१०११॥

स्वैराहारोदितगुरुमदाः शृङ्गकण्डूतिशान्त्यै दुर्वारेर्ष्याकलुषमतयो यत्र दुर्मन्त्रिमेषाः ।
घ्नन्त्यन्योन्यं भवति गणितैर्वासरैरेव कैश्चिन्मध्यस्थाणोरिव नरपतेस्तत्र सर्वाङ्गभङ्गः ॥१०१२॥

अतिक्रामति कालेथ पार्थिवं हन्तुमुद्यमम् । दुर्बुद्धिर्जातराज्येच्छस्तान्वाक्यैर्धम्मटोभजत् ॥१०१३॥

द्रोहापवादभागेव भवेद्राज्यमिदं पुनः । मामेव वैद्यापुत्रत्वादनर्हेस्मिन्नुपेष्यति ॥१०१४॥

इति संमन्त्र्य सुचिरं निहन्तुं पृथिवीभुजम् । प्रेरितो जयराजोभूत्तेनासरलचेतसा ॥१०१५॥युग्मम्॥ 1015

त्रिलावग्रामजान्क्षिप्त्वा तीक्ष्णान्द्रोहाय भूपतेः । सोवरोधवधूर्द्वित्रा विदधे मध्यपातिनीः ॥१०१६॥

क्रमात्सिद्ध्युन्मुखे तस्मिन्कार्ये राजपुरीं नृपः । दूत्याय व्यसृजज्जातु बहुमानेन धम्मटम् ॥१०१७॥

सहलमङ्गलगृहे सुदिनापेक्षया स्थितम् । तं सिद्धिभङ्गचकितो जयराजः समाययौ ॥१०१८॥

समर्थं मण्डपे गूढं तयोर्मन्त्रायमाणयोः । प्रयागानुचरः कश्चिद्भित्तिव्यवहितोशृणोत् ॥१०१९॥

तदावेदिततद्वार्तात्प्रयागात्सकथां ततः । बुद्ध्वा निवर्तयामास धम्मटं गमनान्नृपः ॥१०२०॥ 1020

कुलक्षयभयात्सिद्धंस्तत्प्रतीकारमन्थरः । स्वमेव केवलं रक्षन्नासीत्स चकितोन्वहम् ॥१०२१॥

असिद्धिं जयराजस्तु दृष्ट्वा दूतैः स्वसंमुखौ । शमालडामरौ वीरौ वागपाजाभिधौ व्यधात् ॥१०२२॥

स्वभृत्यैर्भेदनिर्यातैर्यियासुं तं निवेदितम् । श्रुत्वा क्षपायां क्षितिभृद्दिक्षु चिक्षेप रक्षिणः ॥१०२३॥

व्याजायायां वदन्सज्जः प्रातस्तान्वाक्यैरेव तम् । चतुष्कं पूजने धूर्तौ जयराजमुपानयत् ॥१०२४॥

राज्ञो दत्तार्गले धाम्नि स्थितस्य स्नानमण्डपम् । सह स भ्रातृपुत्रेण धम्मटेन ततोविशत् ॥१०२५॥ 1025

रक्षिणोथ बहिर्न्यस्य प्रयागः पार्थिवाज्ञया । जयराजं वधानेति नीचैर्धम्मटमभ्यधात् ॥१०२६॥

धम्मटे विश्वसच्छस्त्रं जयराजस्त्यजेद्ध्रुवम् । निर्देशेनामुना वेत्ति स्वमज्ञातं च धम्मटः ॥१०२७॥

द्वयोरेकस्य वा युद्धे तयोर्मृत्यौ हितं च नः । व्यक्तीकृतैक्ययोर्वापि वधो लोकेप्यगर्हितः ॥१०२८॥

इति निर्ध्यायतः शश्वदविरोधेन वेधसः । प्रज्ञास्य सत्यभाग्राज्ञो मन्त्रो गुप्ततमस्तथा ॥१०२९॥तिलकम्॥

नावुद्ध मां ध्रुवं राजा तान्वाक्यैरिति विश्वसन् । जयराजमुपागत्य ततो धाष्टर्याद्वचोब्रवीत् ॥१०३०॥ 1030

अप्रसन्नस्त्वयि नृपो यद्द्रोहोसि निश्चयात् । तत्त्वयाशु विभुज्यार्थमसिधेनुः समर्प्यताम् ॥१०३१॥

दैवेन वा मोहितः स तद्विश्वासेन नात्यजत् । आक्षिप्यमाणः शस्त्रास्त्रकोविदः शस्त्रमन्ववत् ॥१०३२॥

वैक्लव्यदर्शनात्स्वेर्ष्यैसतः स परुषां गिरम् । तन्वत्रपीभट्टश्लाघ्यस्तं जगाद्रज्जकात्मजः ॥१०३३॥

न त्वं निःसत्त्व कल्याया जातः कलशभूभुजा । आसीज्जनयिता नूनं क्लीबो यः कश्चिदेव ते ॥१०३४॥

निशायां पैषचर्याणां परिणाममजानता । तेनेत्युक्तः स शीताम्बुसिक्तक्षमोपमोभवत् ॥१०३५॥युगलकम्॥ 1035

द्रोहोद्यन्तं पृच्छ्यमानो धीरस्तन्मध्यपातिनम् । यातनाक्लेशितोप्यूचे स्वमेव न तु धम्मटम् ॥१०३६॥

१००९. [1]) च has been erased by A_1. १०१२. [1]) Thus A_1; corr. by later hand दुर्मन्त्रिवेषाः. १०१४. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 वैवर्य°. १०१८. [1]) Thus corr. by later hand from A_1 स्थितिम्. १०२४. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 पूर्जने; A_2 in margin भोजने. १०२९. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 प्रावन.

विषघ्नमन्त्रवीर्येण मोघीकृतविषाशनः । रज्ज्वा निपीड्य ग्रीवायां ततो निशि निपादितः ॥१०३७॥
अल्पकेन प्रतीहर्त्रा शिरश्छित्त्वोज्झितं ययौ । भट्टारनड्वलातीर्थे तद्वपुर्मत्स्यभोज्यताम् ॥१०३८॥
तमेकसप्तते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । वधं गम्भीरहृदयो धम्मटस्याप्यचिन्तयत् ॥१०३९॥
1040 आदिदेशाथ तत्सिद्ध्यै रहः शस्त्रभृतां वरम् । शूरं कलशराजाख्यं ठक्कुरं लोहराभवम् ॥१०४०॥
प्रहिणोति यदा दूतं प्रयागस्ते तदा त्वया । संपाद्यमेतदित्यूचे तं चोपचितसत्क्रियम् ॥१०४१॥
असिद्धिभीत्या स्वं दूतं स प्रहिण्वन्प्रयागकः । संमन्त्र्य क्रियतामेतदित्यूचे कुपितो नृपम् ॥१०४२॥
राज्ञि मन्त्र्यमाणेथ पञ्चानीयान्यमन्त्रिणः[1] । वामनः सार्गले द्वारे स्वच्छदेहोब्रवीदिदम् ॥१०४३॥
मन्त्रश्च मन्त्रिणश्चैते न यावन्निःसृता बहिः । तावत्क्रियेत चेदेतन्न भद्राणि दरिद्रति ॥१०४४॥
1045 राजाज्ञया प्रयागेन[1] ततो दूते विसर्जिते । तीक्ष्णः कलशराजाख्यस्तनयाभ्यां सहाययौ ॥१०४५॥
तस्मिन्प्रसङ्गे तान्वाग्भिः श्येनस्य हरतातपम् । राजधान्यन्तरेवासीद्द्वित्रैरनुचरैः समम् ॥१०४६॥
पुरः कलशराजं तं दृष्ट्वा पश्चाच्च तत्सुतौ । यावत्साशङ्कमाचष्टौ[1] तावद्भृत्यैर्निजैर्जहे ॥१०४७॥
शक्तोपि धम्मटः कर्तुं कृपाणीमिति वादिनम्[1] । हन्तुं कलशराजं तु यावच्छस्त्रे व्यधात्करम् ॥१०४८॥
तावत्तेनाग्रतः पश्चात्तत्सुताभ्यां कृताहतिः । आसनात्तुमुलस्यैव क्षिप्रं प्राणैरमुच्यत ॥१०४९॥
1050 मुमूर्षुणा क्षतस्तेन ज्यायान्कलशराजजः । विषमायुधवैगुण्यादाभीक्ष्णक्षणितोभवत् ॥१०५०॥
तस्य त्वभाग्ययोगेन तेष्वेवाहःसु शस्त्रिणः । निजा कृपाणी[1] तुत्रोट तेनाभग्नायुधोभवत् ॥१०५१॥
निहत्य पातितः पृष्ठात्स तैर्व्याधैरिवाण्डजः । शुनां ग्रासाय संत्यक्तः श्वपाकैः पार्थिवाज्ञया ॥१०५२॥
राज्ञा तन्वङ्गनप्तारौ स्वयं रल्हणमल्हणौ । आगत्य प्राङ्गणे त्यक्तकृपाणौ परिरक्षितौ ॥१०५३॥
हत्वास्कन्दास्तु[1] टुक्काद्याः संरम्भेण युयुत्सवः । माययोदयसिंहेन दाम्भिकेनैत्य वञ्चिताः ॥१०५४॥
1055 यूयं पुत्रा ममेत्युक्तवतस्ते धार्मिकस्य यत् । प्रत्ययात्तस्य शस्त्राणि तत्यजुर्जीवितेच्छवः ॥१०५५॥
राज्ञो विशुद्धिः क्रियतां पार्श्वमेत्येति तद्वचः । तैः समागत्य जगृहे मार्गो राजगृहान्प्रति ॥१०५६॥
तन्वङ्गजगुल्लोच्छिष्टैर्बाल एव विवर्धितः । टुक्कं ततो विहस्यैवं स्वच्छन्नमाहकोवदत् ॥१०५७॥
तन्वङ्गनप्तर्यत्पूर्वं[1] जयराजमभाषथाः । न त्वं निःसत्त्व कल्याया इति तद्विस्मृतं तव ॥१०५८॥
स ते तादृश एवायं वर्तते संकटः क्षणः । किं धैर्यावसरे मूढ वैक्लव्यमवलम्बसे ॥१०५९॥
1060 तस्माज्जातोसि नियतं मत्पित्रोच्छिष्टमुष्टिना । अहं तु तेन वीरेण त्वत्पित्रा कीर्तिभागिना ॥१०६०॥
इत्युक्त्वा स रणे गृह्णन्खड्गधाराजलाञ्जलम् । पपात जन्ममालिन्यं मानी प्रक्षालयन्निव ॥ १०६१ ॥
नृपान्तिकं प्रयास्याम इति निश्चयतस्ततः । टुक्कादीन्राजपुरुषाः कारागारे निचिक्षिपुः ॥ १०६२ ॥
ते यौवनभरोन्मत्ता द्रुमा वासन्तिका इव । प्रत्यभासन्त कारुण्याद्रक्षणीयाः क्षमाभुजः ॥ १०६३ ॥
टक्कस्तु बिम्बियो नाम पापः संप्रेक्ष्य भूभुजम् । न्यजिघ्नत्तान्ग्रीवासु निशि पाशान्निवेशयन् ॥१०६४॥
1065 टुक्को विजयराजश्च बुल्लो गुल्लश्च तेलुवन् । तन्वङ्गपौत्राश्चत्वारो हता वध्यमहीतले ॥ १०६५ ॥

१०४३. [1]) Emended; A मन्त्रित°. १०४५. [1]) A here and elsewhere प्रयागेण. १०४७. [1]) Emended; A ° स्साशङ्कमा° १०४८. [1]) Thus A; perhaps, to be emended कृपाणीमसिवादिनीम्. १०५१. [1]) कृपा supplied by A_2 in space left by A_1. १०५४. [1]) Emended; A °स्कन्दाशास्तु. १०५८. [1]) Emended; A °नप्ती वत्पूर्वं.

इमानामपि सौन्दर्यं येषामद्यापि वर्ण्यते । कथान्तरे वयोवृद्धैर्मदाघूर्णन्त्युपर्युदिनैः ॥१०६६॥

सततभ्यस्तताम्बूलैः कलैस्तद्दशनाङ्कुरैः । कीर्णशोणाश्ममालेव सुचिरं बभ्रुभूरभूत् ॥१०६७॥

वृद्धिमानीतयो राज्ञाप्युत्कर्षापत्ययोस्ततः । ज्यायान्प्रमिम्ये डोम्बाख्यो गूढदण्डैः कुलच्छिदा ॥१०६८॥

स्फुलिङ्गमिव संभाव्य तेजोविस्फूर्जितं शिशुम् । जघान जयमल्लं च तद्द्विजयमल्लजम् ॥१०६९॥

गोमृन्स्वगोत्रजान्हत्वा भोक्तुमेकस्य कस्यचित् । कुर्वन्ति दैवोपहता राज्यं निष्कण्टकं नृपाः ॥१०७०॥ 1070

संरूढं मधुगोलमुद्यविटपव्यूहावलीगह्वरे मूढः कर्तुमकृष्णहार्यमभितः कस्यापि भव्यात्मनः ।
दैवप्रेरणया प्रकम्पविवशः वज्रप्रहारैर्दृढं नद्दोर्मूर्ध्नमधुपाविलस्य शमयत्यथस्थपृथ्वीधरः ॥१०७१॥

ज्ञातिद्रोहमहापाप्मनष्टधीरथ पार्थिवः । डिम्बानामप्यसंभाव्याममज्जद्दिष्टभोज्यताम् ॥१०७२॥

वामनस्यात्मजः क्षेमस्तं जानञ्जनकद्विपम् । प्रैरयत्कलशाशस्थकक्षहेमनिबर्हणे ॥१०७३॥

तामिच्छामद्विजनस्तस्य भक्तो युक्त्या प्रयागकः । धावतः प्रपातेच्छां धीरो यन्तेव दन्तिनः ॥१०७४॥

अनिशं नष्टचेष्टानां शवानामिव भूभुजाम् । अन्तःप्रवेशकुशलो यो वेताल इवाभवत् ॥१०७५॥ 1075

भ्रष्टा हलधरस्याथ विटो लोष्टधराभिधः । जगाद निर्जने जातु राजानं रञ्जनेच्छया ॥१०७६॥ युग्मम्॥

ह्रियतां धामहेमादि कलशेश्वरसंभवम् । तत्पाषाणाश्मभिः सेतुं वितस्तायां करोमि ते ॥१०७७॥

आलेख्यं गगने लिखामि बिसिनीसूत्रैर्वयाम्यम्बरं स्वप्नालोकितमानयामि कनकं बध्नामि वर्ष्म हिमैः ।
इत्याद्युक्तमपि स्फुटं जडमतिर्जानाति सत्यं नृपो यस्तादृक्कृपया न वक्ति स गतव्रीडैः परं वञ्च्यते ॥१०७८॥

निषिषेध चिकीर्षां तु प्रयागस्तामपि प्रभोः । सदुपस्थायिकोपथ्याभ्यर्थनामिव रोगिणः ॥१०७९॥

अथ लोष्टधरो हास्यावसरे जातु भूपतिम् । बद्धस्य मोक्षो देवस्य क्रियतामित्यभाषत ॥१०८०॥ 1080

स्मित्वा किमेतदित्युक्तवन्तं तं स व्यजिज्ञपत् । उदभाण्डपुरे – –[1] भीमशाहिरभूत्पुरा[2] ॥१०८१॥

विरोधात्पारिपथ्यानां[1] तत्कृतो भीमकेशवः । राज्ये कलशदेवस्य बद्धहारोऽभवच्चिरम् ॥१०८२॥

तैः शान्तवैरैर्विदधे यदाथ विवृतारतिः । चौरापहृतदुर्वर्णकवचो ददृशे तदा ॥१०८३॥

भूयोऽपि चक्रे तद्रीत्या कोशसामग्र्यभागिति । ततः प्रभृत्यथ बद्धद्वारारिः स्फुटम् ॥१०८४॥

आहीयतां तदीयस्तत्कोशचौरभयावहः[1] । सोऽपि बन्धाद्विमुक्तोऽस्तु पुष्पदीपादिभोगभाक् ॥१०८५॥ 1085

इति संप्रेरितस्तेन तथा चक्रे स भूपतिः । कोशं ततः प्रपेदे च मणिस्वर्णादिनिर्भरम् ॥१०८६॥

अचिन्तयच्च यद्येदृग्वस्तु[1] भून्यस्तरास्पदे । कीदृक्काञ्चपरेषु[2] स्यादाद्येषु सुरवेश्मसु ॥१०८७॥

कृतप्रायः स तत्रस्थैः पारिपथ्यैस्ततो नृपः । निष्क्रयं स्वधभारोद्धिहारणेन प्रदापितः ॥१०८८॥

क्रमेण सेनानानाकृत्व्ययव्यसनशालिनः । सुरार्थहरणे[1] स्वा धीः संभावनया तथा ॥१०८९॥

पूर्वराजार्पितान्कोशांस्ततः स भुवनाद्भुतान् । सर्वगीर्वाणवेश्मभ्यो लुब्धबुद्धिरपाहरत् ॥१०९०॥ 1090

१०६७. [1]) Thus A1; altered by later hand into °शोणाश्म°. १०६८. [1]) Emended; A प्रमिम्ये. १०७०. [1]) Emended; A गोमृ°. १०७१. [1]) Emended; A नद्दोर्मू°. १०७३. [1]) Emended; A जान जनक°.—[2]) त supplied by A2. १०८१. [1]) Two *aksharas* are wanting; A does not indicate the *lacuna*.—[2]) Emended; A भीमशाहिर°. Cf. vi. 178. १०८२. [1]) Doubtful emendation; A °त्यरिपत्याना. Cf. vii. 1088. १०८५. [1]) Emended; A °त्कोशचौर°. १०८७. [1]) Emended; A यद्येदृस्तु.—[2]) Emended with C; A कीदृक्कुला°. १०८९. [1]) Thus A; G C सुराकुहरणे.

रत्नेषु कोशेष्वानेतुं देवानां प्रतिमा अपि । चकारोदयराजाख्यं देवोत्पाटननायकम् ॥१०९१॥
वदनेषु स नग्नाटैः शीर्णघ्राणाङ्घ्रिपाणिभिः । मूर्तिनाशाय देवानां शकृन्मूत्राण्यपातयत् ॥१०९२॥
स्वर्णरूप्यादिघटिता गीर्वाणाकृतयोलुठन् । अध्वस्विन्धनखण्डाल्य इव सावस्करेष्वपि ॥१०९३॥
विबुधप्रतिमाश्चक्रुराकृष्टा गुल्फदामभिः । थूत्कारकुसुमच्छन्ना भ्रमन्नग्नाटकादयः ॥१०९४॥
1095 ग्रामे पुरेथ नगरे प्रासादो न स कश्चन । हर्षराजतुरुष्केण न यो निष्प्रतिमीकृतः ॥१०९५॥
तस्य देवावधृष्यौ द्वौ परमास्तां प्रभाविनौ । नगरे श्रीरणस्वामी मार्तण्डः पत्तनेष्विव ॥१०९६॥
द्वौ महाप्रतिमामध्याद्बुद्धबिम्बाववक्षताम् । दानप्रसङ्गे यं जातु याचित्वा त्यागिनं नृपम् ॥१०९७॥
परिहासपुरे जन्ममेदिन्यां कनकाभिधः । गायनः कुशलश्रीश्च श्रमणो नगरान्तरे ॥१०९८॥
अधिगतवतां लोके विश्वाद्भुतामपि संपदं न खलु विरतिर्दुष्कर्मभ्यो धनार्जनकाङ्क्षिणाम् ।
किमपि कमलावाप्त्यै पद्माकरोद्धृतिपातकं भजति कमलालीलावासो भवन्नपि हि द्विपः ॥१०९९॥
1100 पैतामहेन पित्र्येण तथा राज्यचिकीर्षया । लोहरादाहृतार्थस्य कोशेनोत्कर्षभूपतेः ॥११००॥
मुक्तोपि पूर्वराजार्थं देवीकोशेभ्यो जहार यः । ऐच्छद्धनार्जनं हा धिक्सोपि वात्सल्यपीडया ॥११०१॥युग्मम्॥
तदाशामात्रमादाय सचिवैरथ पापिभिः । ते ते नवनवायासनामाङ्का नायकाः कृताः ॥११०२॥
कालानुवृत्तिप्रवतां धिग्व्याजोपजीविनाम् । यत्र मन्त्री वयःस्थः सन्सदाचारोपि गौरकः ॥११०३॥
सर्वदेवगृहग्रामसर्वस्वापहृतिक्षमम् । स्वीचकाराशया भर्तुरर्थनायकतामपि ॥११०४॥ युग्मम् ॥
1105 पार्षदः समरस्वामिदेवागारे सहेलकः । भ्राता विजयमल्लस्य यो राज्ञो द्वेष्यतां ययौ ॥११०५॥
द्विगुणोत्पत्तिदानेन सोर्थनायकतां गतः । लब्धावकाशो राजाग्रे क्रमेणासीन्महत्तमः ॥११०६॥
किमन्यद्धरता तेन सर्वार्थान्सर्वनायकैः । व्यधीयत धनावाप्त्यै पुरीशस्यापि नायकः ॥११०७॥
श्रीगर्भपदपर्यायच्छत्रजाद्यप्रभावतः । तथार्जितस्य कोशस्य सोनुरूपव्ययोभवत् ॥११०८॥
मृगीदृशां दुर्लभतां हयानां श्वासान्विटानां कुवचःसहत्वम् ।
वैतालिकानां च विकत्थनत्वं क्रेतुं क्षितीशाः क्षपयन्ति लक्ष्मीम् ॥११०९॥
कोपप्रसादैर्दयिताजनस्य हयादिवृत्तान्तगवेषणेन ।
1110 भृत्यानुवृत्त्या मृगयाकथाभी राज्ञां शिशूनामिव याति कालः ॥१११०॥
विलासहासासनयानदानपानाशनाद्या असतीः सतीर्वा ।
छायेव चेष्टाः क्षितिपालवर्गः परानुकारेण करोति सर्वाः ॥११११॥
अमानुषत्वं पुरुषाधिराजा विटस्तवैः स्वस्य विचिन्त्य सत्यम् ।
तृतीयमक्ष्यभ्यधिकं भुजौ वा ममेति मत्वा न विदन्ति मृत्युम् ॥१११२॥
निशासु येषां प्रभवन्ति दारा दिनेष्वमात्या नियताधिकाराः ।
अहो भ्रमः स्वस्य यदत्र तेपि विदन्ति भूपा प्रभविष्णुभावम् ॥१११३॥

१०९१. [1]) Emended with R C; A °त्पाटनायकम्. १०९३. [1]) Emended; A °रूप्या°. १०९४. [1]) Thus corr. by later hand from A₁ हसन°. ११००. [1]) Emended; A °भूपतिः. ११०५. [1]) Emended; A च हेलकः. Cf. vii. 1170, 1319, 1358, 1359.

स्वादूचितं स्वादुतयैव भुङ्क्ते थूत्कृत्य मुञ्चत्यपि थूत्कृतानि ।
पिपासितस्यासमुत्थितकस्मात्तूष्णीं भूय कालश्च समाप्तभावः ॥११११४॥
ज्ञातमित्यादि यत्किंचिल्लिखितिपानां कटाक्षितम् । तत्सर्वं हर्षदेवस्य आज्ञेन लघुतां ययौ ॥१११५॥ 1115
तुष्टः पटहवाद्येन डयातोद्यविदे ददौ । भीमनायकनाम्ने स करिणं करिणीशतम् ॥१११६॥
स्वशिष्यस्तेन नत्यासीद्गायनः कनकोथ सः । चम्पकावरजः खेदाद्गीताभ्यासकृतोद्यमः ॥१११७॥
प्रसादीकृतमस्मै च खेदच्छेदनमिच्छता । तेन काञ्चनदीनारलक्षमक्षतचेतसा ॥१११८॥
कर्णाटभर्तुः पर्माण्डेः सुन्दरीं चन्दलाभिधाम् । आलेख्यलिखितां वीक्ष्य सोभूत्पुष्पायुधक्षतः ॥१११९॥
उत्तेजयन्ति संवर्ये हास्ये जडमतीन्विटाः । सारमेयानिवाजस्रं प्रोत्साह्य प्राकृताशयाः ॥११२०॥ 1120
स विटोद्वेजितो नीलवपथक्रे सभान्तरे । प्रतिज्ञां चन्दलाप्राप्त्यै पर्माण्डेश्च विलोडने ॥११२१॥
कृत्वापश्चिमकर्पूरपरित्यागं प्रतिज्ञया । तं च स्तुतिमिषादेवं जहसुः कविचारणाः ॥११२२॥
आचार्यचविशेषणः परिगतस्त्वं दाक्षिणात्योऽभवो गन्धाद्यप्यवधारितं ससुन ते कर्पूरकोले करे ।
पक्कं वेद्मि दमद्य हर्षनृपतेस्तत्कल्पयोपायनं नो चेन्निष्ठुर नालिकेरकुहरे संभस्य मुग्धमन्यतः ॥११२३॥
आ कर्णाटवसुंधराधवधावा चन्दलालिङ्गनादा कल्याणपुरप्रवेशनविधेरा पिम्मलादर्शनात् ।
आ राजाश्रयकाननान्तवसुधापारर्द्धिकौतूहलाद्वेगेन प्रतिविद्धमिद्धमहसा पोतासंसर्वगम् ॥११२४॥
विटः प्रसाद्य नृपतिं मदनः कम्पनापतिः । महत्तरत्वं जग्राह तस्याभिसार्पिताकृते ॥११२५॥ 1125
वस्त्रालंकारनिर्वाहकृतेमुष्याश्च वेतनम् । नित्यमाहृत भूपालात्पायमीर्ष्याप्रशमाय च ॥११२६॥
विदत्वे निस्त्रपत्वे च मदनस्य कथाक्रमः । मौग्ध्ये पारिप्लवत्वे च नृपस्य निकषोऽभवत् ॥११२७॥
मातेयं चम्पिका नाकात्समानीतेति वादिभिः । संदर्श्य जरतीं नारीं मुषितः सोपरैर्विटैः ॥११२८॥
दासीश्च देवता एता इत्युक्त्वान्यैः प्रवेशिताः । उपर्तिं च श्रियं चौज्झत्क्षणमप्सरसे जनैः ॥११२९॥
दास्यो मदनसंलापमन्त्राद्युद्वेगकारिभिः । अध्यापिता विटैस्तस्य मतिमोहं प्रचक्रिरे ॥११३०॥ 1130
ताभ्यः काभिरपि क्ष्माभृत्सुरतं समयोचितम् । वाञ्छन्तीभिः कृतः स्वाङ्गस्पर्शाद्राग्योदयोज्झितः ॥११३१॥
आयुष्कामाय भूयांसं कालं जीवितकाङ्क्षिणे । आयुर्वर्षशतान्यस्मै ता मूढमतये ददुः ॥११३२॥
डोम्बेन पिण्डसिद्ध्यर्थी केनाप्येतद्रसायनम् । पिण्डसिद्धिकृदित्युक्त्वा पेयं किमपि पायितः ॥११३३॥
किं तस्य कथितैरन्यैर्मौग्ध्यैर्यो याचितो विटैः । म्रियमाणादिव धनादायुषोऽपि व्ययं व्यधात् ॥११३४॥
बलरूपेच्छुरपरानुपायान्यानसेवत । कथयेत्कः सदाचारस्तागतोऽपि त्रपावहान् ॥११३५॥ 1135
स एवमन्धतामिस्रे निक्षिप्तः शाश्वतीः समाः । मुग्धबुद्धिः स्वजाड्येन दुर्नीतैश्च कुमन्त्रिभिः ॥११३६॥
मेघवाहनमुख्यानां कृत्ये लोकोत्तरे यथा । सम्यक्त्वात्पार्थिवः केचित्संदिहान्दोलिताशयाः ॥११३७॥
तथास्मिन्नपि दुष्कृत्ये वर्ण्यमानेऽद्भुतावहे । भविष्यतीव कालेन नूनमप्रत्ययो जनः ॥ ११३८ ॥
राज्ये बहुफले तावद्दुर्नीत्योपहतोऽप्यभूत् । आयुःशेषेण न वशो स रन्ध्रान्वेषिणां द्विषाम् ॥११३९॥

११२८. [1]) Emended; A वञ्चिका. Cf. vii. 319. ११३६. [1]) Emended; A °नामवे.—[2]) Emended; A स्वजात्येन; C स्वजाड्येन.

1140 नर्तकीः शिक्षयन्नाशागुल्याद्याभिनयं स्वयम् । तिष्ठन्दीपोज्ज्वले धाम्नि दूरात्केनापि शत्रुणा ॥११४०॥

क्षिप्तेषुरपि नाभूद्यद्विहतो भणितोऽथ वा । फलं तस्यायुःशेषस्य प्रजानां सुकृतस्य वा ॥११४१॥

कश्चिदेवाथ शुद्धान्ते पातयन्तो महीपतेः । सर्वाशुद्धिनिधेः प्रादुरासीद्वारिचविभ्रमः ॥११४२॥

ते युवानो मदोन्मत्तास्ताः स्त्रियो यौवनोन्मदाः । नाशाय हर्षदेवस्य तस्मिन्नेवाभवन्क्षणे ॥११४३॥

निगृहीतास्तेन रोषात्सजाराः काश्चन स्त्रियः । काश्चित्स्वाकृष्य शुद्धान्ताज्जारैर्नीता दिगन्तरम् ॥११४४॥

1145 स्वेन दौःशील्यदोषेण सर्व एव विशङ्किताः । भृत्यास्तस्याशुभान्यैच्छन्नयतन्त च शान्तये ॥११४५॥

तस्यापि शीलवैकल्यं तावत्सर्वत्र पप्रथे । यावत्कलशभूपालात्संजातस्योपपद्यते ॥११४६॥

शैशवे वर्धितो याभिरङ्कमादाय मातृभिः । सोऽङ्कमारोप्य ता एव चुम्बन्संबुभुजेऽनिशम् ॥११४७॥

संभोगं भगिनीवर्गे कुर्वता दुर्मचोरुचा । निगृहीता च भुक्ता च नागा पुत्री पितृस्वसुः ॥११४८॥

स तुरुष्कशताधीशाननिशं पोषयन्धनैः । निधनावधि दुर्बुद्धिर्बुभुजे ग्राम्यसूकरान् ॥११४९॥

1150 अथ सेवाभिसारेण कदापि कुपितो नृपः । स मन्दबुद्धिरास्कन्दमदाद्राजपुरीं प्रति ॥११५०॥

विलोक्य सैन्यसामग्रीमनन्यसदृशीं पथि । त्रैलोक्याक्रान्तिसामर्थ्यं पार्थिवैस्तस्य शङ्कितम् ॥११५१॥

स तु पृथ्वीगिरिं दुर्गं दृष्ट्वा तद्ग्रहणोद्यतः । अप्रविष्टो राजपुरीं तन्मूले समुपाविशत् ॥११५२॥

मासमभ्यधिकं तेन तस्थुषा परिपीडिताः । प्रक्षीणाम्बादिसंभारा बभूवुर्दुर्गरक्षिणः ॥११५३॥

त्रातुं संग्रामपालस्तानूरीचक्रे धरापतिः । कियन्तं न करं भीतः कियतीर्न च संविधाः ॥११५४॥

1155 उपोढदार्ढ्ये नृपतौ स तदप्रतिगृह्णति । लुब्धमुत्कोचदानेन स्वीचक्रे दण्डनायकम् ॥११५५॥

अमन्यमाने[1] नृपतौ व्यावृत्तिं प्रेरिता रहः । प्रवासवेतनं भूरि मार्गितुं तेन शस्त्रिणः ॥११५६॥

तैः प्राये प्राकृतप्रायैः कृते सोल्लुण्ठभाषितैः । राज्ञो दूरस्थकोशस्य कटकः क्षोभमाययौ ॥११५७॥

स तत्समर्थनां यावच्चक्रे तावद्विभीषिकाम् । तुरुष्कास्कन्दजामन्यां प्रददौ दण्डनायकः ॥११५८॥

अथाल्पधैर्यो नृपतिरुत्थाप्य कटकं ययौ । कृत्स्नां च कोशसामग्रीं तत्याजाध्वसु साध्वसात् ॥११५९॥

1160 अपरीक्ष्यादृतो भृत्यः स्वामिनामतिसंकटे । करोति व्यसनापातमजास्योऽसिरिवाहवे ॥११६०॥

तेन स्वयमयोग्येन योग्यानन्याननिच्छता । कलङ्किता नरेन्द्रश्रीः क्षुद्राश्वेनेव मन्दुरा ॥११६१॥

ततः प्रभृति निर्वाणप्रतापस्य महीपतेः । प्रतापचक्रवर्त्याख्या सर्वतो म्लानिमाययौ ॥११६२॥

म्लानाननो न यत्सिद्धं स्वेन भृत्यैस्तथाखिलैः । तत्कर्म कृतवन्तं स कन्दर्पं बह्वमन्यत ॥११६३॥

आनिनीषोश्च तं तस्य जडस्याकृत भूपतेः । दण्डनायक एवेच्छाच्छेदं पैशुनकर्मणा ॥११६४॥

1165 ज्ञातद्रोहोऽथ नृपतिरबध्नाद्दण्डनायकम् । प्रातिपस्यानुरोधेन न क्रुधा न्यग्रहीत्पुनः[1] ॥११६५॥

दुर्गे[1] संदिग्धजीवोऽपि निवसन्संचिकाय सः । लुब्धस्ताम्बूलवस्त्रादि प्रहितं भृत्यबान्धवैः ॥११६६॥

आत्मनः सर्वनाशाय संजातं दैवमोहितः । वधार्हं प्रत्युत पुनर्निन्ये तं स्वपदं नृपः ॥११६७॥

तं विड्डाभ्रातृभिर्भूयो राजानमुदतेजयन् । घोषयात्राजितं स्तोत्रैः कर्णाद्या इव कौरवम् ॥११६८॥

११४२. [1]) Emended; A सर्वशुद्धिनिधेः. ११५६. [1]) Emended, A प्रमन्यमाने. ११६५. [1]) Emended; A न्यवृती°. ११६६. [1]) Conjectural reading; A दुर्गे.

भावी भावपराजितः प्रतिभटं गालीभिरत्याक्षिपन्योषिन्नष्टसतीव्रता कुकलहैरुद्वेजयन्ती पतिम् ।
कायस्थश्च हताखिलार्थमहिमा कृच्छ्रे नृपं पातयन्स्वस्यासन्नपराभवस्य कुरुते भूयः समुत्तम्भनम् ॥११६९॥
भुक्तदेयधनो बिभ्यत्तं सहेलमहत्तमः । सर्वोपतिं दुर्व्यसने प्रेरयन्स्वार्थपण्डितः ॥११७०॥ 1170
बन्धुमन्विष्य दरदां लवन्यैः सह लाहरैः । दुर्गपाताभिधं दुर्गं ग्रहीतुं तमचूचुदत् ॥११७१॥
तस्मि लक्ष्मनचन्द्राख्ये पुरा गोप्तरि डामरे । जनकद्वारपतिना हतेनन्तनृपाज्ञया ॥११७२॥
प्रायोपविष्टया द्वारे तत्पत्न्यापि समर्पितम् । कलशक्ष्माभुजा क्रमोपेक्षं प्राप दरन्नृपः ॥११७३॥
तद्बलाहारदैः क्रान्तानन्तग्रामेत्र मण्डले । राज्ञा च मन्त्रिणा चाथ बभूव स्वीकृतोद्यमः ॥११७४॥
निर्ह्रदे¹ तत्र गोभूणां वृत्तये संभृतं हिमम् । अवग्रहेण तत्तस्मिन्क्षणे निःशेषतां ययौ ॥११७५॥ 1175
चारैस्तद्रन्ध्रमालक्ष्य तद्वधाय महत्तमः । अभीक्ष्णं प्रेरयन्क्ष्मापं स च तत्रोद्यमं व्यधात् ॥११७६॥
वासगण्डं¹ तदुद्योगे प्रतिष्ठासुं नृपाज्ञया । चम्पको द्वारकार्यस्थमभिसंधातुमैहत ॥११७७॥
द्वारं निर्याय भूपेन प्रापितो मण्डलेशताम् । सर्वैः सहाभजद्द्वारं स हि द्वाराधिकारिभिः ॥११७८॥
विस्रम्भितोपि¹ कटके तेन द्वारपतिस्ततः । तीर्त्वा मधुमतीं सिन्धुं सैन्यैर्दुर्गमवेष्टयत् ॥११७९॥
समस्तानपि सामन्तान्प्रहिण्वन्सर्वतः स्वयम् । एकप्रयाणान्तरितः कोटेपि न्यवसन्नृपः ॥११८०॥ 1180
त्यजद्भिर्गण्डशैलादि दुर्गसंश्रयदुर्जयैः । काश्मीरिकाः¹ सह दरत्सैनिकैः समरं व्यधुः ॥११८१॥
विदधे प्राजिमठिकानाम्न्याघातपदे वसन् । सपुत्रो गुङ्गजो मल्लः संभ्रमानतिदुःसहान् ॥११८२॥
तत्पुत्रौ¹ दैवविस्मेरराज्यप्राप्ती तदिच्छया । मानं व्यवर्धिषातां यौ वीरावुच्चलसुस्सलौ ॥११८३॥
अत्युद्दामस्तयोर्ज्यायान्निषण्णपि नृपासनम् । आसीच्छ्लाघ्यधैर्यमाहात्म्यायात्रायां तत्र निर्गतः ॥११८४॥
अवग्रहेण भूपालप्रतापेन च शोषिताः । यथाकथंचित्तद्दुर्गे ररक्षुर्दारदा भटाः ॥११८५॥ 1185
अथाज्ञेव विधेर्दुर्गतापपरिपन्थिनी । पपात महती वृष्टिरेकीकृतजलस्थला ॥११८६॥
दुर्गभृङ्गं हिमैः कृत्स्नं दुर्भेद्यैः पर्यवार्यत । अनुकूलेन विधिना संनाहैर्निहितैरिव ॥११८७॥
उत्थाने पातयन्कांश्चित्पतने कांश्चिदुत्क्षिपन् । वेधाः कन्दलयस्येव कन्दुकक्रीडितभ्रमम् ॥११८८॥
ततः स्मृत्वा गृहान्वृष्टिदुःस्थास्ते दुष्टमन्त्रिणः । चक्रिरे पूर्ववद्राज्ञः स्कन्धावारे विस्रम्भणम् ॥११८९॥
ऊर्ध्वस्रोतोनुसारीव तिमिः शैलहताननः । ततोपि चक्रे व्यावृत्तिं राजा जयपराङ्मुखः ॥११९०॥ 1190
मुक्तापणः शीर्णकोशः त्यक्तभीकञ्चुकायुधः । कटकः सर्व एवाभूत्पलायनपरायणः ॥११९१॥
धावतः पथिभिस्तैस्तैः साक्रन्दाजाजसैनिकान् । पृष्ठलग्नारिपुन्दीर्घा मार्गमसिष्यतापणा ॥११९२॥
क्षौमैः सहंसमालेव साब्जषण्डेव खेटकैः । सशैवलेव लहीचैः सशिलेव तुरंगमैः ॥११९३॥
सौवर्णैः सरथाङ्गेव राजनैर्भाजनैरपि । सफेनेव जनस्यकेरासीन्मधुमती सरित् ॥११९४॥
नीतानां च हतानां च दरदैः प्रसृतोदयैः । अभूद्गलितानां च संख्या काचिन्न देहिनाम् ॥११९५॥ 1195
अनाथवत्तया भूतं सैन्यं त्रातुं कृतोद्यमः । एकस्तु सानुजो मानी नाचलन्माल्लिरुच्चलः ॥११९६॥

११७५. ¹) Emended; A निह्रदे. ११७७. ¹) Emended; A वासगण्डस्तदु°. ११७९. ¹) Thus or, perhaps, विस्रम्भितेपि to be read for A विस्रम्भितापि. ११८१. ¹) Emended; A काश्मीरकाः. ११८३. ¹) Emended, A तत्पुत्रो.

दरद्कुलाम्बुधिर्धावन्स विश्वाक्रमणोद्यतः । ताभ्यां वेलागिरीन्द्राभ्यामिव संस्तम्भितोखिलः ॥११९७॥
तौ रक्षित्वा बलं प्राप्तौ प्रसिद्धिमतुलां गतौ । पतिंवरेव राजश्रीर्भेजे लक्ष्येण तेजसा ॥११९८॥
ततः प्रभृति लोकस्य सर्वस्यासीदसौ मतिः । राज्यार्हौ मानिनावेतौ क्लीबोयं न तु भूपतिः ॥११९९॥
1200 तथा कृत्वापि यद्राज्ञे दर्शनं परिजह्रतुः । तौ प्रीतिदायविमुखौ बबन्धास्थां ततो जनः ॥१२००॥
अथ शान्तरिपुत्रासो नगरं प्राविशन्नृपः । प्रतापस्तु दिशः प्रायान्मल्लराजतनूजयोः ॥१२०१॥
तौ रामलक्ष्मणावेताविति सर्वस्तदाब्रवीत् । रावणप्रतिमे राज्ञि भाव्यर्थानुगुणं वचः ॥१२०२॥
राजा तु गतलज्जः स नित्यकृत्योपमं जडः । कर्तुं प्रारभताखिन्नः पुनर्मण्डलपीडनम् ॥१२०३॥
अल्पापकारमपि पार्श्वगतं निहन्ति नीचो न दूरमसमागसमप्यरातिम् ।
श्वा निर्दशत्युपलमन्तिकमापतन्तं तस्यागिनं न तु विदूरगमुग्ररोषः ॥१२०४॥
1205 ततः प्रविष्टः संप्रीतः सेवया दत्तकम्पनम् । मदनं सोशृणोत्स्वैरं शंसन्तं तत्पराभवम् ॥१२०५॥
तद्रोषेण जिघांसुस्तमागो जगाद सोपरम् । तस्य देवीविसृष्टाशालेखोल्लङ्घनलक्षणम् ॥१२०६॥
प्राप्तो मडवराज्यात्स क्ष्माभुजादत्तदर्शनः । भीतो लक्ष्मीधरस्यागान्मन्दिरं टक्क[1]मन्त्रिणः ॥१२०७॥
राजा प्रसाद्यमानोपि तत्कृतेन्येन मन्त्रिणा । सस्मितं वीक्षितं सैन्यैस्तं सपुत्रमघातयत् ॥१२०८॥
कोपस्मितं नरपतेरकालकुसुमं तरोः । वेतालस्याट्टहसितं नैवमेव प्रशाम्यति ॥१२०९॥
ये संप्ररूढविपुलप्रणयाभिमाना निःशङ्कमीश्वरनिषेवणमाचरन्ति ।
1210 मन्त्रानुषङ्गरभसाद्भुजगेन्द्रसख्यं प्रख्यापयन्त इव ते प्रलयं प्रयान्ति ॥१२१०॥
कर्णेजपकुले तावन्मदनमलयावधिः । शापः सूर्यमतीदेव्याः प्रसारितभुजोभवत् ॥१२११॥
विक्रमालोकनोत्कम्पी निचिक्षेप क्षमापतिः । बद्ध्वा कलशराजं तं लक्ष्मीधरनिवेशने ॥१२१२॥
विरुद्धं तस्य बद्धस्य शिक्षापेक्षामिषान्नृपः । तेजोवधाय सविधमुदयाख्यं व्यसर्जयत् ॥१२१३॥
लक्ष्म्या जाज्वल्यमानं तं वीक्ष्य प्रज्वलितः क्रुधा । लब्धासिधेनुः कस्माश्चिन्मनस्वी सहसावधीत् ॥१२१४॥
1215 तद्भृत्यैरथ संक्रुद्धैर्निपत्य स विपादितः । दुर्बुद्धेस्तस्य भूभर्तुरेवं भृत्या विपेदिरे ॥१२१५॥
मण्डले राजदण्डेन क्षतेनेव परिक्षते । क्षारपातोपमान्यापि प्राभूद्दुःखपरंपरा ॥१२१६॥
अहारि काञ्चनस्थाली यैः पार्थिवगृहादपि । सत्यप्यहस्करे जघ्नुस्तस्करास्तादृशा विशः ॥१२१७॥
प्रवर्धमाने मरके क्रन्दितध्वनिनिर्भरः । निर्घोषः प्रेतवाद्यानां न व्यरंसीद्दिवानिशम् ॥१२१८॥
उदीपज्ज्वलितग्रामे वत्सरे पञ्चसप्तते । अखण्डं सर्वभाण्डानां दुर्भिक्षमुदजृम्भत ॥१२१९॥
1220 दीनाराणां धान्यखारिः प्राप्याभूत्पञ्चभिः शतैः । दीनारेणाभवत्क्रय्यं मार्द्वीकस्य पलद्वयम् ॥१२२०॥
ऊर्णापलस्य दीनारैः क्रयः षड्भिरजायत । लवणोषणहिङ्ग्वादेरभिधाप्यासत दुर्लभा ॥१२२१॥
प्रावैर्नष्टोभवत्तम्भःसंसेकोच्छूनविग्रहैः । क्षततोया गिरिसरस्तैम्भिक्षदारुवनैरिव ॥१२२२॥
एतद्व्यवहिता[1] राजधानी दूरान्न दृश्यते । ध्यात्वेति सर्वतो राजा द्रुमाणां छेदमादिशत् ॥१२२३॥

१२०७. [1]) Emended ; A दक्क°. १२२३. [1]) Emended ; A व्यवहृता.

समग्रनफला वृक्षा गृहस्था इव पातिताः । कुटुम्बैरिव रौलम्बैरशोच्यन्त पदे पदे ॥१२२४॥
प्राणापहं महादण्डं तथार्तेपि जने नृपः । हलावहणे वृद्धोसौ मण्डशैलमिवाक्षिपत् ॥ १२२५॥
निपीड्य लोकं कायस्थैर्महादण्डव्यवस्थया । पुरग्रामादिषु क्वापि न मृदप्यवशेषिता ॥१२२६॥
अथोल्बणत्वं संग्रामान्निहन्तुं सर्वडामरान् । स दण्डभृदिव क्रुध्यन्नाविक्षन्मण्डलेश्वरम् ॥१२२७॥
पूर्वं मडवराज्योर्व्यां होलडान्तः स डामरान् । दवास्कन्दोवधीत्तांस्तान्कुलाये विहगानिव ॥१२२८॥
प्रता लवन्यानुग्रककुन्तलोविकटाकृतिः । जीवन्मडवराज्यान्तस्तेन पिशोपि नोज्झितः ॥१२२९॥
लावन्यबुद्ध्या शूलानि पान्थैरप्यथ रोपितैः । भीमरूपाभवद्भूमिर्भैरवस्य महानसः ॥१२३०॥
शूले लवन्यस्यैकस्य क्रूरां विन्यस्यतो वधूम् । ययुः सर्वे दिशो भीता लवन्या मण्डलेश्वरात् ॥१२३१॥
केचिद्बुभुजिरे तेषां गोमांसं म्लेच्छभूमिषु । अरघट्टघटद्वारिविकृष्टाः केचिदवालगन् ॥१२३२॥
प्राहिणोत्प्राभृतं भूरि भैरवाय महीभुजे । लवन्यमुण्डमालालीरखण्डा मण्डलेश्वरः ॥१२३३॥
तोरणावलयो राजद्वारेष्वदृश्यन्त सर्वतः । डामराणां करोटीभिर्घटीभिरिव निर्भराः ॥१२३४॥
द्वारे कङ्कणवत्स्वादि लभ्यमाने नृपौकसः । नेता डामरमुण्डस्य यः कोपि स किलासदत् ॥१२३५॥
भोक्तुं डामरमुण्डानि श्यामविस्तीर्णतोरणाः । विदधुर्गृध्रकङ्काद्या राजद्वारोपसेवनम् ॥१२३६॥
यत्र यत्रास भूपालस्तत्र तत्र व्यधुर्जनाः । लवन्यमुण्डैरखण्डैर्विस्तीर्णास्तोरणस्रजः ॥१२३७॥
गन्धेनाशुचिना घ्राणं कर्णौ भीमैः शिवारुतैः । अखिद्यन्त शवाकीर्णे श्मशान इव मण्डले ॥१२३८॥
बलेरकम्पपामन्त्रालोकपुण्यावधि व्यधात् । एकभेरीं मण्डलेशो डामरैः शूलकीलितैः ॥१२३९॥
एवं मडवराज्यं स कृत्वा निर्नष्टडामरम् । अधावत्क्रमराज्योर्वीं कर्तुं तामेव पद्धतिम् ॥१२४०॥
अवध्यं न भविष्याम इति निश्चित्य डामराः । चक्रिरे क्रमराज्यस्था लौलाहे सैन्यसंग्रहम् ॥१२४१॥
तैः सर्वैर्देशसंप्राप्तैः कुर्वद्भिः कदनं महत् । आस्ते स्म तत्र सुचिरं निरुद्धो मण्डलेश्वरः ॥१२४२॥
किमन्यद्राक्षसः कश्चित्सुरतीर्थर्षिपूजितम् । निहन्तुं मण्डलमिदं हर्षव्याजादवातरत् ॥१२४३॥
उल्लासो रात्रिषु दिने स्वापः क्रौर्यमुग्रता । अवाङ्मुखत्वं कर्तव्ये दक्षिणेशोचिते रतिः ॥१२४४॥
इत्यादयस्तस्य केचिद्धर्मा नक्तंचरोचिताः । तथा हि तत्कालभवैः प्रियाः प्राज्ञैः प्रकीर्तिताः ॥१२४५॥
अत्रान्तरे मल्लसूनुः कनीयान्यौवनोन्मदः । लक्ष्मीधरस्य गेहिन्या हृदयाह्लादकोभवत् ॥१२४६॥
सा हि राजसुते तस्मिन्संसक्ता प्रातिवेश्मिके । नारज्यत निजे पत्यौ वानरप्रतिमाकृतौ ॥१२४७॥
ज्ञातीनगण्यान्हत्वान्यान्कस्माद्राज्यार्हलक्षणौ । नावधीरुद्धतावेतौ राजसूच्चलसुस्सलौ ॥१२४८॥
इति लक्ष्मीधरेणेर्ष्यारोषादुक्तोपि भूपतिः । न चुक्रोधानुतापार्ति पूर्वशास्तिव भाषितः ॥१२४९॥
स्वयमन्यमुखेनापि स तेनोक्तस्ततोसकृत् । ⁻⁻ याते तदीहस्य ध्यात्वा साध्वसमादधे ॥१२५०॥
ज्ञातिभीत्यनुवृत्त्यादि तेन विस्मरता ततः । संमन्त्र्य मन्त्रिभिः सार्धं दधे तद्वधनिश्चयः ॥१२५१॥
आसन्नचारवनिता धक्कनाख्याय तं व्यधात् । भूभर्तुर्दुरभिप्रायं तयोः कर्णपथातिथिम् ॥१२५२॥

१२२४. ¹) Emended; A रौलम्बैर°. १२३२. ¹) Thus A3; A1 °बालगन्; G °बागलन्. १२३६. ¹) Emended; A श्यामा विस्तीर्णतोरणा. १२४५. ¹) A3 gloss शूलन्--- वापञ्चीकाभवनं (three *aksharas* illegible). १२४९. ¹) Emended; A प्रक्रोधा°. १२५०. ¹) A3 indicates a *lacuna* of two *aksharas*.

सख्या दर्शनपालेन तत्रार्थे छिन्नसंशयौ । निरगातां निशीथिन्यां द्वित्रैस्तावनुगैः समम् ॥१२५३॥
षट्सप्ततेऽब्दे नगरान्मार्गशीर्षेऽथ निर्गतौ । उच्चासंवसतेः प्राप्तौ डामरस्योपवेशनम् ॥१२५४॥
1255 प्रशास्तराजो दुधुक्षुः सिल्हराजं निजानुजम् । सोऽभिसंधाय तौ निन्ये लवन्यो मण्डलान्तरम् ॥१२५५॥
ततो राजपुरीं ज्यायान्प्रायात्कल्हस्य भूपतेः । कनीयान्प्रययौ पार्श्वं कालिञ्जरधरेशितुः ॥१२५६॥
तयोर्निर्गतयो राज्यं न कैश्चिच्छ्रद्धीयत । निमित्तज्ञेन राज्ञैव दुर्निमित्तैस्त्वशङ्क्यत ॥१२५७॥
लक्ष्मीधरमुखेनैव प्रार्थनां हन्तुमुत्कलम् । चक्रे संग्रामपालस्य सोऽङ्गीकृत्य धनं ततः ॥१२५८॥
स त्वन्तिकागतस्येषन्मल्लसूनोः कृतादरः । तया विशङ्कया शत्रोरासीदधिकगौरवः ॥१२५९॥
1260 आसन्नाभ्युदयं शत्रुं दृष्ट्वैव विधिचोदितः । शङ्काविष्करणाल्लोके नयेत्संभावनाभुवम् ॥१२६०॥
राजपुर्याः प्रकृत्यैव काश्मीरानर्थकाङ्क्षिताः । गर्भिण्यौ रिपौ प्राप्ते चक्रिकायां किमुच्यताम् ॥१२६१॥
कांश्चिन्निकृतिकप्रायान्पार्श्वयातानथोत्कलः । गतागतान्कृतोद्योगो डामराणामकारयत् ॥१२६२॥
डामरास्तु महोत्साहांस्तमानेतुं व्यसर्जयन् । राज्ञा विप्रकृतान्दूतान्वितीर्णोपायनान्बहून् ॥१२६३॥
तं सूर्यवर्मचन्द्रस्य तनयो जनकाभिधः । चकारोपचितोत्साहं मायादूतैर्विसर्जितैः ॥१२६४॥
1265 वीक्ष्य डामरदूतांस्ताञ्जहता राजतो भयम् । व्यक्तं संग्रामपालेन निन्ये माहात्म्यमुत्कलः ॥१२६५॥
स कार्यगौरवात्प्राज्ञो मूर्ध्नि कर्पूरचूर्णनम् । कृत्वा तमविनाशाय यावद्विसृष्टुमैहत ॥१२६६॥
तावत्कलशराजाख्यस्तद्वंश्यो मुख्यठक्कुरः । हर्षदेवार्पितोत्कोचस्तमेत्य विजनेऽब्रवीत् ॥१२६७॥
राज्ञः प्रसादनं त्यक्त्वा त्वयोत्कलविरोधिणः । कामधेनुं विनिर्धूय छागकण्ठग्रहे ग्रहः ॥१२६८॥
कोऽयं काश्मीरभूपानां कास्य शक्तिस्तपस्विनः । आराधनेन तद्राज्ञो विधेहि स्वमसाध्वसम् ॥१२६९॥
1270 अयं राजगिरौ दुर्गे स्थाप्यतां मार्पितस्ततः । त्वन्मनीषितवर्षी तद्वासान्निध्यं च सर्वदा ॥१२७०॥
तेनेति प्रभुराख्यातः खशानां स मिताशयः । तद्गीतः स्वार्थलुब्धश्च तथेति प्रत्यपद्यत ॥१२७१॥
तमभ्यधात्स नो गन्तुं शक्तोऽहममुमुद्यतम् । त्वयैव बध्यतामेष मिषतः प्रेषितोऽन्तिकम् ॥१२७२॥
इत्युक्त्वा तं स्ववसतिं विसृज्यावददुत्कलम् । प्रातः कलशराजस्य त्वया गन्तव्यमन्तिकम् ॥१२७३॥
इह प्रधानामात्योऽसौ तेन ते स्यादनत्ययः । ततो विपक्षोच्छित्त्यै त्वां प्रतिमोक्ष्यामि सानुगम् ॥१२७४॥
1275 अथ तद्वसतिं गन्तुं चलितोऽन्येद्युरुत्कलः । प्राग्दुर्निमित्तैस्तत्कृत्यमाप्तैश्च विबोधितः ॥१२७५॥
मन्त्रे भिन्ने निवृत्तं तं श्रुत्वा खशनृपान्तिकम् । कुप्यन्कलशराजोऽथ सज्जसैन्यः समाययौ ॥१२७६॥
समास्कन्दाय संप्राप्तं जानञ्शस्त्रभृतां वरः । ऐच्छद्रणाय निर्गन्तुं निजभृत्यैः सहोत्कलः ॥१२७७॥
क्षोभे संप्रसृते तं स सान्त्वयित्वा खशाधिपः । तिष्ठन्कलशराजेन सहानिन्ये निजां सभाम् ॥१२७८॥
निषेधाध्यायिनो भृत्यान्स विधूयौजसां निधिः । सज्जः खशसमाजं तं कोपकम्पाधरोऽविशत् ॥१२७९॥
1280 द्रष्टुं तं नाशकत्कश्चित्कल्पान्तार्कमिवोल्बणम् । क्रुद्धं कलशराजो वा राजा वा तेजसां निधिम् ॥१२८०॥
स विविक्तीकृते भाति खशाधीशं समन्त्रिणम् । सान्त्वयन्तं महातेजाः कोपकम्पाक्षरोऽब्रवीत् ॥१२८१॥

१२५४. [1]) Thus A_1; A_2 gloss उच्चसौ, corr. by later hand into उच्चास; A_3 reads उच्चास. १२५६. [1]) Thus corr. by A_1 from कालि°. १२५७. [1]) Emended; A कश्चि°. १२६३. [1]) Thus A_1; a later hand corrects डामरांस्तु महोत्साहांस्त° and विप्रकृतान्दू°. १२८०. [1]) Emended; A तमाश°. १२८१. [1]) Emended; A कृतो.—[2]) Emended; A खशाधीशं.

पूर्वं दार्वाभिसारेभूद्भारद्वाजो नरो नृपः । नरवाहननामास्य सूनुः फुल्लमजीजनत् ॥१२८२॥
स सातवाहनं तस्माच्चन्द्रोभूत्तत्सुतः कृती । गोपालसिंहराजाख्यौ चन्दुराजोप्यथात्मजान् ॥१२८३॥
बह्वात्मजः सिंहराजो दिद्दाख्यां तनयां ददौ । क्ष्माभुजे क्षेमगुप्ताय सा वीरा भ्रातृनन्दनम् ॥१२८४॥
राज्ये संग्रामराजाख्यं व्यधादुदयराजजम् । भ्रातापि कान्तिराजोस्या जस्सराजमजीजनत् ॥१२८५॥ 1285
पितानन्तस्य संग्रामो जस्सस्तन्वङ्गगुङ्गयोः । अनन्तात्कलशक्ष्माभृद्गुङ्गान्मल्लोप्यजायत ॥१२८६॥
कलशाद्धर्षदेवाद्या जाता मल्लात्तथा वयम् । कोयमित्यादि तन्मन्त्रैः क्रमेस्मिन्कथ्यते कथम् ॥१२८७॥
पृथिव्यां वीरभोज्यायां क्रमो वा कोपयुज्यते । वीरस्य च सहायोस्तु कः स्वबाहुद्वयात्परः ॥१२८८॥
दिष्ट्या मदनुकम्प्यानां मूर्ध्नि हस्तमिवास्पृशन् । काश्मीरिकाणां भूपानां नाभूवं कुलपांसनः ॥१२८९॥
तस्माद्बुध्यध्व मे शक्तिमित्युक्त्वा निर्गतस्ततः । विजयाय स पत्तीनां शतेनानुगतोचलत् ॥१२९०॥ 1290
निहतं शत्रुमाशाय तस्याग्रे कश्चिदाययौ । स तेन सुनिमित्तेन प्राप्तां मेने रिपुश्रियम् ॥१२९१॥
अरघट्टघरट्टादिकृष्टिमुत्सृज्य निर्गताः । डामरा वाहृदेवाद्यास्तं प्रान्तमुपतस्थिरे ॥१२९२॥
कटकस्थस्य संग्रामपालस्यायातमन्तिकात् । तेभ्यो राजपुर्यन्तः क्षिप्रं निन्युः प्रसह्य ताम् ॥१२९३॥
भुक्त्वा तद्दत्तैर्गच्छन्स्वावासं स दिनात्यये । सैन्यैः कलशराजस्य दत्तास्कन्दोभवद्बहिः ॥१२९४॥
राज्ञीभिर्निर्गमात्तस्मिन्द्वारं संरोध्य वारिते । तदीयाः सैनिका युद्धे लोष्टाग्रहादयो हताः ॥१२९५॥ 1295
मध्यं प्रविश्य शमिते प्रधनैस्तत्र संयुगे । सोल्पसैन्योपि संवृत्तः सुतरामल्पसैनिकः ॥१२९६॥
चैत्रस्य पौर्णमास्यन्तः कृष्णमप्यनुभूतवान् । वैशाखासितपञ्चम्यां यात्रामग्रस्तधीर्व्यधात् ॥१२९७॥
विसृज्य वाहृदेवादीन्विप्रवाय स्ववर्त्मभिः । आललम्बे प्रवेशेच्छां क्रमराज्याध्वना स्वयम् ॥१२९८॥
यं राजोदयसिंहान्ते कपिलं क्षेमजात्मजम् । अस्थापयल्लोहरोर्व्यां स विशान्तं मुमोच तम् ॥१२९९॥
स्वयमग्रे सममाणां खड्गचर्मधरो व्रजन् । पलायने पूर्वशिष्यान्पर्णोत्से तद्भटान्व्यधात् ॥१३००॥ 1300
बद्ध्वा निःशङ्कमासीनं द्वारेशं सुज्जकाभिधम् । कश्मीरानामिषाकाङ्क्षी क्षिप्रं श्येन इवापतत् ॥१३०१॥
तं डामराश्च कतिचित्खाशिकाश्चाद्रिसंश्रयाः । राजश्रियः प्राप्तमार्गं सर्वतः पर्यवारयन् ॥१३०२॥
नभाकाशादिव च्युतं भुवो गर्भादिवोत्थितम् । निशम्यातर्कितं प्राप्तं चकम्पे हर्षभूपतिः ॥१३०३॥
मा भूदसौ बद्धमूलः क्रमराज्यान्तरस्थितम् । मा वधीन्मण्डलेशं च ध्यायन्नित्याकुलोथ सः ॥१३०४॥
विलम्बमाने संनद्धसैनिके दण्डनायके । त्वरितं प्राहिणोत्पट्टं विकीर्णासंख्यनायकम् ॥१३०५॥ 1305
दैवोपहतवीर्यो वा क्रान्तो वा द्रोहचिन्तया । अभ्यमित्रीणतां त्यक्त्वा स तु मार्गे व्यलम्बत ॥१३०६॥
अन्यांश्च यान्यांस्तिलकराजादीन्व्यसृजन्नृपः । ते ते पट्टं समासाद्य नाकुर्वन्नपनिर्गमम् ॥१३०७॥
दण्डनायकमुख्येपि लोके राज्ञा विसर्जिते । याते विमूढतां प्राप बद्धमूलत्वमुत्कलः ॥१३०८॥
वराहमूलं प्रविशन्नागतां द्विषतां बलात् । अश्वां सुलक्षणोपेतां राजलक्ष्मीमिवासदत् ॥१३०९॥
महावराहमौलिस्थचक्रस्य मूर्ध्नि पपात च । तदंसस्थितया पृथ्व्या वरणार्थमिवार्पिता ॥१३१०॥ 1310

१२८३. ¹) Emended; A °त्मजान्. Cf. vi. 367. १२८५. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ °स्यास्सराज°. १२८९. ¹) Emended; A काश्मीरकाणां. १२९६. ¹) Thus A₁; corr. by later hand into °संयुगे°. १२९८. ¹) Emended; A₁ वा°.—²) °विप्रवा° and °र्त्म° supplied by A₂ in space left by A₁.—³) Emended; A आललम्ब. १२९९. ¹) Thus A; perhaps, to be emended °कोसरा°. Cf. vii. 482. १३०४. ¹) Emended; A °स्थितिम्. १३०८. ¹) Thus A₁; A₂ °बद्धमूलत्वे.

काकायवैद्यकुलजैर्योधैः संरुद्धपद्धतिः । स हुष्कपुरमुत्सृज्य क्रमराज्योन्मुखो ययौ ॥१३११॥
अत्रान्तरे तमायान्तमाकर्ण्योत्सेकमागतैः । विग्रहोन्मुखतां निन्ये डामरैर्मण्डलेश्वरः ॥१३१२॥
तैर्हि प्रागेव भङ्क्तं स भीतो हत्वा महाभटान् । यशोराजमुखान्भूरीन्ययौ मन्दप्रतापताम् ॥१३१३॥
शनैरपसरन्सोथ तारमूलकमासदत् । उच्चलाधिष्ठितास्तेपि विद्विषन्तस्तमन्वयुः ॥१३१४॥
1315 समेतानन्तसैन्येन तेन तत्र चिरं धृतः । उच्चलप्रलयाभस्य पौरस्त्यानिलविभ्रमः ॥१३१५॥
सैन्ययोरुभयोस्तत्र जयश्रीकारिणीकृते । बभूव तुल्यसंघर्षः सेर्ष्ययोरिव दन्तिनोः ॥१३१६॥
आनन्दनामाप्युत्पिञ्जोत्थानमुच्चलमातुलः । चक्रे मडवराज्येथ निबिडीकृतडामरः ॥१३१७॥
तद्विप्लवे डामरौघा दिग्देशेभ्यः सहस्रशः । उन्ममज्जुर्हिमापाये रन्ध्रेभ्य इव षट्पदाः ॥१३१८॥
तत्क्षणं क्षीणभाग्यस्य यथा द्वारपतिस्तथा । कायस्थः कम्पने राज्ञः सहेलो[1]भून्महत्तमः[2] ॥१३१९॥
1320 आनन्देन कृतास्कन्दो बहुशो विहिताहवः । औज्झीन्मडवराज्यं स न यत्नदृढभूत्तदा ॥१३२०॥
अथाद्भुतप्रतापेन वेष्टयित्वा महाचमूम् । उच्चलेनाहवे बद्धः ससैन्यो मण्डलेश्वरः ॥१३२१॥
न विद्मः किं तदा वृत्तं योधानां बल्किलाविदन् । ते सखड्गाश्वसंनाहा बद्धा वयमिति स्फुटम् ॥१३२२॥
तथा बद्धोपि निर्दध्यौ स भव्यः प्रभवे हितम् । स्वामिभक्तिर्विपर्येति पर्यन्तेपि न मानिनाम् ॥१३२३॥
तूर्णं पुरप्रवेशाय सोथ प्रैरयदुच्चलम् । विश्वास्य नेदृगन्योस्ति क्षण इत्यसकृद्ब्रुवन् ॥१३२४॥
1325 विज्ञातस्तस्य चानेकैः पुरग्रामानलुण्ठयत् । कर्मणानेन कौलीनमस्यास्त्विति विचिन्तयन् ॥१३२५॥
परिहासपुरे तेन स ततः संप्रवेशितः । अथाम्बुविषमाद्यस्मान्निर्गमोत्यन्तदुर्गमः ॥१३२६॥
तत्रोच्चलं चतुःशाले स्थं च दग्धुमचूचुदत् । निजान्स निशि ते तत्तु न चक्रुस्तद्धितैषिणः ॥१३२७॥
यथा चित्तं तथास्य स्यात्कायश्चेत्साहसक्षमः । तदात्मनिरपेक्षस्य किं न सिध्येन्मनीषितम् ॥१३२८॥
क्षीबच्छन्नवपुस्त्वचा सह वसत्यच्छेद्यया कच्छपो निर्वर्मा रणकर्मसाहसमहोत्साहश्च सिंहः सदा ।
धिक्प्रादुष्कृतपक्षपातरभसो नीचेषु मुग्धो विधिर्वीराणां कुरुते शरीरमभितो वैकल्यशल्याहतम् ॥१३२९॥
1330 संदिदेशाथ स क्ष्मापमाकृष्यार्यं मयागतः । शृगाल इव ते क्षिप्तः क्षिप्रं निर्गत्य बध्यताम् ॥१३३०॥
ततः समस्तसामन्तसैन्यसंततिसंयुतः । अद्य मृत्युर्जयो वेति निश्चित्य निरगान्नृपः ॥१३३१॥
स प्राणसंशये सर्वायासप्रशममादिशत् । पटहोद्घोषणेनासीत्स्वैरैरनुगतोखिलैः ॥१३३२॥
मार्गं भरतसेत्वग्रं घ्नतः सैन्यं विरोधिनम् । आजानेयै राजभृत्याः क्षणान्मार्गमलङ्घयन् ॥१३३३॥
क्षुभितेष्वाविवायाते राजसैन्ये द्विषद्बलम् । मण्डलेश्वर एवान्तःप्रविष्टो निरनाशयत् ॥१३३४॥
1335 अथोच्चलबले भग्ने विदुद्रुः केपि आङ्गिकाः । भ्रान्त्वा राजविहारं च प्राविशन्केपि डामराः ॥१३३५॥
त्रिल्लसेनाभिधं दृष्ट्वा प्रविष्टं[1] डामरं परे । उच्चलोसाविति भ्रान्त्या विहारं समदाहयन् ॥१३३६॥
सोमपालाभिधेनारिहयारोहान्तरे चिरम् । कुर्वन्दर्शनपालस्य पितृव्येण सहाहवम् ॥१३३७॥
यत्नाज्जनकचन्द्राद्यैर्मानी व्यावर्तितो रणात् । परिहासपुरात्प्रायान्मृत्युवक्त्रादिवोच्चलः ॥१३३८॥

१३११. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into काकायवैद्य°. १३१९. [1]) Emended; A सहलो.—[2]) Emended; A °भूत्स-त्तमः. १३२९. [1]) Doubtful; thus emended with C; A °स्तिमारैः°. १३३६. [1]) Thus A_1; corr. by later hand into प्रविष्ट.

वितस्तां गौरिकावालं[1]मामासीर्व्या हयान्वितः । स डामरैः सह पुनः प्रययौ तारमूलकम् ॥१३३९॥
जयेन तावन्मात्रेण कितवोल्प इवोन्मदः । राजा प्रशंसन्नानन्दं राजधानीं न्यवर्तत ॥१३४०॥ 1340
जीवन्तमप्यरिं मुक्त्वा न पश्चादलगत्स यत् । आसन्नुच्छ्वसितास्तेन भङ्गभाजोपि डामराः ॥१३४१॥
यातान्पलाय्य ताञ्ज्येष्ठामूलीये मासि सर्वतः । भूयोपि संघटयितुं स्थिरधीरैच्छदुच्चलः ॥१३४२॥
स्वदोर्मात्रसहायस्य परायत्तस्य मानिनः । दुर्भिक्षान्तर्महोद्योगः स तस्य विषमोभवत् ॥१३४३॥
तन्मध्येतिदरिद्रोपि संधानं स ररक्ष यत् । तमुत्पाद्यानयद्राजा श्रीपरिहासकेशवम् ॥१३४४॥
तस्मिन्विघटिते पांशुः कपोतच्छदधूसरः । रोदसीच्छादनं हर्षशीर्षच्छेदावधि व्यधात् ॥१३४५॥ 1345
प्रागन्धकारो[1] देशेस्मिन्दिवसेपि व्यजृम्भत । रूपिकादिवसालोक इति यत्प्रथये जने ॥१३४६॥
निवेशिते परीहासकेशवे प्रशशाम तत् । तस्मिन्नुन्मूलिते भूयः सार्धं मासमजृम्भत ॥१३४७॥
किंचिदुच्छ्वसिते राज्ञि मन्दोद्रेकतया रिपोः । दिशा शूरपुरस्याथ सुस्सलः प्रत्यदृश्यत ॥१३४८॥
अवनाहे[1] स हि वसन्नुपालम्भपरैः पितुः । संदेशैः शंसतो ज्येष्ठमौदासीन्यादपाकृतः ॥१३४९॥
हृतान्कल्हक्षितीशेन कांश्चिदादाय वाजिनः । चिरेण राजदाक्षिण्यमौज्झीत्तेन व्यलम्बत ॥१३५०॥ 1350
आरम्भादुदयान्तं च तिष्ठन्वैरेपि निष्ठुरे । साम प्रयुयुजे मोहावहं मायानिधी रिपोः ॥१३५१॥
जित्वा माणिक्यनामानं तेन सेनापतिं रणे । प्रापि शूरपुरद्रङ्गाज्जयश्रीः श्रीश्च भूयसी ॥१३५२॥
तस्याभ्युदयपात्रस्य तया संप्राप्तया श्रिया । आरब्धिसमयः कृत्स्नः स विभूत्यद्भुतोभवत् ॥१३५३॥
मण्डलेश्वरपद्मादीनविचिन्त्योच्चलं ततः । प्राहिणोन्नृपतिर्योद्धुं सुस्सलं क्षिप्रकारिणम् ॥१३५४॥
तेन शूरपुरे भग्नास्तद्योधाः शौर्यशालिना । भूयांसः प्रलयं प्रापुर्मग्ना वैतरणीजले ॥१३५५॥ 1355
तत्र दर्शनपालस्य स्वामिद्रोहकृतो वपुः । विक्रामतो न संस्पृष्टं खिन्नयेव जयश्रिया ॥१३५६॥
राजसैन्यं तदन्येद्युर्हतशेषं पलायितम् । लोकपुण्ये निवसतः सहेलस्यान्तिकं ययौ ॥१३५७॥
सुस्सलापातकल्पान्तं विशङ्क्यापि सहेलकः । तैस्तैर्भग्नैर्बलैः साकं नगरं प्राविशत्ततः ॥१३५८॥
एवमभ्येत्य नृपतौ सुस्सलेन विलङ्घिते । अवाप तारमूलस्थः प्रतिष्ठां पुनरुच्चलः ॥१३५९॥
बिभ्यद्भिस्तुरगानीकात्स्पर्शिप्रायैः स डामरैः । आनिन्ये शैलदुर्गेण भूयो लहरवर्त्मना ॥१३६०॥ 1360
राजाभ्युदयराजाख्यं कृत्वा द्वारपतिं पुनः । प्राहिणोदुच्चलं जेतुं लहरे मण्डलेश्वरम् ॥१३६१॥
ततः पद्मपुरं प्राप्ते मातुले मल्लजन्मनोः । न कोपि कम्पनं भूपान्मन्त्री त्रासातुरोग्रहीत् ॥१३६२॥
को मेस्तीति विनिश्वस्य वदतोथ महीपतेः । अधिकारध्वजं हस्ताच्चन्द्रराजः समाददे ॥१३६३॥
अनाशीः शयने मृत्युर्यैर्वा तेषां स वंशजः । श्रीजिन्दुराजमुख्यानामौचित्यं प्रत्यपादयत ॥१३६४॥
स द्रौणिरिव निर्नष्टे काले सेनापतिः कृतः । निर्गत्य तत्पद्मपुरादरिसैन्यं न्यवारयत् ॥१३६५॥ 1365
विपक्षः कम्पनेशः स तेन क्ष्मां कामतां शनैः । नवम्यां शुक्लनभसो हतोवन्तिपुरान्तरे ॥१३६६॥
स हि गोवर्धनधरोपान्ते कुर्वन्निराहवम् । स्वसैन्यैर्वर्जितो गीतं शृण्वन्परिमितानुगः ॥१३६७॥

१३३९. [1]) A_2 gloss परिहासपुरसमीपे गुरिकावलमस्ति. १३४६. [1]) Emended; A °कारवेले°. १३४९. [1]) Thus A_1; A_2 (?) अवनाहे; A_2 gloss पोदुपारपार्श्वे. १३५१. [1]) Emended; A मोहोवहं. १३६०. [1]) Emended; A °नीकास्पर्शि°. १३६६. [1]) Emendod, A क्रमता.

प्रविश्यारिवधारोहैर्विसस्तातीरवर्त्मना । प्राप्तोकस्माद्भयं लेभे प्रमत्तानां शुभं कुतः ॥ १३६८॥
प्रहितं चन्द्रराजेन क्ष्मापतिर्वीक्ष्य तच्छिरः । भूयो जयाशामकरोदानुकूल्यं विदन्विधेः ॥१३६९॥
1370 वैमुख्येन व्रजन्कुर्यात्सांमुख्यैरन्तरा विधिः । प्रत्यागमभ्रमं सिंह इव व्यावृत्य वीक्षितैः ॥१३७०॥
अथ लब्धबलश्चन्द्रराजोमन्दोद्यमोविशत् । विजयक्षेत्रमाकर्षन्कटकं दशधाष्टधा ॥१३७१॥
तुलाधर इव भ्रष्टा साम्यभङ्गं न चक्षमे । तदा द्वयोः कटकयोस्तुलायाः पुटयोरिव ॥१३७२॥
प्राप्ते यतस्तृतीयस्मिन्दिवसे मण्डलेशितुः । अकालवृष्टिविवशं लहरे व्यद्रवद्बलम् ॥१३७३॥
शीतवातहता योधा मग्नाः केदारकर्दमे । तुरगासितनुत्रादि द्राक्तिर्यञ्च इवामुचन् ॥१३७४॥
1375 उच्चलेन ततो रक्ष्यमाणमप्यार्द्रचेतसा । ग्रामं जनकचन्द्राख्या निन्युर्मण्डलेश्वरम् ॥१३७५॥
हर्षभूभृद्भृत्यवर्गे द्रोहशङ्काङ्किते परम् । कलेवरव्ययात्कीर्तिः क्रीता तेनैव मन्त्रिणा ॥१३७६॥
ध्रुवं संस्पर्धतो धन्या देवशर्मादयोस्य ते । न चेत्कोपि विपर्यासे दोषमुद्घोषयेज्जनः ॥१३७७॥
लवन्योन्मूलनारातिव्यूहव्यामोहनादयः । विध्यधीने फले ध्याते स्तुत्याः कस्य न तत्क्रियाः ॥१३७८॥
किं पातालतमो न हन्ति हिमगुः किं नो विषं भीतये पानीयं गिलतः किमान्तरशिखिध्वस्त्यै न धन्वन्तरिः ।
सर्वत्रैकपदे प्रयात्यफलतां वाच्यो जडो नाम्बुधिः सिद्धेर्दैवविधेयतां विमृशतां स्तुत्यैव वस्तुज्ञता ॥१३७९॥
1380 स्वामिकृत्योद्यमस्तुल्यस्तुतिषु स्त्रीषु पूज्यताम् । गङ्गा तज्जननी स्वस्य नमस्यन्त्यविशङ्किताम् ॥१३८०॥
साहसे सा हि तनये यत्र तत्र महीभुजा । महीयमाने तं खेदमोहिताह स्म भूभुजम् ॥१३८१॥
अनन्यसंततेरेकं सुतमेतं प्रभो मम । मा नियुङ्क्थाः यत्र तत्र कार्ये संदेहितासुनि ॥१३८२॥
स तामकथयन्मातर्यथा तेनन्यसंततेः । तथा मेनन्यभृत्यस्य सोयमेकोवलम्बनम् ॥१३८३॥
स्वसंभवस्य तां भर्तुर्भक्तिसंभावनामसौ । प्राणप्रतिष्ठानिष्ठायां मेने मानवती सती ॥१३८४॥
1385 उच्चलस्य क्षणे तस्मिन्हिरण्यपुरमीयुषः । राज्याभिषेकं संभूय तत्रस्था ब्राह्मणा ददुः ॥१३८५॥
नृपमत्यन्तविवशं प्रसङ्गे तत्र मन्त्रिणः । भूयांसः सन्ति तैः सार्धं व्रज तल्लोहराचलम् ॥१३८६॥
प्रजा एव ततः शान्तोत्कण्ठा नवनृपं प्रति । त्वामानेष्यन्ति न चिरादिनैर्वा स्वयमेष्यसि ॥१३८७॥
सोभ्यधादवरोधस्त्रीकोशसिंहासनाग्रहम् । असामान्यं परित्यज्य गन्तुं सपदि नोत्सहे ॥१३८८॥
पुनस्तेकथयन्नाशा यान्तोध्यारुह्य वाजिनः । पृष्ठे विन्यस्य नेष्यन्ति कोशान्तःपुरयोषितः ॥१३८९॥
1390 श्वपाकीकामुकोप्यासीद्यस्मिंस्तदपरोपि चेत् । सिंहासनं समारोहेत्काभिमानक्षतिस्ततः ॥१३९०॥
आस्तामेतत्परं भूप मन्त्रमित्यथ चोदिताः । ते पार्थिवेन भूयोपि ससंरम्भं बभाषिरे ॥१३९१॥
क्षत्रधर्मं पुरस्कृत्य शासतां क्ष्मां क्षमाभुजाम् । को दैन्यस्यावकाशः स्याद्दाशीर्येषां मृधे वधः ॥१३९२॥
अनुयोगश्च लज्जा च भयं द्वैधं च मन्त्रिणा । भूभुजां व्यसनोल्लासे शत्रवो न तु गोत्रिणः ॥१३९३॥
कार्यं न पश्येदलसः स्वयं यो भृत्येषु विन्यस्तसमस्तकृत्यः ।
षण्ढाश्रयस्येव विनष्टदृष्टेः पदे पदे तस्य किलोपघातः ॥१३९४॥

१३७९. 1) Emended; A भाव्य°. १३८२. 1) Emended; A नियुङ्क्था. १३८४. 1) Emended; A सा भर्तु°. १३९२. 1) Thus A_1; corr. by later hand into दैन्य°.

लब्धेऽन्तरेऽस्य स्वयमात्तशस्त्रः स्वल्पस्य शत्रोः कलयन्नवज्ञाम् ।
एवं किलाहीर्यमनिर्वहाति स्वयं प्रवृत्तिं त्रपया विमुग्धः ॥१३९५॥ 1395

कालेन याति क्रिमितां महेन्द्रो महेन्द्रभावं क्रिमिरप्युपैति ।
अयं प्रतीयात्रयमप्यनिष्ट इत्येव नित्यामुचितोऽभिमानः ॥१३९६॥

पराभवाधायि भयं जिगीषोः सर्वाङ्गवैकल्यवताहितेन ।
येनाभियुक्तः स समस्तसंपत्पूर्णोऽपि वैकल्यहतत्वमेति ॥१३९७॥

लब्धस्थितिः स्फीतविभूतिपार्श्वं दीनोऽभियोक्ता परपिण्डवृत्तिः ।
आद्ये कथं नाम पराभवः स्यात्त्रयं भवेदेह न तत्र भावः ॥१३९८॥

अमात्यवैमत्यवशेन भिन्ना वृत्ता न कार्यस्य ततीयसोऽपि ।
वैशाखरज्जोरिव कर्षकाभ्यां पर्याययोगेन कृते विकर्षे ॥१३९९॥

समयशकेरेकेनाप्याशाक्रान्तस्य भूपतेः । वैरी सर्वाङ्गहीनोऽपि राज्यमाशु च कर्षति ॥१४००॥ 1400

यत्र द्विपस्तत्र याहि क्रान्तां क्रान्तां च मेदिनीम् । पात्रार्थी न चिरादेवं पुनर्जयमवाप्स्यसि ॥१४०१॥

विधुरेऽपि क्षितौ भृत्यसहस्रपरिवारितैः । पतद्भिराहवे भूपैः कथात्याभिख्योपलभ्यते ॥१४०२॥

नृत्यच्छिन्नशिरोधरोद्गुरनटे[1] ज्वालायुधीणागुणप्रक्वाणिन्युद्यच्छिन्नांमुखशिखिज्वालाप्रदीपाङ्कुरे ।
धन्याः केऽप्युपलभ्य वीरशयने शान्ताभिमानज्वरोल्लाघस्वास्थ्यशरीरतासफलितस्निग्धाशिषः शेरते ॥१४०३॥

उद्वान्तमित्यन्तकृत्यं संचित्य कितवा इव । राज्ये भजन्तो दीव्यन्तः क्षत्रियास्त्रासहीनताम् ॥१४०४॥

मन्त्रान्तरानुयोक्तारं तदप्युत्सृज्य मन्त्रितम् । पक्ष्यं प्राप्तकालं च तं निःश्वस्य तमब्रुवन् ॥१४०५॥ 1405

उत्कर्षवरसंस्त्यक्तुमपि शक्तोऽसि संकटे । अन्यथानुचितं किंचित्प्राप्स्यस्यहितचिन्तितम् ॥१४०६॥

स तानुवाच स्वं हन्तुं न शक्तोऽहं गतो मयि । भवद्भिरेव विषमे प्रष्टव्यमुपस्थिते ॥१४०७॥

गिरं कापुरुषस्येव क्लैव्यग्रस्तस्य तां प्रभोः । स्वाप्पास्तेऽनुशोचन्तः पुनरेवं बभाषिरे ॥१४०८॥

प्रतीकाराय नः शक्तिर्न चेदेवहतौजसाम् । मत्युर्निर्वाधिये कृत्ये प्रसरेयुः कराः कथम् ॥१४०९॥

प्रभून्पुरुषरूपान्स नूनं भूभृत्पुपोष तान् । दुःखेनोदरभरंस्तस्य ये तादृग्दैन्यमीयुषः[1] ॥१४१०॥ 1410

युगान्तानपि जीवित्वा कायः सापाय एव यः । तस्यागमात्रसाध्येऽर्थे धिग्दैन्यमनुजीविनाम् ॥१४११॥

योषितोऽपि त्रिशाल्यर्षि ये ध्यात्वा विस्मृतिं व्रजेत् । भर्तुस्नेहः स पुंसोऽपि यस्य कोन्यस्ततोऽधमः ॥१४१२॥

दीप्तस्येव ये शोकभयदैन्याद्यविक्रियाः । भर्तुः पश्यन्ति तेरेवा भूः सतीर्थाप्यपावनी ॥१४१३॥

क्षुत्क्षामस्तनयो वधूः परगृहप्रेष्यावसन्नः सुहृद्दुग्धा गौरशनाद्यभावविवशा हम्बारवोद्गारिणी ।
निष्पथ्यौ पितरावदूरमरणौ स्वामी द्विषन्निर्जितो दृष्टो येन परं न तस्य निरये भोक्तव्यमस्त्यप्रियम् ॥१४१४॥

भयेऽपि मानुषपशून्स तान्नृपतिरब्रवीत् । उदात्तकृत्स्नोऽप्याविश्य भूतैरिव विमोहितः ॥१४१५॥ 1415

एतस्मिन्पश्चिमे काले भुक्तं राज्यं यथा मया । जानेविशालेच्छतया तथान्यो नोपभोक्ष्यते ॥१४१६॥

१३९५. [1]) [illegible] supplied by A_2 in space left by A_1. १३९८. [1]) *Thus corr.* by later hand from A_1 [illegible]. १४०३. [1]) Emended; A_1 has written first °[illegible] and corrected this into °[illegible].—[2]) Thus cor. by A_1 from [illegible]°.—[3]) Thus corr. by A_1 from °[illegible].—[4]) [illegible] omitted in A. १४०४. [1]) Thus A; perhaps to b emended [illegible]. १४०५. [1]) Emended; A [illegible]. १४११. [1]) Emended; A [illegible].

यमः कुबेरश्चौराख्ये राज्ञां त्रितय इत्यसौ । मद्वेकशरणैवाभूत्ख्यातिरस्मिन्कलौ युगे ॥१४१७॥
रुद्रोपेन्द्रमहेन्द्राद्याः प्रयातारो यदध्वना । तपस्वितायां निम्नत्री तत्र मर्त्यस्य काः शुचः ॥१४१८॥
किं तु दूये यदेशा भूर्भुक्त्वा कुलवधूरिव । मत्तोवाप्स्यत्प्रचेटीव प्राप्ता प्रसभभोग्यताम् ॥१४१९॥
1420 इतः प्रभृति यः कश्चिद्राज्यस्यास्य गतौजसः । चक्रिकामात्रसाध्यत्वं जानपद्यां करिष्यति ॥१४२०॥
अलौकिके कृते यत्नसहस्य फलबन्ध्यताम् । प्राप्तोऽयमैरल्पसत्त्वैर्दर्पोऽनूनं हसिष्यते ॥१४२१॥
कार्यारम्भः फलोल्लासमालोक्य प्रायशो जनैः । अनानुगुण्यगणना कुमार्गैर्न विमृश्यते ॥१४२२॥
पक्षान्तकोटिरवलम्बनभूः स नेत्थं दुग्धेन यस्य मरणं धिगिये कैरियेत्थम् ।
पारं गते मथनकर्मणि मन्दराद्रेर्दोर्ध्यते त्रिगुणहेतुपरीक्षणेन ॥१४२३॥
शोकसंरम्भविक्षेपेऽपि श्रीगर्भस्वर्मदर्शयम् । जनोपजीवनार्थं यत्तज्ज्ञातं जायासिद्धये ॥१४२४॥
1425 उज्ज्वलेनापि सत्कृत्ये हसामोऽबोधचेतसा । हर्षितश्यामदशानं करिष्यन्ते विडम्बनाः ॥१४२५॥
ततोऽवमानाच्च मासास्त्रमाप्नोत्य विहस्तताम् । समर्थनेच्छुर्याच्यामि मृत्युमीदृशमप्यहम् ॥१४२६॥
स्वैरेव स हतो नो चेत्कस्तस्माद्दुष्टधां हरेत् । लब्धां रक्षितुमिच्छामि ख्यातिमेतेन हेतुना ॥१४२७॥
मुक्तापीडः पुरा राजा ज्वलित्वा मूर्ध्नि भूभुजाम् । कार्पण्यप्रणयं प्राप लब्धरन्ध्रैर्विरोधिभिः ॥१४२८॥
स ह्युत्तरापथे मार्गमपरस्थगितसैनिकः । मितानुगो हिते हठमार्गो भूदुर्गमेऽध्वनि ॥१४२९॥
1430 तं शाल्यो नाम सामन्तवैरल्व्यविवशो नृपः । बन्धुं प्रतिज्ञामकरोद्वाजिलक्षैर्युतोऽष्टभिः ॥१४३०॥
स सामप्रमुखोपायापायध्यानाग्रतमधीः । भवस्वाम्यभिधं कृत्यमपृच्छन्मुख्यमन्त्रिणम् ॥१४३१॥
असाध्यां सोऽपि निर्धार्य विनिपातप्रतिक्रियाम् । न्याये निश्चित्य नैयत्यं कर्तव्ये प्रत्युवाच तम् ॥१४३२॥
उपाययुक्तिप्रत्युक्तौ कृत्ये कीर्त्यभिमानिनाम् । निःसंभ्रमेव प्रतिभा लोभेनाक्षोभिते हृदि ॥१४३३॥
कृत्यं कृत्यविदो लब्धप्रसिद्धिपरिरक्षणम् । साम्राज्योपार्जनमुखो व्यापारस्त्वानुषङ्गिकः ॥१४३४॥
1435 गच्छञ्छरीरविश्लेषादपि भस्मावशेषताम् । कर्पूरः सौरभेणैव जन्तुः ख्यात्यानुमीयते ॥१४३५॥
शान्तयोर्जीवितस्थानं द्वयमत्यद्भुतं द्वयोः । अनङ्गस्याङ्गनापाङ्गः स्तोतृजिह्वा यशस्विनः ॥१४३६॥
ख्यातसंरक्षणं नाम जन्तोः कल्पान्तरस्थितिः । वर्तन्ते कीर्तिकायस्य संपूर्णाः परमाणवः ॥१४३७॥
धीरैर्विविधनिर्वेयो विरोधिष्वप्रधानवान् । यस्तेषामुन्नतिध्वंसाय यततेऽन्वहम् ॥१४३८॥
मुक्तावपातनहठव्यसनी विधाता स्वोत्पत्तिपद्मकुलजेऽपि सरोजषण्डे ।
संकोचिनि द्विजपतावपि शुद्धिमध्ये मातङ्गहस्तपतनैः कुरुतेऽवमानम् ॥१४३९॥
1440 ये हठापातिनो धार्तुर्धियं[1] ख्यातिनिपातने । रक्षितुं समुपेक्षन्ते तैः किं नाम —[2] रक्षितम् ॥१४४०॥
जातिः क्ष्माभृति वंशजाभ्यतया ख्यातिप्रतिष्ठामिमामुद्वीक्ष्यानलमुज्झितस्ववपुषः केऽप्यत्र देवाङ्कुराः ।
त्रातुं हन्त विशन्ति ये न विधिना क्रुद्धेन पृथ्वीभुजा ह्यारि हा स्वकरैर्गतागतखलीकाराणि संप्रापिताः ॥१४४१॥
भोगान्निर्वाणभूयिष्ठानिष्टान्प्राणानवेत्य तत् । प्रतिष्ठासौष्ठवत्राणे संरम्भं देव सांप्रतम् ॥१४४२॥

१४३०. [1]) Thus A_1; A_2 °वैरल्य°. १४४०. [1]) Thus corr. by A_1 or a later hand from °धातुरियं.—[2]) The *lacuna* not indicated in A; न supplied in R C.

दण्डकालसकाख्यस्य तद्रोगस्याशुकारिणः । पार्थिवाकस्मिकोत्थानं मिषादस्य प्रकाशयताम् ॥१४४३॥

श्वो वक्तास्म्यथ कर्तव्यं व्यापत्क्षपणक्षमम् । उक्त्वेति स महामात्यो निर्गत्य स्वगृहानगात् ॥१४४४॥

दण्डकालसकं दण्डधरो व्यञ्जिमिषान्ततः । अधीर इव चक्रन्द लुठत्सिस्पन्दलोचनः ॥१४४५॥ 1445

स्वेदसंवाहनस्वेदवमनाद्युपक्रमैः । निःशैथिल्यव्ययं तेन मुमूर्षुं तं जनोऽवदत् ॥१४४६॥

ततो निश्चितमृत्युत्वं प्रभुः कथयता कृतः । वाङ्मिश्रेशोमात्येन कृतशल्यनिवेदकः ॥१४४७॥

कर्तव्यशेषं दाक्षिण्यादनाख्याणमप्रतः । युक्तयोक्तनिष्ठुराचारमन्तस्तुष्टाव तं नृपः ॥१४४८॥

अभीतः सोढुमुग्रामां व्यथामस्मीति वादिना । राज्ञाप्यनलसादेहं ततश्चक्रेऽभिमानिना ॥१४४९॥

तेन प्राणानुपेक्ष्यैवमन्यव्याधिर्मनस्विना । ऊर्ध्वाधिरोहे सोपानं कृतं न निजकीर्तनात् ॥१४५०॥ 1450

एवं दैवोपनीतानामकस्मात्तीनां चिकित्सितम् । स्वधियामात्यबुद्ध्या वा पारमेति मनस्विनाम् ॥१४५१॥

इत्युक्त्वा विरतो वक्तुं बीजरक्षार्थमात्मजः । भोजो निसृज्यतां कोटमेवमूचेव मन्त्रिभिः ॥१४५२॥

तं राजपुत्रं प्रस्थानमङ्गलान्ते विनिर्गतम् । पुनर्व्यावर्तयामास दण्डनायकमोहितः ॥१४५३॥

सा धीः स साहसारम्भस्तद्वैकल्यमापदि । नष्टमेकपदे तस्य नाशकाले ह्युपस्थिते ॥१४५४॥

लक्ष्मीस्तडिल्लता[1] कीर्तिर्बलाका शौर्यगर्जितम् । प्रतापशक्रचापं च भागधेयाम्बुदानुगम् ॥१४५५॥ 1455

धीशौर्यादिगुणेन भाग्यसमये प्रागेव यक्तो नृपः शक्रस्याक्रमणं क्रियेत न कुतोऽनेनेति संभाव्यते ।
मौग्ध्यं पङ्कुजडान्धवच्च स ततो गच्छन्नभाग्योदये दत्तेऽनेन पदक्रमो भुवि कथं नाभेति संचिन्त्यते ॥१४५६॥

विरोधिप्रतिरोधाय तन्त्रिसैन्यं विसर्जितम् । नगरस्थमपि क्ष्मापाध्यवासधनमादधे ॥१४५७॥

दायादाभयणं राजभृत्याः सर्वेऽपि चक्रिरे । ये केचिद्धनलम्भोद्दे ते देदेदेव केवलम् ॥१४५८॥

पराभवपरं द्विषा न संकल्पमपि व्यधुः । किं वा सुमनसस्तैर्ये स्त्रीवदमुष्मत्रिरादरन्[1] ॥१४५९॥

यां क्षणधावलीनर्तक्यन्वये कापि नर्तकी । पुत्रीचक्रे क्वापि जातां जयमत्यभिधा च सा ॥१४६०॥ 1460

भूत्वा गृहीतकौमारा तरुण्युच्चलरागिणी । धनकुम्भावदद्दास्त्रमभजन्मण्डलेशितुः ॥१४६१॥

तस्मिन्हते तत्रैशाल्लापत्रपोच्चलमायया । तयैव दैवयोगेन पट्टदेव्या भविष्यते ॥१४६२॥ तिलकम्[1] ॥

आबद्धपङ्क्तयश्चर्मामुचलाभयिणीं व्यधुः । भूपालदर्शनेऽप्यस्तभीतयो राजसेवकाः ॥१४६३॥

वेतनस्वीकृतैः सर्वैः शिक्षाधायी पुरस्कृतः । लोभावमानात्युद्दोप्य योधभद्रां हरन्युधि ॥१४६४॥

मन्दप्रतापताप्राप्तो नर्मोक्त्या मर्मभेदकृत् । आहारादिक्षणे कर्ता प्रक्रियार्थनया कलेः ॥१४६५॥ 1465

अतीव प्रभुदानादिमाहात्म्याख्यानकोविदः । एक एकोकरोद्योधः पृतनानां विलक्षणम् ॥१४६६॥ युग्मम्[1] ॥

श्रीलेखाभ्रातृसूनोर्यस्तनयो व्यड्डमङ्गलः । मल्लजातीयकोपेन स राज्ञास्कन्द्य घातितः ॥१४६७॥

मातुलस्यात्मजा मल्लापत्यस्यास्तस्य गेहिनी । श्वश्र्वा समं स्ववसतीरादीप्य दहने मृता ॥१४६८॥

मौनव्रतादिनियमच्छन्नक्रौर्योन्नकोपमः । करोत्यभ्यन्तराभिचारान्मल्लः परमदाम्भिकः ॥१४६९॥

तदेव पुत्रराज्येच्छुर्बध्यतां[1] निर्भयं रिपुः । शाहिपुत्रीभिरित्यूचे तस्मिन्नवसरे नृपः ॥१४७०॥ 1470

१४५५. [1]) Emended; A लक्ष्मीस्तडि°. १४५९. [1]) Emended; A °मुष्मरुचि°. १४६२. [1]) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १४६६. [1]) A₁ writes here २ instead of युग्मम् (युगलकम्). १४७०. [1]) Emended; A °वैध्यतां.

स्वयं प्रादात्समास्कन्दं द्वारि स्थितवतः पुरः । तस्य प्राणार्थिनो वाञ्छापूर्त्यै मल्लश्च निर्ययौ ॥१४७१॥
स हि हैराज्यसञ्ज्ञाभ्यां पुत्राभ्यां प्रार्थितोपि सन् । मुनिव्रतः सदाचारानुरोधात्त्यजनृपम् ॥१४७२॥
विश्वासाय परं राज्ञो भ्रातृजाग्रोर्भविष्यतोः । हैमातुरान्सल्हणादीशीर्षि दत्त्वावसद्गृहे ॥१४७३॥
आसेदुषे मुनिदशामाजन्मप्रीणितात्मये । तथा स तस्मै चुकोप प्रत्यासन्नवधो नृपः ॥१४७४॥
1475 स मुराभ्यर्चनं कुर्वन्नाहूतः परिपन्थिभिः । रेजे तेनैव वेषेण समराय विनिर्गतः ॥१४७५॥
उपवीत्यक्षसूत्राङ्कपाणिर्दर्भोज्ज्वलाङ्गुलिः । भस्मस्मेरललाटाङ्को जामदग्न्य इवापरः ॥१४७६॥
स्नानार्द्रधवलश्यामलोलधम्मिल्ललीलया । देहत्यागे प्रयागाम्बु धारयन्निव मूर्धनि ॥१४७७॥
उष्णीषी वीरपट्टेन खेटकेनोष्णवारणी । सोसिधारातीर्थपान्थो दण्डी खड्गेन दिद्युते ॥१४७८॥
भोगे पुरस्कृताः केचित्तद्भृत्याः पूर्वनिर्गताः । अमर्त्यनारीभोगेपि तस्यासन्नग्रभागिनः ॥१४७९॥
1480 द्वौ रथ्यावट्टविजयौ द्विजौ पौरोगवस्तथा । कोष्ठकः सज्जकाख्यश्च योद्धा युद्धे हता बभुः ॥१४८०॥
क्षतोप्युदयराजाख्यः क्षत्तायुःशेषसत्तया । प्राणैर्नियोगभागाजौ नाञ्जकोपि व्ययुज्यत ॥१४८१॥
विरोधियोधैर्निरन्ध्रं द्वारमालोक्य सर्वतः । त्यक्तकम्पो ददौ झम्पां स तेषामेव मूर्धनि ॥१४८२॥
शोचनेष्विव खड्गेषु खेटकेष्वम्बुजेष्विव । अरसा धवलो भ्राम्यन्राजहंस इवाबभौ ॥१४८३॥
क्षणाच्च ददृशे शातधारशङ्कुशताचितः । प्रवीरो वीरशयने क्षमो भीष्म इवापरः ॥१४८४॥
1485 सोप्यं गतायुधो राज्ञः किं नाभूत्तस्य तादृशः । चिच्छेद यः शिरः पृष्ठे हयं च भ्रमयन्स्मयात् ॥१४८५॥
राज्ञी कुमुदलेखाख्या मल्लस्याला च वल्लभा । गृहेऽन्वजुहुतां वीतिहोत्रे गात्राणि संभृते ॥१४८६॥
राजावकल्ययोः पत्न्यौ बाले सल्हणरल्हयोः । स्नुषे मल्लस्यासमती सहजा चाग्निसाद्गते ॥१४८७॥
सर्वोपभोगभागिन्यस्तदन्तःपुरयोषिताम् । परिवाराङ्गना बह्वी पट्टाश्चैव विपेदिरे ॥१४८८॥
महागृहाग्नितापेन शोकोष्णैश्च जलाञ्जुभि. । तमाम्भसो वितस्तायास्तीरे वामे बभूव तत् ॥१४८९॥
1490 प्रवर्धितायाः स्तन्येन द्रष्टुमक्षमया पयः । दाह्यमानं निवापेषु पुण्याश्चान्त्याख्यया समम् ॥१४९०॥
धात्र्या परास्मिन्वै तस्मिंस्तीरे स्वान्तःपुरे स्थिता । माता भविष्यतो राज्ञोर्[1]नन्दानिन्यकुलोद्भवा ॥१४९१॥
महानसाग्निधूमेन संलक्ष्यात्रीक्ष्य पुत्रयोः । सोत्कण्ठं कटकौ सौधादुदग्दक्षिणदिक्स्थयोः ॥१४९२॥
कियतां दिवसैरेव पुत्रौ शत्रोः पितृद्विषः । जामदग्न्याविनं वंशे शम्भ्वेति नृपतिं सती ॥१४९३॥
अनिषण्णेव दीप्ताग्नौ गृहे स्वं निरदाहयत् । प्रनृत्यन्तीभिरालीभिरिव ज्वालाभिरावृता ॥१४९४॥
1495 वधे दर्शनपालस्तु नृपे प्राप्ते प्रतिक्षणम् । अन्यङ्गैरन्तरायैरायुःशेषेण रक्षितः ॥१४९५॥
वर्षमात्रावशेषायुर्यक्षा द्रोहेण रक्षितः । सोव्रमानस्य पूयस्य रोगजस्य च भुक्तये ॥१४९६॥
कृष्णभाद्रनवम्यां तं वधं श्रुतवतोः पितुः । मल्लात्मजन्मनोः शोकः कोपेन निरपीयत ॥१४९७॥
आत्रङ्गिपुरकग्रामात्प्रज्वलत्क्रोधवह्निना । अधावद्विजयक्षेत्रं सोन्येद्युरथ सुस्सलः ॥१४९८॥
योद्धुमभ्यापतन्तं तं चन्द्रराजोथ निर्गतः । पट्टदर्शनपालाद्यैः ससैन्यैः पर्यवर्जयत ॥१४९९॥
1500 निर्जितपेक्षितबके स चिरं तत्र दुष्करम् । स्वल्पसैन्योपि संग्रामे भूरिसैन्येन शत्रुणा ॥१५००॥

१४७७. [1]) Emended; A °धम्मिल°. १४८०. [1]) Emended; A योधा. १४८१. [1]) Emended; A क्षतायुः°. १४९१. [1]) Emended; A राज्ञो नन्दा°. १४९९. [1]) Emended; A योद्धुमस्याप°.

अक्षोटमल्लः समरे तत्र मल्लश्च चापरिः । अयातां राजपुत्रौ द्वौ स्वर्गस्त्रीभोगभाजनताम् ॥१५०१॥
रजोन्धकारे क्वेन्दुद्योतिन्यालिङ्गितो हतः । चन्द्रराजः सुरस्त्रीभिरिन्दुराजो[1]स्य चानुग[2]ः ॥१५०२॥
तस्मिन्नपि हते वीरे चक्रे हर्षमहीभुजः । आशारविन्दिनीमूलकन्दनिर्दलनं विधिः ॥१५०३॥
पद्मारथः प्रविश्याथ विजयेशाङ्गनं भयात् । प्रविष्टे सुस्सले तेषां द्वारं दत्तार्गलं व्यधुः ॥१५०४॥
आस्थानीयः परं पद्मनामा युद्ध्वा हतो बहिः । लक्ष्मीधरो मर्तुमिच्छुर्बद्ध्वा नीतः स डामरैः ॥१५०५॥ 1505
विजयेश्वरगञ्जापसौधारूढोथ सुस्सलः । अधो ददर्श तान्सर्वान्पशूनिव भयाकुलान् ॥१५०६॥
धूर्तः स दत्तमध्यस्थो दत्तानीतवान्पुनः । षड्दर्शनपालौ द्वौ तेषां पूर्वं निजान्तिकम् ॥१५०७॥
निःश्रेण्यभावादारोढुमक्षमौ सुस्सलानुगैः । तौ मृगाविव निर्बद्धपाणी रज्ज्वाधिरोपितौ ॥१५०८॥
तयोर्विदितागमनं क्रीडादर्शयमानयोः । प्रतिश्रुत्याकरोद्धीमान्सुस्सलो म्लानिमार्जनम् ॥१५०९॥
स्निग्धोक्त्या मृष्टमांसादिभोगैस्तस्यामतस्तयोः । तस्मिन्नेवाह्नि मन्दत्वं विदेशौल्लघुक्त्यमाययौ[1] ॥१५१०॥ 1510
केनाप्यधिष्ठितश्चक्रे परेद्युर्यस्तु सुस्सलः । जात विभ्रमजोप्यङ्गरोमाञ्चयति तत्स्मृतिः ॥१५११॥
आसटो नृपतिर्हर्षभूभर्तुर्मातुलात्मजः । उमाधरमुखाश्चान्ये राजानो यत्र च क्षयः ॥१५१२॥
राजपुत्रहयारोहतन्त्रिसामन्तसंततेः । न यत्र गणना काचित्सैन्येष्वष्टादशास्वभूत् ॥१५१३॥
विजयेशाङ्गनस्थानां द्वारमुत्पाट्य सोविशत् । एकाक्येवान्तरं तेषां सासिराक्षेपरूक्षवाक् ॥१५१४॥
स तत्र साक्षिणं कृत्वा क्षमावान्विजयेश्वरम् । प्रतिश्रुत्याभयं तेभ्यः प्रणतेभ्यो विनिर्ययौ ॥१५१५॥ 1515
पुनः सौधममारूढस्तान्सर्वानर्पितायुधान् । रज्जुबद्धकरान्भृत्यैरानिनाय ततोन्तिकम् ॥१५१६॥
स्वर्णरूप्यत्सरुश्रेणिपूर्णायुधपरिष्कृता । कीर्णपुष्पोपकारेव सुस्सलास्थानभूरभूत् ॥१५१७॥
विन्यस्य पशुपालानां पशूनिव स तान्करे । संरक्षितुं डामराणां स्वयं तत्राकरोत्स्थितिम् ॥१५१८॥
ततः सुवर्णसानूरग्रामं स प्राप्य बन्धनात् । षड्दर्शनपालौ द्वावौज्झीद्देशान्तरोन्मुखौ ॥१५१९॥
षड्ढः शूरपुरं प्राप्तो भार्ययागतया गृहात् । संसृष्टमानोप्यस्मार्षीदल्पसत्त्वो दिगन्तरम् ॥१५२०॥ 1520
यावन्माघाप्यौत्रिती सा विदेशोन्मुखलक्षणा । द्वौ धुर्दर्शनपालस्य पट्टमैक्या विलम्बिता ॥१५२१॥
अहंपूर्विकया राज्यं जिघृक्षुरथ सुस्सलः । नगरासादनायैच्छदभिसंधातुमग्रजम् ॥१५२२॥
समानप्रायवयसो[1]ः सर्वतोप्यमयोरभूत् । यस्माज्ज्येष्ठकनिष्ठत्वं प्रक्रियारहितं तयोः ॥१५२३॥
द्वित्रेष्वहःसु यातेषु क्रामंस्तां तां भुवं बली । उदतिष्ठद्राजधान्याः सविषादेव सुस्सलः ॥१५२४॥
निर्दग्धुं कलशात्[1] तत्प्रसुतं भूपतेः सुतः । बुप्पापराभिधो भोजदेवो योद्धुं विनिर्ययौ ॥१५२५॥ 1525
आस्यवच्चक्रमानेन कुमाराणां प्रयुक्तताम् । यो माध्यर्थबलात्पित्रा हतौजा विदधे सदा ॥१५२६॥
कृतो यत्यन्तराभावात्तदानीं तु निरङ्कुशः । केषु केषु न युद्धेषु योधानामग्रणीरभूत् ॥१५२७॥
प्रपितामहतुल्यः स स्वाभ्यासेनेव वर्धितः । कुर्यादुत्सातसंपत्तौ निर्दोषाः न किं दिशः ॥१५२८॥
नाभीतिरिश्राम कश्चित्प्रयोगस्तु विहीयते । अस्ताविलम्भ्यते सर्वो विपर्ययस्तु दुर्लभः ॥१५२९॥

१५०२. [1]) Thus corr. by A_1 from °निर्मन्द्रराजौ°.—[2]) Thus corr. by A_1 from चारसज्ञः. १५१०. [1]) Emended; A °स्त्र°. १५२३. [1]) Emended with C; A वयसो. १५२५. [1]) Thus A_1; C कलशात्मजं; doubtful.

1530 स राजसनुरुद्दामविक्रमस्य रिपोरभूत् । अत्युग्रामोधिकं जातस्तिमिरिव तिमिंगिलः ॥१५३०॥
कृतप्रभावं पितरि प्रपन्ने निगर्हणां नार्हति तत्प्रसूतिः ।
कल्कीभवेत्तिलमुज्झ्यते किं तैलेन वस्तः कुसुमाधिवासः ॥१५३१॥
देवेश्वरात्मजः पित्र्यः पार्थिवेनाधिगौरवम् । वर्धितोप्यभजत्पापः प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥१५३२॥
ततस्तदात्मजो भिक्षुः प्रस्थिते सुस्सलाहवे । नृपेणार्थ्यमानोपि खेदात्तावत्समीक्षितः ॥१५३३॥
1535 ज्ञास्यस्यथान्तरं राजन्ममेत्युक्त्वा विनिर्गतः । खड्गधाराजलैर्मानी म्लानिमक्षालयद्रणे ॥१५३४॥
सर्वनाशादभूद्दुःखं तथा न हृदि भूपतेः । तदन्तरापरिज्ञानात्कृतघ्नस्य यथाधिकम् ॥१५३५॥
विमर्शैर्नित्यसंमूढा जानते त्वन्तरं नृपाः । तदा सज्जना यदा तेषां प्रलापैरेव सत्क्रिया ॥१५३६॥
भोजेन निर्जितानीको विद्रुतः सुस्सलो रणात् । लवणोत्सं पलाय्यागाद्दीर्घितगतागतः ॥१५३७॥
प्रत्यावृत्तस्ततो भोजस्तीव्रातपकदर्थितः । उद्यानान्तस्तनुं तल्पे पित्रा सह मुहुर्जहौ ॥१५३८॥
अथोत्तरेणोदतिष्ठन्नादः पारावृषीकसः । ज्यायान्मल्लात्मजः प्राप्तः सेतुराक्रियतामिति ॥१५३९॥
1540 सुस्सलेन हृतं राज्यं मयायासि हृतं यदि । स दण्डनायकेनाभूत्संदिष्ट इति पापिना ॥१५४०॥
अतो जवेन चाविक्षत्प्रथमं चावधीन्मृधे । नरेन्द्रेश्वरदेवापवर्तिनं देवनायकम् ॥१५४१॥
अथोज्जनाम स्थानस्थः सह व्यूहेन सादिनाम् । नगराधिकृतो नागस्तस्यामाभूरिसैनिकः ॥१५४२॥
यथास्थां पार्थिवोवश्यप्रधानप्रत्यमन्विते । बभार लोष्टलाशङ्कां सुस्सलाहवनिर्गतः ॥१५४३॥
अल्पसैन्यो मल्लसूनुर्योधस्तस्मादशङ्कत । अपनीतशिरस्त्राणस्तावत्स समवन्दत ॥१५४४॥
1545 मण्डलेश्वरवर्मा स प्रियं शम्भोरविभ्रमन् । ऊचे स्वबेरम याहीति स च पापस्तथाकरोत् ॥१५४५॥
तस्य द्रोहफलं दृष्टमेतस्मिन्नेव जन्मनि । मण्डले वहनन्यस्मिन्भिक्षित्वा जीवितं जहौ ॥१५४६॥
ततो राजा सरित्तीरं प्राप्तः प्रैक्षत डामरान् । सेत्वग्रे श्यामविकृतान्दावदग्धान्द्रुमानिव ॥१५४७॥
बलक्षवारबाणस्य तेषां मध्ये वपुर्बभौ । परं जनकचन्द्रस्य शुक्रस्येव तमोन्तरे ॥१५४८॥
महासेतुः स घटितो राज्ञा नौभिः स्वसिद्धये । पर्यवस्यद्विधिवशाच्छत्रूणां सिद्धये पुनः ॥१५४९॥
1550 अथारुरुहुरादाय वह्निं हर्म्यचतुष्किकाम् । शातद्वारे मर्तुकामा देव्यः शाहिसुतादिकाः ॥१५५०॥
लोकोपि विरक्तः सेत्वग्रे दायादैः सह संगरम् । ददर्शाभ्रवुजीलाग्निमिव निर्विक्रियः प्रभोः ॥१५५१॥
विजये सावशेषेसौ वह्निदानोद्यताः प्रियाः । अनिशं वारयन्नाजौ सेत्वग्रे रणमग्रहीत् ॥१५५२॥
अथ विन्यस्तवर्माणं राजसेनागजं शरैः । सेतोर्जनकचन्द्राद्याः प्रमुखस्थमताडयन् ॥१५५३॥
स विद्धो मर्मसु शरैः पूत्कारोद्गारकृद्गजः । स्वचमूमेव चरणैरमृद्नाद्विमुखीकृतः ॥१५५४॥
1555 विधिनेव विरुद्धेन सिन्धुरेण कदर्थिता । भयस्यापि हयारोहा समपद्यत वाहिनी ॥१५५५॥
सेतुं तीर्णस्ततो वैरिसैनिकैर्विमुखीकृतः । शातद्वाराक्रन्दं ग्रस्तः साश्वारोहोविशन्नृपः ॥१५५६॥
तदाक्षमेघंरहितो रोषोपि ददृशे न यः । भुञ्जानस्यापि यस्यास्यमुद्रा नैव व्यभाव्यत ॥१५५७॥

१५३०. ¹) Emended with C; A जाता तिमेरिव. १५३१. ¹) Emended; A कल्की°, corr. by later hand into कल्की°. Cf Böhtlingk, *Sanskrit Wörterbuch in kürzerer Fassung*, vi. 214 b. १५५२. ¹) Emended; A सावशेषौसौ. १५५०. ¹) Emended; A °चेष्टर°.

स मयाहिगुणाकीर्णपुत्वेदप्रस्विन्नाधमहः । पुनः पुनः क्षिप्यमाणजलचमीसमोर्मिजैः ॥१५५८॥

अनवस्थितपार्ष्णिस्तावालमप्यचलितं हयम् । निरोद्धुं बहुशः कर्षन्नष्टवल्गाग्रगं करम् ॥१५५९॥

आस्याटशीर्षपर्यन्तलम्बिनीः कुन्तलच्छटाः । प्रापयञ्छ्रवणोपान्तं करेण गलितासिना ॥१५६०॥ 1560

लवल्यलम्बनिर्भुग्नभोगपालिलताञ्चलात् । कालाहिनेव मूर्तेन वेष्टितोष्णुष्ककन्धरः ॥१५६१॥

निलान्मूलतयोष्णुष्कौ अनुपीताविवाधरौ । भोष्ठाषुक्षिप्य कम्पेन विह्वलो जिह्वया लिहन् ॥१५६२॥

कनीनिकासक्तरेणु श्याममुद्रमाननम् । कपालीकृत्य पृष्ठस्थाः पश्यन्दीनमनाः प्रियाः ॥१५६३॥

परिभ्रमन्नङ्गनान्तर्जनैः स ददृशे जनैः । वह्निदानोद्यतास्ताश्च वारयन्करसंज्ञया ॥१५६४॥

मल्लराजस्य वेश्माभूद्राजधान्यन्तिकेपि यत् । तीर्त्वा जनकचन्द्रेण तत्र वह्निरदीप्यत ॥१५६५॥ 1565

राजधान्युन्मुखं दृष्ट्वा ज्वलन्तं वह्निमागतम् । भेजे पलायनं भोजो राज्ञ्यं निश्चित्य हारितम् ॥१५६६॥

स शूलैर्विद्विषां भीमैर्नवैरिव तिरोहितम् । द्वारं भित्त्वा तुरंगस्थः प्राङ्गणान्निर्ययौ बहिः ॥१५६७॥

पञ्चषैः सादिभिः सार्धं लोहरोन्मुख्यमाश्रितः । प्रतस्थे सेतुमुत्तीर्य सिंहराजमठापणम् ॥१५६८॥

यातस्य दृक्पथात्तस्य नोः सानुरालोकपञ्चिताम् । राजाश्वपालैः सहितो वेश्मनां बहिरभ्रमीत् ॥१५६९॥

अत्रान्तरे मर्तुकामास्त्रातुं काश्चिन्नृपाङ्गनाः । अदमभित्तास्मारिजनैरभज्यत चतुष्किका ॥१५७०॥ 1570

शाहिपुत्र्यस्तदाज्ञास्त्वा शत्रवः पतिता इति । मत्वा चतुष्किकाशृङ्गे तमोभिमुखदीपयन् ॥१५७१॥

वातव्या डामराश्चाथ प्रन्तोन्योन्यमुदायुधाः । ज्वलतः क्ष्मापतिगृहाद्भाण्डागारान्यलुण्ठयन् ॥१५७२॥

केचित्तत्र वधं प्रापुर्विपदं केचनात्यजन् । अदृष्टवस्तुसंप्राप्तिः केषांचिद्धास्यदाभवत् ॥१५७३॥

सितेयं शर्करेत्येकः कर्पूरं वदनेक्षिपत् । ततः सरिति तद्भाण्डं निर्दग्धवदनो न्यधात् ॥१५७४॥

पामरैः स्वर्णचित्राणि कैश्चित्स्वर्णमहेच्छया । विनिर्दग्धानि वासांसि चिचितं भस्म चादरात् ॥१५७५॥ 1575

अविद्धमौक्तिकस्तोमः सिततण्डुलविभ्रमात् । क्वचित्पामरनारीभिर्घरट्टेषु विचूर्णितः ॥१५७६॥

वसन्त्यदृश्ये देशेऽस्मिन्नलीकारेण तादृशा । एवं विडम्बिता लक्ष्मीर्न पुनः क्वाप्यदृश्यत ॥१५७७॥

विद्याधरीरिवोदात्तवेषाः क्ष्मापतिसुन्दरीः । हरन्तो डामराः क्रूरा दृश्यन्ते स्म पदे पदे ॥१५७८॥

वसन्तलेखाप्रमुखाः सस्तुषास्तत्र चक्रिरे । निर्यातशेषाः स्वान्देहाञ्ज्वालयः समदशाग्निसात् ॥१५७९॥

गृहाणां दह्यमानानामभूयत चटत्कृतिः । गाढोष्मक्वथमानाश्वसिन्धुघोषप्रतीतिकृत् ॥१५८०॥ 1580

श्रीपद्मश्रीमपापार्श्वस्थितस्तद्वीक्ष्य पार्थिवः । आर्यं श्लोकमिमं शोकात्स्मृत्वापाठीत्पुनः पुनः ॥१५८१॥

प्रजापीडनसंतापात्समुद्भूतो हुताशनः । राज्ञः कुलं श्रियं प्राणानादग्ध्वा विनिवर्तते ॥१५८२॥

दग्ध्वाथ राजधानीं तामुच्चलो डामरान्वितः । अत्यक्तसैन्यं वीक्ष्यारिं पारमेवातरत्पुनः ॥१५८३॥

ततो बुद्ध्वा मर्तुमिच्छन्निन्ये राजाकुलात्मताम् । उपायैर्मतिदैर्धैः पदातीनां क्षणे क्षणे ॥१५८४॥

गच्छन्ननन्तपालादिराजपुत्रधिया मृधम् । दण्डनायकवाक्येन न्यषिध्यत पदे पदे ॥१५८५॥ 1585

बुध्यस्व लोहरं चापि याहीत्यूचे च चम्पकः । प्रयागस्योत्तरः पक्षः प्रत्यभाषाभिमः पुनः ॥१५८६॥

१५७१. ¹) Emended; A °स्तत्र शास्त्वा. १५७६. ¹) Emended; A °स्तोमविस°. १५७७. ¹) Emended; A वसन्नस्मृदृश्ये. १५७८. ¹) Emended; A °वेषाः. १५८०. ¹) Emended; A °भूतस्य. १५८६. ¹) च wanting in A; supplied with R C.

वार्तामबुद्ध्वा पुत्रस्य नृपतिर्व्याकुलीभवन् । पदवीं भोजदेवस्य याहीत्याह स्म चम्पकम् ॥१५८७॥

प्रयागमात्रानुचरो राजन्संपत्स्यसे क्षणात् । तस्मान्मामपि मा त्याक्षीरित्यूचे तं स निःश्वसन् ॥१५८८॥

सोन्तर्बाष्पस्तं बभाषे निर्द्रोहोसीति कथ्यते । त्वयाप्यस्मिन्क्षणे कस्मात्तस्मादुल्लङ्घ्यते वचः ॥१५८९॥

1590 विना पुत्रं न पश्यामि सार्केपि दिवसे दिशः । त्वं तस्मिन्नङ्कसंवृद्धे न मन्युं कर्तुमर्हसि ॥१५९०॥

अभ्रामिमित्तं कलहस्तेष्वेव दिवसेष्वभूत् । मन्त्रिणो राजपुत्रेण तेन तस्याभिमानिना ॥१५९१॥

गिरा प्रभोरुपालब्धस्तदागूरणगर्भया । स लज्जानम्रवदनो राजपुत्रानुसार्यगात् ॥१५९२॥

पञ्चाशताश्ववारैः स भ्रातृभृत्यादिभिः समम् । उत्तीर्णः सरितः पारमात्मना पञ्चमोभवत् ॥१५९३॥

भ्रातृद्वयेश्ववारे च शैयाराजात्मजे पथि । हताश्वे पतिते सोभूच्छनकेनान्वितो भ्रमन् ॥१५९४॥

1595 अनाप्नुवञ्जल्लनोर्वार्तां वा वर्त्मनाप्यटन् । गलितेहनि संप्राप वितस्तासिन्धुसंगमम् ॥१५९५॥

एवमाप्तान्परान्पुत्रमन्वेष्टुं प्राहिणोन्नृपः । अन्येपि तन्मिषं लब्ध्वा तस्य पार्श्वादथाचलन् ॥१५९६॥

उत्कोचाद्यार्थिना क्रुद्धं राजपुर्यादिविग्रहे । योग्यानसहता भृत्यान्निःसारः कटकः कृतः ॥१५९७॥

लोहरप्रस्थितौ विघ्नं राज्ञा पुत्रस्य कारितः । प्रवेशितः पुरं वैरी राजन्यन्याहवाकुले ॥१५९८॥

सर्वस्वध्वंसिना येन स एव नृपतेरभूत् । तदाप्युचितकर्तव्यनिवेष्टा दण्डनायकः ॥१५९९॥ तिलकम्॥

1600 राज्ञः कृत्स्नाजसत्त्वस्य शृण्वतो बहुमन्त्रितम् । नैकत्र रुचिः कर्तव्ये काप्यधीरधियोभवत् ॥१६००॥

सर्वैर्यथा निखिलरन्ध्रमुखेन वंशाः संपूरिता न खलु शब्दमपाकरोति ।
तैस्तैस्तथा बहुपथप्रचयेन मन्त्रः संकल्पितः किल न निश्चयमभ्युपैति ॥१६०१॥

भाग्यक्षयस्यैतदेव लक्षणं प्राकृतोपि यत् । अपृष्टः कथयेद्धार्ष्ट्यान्मन्त्रं स्वहृदयोचितम् ॥१६०२॥

त्रैलोक्यनाम्ना सूतेन शंसता दण्डनायकम् । निरोध्य वल्गामित्यूचे भूयः क्ष्माभृद्रणोन्मुखः ॥१६०३॥

एकाङ्गैः साश्ववारैः प्राग्जिगाय त्वत्पितामहः । तद्ध्वामोक्षपटलोपान्तं तत्संमहेच्छया ॥१६०४॥

1605 पदातिप्रायसैन्यांस्तान्निहन्मः संहतान्रिपून् । पश्चान्निपत्य तैः साकं श्येना इव विहंगमान् ॥१६०५॥

ततश्चिचलिषावेव राज्ञि तत्कटको द्विषः । सवृष्ट्यम्बुदतो रङ्गप्रेक्षिलोक इवागमत् ॥१६०६॥

पारेवितस्तं ग्रामेभ्यः पाथेयायात्मजन्मनः । स शैयाराजजन्मभ्यो रत्नग्रैवेयकाद्यदात् ॥१६०७॥

आरामिकैस्तैः संप्राप्ते राजचिह्ने क्षणादिव । तेजःस्फारोर्जितो राजा गतभीर्ददृशे जनैः ॥१६०८॥

पदे पदे श्रूयमाणसैन्योक्षपटलादिषु । स्थानेषु चाभ्रमीत्कश्चिन्न च तस्यापदन्तिकम् ॥१६०९॥

1610 संश्रयार्थ्येव बभ्राम सायं वेश्मानि मन्त्रिणाम् । प्रवेशं प्रददौ चास्य न कोपि द्वारि तस्थुषः ॥१६१०॥

प्रायोपवेशकुशलाः शक्तास्त्वन्ते न कुत्रचित् । मिथ्यासंभावनाभूमिर्भूपानां ब्रह्मबन्धवः ॥१६११॥

ये केपि द्वेषे तस्यास्मिंस्तेष्वास्थया भ्रमन् । प्रविविक्षुर्गृहान्प्राप कपिलाख्यस्य मन्त्रिणः ॥१६१२॥

तस्मिंल्लोहरकोट्टस्थे तत्पत्न्या स्थातुमर्थितः । नैभिश्च कोट्टं गन्तुं न प्राविक्षद्विमोहितः ॥१६१३॥

१५९४. ¹) Emended; A भ्रातृद्वारि.—²) Thus A; cf. vii. 1607. १५९७. ¹) Emended; A °निसारः. १५९८. ¹) Emended; A राजपुत्रस्य. Cf. vii. 1453. १५९९. ¹) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १६०४. ¹) Emended; A प्राग्जिगायस्तरित्सिता°, C °गाय तत्पिता°. १६०७. ¹) A₁ शैया ‒ ‒ राजजन्मभ्यो, ज subsequently supplied by A₁ or later hand · but comp. शैयाराजात्मजे. vii. 1594.

आर्तस्य तस्य तत्पुत्रैः पितृद्रोहकारिभिः । ऋणिकैरुत्तमर्णस्य स्वं निःस्वैरिव गोपितः ॥१६१४॥
सदोषोस्मीति सोज्ञासीत्स्वयं शृण्वन्विगर्हणाम् । तदैव गोपिताशेषकृत्यो दुर्मन्त्रिभिः पुरा ॥१६१५॥ 1615
गृहीतसर्वनैराश्यः पार्श्वस्थेष्वप्यविश्वसन् । अभूत्प्रसुप्तमुत्तीर्णो नितरां विरलानुगः ॥१६१६॥
प्रख्यापयन्तः संभूतिं षट्त्रिंशति कुलेषु ये । तेजस्विनो भास्वतोपि सहन्ते नोच्चकैः स्थितिम् ॥१६१७॥
तेष्वन्तेनन्तपालाद्या राजपुत्रास्तमत्यजन् । सान्द्रतां दधति ध्वान्ते स्थगिताश्वाः पदे पदे ॥१६१८॥[1]
वाहनाज्जोहिलमठोपान्तं प्राप्यावतीर्णवान् । स दण्डनायकेनापि तत्यजे सानुजन्मना ॥१६१९॥
इहास्मच्छ्वशुरावासस्तत्र वस्तुमिमां निशाम् । वीक्ष्य ते स्थानमेष्यामीत्युक्त्वा व्याजेन सोचलत् ॥१६२०॥ 1620
यियासोरनुगं तस्य पाथेयार्थे प्रयागकः । ययाचे कुकमस्मै स प्रादात्सक्तून तत्पुनः ॥१६२१॥
एकांशुकावशेषश्रीस्ततो वा शेषजीवितः । प्रयागशेषानुचरो नृपतिः समपद्यत ॥१६२२॥
सूदश्चम्पकभृत्यस्य जलकाख्यस्य तत्क्षणम् । मुक्तो नामान्तिकं प्राप्तो नृपतेराप्ततामगात् ॥१६२३॥
उदीपविहितैः खातैरपि दुःसंचरा क्षितिः । आम्यतस्तानुयाचेति नारी काचिद्गृहान्तरात् ॥१६२४॥
ततस्तीरे वितस्ताया निषण्णेस्मिन्प्रयागकः । गन्तुं जयपुरं कोट्टमाजुहाव स नाविकान् ॥१६२५॥ 1625
स हि प्राक्संविदं चक्रे तत्रत्यैः सह शास्त्रिभिः । नृपं प्रेयाभयं नेतुं भीमादेवस्य मन्दिरम् ॥१६२६॥
उच्चलाभ्यर्थिनाप्यूचे भीमादेवेन येन सः । राज्ञोनुगो गमिष्यामि प्रविष्टस्योपवेशनम् ॥१६२७॥
नौचरैरागतां नावमारुरोह न भूपतिः । नाशोन्मुखः समासन्नदृष्टिपातभयाकुलः ॥१६२८॥
पर्यापतत्कालकरस्थभोगिसंदर्शनेनेव मतिप्रदीपः ।
क्षिप्रं प्रशाम्यत्युन्मुखतामुपैति विनाशकालेषु शरीरभाजाम् ॥१६२९॥
तस्मिन्द्रोहक्षमिक्षेपि यस्य मानव्रतः परम् । अनन्यालोकिनी दृष्टिर्भेजे कुलवधूव्रतम् ॥१६३०॥ 1630
नीलाश्वीयः स बिम्बाख्यो डामरैरमिलितोहितैः ।
तदापि प्रययौ राज्ञो विस्मृतिं संश्रयार्थिनः ॥१६३१॥ युगलकम् ॥
ततः प्रावर्तत त्यक्तुं वारि वारिमुचां गणः । क्ष्मामिव क्षालयितुं द्रोहस्पर्शेन दूषिताम् ॥१६३२॥
भूर्निर्जना वृष्टिपातस्तमिस्रा दुःसहायिता[1] । वैरिभीतिरिति प्राभूत्किं किं तस्य न दुःखदम् ॥१६३३॥
इति वृत्तानुरोधेन धिग्दुष्कर्मविधायिनाम् । अस्मर्तव्यमपि व्यक्तं नाम वाहिष्यतेधुना ॥१६३४॥
सोमानन्दाभिधानस्य पूज्याः सिद्धस्य देवताः । सोमेश्वराभिधाः सन्ति काश्चित्पितृवनान्तरे[1] ॥१६३५॥ 1635
तल्लाञ्छिताङ्गना तुङ्गतरुप्रच्छन्नवाटिका । अभूद्गुणाभिधानस्य कुटी क्षुद्रतपस्विनः ॥१६३६॥
वारस्त्रियां स विरहभुजंगीतिप्रसिद्धया । भिक्षाख्यया समं भेजे चेष्टितं कुट्टिनोचितम् ॥१६३७॥
तस्य प्रतापगौरीशदेवागारान्तिकस्थितेः । कुटीं मुक्तेन तां निन्ये क्ष्माभृत्तस्तु स तां क्षपाम् ॥१६३८॥
मुक्तमालम्ब्य नृपतिस्तमालम्ब्य प्रयागकः । यान्ति स्म विद्युद्द्योतेन क्ष्मां पश्यन्तोन्तरान्तरा ॥१६३९॥
निश्च्यीवोद्गसंस्यूतकुलवासाः स्खलन्नृपः । स तां प्रयागमुक्ताभ्यां कथंचित्प्रापितः कुटीम् ॥१६४०॥ 1640

१६१८. [1]) A_1 writes here ३ (instead of कुलकम्?). १६१९. [1]) Emended; A सोनुजन्मना. Cf. vii. 894. १६२०. [1]) Emended; A निशम्. १६२१. [1]) Emended with C; A सं पुनः. १६२३. [1]) Emended; A भृत्यावेक्ष्य. १६३१. [1]) Emended; A डामरामि°. १६३३. [1]) Thus A. १६३५. [1]) Thus A_2; A_1 °वनान्तिके. १६३६. [1]) Thus A_2; A_1 अनुच्छिन्नाग्नि°. १६४०. [1]) पारशिवा supplied by A_2 in space left by A_1. १६३४. [1]) Emended; A वाच्यम्.

तदा कुमन्त्रिनिष्कृष्टं स व्यापद्वारणक्षमम् । शोचन्सस्मार कन्दर्पं हस्तं दैत्यमिवोत्पलः ॥१६४१॥
प्राकारमूर्ध्ना मुक्तेन प्रविष्टेन हृतार्गलाम् । नृपः कुटीप्राङ्गणोर्वीं विवेशाश्रिततापसाम् ॥१६४२॥
विशतोश्मक्षतः पादस्तस्यासृग्दक्षिणोस्यजत् । मेने तेनानिमित्तेन स मृत्युं समुपस्थितम् ॥१६४३॥
कुट्यामर्गलरुद्धायां निषण्णस्याङ्गने ययौ । रात्रिर्भीतिमतो[1] भीमा तस्य घोराभ्रमालिनी ॥१६४४॥
1645 पङ्कोपलिप्तः पङ्काङ्कस्थण्डिलस्थो निनाय ताम् । दासकम्बलिकाच्छन्नगात्रो वृष्टिधुतरां निशाम् ॥१६४५॥
विसस्मारान्तरादुःखमासीनप्रचलायितैः । निर्निद्रस्स्वभयच्छत्राद्भ्रश्यन्निव समाकुलः ॥१६४६॥
कोहं केनाभिभूतोद्य क्व वर्ते कोनुगोधुना । किं कृत्यमिति निध्याय मुहुर्मुहुरकम्पत ॥१६४७॥
हृतं राज्यं प्रिया दग्धा भ्रष्टः सूनुरबान्धवः । जातोस्म्येकाक्यपाथेयो लुठन्भिक्षाभुजोङ्गने ॥१६४८॥
इत्येकैकं च निध्याय दुःखं नैक्षिष्ट सोपरम् । प्राप्तावसादं शोचन्तमात्मतुल्यं कथास्वपि ॥१६४९॥ युग्मम् ॥
1650 भोजस्तु वाजिभिर्द्वित्रैरवशिष्टैः समं व्रजन् । हस्तिकर्णान्तरं प्राप निर्गत्य नगरान्तरात् ॥१६५०॥
व्रजतस्तस्य धीरासीन्नियतं पञ्चषैर्दिनैः । पुनः संप्राप्नुयां राज्यं यदीन्द्रोपि भवेद्रिपुः ॥१६५१॥
गर्भवास इव पौरुषे स्फुरन्किं न कर्म पुरुषश्चिकीर्षति ।
कर्मवायुरिव तस्यशान्हठान्मूढमेव कुरुते तु तं विधिः ॥१६५२॥
मातृभिर्दत्तपाथेयं भृत्यं नागेश्वराभिधम् । प्रतीक्षमाणश्चक्रे स रङ्गवाटान्तरे स्थितिम् ॥१६५३॥
शून्ये देवगृहे तत्र तिष्ठञ्छ्रुत्वा समागतम् । स निर्ययौ तेन तस्मिन्निःशङ्कं प्रहतं पुनः ॥१६५४॥
1655 तत्र मातुष्कृतद्रोहे क्षत्रधर्मादविच्युतः । राजपुत्रः स यच्चक्रे न तत्कस्याद्भुतावहम् ॥१६५५॥
स सिंह इव संहारं कृत्वा युधि विरोधिनाम् । अस्त्राङ्गरागलिप्ताङ्गो वीरशय्यामभूषयत् ॥१६५६॥
भ्रातास्य मातुलापत्यं विपेदे पद्मकाभिधः । खेलो लालितकश्चैव संख्येसंख्यपराक्रमः ॥१६५७॥
मठं सूर्यमतीदेव्याः शर्वर्यामु लोविशत् । भ्राताप्यस्य रणभ्रान्तो लवणोत्सात्समाययौ ॥१६५८॥
हतं भोजं श्रुतवतोर्हर्षमात्रे स्थिते तयोः । मनस्युत्खातशूलेभिरेवैका पर्यशिष्यत ॥१६५९॥
1660 प्राप्तमप्राप्तवद्राज्यं तथापि प्रत्यभात्तयोः । प्रवासे विस्मृते राज्यसुखे लब्धे च कुत्रचित् ॥१६६०॥
प्राह्णे कुतश्चिदानीतो मुक्तेनान्विष्य तापसः[1] । प्रणम्य नृपतिं चक्रे स्वकुटीं तां[1] निरर्गलाम् ॥१६६१॥
तां दंश[1]मशकाकीर्णामास्तीर्णतृणविष्टराम् । कृताम्बुसेकां मुक्तेन नृपतिः प्राविशत्कुटीम् ॥१६६२॥[2]
यद्गिरा बहुमानोभूच्छ्रुतया भूभुजामपि । स भूभृच्चाटुकारित्वं भीतो भिक्षाभुजोप्यगात् ॥१६६३॥
भिक्षाकस्योचितं ग्राम्यमनुदात्तं त्रपावहम् । आलापाभ्यवहाराभ्यां तस्य शृण्वन्स विव्यथे ॥१६६४॥
1665 स भिक्षाकः प्रयागेन विक्रयायाधरांशुकम् । निजं दत्त्वा विससृजे विपणिं भोज्यसिद्धये ॥१६६५॥
कदुक्तिः कटुवागये परोक्षं भेदभीतिकृत् । कुतापसो दौस्थ्यहेतुर्नृपस्यारिर्यथाप्यभूत् ॥१६६६॥
मध्याह्ने स्कन्धविन्यस्तभोज्यभाण्डकरण्डिका । तपस्विन्याप्यथानिन्ये तेन क्षुद्रतपस्विना ॥१६६७॥
भृत्यभिक्षाकयोः पूर्वं स्त्रिया अप्यथ पार्थिवः । स्वं वीक्ष्य गोचरीभूतं निराशो जीवितेभवत् ॥१६६८॥

१६४४. [1]) Emended with C; A °भीतिवतो. १६६१. [1]) प्राह्णे कुतश्चि, पस., चक्रे स्वकुटीं तां, supplied by A_2 in space left by A_1. १६६२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 चाषम°.—[2]) Emended; A °मेषका°.

तेन प्रयागोपहृतं भोज्यं तदनुरोधतः । स्पृष्टमेव न भुक्तं तु तीव्रदुःखोल्बणात्मना ॥१६६९॥

का वार्तेति प्रयागेन प्राङ्गनस्थेन पृष्टया । तापस्या माम्बया व्यक्तमुक्तो भोजवधस्ततः ॥१६७०॥ 1670

मिथ्यैतादिति तेनार्थं कथ्यमानोऽपि पार्थिवः । भुक्तिं तामङ्गशकुनं परीक्ष्याबुद्ध नान्यथा ॥१६७१॥

नारोहति गिरं शत्रोरप्रियाख्यायिनोऽपि यत् । तस्य संववृते दुःखं निमग्नस्य तदापदि ॥१६७२॥

स शोचन्नात्मजं बाल्ये भीत्यै यां यन्त्रणां व्यधात् । आजन्म दुःखदायित्वं मेने तस्यात्मनस्तया ॥१६७३॥

हतः स समरे वृत्त्या प्रवीरस्पृहणीयया । जज्ञे तेनातिवात्सल्यादङ्कशायीव पालितः ॥१६७४॥

गात्रेषु हारान्पुत्रस्य यौवनव्यूढवक्षसि । पश्यन्नात्मनि संकल्पैर्विह्वलः सोऽकृताशिषः ॥१६७५॥ 1675

रक्षणीयो हतो बालो वृद्धस्त्वेव स्वजीवितम् । रक्षाम्यनुचिताचारैर्जिह्रायेति स चिन्तयन् ॥१६७६॥

एवं स पुत्रशोकेन धृताश्राण्यव्ययो व्यथन् । निनाय तापसावासे द्वितीयामपि यामिनीम् ॥१६७७॥

कृतार्थनः प्रयागेन प्रयातुं भगवन्मठम् । शोकहारितधी रात्रौ न संकल्पमपि व्यधात् ॥१६७८॥

लम्बेन्दुवदनेसान्द्रावश्यायाम्भोश्रुवर्षिणी । रथाङ्गाक्रन्दिनी रात्रिः सशोकेवाथ सागमत् ॥१६७९॥

क्षुत्पिपासापरिक्षामं प्रभुं वीक्ष्य स तापसः । प्रार्थ्यते स्म प्रयागेन प्रातर्भोक्तव्यसिद्धये ॥१६८०॥ 1680

उपनिन्ये विनिर्गत्य प्रविष्टस्तापसस्तयोः । सव्यञ्जनान्नपूर्णे द्वे पात्रे -- क्षणात्पुरः ॥१६८१॥

कस्यापि गृहिणो यागोत्सवादिते मयाहृते । तस्मिन्नित्युक्तवत्यूचे विनिश्वस्य प्रयागकः ॥१६८२॥

राजन्स्वामिवियोगेऽस्मिन्पश्य लोकस्य सुस्थताम् । स तं जगाद विहसन्किं मूढ इव भाषसे ॥१६८३॥

यो गतो गत एवासौ तत्क्षत्या नापरः क्षतः । सर्वो निजसुखापेक्षी न किंचित्कोऽपि शोचति ॥१६८४॥

लोकैकचक्षुषि गते परलोकमर्के लोकः स्वपित्यखिल एव सुखं गृहेषु ।
कोऽन्यो विचिन्तयितुमर्हति विश्वमेतत्सिद्धेन्मया विरहमेत्य कथं किलेति ॥१६८५॥ 1685

पुत्रस्य स्नेहविश्वासः पूर्वमास्तं क्षये भुवे । यथैकः प्रभवेन्नान्यस्तथा स्नेहोऽपि देहिनः ॥१६८६॥

अहमेव हतं पुत्रं श्रुत्वा जीवितजीवितम् । तिष्ठामि स्वस्थवद्यत्र तत्रान्यो निम्यतां कथम् ॥१६८७॥

इत्युक्त्वा विरते राज्ञि पुनर्गूढं प्रयागकः । प्रैरयत्तापसं भोज्यं कर्तुं ते भाजने त्यजन् ॥१६८८॥

अस्तनव्ययशिष्टं मे पर्याप्तं नास्ति वेतनम् । यते तथापीत्युक्त्वा स सखेद इव निर्ययौ ॥१६८९॥

गोप्यं रहस्यभणितमत्यल्पहृदयातिथि । अमृतं पारतमिव नाल्पसत्त्वैः सुदुर्जरम् ॥१६९०॥ 1690

कुल्यो मनोरथो नाम विप्रस्य वनवासिनः । स तत्तपस्विनस्तस्य तां कथामुपलब्धवान् ॥१६९१॥

राज्ञः संदर्श्य दायादं भवावो भूतिभाजनम् । इत्युक्त्वा तेन निन्ये स द्रोग्धूर्तां क्षुद्रतापसः ॥१६९२॥

जज्ञे भृत्येन गर्ह्येण जातः सोऽन्त्येन केनचित् । सदृशी यत्सदसतोर्व्यापकं जन्मकर्मणोः ॥१६९३॥

इल्लाराजस्तां प्रवृत्तिं बुद्ध्वा ताभ्यां न्यवेदयत् । उच्चलाय समादिक्षत्कार्ये तत्र तमेव सः ॥१६९४॥

१६७१. 1) Emended, A तैमार्थं. १६७३. 1) स्तया supplied by A_2 in space left by A_1. १६७६. 1) Thus corr. by A_2 from A_1 हुतो.—2) रक्षाम्यनु and चारै supplied by A_2 in space left by A_1. १६७९. 1) Thus corr. by later hand from A_1 °वदना.—2) Emended with C; A °श्यायाम्भो°. १६८१. 1) Two *aksharas* wanting in fourth *pâda;* the *lacuna* not marked in A; C सद्यःक्षणात्पुरः. १६८६. 1) Thus A_1; A_2 पूर्वमासक्षये. १६८८. 1) प्रैरयत्तापसं supplied by A_2 in space lef by A_1. १६९२. 1) Emended; A द्रोग्धूर्ता.

1695 केचित्तु भूतिभिक्षाख्यभिक्षाराजोपसर्पणे[1] । कायस्थं कारणं प्राहुस्तयोस्तापसविप्रयोः ॥१६९५॥

वार्ता चेद्दवगीतेयं प्रवहद्भोजसंकुले । काले तत्कृत्यपाशस्य तस्यैव द्रोहमुख्यता ॥१६९६॥

श्वपाकस्कन्धमारूढो लब्ध्वा तास्ता विमाननाः । विपेदे वत्स कारायां युक्तं तत्तस्य कर्मणः ॥१६९७॥

क्षुत्क्षामो हर्षदेवस्तु प्रयागेनार्थितोऽसकृत् । प्रत्यये पुत्रशोकेऽपि भोजनायाकरोन्मनः ॥१६९८॥

गृहीतभोजनं आनन्ध्यार्तं प्राप्तं स तापसम् । तमोरेर्बहिरैक्षिष्ट नीडाच्चिक्षुरिवाण्डजः ॥१६९९॥

1700 अपश्यंश्च कुटीं कृत्स्नां वेष्टितामेत्य शस्त्रिभिः । शुश्राव चाक्रन्दद्वाराद्वार्यमाणार्गलाध्वनिम् ॥१७००॥

आनञ्ज्ञातं ततो द्रोहमङ्गनात्तापसाधमम् । सशस्त्रिणं मुक्तमेदीस्थाह्वयन्तं व्यलोकयत् ॥१७०१॥

मुक्तं विसृज्य कृत्वा च हारमुद्घाटितारारि । स्वकभीराददे लघ्वीं क्षुरिकामन्तिकस्थिताम् ॥१७०२॥

एकस्तत्सविधं क्रूरः साहसाहंक्रियोन्मदः । आरुरोहाथ कृष्टासिधेनुः कश्चितो भटः ॥१७०३॥

तं राजा संकटकुटीरुद्धायामोऽप्यपातयत्[1] । क्षितौ व्यायामकुशलो नावधीत्कृपया पुनः ॥१७०४॥

1705 पतितेन हतेनार्थो वराकेणामुना न मे । इत्यूचे दुरहंकारमत्तस्तस्मिन्नपि क्षणे ॥१७०५॥

नीध्रमुत्पाद्य निपतन्नेकोऽन्योऽप्युत्पतन्भटः । भयाक्रमौ न्यपततां तौ विलोक्योद्यतायुधम् ॥१७०६॥

पृष्ठे पूर्वं प्रविष्टस्य[1] तिष्ठन्श्यामकनिष्ठुरः । स करोरिव चामुण्डा रेजे दण्डाकृतिः क्षणम् ॥१७०७॥

न सिंहनादैर्नो भेरीतूर्यघोषैर्न चोन्मदैः । शस्त्रशब्दैः स शुशुभे भूपस्यान्तक्षणे रणः ॥१७०८॥

आखोर्भाण्डप्रवेशस्य बिडाला इव डामराः । परं प्रवेशितास्तस्य निःशब्दं शस्त्रिणः कुटीम् ॥१७०९॥

1710 अथान्यो नीध्रमार्गेण संप्रविष्टः प्रयागकम् । हत्वा दोष्णि च शीर्षे च राजानं समुपाद्रवत् ॥१७१०॥

राज्ञः प्रहरतः शस्त्रं वञ्चयित्वा स शस्त्रभृत् । वक्षसि क्षुरिकाघातद्वयं प्रादात्कृतत्वरः ॥१७११॥

वर्णान्महेश्वरेत्येनान्निरुक्त्वा गतजीवितः । पपात निहतो भूमौ छिन्नमूल इव द्रुमः ॥१७१२॥

पलाय्य संप्रविशतो योग्यधीरस्य यादृशः । चक्रवर्त्यपि स प्राप वधं वेश्मनि तादृशम् ॥१७१३॥

नान्यः स इव कालेऽस्मिन्दृष्टो भूतिमान्नृपः । गर्भनिर्हरणार्थं च तस्येशान्यस्य नेक्षितम् ॥१७१४॥

1715 यद्वैकेनैव संग्रामवैमुख्येनोन्नतात्मनः । सर्वप्रकारसुभगं माहात्म्यं तस्य खण्डितम् ॥१७१५॥

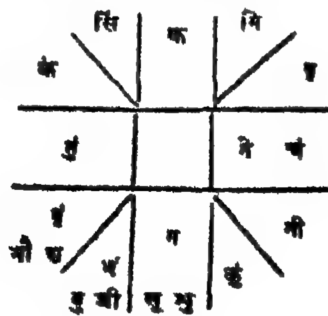
नेयमुक्तिस्वमेवासीदथ वा तस्य दूषणम् । सर्वक्लेशावहा दोषाः कृत्स्नास्तन्मन्त्रिणां पुनः ॥१७१६॥

द्वाचत्वारिंशतिः[1] साष्टमासा यस्य वयःसमाः । स शुक्रभाद्रपञ्चम्यां हतोऽब्दे सप्तसप्तते ॥१७१७॥

राजा दुर्योधन इव स्ववंशच्छेदमिच्छता । सोऽभूज्जातकयोगेन कारितः स्वकुलक्षयम् ॥१७१८॥

तस्यासन्क्ष्मार्कजौ[1] जीवबुधौ भकोष्णगू शशी । तनयारिजामित्रखेषु कर्कटजन्मनः[2][3] ॥१७१९॥

१६९५. ¹) Emended; A कूभिक्षा°. *Cf.* viii. 94. १७०४. ¹) Emended; A संकटी कु°. १७०७. ¹) Emended with C; A प्रविष्ट. १७१७. ¹) Emended; A द्वाचत्वारिंशत. १७१९. ¹) Emended; A तस्यासी स्मा°.—²) Emended with C; A °ज्मनी.—³) A₂ explains this verse by the following *janmachakra* :

चन्द्रदेव्येऽर्ध्यपादेषु समदाम्नजनेषु तत् । आहुः सुसंहिताकाराः कौरवादीन्कुलान्तकान् ॥१७२०॥ 1720

निर्ब्रह्मण्यो जनः कृत्स्नो देशेऽस्मिन्वैरिणोऽन्तिकम् । दस्योरिव शिरश्छित्त्वा स्वामिनोऽपि निनाय तत् ॥१७२१॥

तस्योत्तमाङ्गे भूभर्तुश्छिद्यमाने ससागरा । चकम्पे भूर्नभश्चापि धीर्वृष्टिं महतीं जहौ ॥१७२२॥

तन्मुण्डे लगुडाक्रन्दे यद्युक्तं जनो व्यधात् । अभूत्तेनाभिशापेन सोऽपि दीर्घोपसर्गभाक् ॥१७२३॥

मण्डले देवबिम्बानां यथामुष्मिन्निपाटनम् । तथा सर्वं प्रववृते भूपतेर्मुण्डखण्डनम् ॥१७२४॥

नैक्षिष्ट तच्छिरः प्राप्तमौचित्यादुत्पलो नृपः । भूत्वा चिरमुदश्रुस्तु कारयामास वह्निसात् ॥१७२५॥ 1725

धिक्कष्टं तस्करस्येव तादृशश्चक्रवर्तिनः । गोचलाद्यां विना प्राप्ता शरीरेणान्त्यसत्क्रिया ॥१७२६॥

भृत्यत्यक्तो नष्टवंशो गौरकाख्येन केनचित् । स काष्ठागारिणा चक्रे नभोनाथ इवाग्निसात् ॥१७२७॥

दीर्घो हर्षनृपोदन्तः सोऽयं कोऽप्यद्भुतावहः । रामायणस्य नियतं प्रकारो भारतस्य वा ॥१७२८॥

भाग्याम्बुवाहतडितस्तरलाः श्रियस्तास्तत्रावसानविरसं प्रसभोद्धतत्वम् ।

तत्रापि नैष बत मोहहताशयानां शान्तिं प्रयाति विभवानुभवाभिमानः ॥१७२९॥

मातर्न्यपत्यवरोधिकापरिकरे नैकापि चक्रन्द तं तावत्स्वप्यनुगेषु नानुसृतवान्कोऽप्यास्त तीर्थे न वा ।

लोकस्य स्वसुखोपलिप्तमनसो वीक्ष्येति निःस्नेहतां निर्वेदं समुपेत्य नाश्रयति धिक्स्वान्तं वनान्ते रतिम् ॥१७३०॥ 1730

नाट्ये किंचिद्भवति नियतं यत्र पश्चाच्च किंचिन्मध्ये कस्मात्सपदि घटयन्सौस्थ्यदौस्थ्यानुरोधम् ।

निःशीर्षाङ्गेऽनट इव मुहुः कोऽपि जन्तुर्नटित्वा नो जानीमो भवजवनिकान्तर्हितः क्व प्रयाति ॥१७३१॥

श्रीः सातवाहनकुलेऽहन कान्तिराजवंशे त्यजन्त्युदयराजकुले प्रतिष्ठाम् ।

शृङ्गं सुरैर्विरहितं जहती हिमाद्रेर्दिव्ये तटे सुरगिरेरिव वासरश्रीः ॥१७३२॥

इति काश्मीरिकमहामात्यचण्पकप्रभुसूनोः कल्हणस्य कवेः कृतौ राजतरङ्गिण्यां सप्तमस्तरङ्गः ॥
समाष्टानवताब्द्यां व्यतीतायां महीभुजः । षड्जोदयराजस्य वंशे जाताः प्रकीर्तिताः ॥
राजानः ६ श्लोकाः १७३२[1] ॥

१७२०. ²) A_2 gloss शु. १७३२. ¹) Emended; A श्रीसात°.—²) Emended; A कान्तराज°. Cf. vii. 1285.
Colophon. Thus A_1, perhaps for १७३२. A_2 adds here लिखितश्चैव मया राजानकरत्नकण्ठेन.

॥ अष्टमस्तरङ्गः ॥

ॐ नमो विघ्नहर्त्रे ।

मौढाः कञ्चुकिनो जरद्वरवृषः कुम्भस्तुषारद्युतिर्नित्याप्तोऽपि बहिष्कृतः परिकरः सोऽयं समस्तोऽप्यहो ।
अर्धाङ्गप्रणयीकृताङ्गभवता भावित्रवर्याखिरा सा भिक्षांकुरितं चराचरगुरोरन्तःपुरं पार्वती ॥१॥
उच्चकोपप्रसादोऽभूत्कांचित्कालं नवो नृपः । प्राङ्मन्थादिव पाथोधिरभिव्यञ्जितविषामृतः ॥२॥
सोदरो डामरीयश्च तस्याभूतां भृशोन्मदौ । मेघस्येव पुरो वातावमहौ स्फूर्तिहारिणौ ॥३॥
यत्किंचनविधाय्यासीज्ज्ञाता यद्यौवनोन्मदः । राज्ञो दुष्प्रक्रिया ह्रीःस्थ्यकरी वात्सल्यशालिनः ॥४॥
5 सोऽनिशं हि गजारूढो विकोशासिः[1] परिभ्रमन् । आत्तसारां महीं पीतरसां दर्विरिवाकरोत् ॥५॥
एकीभूतानमून्सर्वाण्डामराग्निर्दहाम्यहम् । इत्युक्तं तेन नोर्वीभृत्तस्यैकाग्रो वचोऽसहीत् ॥६॥
द्वयशो मन्त्रिसामन्ता हैराज्येच्छुः सहोदरः । भूर्निष्कोशेत्यभूत्किं न भूपतेस्तस्य संकटम् ॥७॥
अधिराज्याभिषेकेण सत्कृत्य भ्रातरं ततः । पातुं लोहरसंबन्धं प्राहिणोन्मण्डलान्तरम् ॥८॥
द्विरदायुधपत्त्यश्वकोशामात्यादि स भजन् । निनाय सर्वं वात्सल्यादनिषिद्धोपजन्मना ॥९॥
10 आशङ्क्य कोष्ठभृत्येभ्यः प्रवेशे प्रत्यवस्थितिम् । उत्कर्षजं प्रतापाख्यं सह[1] निन्येऽनयीश्च तान् ॥१०॥
कुर्यामनु नृपमहं प्रातिहार्यं समाचरन् । नष्टाः स्वभृत्यवत्तस्थुर्भूभुजो भूम्यनन्तराः ॥११॥
दिनानि सप्त संरुद्धे मार्गे तदनुयायिनाम् । गायनः कनको लब्धान्तरो देशान्तरं ययौ ॥१२॥
वाराणस्यां विजहता निर्वेदात्तेन जीवितम् । हर्षभूभर्तृभृत्येषु व्यक्तं निन्ये कृतज्ञता ॥१३॥
ऊर्ध्वाधिरोहं दाक्षिण्याद्दस्यूनामुज्ज्वलः पुनः । सेवास्मृत्या सुधीः सेहे चन्दनो भोगिनामिव ॥१४॥
15 तथा जनकचन्द्रेण दर्पाद्व्यवहृतं तदा । राजान्ये डामराश्चासन्यथा नष्टप्रभा इव ॥१५॥
अभयस्योरशाभर्तुस्तनयायामजीजनत् । राज्ञ्यां विभवमत्यां यं भोजो हर्षनृपात्मजः ॥१६॥
जातं मृताशिपुत्रानन्तरं गुरुभिः शिशुम् । आयुष्कामैस्तमाबद्धाभव्यभिक्षाचराभिधम् ॥१७॥
ब्रह्ममन्त्रादिसंतानतन्तुस्वेमाप्रियोचितम् । ररक्ष तद्गिरा राजा राज्ञ्याश्चाङ्के समार्पयत्[1] ॥१८॥ तिलकम् ॥
तमादाय स्वयं बाली यावद्राज्येऽकरोन्मनः । तावद्धमारोऽज्ञितशो नीतिकौटिल्यमुज्ज्वलः ॥१९॥
20 तुल्योत्साहासहिष्णुत्वादस्मै कुप्यन्तु डामराः । एष एवातिसत्काराद्यहास्तु विशदाशयः ॥२०॥
इति संचिन्त्य स द्वारदिक्त्वं तस्योदयोपयत् । यथा विकारं प्रययुर्भीमादेवादयोऽखिलाः ॥२१॥

१. ¹) Thus A_1; A_2 भिक्ष्याद्यु°. २. ¹) Emended; A °भूत्किंचित्कालं. ५. ¹) कोशासिः supplied by A_2 in space left by A_1. १०. ¹) Emended with C; A हृतं. १८. ¹) Emended with C; A समर्पयत.

तेषां तस्य च मात्सर्ये यदा पर्याप्तिमाययौ । तदान्योन्याश्रिता भृत्याः पणं चक्रुर्युयुत्सवः ॥२२॥

विरक्तः क्ष्मापतिस्तेषां सेतुपृष्ठे रणं मिथः । वार्यमाणोऽपि सचिवैरारुरोह चतुष्किकाम् ॥२३॥

द्वन्द्वयुद्धे प्रवृत्ते तु डामरैरुभयाश्रितैः । अथ प्रारभ्यताकस्मात्संरम्भैर्दारुणो रणः ॥२४॥

सेतुद्वयान्तरा युद्धे लग्ने राज्ञि चतुष्किकात् । योधा जनकचन्द्रस्य शरवर्षमवाकिरन् ॥२५॥ 25

क्षान्तः शराः सशीत्कारास्ते स्पृष्टनृपशिखाः । मग्नाः स्तम्भेष्वदृश्यन्त कोपेनेव प्रकम्पिनः ॥२६॥

आकृष्य दोर्भ्यां भूपालं बलादिव ततोऽनुगाः । प्रविष्टा मण्डपागारं चक्रिरे पिहितार्गलम् ॥२७॥

शस्त्रं जनकचन्द्राद्या भीमादेवादयोऽपि ते । चतुष्किकायां चक्रुस्तत्रान्योन्यं जिघांसवः ॥२८॥

तुमुले तत्र शक्त्यार्जं भीमादेवानुगोऽभिनत् । तीक्ष्णो जनकचन्द्रस्य कालपाशात्मजोऽर्जुनः ॥२९॥

स वीक्ष्य स्वं क्षतं क्रोडं प्रयुक्तं भूभुजा विदन् । पादप्रहारान्विदधे कोपाद्धारि नृपौकसः ॥३०॥ 30

अभग्ने तत्र संत्रासात्सामन्तप्रोष्ठान्तरं गतम् । अथावकृष्टशस्त्रीको भीमादेवो जिघांसया ॥३१॥

स्तम्भच्छन्नस्तद्विलोक्य तद्देहगणनापतिः । मध्यं जनकचन्द्रस्य कृपाणेन द्विधा व्यधात् ॥३२॥

तस्मिन्हते तदनुजौ गग्गसङ्गौ प्रधाविते । स एव करवालेनालक्षितोऽहन् विशती ॥३३॥

अप्रभज्य तद्धस्तः रुधिरे नावतिष्ठते । उदग्रकर्मा च पुमानिव दस्युर्हतं रिपुम् ॥३४॥

स हि द्विभाद्रे तवार्न्दे हर्षान्ताहादनन्तरम् । अन्युनामतिरिक्तैर्यैर्जिभिः परीक्ष्यन्त ॥३५॥ 35

यद्दोपकर्तुरप्येव क्रोडं मत्स्वामिनो व्यधात् । औत्कट्यात्पापमस्तस्य क्षिप्रमेव क्षयं ययौ ॥३६॥

शान्तस्तोषे कोपशोकाभाविष्कुर्वति कृत्रिमौ । भीमादेवः पलायिष्ट गग्गस्तु व्यधसीक्षृपे ॥३७॥

प्रहिते लोहरं गग्गे स्वमुल्लाघयितुं क्षतम् । प्रस्तावेन व्यसृज्यन्त स्वोर्वीरप्येऽपि डामराः ॥३८॥

उपायापकृतैः प्राप्यं राज्यं दस्युभिरुज्झितम् । एवं शनैरवष्टम्भं भेजे भूपतिरुच्चलः ॥३९॥

तेनाथ लब्धस्थैर्येण दिनैरेव जिगीषुणा । त्याजिताः क्रमराज्यान्तर्हयसैन्यादि डामराः ॥४०॥ 40

ततो मडवराज्यं स प्रस्थितो विप्रियप्रियान् । डामरान्कालियमुखान्बद्ध्वा शूले व्यपादयत् ॥४१॥

हल्लाराजोऽपि बलवांस्तेन क्रान्तक्षितिः क्रमात् । बलैर्नगर एवोमेरचरकन्देन घातितः ॥४२॥

प्राग्जन्मप्रेमसंस्काराद्दस्मरक्षतयाथ वा । तस्य पुत्र इव प्रीतिर्गग्ग एव व्यवर्धत ॥४३॥

न सेहे नाममात्रं यः कण्टकानां प्रियप्रजः । नृपो गग्गाय चुक्रोध सापराधाय न क्वचित् ॥४४॥

राज्यारम्भेऽनुयुक्तेन भीमादेवेन धीमता । उक्ते शुभावहे शिक्षे द्वे स मन्त्रवदस्मरत् ॥४५॥ 45

एकया लोकवार्तार्थं प्राकारप्रभृति निर्गतः । बहिर्विवेशय बाह्यालीरथ्यारोहादिनक्षयम् ॥४६॥

अन्यथोत्थानशीलेन भूत्वा नामापि वैरिणः । अर्धरात्रेऽपि यात्राभिस्तेनाच्छिद्यत विप्लवः ॥४७॥

तस्यैवातुलधैर्यस्य राज्ञां मध्ये[1] मनस्विनः । कार्पण्योपहतं[2] वृत्तं नाप्यभूत्[3] मलीमसम् ॥४८॥

अथोच्चलसदाचारजाह्नवीजलमज्जनात् । कुनृपोर्वीरणोद्भूता गिरः पाप्मापनेष्यते ॥४९॥

तेनानुपचिताङ्गेन प्रायशो विनिवारिताः । अनूरुणेव सद्वृष्टिर्ध्वंसिनो ध्वान्तसंचयाः ॥५०॥ 50

२१. ¹) स्तु supplied by A_2 in space left by A_1. २८. ¹) Emended; A निश्चा°. ३९. ¹) Emended; A प्रावष्टम्भ. ४४. ¹) Emended; A सापराधं न कश्चित्. ४०. ¹) Thus A_1; corr. by later hand into सन्यादी°. ४८. ¹) तस्यैवातुलधैर्यस्य राज्ञां मध्ये supplied by A_2 in space left by A_1.—²) Thus A_2; A_1 कार्पण्यापहत.—³) Thus A_2; A_1 नाप्राभूत्°.

प्रायोपविष्टमग्रे देहत्यागप्रतिश्रया । निबद्धया प्रत्यवेक्षां धर्माध्यक्षानकारयत् ॥५१॥

निशम्य कृपणस्यार्तिं कञ्चित्तं तदनिष्टकृत् । बभूव तस्य स्वात्मापि नानिग्राह्यो महात्मनः ॥५२॥

कार्यिणो यस्य वा दोषावार्ताक्रन्दितमुपययौ । तस्य स्वबान्धवाक्रन्दैस्तस्मिन्क्रुद्धे शशाम तत् ॥५३॥

अबलानुग्रहव्यग्रे तस्मिन्नाजनि सर्वतः । वास्तव्या बलिनस्तस्युरबलास्त्वधिकारिणः ॥५४॥

55 सोश्वैनैकधरव्याजेत्यज्ञात्वा कथितं जनैः । यं यं स्वदोषमश्रौषीत्तं त्वरितमत्यजत् ॥५५॥

येन केनापि संप्राप्तः प्राप्त्युपायेन पार्थिवः । अमोघदर्शनः सोभूत्कल्पवृक्ष इवार्थिनाम् ॥५६॥

सुधावर्षी प्रियालापप्रीतिदायैर्जनप्रियः । नाशकत्सेवकास्त्यक्तुं विश्रम्भभवनेष्वपि ॥५७॥

ग्राम्यधर्मैः प्रतिकलं तस्य सेवाविधायिभिः । प्राप्तं त्रिचतुरान्वारान्क्षणदास्वपि दर्शनम् ॥५८॥

सेव्यमानः सदाक्षिण्यः क्षणेनैव फलप्रदः । कस्यैन्द्रजालिकैरुप्तः शाखीव न बभूव सः ॥५९॥

60 वास्तव्यानां निशम्यार्तिं तेन दैन्यनिवारणम् । चक्रे पित्रेव पुत्राणां संत्यक्तेतरकर्मणा ॥६०॥

स्वसंचितानि धान्यानि विक्रीणानोल्पवेतनैः । दुर्भिक्षमुद्गतावेव जघान जनवत्सलः ॥६१॥

निवार्य चौर्याचरणात्कृपार्द्रस्तस्करानपि । कोशाध्यक्षान्स विदधे कारागर्भजीविकान् ॥६२॥

कः संविभाग्यश्छेत्तव्या विपदः कस्य मण्डले । इत्यन्विष्यन्सदैकैकं चारैश्चिन्तापरोभवत् ॥६३॥

तस्यैकोप्यर्थनैस्पृह्यं नाम कोपि महान्गुणः । अनुषक्तो गुणैस्तैस्तै राज्ञः पल्लवितोभवत् ॥६४॥

65 स स्थित्यै दण्डयन्दण्ड्यानघाशेषभयावहनम् । तेषां नाद्रुत सत्कर्म शुद्धये तांस्त्वकारयत् ॥६५॥

प्रस्तुतस्यार्थिने दातुं वस्तु तस्यैकसंख्यया । सहस्रसंख्यया दानभङ्गात्पूर्णतां यदि ॥६६॥

भूयतेर्थी यथा मह्यं देहि देहीति गां वदन् । तथास्मै देहि देहीति वदन्दाता स शुश्रुवे ॥६७॥

अनुदात्तं क्षिप्रकालं क्षीणसंख्यमसत्कृतम् । नेतृदूतादिनीतार्धं न तद्दत्तमदृश्यत ॥६८॥

उत्सवे दैन्यविध्वंसी रञ्जने कार्यसाधने । आलेख्यलीनशाखीव न सोलभ्यफलोभवत् ॥६९॥

70 उत्सवे शिवरात्र्यादौ जनतां सोसिचद्धनैः । मघयोगे पयःपूरैर्महेन्द्र इव मेदिनीम् ॥७०॥

ताम्बूलदानव्यसनं पराध्योत्सवता तथा । नाभूद्धर्षनृपस्यापि तादृक्तस्यास्त यादृशी ॥७१॥

लोष्टमात्रावशेषेपि लब्धे नृपपदे व्यधात् । स दानविभ्रमांस्तान्ये धनदेनापि दुष्कराः ॥७२॥

निर्माणलोठनैर्धामजवं वाजिनां क्रयैः । काश्मीरिकोपि चक्रे स न गृहस्करसाधनम् ॥७३॥

अध्वन्यध्वनि योगेन प्राणविन्यासनैस्तथा । बभूव सर्वकृत्यज्ञः सोन्तरात्मेव देहिनाम् ॥७४॥

75 भोगाभ्राजोषितान्विप्रा भैषज्यं व्याधिपीडिताः । वेतनं वृत्तिहीनाश्च तस्मात्समुपलेभिरे ॥७५॥

पित्र्योपरागकेत्वादिदुर्निमित्तोपशान्तिषु । गोसहस्राश्वहेमादिसंभवैः सोभजद्द्विजान् ॥७६॥

नन्दिक्षेत्रे पुरं कृत्स्नं दग्धमुत्पातवह्निना । पूर्वाधिकगुणं तेन नवं राज्ये व्यधीयत ॥७७॥

श्रीचक्रधरयोगेशस्वयंभूस्थानयोजनम् । जीर्णोद्धृतिव्यसनिना कृतं तेन सुकर्मणा ॥७८॥

हर्षदेवेन यो निन्ये श्रीपरीहासकेशवः । परिहासपुरे तं स नवं नरपतिर्व्यधात् ॥७९॥

---

५३. [1]) Emended; A दोषावर्ता°; C दोषाहर्ता°. ५७. [1]) A विश्रम्भ°. ७१. [1]) Thus A_1; A_2 °स्यास्तु. ७२. [1]) Emended; A °विभ्रमास्ताम्ये. ७३. [1]) Emended; A काश्मीरकोपि. ७६. [1]) Emended; A °पशान्तिषु.

प्रत्यर्पितमुक्तावल्या भूषितो हर्षनीतया । तेन त्रिभुवनस्वामी निर्लोभेन महीभुजा ॥८०॥ 80

जयापीडाहृतं हर्षोत्पाटने प्लुष्टमग्निना । सिंहासनं नवं चक्रे स राज्यककुदं नृपः ॥८१॥

लब्ध्वा तदर्धाध्यारोहं भर्तुः प्रेम्णातिदुर्लभम् । सामान्यतापि देवीत्वं जयमत्या न दूषितम् ॥८२॥

सा चानृशंस्यमाधुर्यत्यागसत्यविततानयैः । असमम्भार्यपरित्राणमुख्यैर्भर्त्राभवद्गुणैः ॥८३॥

लब्धभूपालवाल्लभ्या नार्थः क्रोधात्प्रजासु यत् । राक्षस्य इव भङ्गाय लावण्यललिता अपि ॥८४॥

प्रियप्रजस्यायमन्यो गुणः सर्वगुणाग्रणीः । उच्चलक्ष्मापतेरासीदर्थेष्वस्पृहशालिनः ॥८५॥ 85

जिघांसवः पापकामाः परस्वादायिनश्च ताः । रक्षांस्यधिकृता नाम तेभ्यो रक्षेदिमाः प्रजाः ॥८६॥

तेनेतिहासिनीं नीतिं श्रद्दधानेन सर्वदा । येन संपठता श्लोकं कायस्थोन्मूलनं कृतम् ॥८७॥

यत्ते विषूचिकाशूलसंन्यासेभ्यः कलेवरे । ग्रन्थ्याशुकारिणो विश्वं प्रजारोगा नियोगिनः ॥८८॥

पितरं कर्कटो हन्ति मातरं हन्ति पुत्तिका । हन्ति सर्वं तु कायस्थः कृतघ्नः प्राप्तसंभवः ॥८९॥

गुणान्समर्प्य स्फुरता येनैवोत्थाप्यते शठः । वेताल इव कायस्थस्तमेवाहन्ति हेलया ॥९०॥ 90

विषवृक्षो नियोगी च यदेवाश्रित्य वर्धते । चित्रं करोति तस्यैव स्थानस्यानभिगम्यताम् ॥९१॥

तेन ते क्ष्माभुजा मानक्षतिकार्यनिवारणैः । काराप्रवेशैश्च खलाः क्षामं नीताः पदे पदे ॥९२॥

कार्यान्निवार्य बहुशः संहेलायान्महत्तमान् । भङ्गासूत्रमयं वासः कारायां पर्यधापयत् ॥९३॥

स कार्यवेशं हास्याय समार्थं चारणोचितम । अकारयद्भूतभिक्षं धावनं डोम्बैर्योधवत् ॥९४॥

स प्रांशुर्वेष्टितश्मश्रुदण्डोपेतोत्कलत्पुनः । शूलहस्तः सजानुरुः केषामासीन्न हास्यकृत् ॥९५॥ 95

स शीर्षदर्शनं साम्यवादवेश्याविटान्वितम् । प्रियवेश्यं कंचिदमे नृत्तवाद्यमकारयत् ॥९६॥

कङ्काल्यं शाकटे नर्म क्षुरलूनार्धमस्तकम् । अकारयस्खटाम्बस्तचीनपिष्टच्छटाङ्कितम् ॥९७॥

ते कुम्भवादनैर्मुण्डमण्डनैश्चाङ्किताभिधाः । नियोगिनो भ्रममाणाः सर्वतः ख्यातिमाययुः ॥९८॥

कार्यभ्रष्टा मलक्लिन्नक्षीणवस्त्रावगुण्ठनाः । सर्वार्थिनो व्यभाव्यन्त केऽप्यटन्तः प्रतिक्षणम् ॥९९॥

वृथावृद्धाः सुखप्राप्यं पाण्डित्यं भूर्जवत्परे । मत्वा बाला इवाचार्यगृहे प्रारेभिरे श्रुतम् ॥१००॥ 100

केऽप्युच्चैरट्टभिक्षाकाः सादरं स्तोत्रपाठिनः । कृतानुपाठाः स्वापत्यैः प्राह्णे लोकमहासयन् ॥१०१॥

माता स्वसा सुता भार्या स्वापि कैरप्यकार्यत । सामन्तसेवनं कार्यप्राप्त्यै सुरतसेवया ॥१०२॥

जातकस्वप्नशाकुनसल्लक्षणनिरीक्षणम् । कारयद्भिः शठैरन्यैर्गणकाः परिखेदिताः ॥१०३॥

पिशाचा इव शुष्कास्या रूक्षश्मश्रुकचाः कृशाः । बद्धाः परैर्व्यभाव्यन्त भृकुलामुखराकृयः ॥१०४॥

नृपेण कार्यिणां दर्पलिङ्गनाशे विपाटिते । अश्मोर्ज्ञातिपरिज्ञानक्षमत्वं समजायत ॥१०५॥ 105

भारतस्तवराजादिस्तोत्रपाठमशिश्रियन् । ते दुर्गोत्सारिणीविद्याजपं चोद्दकुलोत्तमाः ॥१०६॥

इत्थं दौःस्थ्योदये दीर्घे मज्जन्तो नित्यदुर्जनाः । तस्मिन्काले कायस्था व्यलोक्यन्त पदे पदे ॥१०७॥

भिन्नसंधानभूयिष्ठदानभोज्यादिढौकनैः । न हि मोहयितुं शक्ताः नाके तं तेऽन्यराजवत् ॥१०८॥

तान्प्रजाकण्टकान्दुष्टान्कृतधीरकृतानिशम् । तैस्तैः शुचिभिरभ्यासैः स विशामीश्वरो बहान् ॥१०९॥

९४ [1]) Emended ; A °भूतभिक्षा°.—[2]) Emended, A डोम्ब°.

भूतेशस्य यथा पुरी हुतवहप्लुष्टा स्वदाशाबलाद्भूयः स्वां श्रियमाससाद सहसा तद्वत्समस्तामिमाम् ।
110 इत्थं कायस्थकुटुम्बिकृमिशतविप्लाया—[1] पञ्चानलीलीलामुच्चलदेव निर्वृतिसुखस्थित्या पुरीं स्वां श्रियः ॥११०॥
शिवरथ्युत्सवे ओकमघं[1] शिवरथाभिधः । विज्ञान्पदस्तेन हठात्सर्वाध्यक्षो व्यधीयत ॥१११॥
व्यवहारानभिज्ञोपि कंचित्कालमदीदृशत् । शुचित्वादार्यराजः स क्रामन्कृतयुगस्थितिम् ॥११२॥
शीघ्रदण्डत्वमुद्दण्डतेजसस्तस्य भूपतेः । क्रूरानुविश्य कायस्थान्धीमद्भिर्बहमन्यत ॥११३॥
न हि क्षुद्राश्मकायस्थपिशाचाविद्धवैरिणाम् । शासन्त्यन्तरितं दण्डं दण्डनीतिविशारदाः ॥११४॥
115 चिरेण दण्डिता ह्येते कुर्युर्दण्डभयाद्ध्रुवम् । लब्धान्तराः प्राणहरं कृच्छ्रं किंचिच्च शासितुः ॥११५॥
दण्ड्यानां दण्ड्यमानानां पुत्रस्त्रीमित्रबान्धवाः । राज्ञा विचारशीलेन न तेनोपद्रुताः क्वचित् ॥११६॥
कर्णेजपांल्लोष्टधरप्रमुखांस्तेन दुःखदैः । कर्मभिः क्लिश्नताश्यापि पैशुन्यस्य खिलीकृतः ॥११७॥
विस्मृतिं लब्धराज्यानां पूर्वसंकल्पवासनाः । प्रयान्ति प्रागजनुषां गर्भवासस्पृहा इव ॥११८॥
प्राप्राज्याधिगमात्किंचित्सदसच्चाप्यचिन्तयत् । राज्ये तन्न विसस्मार जातिस्मर इवोच्चलः ॥११९॥
120 ददर्श शम्भोरद्रोहान्यान्द्रोग्धॄन्वा पुरानुगान् । कर्तव्यानुगुणं तेषां प्रतिपत्तिमदर्शयत् ॥१२०॥
स्मरेत्सोपपतिः पूर्वपतिद्रोहं कुयोषितः । पूर्वस्वाम्यरितां चाथ कुभृत्यस्यैधतो जडः ॥१२१॥
देशाद्विदेशान्मेदिन्या समं प्रज्ञापि राज्यभृत् । तस्मिन्परिणता नूनं कृत्याकृत्यविवेककारि ॥१२२॥
तथा ह्येकस्य वणिजो व्यवहर्तुश्च सोभवत् । विवादे संशयं छिन्दन्नेवं स्थेयाद्यगोचरे ॥१२३॥
सौदर्यागूढसद्भावे व्यापदीपयिकं धनी । न्यासीचकार दीनारलक्षं कोपि वणिग्गृहे ॥१२४॥
125 तेनोपयुज्यमाना च व्ययेषु वणिजः करात् । कियत्यपि गृहीताभूद्वत्समात्रान्तरान्तरा[1] ॥१२५॥
विंशाद्दिशाब्दे[1] वाताद्व समाप्य न्यासधारिणम् । गृहीतशेषं दातुं स धनं प्रार्थयताथ तम् ॥१२६॥
वणिक्तु कुक्कुनी तस्य न्यासपासाय सोद्यमः । कालापहारमकरोत्तैस्तैः कलुषधीर्मिषैः ॥१२७॥
स्रोतोभिर्व्यस्तमम्भोधौ लभ्यं मेघमुखैः पयः । प्राप्तिर्भूयस्तु नास्त्येव वणिग्न्यस्तस्य वस्तुनः ॥१२८॥
नैलचिक्यमुखः स्वल्पालापो मुद्राकृतिर्भवन् । न्यासग्रासविवादोद्यो वणिग्व्याघ्राद्विशिष्यते ॥१२९॥
130 विवादे श्रेष्ठिना शाठ्यं स्मितैः प्राक्सत्यदर्शनैः । मुक्तं मुक्तं ज्ञायमानं प्राणान्तेपि न मुच्यते ॥१३०॥
निसर्गवञ्चका वेश्याः कायस्थो दिविरो वणिक् । गुरूपदेशोपस्कारैर्विशिष्टाः सविषाहिवत् ॥१३१॥
चन्दनाङ्कालिके श्वेतांशुके धूपाधिवासिनि । विश्वस्तः स्यात्किराते[1] यो विप्रकृष्टेस्य नापदः ॥१३२॥
ललाटदृक्पुटश्रोत्रद्वन्द्वहृद्व्यस्तचन्दनः । षड्बिन्दुर्वृश्चिक इव क्षणात्प्राणान्तकृद्वणिक् ॥१३३॥
पाण्डुश्यामोर्मिधूमाढ्यः सूक्ष्मास्यो गहनोदरः । तुम्बीफलोपमः श्रेष्ठी रक्तं मांसं च कर्षति ॥१३४॥
135 सोथ निःशोषितमिषः क्रुद्धो निर्बन्धकारिणः । गणनापत्रिकां तस्य सभ्रूभङ्गमदर्शयत् ॥१३५॥
यदादौ श्रेयस इति न्यस्तमश्रेयसे पदम् । आतरेभ्यत्यये सतोर्गृहीता षट्शती त्वया ॥१३६॥
छिन्नोपानत्कथाबन्धे घातं चर्मकृतेर्पितम् । विपादिकाकृते दास्या नीतं पञ्चाशतो घृतम् ॥१३७॥

११०. [1]) A_1 indicates here a *lacuna* of one *akshara*. १११. [1]) Emended with C; A लोक°. १२५. [1]) Emended; A °भूद्वत्सरा°. Cf. viii. 154. १२६. [1]) Emended; A विंशतिशतात्तु. Cf. v. 210. १३२. [1]) Emended; A किराटे.

स्फोटने भाण्डभारस्य क्रन्दन्त्याः कृपयार्पितम् । कुलाल्या बहुशः पश्य भूर्जे लग्नं शतत्रयम् ॥१३८॥
शिशुभ्योस्य बिडालस्य क्रीताः पोषाय मूषिकाः । त्वया शतेन वात्सल्याद्धान्यमस्त्वरसस्तथा ॥१३९॥
चरणोद्वर्तनं सर्पिः शालिचूर्णं च सप्तभिः । क्रीतं शतैः श्वाग्रपक्वान्ने च घृतमाक्षिकम् ॥१४०॥ 140
नीतं क्षौद्रार्द्रकं कासायासायार्भकेण ते । सोऽव्यक्तजिह्वः किं वेत्ति वस्तु लग्नं शतं ततः ॥१४१॥
वृषणोत्पाटको भिक्षाचरस्ते हठयाचकः । यो वारितो मुखपटुस्तस्मै दत्तं शतत्रयम् ॥१४२॥
आनीते भट्टपाशानां मध्ये सर्वस्वलोपरि । शतं शतद्वयं धूपग्रन्थामूलपलाण्डुषु ॥१४३॥
इत्याद्यचिन्त्यतायुक्तान्परिहार्यव्ययानसौ । तस्यैकीकृत्य गणनां लाभेऽपि धनकौर्यभाक् ॥१४४॥
सर्वमासप्रदत्तिश्चिप्त्यावृत्तिः पुनः पुनः । संसारस्येव तस्यान्तो न ययौ गर्तिताकृतेः ॥१४५॥ 145
स मूल्यधनं पिण्डीकृत्याथ सकलान्तरम् । प्रसारितोद्धस्तयुगे मीलयन्नभ्यधान्मृदु ॥१४६॥
शल्यमुद्धर निक्षेपं मयोज्झासधनं स्वकम् । विभज्यांशद्वयं निर्दम्भं दीयतां सकलान्तरम् ॥१४७॥
तस्य धर्म्ये वचो जानन्क्षणमुच्छ्वसितोऽभवत् । क्षुरं क्षौद्रोपलिप्तं तु ध्यात्वा पश्चादतप्यत ॥१४८॥
युक्तापह्नुतसर्वस्वं कौर्यानार्यमथार्थकः । विवादे नाशकज्जेतुं नापि स्थेया विचारकाः ॥१४९॥
स्थेयैरनिश्चितन्यायं पुरो न्यस्तं ततो नृपः । तदित्थमिति निश्चित्य वणिजं तमभाषत ॥१५०॥ 150
अद्यापि न्याससदीनाराः सन्ति चेत्तत्प्रदर्श्यताम् । अंशः कियानपि ततस्ततो वक्ष्मि यथोचितम् ॥१५१॥
तथा कृते तेन वीक्ष्य दीनारान्मन्त्रिणोऽब्रवीत् । राजभिर्भाविता राज्ञां नाम्ना टङ्कः क्रियेत किम् ॥१५२॥
न चेत्कलशभूपालकाले न्यासीकृतेष्वमी । दीनारेषु कुतष्टङ्का मन्नामाङ्का अपि स्थिताः ॥१५३॥
निश्चित्यैव लक्षेण वणिक्तस्माद्व्यवाहरत् । वणिजो द्रविणेनायमभ्यासेनान्तरान्तरा ॥१५४॥
तस्माद्यदा यदेतेन गृहीतं दीयतां ततः । तदा प्रभृत्यथवाचलाभोऽस्मै वणिजोऽर्थिनः ॥१५५॥ 155
न्यसनानेहसवैव प्रभृत्यस्मै प्रयच्छतु । लक्षाहलाण्डितालाभं किं वाच्यं मौलिके धने ॥१५६॥
अवधारयितुं शक्यं मादृशैः सघृणैरियत् । श्रीयशस्करवद्वीक्ष्यमीक्ष्येषु तु युज्यते ॥१५७॥
विवादे संविहानस्य युक्तं क्षान्त्यानुशासनम् । भाव्यं दण्डधराचारैः प्रयुक्तकुशलैः पुनः ॥१५८॥
अनिर्हार्येषु शल्येषु महामर्मगतेष्विव । सविकारेषु योपेक्षां कालापेक्षी व्यधान्नृपः ॥१५९॥
प्रययौ पार्थिवस्यैवं निर्बाधं तस्य पालनम् । प्रजासु जागरूकस्य मनोरिव मनस्विनः ॥१६०॥ 160
सख्यं कारणनिर्व्यपेक्षमितरा नाहंकारहीना सतीभावो वीतजयापवाद उचितोक्तित्वं समस्तप्रियम् ।
चिह्नानि त्रिभवार्जिता तरुणिमा परित्यक्तोज्झितो राजत्वं त्रिकलङ्कमत्र चरमे काले कलेरन्यथा ॥१६१॥
स वाहशोऽपि राजेन्द्रचन्द्रयाः सम्भिलिताभवत् । मात्सर्यादिदृष्टैवराहोऽपोल्कावर्षभीषणः ॥१६२॥
औदार्यशौर्यधीधैर्यगुणप्रसूयमत्सरः । बभूव संख्यातीतानां मानवानवरो नृणाम् ॥१६३॥
मानोन्नतैश्च भूयोऽपि वाक्पारुष्यदयाहतैः । लाघवं मनुपालम्भैः पार्थिवोऽप्यनुभावितः ॥१६४॥
प्रस्तुतानां फणीन्द्राणामिव कोपोत्सवं विना । तेजो विस्फूर्जितं ज्ञेयं न हि जन्म शरीरिणाम् ॥१६५॥ 165

१३९. ¹) A विडाल°. १४९. ¹) Emended with C; A कौर्यानार्य°. १६२. ¹) Emended; A स वाह°.

विविधे भूतसर्गेऽस्मिन्न च कश्चित्स विद्यते । अपूर्वश्वापदस्यापि यस्य दोषैर्न दूषितम् ॥१६६॥
जातिः पङ्करुहाद्वपुः कपिलताक्रान्तं शिरः खण्डनप्रभवत्कुचिशीलतादिविगुणाचारप्रदुष्टं यशः ।
निःशङ्कत्वरिति प्रभूतविषयव्याप्तिस्पृशो दुःसहा दोषा यत्र पुरोऽस्तु तत्र कतमो निर्दोषतोत्सेकभूः ॥१६७॥
अभिचारैरिति भूपालः स चकारानुजीविनाम् । वंशचारित्रदेहादिदोषोद्घोषणमन्वहम् ॥१६८॥
अन्योन्यद्वेषमुत्पाद्य संख्यातीता महाभटाः । दुष्प्रभवालुना तेन द्वन्द्वयुद्धेषु घातिताः ॥१६९॥
170 मासार्धदिनमाहेन्द्रमहाध्वसरेषु सः । निनाय योधान्संनद्धानन्योन्यप्रधनैर्धनम् ॥१७०॥
स नाभूदुत्सवः कश्चित्तदा यत्र नृपाङ्गने । भूमिर्न सिक्ता रक्तेन हाहाकारो न चोद्ययौ ॥१७१॥
नृत्यन्त इव निर्याता गृहेभ्यो वेशशोभिनः । बान्धवैर्निन्यिरे योधा लूनाङ्गाः पार्थिवाङ्गणात् ॥१७२॥
स्निग्धश्यामकचांशुकस्वच्छभूनाकल्पशोभिनः । हतान्वीक्ष्य भटाञ्जाया मुमुहे न तु विव्यथे ॥१७३॥
नार्यो राजगृहं गत्वा प्रत्यायातेषु भर्तृषु । मेनिरे दिवसं लब्धमनास्था नित्यमन्यथा ॥१७४॥
175 अद्यैषामवधं कुर्यामित्यहंक्रियया वरम् । साविक्षमव्याहतवाग्भिस्तैर्भृत्यैरभिमहत् ॥१७५॥
प्रवर्धमानांस्तानेव विद्वेषकलुषाशयः । हृताधिकारान्विदधे बहुशश्च विमानितान् ॥१७६॥
दम्भकः कम्पनाधीशः प्रवृद्धौ तत्र सत्क्रुधि । विद्रुतो विषलाटायां निपत्य निहतः खशैः ॥१७७॥
तेन स्ववर्धितो द्वाराधीश्वरो रक्काभिधः । हृताधिकारो विदधे विभूतिं वीक्ष्य भूयसीम् ॥१७८॥
माणिक्यसैन्यपतिना द्वारेकस्मान्निवारिते । लिखेन विजयक्षेत्रे चक्रे व्रतपरिग्रहः ॥१७९॥
180 कम्पनाद्यधिकारस्थाः प्रवीरास्तिलकादयः । काकवंश्या मार्दवेन तत्कोपं नानुभाविताः ॥१८०॥
भोगसेनो निरनुगः क्षीणवासा भवन्कृतः । तेनातिसेवाभीतेन राजस्थानाधिकारभाक् ॥१८१॥
यस्येन्द्रद्वादशीयुद्धे सान्द्रसैन्योऽपि विद्रुतः । क्षुद्रचन्द्रगणश्चन्द्रोऽपि रौद्रमालोक्य विक्रमम् ॥१८२॥
येऽपि सञ्ज्ञाभिधानस्य पुत्राः सामान्यशास्त्रिणः । तानङ्कुचक्कुरुभ्यद्यान्स मन्त्रिणः समपादयत् ॥१८३॥
पुत्रौ विजयसिंहस्य तस्यैवात्यक्तदुर्दशौ । तिलको जनकश्चास्तामंमात्यश्रेणिमध्यगौ ॥१८४॥
185 यमेलाभयवाणादिमुख्या द्वारादिनायकाः । कस्तान्समर्थः संख्यातुं तद्विस्तरलसंपदः ॥१८५॥
द्विजाः प्रशस्तकलशादयः पूर्वे नरन्तरे । प्रापुर्बालद्रुमान्तःस्थजीर्णानोकहविभ्रमम् ॥१८६॥
कन्दर्पः क्ष्माभुजा दूतैः समानीतोऽपि नाददे । तस्यासहनतां वीक्ष्य प्रार्थितोऽप्यधिकारिताम् ॥१८७॥
आस्थानाचारसंलापव्यवहारादि मण्डले । नवमेवाभवत्सर्वं तस्मिन्नभिनवे नृपे ॥१८८॥
लक्ष्मीः कार्मणचूर्णाङ्का वेश्येव वशवर्तिनः । धीरानपि विधायेयं करोत्युन्मार्गवर्तिनः ॥१८९॥
190 सपिण्डानामपि व्यक्तमूलवीक्षणतत्परा । प्रेततेव नरेन्द्रश्रीर्जातिक्लेशापकारिणी ॥१९०॥
समस्तसंपत्पूर्णोऽपि यस्मात्सुस्सलभूपतिः । दध्यौ भ्रातुरवस्कन्दं राज्यापहरणोद्यतः ॥१९१॥
अकस्मादभ्रणोऽश्येनमिव तं शीघ्रपातिनम् । स्थानं वराहवार्ताख्यमुल्लङ्घ्यायानमग्रजः ॥१९२॥
क्षिप्रकारी विनिर्गत्य तमग्रामपदं ततः । निपत्य सैन्यैर्बहुलैः सोपकारमकारयत् ॥१९३॥
विद्रुतस्यास्पदे तस्य नानोपकरणैर्युतैः । ताम्बूलवल्लीकूटैश्च सामग्री समभाव्यत ॥१९४॥

---

१८४. [1]) Emended with C; A °बास्तम°. १८६. [1]) Emended, A °जीर्णालोकह°. १९४. [1]) Emended; A ताम्बूलपेलाकु°.

हतकार्यपरावृत्त्यासावष्टब्धोपि पार्थिवः । मत्वापूर्वं तमभूदन्वेषुः क्रूरविक्रमम् ॥१९५॥ 195

गग्गचन्द्रस्तदादेशाद्धत्वा बहलसैनिकः । चक्रे सुस्सलभूपालबलनिर्दलनं ततः ॥१९६॥

असंख्यैः सौस्सलैर्योधैराहवायातविःस्रवैः । शान्तिर्विमानोद्यानेषु सुनारीणाममुच्यत ॥१९७॥

भर्तुःप्रसादस्यानृण्यं प्राणैर्युधि समर्पितैः । राजपुत्रौ गतौ तत्र सहदेवयुधिष्ठिरौ ॥१९८॥

पराधान्सुस्सलानीकाद्गङ्गस्तानप्यपि विद्रुतान् । चक्रे भूरिसुरंगस्य पैर्भूपस्यापि कौतुकम् ॥१९९॥

निर्विघ्नकटकं तं स श्रुत्वा सैल्यपुराध्वना । क्रमराज्योन्मुखं मार्गं द्रुतमन्वसरन्नृपः ॥२००॥ 200

अन्विष्यमाणसरणिः प्रयत्नाद्दयजन्मना । प्रविवेश दरद्देशं परिमेयपरिच्छदः ॥२०१॥

रुद्धमार्गं तस्य राजा डामरं लोष्टकाभिधम् । स सैल्यपुरजं हत्वा नगरं प्राविशत्ततः ॥२०२॥

तस्मिन्दूरं गते वैरकलुषोपि स नाददे । भ्रातृस्नेहेन संरम्भं ग्रहीतुं लोहरं गिरिम् ॥२०३॥

कल्हः कालिञ्जराधीशो दौहित्रीं पुत्रमप्युदे । धामवर्धयत स्नेहात्पुत्रः पितृवर्जिताम् ॥२०४॥

राज्ञी विजयपालस्य सुतां सुस्सलभूपतिः । उपयेमे स तां श्रीमाननर्घां मेघमञ्जरीम् ॥२०५॥ 205

तस्य प्रभौ वाधिष्ठानाच्छिद्योऽपि न लोहरे । शक्तिरासीद्दिरक्षानामपि बाधाय वैरिणाम् ॥२०६॥

धीरः सुस्सलदेवोपि मार्गैर्निर्गत्य दुर्गमैः । आसदन्दूरिभिर्मासैः स्त्रोर्मी दुर्गादिवर्त्मना ॥२०७॥

प्रशान्ते व्यसने तस्मिन्धीरस्योच्चलभूपतेः । अन्येपि व्यसनाभासा हल्लकध्वंसिनोभवन् ॥२०८॥

भीमादेवः समादाय भोजं कलशदेवजम् । साहायकार्थमानिन्ये दरद्राजं जगद्दलम् ॥२०९॥

सल्हो हर्षमहीभर्तुरपदश्रात्मजोभवत् । भ्राता दर्शनपालस्य सज्जपालस्तु तद्वलम् ॥२१०॥ 210

भीतिर्जेव ततो राज्ञा साश्रैव दरदीश्वरः । आक्षेपाहारिणः प्राकारस्त्वावृत्य निजां भुवम् ॥२११॥

सल्हणमन्वगाच्छर्तं भोजोविश्वस्तमण्डलम् । भेजे सुस्सलदेवस्य सज्जपालोनुजीविताम् ॥२१२॥

गृहीतार्थेन भृत्येन निर्भेनेव प्रदर्शितः । भोजः क्षिप्रं नृपास्याप निग्रहं तस्करोचितम् ॥२१३॥

देवेश्वरात्मजः पित्थकोपि वैराज्यलालसः । डामरावाश्रिते राज्ञि निर्याते व्यग्रंवरियः ॥२१४॥

विचारपरिहारेण धावन्तः सर्वतो जडाः । तिर्यञ्च इव हास्याय प्रतिसिद्धारणा जनाः ॥२१५॥ 215

मल्लस्य रामलाभ्ययोर्द सूनुरास दिगन्तरे । मल्लसूनुः कश्चिदेवं चक्रिकाचतुरो भवन् ॥२१६॥

भिन्ने प्रवृद्धि व्यासूदैर्वंशुभिर्विप्रवणिपैः । भ्रममाणादिरात्रेन भूमिपैर्भूम्यनन्तरैः ॥२१७॥युग्मम्॥

ग्रीष्मे प्रविष्टः कश्मीरानेकाकी धर्मपीडितः । व्यधीयत छिन्ननासः परिज्ञाय नृपानुगैः ॥२१८॥

काठके पर्यटन्नाशः स एव ददृशे पुनः । स्वजात्युचितमभ्यासविनिक्रयी सस्मितं जनैः ॥ २१९॥

मिथ्यैव नीतिकौटिल्यैः क्रियतेऽभ्युदयभ्रमः । शक्यतेपरया कर्तुं न दैवस्य मनीषितम् ॥२२०॥ 220

शान्तापि ज्वलति क्वापि क्वचिद्दीप्तापि शाम्यति । दैववातवशाद्व्यक्तिः पुंसः कलाभिसंनिभा ॥२२१॥

पलायनैर्नापयाति निश्चला भवितव्यता । देहिनः पुच्छसंलीना वह्निज्वालेव पक्षिणः ॥२२२॥

---

१९९. ¹) Emended; A °गस्तान्ग्य°. २०४. ¹) Emended; A कालिञ्जर°. Cf. vii. 1256. viii. 618. २१४. ¹) Emended with C; A स्वग्र°. २१६. ¹) Thus corr. by A_2 from A_1 मल्लरामला°. २१७. ¹) A_1 writes here २ instead of युग्मम्.

नाब्धिवह्निविषशस्त्रशरप्रयोगैर्न श्वभ्रपातरभसेन न चाभिचारैः ।
शक्या निहन्तुमसवो विधुरैरकाण्डे भोक्तव्यभोगनिवहोऽङ्कुरितस्य जन्तोः ॥२२३॥
भिक्षाचरः समादिष्टवधो जयमतीगृहात् । नक्तं वध्यभुवं निन्ये वधकैः पार्थिवाज्ञया ॥२२४॥
225 पाणिं प्रस्फोट्य निक्षिप्तो वितस्तायां समीरणैः । क्षिप्तस्तटं क्षणं स्पन्दमानवक्षाः कृपालुना ॥२२५॥
द्विजेनैकेन संप्राप्तधिरादुद्भूतचेतनः । आसमत्यभिधानाया ज्ञातिर्दिद्देति गौरवात् ॥२२६॥
शाहिपुत्रीभिरुक्ता या रत्नधुरया तया । नीतो देशान्तरं गूढं ववृधे दक्षिणापथे ॥२२७॥ तिलकम् ॥
स भूपमन्यमित्रीय पुत्रवज्ञरवर्मणा । मालवेन्द्रेण शस्त्रास्त्रविद्याभ्यासमकार्यत ॥२२८॥
अन्यदीयं घातयित्वा तत्तुल्यवयसं शिशुम् । रक्षितो जयमत्यैव स किलेत्यपरेऽब्रुवन् ॥२२९॥
230 देशान्तरागताद्भूतानां वार्तामुपलब्धवान् । अत एवाभवत्तस्या भूभृद्विरलितादरः ॥२३०॥
बहिर्भ्रतिभिन्देस्तस्य धीरो मार्गवर्तिभिः । चक्रे तदप्रवेशाय संबन्धं पार्थिवैः समम् ॥२३१॥
ईर्ष्यामगोपयन्नार्याः शङ्कामच्छादयन्प्रियोः । स्वयमन्याभिगम्यत्वं करोति हि जडो जनः ॥२३२॥
भिक्षाचरे हते बालं कंचिदादाय तत्संभ्रमम् । तत्राज्ञा ख्यातिमनयद्दिहैवेत्यपरेऽब्रुवन् ॥२३३॥
तथ्येन सोऽस्तु मिथ्या वा प्रतिष्ठां तां तथाप्तवान् । यया लघुस्थमानेतुं न दैवेनाप्यशक्यत ॥२३४॥
235 स्वप्नेन्द्रजालमायानामपि निर्विषया इमाः । कर्मवैचित्र्यजनिताः काश्चिदाश्चर्यविप्रुषः ॥२३५॥
स राजबीजी चादाय विद्यां गूढं व्यवर्धत । पुरमामादिदाहाय कक्षान्तरिव पावकः ॥२३६॥
दोहद्युम्भिकसीमनि प्रतिविषावीरुद्द्विपक्ष्मारुहः काले प्रावृडुपद्रुताच्छसलिले मूर्धन्यगस्त्योदयः ।
सर्गच्छेदविधिक्षमानुदयतो दृष्ट्वा किलोपद्रवान्संभवे प्रतिकारकल्पनमहो दीर्घावलोकी विधिः ॥२३७॥
अजायत विपन्मज्जज्जगदुद्धरणक्षमः । तस्मिन्नेव क्षणे यस्मात्सुस्सलक्ष्मापतेः सुतः ॥२३८॥
तज्जन्मकालादारभ्य सर्वतो जयमर्जयन् । नामान्वर्थं नृपस्तस्य जयसिंह इति व्यधात् ॥२३९॥
240 शास्तुः सर्वार्थसिद्धाख्या यथा सर्वार्थसिद्धिभिः । तथा तस्याभिधान्वर्था नात्यजद्रूढिगाम्यताम् ॥२४०॥
मुद्रां स कुङ्कुमस्याङ्कस्तदीयस्याभ्युपागताम् । विलोक्योऽबलदेवोऽभूद्भिमन्युर्भ्रातरं प्रति ॥२४१॥
बालस्यैवाङ्ग्रिमुद्रास्य वैरं पितृपितृव्ययोः । निवारयन्ती विदधे सुस्थितं मण्डलद्वयम् ॥२४२॥
स स्वर्गिणः पितुर्नाम्ना ततः सुकृतसिद्धये । चकारो बालभूपालः पैतृके स्थण्डिले मठम् ॥२४३॥
गोभूमिहेमवस्त्राद्यदाता तस्मिन्महोत्सवे । आश्चर्यकल्पवृक्षत्वं त्यागी सर्वार्थिनामगात् ॥२४४॥
245 प्रसादैः प्रहितैस्तेन महार्घैः श्लाघ्यसंपदा । महान्तोऽपि दिगन्तेषु पार्थिवा विस्मयं ययुः ॥२४५॥
भर्तृप्रसादाधिगतां श्रियं नेतुं परार्थ्यताम् । विहारं समठं देवी जयमत्यपि निर्ममे ॥२४६॥
केषांचित्पूर्वपुण्यानां विरहेण महीभुजः । हताभीष्टाभिधानोऽभून्मठो नवमठाख्यया ॥२४७॥
सुल्लां स्वसारमुद्दिश्य परस्मिन्स्थण्डिले पितुः । विहारोऽपि कृतस्तेन नोचितां ख्यातिमाययौ ॥२४८॥
मृत्योर्मल्लकपामित्वं तस्याकलयतः किल । न मिथ्या स्वप्रतिष्ठासु संप्रपेदे व्यवस्थितिः ॥२४९॥

---

२२७. 1) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. २३०. 1) Emended; A °तागतवसुप°. २३४. 1) Emended with C; A °लघुस्थ.
२३७. 1) A_3 gloss प्रतिविषा वीरुत् अस्या उपविषेत्यादिनामान्तरं यथा विश्वाविषा प्रतिविषातिविषोपविषारुणा शृङ्गिमहौषधं चेति (*Amarakośa* ii. 4. 99-100). २४०. 1) Emended; A °म्बाहे.

कदाचित्क्रमराज्यस्थो द्रष्टुमर्चिं स्वयंभुवम् । ययौ वर्हटचक्राख्यं गिरिग्रामं स भूपतिः ॥२५०॥ 250

तं कम्बलेश्वरग्रामाध्वना यान्तमवेदयन् । अकस्मादेत्य तत्रस्थाश्चौराश्चण्डालदाक्षिणः ॥२५१॥

प्रजिहीर्षुभिरप्याशु तस्मिन्नत्यल्पसैनिके । न तैः प्रहृतमुद्वेगोद्बद्धस्तम्भितायुधैः ॥२५२॥¹)

अथ हारितमार्गः स गहने गिरिगह्वरे । भ्रमन्नल्पानुयाय्येकां क्षणदामत्यवाहयत् ॥२५३॥

प्रचचार क्षणे तस्मिन्स्कन्धावारेषु दुःसहा । नास्ति राजेति दुर्वार्ता सर्वतः क्षोभकारिणी ॥२५४॥

कटकान्निःसृतः स्वल्पः प्रात्येव गिरिगह्वरात् । सा पुष्पवृष्टिर्दैवस्य पुरेऽन्य इवासदत् ॥२५५॥ 255

नगराधिकृतस्तस्मिन्क्षणे ट्टङ्गाभिधोऽभवत् । डाक्षिणः कामदेवस्य कुल्यो रङ्गादिसोदरः ॥२५६॥

कृत्वा पुरक्षोभशान्तिं शालीकः स नृपास्पदे । प्रविश्य भ्रातृभिः सार्धं कार्यशेषमचिन्तयत् ॥२५७॥

नृपं कं कुर्म इत्येवं तान्विचिन्तयतोऽब्रवीत् । सङ्गाभिधोऽपि कायस्थः कुटुम्बिकुटिलाशयः ॥२५८॥

यूयमेव ब्रह्मबन्धुभृत्यबाहुल्यदुर्जयाः । राज्यं कुरुत संप्राप्य राष्ट्रमेवमकण्टकम् ॥२५९॥

तेनैवमुक्तास्ते पापा जातराज्यस्पृहास्ततः । सिंहासनाधिरोहाय क्षिप्रमासन्समुद्यताः ॥२६०॥ 260

श्रीयशस्करदेवस्य वंश्या एत इति श्रुतिः । तदन्वयेऽभूत्सर्वेषां राज्यौत्सुक्यप्रदायिनी ॥२६१॥

अत एवाभजत्क्रोधं तेषां कुब्जकदुक्तिभिः । सा वासनान्तःसंलीना सदाचारानपेक्षिणाम् ॥२६२॥

कथं न प्रतिभात्येषा सङ्गस्यापि कुपद्धतिः । भारिकस्य कुले जातो लवटस्य हि सोऽधमः ॥२६३॥

क्षेमदेवाभिधानस्य पुत्रोऽप्यल्पनियोगिनः । क्रूराशयस्तमभजन्महासाहसिकोचितम् ॥२६४॥

चौर्येण स्वर्णभृङ्गारं हृतवान्भूपतेर्गृहात् । संभावितोऽपि गाम्भीर्यान्नाज्ञायि स किलेङ्गितैः ॥२६५॥ 265

शालिधेनुर्मितष्णीषो विस्पष्टसलिलान्स्मयात् । राजपुत्र इवात्यल्पं स त्रैलोक्यममन्यत ॥२६६॥

तस्य चिन्ता काचिदासीत्सदा दोलायताङ्गुलीः । या राज्यहेतुः क्रूरेण फलेन समभाव्यत ॥२६७॥

तद्गिरा निजसंकल्पादपि ते राज्यलालसाः । नृपं जीवन्तमाकर्ण्य ततोऽभूवन्हतस्पृहाः ॥२६८॥

न स्फुरच्च च संमीलच्च या द्युम्न इवानिशम् । तेषां चेतसि संकल्पस्तदा प्रभृति सोऽभवत् ॥२६९॥

अनुस्थिरादरेणाथ शनकैः पृथिवीभुजा । निन्यिरे मध्यमां वृत्तिं राजस्थानादिवार्य ते ॥२७०॥ 270

प्रकृत्या क्षपणाभाजा सर्वेषामेव सर्वदा । तेषामप्यकरोद्वान्तरे मर्मस्पृशः कथाः ॥२७१॥

ते राज्ये हर्षभूभर्तुः पितरि प्रलयं गते । मातुस्तारुण्यमत्ताया विधवाया गृहेऽवसन् ॥२७२॥

तैर्मध्यात्प्रमत्तको नाम शक्तभृत्यातिवेश्मकः । हृष्टवतोऽथ निभृतो जननीजारशङ्कया ॥२७३॥

असतीमपि किं चैते न्यगृह्णन्निति भूपतिः । विचार्य कोपात्तन्मातुर्नासाच्छेदमकारयत् ॥२७४॥

तां कथां स नृपस्तेषां परोक्षमुदघोषयत् । क पुत्रान्धिक्कृतनासाया वदन्नित्यन्वियेष च ॥२७५॥¹) 275

बृहदङ्गादिगञ्जेशं कृत्वा कार्याण्यचारयत् । स कायस्थकृतान्सर्वं भवन्सङ्गमपि प्रभुः ॥२७६॥

पीडितस्तेन रौद्रेण निजोऽथ गणनापतिः । कोशोत्पत्त्यपहर्तारं तं नृपाय न्यवेदयत् ॥२७७॥

प्रवेशभागिकपदे दत्ते राज्ञा यथा ततः । स क्रूरो रङ्गच्छुङ्गादीन्वैरयत्पूर्वचिन्तिते ॥२७८॥

जिघांसवस्ते नृपतिं प्रसङ्गापेक्षिणः परैः । समगंसत दुष्पश्चैरथ हंसरथादिभिः ॥२७९॥

---

२५२. ¹) Doubtful emendation; A °गुडोत्सङ्ग°- २७५. ¹) Emended; A पुत्रान्धिक्कृत°.

280 प्रजिहीर्षुभिरुर्वीशं पीतकोशैः समेत्य तैः । चतुष्पञ्चानि वर्षाणि मायाप्यवसरः क्वचित् ॥२८०॥
बहुभिर्बहुधा भिन्नैर्बहुकालं विचिन्तितः । न भेदमगमन्मन्त्रः स चित्रं लोकदुष्कृतैः ॥२८१॥
नवैतां कुरुते शश्वन्नृपो मर्मस्पृशं कथाम् । इति प्रत्येकमुक्त्वा ते विरागं पार्थिवेऽभजन् ॥२८२॥
तैरुरःपार्श्वपृष्ठानि गूढैर्वर्मभिरावृतैः । प्रच्छाद्य पार्थिवोऽजस्रमनुसक्ते जिघांसुभिः ॥२८३॥
असह्यो विरहं सोढुं यां प्रसादयितुं न काम् । राजापि संदधे चेष्टां प्राकशाकृतभुजंगवत् ॥२८४॥
285 स्वभाववैपरीत्येन माशाविष्टेन स स्थिराम् । जयमत्या सहाप्रीतिं सदाद्यासरद्वयम् ॥२८५॥
रक्षां भिक्षाचरस्याशुर्निर्मितं तत्र केचन । केचित्तु विपुलत्वदृशीं प्रेम्णां तरलवृत्तिताम् ॥२८६॥
अथ वर्तुलभूभर्तुरात्मजा बिज्जलाभिधा । कृतपाणिग्रहस्यागाद्वाल्लभ्यं वसुधाभुजः ॥२८७॥
संग्रामपाले नृपतौ तस्मिन्नवसरे मृते । तत्सूनुः सोमपालाख्यः पित्र्यं राज्यं समादधे ॥२८८॥
राज्यार्हमग्रजं बद्ध्वा सोऽभ्यषिच्यत चाक्रिकैः । इति कोपाकरेम्ग्रोऽभूत्कुप्यन्राजपुरीं प्रति ॥२८९॥
290 लक्ष्मीस्थैर्यप्रतिभुवः पुत्र्याः पाणिमजिग्रहत् । ....[1] ॥२९०॥
अर्थिचिन्तामणेस्तस्य प्रीणतो निखिलाः प्रजाः । नानाव्ययोर्जितो रेजे पश्चिमः स महोत्सवः ॥२९१॥
याते जामातरि क्ष्माभृच्चक्रे निखिलतन्त्रिणः । निर्भृतीन्किमपि[1] क्रुध्यन्बुभुक्षुस्तु[2] व्यसर्जयत् ॥२९२॥
भोगसेनोऽपि भूपेन काले तस्मिन्नमन्युना । निवारितो द्वारकार्यात्सवैरः समपद्यत ॥२९३॥
विक्रान्तः स हि कार्येभ्यो निर्जिताखिलडामरः । सुस्सलक्ष्मापतिं जेतुं प्रतस्थे लोहरं पुरा ॥२९४॥
295 वात्सल्यनिर्भरेण वारितोऽथ महीभुजा । तत्परीवादमकरोच्छुक्रोधावेत्य तत्र सः ॥२९५॥
प्रवेशयन्नुच्छकुट्टसुतान्स समयान्तरम् । तमादिसुहृदं वीरं तदा राज्ञा विमानितम् ॥२९६॥
विमानिता विशालेच्छाः संहता हतवृत्तयः । न ते बहिष्कृतास्तेन प्रमराष्ट्रं जिगीषता ॥२९७॥
तान्भोगसेनविन्यस्तसंज्ञावान्कुटिलाशयः । सड्डो निनिन्द वीरस्यार्तं जानन्सरलान्तरम् ॥२९८॥
ऊचे चार्थेव हित्वापि प्राणान्स्वापायतो नृपः । भोगसेनोऽन्यथा भेदं कुर्यादगहनाशयः ॥२९९॥
300 अन्यथाभून्न सड्डोक्तं भोगसेनो यदब्रवीत् । किंचिद्रहोऽस्मि वच्मीति नृपतिं भेदलालसः ॥३००॥
स तु किं वक्षि न द्वारं तव दद्यामिति ब्रुवन् । बुभुक्षुपक्षप्रणयं जिग्ये तमवमानयन् ॥३०१॥
प्रलोभाधायिनो द्वेष्टि निर्वर्तिप्रणयीभवन् । तथात्ययाहनिभ्रान्त इव जन्तुर्गतस्मृतिः ॥३०२॥
तन्त्रिणो यामिका भूत्वा स्वस्मिन्वारे ततोऽविशन् । ते राजधानीं संनद्धैः स्वसैन्यैः सह संहताः ॥३०३॥
यामिन्यां मे वयं हन्मस्तं हतेत्यभिधाय च । प्रावेशयद्व्यस्तचिह्नांश्चण्डालान्मण्डपान्तरम् ॥३०४॥
305 भुक्तोत्तरं स्थिते राज्ञि ते बाह्ये मण्डपे स्थिताः । सरोषो नृप इत्युक्त्वा सेवकोत्सारणं व्यधुः ॥३०५॥
राजा च बिज्जलावेश्म यियासुर्मण्डपान्तरात् । दीपिकाभिः कृतालोको निर्ययौ मदनालसः ॥३०६॥
मध्यमं मण्डपं तस्मिन्प्राप्ते स्वल्पैः सहानुगैः । तत्यक्त्वा मण्डपं सड्डो द्वाराण्यावृणतज्जनान् ॥३०७॥
अन्यैरप्यथ मे द्वारे निरुद्धे सर्व एव ते । जिघांसवः समुत्थाय नृपतिं पर्यवारयन् ॥३०८॥

२८३. 1) Emended with C; A पार्थिवे. २८५. 1) Emended; A महा°. २८६. 1) Emended with C; A विपुरस्त°. २९०. 1) A omits here two *pádas* without indicating a *lacuna*. C adds here: सं पितुं सर्वलोकानां भेजे सर्वकमानुजाः. २९२. 1) Emended with C; A निर्वृत्तीः किमपि.—2) Emended; A °बुभुक्षुस्तु. २९९. 1) Emended with C; A °मिश्रं है°. ३०१. 1) A बुबुक्षु°.

विश्रम्भिस्मार्दकेन हृदयमवे निवेदुषा । तं द्विजो द्विजगस्तेजः शस्त्र्या कृष्टकचोभिनत् ॥३०९॥

ततः काञ्चनगौराणि तस्याङ्गान्यसिधेनवः । बह्व्यः सुमेरुशृङ्गाणि महोरम्य इवाविशन् ॥३१०॥ 310

क्व द्रोही द्रोह इत्युक्त्वा केशान्कृष्टान्विमोचयन् । क्रीडाहास्तस्याः कणां दृढमुष्टिं दन्तैर्व्यपाटयत् ॥३११॥

भुजगाकरनामा हि भृत्यः कट्टारकं वहन् । तस्यान्तिकात्पलायिष्ट प्रहरत्सु विरोधिषु ॥३१२॥

अतो बालोचितां लब्ध्वा क्षुरिकां स चकर्ष ताम् । मुष्टावर्गलिता कोशात्सा कृच्छ्रेण विनिर्ययौ ॥३१३॥

निर्यातान्त्रः शत्रुभिस्तैस्त्यक्तकेशो बबन्ध तम् । धम्मिल्लमथ तां शार्ङ्गीं जानुहस्तान्तरर्पयन् ॥३१४॥

नदित्वा प्रहरंस्तेजः ताडग्वीर्योऽपि सोऽभवत् । येन क्षितौ निपतितः सर्वमर्मस्विवाहतः ॥३१५॥ 315

अभिनच्च ततो रुद्धं प्रहरन्तं च पृष्ठतः । नदन्सिंह इव व्यङ्गं परिवृत्त्य व्यदारयत् ॥३१६॥

अन्यं च शस्त्रिणं कंचित्सवर्माणमपातयत् । विचेष्टमानो यः प्राणैरचिरेण व्ययुज्यत ॥३१७॥

लब्धान्तरे प्रवासाय तस्मिन्धावति मण्डपः । रक्षिभिर्भूमिपालोऽयमित्यबुद्ध्या कवाटितः ॥३१८॥

द्वारमन्वसमर्पन्स क्व प्रयासीति जल्पता । छुड्डेन हृदमार्गेण खड्गपातैरहन्यत ॥३१९॥

भोगसेनं ततोऽपश्यद्द्वारस्यान्ते समुत्थितम् । दारुतूलिकया भित्तिमालिखन्तं पराङ्मुखम् ॥३२०॥ 320

भोगसेनेक्षसे कस्मादमुं त्वमिति वादिनम् । सोऽव्यक्तं किमपि ह्रीतः प्रधावन्तं जगाद तम् ॥३२१॥

रथ्यावट्टाभिधो दीपधरस्तिष्ठन्निरायुधः । अयोदीपिकयारब्धयुद्धस्तैर्विक्षतोऽपतत् ॥३२२॥

चाम्पेयः सोमपालाख्यराजपुत्रः क्षताहितः । प्रहारैः प्राप्तवैक्लव्यो न गर्वाचारतामगात् ॥३२३॥

पौत्रः श्रीभूरपालस्य राजकापत्यमञ्जकः । विदद्री श्वेव संजाय शस्त्रीं पुच्छच्छटोपमाम् ॥३२४॥

ततः प्रधावन्प्रग्रीवमारुरुक्षुः क्षितीश्वरः । निकृत्तजानुखण्डालैरालिलिङ्ग वसुंधराम् ॥३२५॥ 325

तत्पृष्ठे स्वं क्षिपन्देहं प्रहारैर्जर्जरीकृतः । भृङ्गारनामा कायस्थो निर्द्रोहो वारितोऽरिभिः ॥३२६॥

पुनरुत्थातुकामस्य सर्वे शस्त्रावलीर्द्विषः । न्यपातयंस्तस्य कान्त्या नीलाब्जवरणस्रजम् ॥३२७॥

तिष्ठेत्कदाचिद्भूतोऽयमविपन्नो विपन्नवत् । कन्धरामधमः सङ्गुस्तस्येति स्वयमच्छिनत् ॥३२८॥

कृतं पदापहरणं यस्य सोऽहमिति ब्रुवन् । छित्त्वाङ्गुलीश्चकर्षापि रत्नाढ्यामूर्मिकावलीम् ॥३२९॥

एकपादस्थितोपानत्स्रस्तमाल्यैः शिरोरुहैः । उज्ज्वलः स ददृशे भग्नो दीर्घभुजः क्षितौ ॥३३०॥ 330

पर्याप्तयास्य पर्यन्ते वीरवृत्त्या महौजसः । निर्दोषतामीषदगात्सिस्त्रिशस्त्रं जनान्प्रति ॥३३१॥

सेवकः भूरटो नाम पूत्कुर्वन्द्रोहमुच्चकैः । निर्गत्य भोगसेनेन बहिः क्रोधान्निपातितः ॥३३२॥

प्रस्थितो दयितावासं स विक्षोभवशादिव । पन्थानं पृथिवीनाथः कान्त्या जगाम वेश्मनि ॥३३३॥

राज्योद्याने नृपतिमधुपा भोगकिञ्जल्कलोलाश्चेतो नानाव्यसनकुसुमश्रेणिभिः प्रीणयन्तः ।

हा धिग्दैवानिलतरलया पात्यमाना नियत्या बह्व्येवैते किमपि सहसा दृष्टनष्टा भवन्ति ॥३३४॥

तिर्यग्भ्यस्त्रिजगज्जयी परिभवं लङ्केश्वरो लब्धवान्प्रापाद्दीपनृपोत्तमः कुरुपतिः पादाहतिं मूर्धनि ।

इत्यन्ते बहुमानदर्पपरिभवः सर्वस्य सामान्यवत्को नाम भवेन्महानहमिति ध्यायन्धृताहंक्रियः ॥३३५॥ 335

पराङ्मुखहितैस्त्यक्तं तमनाथमिव प्रभुम् । नग्नं हुताशसात्कर्तुं स्वच्छन्दमाद्दिणोऽनयन् ॥३३६॥

---

३०९. [1]) Thus corr. by A_1 from °सेजः.

भुजौ कण्ठे गृहीत्वैकः कराभ्यां चरणौ परः । तं भुग्नग्रीवमालोलकुन्तलं रुधिरोक्षितम् ॥३३७॥
सथूत्कारव्रणं नग्नमनाथमिव पार्थिवम् । राजधान्या विनिष्कृष्य न्यधत्तां पितृकानने ॥३३८॥
महासरिद्वितस्ताम्भःसंभेदद्वीपभूतले । अह्नाय वह्निसंस्कारं ते भीतास्तस्य चक्रिरे ॥३३९॥
340 न हतो नापि निर्दग्धः स केनापि व्यलोक्यत । उड्डीयेव गतस्त्वाशु नेत्रनिर्विषयोभवत् ॥३४०॥
व्यतीतेन स वर्षैकचत्वारिंशतमायुषा । सप्ताशीत्यब्दपौषस्य शुक्लषष्ठ्यां व्ययुज्यत ॥३४१॥
चक्रेथ सासिकवचो रड्डः शोणितमण्डितः । श्मशानाश्मनि वेताल इव सिंहासने पदम् ॥३४२॥
.... । ---[1]बद्धमूलानामाप्तानां तत्र[2] विद्युते ॥३४३॥
तस्यावरोहतः सिंहासनाद्योद्धुं पुरो युधि । विक्रामन्तो बन्धुभृत्या युद्धभूमिमभूषयन् ॥३४४॥
345 नन्दिगणौ वड्डपट्टाख्यौ युद्ध्वा तद्बान्धवौ चिरम् । योधाश्च कड्डसूर्याद्याः सिंहद्वारेपतन्हताः ॥३४५॥
रणरङ्गनटो नृत्यन्निव राजगृहाङ्गने । तलङ्कुलेटको रड्डः खण्डखण्डितान्वभौ ॥३४६॥
दिशन्विजयसंदेहमहितानां क्षणे क्षणे । प्रहारैः सुबहुभिर्भित्त्वा स चिरेणापतद्रणे ॥३४७॥
राजद्रोहोचितं तस्य निहतस्यापि निग्रहम् । वैशसत्यक्तमर्यादो गर्गः[1] कोपादकारयत् ॥३४८॥
दिद्दामठान्तिके व्यङ्गुः पौरैर्भस्माश्मवर्षिभिः । अवस्करप्रणालान्तर्मग्नवक्त्रो न्यपात्यत ॥३४९॥
350 ते गुल्फदामभिः कृष्टाः स्थाने स्थाने प्रभुद्रुहः । तत्क्षणं लोकथूत्कारपूजां कृत्योचितां दधुः ॥३५०॥
पलाय्य प्रययुः क्वापि सड्डहंसरथादयः । मरणाभ्यधिकां कंचित्कालं सोढुं विपद्व्यथाम् ॥३५१॥
रुध्यन्पराजितं गर्गं[1] नष्टे तदनुजे विदन् । भोगसेनोथ तां वार्तामशृणोत्प्रलयोपमाम् ॥३५२॥
व्यावृत्य प्रत्यवस्थातुकामः पश्यन्पलायिनः । योधान्स्वैः सहितः कैश्चित्ततः क्वापि भयादगात् ॥३५३॥
इत्थं निहतविध्वस्तनायका द्रोग्धृसंहतिः । स्वदोर्मात्रसहायेन गर्गचन्द्रेण सा कृता ॥३५४॥
355 सत्त्वं साहससिद्धिं च नेतिहासेष्वपि क्वचित् । अभौषं तादृशं यादृक्तस्यास्ते स्म प्रतापिनः ॥३५५॥
निशां प्रहरमह्नश्च राज्यं कृत्वा स लब्धवान् । द्रोहकृच्छड्डराजाख्यां गतिं कुकृतिनामगात् ॥३५६॥
यशस्करकुले जन्म द्रोग्धृभिस्तैः प्रमाणितम् । क्षणभङ्गुरभजद्राज्यं यस्मात्पूर्णठदेववत् ॥३५७॥
दावोद्दीपनकूटयन्त्रघटनैः सिंहादिसंहारिणो यान्त्याकस्मिकगण्डशैलपतनैरन्तं किराता वने ।
एकेनैव ननु प्रधावति जनः सर्वोपि मृत्योः पथा हन्ताहं[1] निहतोयमेष तु मितं कालं विभेदग्रहः ॥३५८॥
स्त्रोद्वाहे ललनौघमङ्गलरवो यैर्वेधुलिः श्रूयते दीनैस्तैर्दयिताविलाप उदयन्नाकर्ण्यतेन्तक्षणे ।
सोपि प्रत्यहितं प्रहृष्यति परः स्वं प्रान्तमन्ते मुदोद्धृत्तं सोप्यवलोकयत्यहह धिङ्मोहोयमान्ध्यावहः ॥३५९॥
360 सायं विचिन्तितो रात्रौ फलितोन्यत्र वासरे । दुर्विपाकप्रदाताभूद्द्रोग्धृणां साहसद्रुमः ॥३६०॥
अथ सिंहासनस्यान्तः कार्यान्ते त्यक्तविग्रहः । गर्गः प्रक्षालितामर्षश्चक्रन्द स्वामिनं चिरम् ॥३६१॥
तस्मिन्रुदति सर्वोपि पौरलोको भयोज्झितः । संग्रामावसरो भूपं व्यलापील्लोकवत्सलम् ॥३६२॥
कारुण्योत्पत्तये दत्त्वा कोशं जीवितकामया । जयमत्या तदावारि गर्गः कपटशीलया ॥३६३॥

---

३४३. [1]) These words written by A_1 after verse 342, belong apparently to a verse of which the beginning is lost; the *lacuna* in the text is not indicated in A. Perhaps, more verses have been lost here.—[2]) A तविति°. ३४८. [1]) Thus corr. by A_1 from गग्गः. ३५२. [1]) Thus corr. by A_1 from गग्गं. ३५८. [1]) A_1 gloss अहं हन्ता.

कुरु मे संविदं भ्रातरिति संदेशमयस्तु सः । तत्क्रियायच्चो ज्ञात्वा चितिं तस्या अकल्पयत् ॥३६४॥

चिकुरनिचये यत्कौटिल्यं विलोचनयोश्च या तरलतरता यत्काठिन्यं तथा कुचकुम्भयोः ।
वसति हृदि तथासां पिण्डीभवत्तु ता इमा गतदयया विशायन्ते न केचन योषितः ॥३६५॥ 365

दौःशील्यमप्याचरन्त्यो घातयन्त्योपि वल्लभान् । हेलया प्रविशन्त्यग्निं न स्त्रीषु प्रत्ययः क्वचित् ॥३६६॥

धुर्याधिरूढा सा यान्ती प्रावन्मार्गे व्यलम्बत । अमतो विज्जला तावन्निर्गत्य प्राविशच्चिताम् ॥३६७॥

अथ तस्याश्चितारोहं कुर्वन्त्या भूषणार्थिभिः । लुण्ठकैर्लुण्ठ्यमानाया व्यथा गात्रेषु पप्रथे ॥३६८॥

सच्छत्रचामरे राज्ञ्यौ दह्यमाने विलोकयन् । लोकः सर्वोपि साक्रन्दो दग्धदृष्टिरिवाभवत् ॥३६९॥

औचित्यं तेन च तदा निन्येत्यन्तपवित्रताम् । सर्वैरभ्यर्थ्यमानोपि नोपाविक्षन्नृपासने ॥३७०॥ 370

सुतमुच्चलदेवस्य बालमङ्के निधित्सता । राज्येभिषेक्तुं ते केचित्तेनाभ्यर्थ्यन्त यत्नतः ॥३७१॥

लोको येष्वेव केषांचित्तत्त्वमालोक्य सस्मितः । भिक्षामप्यटितुं जाने नैव जानाति योग्यताम् ॥३७२॥

राज्यां श्वेताभि—नायां मल्लराजस्य ये सुताः । सल्हणाद्यास्त्रयोभूवन्मध्यमे प्राक्क्षयं गते ॥३७३॥

हन्तुं ज्येष्ठकनिष्ठौ द्वौ शेषौ सल्हणलोठनौ । अन्विष्टौ शङ्कराजेन भयात्प्रवमठं गतौ ॥३७४॥

निर्लज्जैर्निहतान्द्रोग्धॄन्विहाय मिलितैः पुनः । तत्र्यम्बाटोहसविधेरानीतः कृतचाक्रिकैः ॥३७५॥ 375

दृष्ट्वा राज्यार्हमप्राप्य कंचिज्ज्यायांस्तयोस्तदा । गर्गेण राज्ये संरम्भादभ्यषिच्यत सल्हणः ॥३७६॥

हा धिक्चतुर्णां यामानामन्तरे नृपतित्रयी । अहस्त्रियामे तत्रासीद्दृश्या या पुरुषायुषैः ॥३७७॥

ये सायमुच्चलनृपं प्राह्णे रड्डं सिषेविरे । मध्याह्ने सल्हणं प्रापुर्धूर्तास्ते राजसेवकाः ॥३७८॥

अथ लोहरकोट्टस्थः सार्धाह्नि गलिते नृपः । सुस्सलो भ्रातृमरणं श्रुत्वा तुङ्गान्तमानसः ॥३७९॥

गर्गेण प्रहितो दूतः स क्रन्दन्स्वं विपञ्चितो । ततस्तं वीतसंदेहं चकारार्तप्रलापिनम् ॥३८०॥ 380

आद्यास्सल्हणवृत्तान्तपर्यन्तां नाशृणोत्कथाम् । गर्गदूताद्भ्रातृवधं स्वस्याह्वानं च केवलम् ॥३८१॥

अश्रद्दधानस्तं शीघ्रमरिच्छेदं सुदुष्करम् । तदाह्वानाय गर्गो यं प्राहिणोत्तं चलन्गृहात् ॥३८२॥

आक्रन्दमुखरो भूत्वा तां रात्रिमरुणोदये । कश्मीराभिमुखो यात्रामसंभृतबलोप्यदात् ॥३८३॥

अन्योथ गर्गदूतस्तं पथि संघटितोभ्यधात् । कृत्यमावेद्य वृत्तान्तं नागन्तव्यमिति ध्रुवम् ॥३८४॥

क्षिप्रं हतेषु द्रोहेषु त्वय्यसंनिहितेनुजः । कृतस्तु सल्हणो राजा कृत्यमागमनेन किम् ॥३८५॥ 385

श्रुत्वेति गर्गसंदेशं कोपावसहनो नृपः । अभयाणैषिणो भृत्यान्विहस्यैवं वचोब्रवीत् ॥३८६॥

नास्माकं पैतृकं राज्यं यदि रिक्थहरोनुजः । मज्ज्यायसा मया चैतद्भुजाभ्यामर्जितं पुनः ॥३८७॥

राज्यं स्वीकुर्वतोरन्यो न दाताभूत्तदावयोः । येनाहृतमिदं पूर्वं स क्रमः क्व गतोधुना ॥३८८॥

इत्युक्त्वाचिरतैरेव वहन्नासीत्प्रयाणकैः । दूतांश्च पार्श्वं गर्गस्य स्वीकृत्यै प्राहिणोद्बहून् ॥३८९॥

स काष्ठवाटं संप्राप सल्हणस्य हितैषिणा । निर्गत्य गर्गचन्द्रेण चक्रे हुष्कपुरे पदम् ॥३९०॥ 390

प्रवृत्तायां विभावर्यां दूतैः कृतगतागतैः । तस्याङ्गीकृतसामापि गर्गो द्रोग्धाभ्यधीयत ॥३९१॥

---

३६९. ¹) Emended; A राज्ञो. ३७१. ¹) Emended with C; A °भ्येष्यन्त. ३७३. ¹) Thus A₁ C R; A₁ कं.

कार्यमध्यगतो राजा तथापि ग्राहिणोन्तरा । धात्रेयं भ्रातरं गर्गाभ्यर्णे हितहिताभिधम् ॥३९२॥
भोगसेनः क्षणे तस्मिन्नाययौ दैवमोहितः । स्वाशक्तान्विल्ववनजान्मध्येकृत्य नृपान्तिकम् ॥३९३॥
सोभ्यर्णे कर्णभूत्याख्यमश्वारोहं महीपतेः । विसृज्य गर्गं जेष्यामीत्युक्त्वाभूल्लोभमोहितः ॥३९४॥
395 कालापेक्षामपि त्यक्त्वा हन्तुं भ्रातृद्रुहं स तम् । योग्यं प्रसङ्गमन्विष्यन्नाशे लोकैरसज्जनः ॥३९५॥
यस्य भ्रातृद्रुहः पार्श्वे स स्वमाश्रीयसे कथम् । गर्गोपि तमुपालेभे दूतैरित्यादि संदिशन्[1] ॥३९६॥
स तु मार्गोत्पलाख्यायं तमसीति विलम्बकृत् । दत्तास्कन्दः क्षपापाये तं सानुगमघातयत् ॥३९७॥
पतन्रणे कर्णभूतिर्वीरवृत्त्या व्यरोचत । तस्य द्वैमातुरो भ्राता तेजःसेनोप्यनूनया ॥३९८॥
तेजःसेनस्तु शूलाग्रे नृपादेशाद्व्यवेश्यत । मरिचो लवराजस्य तनूजोश्वपतेरपि ॥३९९॥
400 अवष्टम्भेन भूपोभून्निमरावमहक्षमः । न येनासितुमप्यास्था तावदासीत्तु तद्बलम् ॥४००॥
पुरोगोपि कृतः पश्चाद्योतीतेह्नि महीभुजा । स सञ्जपालस्तत्पार्श्वमथारादाययौ हयान् ॥४०१॥
तेष्वायातेष्ववष्टम्भं यातं किंचिच्च तद्बलम् । प्राप्तथ गर्गसेनानीः सूर्याख्योनल्पसैनिकः ॥४०२॥
बुभुक्षुर्धीश्य तानाश्रैर्नृपोश्वमधिरोपितः । उत्सेकशठधीर्वर्म कृच्छ्राच्च परिधापितः ॥४०३॥
गगनं शलभच्छन्नमिव कुर्वन्नथापतत् । शरासारो रिपुबलात्सर्वतोच्छिन्नसंततिः ॥४०४॥
405 ओंकारं शरभूत्कारैः कृत्वा द्रोहस्य दुःसहाः । प्राहरन्राजकटके सर्वान्सर्वायुधीरिव ॥४०५॥
हतविक्षतविध्वस्तसैन्यः साहसिको नृपः । वेगादपससारैको मध्यान्निर्गत्य वैरिणाम् ॥४०६॥
गर्जत्सिन्धुरयाभ्रान्तनद्युत्तीरलङ्घ्यत । सवाजिना तेन सेतुर्दुर्लङ्घ्यः पक्षिणामपि ॥४०७॥
सञ्जपालादयो छिन्नाः शेकुस्तमनुवर्तितुम् । पृष्ठलग्ना निरुन्धन्तः स्थाने स्थाने विरोधिनः ॥४०८॥
वीरानकाभिधं वीरः स खशानां निवेशनम् । त्रिंशद्विंशैः समं भृत्यैः प्रविष्टस्तस्यजैरिभिः ॥४०९॥
410 निरम्बरैर्निराहारैस्तिष्ठन्कतिपयैः समम् । स तत्र नित्यमाक्रम्य निर्भयो दण्डयन्खशान् ॥४१०॥
क्रमेण च हिमापातदुर्लङ्घ्याध्वनि संकटे । अविपन्नो भाग्ययोगात्प्रययौ लोहरं पुनः ॥४११॥
पदे पदे प्राप्तमृत्युरायुःशेषेण रक्षितः । तथाप्यासीत्स कश्मीरप्राप्तिमेव विचिन्तयन् ॥४१२॥
वराकं हारसेत्वयाद्गर्गो हितहितं क्रुधा । विरुद्धधीर्वितस्तायां बद्धपाण्यङ्घ्रिमक्षिपत् ॥४१३॥
तस्मिन्प्रक्षिप्यमाणेप्यक्षेमाख्यः स्वं क्षिपन्पुरः । दासोस्योच्चैःपदारोहमधःपातेपि लब्धवान् ॥४१४॥
415 राज्यप्रदः क्षमारिथ गर्गः प्राप्तोन्तिकं ततः । प्राप सल्हणराजस्य सविशेषमधीशताम् ॥४१५॥
स भूभृन्मन्त्रिविक्रान्तिहीनो राज्यमवाप्तवान् । चक्रभ्रममिवापश्यत्सर्वतो भ्रान्तमानसः ॥४१६॥
न मन्त्रो न च विक्रान्तिर्न कौटिल्यं न चार्जवम् । न दातृता न लुब्धत्वं तस्योद्रिक्तं किमप्यभूत् ॥४१७॥
तद्राज्ये राजधान्यन्तर्मध्याह्नेपि मलिम्लुचः[1] । लोकं मुमुषुरन्याध्वसंचारस्य कथैव का ॥४१८॥
चक्रुरप्यङ्गना कालं कान्त्या यशस्यनाशयत् । पुमानप्यभवत्तत्र साध्वसाध्वसधीरसौ ॥४१९॥
420 यामथ सल्हणोन्वेषुर्भेजे तां लोठनः[1] स्त्रियम् । साधारण्यं गतौ राज्यभोग इत्यभवत्तयोः ॥४२०॥
पुरुषान्तरविज्ञानविहीनस्य प्रमादतः । सर्वोपि तस्य तन्त्रैश्वर्यव्यवहारो व्यहस्यत ॥४२१॥

---

३९६. [1]) Emended with C; A सन्दिशत्. ४१८. [1]) Thus A. ४२०. [1]) Emended with C; A लोठनः.

श्वशुरो लोठनस्योऽसूहस्तेन व्यधीयत । द्वारे तापसगोष्ठीषु योग्यो विक्रमनिष्ठुरे ॥४२२॥
यः सुस्सलभयोच्छेदमङ्गीकुर्वंस्तदागमे । स्वमन्त्रलक्षजापेन सिद्धिं मन्त्रक्षणेऽभ्यधात् ॥४२३॥
जिह्मो गर्गाज्ञया राजा तमपि व्यपातयत् । बद्धाश्मानं वितस्तायां बिम्बं नीलाभ्रडामरम् ॥४२४॥
राजानुग्राहको गर्गस्तांस्तान्व्यापादयन्रिपून् । हालाहाण्डामरान्भूरीन्रक्तभोज्यानपातयत् ॥४२५॥ 425
राज्यकिंचित्करे गर्गायत्तजीवितमृत्यवः । बाह्याभ्यन्तरे चासन्नल्पे वा पृथवोऽपि वा ॥४२६॥
कदाचिल्लहराद्दुर्गे प्रविष्टेय नृपान्तिकम् । चुक्षोभ नगरे लोकः सर्व एव भयाकुलः ॥४२७॥
तदा सुद्दरङ्गार्ता शूलान्यारोप्य तेषु यत् । कुप्यन्गर्गोऽयमायातो हन्तुं सर्वान्नृपाश्रितान् ॥४२८॥
गर्भिणीगर्भपातिन्या तादृश्या भयवार्तया । छिद्राण्यहान्यन्वभावि जनैर्ज्वर इवाखिलैः ॥४२९॥
ततस्तिलकसिंहाद्यैरुद्रेकाद्वागदीयत । अनपेक्ष्य नृपादेशमास्कन्दो गर्गमन्दिरे ॥४३०॥ 430
देशभास्युल्बणः कृत्स्नो धावति स्म धृतायुधः । मत्वमहीशानखिलान्गर्गश्चन्द्रस्त्वविह्वलः ॥४३१॥
निर्लज्जा दिल्हभट्टारलक्ककाद्यास्तुरंगमैः । भ्राम्यन्तस्तत्रादृश्यन्त गर्गावसथवीथिषु ॥४३२॥
निषिषेध न तान्राजा प्रत्युतास्कन्ददायिनाम् । लोठनं कुण्डशाक्तीनां तेषां स्फूर्त्यै व्यसर्जयत् ॥४३३॥
तेनापि योधैर्गर्गस्य रुद्धमार्गेण मन्दिरम् । न रुद्धं नापि निर्दग्धुं पारितं दत्तवह्निना ॥४३४॥
धानुष्कः केशवो नाम मठेशो लोठिकामठे । अबाधतैव नाराचैस्तद्योधान्पातयन्परम् ॥४३५॥ 435
प्रकाशेन समं राजलोके विरलतां गते । सायं सानुचरो गर्गो हयारूढो विनिर्ययौ ॥४३६॥
समीरप्रतिहतो निनाय लहरं व्रजन् । बद्धोजसूक्ष्मस्वस्थमासीनं त्रिपुरेश्वरे ॥४३७॥
तापसेन किमेतेनेत्युक्त्वान्येद्युर्मुमोच तम् । तं सुस्सलोऽपि विधुरे नृपतिं नोदपाटयत् ॥४३८॥
क्षणे क्षणेऽभवद्देशस्ततः प्रभृति सर्वतः । गर्गागमनसंत्रस्तपौरार्गलितमन्दिरः ॥४३९॥
अथार्तस्य महीभर्तुर्गर्गसंधानमिच्छतः । महत्तमः सहेलोऽभूल्लहरे दूत्यमाचरन् ॥४४०॥ 440
तेनाङ्गीकारितो गर्गः कथंचित्कन्यकार्पणम् । भूत्वास्तु तेन संबन्धं नैच्छन्भूतस्य भूपतेः ॥४४१॥
ततः सुस्सलदेवेन सह संधिं निबद्धवान् । पश्चात्संप्रार्थ्यमानोऽपि संबन्धं न व्यधत्त सः ॥४४२॥
मण्डले विशराहत्यमेवं याते नृपोऽवधीत् । सञ्जुं हंसरथं नोनरथं चाचादितांश्चरैः ॥४४३॥
तामधिकणसूर्यादिप्रवेशे — — — जनैः । अत्यक्तासुभिर्घोरामवस्थामन्वभीभवत् ॥४४४॥
भोगसेनाङ्गनां मल्लामनुमेने स यन्नृपः । अनुसर्तुं पतिं वह्निं वसन्ती[1] साधु तद्व्यधात् ॥४४५॥ 445
तादृग्दृष्ट्वापि वैक्लव्यं शङ्कितेन तदन्तरे । प्रभिन्ने दिल्हभट्टारो रसदानेन भूभुजा ॥४४६॥
न राजबीजी नोद्दण्डविक्रमो वा बभूव सः । शमितो गुरुदण्डेन यत्तथा तेन पापिना ॥४४७॥
तं या निनिन्दानिष्पन्नपौरुषं तस्य सुस्तदा । तस्या वह्निप्रवेशेन सिद्धं मानवतीव्रतम् ॥४४८॥
सोऽल्पोऽपि राज्यकालोऽभूदेवमातङ्कदुःसहः । दीर्घस्वापदृश्यमानदीर्घदुःस्वप्नसंनिभः ॥४४९॥
कालविस्सुस्सलो गर्गाद्बद्धसंधिरपि व्रजन् । न्ययुङ्क्ताथ सज्जपालं काश्मीरान्मुख्यभाक्ततः ॥४५०॥ 450

४२२. ¹) Emended; A °स्योऽसूह°. Cf. viii. 437. ४२३. ¹) Emended; A तृतीयमपीत. ४४४. ¹) A₁ °प्रवेशार्जनः, without indicating the *lacuna*; C °प्रवेशि दुर्जनः.—²) Emended; A °भीभवत्. ४४५. ¹) Thus corr. by later hand from A वसन्ती. ४२९. ¹) Emended with R C; A राजका°.

हारेण सह दत्तार्धो लक्ष्मकः सल्हभूभुजा । वराहमूलं संप्राप कथंचित्प्रस्थितिं भजन् ॥४५१॥
गर्गः स्मरन्नवस्कन्दं पश्चादभ्येत्य नाशयन् । वाराहमूलेन समं तस्य सैन्यमलुण्ठयत् ॥४५२॥
चिच्छिदे स तु तद्योधैर्हेतैश्च परिषस्वजे । अविच्छेदैर्मिथो दिव्यैर्देहैरप्सरसां गणः ॥४५३॥
मायके गलिते भुग्नवृत्तैः सहंशाजैर्मही । पतितैरप्यच्छुश्चार्धैर्भूषिता मौक्तिकैरिव ॥४५४॥
455 आगच्छता छिन्नभीतिः सज्जपालेन लक्ष्मकः । निराभयः संप्रपेदे पार्श्वं सुस्सलभूपतेः ॥४५५॥
सोऽथ भूभृत्सज्जपाले दूरं क्रान्तरिपौ गते । आजगामान्तिकं प्रीतिः प्रेरितः पैरडामरैः ॥४५६॥
संधिं तव विधास्यामि सार्धं सुस्सलभूभुजा । इत्युक्त्वा सल्हणं प्रायात्तदभ्यर्णं सहेलकः ॥४५७॥
काङ्क्षिताभ्युदयं पैरैश्चातकैरिव वारिदम् । आशीभिरभ्याजयन्सर्वे एवोत्पलानुजम् ॥४५८॥
गर्गस्य गृहिणी कुङ्कुमाभिधानाय तदन्तिकम् । कन्यकाद्वयमादाय परिणेतुमुपाययौ ॥४५९॥
460 उपयेमे स्वयं राजा राजलक्ष्म्यभिधां तयोः । गुणलेखां कुमारेण स्वीचक्रे तद्यवीयसीम् ॥४६०॥
सल्हणे सानुजेऽभ्येत्य सज्जपालेन वेष्टिते । राजापि राजसदसः सिंहद्वारं समासदत् ॥४६१॥
साक्षाद्विरोधिभूरयेन द्वारमेकेन पातितम् । अभून्मोघं तमप्राप्य सार्धं वैरिमनोरथैः ॥४६२॥
ससैन्यैर्गलितद्वारराजवेश्मस्थिते रिपौ । गर्गास्कन्दाभिशङ्क्यासीच्चकितं सौस्सलं बलम् ॥४६३॥
गर्गे वितीर्णकन्येऽपि राजसैन्यमविश्वसत् । तस्थौ स्थातव्यमित्येव तृणस्पन्देऽपि शङ्कितम् ॥४६४॥
465 अस्ताभिलाषिणि दिने तारकासहते बले । केशवदवति क्ष्मापे दुर्भेदौकःस्थिताग्रिपून् ॥४६५॥
प्रविश्य पार्श्वनिर्भुग्नकवाटेन तमोऽरिणा । द्वारं विवृत्याक्रान्तस्थैः सज्जपालोऽग्रहीद्रणम् ॥४६६॥
तस्य निक्षिप्य पातंगीं वृत्तिं भूयस्यरिव्रजे । अनुप्रवेशं विदधे पदातिर्लक्ष्मकाभिधः ॥४६७॥
दरदानयने काष्ठवाटसंकटविक्रमे । यस्तस्य सदृशो योधः प्रतिबिम्ब इवाभवत् ॥४६८॥
स केशवश्च स मठाधीशस्तमनुसस्रतुः । शैनेयमारुती पार्थमिव प्रार्थितसैन्धवम् ॥४६९॥
470 निर्गत्य मण्डपाद्भग्नप्रहारैस्तैः कथंचन । विवृते प्राङ्गनद्वारे धीरो राजाविशत्स्वयम् ॥४७०॥
निर्विभागे वर्तमाने संगरे सैन्ययोर्द्वयोः । प्राङ्गने प्रमयं प्रापुर्भूयांसस्तत्र शालिनः ॥४७१॥
सचिवः सल्हराजस्य पतंगग्रामजो द्विजः । आजौ प्रापाञ्जको नाम स्वःस्त्रीसंभोगभागिताम् ॥४७२॥
कायस्थेनापि रुद्रेण लब्ध्वा गञ्जाधिकारिताम् । स्वामिप्रसादः साफल्यं निन्ये त्यक्त्वा तनुं रणे ॥४७३॥
सायं वनस्पतिर्लीनैः खगैर्यो वाचालितो यथा । प्राङ्गिं प्रविष्टे प्रोड्डीननिःशब्दविहगोऽभवत् ॥४७४॥
475 आयोधनोर्वी वाचाला चक्रे चित्रार्पितेव सा । तथा सुस्सलभूपेन तुरंगस्थेन तर्जिता ॥४७५॥
अनाकन्देऽङ्गनान्तःस्थे तस्मिन्सिंहासनं ध्वनिः । सुस्सलो जयतीत्येवं हक्कावाद्यं च शुश्रुवे ॥४७६॥
मल्लराजगृहे तादृङ्नान्यस्याप्युदपद्यत । अगातां तत्र वैक्लव्यं यावन्सल्हणलोठनौ ॥४७७॥
आबद्धकवचावश्राक्षावालिङ्ग्य सुस्सलः । बालौ युवामिति वदन्भूलौल्याजयदायुधम् ॥४७८॥
आदिश्य मण्डपेऽन्यस्मिन्बद्धयोश्च स्थितिं तयोः । प्राप्तराज्यस्ततो राजा विवेशास्थानमण्डपम् ॥४७९॥
480 त्र्यहोनांश्चतुरो मासान्भुक्तराज्यं बबन्ध तम् । सितस्य सोऽष्टाशीतेऽब्दे राधस्य त्रितयेऽहनि ॥४८०॥

---

४५२. [1]) Thus A. ४६२. [1]) Emended with C; A साक्षादि°. ४६६. [1]) Emended; A [illegible]°.

तेन सिंहासने क्रान्ते भास्वतेव नभस्तले । क्षणादेवाखिलो लोकः क्षोभमन्धिरिवात्यजत् ॥४८१॥
विक्रोशशस्त्रः सन्द्रोहावेक्षणक्षोभतः सदा । व्याधलोके व्यात्तवक्त्रो मृगराज इवाभवत् ॥४८२॥
भ्रातृद्रुहां कुलच्छेदमन्विष्यान्विष्य कुर्वता । न तेन नीतिनिष्ठेन शिशवोप्यवशेषिताः ॥४८३॥
जनस्य वीक्ष्य दौर्जन्यमधृष्टाकारतां वहन् । स कार्यापेक्षयाप्यासीन्न क्वाप्याहितमार्दवः ॥४८४॥
वस्तुतस्त्वार्द्रहृदयः क्रूरं दमयितुं जनम् । अधात्तनं तद्भीमत्वाग्निस्निग्धाल इवादधे ॥४८५॥ 485
कालवित्समयत्यागी प्रगल्भः प्रतिभानवान् । इङ्गितज्ञो दीर्घदृष्टिः स एवान्यो न कोप्यभूत् ॥४८६॥
अधिकः कोपि कोप्यूनः कोपि तस्य समो गुणः । दोषोपि वा पूर्वजस्य स्वभावैक्येप्यदृश्यत ॥४८७॥
अन्वकारि समानेपि कोपे तत्पूर्वजन्मनः । कोपेन विषमालर्कं तदीयेन तु तारकम् ॥४८८॥
न बभूव स वेशादौ सासूयोनुचितं पुनः । स्थितिभेदभयात्सेहे नोत्सेकमनुजीविनाम् ॥४८९॥
नैच्छत्स द्वन्द्वयुद्धादिसंधानैर्मानिनां वधम् । तस्मिन्नमायाविर्व्यूढे स्वदीयत कृपाकुलः ॥४९०॥ 490
वाक्पारुष्यं नृपस्यासीदायत्यातङ्कदुःसहम् । तस्य तु प्रणयप्रायं हिंसाबाधविवर्जितम् ॥४९१॥
तस्यार्थगृध्नोहस्पादो भूयानास्ते स्म संपदाम् । त्यागो विषयकालादिनैयत्यात्तु मितोभवत् ॥४९२॥
नवकर्माश्रवाहुल्यप्रिये तस्मिन्दरिद्रताम् । तत्यजुः कारवो वाजिविक्रेतारश्च दैशिकाः ॥४९३॥
दुःसहव्यसनोत्पत्तौ जिगीषोः प्रशमैषिणः । तस्यासीदपरित्याज्यं न किंचिद्वसुवर्षिणः ॥४९४॥
तस्येन्द्रद्वादशी भूरिपरार्ध्यांशुकदायिनः । यथा नृपस्य शुशुभे तथा नान्यस्य कस्यचित् ॥४९५॥ 495
यथा प्रागुच्चलो राजा सुप्रापः प्रियसेवकः । स तथा सेवकैरासीद्भूम्ना दुर्लभदर्शनः ॥४९६॥
नोच्चलादपरस्यासीद्व्यसनं हयवाहने । नान्यस्य सुस्सलनृपाद्वास्थ्यं तत्र च पप्रथे ॥४९७॥
शममुत्पन्नमुत्पन्नं निन्ये दुर्भिक्षमुच्चलः । राज्ये सुस्सलदेवस्य न तत्स्वप्नेप्यदृश्यत ॥४९८॥
किमन्यदखिलैः सोभूदग्रजादधिको गुणैः । त्यक्त्वा त्यागार्थिसंपृक्तसुप्तापत्याभि केवलम् ॥४९९॥
औच्चलेः पालको गर्गो यं राज्ये कर्तुमैहत । सहस्रमङ्गलस्तेन निरवास्यत स क्रुधा ॥५००॥ 500
तस्मिन्भद्रावकाशस्थे मासनामा तदात्मजः । काञ्चनोत्कोचबद्धके डामरैः सह चाक्रिकाम् ॥५०१॥
असंख्यजस्सुच्चलजं पितृव्येणार्थितं शिशुम् । प्रसङ्गे तत्र गर्गोपि प्रातिकूल्यमदर्शयत् ॥५०२॥
प्रहितानां नरेन्द्रेण तृणानामिव शस्त्रिणाम् । गर्गदावाग्निदग्धानां निःसंख्यानामभूत्क्षयः ॥५०३॥
गर्गस्यालोपि विजयः स देवसरसीश्रयः । प्रातिलोम्येन नृपतिसैन्यानां कदनं व्यधात् ॥५०४॥
राज्यप्राप्तेर्मासमात्रे दिनैरभ्यधिके गते । तेनोत्पिञ्जेन राज्ञोभूच्च धीरस्याकुलं मनः ॥५०५॥ 505
सुरेश्वर्यमरेशोर्वीवितस्तासिन्धुसंगमाः । गर्गेण राजसैन्यानां कृताः कदनकाङ्क्षिणः ॥५०६॥
संग्रामे तुमुलेमात्यौ भृङ्गारकपिलौ हतौ । कर्णभूत्यकनामानौ तन्त्रिणौ च सहोदरौ ॥५०७॥
निहतानन्तशुभटसमूहान्तरलक्षितान् । तादृशानपि निष्क्रष्टुं नासीत्कस्यापि पाटवम् ॥५०८॥
हर्षमित्रः कम्पनेशो मुम्मुर्मातुलात्मजः । विजयेन हतानीको विदधे विजयेश्वरे ॥५०९॥

---

४९२. 1) Emended; A °नैयत्या तु. ४९८. 1) Emended with O; A स्वप्नेदृश्यत. ५०६. 1) Emended with C; A राजसै°.

510 पुत्रो मङ्गलराजस्य तिल्हो राजान्यवंशजः । तत्र बिम्बाकरमुखास्तन्त्रिणश्च प्रमिम्यिरे ॥५१०॥
राजानीके सञ्जपालः प्रवीरप्रवरोऽभवत् । भूरिसैन्येन गर्गेण नाल्पसैन्योपि यो जितः ॥५११॥
संस्तम्भ्य विजयक्षेत्रे लक्ककाद्यैर्विसर्जितैः । धीरो राजा बलं भग्नं स्वयं गर्गोन्मुखं ययौ ॥५१२॥
सोन्विष्य गर्गेण हतान्योधानाशीकृतान्बहून् । निरदाहयदन्येद्युरसंख्यैश्चिताग्निभिः ॥५१३॥
बलिना भूभुजा गर्गः पीड्यमानः शनैः शनैः । ततः स्ववसतीर्दग्ध्वा हृल्लोहाभिमुखोभवत् ॥५१४॥
515 स तत्र रजवर्णाख्यं गिरिदुर्गं समाश्रितः । हताशोनुचरैस्त्यक्तो नृपेणारादवेष्ट्यत ॥५१५॥
अन्यारूढेन तत्रापि सञ्जपालेन वेष्टितः । चरणौ शरणीचक्रे राज्ञो दत्त्वोच्चलात्मजम् ॥५१६॥
अन्तिकस्थं नृपे कर्णकोष्ठजं मल्लकोष्ठकम् । विरुद्धं रुद्धवत्याशु गर्गो विश्वासमाययौ ॥५१७॥
गृहीतप्रणतिस्तस्य नष्टेषु विजयादिषु । शमितोपप्लवो राजा विवेश नगरं शनैः ॥५१८॥
गत्वाथ लोहरे न्यस्य बद्ध्वा सल्हणलोठनौ । स कल्हसोमपालाद्यै रेमे संसेवितो नृपैः ॥५१९॥
520 भूयः प्रविष्टः कश्मीरान्सेव्यः सर्वातिशायिभिः । गर्गं प्रसादैरनयत्प्रवृद्धिमधिकाधिकैः ॥५२०॥
ग्रीष्मार्कप्रतिमे तस्मिन्ह्लादिनावनुचक्रतुः । महादेवी कुमारश्च द्रुमच्छायावनानिलौ ॥५२१॥
डामरौ देवसरसोद्भवौ विजयगोत्रिणौ । बृहट्टिकस्तथा सूक्ष्मटिको वेलां प्रचक्रतुः ॥५२२॥
सानाथ्यकाङ्क्षिणौ पार्थिवस्य प्रविशतः पुरः । लोकपुण्ये तस्थतुस्तौ क्रन्दद्भिः स्वानुगैः समम् ॥५२३॥
विजये गर्गसंबन्धात्सदाक्षिण्यो महीपतिः । सदाचारं परित्यज्य वेत्रिभिस्तावताडयत् ॥५२४॥
525 तौ मानिनश्च तद्भृत्याः कृष्टशस्त्रास्ततोऽव्यधुः । साहसं सुमहत्सैन्ये प्रहरन्तो महीपतेः ॥५२५॥
श्वपाकोभोगदेवाख्यः कृपाण्या प्राहरन्नृपम् । धीरो गज्जकनामा च करवालेन पृष्ठतः ॥५२६॥
सावशेषतया भूपस्यायुषो मोघतां ययुः । द्विपप्रहतयो वाहतुरगी तु व्यपद्यत ॥५२७॥
नृपस्यान्तरयन्वैरिप्रहृतिं बाणवंशजः । निहतस्तत्र भृङ्गारसीहः सादीशसस्यकः ॥५२८॥
सैनिकैस्तैर्बृहट्टिकाभोगदेवादयो हताः । सूक्ष्मटिकस्तु निस्तीर्णो हेतुर्भाविनि विप्लवे ॥५२९॥
530 शूले व्यापादिता गज्जकादयो द्रोहसंश्रिताः । संदेहितासुरित्यासीद्राजा गर्गानुकूल्यभाक् ॥५३०॥
न भवेत्पविपातेपि प्रमयः समयं विना । प्रसूनमप्यसून्हन्ति जन्तोः प्राप्तावधेः पुनः ॥५३१॥
ज्वालाभिरौर्वदहनस्य पयोधिमध्ये न म्लानतामपि हि यानि मुहुः स्पृशन्ति ।
तान्येव यान्ति विलयं किल मौक्तिकानि कान्ताकुचेषु युवभावभुवोष्मणापि ॥५३२॥
प्राक्सेवामपि विस्मृत्य परोत्सेकासहिष्णुना । मण्डलात्सञ्जपालाद्या निरवास्यन्त भूभुजा ॥५३३॥
संबन्धी काकवंश्यानां यशोराजाभिधस्ततः । सहलमङ्गलाभ्यर्णे राज्ञा निर्वासितो ययौ ॥५३४॥
535 तमन्यांश्च विनिर्यातान्देशाद्धुक्कन्समृद्धिमान् । ऐच्छल्लब्धप्रतिष्ठः स राज्ञः प्रत्यभियोगिताम् ॥५३५॥
तत्पुत्रः कान्दमार्गेण विविक्षुः क्ष्मापसैनिकैः । यशोराजे क्षते प्रासः प्रत्यावृत्य ययौ भयात् ॥५३६॥
अथान्येष्वपि भृत्येषु राज्ञा निर्वासितेषु सः । मिलितेषु प्रथां यावद्यावदुपलब्धवान् ॥५३७॥

---

५१४. [1]) Emended; A फलाहा°. Cf. हालाहाण्डमराश् viii. 425. ५१७. [1]) Emended; A with diplography मल्लकोष्ठका ष्ठकम्. ५१९. [1]) Emended with C; A राजा.

जयराजे गते सज्जे पार्वतीयास्त्रयो नृपाः । चाम्पेयो जासटो वज्रधरो वल्लापुराधिपः ॥५३८॥
राजा सहजपालश्च वर्तुलानामधीश्वरः । युवराजौ त्रिगर्तीवल्लापुरनरेन्द्रयोः ॥५३९॥
कल्ह आनन्दराजश्च पञ्च संघटिताः क्वचित् । स्नानार्थं कृतगणाः कुरुक्षेत्रमुपागताः ॥५४०॥ 540
आसमत्याहतं तावदभ्येत्य नरवर्मणः । नप्तुर्भिक्षाचरं तेन दत्तपाथेयकाञ्चनम् ॥५४१॥ कुलकम् ॥
स जासटेन संबन्धिस्नेहादिहितसत्कृतिः । नीतोऽन्यैश्च समं भूपैर्वल्लापुरमथाययौ ॥५४२॥
देशाद्विनिर्गतैर्बिम्बप्रमुखैर्वर्धितप्रथे । तस्मिन्प्राप्ते सहजस्य प्रतिष्ठा लघुतामगात् ॥५४३॥
पौत्रोऽयं हर्षदेवस्य क एते राज्य इत्यथ । उक्त्वा त्यक्त्वा सहजादींस्तमेवाशिश्रियञ्जनाः ॥५४४॥
कृतप्रमाथमुत्सृज्य संबन्धिस्नेहमोहितः । दर्यको राजपुत्रस्तं[1] राज्ञा निर्वासितोऽप्यगात् ॥५४५॥ 545
पुत्रः कुमारपालस्य तत्पितुर्मातुलस्य सः । वृद्धिं सुस्सलदेवेन पुरा निन्ये हि पुत्रवत् ॥५४६॥
प्रेरितो युवराजेन जासटेन च कन्यकाम् । वल्लापुरेशः प्रददौ भिक्षवेऽथ स पद्मकः ॥५४७॥
तद्देश्यठक्कुरो भूपान्संघटय्याखिलांस्ततः । तमैच्छद्गयपालाख्यः कर्तुं पैतामहे पदे ॥५४८॥
तां वार्तां सुस्सलाज्ञाता यावदासीत्समाकुलः । गयपालो हतस्तावत्प्रोषजेऽभ्यधना बली ॥५४९॥
पद्मकं तान्प्रतिगते[1] योद्धुं प्रधनमध्यगः । भिक्षाचरचमूधुर्यो दर्यकोऽपि व्यपद्यत ॥५५०॥ 550
तेन प्रधाननाशेन ततो भिक्षाचरो ययौ । आकिंचित्करतां मेघ इवावग्रहवारितः ॥५५१॥
आसमत्यां प्रयातायां क्षीणे[1] पाथेयकाञ्चने । प्रभुरोऽपि ययौ तस्य शनैर्मन्दोपचारताम् ॥५५२॥
चतुष्पञ्चानि वर्षाणि तिष्ठञ्जासटमन्दिरे । मासाच्छादनमात्रं स ततः क्लेशात्समासदत् ॥५५३॥
ठक्कुरो देवपालोऽथ चन्द्रभागातटाश्रयः । दत्त्वा सुतां चम्पिकाख्यां तं निनाय निजान्तिकम् ॥५५४॥
प्राप्तसौख्यो वसंस्तत्र कंचित्कालं भयोज्झितः । स राजबीजी दैन्येन शैशवेन च तत्यजे ॥५५५॥ 555
तदन्तरे साहसिकः प्रासः साहसिरुन्मदः । गतागतानि कुर्वाणः संरम्भमनयन्नृपम् ॥५५६॥
स सिद्धपथमार्गेण विविक्षुर्विप्लवोन्मुखः । स्वैरेव भृत्यैर्भूभर्तुर्बद्ध्वा पाशैः समर्पितः ॥५५७॥
तत्रोत्पिञ्जे परं तत्त्वं सज्जपालस्य पप्रथे । खिन्नोऽपि द्रोहविमुखो यस्य देशान्तरं ययौ ॥५५८॥
तस्मिन्कभूरे कुलीने च किं वाच्यं स दिगन्तरे । शौर्येणैव यशोराजः पप्रथे यत्तदद्भुतम् ॥५५९॥
अथ राजा निवार्याप्तान्सहेलादीन्महत्तमान् । सर्वाधिकारे विदधे कायस्थं गौरकाभिधम् ॥५६०॥ 560
स तापसस्य संबन्धी कस्यचिद्विजयेश्वरे । सेवया लोहरस्थस्य तस्य वाल्लभ्यमाययौ ॥५६१॥
शमिते पूर्वकायस्थवर्गे तेन ततः क्रमात् । नीतः सर्वाधिकारित्वं सौम्यामेव स्थितिं व्यधात् ॥५६२॥
अशेषकर्मस्थानेभ्यो वृत्तिं राजोपजीविनाम् । निवार्य[1] कोशे भरणं तेनाकार्यनिशं प्रभोः ॥५६३॥
वर्दिता पाभिनस्तस्य नाज्ञायि क्रूरता जनैः । मधुरिम्णा विषस्येव शक्तिः प्राणापहारिणी ॥५६४॥
व्यधात्कृपणचित्तं स पूर्वसंचितनाशकृत् । विशुद्धे नृपतेः कोशे हिमे हिममिवाम्बुदः ॥५६५॥ 565
कोशः कृपणचित्तेन प्रविष्टेन हि दूषितः । भुज्यते भूमिपालानां तस्करैरथ वारिभिः ॥५६६॥

---

५३८. [1]) Comp. vii. 588. ५४५. [1]) A, with diplography दर्यको राजको राजपुत्रस्तं. ५५०. [1]) Emended; A प्रतिगतो. ५५२. [1]) Emended; A क्षणे. ५६३. [1]) Emended; A निर्वार्य.

लोभाभ्यासेन भूयोपि संचिन्वन्कोशमन्वहम् । आस्ते स्म लोहरगिरौ प्रक्षिपन्सर्वसंपदः ॥५६७॥
गौरकाभ्यर्थिभिर्ब्रह्मपञ्चकार्यनियोगिभिः । विधीयते स्म निःसारा महोत्पातैरिव क्षितिः ॥५६८॥
उच्चलक्ष्मापतौ शान्ते मूर्धन्यक्षशिलोपमे । अबाधन्त पुनर्लोकं व्याधा इव नियोगिनः ॥५६९॥
570 प्रशास्तकलशस्यान्ते तद्भ्रातृतनयः परम् । कायस्थः कनको नाम श्लाघ्यामकृत संपदम् ॥५७०॥
नानादिगन्तरायातो दुर्भिक्षपतितो जनः । येनाविच्छिन्नसत्त्रेण शान्तव्यापद्व्यधीयत ॥५७१॥
संजातमुच्चलस्यान्ते येषां तत्त्वपरीक्षणम् । त एव चक्रिरे राज्ञा प्रसभेनाधिकारिणः ॥५७२॥
द्वारे तिलकसिंहः स तादृक्तेन व्यधीयत । राजस्थाने च जनकः काणस्तस्य सहोदरः ॥५७३॥
प्रतापैर्नृपतेस्तीक्ष्णैः करमाक्रान्तमण्डलः । जिताद्वाराधिपः सोपि स्वीचकारोरशाधिपात् ॥५७४॥
575 काकवंश्यस्तु तिलकः क्ष्माभुजा हस्तकम्पनः । निन्ये प्रकम्पमहितान्प्रकम्पन इव द्रुमान् ॥५७५॥
पाम्बशाल्मभृता श्रोडराजस्थानाधिकारिणा । नृपप्रतापैरहिताः सज्जकेनापि निर्जिताः ॥५७६॥
काकवंशाश्रयात्प्राप्तराजद्वारेण धीमता । अद्दमेलकभृत्येनाप्यवापीष्टेन मन्त्रिता ॥५७७॥
एवं स्वार्थक्रियात्यक्तगुणापेक्षेण मन्त्रिणः । कुर्वतोप्यवचांस्तेन कश्चित्कालोत्यवाह्यत ॥५७८॥
वितस्तापुलिने सोथ कर्तुं प्रारभतोन्नतम् । स्वस्य भ्रातुश्च पत्न्याश्च नाम्ना सुरगृहद्वयम् ॥५७९॥
580 उत्पातवह्निना दग्धो निःसंख्यधनदायिना । तेन दिद्दाविहारोपि नूतनत्वमनीयत ॥५८०॥
पुरीमश्चिलिकां जातु स प्रयातोन्तिकस्थितैः । भीतैः प्रैर्यत कल्हाद्यैर्गर्गोच्छेदाय भूपतिः ॥५८१॥
गार्गिः कल्याणचन्द्राख्यस्तानतिक्रम्य हि स्फुरन् । मृगयादिक्षणे तेषामसूयामुदपादयत् ॥५८२॥
सर्वाभ्यधिकसामर्थ्यं तं निपात्य निवेद्य ते । नित्योपजपनैर्गर्गे विक्रियामनयन्नृपम् ॥५८३॥
बद्ध्वा त्वां लोहरे भूभृदिच्छति क्षेप्तुमित्यथ । गर्गः शशङ्के भृत्येन राज्ञा चैकेन बोधितः ॥५८४॥
585 ततः स ससुतस्तत्र पलाय्य स्वभुवं ययौ । दिनैर्भूपोपि संप्राप्तः प्रविवेश स्वमण्डलम् ॥५८५॥
अन्योन्यशङ्कया भेदं यातयो राजगर्गयोः । चाक्रिकैः कृतसंचारैर्वैरं प्रौढिमनीयत ॥५८६॥
स्यालं गर्गस्य विजयं स्नेहशोषवशंवदः । समीपात्स त्यजन्राजा पश्चात्तापेन पस्पृशे ॥५८७॥
कारायां गर्गशत्रुर्यस्तेन पूर्वं व्यधीयत । स मल्लकोष्ठकस्तस्मिन्कालेमुच्यत बन्धनात् ॥५८८॥
निबद्धयौनसंबन्धं डामरैरपरैः समम् । तं कारयित्वा सामर्षो निनाय बलितां नृपः ॥५८९॥
590 शनैर्युद्धाय निर्याते राजसैन्येथ पूर्ववत् । गर्गेण कदनं चक्रे योधानाममरेश्वरे ॥५९०॥
तत्र सर्वातिशायिन्या वीरवृत्त्या नृपाश्रितः । शमालाडामरः प्राप प्रथां पृथ्वीहरः परम् ॥५९१॥
रणे द्वारपतेर्गर्गनिर्जितस्य पलायने । शौर्यं तिलकसिंहस्य प्राप सर्वोपहास्यताम् ॥५९२॥
हतशेषाः क्षताः शस्त्रवस्त्रादि त्याजिता भटाः । तदीया गर्गचन्द्रेण कारुण्यात्कोपि रक्षिताः ॥५९३॥
वह्निसात्क्रियमाणेषु वीरदेहेषु सर्वतः । राजसैन्ये चितामीनां गणना कापि नाभवत् ॥५९४॥
595 कृष्टसैन्येन राज्ञाथ गर्गो निर्दग्धमन्दिरः । संत्यज्य लहरं प्रायाद्गिरिं धुडावनाभिधम् ॥५९५॥
गिरिमूलोपविष्टस्य भूपतेः सैनिकैः समम् । तेषु तेष्वकरोन्नित्यं गिरिमार्गेषु संगरम् ॥५९६॥

५७५. [1]) Emended with C; A प्रकम्पं सहिता°. ५८०. [1]) Emended; A °अचाप्याप°. ५८१. [1]) Thus A; cf. viii. 764. 831. 1947 (C).

कूटयुद्धैर्नृपानीकं प्रतिराज्युपतापयन् । रणे त्रैलोक्यराजादिप्रमुखांस्तन्निघ्नतोवधीत् ॥५९७॥
फाल्गुने¹ हिमसंभारभीमे परिमितानुगः । स धीरो राज्यपि रिपौ न धैर्येण व्ययुज्यत ॥५९८॥
धैर्यवान्काकवंश्यस्तु तिलकः कम्पनापतिः । वरं शिखरिशृङ्गस्थं शक्तोभूत्तं प्रधावितुम् ॥५९९॥
पीडितस्तेन संप्रेष्य स्वभार्यातनयेन्तिकम् । निन्येनुकूलतां भूपं प्रसादच्छादितक्रुधम् ॥६००॥ 600
गूढमन्युर्नृपः संधिं बद्ध्वा प्रचलितस्ततः । तं मल्लकोष्ठकं वृद्धिं निनाय न पुनः शमम् ॥६०१॥
लेभेथ लहरे द्वित्रान्मासानविशदे नृपे । स मल्लकोष्ठकासह्यस्पर्धी नीचविमाननाम् ॥६०२॥
तन्मध्ये नृपतिर्गूढं बिभेद तद्बलं नयन् । तदीयानकरोद्भृत्यान्कर्णादीन्स्वहितावहान् ॥६०३॥
स खिन्नो दीनदायादसमशीर्षिकयाथ तैः । प्रेरितः पार्थिवाभ्यर्णे¹ सदारतनयोविशत् ॥६०४॥
जातु प्रवृत्तः पार्श्वस्थं ज्ञानद्रोण्युपरिस्थितः । अथैकदा तमाक्षिप्तं शस्त्रमत्याजयन्नृपः ॥६०५॥ 605
कुर्यादास्थामवष्टम्भे कोन्यः पौरुषगर्वितः । आक्षेपसमये सोपि यस्त्रैण्यं भीरुवद्ययौ ॥६०६॥
उत्खातरोपितनृपः क्व नु सोभिमानः कार्पण्यभागितरलोकसमा क्व वृत्तिः ।
यद्वावशां घटयति प्रकटं विधातुरिच्छैव बन्धगुणपङ्क्तिरिवात्र जन्तुम् ॥६०७॥
अशकन्युधि ये द्रष्टुमपि तं नास्य ते घाताः । केपि राजप्रिया बाहू ग्रन्थिबद्धौ तथा व्यधुः ॥६०८॥
श्रीसंग्राममठाभ्यर्णमन्दिरस्था नृपे स्वयम् । संक्रान्ते¹ माङ्गने युद्धात्कल्याणाद्या व्यरंसिषुः ॥६०९॥
जीवन्तं पितरं श्रुत्वा विदेहो गर्गनन्दनः । सान्त्वमानः स्वयं राज्ञा कृच्छ्राच्छस्त्रं समार्पयत्¹ ॥६१०॥ 610
गर्गः सदारतनयो राजौकस्येव भूभुजा । उपाचर्यत दाक्षिण्याद्वृद्धो भोगैर्निजोचितैः ॥६११॥
गार्गिः पलाय्य यातोपि चतुष्को निजमन्दिरात् । अवर्णभाजा कर्णेन दृष्ट्वा राज्ञः समर्पितः ॥६१२॥
रूढच्छन्नप्रकोपस्य प्रसादस्य महीभुजः । अन्तःशुद्धिविहीनस्य व्रणस्येव न निश्चयः ॥६१३॥
दरत्राजे मणिधरे दिदृक्षायागते नृपः । तत्संगमाय निर्यातो गर्गं भृत्यैरघातयत् ॥६१४॥
द्वित्रान्मासान्सोनुभूतकारागारस्थितिर्निशि । सह त्रिभिः सुतैः कण्ठबद्धरज्जुर्व्यपाद्यत ॥६१५॥ 615
निशां बिम्बमुखाभिख्ये यथैव स नृपानुगैः । तथैव कण्ठबद्धाश्मा सपुत्रोक्षिप्यताम्भसि ॥६१६॥
तं चतुर्नवते वर्षे हत्वा भाद्रपदे नृपः । सुखेच्छुः प्रत्युत प्राप दुःखभुक्तविभ्रमः ॥६१७॥
कल्हे कालिञ्जराधीशे महादेव्याश्च मातरि । मल्लाभिधायां शान्तायां स ततोभूत्सुदुःखितः ॥६१८॥
तन्मध्ये नागपालाख्यः सोमपालस्य सोदरः । तेन प्रतापपालाख्ये हते द्वैमातुरेग्रजे ॥६१९॥
शङ्कितस्तद्विहन्तारं हत्वामात्यं पलायितः । त्यक्तस्वदेशः शरणं ययौ सुस्सलभूभुजम् ॥६२०॥ 620
क्रुद्धः स कारणात्तस्मात्प्रणयं वशवर्तिनः । अगृह्णन्सोमपालस्य निधिकायाभिषेणनम् ॥६२१॥
निश्चित्य सर्वोपायानामसाध्यं विधुरं नृपम् । स भिक्षाचरमानिन्ये तस्य वल्लापुराद्रिपुम् ॥६२२॥
निशम्यानीतवाचार्यं तं प्रकोपाकुलो नृपः । दत्तास्कन्दोविशद्दीप्ततेजा राजपुरीं ततः ॥६२३॥
दत्त्वा राज्ये नागपालं सोमपाले पलायिते । सप्त मासान्स तत्रासीत्तांस्तान्संत्रासयन्रिपुम् ॥६२४॥

५९८. ¹) A फाल्गुणे. ६०४. ¹) Emended with C; A पार्थिवा°. ६०६. ¹) Emended; A °[illegible]. ६०९. ¹) Emended; A सङ्ग्रामे मा°. ६१०. ¹) Emended with C; A समर्पयत्.

625 राज्ञां वज्रधरादीनां राजा वज्रधरोपमः । सेवावसरदानेन प्रसादविवशोभवत् ॥६२५॥
भ्रमतां चन्द्रभागादिसरित्तीरेषु सर्वतः । तत्सैन्यानां मुखमपि द्रष्टुं शेकुर्न वैरिणः ॥६२६॥
अथ गाम्यभवत्तस्य तिलकः कम्पनापतिः । पृथ्वीहरो डामरश्च मार्गरक्षणदीक्षितः ॥६२७॥
धार्मिको नृपतिर्ब्रह्मपुरीं देवगृहांश्च सः । मण्डलं द्विषतो रक्षन्प्रपेदे मौलिकं फलम् ॥६२८॥
तस्येन्द्रविभवस्यान्यत्सामर्थ्यं वर्ण्यते कियत् । आययावश्वघासोपि सैन्ये यस्य स्वमण्डलात् ॥६२९॥
630 तत्र प्रसङ्गे तत्रासीभवन्सुजनवर्धनः । दूरस्थस्यानयद्वृद्धिं गौरकस्योपरि क्रुधम् ॥६३०॥
राष्ट्रगुप्त्यै स्वयं राज्ञा स्थापितः स स्वमण्डले । अज्ञायि पैशुनाभुक्तबुद्धिना निखिलार्थहृत् ॥६३१॥
तत्संबन्धेन जनकं स निन्दनगराधिपम् । मनस्तिलकसिंहस्य तद्भ्रातुरुदवेजयत् ॥६३२॥
हृत्वाधिकारं स्वस्याथ क्रुद्धः पर्णोत्ससंभवम् । अनन्तात्मजमानन्दाभिधं द्वाराधिपं व्यधात् ॥६३३॥
सोमपालादयः साध्यास्तदा प्रकृतयोभवन् । राज्ञस्तथा स्थितस्यापि न याः सविधमाययुः ॥६३४॥
635 स पञ्चनवते वर्षे वैशाखेथ स्वमण्डलम् । प्राविशन्नागपालोपि राज्यभ्रष्टस्तमन्वगात् ॥६३५॥
दुःसहातङ्कदूतेन लोभेन क्षोभितस्ततः । अदण्डयच्च वास्तव्याननयच्चाल्पतां व्ययम् ॥६३६॥
निवार्य गौरकं कार्यात्कार्यिणस्तत्समाश्रितान् । तस्य दण्डयतः सर्वे विरागं मन्त्रिणो ययुः ॥६३७॥
अकाण्डे व्यवहारेषु स विपर्यासितेष्वभूत् । अवसन्नधनो गाढमपीडानवमन्त्रिणाम् ॥६३८॥
सौवर्णीरिष्टिकाः कृत्वा प्राहिणोल्लोहरान्तरे । काञ्चनाद्रिप्रतीकाशान्स्वर्णराशीनढौकयत् ॥६३९॥
640 अथ दण्डयितुं गर्गभृत्यान्दण्डाधिकारिणम् । लहरेऽकृत गर्गस्य मन्त्रिणं गज्जकाभिधम् ॥६४०॥
तं दण्डभीतैर्गर्गस्य सेवकैराश्रितस्ततः । विश्वस्तमवधीत्क्रुध्यंश्छद्मना मल्लकोष्ठकः ॥६४१॥
लहरे विद्रुते राजा द्वैमातुरमथाग्रजम् । मल्लकोष्ठस्यार्जुनाख्यं बबन्ध सविधस्थितम् ॥६४२॥
हस्तं च सद्गुचन्द्रस्य पुत्रं गोत्रिणमप्यसौ । बद्ध्वा व्यधाद्विड्डकाख्यं तस्य तद्भ्रातरं हितम् ॥६४३॥
पूर्ववैरं स्मरन्सूर्यं सपुत्रं तं परास्तथा । बबन्धानन्दचन्द्रादीन्कीत्युत्कृन्तनमाचरन् ॥६४४॥
645 निर्गते लहरं मल्लकोष्ठके विद्रुते ततः । आरोप्यार्जुनकोष्ठं तं शूले कोपाद्व्यपादयत् ॥६४५॥
निवेश्य सैन्यं तत्राथ प्रविष्टस्य पुरं ययुः । डामरा निखिलास्तस्य वैरं विश्वस्तघातिनः ॥६४६॥
क्रुध्यन्पृथ्वीहरायापि कृतसेवाय मन्त्रिभिः । आदिष्टैः कम्पनेशाद्यैरवस्कन्दमदापयत् ॥६४७॥
कथं चित्स तु निस्तीर्णो जयन्तीविषयौकसः । बन्धोः क्षीराभिधानस्य प्रविवेशोपवेशनम् ॥६४८॥
दिनैरवन्तिपुरादीनां पुराणामन्तरेण तम् । व्रजन्तं विधुरं केचिन्नाशकन्बाधितुं द्विषः ॥६४९॥
650 तद्वैधुर्यविधानं तल्लज्जासंहारकार्यभूत् । प्रमादान्नृपतेः क्रुद्धवेतालोत्थापनोपमम् ॥६५०॥
क्षीरोऽथ तीक्ष्णधीर्वृद्धः सह पृथ्वीहरेण सः । अढौकयच्छमाङ्गासान्तरेष्टादश डामरान् ॥६५१॥
अभेद्यसंघांस्ताञ्जेतुं निर्यातो विजयेश्वरम् । न्ययुङ्क्त भूभृत्संभ्रान्तस्तिलकं कम्पनापतिम् ॥६५२॥
संग्रामैः खण्डशः कुर्वन्स तानतुलविक्रमः । विद्रावयामास रयैः पुरोवायुरिवाम्बुदान् ॥६५३॥

---

६२६. ¹) Emended; A तान्सैन्य°. ६३१. ¹) Emended with C; A स्थापितं. ६३३. ¹) Emended; A अनन्ताभिधमा°. Cf. viii. 713, 1005, 1042. ६३६. ¹) Emended; A क्षोभितस्ततः. ६४०. ¹) Emended with C; A °कारिणाम्. ६४४. ¹) Emended with C; A परस्त°. ६५०. ¹) Emended with C; A प्रमादान्नृपतेः

संमानावसरे तस्य जित्वायातस्य डामरान् । प्रवेशो प्रस्तुत नृपो न माहात्म्यमानकृत् ॥६५४॥

स भग्नमानो नगरं प्रविष्टे नृपतौ ततः । खिन्नः स्ववेश्मन्यवसत्स्वामिकार्ये निरुद्यमः ॥६५५॥ 655

संग्रामाः समशीर्षिकां विचरद्वैरिस्तुल्यैर्निरुद्धोद्धता वैरे विद्विषतां कृता भुवि पदं[1] संधौ बहिः स्थापिताः ।

कार्याण्येतुलकर्मकौशलकृतान्यत्रा चिरायस्पृशः सर्पाकीर्णमिवाशु वेश्म गृहिणो भृत्यास्त्यजन्ति प्रभुम् ॥६५६॥

स्वच्छकार्यानुसंधाने तस्मिन्सर्वत्र डामराः । संभूतिं विविशुर्भिन्नाः कृषिं क्षयधना इव ॥६५७॥

आतङ्कोद्वेजितैर्विधैः कृतप्रायैः पुरे पुरे । मही तुलाविभिर्वीरा कुकीलैर्निदरपद्यत ॥६५८॥

उपक्रमेण तुरगाः करभाश्च क्षयं गताः । न्यवेदयन्मण्डलस्य प्रत्यासन्नमहाभयम् ॥६५९॥

प्रत्यासन्नाशुभा कम्पं भयेन जनता दधे । आसन्नपत्रपतना वातेनेव द्रुमावलिः ॥६६०॥ 660

अथ वर्षावतारस्य प्रारम्भे डामरावलिः । ऊष्मस्पृष्टा हिमानीव बभूवापतनोन्मुखी ॥६६१॥

प्रथमं देवसरसाद्विग्रहसरस्ततः । मुखं व्यथावहो गण्ड इव पाकं व्यदर्शयत् ॥६६२॥

एककार्यत्वमानीय टिक्कादीन्गोत्रजान्बली । स्यामस्थं विजयोऽभ्येत्य राजानीकमवेष्टयत् ॥६६३॥

तत्र कायस्थपुत्रोऽपि स्यामस्थानीकनायकः । संरम्भं नागवत्राख्यः सेहे तस्य चिरं युधि ॥६६४॥

कथंचिदथ भूपेन प्रार्थितः कम्पनापतिः । निर्ययौ स्वामिदौरात्म्यसंस्मृतिक्षयसौष्ठवः ॥६६५॥ 665

विजयेन समं तस्य बद्धमूलेन संयुगे । संदेहं प्राणवृत्तिश्च जयश्रीश्चालकृष्यतौ ॥६६६॥

प्रवृत्ते मल्लकोष्ठेऽपि प्रयाते लहरान्तरे । वैशाखे निर्ययौ राजा ग्रामं धन्योरकाभिधम् ॥६६७॥

सैनिकाः शत्रुभिस्तस्य भ्रमितास्तत्र रात्रिषु । अरतिं निन्यिरे घोरैः स्वप्नैरिव मुमूर्षवः ॥६६८॥

बाहुमात्रसहायेन सर्वशक्तिमतां वरः । येन हर्षनरेन्द्रोऽपि विधुरेणोदपाद्यत ॥६६९॥

भूरिव्याराज्जितवतो विक्रमेण महीमिमाम् । साहसानां न संख्यास्ति जामदग्न्यस्य यस्य वा ॥६७०॥ 670

स संकुचितविक्रान्तिः कालस्य बलवत्तया । तत्र भग्नबलोऽकस्मात्पर्युज्झ्यत जयश्रिया ॥६७१॥

ततः पलायिते तस्मिन्नकस्मादेत्य सज्जकम् । हाडिग्रामस्थितो वीरं भङ्क्त्वा पृथ्वीहरोऽनयत् ॥६७२॥

पलायितस्यानुसरंस्तस्य पृष्ठं स निष्ठुरः । प्रतापी नगराभ्यर्णे दग्ध्वा नागमठं ययौ ॥६७३॥

स याम्ये च ततः क्रूरा डामराः सर्वतोऽनयन् । राज्ञो राजाश्रितानां च वारकेभ्यस्तुरंगमान् ॥६७४॥

निस्त्रिंशानां तीव्रकोपस्ततो नृपः समाश्रयत् । अभाग्यभाविनो योग्यामालम्ब्य कुपद्धतिम् ॥६७५॥ 675

शौरिं पृथ्वीहरस्याथ हत्वा डामरमन्त्रिकम् । वृद्धन्यस्तविषं भोज्यमिव राज्ञी व्यसर्जयत् ॥६७६॥

विसृज्य भ्रातरं हन्तुं विक्रमस्य तथैव सः । अन्येषां प्राहिणोत्पार्श्वं भ्रातॄन्पुत्रांश्च निष्ठुरः ॥६७७॥

भ्रातरं जन्यकाख्यस्य सिफिग्रामनिवासिनः । विच्छिन्नकर्णघ्राणं च कृत्वाभ्यर्णे व्यसर्जयत् ॥६७८॥

चतुर्थं सूर्यकं शूलेऽधिरोप्य नगरे परान् । भूरीन्वध्यानवध्यांश्च कोपाक्रान्तो व्यपातयत् ॥६७९॥

कालस्यैवोल्बणस्याथ तस्य सर्वेऽपि शङ्किताः । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विरागं प्रतिपेदिरे ॥६८०॥ 680

येनैवाभीतिमार्गेण शासितं हर्षभूभुजा । निन्द्यप्यारब्धे तं स राज्ये व्यवहरन्स्वयम् ॥६८१॥

---

६५६. ¹) Thus corr. by A_1 from पर्व. ६६५. ¹) Emended; A °दौरात्म्यात्°. ६६९. ¹) बाहु supplied by A_2. ६७४. ¹) Emended; A वारकै°. ६७६. ¹) Emended; A शौरिं.

प्रविष्टानां धुर्ये गहनकविकर्मप्रणयिनां प्रवक्तॄणां धूते नरपतिधुरायां विहरताम् |
तटस्थस्ये मङ्क्षु स्खलितमसकृत्सोऽर्हति परं प्रबोधे वैकल्यं स्वयमविकलो यो न भजते ||६८२||
तीव्रप्रयत्नो नृपतिस्तत्रापि विहितोद्यमः | विनाश मल्लकोष्ठादीन्किंचिन्मन्दप्रतापताम् ||६८३||
अथानिनाय विजयो विम्बलाटाभिधो यतिः | प्रमार्द हर्षदेवस्य तं भिक्षाचरमन्तिकम् ||६८४||
685 विविक्षन्देवसरसं कम्पनापतिना ततः | विद्राव्यमाणः प्रभापात्प्रद्रावन्सोपतस्थितौ ||६८५||
परिज्ञाय हतस्याथ स तस्य विजयी शिरः | विससर्जान्तिकं राज्ञः फलं जयतरोरिव ||६८६||
तदप्यत्यद्भुतं कर्म भजन्भूभुक्कृतघ्नताम् | न तस्य तुष्टस्तुष्टाव न चकार च सत्क्रियाम् ||६८७||
अवजानन्नथानाम्नु प्रभाक्ष्यः कम्पनापतिः | तत्र कस्मात्त्वयोऽस्मिन्क इति तं संदिदेश च ||६८८||
सर्वप्रकारं तिलकः कृतघ्नं नृपतिं विदन् | अथ जातविरागः स द्रोहोन्मुख्यं समादधे ||६८९||
690 सतां स्यादनुपालभ्यो मन्त्रोन्मुख्यमेव चेत् | द्रोहेच्छया स तु तथा यथावत्पात्रनामताम् ||६९०||
सेवाद्यायित्वमथ बोधितकृत्यकृत्यं नीतिप्रियाः प्रतिपदं समुदाहरन्तु |
मानोन्नतास्तु विहितस्तुतयः कृतघ्नस्य क्रव्यसून्परहितं घटयन्ति सन्तः ||६९१||
पटं वह्निस्पर्शज्वलितमहितदृष्टो स्वचमरैः श्रुतिं वातं मन्त्रं पतननिरतां जीर्णवसतिम् |
असेवाज्ञं भूपं व्यसनविमुखं स्निग्धमजहन्न धीरोऽप्युत्थानोपहतमहिमा शर्म लभते ||६९२||
इत्युपायं परित्यज्य न्याय्यं ये प्रभवे क्रुधि | द्रोग्धारः कथितास्तेभ्यः केऽन्ये पापीयसां धुरि ||६९३||
जन्मन्येकोपकारित्वं पित्रोः सर्वत्र च प्रभोः | अधिकाः पितृघातिभ्यः पापिनस्तत्प्रभुद्रुहः ||६९४||
695 निहते विजये शाम्यत्प्रभावेष्वपरेष्वपि | नाज्ञायि कस्यचित्स्वास्थ्यं तस्यक्षेनान्तरात्मनः ||६९५||
कांचित्क्षणं सोपप्लुतः प्रत्युतोद्योपतापकृत् | विभ्रमसरो ज्ञातः सर्वैर्हुड इवोन्मदः ||६९६||
आनिनीषुस्ततो मल्लकोष्ठो[1] भिक्षाचरं पुनः | विम्बलाटां[2] तस्य पार्श्वं निजं सैन्यं व्यसर्जयत् ||६९७||
कम्पनेशस्तमायान्तं द्रोग्धाद्यावेदयस्ततः | राज्ञा न्यषेधि तद्रोधादेवं च समविद्यत ||६९८||
एवं वर्त्मन्यनुज्ञाते त्यज हन्यामहे ततः | पुरोगतं मृगव्यान्तः शृगालमिव वाजिभिः ||६९९||
700 द्वैराज्यकार्यमर्मज्ञस्तावेपि विधिनोदितः | कर्तव्ये तत्र शाठ्यं स नृपतिः प्रत्यपद्यत ||७००||
मर्मराजमुखादेवं लब्ध्वा द्रोग्धाथ डामरान् | तिल्कोकारवल्लेलमार्गैर्भिक्षाचरागमम्[1] ||७०१||
स्थाने स्थाने ततः प्राप ततः कर्णोपकर्णिका | जनानां या ख्यातिहेतुर्भिक्षो राज्ञस्तु भीतिदा ||७०२||
नासंस्कृतं वक्ति शिला भिनत्त्येकेषुणा दश | अश्रान्तो योजनशतं यात्यायाति च संचरन् ||७०३||
इत्यादितादृङ्माहात्म्यभिक्षुस्तुत्यानयज्जनः | निखिलान्पलितश्वेतलम्बकूर्चोऽपि कौतुकम् ||७०४|| युग्मम्[1] ||
705 भविष्यन्निव साम्राज्यस्यैक एकोऽर्धभागभाक् | वार्तामप्यवहत्तापि भिक्षोरूचेन्नियेव च ||७०५||
सरित्स्नानगृहे श्रान्तो वृद्धाः क्षीणनियोगिनः | राजवेश्मन्यगणिता नाममात्रनृपात्मजाः ||७०६ ||
स्वभावदुर्मनाः केचिद्योधाधोवाञ्छकाङ्क्षिणः | कारयन्तोऽप्युपाध्यायाः शिष्यान्स्किकर्षणं[1] नवैः ||७०७||

६९७. [1]) Emended; A °कोष्ठ.—[2]) Emended; A विम्बलाट. Cf. viii. 177. 1074. 1664(C). ७०१. [1]) Emended; A °चरागमम्. ७०४. [1]) A_1 writes २ instead of युग्मम्. ७०७. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 शिष्यान्स्किक°.

धूर्ताः पुरीकोनर्तक्यो देवसरसपालकाः । वणिजो मुक्तवेषाः पुस्तकमुख्ततस्वराः ॥७०८॥
मायोपवेशकुशलाः पारिषद्यादिजातयः । याज्ञिकाः कार्यकाया नगरोपान्तडामराः ॥७०९॥
कुलयन्तः स्वमन्यांश्च किमप्युपशिक्षवार्तया । एते प्रायेण देशेऽस्मिन्पार्थिवोपप्लवप्रियाः ॥७१०॥ कुलकम् ॥ 710
प्रवर्धमानया भिक्षाचरागमनवार्तया । वेपमानोऽभवल्लोको ययौ चिन्तां च भूपतिः ॥७११॥
पृथ्वीहरस्तदध्यक्षे गिरिकच्छे वसन्नथ । राजानीकं बभञ्जाजौ निर्गत्यातुलविक्रमः ॥७१२॥
अनन्तकाककयोर्भेदयामानन्दहारनायकौ । चक्रे तिलकसिंहं च मन्त्रिणस्तौ प्रलापिनः ॥७१३॥
निहते विजये ज्येष्ठे भुजस्तब्धां पराभवम् । तमावाडस्य नृपतिः प्राप्याभूद्विमनाः पुनः ॥७१४॥
उड्डीकिनीर्णां वृक्षमूर्धारोहेण भोगिनाम् । पिपीलककुलस्याण्डोपसंक्रान्त्येव वर्षणम् ॥७१५॥ 715
प्रत्यासन्नं स राजाय दुर्निमित्तैरुपद्रवम् । विचिन्त्यावात्ममुचितं कर्तव्यं प्रत्यपद्यत ॥७१६॥ युग्मम् ॥
तृतीयेऽह्नि भुवः शुक्ले ततः प्रस्थापयत्सुतम् । देवीमन्यत्कुटुम्बं च स कोट्टं लोहरं पटुः ॥७१७॥
तानन्नुव्रजतस्तस्य सेतुभङ्गात्परिच्युताः । लोष्टादिजातयो विप्रा वितस्तायां विपेदिरे ॥७१८॥
स तेन दुर्निमित्तेन खिन्नो हुष्कपुरान्तिकम् । अनुगम्याथ तान्द्वित्रैर्दिनैर्भूयोऽविशत्पुरम् ॥७१९॥
विना पुत्रेण देव्या च स ततः प्रत्यपद्यत । प्रतापेन च लक्ष्म्या च परित्यक्त इवान्यताम् ॥७२०॥ 720
स मल्लो व्यापादि शुभः प्रत्यभात्तस्य तद्वशात् । अभ्यन्तरप्रकोपेऽपि सर्वाभ्युदयभागभूत् ॥७२१॥
स्वयमुत्थापितानर्थः सोऽपि हर्षनरेन्द्रवत् । अद्यापि तान्वशे नीत्वा तया साम्राज्यभोगभाक् ॥७२२॥
श्रावणे लाहरैर्योधैरानीय बलशालिनाम् । भिक्षुर्मडवराज्यानां डामराणामपार्थ्यत ॥७२३॥
तेऽपि जन्या इव वरं श्वशुरालयसंनिभम् । प्रावेशयंस्तं लहरमनुयान्तः ससैनिकाः ॥७२४॥
सभाजयित्वा तान्मल्लकोष्ठमुख्या निजां भुवम् । व्यसर्जयन्कम्पनेशप्रमाथाय पृथुश्रियः ॥७२५॥ 725
सर्वतः परचक्रेऽथ पर्यापतति पार्थिवः । संग्रहीतुं प्रववृते पदातीनतुलव्ययः ॥७२६॥
तस्मिन्दुर्व्यसने राज्ञि मज्जवर्धिनि सर्वतः । अकारि शस्त्रग्रहणं शिल्पिशाकटिकैरपि ॥७२७॥
नगरे सैन्यपतयः प्रतिमार्गमकारयन् । तुरगाक्रयस्तसंभाराम्भ्याबामसमरोन्मुखाः ॥७२८॥
मध्यग्रामस्थिते भिक्षाचरेऽश्वरवासिभिः । राजसैन्यैः समं युद्धमगृह्णन्नस्य लाहराः ॥७२९॥
तैर्हिरण्यपुरोपान्ते प्रवन्धारब्धसंगरैः । श्रीविनायकदेवाद्या राजसेनाधिपा हताः ॥७३०॥ 730
आद्य एव रणे याते राजानीकाहितैर्धिनः । लब्ध्वा पराभवायातामममन्यन्त नृपश्रियम् ॥७३१॥
राजधान्यन्तिके क्षिप्तिकाख्यायाः सरितस्तटे । पृथ्वीहरश्चकाराजावशेषप्रभटक्षयम् ॥७३२॥
तिलके विजयेशस्येप्यगृह्णन्नस्य डामराः । महासरित्तटे युद्धं सड्डवीहोलडौकसः ॥७३३॥
ते दग्धनगरा दावं क्वापि क्वापि च लुण्ठनम् । वास्तव्यानां विदधिरे विनदन्तो दिवानिशम् ॥७३४॥
निर्यत्सतूर्यवृन्दाः प्रविशच्छस्त्रविक्षताः । क्रन्दज्ज्ञातानिवहाः प्रधावद्भग्नसैनिकाः ॥७३५॥ 735
पतत्स्वेक्षितनिवहा वंशदाभुवभारिकाः । संधार्यमाणसंनाहाः कृष्यमाणतुरंगमाः ॥७३६॥

---

७१६. 1) A_1 writes here २ instead of युग्मम्. ७२५. 1) च and मायाय supplied by A_2 in space left by A_1.
७२६. 1) Emended; A संगृहीतुं. ७३३. 1) A °होलडौ°. ७३६. 1) Emended with C; A °स्वप्र°.

आसन्नग्रामसंमर्दप्रसरत्तोयशोणितम् । दिने दिने राजपथा उपप्लवविसृङ्कुलाः ॥७३७॥ तिलकम्¹ ॥

प्रतिमल्लमुपायाता सर्वारम्भेण वैरिषु । अथ युद्धं जितो राजेन्द्रश्चापि प्रतिवासरम् ॥७३८॥

धीरः कः सुस्सलादन्यो न यः प्रत्यभियोगिनाम् । कृच्छ्रेणापि स्वराष्ट्रेण कर्तुं धैर्यादपार्यत ॥७३९॥

740 व्रणपट्टार्पणं शल्योद्धारं पथ्यपनार्पणम् । शस्त्रक्षतानां सततं कारयन्स व्यलोक्यत ॥७४०॥

प्रवासवेतनप्रीतिदायभैषज्यदक्षिणाभिः । क्षितिलोके नरपतेर्निःसंख्योऽभूद्धनव्ययः ॥७४१॥

युद्ध एव विपन्नानां क्षतानां च स्ववेश्मसु । नित्यं नरतुरंगाणां सहस्राणि क्षयं ययुः ॥७४२॥

तुरंगबहलैर्भज्यमाना नृपबलैस्ततः । लाहरा मल्लकोष्ठाद्या मन्दोद्रेकत्वमाययुः ॥७४३॥

भिक्षैराभ्यन्तरैरेव हतमन्त्राः सुरेश्वरीम् । ते निन्युर्भिक्षुमल्लेन तन्मार्गेण युयुत्सवः ॥७४४॥

745 सेतुना स्वल्पपार्श्वेन धन्विभावैः सरोऽन्तरे । अद्यापि तैर्जयो मोचिताजिभ्यश्च भयं रणे ॥७४५॥

द्रोग्धाथ कम्पनेशः¹ स्वं निवसन्विजयेश्वरे । बलिनां डामराग्निन्ये मन्दोद्रेकं स्फुरत्क्षणे ॥७४६॥

सैन्यलोको मा त्रासीदग्रान्ति मैव गच्छतः । पृष्ठे निपत्य मा कार्षीद्बाधां चेति विचिन्तयन् ॥७४७॥

स प्रभावं दर्शयितुं मासस्य विजयेश्वरम् । अञ्जराजस्य सेनायां व्यावृत्य प्रस्थितोऽभवत् ॥७४८॥

सार्धां शतद्वयीं तस्य योधानां हतवानपि । संत्यज्य विजयक्षेत्रं द्रोहकनगरं ययौ ॥७४९॥

750 पथि नान्यसरम्भीत्या प्रयातं डामराः क्वचित् । नदन्तोऽद्रिशिरोरूढा मार्गान्सर्वांश्च तत्यजुः ॥७५०॥

त्यक्त्वा मडवराज्यं स प्रविष्टो व्यसनातुरम् पूर्ववेष्टां स्मरन्भूपं जहास कृतसत्क्रियम् ॥७५१॥

हतरामात्यवस्यामस्थितोऽथ न निजोचितम् । रणे प्रादर्शयत्किंचित्तत्साक्षिभूत इव स्थितः ॥७५२॥

ततो मडवराज्यात्ते समस्ता एव डामराः । अभ्येत्य प्रत्यपद्यन्त² तां महासरितस्तटीम् ॥७५३॥

उपायाः साममेदाद्या रिपुचक्रे प्रयोजिताः । राज्ञो विफलतां जग्मुर्बहिरामैः प्रकाशिताः ॥७५४॥

755 क्रान्तसन्नमहीपालमण्डलस्यापि भूपतेः । फलं दोर्विक्रमस्वाम्यमासीन्नगररक्षणम् ॥७५५॥

अमरेशो द्वारपतिः सार्धं तस्थौ नृपात्मजैः । राजानवाटिकोपान्ते राजस्थानीयमन्त्रिणः ॥७५६¹॥

दूरद्वीपान्तरगता इव स्वीचक्रिरे नृपात् । ते प्रवासधनं भूरि न चायुध्यन्त कुत्रचित् ॥७५७॥

कटका विहिताः सर्वे पर्यायेण जयाजयौ । लेभिरे विजयादन्यत्र तु पृथ्वीहरः क्वचित् ॥७५८॥

मधुमत्तेन तेनाजौ वेतालेनेव वल्गता । प्रायो वरा वराः सर्वे ग्रस्ता नृपचमूभटाः ॥७५९॥

760 उदयस्येच्छाटिकुलोद्भूतस्यैकस्य पञ्चमे । युवदेवस्यापि शौर्यमेकस्मिंस्तु तदाहवे ॥७६०॥

पृथ्वीहरस्यापजह्रे द्वन्द्वयुद्धाभिमानिना । प्रहत्य कृष्टकूर्चेन कराग्रेणासिवल्लरी ॥७६१॥

युद्धे पुरोपकण्ठेषु वर्तमाने शराहताः । स्त्रीबालाद्या अपि वधं प्रमादात्प्रतिपेदिरे ॥७६२॥

एवं जनक्षये घोरे वर्धमाने किमप्यभूत् । अनुत्साहान्नृपो गेहादपि निर्गन्तुमक्षमः ॥७६३॥

तस्मिन्विरलसंचारे सोमपालस्तदन्तरे । अलुण्ठयद्वाड्डलिकां¹ लब्धरन्ध्रो ददाह च ॥७६४॥

765 सिंहे गजाहवव्यग्रे तद्धामपरिग्रहे । समयो ग्रामगोमायोः पौरुषस्यापरोऽस्तु कः ॥७६५॥

---

७३७. ¹) A₁ writes ३ instead of तिलकम्. ७४६. ¹) Thus corr. by A₂ from A₁ कम्पनेशस्व. ७५३. ²) Thus corr. by A₂ from A₁ °पद्यत. ७५६. ¹) A₁ writes here २ for युग्मम् which would be in its place after the following verse. ७६४. ¹) Emended; A °वाडलिकां. Cf. viii. 581. 881. 1947 (C).

राष्ट्रद्वयोपमर्देन राजा निःसदृशेन सः । तेन वशाविधेयोभूत्स्वमपि द्रष्टुमक्षमः ॥७६६॥

सर्वानौचित्यबहलः सर्वव्यसनदुःसहः । सर्वदुःखमयः कालस्तस्यावर्तत कोपि सः ॥७६७॥

तथाप्यस्खलिते तस्मिन्हितव्याजाहितावहः । राजामत्याटिकाख्यैः प्रायर्थ्यत विरागिभिः ॥७६८॥

प्रार्थयन्ते स्म ते युद्धे तटस्थास्तव मन्त्रिणः । गृहीत्वा नीविरेतेभ्यो लोहराद्रौ विसृज्यताम् ॥७६९॥

न चेद्व्याप्य इवैतस्मिन्व्यसने स्थायितां गते । को रुध्यात्र परैर्नीतं प्रत्यासन्नं शरत्फलम् ॥७७०॥ 770

न प्रत्यभैत्सीत्ताटस्थ्यं यत्कालापेक्षया नृपः । तस्मिंस्तैर्दर्शिते शङ्कां निखिला मन्त्रिणो दधुः ॥७७१॥

शक्तिस्तृणं कुब्जयितुं न यस्य स तदार्थिभिः । विसूत्रव्यवहारत्वं निन्ये राजा शठद्विजैः ॥७७२॥

कर्मस्थानोपजीव्युग्रपारिषद्यादिसंकुला । तत्पार्श्वोपययौ बुद्धिमन्या सेनेव वैरिणाम् ॥७७३॥

तत्सान्त्वनक्षणे तैस्तैः प्रमादैरुत्थितैरगात् । देशो व्याकुलतां कृच्छ्रं लुण्ठिधावटतोत्कटा[1] ॥७७४॥

अदृष्टपार्थिवास्थानैः शठैरव्यवहारिभिः । कथं तैः सान्त्वयन्राजा दुःस्थितस्तत्तदप्रियम् ॥७७५॥ 775

लवन्यविग्रहाद्राशः सोधिको विप्लवोभवत् । गलरोगः पादरोगादिव तीव्रव्यथावहः ॥७७६॥

काञ्चनोत्कोचदानेन तन्मध्येधिकचक्रिकाम् । कांश्चित्स्वीकृत्य स प्रायं कथंचिद्विन्यवीवरत्[1] ॥७७७॥

विजयो वर्णसोमादिशस्त्रिवंश्यो हठात्पुरम् । प्रविशन्भिक्षुसेनानीरश्वारोहैरहन्यत ॥७७८॥

तेनातिरभसात्स्थानं भित्त्वा प्रविशता पुरम् । प्रायशः कृत एवाभूत्तदा राज्यविपर्ययः ॥७७९॥

ईषन्मन्दप्रतापेन लवन्येष्वपि[1] भूपतेः । पृथ्वीहरेण संधित्सा भेदेच्छोः संप्रकाशिता ॥७८०॥ 780

तस्मिन्धुर्ये जिगीषूणां संधित्सौ भूभुजा समम् । द्वयेपि सैनिकाः शान्तं तममन्यन्त विप्लवम् ॥७८१॥

राज्ञा नागमठोपान्तमानेतुं प्रहितांस्ततः । शीघ्रमास्थान्द्विभक्तानागच्छंश्छद्मनावधीत् ॥७८२॥

धात्रेयो मम्मको गुङ्गो द्विजो रामश्च वारिकः । तेषां तिलकसिंहस्य पार्श्वे भृत्यास्त्रयो हताः ॥७८३॥

नीविर्दत्तो गौरकस्तु हतो भूपतिं स्मरन् । दृष्टे त्वाक्रन्दिनि परैः प्रहतं करुणोज्झितैः ॥७८४॥

तद्वैशसं श्रुतवतो देशः सर्वो विरागकृत् । राजधान्यन्तरे राज्ञो दुरुक्तिमुखरोभवत् ॥७८५॥ 785

इषे शुक्लचतुर्दश्यां तद्विपर्यस्तमण्डलम् । अतिवाहयितुं कष्टं दिनमासीन्महीपतेः ॥७८६॥

अथ संजातवैक्लव्यो नेदमस्तीति चिन्तयन् । किं कृत्यमित्यसदृशानपि पप्रच्छ भूपतिः ॥७८७॥

विषमे वर्तमानस्य तस्य कश्चित्स नाभवत् । अन्तर्जहासं[1] यो नान्त ---[2] न तुतोष वा ॥७८८॥

तमपि व्यसनापातं तस्य सोढवतस्ततः । अभजन्त क्रमाद्भृत्याः प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥७८९॥

कम्पनेशस्य बिम्बाख्यो भ्राता द्वैमातुरोहितान् । समाश्रयद्द्वारकार्यं तद्दत्तं प्रत्यपद्यत ॥७९०॥ 790

गूढं जनकसिंहेन दूतान्प्रेषयतानिशम् । भिक्षवे भ्रातृतनया वाग्दत्ता निरवर्त्यत ॥७९१॥

असिवाजितनुश्रादि हत्वा भिक्षाचरान्तिकम् । अश्ववारा व्यभाज्यन्त प्रयान्तः प्रतिवासरम् ॥७९२॥

किमन्यद्व्यक्तमेवाह्नि येत्रसन्पार्थिवान्तिके । अलक्ष्यन्तागता भिक्षोस्ते निशायां गतत्रपाः ॥७९३॥

इतो याति ततश्चैति लोको व्यक्तमतन्त्रितः[1] । इति राजनि कुण्ठाज्ञे कोप्यजृम्भत विप्लवः ॥७९४॥

७७४. 1) Emended with C; A °धविटोत्कटा. ७७७. 1) A₁ has first written °द्विन्यवीवृतत् and then indicated the above reading between the lines. ७८०. 1) Conjectural reading; A न कन्येष्वपि. ७८८. 1) Emended with C; A °हासी.— 2) Thus A; C नाम्लयहिर्वा न. ७९४. 1) A₁ has first written °तन्त्रितः and then indicated the above reading in margin.

795 डामरैः शरदुत्पत्तौ भीतायां सर्वतस्ततः । कान्दिशीकोऽभवल्लोकः कृत्स्नो धनजनोज्झितः ॥७९५॥

प्रयाते सुस्सलनृपे स्वर्णपूर्णामिमां महीम् । भिक्षुः कुर्यादिति मृषा लोकस्यासीद्विनिश्चयः ॥७९६॥

क्व दृष्टा त्यागिता भिक्षोः कुतो वा तस्य संपदः । परामर्शी[1] नैवेति गतानुगतिको जनः ॥७९७॥

संदृश्यते परिवृता चिरमम्बरेण रेखा स्वयं न खलु या शशिनो नवस्य ।
तस्यां जनः प्रकुरुते नतिमम्बरार्थी दिग्मुग्धतामपसरत्सदसद्विचाराम् ॥७९८॥

विजये राजवर्ग्याणां भुग्नग्रीव इवाभवत् । भिक्षुपक्षजये लोको हृष्यन्नासीद्विशृङ्खलः ॥७९९॥

800 द्विकौलेयकन्यायो राजडामरसंघयोः । ततोऽन्योन्यभयभ्रश्यद्वैरयोरुदजृम्भत ॥८००॥

राजाभ्यन्तरभेदेन राज्ञः स्थैर्येण चारयः । ऐच्छन्पलायितुं भीता अज्ञातान्योन्यनिश्चयाः ॥८०१॥

बान्धवानपि दुधुक्षु[1]र्नविश्वस्तो विदन्नृपः । स्थितौ पलायने चापि भवधे न स्वजीवितम् ॥८०२॥

तं महाव्यसने वासःस्वर्णरत्नादिवर्षणम् । नाभ्यनन्दन्गृहीतार्था निनिन्दुः शस्त्रिणः परम् ॥८०३॥

नष्टोऽयं नैव भवितेत्यभीतैर्जल्पतो जनात् । वचो रोगी भिषक्त्यक्त इव शृण्वन्स विव्यथे ॥८०४॥

805 अप्ययोपस्थितं किंचित्तदादेशेन ढौकयन् । सविलासं सगर्वं च तमैक्षिष्टानुगव्रजः ॥८०५॥

सोऽन्य एवाभवत्तस्मिन्क्षणे साहसिकोऽप्यहो । स्वगृहादपि निर्गन्तुं नाशकत्त्रपयाकुलः ॥८०६॥

यावदैच्छन्संघभेदाच्चलितुं डामरव्रजाः । तैरेव शस्त्रिभिस्तावदचिन्त्ये भूभृद्विलुप्तताम् ॥८०७॥

ते कृष्टशस्त्रा द्वाराणि रुन्धन्तो नृपमन्दिरे । प्रवासवित्ते लब्धव्ये प्रायं चक्रुः पदे पदे ॥८०८॥

ददद्धनं धनेशाभीर्देयादप्यधिकं नृपः । तेषामभिमतो नाभूदवमानाभिलाषिणाम् ॥८०९॥

810 मर्तुं चिचलिषु[1]स्तीर्थमृणिकैरिव सामयः । स रुद्धा निखिलैर्देयं दापितोऽथ गतत्रपैः ॥८१०॥

स्थानपालैरपि प्रायकृद्भिराक्रम्य दापितः । धनं सुवर्णभाण्डादि चूर्णीकृत्य विशृङ्खलैः ॥८११॥

सवृद्धबालं नगरं ततः क्षुभ्यत्क्षणे क्षणे । सोऽभूदब्धिमिवोद्वृत्तं न संस्थापयितुं क्षमः ॥८१२॥

एकदा प्रातरेवान्यै रुद्धद्वारः स्वशस्त्रिभिः[1] । सर्वतः क्षोभमागच्छन्नगरं स व्यलोकयत् ॥८१३॥

ततः क्षोभं शमयितुं जनकं नगराधिपम् । पुरभ्रमार्थमादिश्य चलितुं क्षणमैक्षत ॥८१४॥

815 कथंचिन्मानदानाभ्यां तानावर्ज्यापि शस्त्रिणः । सावरोधः स संनद्धो राजधान्या विनिर्ययौ ॥८१५॥

अङ्गना[1]तुरगारूढो बहिर्यावन्न निर्ययौ । राजधान्यन्तरे लुण्ठितास्तावत्प्रारम्भि तस्करैः ॥८१६॥

अहरन्केऽपि केयूरैरनदन्केऽप्यलुण्ठयन् । तद्भृत्यानाज्यमुत्सृज्य तस्मिन्व्रजति शस्त्रिणः ॥८१७॥

विशृङ्खलस्वपाकोपशङ्काभिः शस्त्रिणां नृपः । सहसैः पञ्चषैरासीद्व्रजन्ननुगतोऽध्वनि ॥८१८॥

वर्षे षण्णवते[1] कृष्णषष्ठ्यां मार्गे विनिर्गतः । याममात्रावशेषेऽह्नि सभृत्यो द्रोहविह्वलः ॥८१९॥

820 निजैरराजिरभ्यादि त्यज्यमानः पदे पदे । स प्रतापपुरं प्राप क्षपायामल्पसैनिकः ॥८२०॥

तिलकस्य पुरो गत्वा प्रामस्यामं च विश्वसन् । तत्र बन्धोरिवाश्रूणि चिरं दुःखोल्बणोऽमुचत् ॥८२१॥

द्रोहं न कुर्यादेष मे चिन्तयित्वेति सत्वरम् । वेश्म हुष्कपुरेऽन्येद्युस्तस्य च प्राविशत्स्वयम् ॥८२२॥

---

७९७. [1]) Emended; A °मर्श. ८०२. [1]) Emended; A दुद्रक्षु°. ८१०. [1]) Emended with C; A चिचालि°.
८१३. [1]) Emended; A स शस्त्रिभिः. ८१६. [1]) Emended; A आङ्गना°. ८१९. [1]) Emended with C; A षण्णवते.

लहारपेण चानादि कृत्वैकस्सैन्यसंग्रहम् । प्रविश्य क्रमराज्यं स कर्तुं भूयो जयोत्सुकः ॥८२३॥
गूढं पुंशुग्गुन्कल्याणवाण्डादीनथ डामरान् । आनीय स पुरस्तस्य धैर्यभ्रंशमकारयत् ॥८२४॥
गृहासेन तया बुभुक्षया निष्कृष्टः स ततो ययौ । स्वीकुर्वन्स्वर्णदानेन दस्यून्मार्गविरोधिनः ॥८२५॥ 825
प्रयान्ते तत्र एवोज्झीतिलकस्तत्सहोदरः । प्रयाणमेकमानन्दो दाक्षिण्यादन्वगात्तु तम् ॥८२६॥
भृत्यत्यक्तः स दानेन विक्रमेण च तस्करान् । अगाम्मार्गेण शमयन्नायुःशेषेण रक्षितः ॥८२७॥
प्राणं सिंहवशा द्रुमाद्रिगहनस्याप्यादरण्यस्य ये तेषां बालगलाभ्ययावपि भवेत्कालातिवाहः क्रमात् ।
ये दन्ताः करिणां रणप्रहरणं तेष्वामुपुर्दीव्यतां क्रीडायां करताडनानि न दृढा शौर्यस्य रूढिः क्वचित्॥८२८॥
जन्तूनां विक्रमत्यागयशःप्रज्ञादयो गुणाः । भवे विश्वस्वभावेऽस्मिन्न भवेयुरभङ्गुराः ॥८२९॥
भास्वानप्यौष्ण्यमृदुतां भिक्षार्कस्थां दिने दिने । तां तामायाति जन्तूनां कः प्रभावेषु निश्चयः ॥८३०॥ 830
अशक्नुवन्नवल्लिकामरिदृष्टां निरीक्षितुम् । मन्युनिःशब्दसैन्योऽद्रिमारुरोह स लोहरम् ॥८३१॥
स्वं कलत्रमपि द्रष्टुं तत्रातित्रपयाक्षमः । शयनीयविमुक्ताङ्गस्तप्यते स्म दिवानिशम् ॥८३२॥
दत्तदीपाहनिर्गच्छदन्तर्गेहादिनेष्वपि । दाक्षिण्यादर्शनं प्रादात्कृत्यानां भोजनक्षणे ॥८३३॥
विलेपनानि नास्पाक्षीन्नारुरोह तुरंगमान् । गीतनृत्तादि नैक्षिष्ट सुखगोष्ठीर्न चाददे ॥८३४॥
ताम्यंल्लाटस्थ्यमौखर्यतैक्ष्ण्यदोषादि दर्शितम् । एकैकेन च स्मृत्वा स्मृत्वा वैध्यं न्यवेदयत् ॥८३५॥ 835
अन्वगात्स्वां भुवं त्यक्त्वा मामेतेऽन्वगुरित्यपि । निन्ये वृद्धिं परार्ध्यश्रीः स दाक्षिण्यादमार्पणैः ॥८३६॥
कश्मीरेषु गते तस्मिंस्तदैवाखिलमन्त्रिणः । पुराणराजधान्यग्रे ससैन्याः समगंसत ॥८३७॥
मन्त्र्यश्वारोहसामन्ततन्त्रिपौरादिसंमतः । तेषां जनकसिंहोऽभूत्प्रणीर्नगराधिपः ॥८३८॥
स भिक्षोर्मल्लकोष्ठाद्यैरार्भिः कृतपक्षपातैः । विश्वासाय कृतभ्रातृस्थो कीर्तिं प्रदापितः ॥८३९॥
प्रावर्तत भयभ्रश्यत्स्त्रीबालाद्यावृते पुरे । अराजकाय रजनी सर्वभूतभयावहा ॥८४०॥ 840
निहताः केऽपि मुषिताः केऽपि केऽप्यरिभिः पुरे । दग्धागारा व्यधीयन्त दुर्बला राजवर्जिते ॥८४१॥
सैन्यैरन्येद्युरुन्नादैर्निरुद्धाखिलदिक्पथः । सिन्दूरारुणपुण्ड्राभ्यलादिमण्डलमध्यगः ॥८४२॥
विकोशशस्त्रकदलीषण्डदुर्लक्ष्यविग्रहः । मृगेन्द्र इव लोकस्य भयकौतूहलावहः ॥८४३॥
वीरपट्टाञ्चलश्लिष्टैर्यौवनोद्वेल्लितैः कचैः । प्रबद्धैः शोभितः पृष्ठे जयश्रीबन्धशृङ्खलैः ॥८४४॥
कुण्डलद्योतिना स्निग्धधवलायतदृष्टिना । प्रत्यग्रश्मश्रुणा चारुचन्दनोल्लेखशोभिना ॥८४५॥ 845
ताम्राधरेण वक्त्रेण श्रीसान्निध्याधिकत्विषा । पक्षपाति विपक्षाणामपि संपादयन्मनः ॥८४६॥
असेर्विकोशस्यान्तःस्थां श्रियमग्र्येण बल्गता । केसरच्छटया चापि चामरेणेव वीजयन् ॥८४७॥
पदे पदे निषण्णाद्यैः सामन्तैरुपपादिताम् । स्वीकुर्वन्नर्हणां भिक्षुः प्राविशन्नगरं ततः ॥८४८॥ कुलकम् ॥
तस्यार्भकस्य धात्रीव पृष्ठस्थो मल्लकोष्ठकः । प्रययावप्रगल्भस्य सर्वकार्योपदेष्टृताम् ॥८४९॥
अयं पितुः प्रियस्तेऽभूत्त्वमस्याङ्के विवर्धितः । राज्यस्यास्य मूलमिति प्रत्येकं समदर्शयत् ॥८५०॥ 850

८२३. [1]) Emended; A जयोत्सुकः. ८२४. [1]) A °ल्याणवाण्डाडी°. ८३०. [1]) Emended with C; A भिक्षोर्कस्थां. ८३७. [1]) Doubtful emendation; A पुराणि राज°. ८४७. [1]) A omits here two *aksharas* without indicating a *lacuna*; चापि supplied with C.

गृहं जनकसिंहस्य प्राक्रम्याथाप्रयेविशत् । राजलक्ष्मीं स संप्राप्तुं राजधानीं ततः परम् ॥८५१॥
दूरनष्टे कुले तेन पुनरुद्वेचिते ययौ । वज्राख्यो गर्भगेपत्ये स्त्रीजनोनवहास्यताम् ॥८५२॥
दृष्टेन तादृशा भिक्षोरिति दृष्टेन शत्रुषु । विपक्षेष्वपि साशङ्का नोपहास्या जिगीषवः ॥८५३॥
प्रावर्तन्त धनाधीशश्रियः सुस्सलभूपतेः । कोशेन नीतशेषेण विलासा नवभूपतेः ॥८५४॥
855 वाजिवर्मासिभूयिष्ठां राजलक्ष्मीं विभेजिरे । राजडामरलुण्ठाकमन्त्रिणो यन्त्रणोज्झिताः ॥८५५॥
पुरे स्वर्ग इवास्वादं भोगानामुपलेभिरे । दस्यवो ग्रामभोगार्हाः पिशाचा इव गह्वराः ॥८५६॥
आस्थाने न बभौ भूभृद्ग्रामीणैः सर्वतो वसन् । प्रलम्बकम्बलप्रायविलासावरणैः समम् ॥८५७॥
भिक्षाचरस्यासंभाव्यप्रादुर्भावतया प्रथाम् । डामरा अवतारोयमित्यन्यां निन्यिरे प्रथाम् ॥८५८॥
राज्यस्यानन्यदृष्टस्य कर्तव्येषु मुमोह सः । अदृष्टकर्मेव भिषग्भैषज्यस्य पदे पदे ॥८५९॥
860 शनैर्जनकसिंहेन कृतभ्रातृसुतार्पणम् । कम्पनाधिपतिर्दत्तकन्योपि तमाशिश्रियत् ॥८६०॥
जुङ्गो राजपुरीयस्य राज्ञः कटकवारिकः । पादाग्राधिकृतोद्राक्षीत्स्वार्थमर्थं न तु प्रभोः ॥८६१॥
सर्वाधिकारिणं राजलक्ष्मीर्बिम्बमशिश्रियत् । राजशब्दस्यैव पात्रमभूद्भिक्षाचरः परम् ॥८६२॥
वेश्यायत्तीकृतैश्वर्यः प्राकृताचारभागपि । अन्तरङ्गः सदसतां किंचिद्बिम्बस्तदाभवत् ॥८६३॥
द्वैमातुरो दर्यकस्य भ्राता साश्चर्यशौर्यभूः । नृपान्तरङ्गज्येष्ठत्वं ज्येष्ठपालोप्यशिश्रियत् ॥८६४॥
865 मन्त्रिणो भूतभिक्षाद्यास्तस्य पैतामहा अपि । लक्ष्मीसरोजिनीभृङ्गा बहवोन्ये जजृम्भिरे ॥८६५॥
मुग्धे राज्ञि प्रमत्तेषु मन्त्रिधूमेषु दस्युषु । उत्थानोपहतं राज्यं नवत्वेपि बभूव तत् ॥८६६॥
स्त्रीभिर्नवनवाभिश्च भोज्यैः प्राज्यैश्च रञ्जितः । भिक्षुर्नैक्षिष्ट कर्तव्यं सुखानुभवमोहितः ॥८६७॥
स सुखानुभवप्रावृड्विद्राग्धो विजयोद्यमे । स्वैः प्रेरितः सभामध्ये स्वप्तुमैच्छन्मरालसः ॥८६८॥
दर्पेण सचिवे ग्राम्यं कथयत्यनुकम्पिकाम् । न स चुक्रोध मुग्धस्तु पितरीवान्वरज्यत ॥८६९॥
870 निष्प्रतिष्ठैः सेव्यमानो वेश्योच्छिष्टैरशिष्टवत् । अट्टचेटोचिताचेष्टा विटैः प्रैर्यत सेवितुम् ॥८७०॥
पानीयरेखाप्रतिमस्थैर्यस्याखिलवस्तुषु । तस्याप्रमाणवचसः सेवां प्रणयिनो जहुः ॥८७१॥
यदूचुः सचिवास्तत्तदन्ववोचत भूभृतः । वचः सुषिरगर्भस्य तस्य किंचित्समुद्ययौ ॥८७२॥
सचिवैः स्वगृहान्नीत्वा दत्तभोज्यः स मुग्धधीः । धनी विपन्नपितृक इव प्रमुषितो विटैः ॥८७३॥
आहारमुष्टीर्बिम्बस्य गृहे बिम्बनितम्बिनी । तस्याश्वस्यैव वडवा रागिणोग्रगताहरत् ॥८७४॥
875 वञ्चयित्वा दृशौ पत्युर्दर्शितैः स्मेरया तया । कुचकक्षकटाक्षैः स लुप्तधैर्यो व्यधीयत ॥८७५॥
पृथ्वीहरौ मल्लकोष्ठश्चान्योन्योद्भूतमत्सरौ । क्षोभं व्यधत्तां संरब्धौ राजधान्याः क्षणे क्षणे ॥८७६॥
स्वयं राज्ञा कृतोद्वाहं गृहान्गत्वापि कारितौ । तावन्योन्यमुपेक्षेतां न मन्युं विक्रमोन्मदौ ॥८७७॥
अथ पृथ्वीहरगृहात्कृतोद्वाहः स्वयं नृपः । जातामर्षेण सुस्पष्टं मल्लकोष्ठेन तत्यजे ॥८७८॥
कुञ्जनककाणोपि संबन्धापेक्षयोज्झितः । विरागमाजानन्दादीन्नन्ये ब्राह्मणमन्त्रिणः ॥८७९॥

---

८५१. 1) Thus A. ८५४. 1) A कोषेण. ८६२. 1) Emended with C, A राज्ञा लक्ष्मीर्बिम्बमशिश्रयत्. ८६५. 1) Emended; A भूतभिक्षा°. Cf. vii. 1695. viii. 94. ८७०. 1) Emended with C; A वेश्यैच्छि°. ८७४. 1) Emended; A °मुष्टिर्बि°.— 2) Emended with C; A तस्याश्चैव. ८७७. 1) Emended; A °मुपेक्षेतां.

तटस्थो द्रोग्धृदुर्बुद्धिप्रायभृत्यविधेयधीः । विप्लुतव्यवहारस्तं निम्नत्वं च ययौ नृपः ॥८८०॥ 880

डामरस्वामिके लोके प्राभवत्को न विप्लवः[1] । ब्राह्मण्यो धर्षणं यत्र श्वपाकेभ्योपि लेभिरे ॥८८१॥

अराजकेथ वा भूरिराजके मण्डले तदा । समस्तव्यवहाराणां स्फुटं तुत्रोट पद्धतिः ॥८८२॥

दीनारा भैक्षवे राज्ये निष्प्रचाराः पुरातनाः । तच्छलेन तु नव्यानामशीतेरभवत्क्रयः ॥८८३॥

राजपुर्यध्वना बिम्बं ससैन्यमथ पार्थिवः । लोहरं प्राहिणोत्कर्तुं सुस्सलास्कन्दमुन्मदः ॥८८४॥

तुरुष्कसैन्यमानिन्ये सोमपालेन सोन्वितः । साहायकाय सञ्जारे विस्मये मित्रतां गते ॥८८५॥ 885

संदर्श्य पाशमेतेन बद्ध्वा कर्ष्यामि सुस्सलम् । इत्येक एकोश्वारोहस्तुरुष्काणामकत्थत[1] ॥८८६॥

काश्मीरिक[1]खशम्लेच्छयोधव्यतिकरोभवत् । न केषां नाम संभाव्यो विश्वोत्पाटनपाटवः ॥८८७॥

भिक्षाचरः प्रयाते तु बिम्बे विगलिताङ्कुशः । न कासामव्यवस्थानां मूढः स्थानमजायत ॥८८८॥

स निमन्त्र्य निजं नीतो गृहं बिम्बाग्रजया । भोगसंभोगदानेन धर्षण्या पर्यतोष्यत ॥८८९॥

कार्यापेक्षापि तस्यासीन्न मन्त्रिस्त्रीसमागमे । कौलीनभीतेरासन्ननिपातस्य कथैव का ॥८९०॥ 890

आयूनानुगुणं[1] भोज्यं कुम्भकांस्यादिवाहनम् । तत्र प्राकृतकामीव न स जिह्राय शीलयन् ॥८९१॥

शनैः शनैस्ततो नष्टावष्टम्भस्य महीपतेः । काले भोज्यमपि प्राप्यं नासीद्गलितसंपदः ॥८९२॥

तादृक्प्रलोभक्रौर्यादिक्रान्तो यः प्रागगर्ह्यत । स सुस्सलोथ लोकानामभिनन्द्यत्वमाययौ ॥८९३॥

धनमानादिनाशं या विरक्तास्तस्य चक्रिरे । काङ्क्षन्ति स्म घनोत्कण्ठास्ता एवागमनं प्रजाः ॥८९४॥

प्रत्यक्षदर्शिनोद्यापि साश्चर्या वयमस्य यत् । ताः प्रजाः कोपिताः केन केन भूयः प्रसादिताः ॥८९५॥ 895

क्षणाद्वैमुख्यमायान्ति सांमुख्यं यान्ति च क्षणात् । न हेतुं कंचिदीक्षन्ते पशुप्रायाः पृथग्जनाः ॥८९६॥

ते मल्लकोष्ठजनकाद्यो दूतैर्विसर्जितैः । त्यक्तराज्यं पुनर्भूपं जयोद्यममजिग्रहन् ॥८९७॥

अक्षोमुत्रापहारेण लोकैष्टिकस्य लुण्ठिते । नगर्या ब्राह्मणाः प्रायं नृपमुद्दिश्य चक्रिरे ॥८९८॥

तैर्धान्यैश्चापहारैश्च संश्रितैर्विजयेश्वरे । राजानवाटिकाप्रायो नगरेपि न्यविक्षत ॥८९९॥

ओजानन्दादिभिर्मुख्यद्विजैरुत्तेजितास्ततः । गोकुलेपि व्यधुः प्रायं त्रिदशालयपर्षदः ॥९००॥ 900

युग्यार्पितैः सितच्छत्रवस्त्रचामरशोभिभिः । विबुधप्रतिमावृन्दैः सर्वतश्छादिताङ्गनः ॥९०१॥

काहलाकांस्यतालादीवाद्यक्षोभितदिङ्मुखः । अदृष्टपूर्वो ददृशे पारिषद्यसमागमः ॥९०२॥

ते सान्त्वमाना भूभर्तुर्दूतैस्तल्लेकवादिनः । न विना लम्बकूर्चं नो गतिरित्यब्रुवन्वचः ॥९०३॥

ते हेलया लम्बकूर्चाख्यया सुस्सलभूपतिम् । तं निर्दिशन्तोमन्यन्त क्रीडापुत्रकसंनिभम् ॥९०४॥

प्रायं प्रेक्षितुमायातैः पौरैः सह दिने दिने । अमन्त्रयत कां कां न व्यवस्थां पर्षदां गणः ॥९०५॥ 905

नृपापातभयात्क्षोभं मुहुर्मुहुरुपागतैः । पारिषद्यैश्च पौरैश्च योद्धुमास्थीयतोद्धतम् ॥९०६॥

वहर्थं जनकसिंहस्य नगरे तन्मतेन तत् । सज्जं सुस्सलदेवस्य कृत्स्नमानयनेभवत् ॥९०७॥

प्रायाद्धारयितुं पूर्वमपहारद्विजान्नृपः । प्रययौ विजयक्षेत्रं तत्रासीच्च हतोद्यमः ॥९०८॥

---

८८१. [1]) A_1 had first repeated here the second half of verse 878, but has subsequently erased it and written as above. ८८६. [1]) Conjectural reading; A °स्तुरुष्कामकत्थत; C °तुरुष्कैः समकत्थत. ८८७. [1]) Emended; A काश्मीरक°. ८९१. [1]) Emended with C; A °गुणो.

तन्मध्ये निखिलांस्तत्र डामरांस्तिलकोऽब्रवीत् । व्यापादयेति तं तत्र सर्वैकाग्रो न सोऽसहीत् ॥९०९॥

910 राज्ञ एव मुखाङ्कुशा लब्धन्यासास्तद्विश्वसुः । तस्मिन्पृथ्वीहरमुखास्तत्रसुस्तिलकात्पुनः ॥९१०॥

भागिनेयं प्रयागस्य क्षत्तारं लक्ष्मकाभिधम् । बन्धुमैच्छन्नृपोऽस्निग्धं प्रययौ स तु सुस्सलम् ॥९११॥

ततः प्रविश्य नगरं संनिपत्याखिलं जनम् । अकारणविरक्तानां पौराणां प्रददौ सभाम् ॥९१२॥

युक्तमप्युक्तवांस्तत्र हतोक्तिः शठबुद्धिभिः । पौरैः स चक्रे नास्त्येव भेषजं विप्रलब्धृषाम् ॥९१३॥

अत्रान्तरे सोमपालबिम्बाद्या लोहरे स्थितम् । योद्धुं सुस्सलभूपं ते सर्वे पर्णोत्समाययुः ॥९१४॥

915 तं च पद्मरथो नाम राजा कालिञ्जरेश्वरः । मैत्रीं संस्मृत्य कल्हाधैराययौ तत्कुलोद्भवः ॥९१५॥

सोऽथ शुक्लत्रयोदश्यां वैशाखे बलिभिः समम् । निर्मानी सुस्सलो राजा संग्रामं प्रत्यपद्यत ॥९१६॥

प्रेक्षकैर्वर्ण्यतेऽद्यापि स पर्णोत्सान्तिके रणः । तस्याद्भुतोऽवमानाभिक्षालनप्रथमक्षणः ॥९१७॥

कुलोऽप्येत्य निजस्फारस्ततः प्रभृति भूपतिम् । तमशून्यं पुनश्चक्रे मृगेन्द्र इव काननम् ॥९१८॥

भयस्खलितपाशानां कालपाशैः समागमम् । स चकार तुरुष्काणां क्षणात्पुष्कलविक्रमः ॥९१९॥

920 मातुलं सोमपालस्य निन्ये कवलतां बली । रणे तस्कोपयेतालो वितोलासरितस्तटे ॥९२०॥

किमन्यदल्पसैन्यः स बहूनपि स नान्वधात् । हतविद्रुतविध्वस्तान्यथात्मपरिपन्थिनः ॥९२१॥

काश्मीरिकाणामौचित्यं किं नाभूत्स्वामिनो द्रुहः । एकस्य ये रणे नष्टाः कुकीर्तिमपरस्य च ॥९२२॥

तुरुष्कैः सह यातेषु सोमपाले गतत्रपाः । बिम्बं काश्मीरिकास्त्यक्त्वा राजान्तिकमशिश्रियन् ॥९२३॥

ते धनूंषि शिरांस्यथ नमयन्तोऽद्भुताशयाः । कुलप्रभोः पुरः स्पष्टं न ते धृष्टा ललज्जिरे ॥९२४॥

925 आगच्छद्भिस्ततः पौरैर्डामरैश्च समं नृपः । प्रतस्थे दिवसैर्भिन्नैः कश्मीराभिमुखः पुनः ॥९२५॥

राजपुत्रः साहदेविः कल्हणो विश्रुतः प्रभोः । डामरान्क्रमराज्यस्थान्संगृह्याग्रेसरोऽभवत् ॥९२६॥

य एव प्रथमं राजसैन्याद्भिक्षुमशिश्रियत् । स एव बिम्बो राजानं तमुत्सृज्य समाययौ ॥९२७॥

अन्ये जनकसिंहस्य संमता मन्त्रिमन्त्रिणः । प्रत्युद्यान्तो व्यलोकयन्त नृपतिं निरपत्रपाः ॥९२८॥

काण्डिलेत्राभिधग्रामजन्मा शस्त्री सुलक्षणः । भाङ्गिले कश्चिदभवच्छून्ये क्रान्तोपवेशनः ॥९२९॥

930 भिक्षुर्वितीर्णमार्गं तं सुस्सलान्तिकगामिनः । लोकस्यात्रान्तरे जेतुं सहपृथ्वीहरो ययौ ॥९३०॥

जितवांस्तं बबन्धेच्छां निहन्तुं सुस्सलोन्मुखम् । क्रोधाज्जनकसिंहं च वार्तां तां च विवेद सः ॥९३१॥

नगरस्थेन तेनाथ पौराश्वारोहमन्त्रिणः । संघट्याखिलान्भिक्षोः प्रातिपक्ष्यमगृह्यत ॥९३२॥

जानंस्तेनावृतं राज्यं ततो भिक्षाचरो नृपः । पृथ्वीहरेणानुयातो नगरं सहसाविशत् ॥९३३॥

सेतौ सदाशिवाग्रस्थे तत्सैन्यैः सह संगरम् । दृप्यज्जनकसिंहोऽथ सान्त्वमानोऽपि सोऽसहीत् ॥९३४॥

935 दृष्टं जनकसिंहस्य योधानां वल्गतां मदात् । अविशङ्क्य पराभूतिं मुहूर्तं सुभटायितम् ॥९३५॥

अलकेन समं पृथ्वीहरस्तद्भ्रातृसूनुना । अन्येन सेतुना तीर्त्वा तस्य सैन्यमनाशयत् ॥९३६॥

तन्व्यश्वारोहपौरेषु विद्रुतेषु सबान्धवः । नक्तं जनकसिंहोऽथ पलाय्य लहरं ययौ ॥९३७॥

९१०. [1]) Emended; A मुखाङ्कुशा. ९११. [1]) Emended; A बन्धुमै°. ९१४. [1]) Emended; A लहरे. ९२१. [1]) Emended; A °भ्यस्तथा°. ९२२. [1]) Emended; A काश्मीरका°. ९२३. [1]) Emended; A काश्मीरका°. ९२९. [1]) Emended with C; A °वेशन:. ९३१. [1]) Emended with C; A स. ९३७. [1]) Emended with C; A तन्व्यश्वारोह°.

भिक्षुपृथ्वीहरौ प्रातस्तत्पृष्ठग्रहणोद्यतौ । तत्पश्चात्सैन्धवाराधा धृष्टा भूयोऽप्यशिश्रियन् ॥९३८॥
क्षिप्त्वा क्षिप्रं स्वकक्ष्यान्तर्विबुधप्रतिमा भयात् । ते पारिपार्श्विकायाः प्रायमुत्सृज्य विद्रुताः ॥९३९॥
मुख्यानि सुरयुग्यानि रक्षन्तः केऽपि भिक्षुणा । प्राप्ताभिवृत्ता वयमित्युक्तवन्तो न बाधिताः ॥९४०॥ 940
यो जानके भैक्षवेय वल्गत्तुङ्गतुरंगमान् । दृष्टवन्तो वयं सैन्ये तादृशोऽद्यापि तादृशाः ॥९४१॥
भिक्षुराज्यप्रदीपेन द्योतितः क्षणभङ्गिना । पैतृव्येणाधिकारेण व्यालस्तिलकसिंहजः ॥९४२॥
गते जनकसिंहेऽथ प्रतिपक्षानुसारिणाम् । विभातु वेश्मभङ्गादि लब्धं भिक्षुमहीभुजा ॥९४३॥
अत्रान्तरे हुष्कपुरे मैत्रिषु तिलकादिषु । भग्नं सुस्सलसिन्धाद्यैः समेतानन्तसैनिकैः ॥९४४॥
अथायातैर्मल्लकोष्ठजनकाद्यैः ससैनिकैः । अपरैरपि सामन्तैर्बलबाहुल्यशालिभिः ॥९४५॥ 945
अन्वीयमानो द्विषतैर्द्विषैराक्रान्तमण्डलः । विशालहरमार्गेण विपक्षालक्षितोऽपतत् ॥९४६॥
नगरापणवीथ्यन्तर्हयारोहमुखात्पुरः । द्रोहयोधानुपायातांस्तदैवोज्झितसाध्वसः ॥९४७॥
वेष्टितालम्बकूर्चेन वक्त्रेण भ्रुकुटीभृता । कोपकम्पिततारेण फुल्लनासापुटस्पृशा ॥९४८॥
कांश्चित्संतर्जयन्निन्दन्नन्यान्प्रभीतापरान् । तीव्रातपश्यामवपुस्ताम्यन्काल इवोल्बणः ॥९४९॥
आशीर्घोषकृतां पुष्पवर्षिणां पुरवासिनाम् । पूर्वोपकारिणां श्रेणीष्ववशान्यस्तलोचनः ॥९५०॥ 950
स्कन्धमात्रोपरि न्यस्तं कवचं हेलया दधत् । केशान्तशिरस्त्रान्तनिःसृतान्धूलिधूसरान् ॥९५१॥
पक्ष्ममालां च बिभ्राणः सकोशासिस्तुरंगिणाम् । आकृष्टखड्गमालामामन्तर्वल्गत्तुरंगमः ॥९५२॥
ससिंहनादैस्तरमैर्भेरीभांकारनिर्भरैः । बलैर्भैरितदिक्कोष्ठः सुस्सलः प्राविशत्पुरम् ॥९५३॥ कुलकम् ॥
षड्भिः सहावशादिनैर्मासैर्ज्यैष्ठे सितेऽहनि । स सप्तनवताब्दस्य तृतीये पुनराययौ ॥९५४॥
राजधानीमप्रविष्टो भिक्षुं पूर्वपलायितम् । अन्विष्यन्क्षिप्तिकातीरे सलवन्यं व्यलोकयत् ॥९५५॥ 955
सरित्पारं द्विपे प्राप्ते स सपृथ्वीहरो गतः । मार्गे लवन्यैर्मिलितैरन्यैः सार्कं न्यवर्तत ॥९५६॥
तं विद्राव्य रणे राजा बद्ध्वा प्रकृतिविप्लवम् । सिंहं पृथ्वीहरभ्रातिं राजधानीमथाविशत् ॥९५७॥
उपभोगैः सपत्नस्य तत्कालनिःसृतस्य सा । अङ्किता मानिनस्तस्य वेश्मयेवोद्वेगदाभवत् ॥९५८॥
भिक्षुः संत्यज्य कश्मीरान्सह पृथ्वीहरादिभिः । ग्रामं पुष्याणनाडाख्यं सोमपालाश्रयं ययौ ॥९५९॥
प्रस्थितं डामरान्सर्वानाज्ञा स्वीकृत्य तु व्यधात् । खेर्यां वहात्मजं मल्लं हर्षमित्रं च कम्पने ॥९६०॥ 960
पूर्वोपकारं स्मरतो देशकालानपेक्षिणः । ....[1] ॥९६१॥
भिक्षुसंपर्कजं गन्धमपि सोढुमशक्नुवन् । भृत्येभ्यः खण्डशः कृत्वा हैमासिंहासनं ददौ ॥९६२॥
अनयोपार्जितां त्यक्तुमनीशा डामराः श्रियम् । समन्वोथ नृपाज्ञीता नात्यजन्भिक्षुबोधनम् ॥९६३॥
भिक्षुस्तु राज्यविभ्रष्टः क्षुद्रो विषये वसन् । वत्सारं सोमपालस्य दानमानैः पुनर्ययौ ॥९६४॥
बिम्बः साहायकप्रार्थी विस्मयस्यान्तिकं गतः । तस्मिन्विरोधिभिर्वद्धे रणे धीरस्तनुं जहौ ॥९६५॥ 965
भिक्षाचरो बिम्बभून्यो भजन्मुर्नेयपात्रताम् । अनैषीद्वत्सरास्यं तद्धियां तां गतत्रपः ॥९६६॥

९४५. [1]) Emended; A विद्धकौष्ण°. ९४७. [1]) Emended; A °मुखात्पुरः. ९४८. [1]) Emended with C; A वक्रेण. ९५५. [1]) Emended; A सलवन्यौ. ९६०. [1]) Thus A; perhaps to be emended प्रस्थितौ. ९६१. [1]) Here two *pādas* are missing. A does not indicate the *lacuna*; C supplements पूर्ववैरिविरोधस्य न कृतं प्रतिवेदितैः. ९६५. [1]) Emended; A °वद्धे; C °वेद्धौ. ९६६. [1]) Emended with C; A भिक्षाचरे.

निपत्य स्वल्पसैन्योपि ततः शूरपुरे बली । जित्वा पृथ्वीहरो वड्डात्मजं व्यद्रावयद्रणात्¹ ॥९६७॥
तस्मिन्पलायिते भिक्षुं पुनरानीय सोविशत् । भुवं मडवराज्यानां दस्यूनां स्वचिकीर्षया ॥९६८॥
तत्रस्थैर्मङ्गजव्याद्यैर्डामरैः स्वीकृतैः समम् । जगाम विजयक्षेत्रं विजेतुं कम्पनापतिम् ॥९६९॥
970 जितस्तेनाहवे हर्षमित्रो निहतसैनिकः । विजयेश्वरमुत्सृज्य भीतोवन्तिपुरे ययौ ॥९७०॥
विजयक्षेत्रजास्तत्पुरग्रामोद्भवा अपि । जना भयेन प्राविशन्नथ चक्रधरान्तिकम् ॥९७१॥
योषिच्छिशुपशुव्रीहिधनोपेतैरपूर्यत । स्थानं तत्तैश्च राज्ञश्च योधैः सायुधवाजिभिः ॥९७२॥
अन्याक्रान्तैरिव स्पष्टं लोकोल्लुण्ठनलालसैः । ते¹ भैक्षवैरवेष्ट्यन्त कटकैर्व्याप्तदिक्तटैः ॥९७३॥
तान्दाहभयवद्भीविहारगुप्ते सुरौकसः । अङ्गने¹ तिष्ठतो हन्तुं बन्द्धुं वा नाशकन्द्विषः ॥९७४॥
975 तदन्तरस्थितं दग्धुं कर्पूराख्यं स्ववैरिणम् । कश्चित्कतिस्थलीग्रामजन्मा निर्गुण¹डामरः ॥९७५॥
पापो जनकराजाख्यस्तत्राग्निमुददीदिपत् । मूकस्थावरपर्यन्तजन्तुसंहारनिर्घृणः ॥९७६॥
तमापतन्तं ज्वलितं ज्वलनं वीक्ष्य सर्वतः । भूतग्रामस्य सुमहान्हाहाकारः समुद्ययौ ॥९७७॥
विशङ्कृतान्तवाहारिभियेव छिन्नबन्धनैः । अर्धैरसर्वसंचारा भ्रमाग्निर्जज्ञिरे जनाः ॥९७८॥
प्राच्छाद्यत चलज्ज्वालाकरालैर्धूमराशिभिः । व्योम पिङ्गकचश्मश्रुजालैर्नक्तंचरैरिव ॥९७९॥
980 निर्धूमस्य विसारिण्यो ज्वाला हव्यभुजो दधुः । संतापद्रुतहेमाभ्रसुवर्णलहरीभ्रमम् ॥९८०॥
संतापविद्रुतव्योमचारिमौलिपरिच्युताः । रक्तोष्णीषा इव भेजुर्ज्वालाभङ्गा नभोङ्गने ॥९८१॥
दीर्घदारुग्रन्थिभङ्गजन्मा चटचटारवः । तापप्रक्वाथ्यमानाभ्रगङ्गाघोष इवोद्ययौ ॥९८२॥
स्फुलिङ्गैः प्लोषविध्वस्तजन्तुजीवितसंनिभैः । अभावि गहनव्योममार्गभ्रमणसंभ्रमः ॥९८३॥
शाकुनैः शावसंचारशोकाक्रन्दिभिर्नभः । मानुषैर्दह्यमानैश्च भूमिर्मुखरिताभवत् ॥९८४॥
985 भ्रातॄन्भर्तॄन्पितॄन्पुत्रानालिङ्ग्याक्रन्दनिर्भराः । भीमीलितदृशो नार्यो निरदह्यन्त वह्निना ॥९८५॥
तदन्तरात्साहसिका ये केचिन्निरयासिषुः । बहिस्ते निहताः क्रूरैर्डामरैर्मृत्युचोदितैः ॥९८६॥
तावन्तो जन्तवस्तत्र व्यपद्यन्त तदा क्षणात् । स्विन्ना एव न ये दग्धास्तावतापि कृशानुना । ९८७॥
अन्तः शान्तेषु सर्वेषु बहिः शान्तेषु हन्तृषु । क्षणादेव प्रदेशः स निःशब्दः समजायत ॥९८८॥
वह्नेः कहकहाशब्दो ह्रस्वीभूतार्चिषः परम् । स्विद्यतश्च शवौघस्य श्रुतः सिमसिमाध्वनिः ॥९८९॥
990 विलीनासृग्वसामेदोनिःस्यन्दाः सरणीशतैः । प्रससुर्विस्रगन्धश्च योजनानि बहून्यगात् ॥९९०॥
एकः सुश्रवसः कोपाद्द्वितीयो दस्युविप्लवात् । दैग्ध्युतदाहाबाधो¹ घोरश्चक्रधरेभवत् ॥९९१॥
भूतग्रामस्य संहारः¹ संवर्त इव वह्निना । तादृक्त्रिपुरदाहे वा खाण्डवे तत्र वाभवत् ॥९९२॥
पुण्येह्नि शुक्लद्वादश्यां नभसः सुकृतं महत् । तद्भिक्षुः कृतवान्राज्यलक्ष्म्या भाग्येव तत्यजे ॥९९३॥
सकुटुम्बेषु दग्धेषु तदार्थी गृहमेधिषु । पुरग्रामसहस्रेषु गृहाः शून्यत्वमाययुः ॥९९४॥
995 मङ्गाख्यो डामरश्छिन्नकश्राश्रीनगरोद्भवः¹ । भीतिं ग्रामैस्तदीयार्थैः कापालिक इवाययौ ॥९९५॥

९६७. ¹) Emended with C; A विद्राव°. ९७३. ¹) Emended; A तैर्भैक्षवै°. ९७४. ¹) Emended with C; A आङ्गने. ९७५. ¹) Emended; A निर्गुडरा°. ९९१. ¹) Emended with C; A दैग्ध्युत°. ९९२. ¹) Emended; A भूतग्रामसंहार°; C भूतग्रामादिव°. ९९५. ¹) Emended; A °श्रीनगरोद्भव:.

अथच्छोथ विजयक्षेत्रे भिक्षाचरस्ततः । लब्ध्वा नागेश्वरं पापं यातनाभिरमीमरत् ॥९९६॥
गर्भे पैतामहे देशे किं नासीत्तस्य चेष्टितम् । पितृद्रुहः स तु वधः सर्वप्रीतिकरोभवत् ॥९९७॥
गृहिणी हर्षमित्रस्य पत्नी त्यक्त्वा पलायिते । पृथ्वीहरेण संप्राप्ता विजयेशाङ्गनान्तरात् ॥९९८॥
निमित्तभूतमेतादृक्प्रजासंहारवैशसम् । स्वं निघ्नन्सुस्सलो राजा ततो योद्धुं विनिर्ययौ[1] ॥९९९॥
संवेगात्पाप्मनः शीघ्रं निरयक्लेशभुक्तये । प्राप्तो जनकराजेन वधोवन्तिपुरान्तिके ॥१०००॥ 1000
यत्कृते क्रियते कर्म लोकान्तरसुखान्तकम् । स मूढैः सुलभापायः कायश्चिरं न गण्यते ॥१००१॥
कम्पनाधिपतिं सिम्बं कृत्वा डामरमण्डलम् । चकर्ष विजयक्षेत्रादन्यतोपि ततो नृपः ॥१००२॥
शमालां प्रययौ पृथ्वीहरो मडवराज्यतः । विजित्य मल्लकोष्ठेन त्याजितो निजमण्डलम् ॥१००३॥
क्षिप्ताः केचिद्विलस्तायां केचिच्चक्रधराङ्गने । अक्रियन्ताग्निसात्क्रष्टुमशक्या बहवः शवाः ॥१००४॥
क्रमराज्येथ कल्याणवाडादीन्निल्हणोजयत् । आनन्दोनन्तजस्तत्र ततो द्वाराधिपोभवत् ॥१००५॥ 1005
शूले प्रमापितं सिंहं नयन्पृथ्वीहरो बली । सार्धं जनकसिंहाद्यैरयुध्यत्क्षिप्तिकातटे ॥१००६॥
तीर्थे प्रस्थाप्यमानेषु विपन्नास्थिष्विहास्यहः । भाद्रे मास्येकमबलाक्रन्दिताक्रान्तदिक्पथम् ॥१००७॥
हतवीराबलाक्रन्दमुखरे नगरान्तरे । पृथ्वीहराहवे सर्वैर्दिवसैरन्वकारि तत् ॥१००८॥ युग्मम् ॥
अथायातो यशोराजस्यालः शूरो दिगन्तरात् । श्रीवक्को विदधे राज्ञा खेरीकार्याधिकारभाक् ॥१००९॥
अप्रियं स लवन्यानां तेपि वा तस्य नाचरन् । कालं तु गूढसौहार्दैरन्योन्यस्यास्यवीवहन् ॥१०१०॥ 1010
पुनराश्वयुजे राजा शमालां निर्गतस्ततः । परैर्मनीमुपग्रामे युधि भङ्गमनीयत ॥१०११॥
नित्याभ्यासेन युद्धानां लब्धोत्कर्षो न्यदर्शयत् । सर्ववीराग्रणीर्भिक्षुस्तत्पूर्वं तत्र विक्रमम् ॥१०१२॥
तुक्कहिजादयो मुक्त्वा भिक्षुपृथ्वीहरादिभिः । आसारापातविवशा निहताः सौस्सले बले ॥१०१३॥
प्रधानवीरभूयिष्ठे सैन्यद्वन्द्वे न कोप्यभूत् । स वीरस्ततः संख्ये भिक्षोरैक्षिष्ट यो मुखम् ॥१०१४॥
पृथ्वीहरस्य भिक्षोश्च संग्रामे भूरिवार्षिके । कादम्बरीपताकाख्ये द्वे अश्वे पीतपाण्डुरे ॥१०१५॥ 1015
आस्तामत्यद्भुते याभ्यामनेकतुरगक्षये । न विपन्नं प्रहृतिभिर्नान्वभाव्यत वा श्रमः ॥१०१६॥
सैन्यानां संकटे त्राणमभ्रान्तिरविकत्थनः । अभूत्क्लेशसहो वीरो नान्यो भिक्षाचरात्क्वचित् ॥१०१७॥
योधानां सौस्सले सैन्ये विद्रवेषु न कश्चन । त्राणं बभूव तेनैते बहवो बहुधा हताः ॥१०१८॥
नवेषु डामरानीकाः केचिद्भङ्गेषु सैनिकाः । भिक्षाचरगजेन्द्रेण कलभा इव पालिताः ॥१०१९॥
नान्यस्योत्थानशीलत्वं दृष्टं पृथ्वीहरात्तदा । स्वयं यो भैक्षवे द्वारे जजागार प्रतिक्षपम् ॥१०२०॥ 1020
ततः प्रभृत्यभूद्दोष्मा पुरः पश्चाच्च सर्वदा । विभेदेव इव भाद्रे युद्धे भिक्षुर्महाभटः ॥१०२१॥
आहवे साहसं कुर्वन्सर्वतः सोभ्यधान्निजान् । प्रथमस्खलितस्थैर्यमुपपत्तिमसंत्यजन् ॥१०२२॥
न मे राज्याय यत्नोयं पर्याप्तं दुर्यशः पुनः । कृत्ये प्रसक्तु पूर्वेषां व्यवसायं व्यपोहितुम् ॥१०२३॥
अनाथा इव ते नाथा विद्यां व्यापादनक्षणे । ज्ञात्वा नष्टं कुलं नायवज्ञो नूनं स्पृहां दधुः ॥१०२४॥

१००३. ¹) Emended with C; A मडब. १००५. ¹) A °वाडारी°.—²) Emended with C; A °निल्हणो°. १००८. ¹) Emended; A °बलाक्रान्तमु°. १००९. ¹) Emended; A अथ यातो.

1025 इति मत्वा सोड्डकश्चैते[1] डामरनिश्चयः । दूयमानोस्मि दायादुःखदायी दिने दिने ॥१०२५॥
नास्त्येवामोघकालस्य विपत्तिरिति[1] जानतः । कस्य साहसवैमुख्यमुत्पद्येत मनोर्मिभिः ॥१०२६॥
किं कार्यगतिकौटिल्यैरस्मीत्साम्यथ वा कथम् । न वदामः प्रतिज्ञाय स्वयमार्येऽध्वनि स्थितिम् ॥१०२७॥
सोत्कर्षपीठवाङ्गिरश्लोरपाङ्गिवत डामराः । ततो दायादविच्छेदं नास्याकृषत जातु चित् ॥१०२८॥
प्रापाज्याधिगमाद्याशामन्येषां राजबीजिनः । चिन्तयन्तो व्यवहृतिं व्युत्पद्यन्ते शनैः शनैः ॥१०२९॥
1030 पितुः पितामहस्याथ न दृष्टं तेन किंचन । अत एवाभजन्मोहं राज्यं संप्राप्तवान्पुरा ॥१०३०॥
तस्य भूयोपि वेदाप्स्यंस्तैव[1] वार्ता विपाटने । सापेक्षं वीक्षितुं जाने न दैवेनाप्यशक्यत ॥१०३१॥ चक्रलकम्[2]॥
जानंश्छद्मन्यकौटिल्यं प्रमादात्स हतेहिते । प्राग्वा राज्यमित्याशां बद्ध्वाहान्यत्स्यथाहवम् ॥१०३२॥
दस्यूनां सुस्सलो राजा मेने तत्त्वहितं मतम् । जिगीषुर्नीतिविक्रान्त्योः प्रभुक्ती लिप्सुरन्तरम्[1] ॥१०३३॥
युद्धे स्वान्स्यमरन्वैरं नापासीत्तेन तेऽभजन् । नास्मिन्विश्वासमेतस्मात्तेतोर्नास्याभवज्जयः ॥१०३४॥
1035 इत्थं नानामतैः पक्षप्रतिपक्षैरुपेक्षितम् । राष्ट्रं निखिलमेवाणारसर्वतः शोचनीयताम् ॥१०३५॥
यस्तं बन्धाद्विटपिनिवहैर्निग्रहव्ययपवन्यव्याधप्रतामलपरिभवः कोपि मन्वन्नभावि ।
हा धिग्दन्ती विघटनपरः सोपि नाथवमीषां लब्धं भेदो विधिविधुरितैर्नान्यतो न स्वतोपि ॥१०३६॥
द्वैराज्ये प्रमवस्येवमकाण्डपतितैरिभिः । विवशं सुस्सलस्याभूज्जयश्रीक्षयं बलम् ॥१०३७॥
पुष्याणनाडं[1] भूयोपि भिक्षुपृथ्वीहरौ गतौ । अन्यैर्लवन्यैर्भूमर्तुर्नीतिरेतकरैः कृता ॥१०३८॥
सिम्बोपि कम्पनाधीशो व्यधाद्विजितडामरः । सर्वां मडवराज्योर्वीं वीरः शमितविप्लवाम् ॥१०३९॥
1040 तावत्यापि विपक्षाणां शान्त्या शीतलतां गतः । पूर्ववैरं स्वपक्ष्याणां प्रादुश्चक्रेथ भूपतिः ॥१०४०॥
जिघांसौ कथिते राजन्युल्हणेन पलायितः । मल्लकोष्ठः सोपि कोपाद्राज्ञा राष्ट्रात्प्रवासितः ॥१०४१॥
अनन्तात्मजमानन्दं बद्ध्वा द्वाराधिकारिणम् । व्यधत्त सैन्धवं प्रजिजनामानं राजबीजिनम् ॥१०४२॥
गतोथ विजयक्षेत्रं सिम्बेन सहितोऽविशत् । नगरं तं च विश्वस्तं बद्ध्वा कारागृहेऽक्षिपत् ॥१०४३॥
अनुस्मृतिमहावात्याप्रेरितोमर्षपावकः । आचचाम क्षमावारि तस्य भृत्यान्विपक्षतः ॥१०४४॥
1045 सिंहचक्रनासिंहाभ्यामनुजाभ्यां सहावधीत् । शूलेधिरोप्य सिम्बं स रोषावेशाविलुप्तधीः ॥१०४५॥
कम्पने श्रीवकं चक्रे सुजिज मञ्जेः सहोदरम् । बद्ध्वा जनकसिंहं च राजस्थाने न्ययोजयत् ॥१०४६॥
आप्राप्य नान्त्रिणधासंस्तस्य वैदेशिकास्ततः । स्वदेशजस्तु सोभूयो लोहरस्थं तमन्वगात् ॥१०४७॥
अथ सर्वेपि साशङ्कास्तं त्यक्त्वाभ्यर्थयन्रिपून् । शतैकीयः कश्चिदासीद्राजधान्यां नृपाश्रितः ॥१०४८॥
तेनाप्रतिसमाधेयो भूयः शान्तेप्युपद्रवे । इत्थमुत्थापितोऽनर्थो न पुनर्यः शमं ययौ ॥१०४९॥
1050 एकाक्षेपे परेपि स्युर्यत्र भृत्या विशङ्किताः । तत्रापराधे प्राप्तस्य राज्ञोऽवहीव शस्यते ॥१०५०॥
माघेथ मल्लकोष्ठाद्यैराहूताः[1] पुनराययुः । ते शूरपुरमार्गेण भिक्षुपृथ्वीहरादयः ॥१०५१॥
वितस्तापरिखाक्षिप्ता भूरगम्या द्विषामिषम् । इति मायापवमठं त्यक्त्वा राजगृहं नृपः ॥१०५२॥

१०२५. [1]) A_2 gloss स्वयं. १०२६. [1]) Emended with C; A नास्त्वेवमाम°. १०३१. [1]) Emended; A वेदाप्स्यंस्तैव.—[2]) A_1 writes here ३ instead of चक्रलकम्. १०३३. [1]) Doubtful emendation; A जिगीषोर्नी° and प्रभुक्ती लिप्सुरन्तरम्; C जिगीषोर्नी° and प्रभक्ती लिप्सुरन्तरः. १०३८. [1]) A पुष्याण°. १०४८. [1]) Emended; A त्यक्त्वाभिय°. १०५१. [1]) Emended; A °कोष्ठाद्ये आहूता.

वर्षेष्वागते वैरे डामरेषु क्षुभ्यत्सु । अभ्येत्य मल्लकोष्ठेन मार्गेणापि संगरः ॥१०५३॥
लोष्ठधाटिः सह रणं चकार नगरान्तरे । नृपाश्वरोधैः वीथावरालोकितमयाकुलैः ॥१०५४॥
भिक्षुणा क्षिप्तिकातीरे स्कन्धावारे न्यवध्यत । ....[1] ॥१०५५॥
नृपोऽथवाहुमाक्षिप्तुरिन्धनाय महानसे । दूर्वाङ्कुराग्रमपुराभ्यो वाहभोज्याय डामराः ॥१०५६॥
पृथ्वीहरस्तु संगृह्य स्वमल्लवराज्यजान् । चकार विजयक्षेत्रे यावत्कटककर्दमम् ॥१०५७॥
तावद्भक्तिजमुख्यान्मल्लकोष्ठमुखाय भूपतिः । आदिश्याराद्वैवस्कन्दं वैशाखे साहसोन्मुखः ॥१०५८॥
अकस्मात्पतिते तस्मिन्कृतावष्टम्भविस्तराः[1] । बभञ्जुः सेतुमुत्क्रम्य भीताभस्ताः कथंचन ॥१०५९॥
नगरं मल्लकोष्ठाजिव्यये मज्जावयाविशात् । पृथ्वीहरानुजः सुज्जिं निर्जित्य मनुजेश्वरः ॥१०६०॥
परं पारं वितस्तायां सेतुच्छेदादनामुवन् । अर्वाचि तीरे स गृहान्दग्ध्वागात्क्षिप्तिकां ततः ॥१०६१॥
लवन्यैर्नगरं मार्गं मत्वा सुस्सलभूपतिः । आगमी विजयक्षेत्रात्सैन्यमुत्थाप्य विह्वलः ॥१०६२॥
अहंपूर्विकयारातिशङ्कीव निजैर्भटैः । पीडितस्तस्य गम्भीरासिन्धुसेतुरभज्यत ॥१०६३॥
स कृष्णपक्षे ज्येष्ठस्य सप्तम्यां मध्यमभूपतेः । यथाभिमा चक्रधरे तथा तत्रान्मता मृतः ॥१०६४॥
भुजमुद्यम्य सामन्तैन्यानां संभ्रमं नृपः । भग्नैर्भटैस्तथा पृष्ठे पतितः सरिदन्तरे ॥१०६५॥
अनभ्यस्तास्तुरगैराक्षिप्य क्षुभितोऽसकृत् । तरङ्गायुधविद्धाङ्गः स निस्तीर्णः कथंचन ॥१०६६॥
अनुत्तीर्णं बलं त्यक्त्वा पारे ज्वालान्तसंकुलम् । लवणांशेन सैन्यस्य तीर्णेनानुगतो ययौ ॥१०६७॥
तत्पक्षानन्तसैन्योऽपि कोपदम्ममयो नृपः । प्रविश्य नगरं मल्लकोष्ठमुख्याक्षणेऽपहीत् ॥१०६८॥
विजयस्याथ जननी सिल्लाख्या स्वामिनोज्झितम् । निनाय देवसरसं सैन्यं तद्विजयेश्वरात् ॥१०६९॥
साथ पृथ्वीहरेणैत्य हता तत्रोपवेशाने । टिक्कश्च हतो भूपालसैन्यं विद्रावितं च तत् ॥१०७०॥
परं व्यायामविद्याविहिहुते निखिले बले । द्विजः कल्याणराजाख्यः समरेऽभिमुखो हतः ॥१०७१॥
मल्लिडामरसामन्तसंकुलात्सौरस्सलाकुलात् । पृथ्वीहरेणागृह्यन्त बद्ध्वा वृन्दानि हस्तिनाम् ॥१०७२॥
अभ्यागात्स वितस्तान्तं यावत्तान्विधुतान्बलात् । ओजामन्दहिजादींश्च बद्ध्वा शूले न्यपातयत् ॥१०७३॥
मल्लिणो जनकश्रीवकाद्याः राजात्मजास्तथा । तीर्त्वापि विपक्षाटायां शरणं ययुः स्वशान् ॥१०७४॥
इत्थं पृथ्वीहरो लब्धजयः संगृह्य डामरान् । जिगीषुर्भिक्षुणा सार्धं नगरोपान्तमाययौ ॥१०७५॥
भूयोऽपि मानुषाणीवसंवर्ता सर्वतस्ततः । रणाः प्रववृते प्राग्वत्पुरे पदस्थ भूपतेः ॥१०७६॥
निर्विरोधः पथानेन नृपावसथ इत्यभूत् । सैन्ये मडवराज्याना न्यवं पृथ्वीहरोऽग्रणीः ॥१०७७॥
तत्सामन्तकुलजैर्वीरैः काश्मीरकैर्भटैः । समेतं डामरकुलं दुर्जयं सर्वतोऽभवत् ॥१०७८॥
काश्मीरकाः शोभकाद्याः काकवंश्याः सखराः । मल्लाता भैक्षवे पक्षे रक्षायाश्चापरेऽस्फुरन् ॥१०७९॥
नद्यतः स्वबलाहार्यं तुमुलं शृण्वतोऽभिपत् । पृथ्वीहरेणागण्यन्त वाद्यभाण्डानि कौतुकात् ॥१०८०॥
हित्वा भूर्यश्च तूर्याणि परिच्छेदेषु स कौतुकी । अपाकदुन्दुभीभाण्डशतानि द्वादशाहकत् ॥१०८१॥

१०५५. [1]) Here two *pâdas* seem to be lost; A does not indicate the *lacuna*. C adds [illegible]. १०५८. [1]) Emended; A °[illegible]. १०५९. [1]) Emended with C; A °विस्तृतः. १०६१. [1]) Emended with C; A °[illegible]°.

तथा विनष्टसैन्योपि विंशद्भिर्नृपात्मजैः । मितैः स्वदेशगैर्वारीन्प्रतिजग्राह सुस्सलः ॥१०८२॥
राजन्याविच्छटिकुलोद्भूतावुदयधन्यकौ । चम्पावल्लापुराधीशावुदयब्रह्मजज्जलौ ॥१०८३॥
ओजो[1] मल्हणहंसानां धुर्यो हरिहडीकजः । क्षत्रिकाभिक्षिकाख्यावसव्यराजावथस्तथा ॥१०८४॥
बिडालपुत्रा नीलाद्या भावुकान्वयसंभवाः । रामपालः सहजिको युवा तस्य च नन्दनः ॥१०८५॥
नानावंश्याः परेप्युग्रसंग्रामव्यग्रताजुषः । पुरोपरोधसंनद्धानरुन्धन्सर्वतो रिपून् ॥१०८६॥
तनूजनिर्विशेषेण रिल्हणेन महीभुजः । रणाग्रेसरतामापि विजयाद्यैश्च सादिभिः ॥१०८७॥
स्वयमुद्यमिना राज्ञा धर्मेणेव निजौ भुजौ । सुज्जिप्रज्जी पाल्यमानावभूतां रणकर्मठौ ॥१०८८॥
ताभ्यां साधारणीकुर्वन्राज्योत्पत्तिं महीपतिः । स महाव्यसने तस्मिन्सम्यग्गूढधुरोभवत् ॥१०८९॥
तत्पक्षा भागिकशरद्भासिमुम्मुनिमुक्कटाः[1] । कलशाद्याश्च कुशला विपक्षक्षोभणेभवन् ॥१०९०॥
भूभर्तुष्टक्कविषये लवराजस्य नन्दनः । आसीत्कमलियश्चास्य संग्रामाग्रेसरः प्रभोः ॥१०९१॥
प्रहारं बलिनस्तस्य चामरध्वजशोभिनः । प्रभिन्नस्येव नागस्य हयारोहा न सेहिरे ॥१०९२॥
अनुजः सज्जिकः पृथ्वीपालो भ्रातुः सुतोस्य च । पाञ्चालाः[1] फल्गुनस्येव[2] पार्श्वरक्षित्वमाययुः ॥१०९३॥
एताबद्भिर्भृत्यरत्नै राष्ट्रेपि कुपितेभवत् । भूरिस्वर्णार्पणोपात्तैर्वाजिभिश्च महीपतिः ॥१०९४॥
तत्र तत्राहवे सोपि बभ्रामाक्लमो नृपः । उत्सवे गृहमेधीव मण्डपे मण्डपे स्वयम् ॥१०९५॥
तस्य हि व्यसने त्रासहेतुः प्राभूदुपक्रमे । प्रवृद्धे प्राग्र्यमभवद्धैर्यौदात्त्यं च धीमतः ॥१०९६॥
हिम्यकव्रजसमापाते मध्यपाते न तादृशम् । करक्लिन्नं यथा शीतं मज्जने न तथा पयः ॥१०९७॥
वैरिसैन्यतमो यत्र यत्र ज्योत्स्नेव निर्ययौ । सितासिता च भूभर्तुस्तत्र तत्रास्य वाहिनी ॥१०९८॥
एकदा कृतसंकेतास्तुल्यमाहवमेलके । महासरितमुत्तीर्य डामरा नगरेपतन् ॥१०९९॥
अक्षीसनगरस्थानविभक्तकटको नृपः । परिमेयाश्ववारस्तान्विघ्नतः स्वयमाद्रवत् ॥११००॥
नाभजड्डामरानीकस्तेन विद्रावितो धृतिम् । हेमन्तमरुता कीर्णपर्णराशिरिवेरितः ॥११०१॥
क्ष्मानन्दः काककुलजो लोष्टशाह्यनल्लादयः । अन्ये च डामरानीके ख्याता भूभृद्भटैर्हताः ॥११०२॥
लमाभिघातानानीताञ्चाशः क्रूरस्य दृक्पथम् । बहूञ्जघ्नुश्चण्डाला इव राजोपजीविनः ॥११०३॥
भयाद्गोपाद्रिमारुह्य अपरे भिक्षवास्ततः । आसन्नमृत्यवोभूवन्कटकैर्वेष्टिता ह्रियाम्[1] ॥११०४॥
यो मार्गो दुर्गमः पक्षिणोपि यातुं ततः स तान् । तत्र व्यापारयामास भिक्षुर्मानी तुरंगमान् ॥११०५॥
कथंचित्पक्षिणा विक्रमीवसस्तस्यामहीन्मुहुः । पार्श्वे पृथ्वीहरो कर्दे ह्रिमाद्यान्ये महाभटाः ॥११०६॥
वेलाद्रिभिरिवोद्वृत्तैः सिन्धौ तैर्हिपतां बले । हृष्टे गोपाचलं त्यक्त्वा तेन्यानारुरुहुर्गिरिम् ॥११०७॥
अथोदतिष्ठद्धामेन[2] राजानीकस्य वाहिनी । मल्लकोष्ठस्य पश्यभक्षोभिताशेषदिक्तटा ॥११०८॥
अरिपृष्ठ महत्यग्रैस्तिष्ठन्स्वैर्वर्जितो बलैः । तदाशाप्यखिलैरेव हतो राजेत्यसंशयम् ॥११०९॥
आपातं सुस्सलो राजा यावत्तस्याविसोढवान् । तावत्सावरजः प्रज्जि[1]राजगाम रणाङ्गनम् ॥१११०॥

१०८४. [1]) Thus A_1 in margin; A_1 सैजो in text. १०९०. [1]) Thus A; perhaps to be emended मुङ्कटाः; cf. vii. 589. १०९३. [1]) Emended (i.e. पाञ्चालाः); A पाञ्चाली.—[2]) Thus A; perhaps read with C फाल्गुन°. ११०४. [1]) Thus A_2; A_1 हिमारव. ११०८. [2]) Emended; A °तिष्ठ-मेन; C °तिष्ठत् सुस्सेन. १११०. [1]) Emended with C; A प्राज्जि°.

आषाढबहुलाष्टम्यां स हयारोहमेलकः । निजहास्त्यश्वमिश्रसाधुवाहो महानभूत् ॥११११॥

ताभ्यां स क्षमिति युद्धे सतनुः ससमीरणः । हावो नभोगमस्याभ्यामिव पापाम्बुवृष्टिभिः[1] ॥१११२॥

संग्रामबहुले काले तादृगन्यो न कोऽप्यभूत् । यादृक्स दिवसो वीर्यशौटीर्यनिकषोपलः ॥१११३॥

अनीकिनी लाहरी सा विलम्बेनाययाविति[1] । तेषामुत्पाटनेच्छूनां नाभवद्बलमेलकः ॥१११४॥

अन्योन्यस्य परित्राता दिवसे तत्र संकटे । भिक्षोर्भूमिभृता शक्तिर्भूमिभर्तुश्च भिक्षुणा ॥१११५॥ 1115

ततो मल्लधराख्यांस्तान्योद्धुं तत्रैव निर्दिशन् । क्षितिकारोधसा युद्धमेत्य पृथ्वीहरोमहीत् ॥१११६॥

दिगन्तरात्तथायातो यशोराजो महीभुजा । मण्डलेश्वरतां निन्ये रिपून्प्रतिजिहीर्षुणा ॥१११७॥

खेरीकार्ये पुरा तस्य लवन्या दृष्टविक्रमाः । रणेषु मुखमालोक्य शतशः प्रचकम्पिरे ॥१११८॥

कुङ्कुमालेपनच्छत्रहयादिप्रतिपत्तिदः । सर्वेषामभिनन्द्यत्वं तं राजा स्वमिवानयत् ॥१११९॥

दीर्घोपद्रवयाप्येन दुःस्थितः स्वास्थ्यलिप्सया । जनो नवनवं तत्रास्थां नववैद्य इवातुरः ॥११२०॥ 1120

ज्यायांसं पञ्चचन्द्राख्यं तेषां गर्गजन्मनाम् । नृपतिर्मल्लकोष्ठस्य प्रातिपक्ष्ये[1] न्ययोजयत् ॥११२१॥

शिशुर्भुक्षुकाख्यया मात्रा पालितः स शनैः शनैः । आश्रीयमाणोनुचरैः पित्र्यैः किंचित्प्रथां ययौ ॥११२२॥

यशोराजानुयातेन राज्ञा जन्येषु निर्जिताः । केचित्तत्पक्षमभजन्मग्नाः केचिच्च डामराः ॥११२३॥

सभिक्षुः प्रययौ पृथ्वीहरः स्वमुपवेशनम् । मल्लकोष्ठोन्मुखो राजा निर्जगामामरेश्वरम् ॥११२४॥

अत्रान्तरे मल्लकोष्ठो विसृज्य निशि तस्करान् । सदाशिवान्तिके शून्यां राजधानीमदाहयत् ॥११२५॥ 1125

पृथ्वीहरेण भूयोपि योद्धुमारब्धतालकृत् । मज्जिसुज्जिमुखा युद्धमकुर्वन्क्षिप्तिकातटे ॥११२६॥

वारं वारं लवन्यः स नगरे निर्दहन्गृहान् । प्रायः शून्यत्वमनयद्वितस्तातीरमुत्तमम् ॥११२७॥

तत्र तत्र रणान्कुर्वन्प्राणसंदेहदायिनः । आचक्रामाथ नृपतिर्लहरं बहलैर्बलैः ॥११२८॥

निःसेतुं तरतः सिन्धुं दृतिभिङ्गलयदुर्जले । मन्दिरं कन्दराजायास्तदीयाः समदाहिनः ॥११२९॥

दरदेशं ययौ मल्लकोष्ठो राज्ञा निराकृतः । सपुत्राप्यभजच्छुस्रा पारोर्द लहरान्तरे ॥११३०॥ 1130

आनिन्यिरे जय्यकेन लवन्येन नृपान्तिकम् । विषलाटान्तरात्तेन जनकश्रीवकादयः ॥११३१॥

लहराद्व्यतिक्रान्तनिदाघः शरदागमे । श्रमार्तो निर्ययौ राजा यशोराजान्वितस्ततः ॥११३२॥

भग्नं पृथ्वीहरत्रासात्सैन्यं रक्षन्मनीमुषे । आजौ सज्जात्मजो डोम्बनामा राजहितो हतः ॥११३३॥

युद्धं सुवर्णसानूरग्रामधूरपुरादिषु । कुर्वञ्छश्वन्नृपः प्राप पर्यायेण जयाजयौ ॥११३४॥

श्रीकल्याणपुराद्ध्वंसं नीते पृथ्वीहरादिभिः । श्रीवक्के नागवत्साद्या युधि प्रापुः प्रमापणम् ॥११३५॥ 1135

पौत्रे सुवर्णसानूराज्जिहन्तुं मातुरन्तकम्[1] । टिक्कं स देवसरसं व्यसृजद्गर्गवल्लभाम् ॥११३६॥

स्वेन राज्ञश्च सैन्येन सहिता सा जिताहिता । अकस्मात्तेन टिक्केन निपत्य निहता युधि ॥११३७॥

स स्त्रीवधं व्यधात्पापी द्वितीयमपि[1] निर्घृणः । विशेषः कोऽथ वा तिर्यङ्म्लेच्छतस्कररक्षसाम् ॥११३८॥

अबलां स्वामिनीं हन्यमानां त्यक्त्वा पलायिताः[1] । चित्रं पशुपमाः शस्त्रं स्त्रीचक्रुर्लाहराः पुनः ॥११३९॥

१११२. [1]) The text of this verse appears to be defective. १११४. [1]) A विलम्बेन. ११२१. [1]) Emended with C; A प्रातिपक्षे. ११२३. [1]) Emended with C; A °जान्यस°. ११३६. [1]) Conjectural reading; A मातुरन्तिकम्. Cf. viii. 1069 ff. and 1138. ११३८. [1]) Emended with C; A द्वितीयामपि. ११३९. [1]) Emended with C; A °यिताः.

1140 ईषत्प्राणागतं शय्यां भूय एवोल्बणं नृपः । ज्ञात्वा मड्डवराज्यं स ययौ विजयेश्वरम् ॥११४०॥
मल्लराजतनूजानां निजा जिह्वेव दुर्जना । बभूव प्रभविष्णुत्वे व्यापदापातदूतिका ॥११४१॥
प्रायश्चापत्तने काले भृत्यास्तिलतवृत्तयः । दर्शयन्ति समुत्सार्य सारं दोषतुषप्रदम् ॥११४२॥
आ बाल्यात्संस्तुताश्लीलवचःपरुषभाषितैः । निर्गौरवैर्यशोराजो राज्ञि तस्मिन्व्यरज्यत ॥११४३॥
स दुर्जातिर्महासैन्ययुतोऽवन्तिपुरस्थितः । अभजत्तत उत्थाय प्रतिपक्षसमाश्रयम् ॥११४४॥
1145 वैरिपक्षगते तस्मिन्बलैः सर्वोत्तमैः समम् । विह्वलो विजयक्षेत्रात्पलायिष्ट महीपतिः ॥११४५॥
धिग्राज्यं यत्कृते सोऽपि सेहे प्राणाञ्जिरक्षिषुः । मुष्णद्भिश्चौरचण्डालप्रायैः परिभवं पथि ॥११४६॥
माघे पलाय्य नगरं प्रविष्टः स यथाभिधे । भृत्ये श्रीग्धर्यशङ्किष्ट स्वेषामपि तनूरुहाम् ॥११४७॥
काश्मीरके जनेऽशेषे निराशो नितरां ततः । अकुन्यस्तोत्तमाङ्गोऽभूत्प्राज्ञिपक्षे क्षमापतिः ॥११४८॥
मुद्रिता रुद्रपालादिपूर्वैराज्यमजप्रथा । प्रज्जिना विक्रमस्यागन्यार्थाहारिभिर्गुणैः ॥११४९॥
1150 तेनैव वर्धितामुत्र देशे विशदकीर्तिना । कालदीराप्यलुठिता प्रतिष्ठा शस्त्रशास्त्रयोः ॥११५०॥
अमन्त्रयत संगम्य यशोराजस्तु भिक्षुणा । नेच्छन्ति डामरा राज्यं तव विक्रमशङ्किताः ॥११५१॥
उत्पाद्य पुनरुत्पिञ्जं साधिष्ठानबला वयम् । राज्यं स्वयं ग्रहीष्यामो यास्यामो वा दिगन्तरम् ॥११५२॥
इति तैर्मन्त्रिते लुञ्ठां हतां श्रुत्वा दरत्पुरात् । आगत्य मल्लकोष्ठोऽपि प्राविशत्स्वोपवेशनम् ॥११५३॥
वर्षोऽथ दुस्तरः ख्यातः पञ्चाशत्तसंख्यया । सर्वभूतान्तकृल्लोके प्रावर्तत सुदारुणः ॥११५४॥
1155 वसन्ते डामराः सर्वे प्राग्वन्मार्गैर्निजैर्निजैः । आगत्य भूयो भूपालं नगरस्थमवेष्टयन् ॥११५५॥
धीरः सुस्सलवंश्योऽपि पुनरासीद्दिवानिशम् । निःसीमसमरस्तोमारम्भसंरम्भभाजनम् ॥११५६॥
दाहलुण्ठनसंग्रामकर्मशौण्डैः स डामरैः । प्राग्विप्लवेभ्योऽप्यधिको विप्लवः पर्यवर्धत ॥११५७॥
महासरित्पथे निर्निरोधे तस्थुर्विविक्तवः । नगरं ते यशोराजभिक्षुपृथ्वीहरादयः ॥११५८॥
ततः कतिपुचित्सुदाहेषु यातेषु संगरे । निजेनैव यशोराजः परकीयभ्रमाद्धतः ॥११५९॥
1160 कन्यात्मजेन हि समं विजयाख्येन सादिना । सौस्सलेन तु संग्रामे पराकृत्तीः प्रदर्शयन् ॥११६०॥
विप्रलब्धैः सवर्णाश्रुकवचावेक्षणाग्निजैः । शूलायुधिभिरुद्दामैः शूलाघातैरहन्यत ॥११६१॥
भिक्षौ राज्यं समर्पयितुं दातुं हन्तुं ततश्च नः । भीत्वा तैर्डामरैरेव स घातित इति श्रुतिः ॥११६२॥
यथैव तेन विश्वस्तः स्वामी द्रोहेण वञ्चितः । तथैव प्राप विश्वस्तः क्षिप्रमेव वधं मृधे ॥११६३॥
पृथ्वीहरस्तत्र तत्र योधयित्वाथ डामरान् । क्षितिकारोभसा भूयोऽभ्येत्य संग्राममग्रहीत् ॥११६४॥
1165 तत्राधिष्ठानयोधानां भिक्षुपक्षोपजीविनाम् । पौरुषं स्वपरोत्कर्षपरिमार्गि व्यभाव्यत ॥११६५॥
वह्निदानमहायोधसंहारादैरुपद्रवैः । एकमेकमहस्तत्रानेहस्यासीद्भयावहम् ॥११६६॥
अतपत्तरणिस्तीक्ष्णमभीक्ष्णं भूरकम्पत । ववुर्द्रुमाद्रीन्भञ्जन्तो महोत्पातप्रभञ्जनाः ॥११६७॥
पवनोत्थापितैः पांसुकूटैर्वध्रे महोद्धतैः । व्योम्नि प्रोत्तम्भनस्तम्भभङ्गिर्निर्घातदारिते ॥११६८॥

११४८. [1]) A काश्मीरिके.—[2]) Emended; A निरासो. ११५१. [1]) Emended with C; A °न्तितोच्छुञ्जं. ११५०. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 - - - - भूत. ११६८ [1]) Thus A; G महोद्धतैः.

ज्येष्ठस्य भुक्षीकावट्यां प्रवृत्तेथ महारणे । काष्ठीले डामरा वह्निमेकस्मिन्मठदुर्गृहे ॥११६९॥
सोमिर्वा मारुतोद्भूतः प्रसरन्वैद्युतोथ वा । जज्वालैकपदे कृत्स्नं नगरं निरवग्रहः ॥११७०॥
गृहस्तवानीमेतावद्वजम्बूह इवापतन्[1] । माक्षिकस्वामिनो धूमो बृहत्सेतौ यदुत्थितः ॥११७१॥
अथेन्द्रदेवीभवनविहारं सहसागमत् । ततो नगरमुज्ज्वालं क्षणात्सर्वमदृश्यत ॥११७२॥
न भूमिर्न दिशो न द्यौर्धूमध्वान्ते व्यभाव्यत । हुतुकामुखचर्माभो दृश्यादृश्योभवद्रविः ॥११७३॥
धूमान्धकारसंच्छन्नास्ततः प्रज्वलताग्निना । अपुनर्दर्शनायेव मुहुराविष्कृता गृहाः ॥११७४॥
वितस्तादृश्यतोज्ज्वालवेश्माश्लिष्टतटद्वया । रक्ताक्तोभयधारेव कृतान्तस्यासिवल्लरी ॥११७५॥
ब्रह्माण्डोर्ध्वकपाटान्तसंस्पर्शोत्पतितोन्नतैः । ज्वालाकलापैः संवृद्धैर्हेमच्छत्रवनायितम् ॥११७६॥
उच्चावचैर्युतो ज्वालाभृङ्गैर्हेमाद्रिसंनिभः । वह्निर्धूमच्छलान्मूर्ध्नि बभाराम्बुधरावलिम् ॥११७७॥
आविर्भवन्तो[1] ज्वालाभ्यो गृहाश्चक्रुर्मुहुर्मुहुः । अदग्धा एवं इत्याशां विमुग्धगृहमेधिनाम् ॥११७८॥
ज्वलितैस्तापितजला वितस्ता पतितैर्गृहैः । और्वोष्मवेदनाक्लेशं विवेद सरितां प्रभोः ॥११७९॥
दीप्तपक्षैः खगैः साकं ज्वलिता बालपल्लवाः । उद्यानद्रुमषण्डानां व्योमोड्डयनमादधुः ॥११८०॥
सुधासिताः सुरगृहा ज्वालासंवलिता बभुः । क्षयसंध्याम्बुदाश्लिष्टहिमाद्रिशिखरभ्रमम् ॥११८१॥
मज्जनावासनौसेतुकदम्बैः प्लोषशङ्कया । अपास्तैर्नगरस्यान्तर्ययुर्नद्योपि शून्यताम् ॥११८२॥
किमन्यन्मठदेवौकोगृहाट्टादिविवर्जितम् । नगरं क्षणमात्रेण दग्धारण्यमजायत ॥११८३॥
लोष्टावशेषे नगरे धूमश्यामो निरास्पदः । उच्चैरेको बृहद्बुद्धो दृष्टो दग्धद्रुमोपमः ॥११८४॥
सैन्येषु ज्वलितावासत्राणाय चलितेष्वथ । शतमात्रेण योधानां युतो भूभृदजायत ॥११८५॥
पारं गन्तुं वितस्तायाश्छिन्नसेतुं तमक्षमम् । लब्धरन्ध्रा द्विषोनम्रा निहन्तुं पर्यवारयन् ॥११८६॥
पुरं दग्धं स्वमुत्सन्नं[1] प्रजा नष्टाश्च चिन्तयन् । आसन्नं मरणं राजा निर्विण्णो बह्वमन्यत ॥११८७॥
प्रस्थातुमथ तं प्रत्यङ्मुखमाशङ्क्य विद्रुतम् । संश्रितोन्यैः कमलियः क्व देवेत्यब्रवीद्वचः ॥११८८॥
संरम्भस्मितविद्योति चन्द्रलोल्लेखमाननम् । परिवर्त्य निरुद्धाश्वो धीरः स तमभाषत ॥११८९॥
तदद्य करवै भूमेः कृते हम्मीरसंगरे । चकार राजा भिञ्जो यत्सोभिमानी पितामहः ॥११९०॥
कुतस्त्योप्येष[1] दायादो यद्भास्माकमस्मि वा । स हर्षदेवोपदृश्यत्र कार्यशेषं पलायितः ॥११९१॥
को नाम मानिनां पङ्क्तौ प्रविष्टोन्ते निजां भुवम् । असिक्तां स्वाङ्करक्ताक्तां[1] व्याघ्रः कृत्तिमिवोज्झति ॥११९२॥
इत्युक्त्वोदञ्चयन्वल्गामुत्क्षिप्तास्यमुखं हयम् । संस्प्रष्टुमिच्छुः[1] पाणिभ्यां कृपाणमुदनामयत् ॥११९३॥
ततो निगृह्य[1] वल्गायां वाजिनं लवराजजः । ऊचे भृत्येषु सत्स्वग्रे प्रवेशार्हो न भूभुजः ॥११९४॥
प्रहारविक्लवस्तिष्ठन्गृहादेकोभ्युपाययौ । संकटे तत्र भूभर्तुः पृथ्वीपालोन्तिकं परम् ॥११९५॥
कौलपुत्र्यं स्तुवंस्तस्य वात्सल्यादेष भूपतिः । स्वस्यास्तनिष्क्रियां[1] मेने सेवाविष्कृत्युपक्रियाम् ॥११९६॥

११७१. [1]) Thus corr. by A, from °पतत्. ११७८. [1]) Emended with C; A °भवस्थो.—[2]) Emended; A वत. ११७९. [1]) Emended with C; A ज्वलितै°. ११८७. [1]) Emended; A स्वमुत्सर्व. ११९१. [1]) Emended with C; A कुतस्त्येष्वेव; doubtful. ११९२. [1]) Emended with C; A स्वाङ्कुरक्तां. ११९३. [1]) Emended; A सम्पष्टुमिच्छुः; cf. viii. 1528 ११९४. [1]) Emended with C; A निर्गुह्य. ११९६. [1]) Emended with C; A स्वस्यास्तनिष्क्रियां.

अथ स्थितास्त्रिभिर्व्यूहैरहितास्तेऽकिरञ्छरान् । हन्तुं वामेन ते योधाः सर्वे वाहनदुर्मदाः ॥११९७॥[1]
स प्रेरयंश्च तुरगं दैवात्तस्य च तादृशः । सहस्राण्यपि भूरीणि व्यधीयन्त विरोधिनाम् ॥११९८॥
अल्पसैन्यो द्विषत्खड्गमण्डलप्रतिबिम्बितः । नृपः साहायकायातविश्वरूप इवाबभौ ॥११९९॥
1200 कलविङ्कानिव श्येनः कुरङ्गानिव केसरी । एको व्यद्रावयद्वीरानरीन्सुस्सलभूपतिः ॥१२००॥
निपत्य पत्तीन्धुन्धानान्खुराग्राण्यपि वाजिनाम् । प्राहरंस्ते हयारोहा व्यूहव्याहतरंहसः ॥१२०१॥
बिम्बितज्वलनज्वालाः सर्व एव महाभटाः । हन्यमानाश्च हताश्चासन्क्षतस्रोतोरुणा इव ॥१२०२॥
स द्विषां कदनं कृत्वा दिनस्यान्ते न्यवर्तत । बाष्पायमाणोऽस्तकार्श्यं[1] हृष्याशेनोज्झितं पुरम् ॥१२०३॥
तादृशोऽप्यजिते तस्मिञ्जयाशागौरवं द्विषः । स चौज्झीत्प्रमणीयस्य[1] विनाशाज्जीवितावरम् ॥१२०४॥
1205 आपन्स्वपक्षलंस्तिप्तश्च सभयश्च सोऽरिभिः । निर्गच्छेदित्यमाहूतो न केनचित्प्रत्यपमीक्षितः ॥१२०५॥
वह्निनिर्दग्धसर्वान्नसंभारे मण्डलेऽखिले । दुःसहः सहसैवाथ घोरो दुर्भिक्ष आययौ ॥१२०६॥
दीर्घविग्रहसंक्षीणसंचया डामरैर्बहिः । कृतक्षोत्पत्तयो दग्धसंभारा दग्धमन्दिराः ॥१२०७॥
अन्नामुष्णन्तो विधुरे राज्ञि राजकुलाद्धनम् । दुर्भिक्षे तत्र सामन्ता अपि क्षिप्रं विपेदिरे ॥१२०८॥
वह्निनिष्ठ्यूतशेषाणि वेश्मान्यन्नाभिलाषिभिः । बुभुक्षार्तैर्जनैर्दग्धो ददाहाग्निर्दिने दिने ॥१२०९॥
1210 सरितां सेतवो वारिसंसेकोच्छूनविग्रहैः । दुर्गन्धाः कुणपैर्दृढप्राणैस्तीर्णास्तदा जनैः ॥१२१०॥
निर्मांसनरकङ्कालकपालशकलाकुलां[1] । उवाह सर्वतः श्वेता क्षितिः कापालिकव्रतम् ॥१२११॥
कृच्छ्रसंचारिणोऽर्धीभूतयामक्षामोग्रविग्रहाः । व्यभाव्यन्त बुभुक्षार्ता दग्धस्थाणुनिभा जनाः ॥१२१२॥
अथ प्रबन्धयुद्धेन दिनैः कापीषुणा क्षतः । पृथ्वीहरो मृत इति श्रुतिर्मिथ्यैव पप्रथे ॥१२१३॥
गाढप्रहारविवशो तस्मिन्प्रच्छादिते जनैः । तां वार्तां श्रुतवान्राजा ननन्दायुद्ध चोद्धतम् ॥१२१४॥
1215 धीरेव पुंश्चली व्याजौत्सुक्यसंदर्शनेन तम् । जयश्रीर्लोभयन्त्यासीन्न तु भेजे समुत्सुकम् ॥१२१५॥
एकान्तवामहृदयो विधिरानुकूल्यं मिथ्या प्रदर्श्य विशिनष्ट्यनुबन्धि दुःखम् ।
अन्धीकरोति भृशमभ्रमणं ज्वलन्तं भास्वन्महौषधिभिदे प्रकटय्य वज्रम् ॥१२१६॥
दीर्घदुःखानुभूत्यन्ते यदीयागमनोत्सवम् । तपःफलमिव क्ष्माभृत्काङ्क्षन्नासीन्मनोरथैः ॥१२१७॥
वात्सल्येनान्वितं प्रेम गौरवेण प्रियं वचः । औचित्येन च दाक्षिण्यं तापस्यामिव या दधे ॥१२१८॥
तस्योपकरणीभूतविभूतिर्गृहिणी प्रिया । तस्मिन्काले महादेवी विपेदे मेघमञ्जरी ॥१२१९॥तिलकम्[1]॥
1220 विनोदशून्यनिर्विण्णलोकयात्रं जगद्विदन् । प्राणै राज्येन वा कृत्यं न स किंचिन्निरैक्षत ॥१२२०॥
सा भर्तुर्व्यसनोदन्तैः कृशा काश्मीरसंमुखी । औत्सुक्यात्तयासीच्छ्रान्ता फुल्लपुरान्तिके ॥१२२१॥
पूर्वं तद्दर्शनाशाया दुर्वार्तायास्ततोऽतिथिः । अभवत्तोऽधिकं राजा दुःखावेगेन पस्पृशे ॥१२२२॥
राज्ञीमज्ञातपारुष्यतयादूषितभक्तयः । अनुसस्रुश्चतस्रस्ताः परिवारवरस्त्रियः ॥१२२३॥
अप्रत्यक्षे क्षयेऽप्यस्या भक्त्युद्रिक्तत्वमत्यजन् । तेजो नामाभवत्स्वदो बन्धो भृत्यान्तरेऽधिकम् ॥१२२४॥
1225 स हर्षसंनिहितोऽन्यस्मिन्नकृच्छ्रायातो निजं शिरः । ताडितोपान्तकष्टेन भङ्क्त्वा प्राज्याविशन्नदीम् ॥१२२५॥

११९७—११९८. [1]) The text in these two verses appears to be corrupt or incomplete. १२०३. [1]) Thus A. १२०४. [1]) Emended; A प्रये°. १२११. [1]) Emended with C; A °कुला.. १२१९. [1]) A_1 writes here ३ instead of तिलकम्. १२२०. [1]) ण्ण supplied by A_2 in space left by A_1.

आहवाह्वानसंरम्भैः शोकविस्मृतिकारिणः । राज्ञो द्विषः कार्यवशादुपकारित्वमाययुः ॥१२२६॥
स राज्यमथ निक्षेप्तुकामो निर्विण्णमानसः । व्युत्क्रान्तशैशवं पुत्रमानिन्ये लोहरावलात् ॥१२२७॥
मण्डलेश्वरतां प्रज्ञैर्भ्रातृव्यं भागिकाभिधम् । नीत्वा च गुप्तिमकरोल्लोहरे कोशदेशयोः ॥१२२८॥
वराहमूलं संप्राप्तमथायातः प्रियं सुतम् । आश्लिष्य विषयो राजा बभूवानन्दशोकयोः ॥१२२९॥
राजसूनुस्त्रिभिर्वर्षैः प्रत्यायातः स्वमण्डलम् । स पश्यन्पितरं चान्तरश्रुस्थितमतप्यत ॥१२३०॥ 1230
खेदनाम्नो लोष्टावशेषं सोऽविशत्पुरम् । अम्बुलम्बाम्बुदो दावनिर्दग्धमिव काननम् ॥१२३१॥
राज्येऽभ्यषिञ्चदाषाढस्याथोऽह्नि जनकोऽथ तम् । अवादीद्राज्यतन्त्रं च कृत्स्नमुत्काकुलगद्गदः ॥१२३२॥
श्रान्ताः पितृपितृव्यास्ते न यां वोढुमशक्नुवन् । धुरमुद्वह तां वीर त्वयि भारोऽयमर्पितः ॥१२३३॥
साम्राज्यप्रक्रियामात्रपात्रं पुत्रं नृपो व्यधात् । न त्वार्पयदधीकारं तस्मिन्दैवविमोहितः ॥१२३४॥
अभिषेकविधावेव राजसूनोः शमं ययुः । पुरोपरोधव्याहत्याधिनीराग्युपद्रवाः ॥१२३५॥ 1235
संपन्नसस्या च तदा देवी संववृते मही । दुर्भिक्षं श्रावणे मासि यथावस्थशमं ययौ ॥१२३६॥
अत्रान्तरे सिंहदेवो रणे कुर्वन्नरिक्षयम् । कर्णेजपैर्जनयितुर्द्रोग्धायमिति सूचितः ॥१२३७॥
कोपादविमृशन्स्वयं स बन्द्धुं तं व्यसर्जयत् । कथ्यात्मजं राजसूनुस्तत्तु प्रागेव बुद्धवान् ॥१२३८॥
कोपश्मितोऽस्फुटस्याभे न तस्याप्रतिभोऽभवत् । निनाय रक्षामात्रेण पार्थिवाज्ञाममोघताम् ॥१२३९॥
अभुक्तवान्मनस्तापात्तस्य योदरपावे पितुः । साकं तेन सुतोऽप्येषु गन्तुं प्रावर्ततान्तिकम् ॥१२४०॥ 1240
आक्षेप्तुं शङ्कितोऽशक्य इति मत्वा स मन्त्रिभिः । मार्गाद्व्यवर्तयत तं पिता मिथ्या प्रसादयन् ॥१२४१॥
अन्तस्तु निधिकार्येति प्रविश्यानर्कितागमः । बद्धैनं स्थापयिष्यामि कारायामिति सोऽनिशम् ॥१२४२॥
धिग्राज्यं यत्कृते पुत्राः पितरश्चेतरेतरम् । शङ्कमाना न कुत्रापि सुखं रात्रिषु शेरते ॥१२४३॥
पुत्रपत्नीसुहृद्भृत्या येषां शङ्कानिकेतनम् । विस्रम्भभूर्भूपतीनां कस्तेषामिति वेत्ति कः ॥१२४४॥
साह्याभिधानप्रख्यातकुप्रामोपान्तवासिनः । लठपालस्य तनयः स्थानकाख्यस्य कस्यचित् ॥१२४५॥ 1245
शैशवे पांसुखाल्येन वर्धितो डामरोऽन्नदैः । गृहीतशस्त्रस्तल्लिप्स्यं क्रमाट्टिक्कस्य लब्धवान् ॥१२४६॥
प्रथमाण्डारप्रभृत्याप्तदूर्यो भूभर्तुराप्तताम् । प्रययावुत्पलो नाम वैरिविच्छेदमिच्छता ॥१२४७॥
स हि भिक्षाचरं टिक्कमथ व्यापादयेत्यमुम् । जगादाङ्गीकृतैश्वर्यदानष्टिक्कोपवेशने ॥१२४८॥
कृतप्रतिश्रवं तस्मिन्नर्थे तं च महर्द्धिभिः । दामैरपाचरद्रज्जपतिनाप्यप्ययोजयत् ॥१२४९॥
भोगलोभप्रभुद्रोहचिन्तादोलायमानधीः । स कार्यं परिहार्यं वा न कृत्यं निश्चिकाय तत् ॥१२५०॥ 1250
मासोऽष्टावस्यमत्रान्तस्तद्वधूः कार्यतो नृपः । ततश्च प्राहिणोत्तस्यै पितेव प्रसवोचितम् ॥१२५१॥
सा तस्यास्तूपचारस्य कारणं परिशङ्किता । पतिं पप्रच्छ निर्बन्धात्सोऽपि तस्यै व्यवर्णयत् ॥१२५२॥
न कार्यः स्वामिनो द्रोहः कृते चास्मिन्स सुस्सलः । स्वामेव शनकैर्हन्याद्घोरं पापमिति चिन्तयन् ॥१२५३॥
वरं स एव विश्वास्य व्यापाद्यस्तत्र चेद्वधः । अत्रैव स्वामिपुत्रादिकुटुम्बं स्याद्विभूतिभाक् ॥१२५४॥

१२३८. ¹) A °विमृश°.—²) Emended; A बन्धुं. १२४४. ¹) Thus A. १२५१. ¹) Emended with C; A प्राहिणो°.

1255 भार्येयेति प्रेर्यमाणः स विश्वासविपर्यये । टिक्कं विदितवृत्तान्तं कृत्वा बडोशमः कृतः ॥१२५५॥
गतागतानि कुर्वाणे बुभुक्षावथ पार्थिवः । स पुत्र इव विश्वासं ययौ दैवविमोहितः ॥१२५६॥
विपर्यस्ता मतिः पुत्रे विश्वासो वैरिसंभिते । जायते क्षीणभाग्यानां को नाम न विपर्ययः ॥१२५७॥
वैधेयैः स्वार्थलोभान्धैर्यहानर्थसमागमः । सरघोपद्रवः[1] क्षौद्रलुब्धैरिव न चिन्त्यते ॥१२५८॥
तं पीडितं प्रतिज्ञना च राज्ञा चावनतिं ततः । उत्पलोऽकारयट्टिक्कं नीविं चादापयद्द्रुतम् ॥१२५९॥
1260 राजाथ देवसरसं जितं संत्यज्य कार्तिके । बाहूकाक्षमगाद्ग्रामं खेरीविषयवर्तिनम् ॥१२६०॥
स कल्याणपुराभ्यर्णे रणैस्तैस्तैर्विलक्षताम् । भिक्षुकोष्ठेश्वरमुखानपि निन्ये महाभटान् ॥१२६१॥
मध्याह्निक्षाचरादीनां सुज्जिः[1] काककुलोद्भवम् । जीवपाकं महावीरं युधि जघान शोभकम् ॥१२६२॥
भवकीयस्य कृत्वारौ विजयस्य पराभवम् । भुभुजा तद्दृशा वध्याः कल्याणपुरवर्तिनः ॥१२६३॥
दग्धे बडोसके[1] भिक्षाचरो नष्टाभयो व्यधात् । त्यक्त्वा तां क्ष्मां शमालायां ग्रामे काकरुहे स्थितिम्[2] ॥१२६४॥
1265 अनुजो भवकीयस्य विजयस्य भयान्नृपम् । संश्रितस्तेन तुष्टेन बद्ध्वा कारागृहेऽर्पितः ॥१२६५॥
भूरिसैन्यानुगं भूरपुरे विन्यस्य रिल्हणम् । आस्कन्दाशङ्किनीं राजा चक्रे राजपुरीमपि ॥१२६६॥
इत्थमुद्दण्डया वृत्त्या खण्डितोद्दण्डडामरः । स्तोकावशेषं सोपश्यत्कर्तव्यमरिनिर्जयम् ॥१२६७॥
भिक्षाचरो लवन्याश्च शक्तिक्षयमुपागताः । त्रिदेशगमनं भीता रिपौ बलिनि मेनिरे ॥१२६८॥
किमन्यभाग्यावतारैर्भिक्षुपक्षजुषां ततः । जीवतामप्यनुल्लासान्निर्जीवत्वमिवाययौ ॥१२६९॥
1270 स सोमपालकौटिल्यं स्मरन्कुर्यां हिमात्यये । श्मशानोर्वीं राजपुरीमिति ध्यायन्न्यवर्तत ॥१२७०॥
शान्तमायस्वदेशोर्वीविप्लवस्य महीपतेः । तस्यार्णवान्तक्रमणप्रतीतिः समभाव्यत ॥१२७१॥
शातेकीयो बोधशिष्टो विप्लवक्षपिते जने । वर्षे वर्षे स तद्राज्ये युगदीर्घं त्वमन्यत ॥१२७२॥
अवृष्ट्यत्यासवार्याधिप्रियनाशादिवैशसैः । स राज्यकालः सर्वस्य परितापावहोऽभूत् ॥१२७३॥
नरः पौरुषनैपुर्यशक्तत्वेन करोति किम् । विधातृवृत्तिवैचित्र्यपराधीनासु सिद्धिषु ॥१२७४॥
पुरोभूतं कंचित्परिहरति राशिं तम इव व्यतीते कस्मिंश्चिद्धरिरिव विवृत्याश्यति दृशम् ।
1275 स्वमुखकूपालयं क्वचन नृपानैर्दर्दुर इव क्रमैस्त्वष्टुर्दृष्टः स्फुटमिति गतीनामनियमः ॥१२७५॥
विश्वासनिहतान्भिन्नञ्जुवलादीन्पुरावसत् । नित्यं विकोशशस्त्रो यः पुरा विज्ञो निशम्य च ॥१२७६॥
त्रिदुर्थादिवृत्तान्तं नावाकेलिक्षणे ब्रुवन् । स्त्रीषु संभुज्यमानासु विश्वासविशदां दृशम् ॥१२७७॥
स बन्धाविव निर्बन्धाद्विशश्वास वदुत्पले । तत्र संभाव्यते केन दैवादन्यो विमोहकृत् ॥१२७८॥
टिक्कादयो भूमिपतेः सुज्जेर्वान्यतरे हते । त्वां तुल्यकार्यकर्तारं विद्म इत्यूचुरुत्पलम् ॥१२७९॥
1280 सुज्जिने व्यश्वसीत्तस्मिन्स जिघांसुस्तु भूभुजम् । तत्र तत्राभवत्सज्जः प्रसङ्गं नासदत्पुनः ॥१२८०॥
प्रतिश्रुतविलम्बेन समन्योरथ भूपतेः । प्रत्ययोत्पत्तये देवसरसात्रीविमात्मजम् ॥१२८१॥

१२५८. [1]) A₂ gloss सरघा मधुमक्षिका (*Amara.* ii. 5. 26). १२६२. [1]) Emended; A सुज्जि. १२६४. [1]) A बडोसके; perhaps read बडोस्सके. *Cf.* बडोस्सः viii. 1306.—[2]) Emended with C; A स्थितं. १२७५. [1]) The last two *pâdas* have become in A partly illegible by an ink blot and have been repeated in the margin by the same hand which supplemented the gloss to i. 110. १२७६. [1]) Emended with C; A °वैश्वस्व°. १२७७. [1]) Emended with C; A त्रिदुरथा°. —[2]) Emended; A °नावास्थाविश्वास°. १२८१. [1]) Emended; A °न्मतसे.

व्याघ्रमद्रास्तराजादींस्तीक्ष्णांश्चात्मसमान्परान् । आदाय कार्यमेतैर्मे सिध्येदित्युक्तवान्नृपम् ॥१२८२॥
उचितोचित्य सेवाभ्यो गृहीतैः साहसक्षमैः । शतैः समं त्रिचतुरैः पत्तीनामेकदा ययौ ॥१२८३॥ तिलकम्[1]॥
समयान्वेषिणो हन्तुस्तस्यासन्नस्य सर्वदा । मिथ्याहारादिदानेन हन्तान्तःप्रीतिकार्यभूत् ॥१२८४॥
तुरंगं मन्दुरायत्नकयस्यैकं नगरस्थितम् । अश्वस्य मुद्धापयितुं तुरगव्यसनी नृपः ॥१२८५॥
स लक्ष्मकप्रतीहारकथ्यात्मजमुखादिजाम् । पार्श्वादिवृत्तवांनासीत्क्षणे तस्मिन्मितानुगः ॥१२८६॥
भृङ्गारी लक्ष्मकापत्यं निशम्याप्तैर्निवेदितम् । व्यधात्कृतिपथे राज्ञस्तदुत्पलचिकीर्षितम् ॥१२८७॥
चिरद्बद्धबन्धुभिर्दृष्टहिंसारम्भोऽपि संभवेत् । आसन्नजीवितान्तस्य जन्तोः सूनापशोरिव ॥१२८८॥
स शापो गान्धार्यास्तदपि सहसो भाषितमृषेस्तदुत्पाताचक्षुः स्वमपि तदभौमं प्रकटयत् ।
कुलान्तं त्राणाक्षममकृत वैकुण्ठमपि तद्विवक्त्यन्यत्वं क इव भवितव्यस्य कुरुताम् ॥१२८९॥
मिथ्यैतदित्यधिक्षिप्य क्षितिपालः प्रदर्शयन् । तमकृत्योत्पलादींस्तानप्रस्थानेषमब्रवीत् ॥१२९०॥
द्रोग्धुः कृतोऽवकाशोऽगादनिष्कम्प्यात्स्यमेव मे । त्वां दुग्धमुत्पलाचष्टे स्वेनान्यैर्वाथ चोदितः ॥१२९१॥
ते वादयन्तः स्मेरास्या भाष्टर्येन भयवैकृतम् । वक्ति देवो यदस्माभिर्वाच्यमित्येवमूचिरे ॥१२९२॥
निर्यातेष्वथ तेष्वीषत्साशङ्क इव निश्चलान् । द्वाःस्थेनाकारयद्दूरानन्तिके मुख्यशस्त्रिणः ॥१२९३॥
इत्थमाथ किमप्यासीद्विनिःश्वस्य स चिन्तयन् । सानुज न रतिं लेभे नृत्तगीतादिदर्शने ॥१२९४॥
मेने वैदेशिकप्रायानाप्तानपि धृतभ्रमः । पुण्यक्षये निपतितुर्वैमानिक इवाम्बरात् ॥१२९५॥
रामान्तरङ्गाः साशङ्काः प्रभौ शाठ्येन मोहिते । पूत्कारमेष्यन्दातारमन्यं केचिदचेतनाः ॥१२९६॥
अयमेव स कालस्य बलात्कबलनग्रहः । विदन्तोऽपि यदायान्ति जन्तवः कृत्यमूढताम् ॥१२९७॥
सर्वान्तरक्षणेऽव्यस्तचक्षुषो दिवसद्वयम् । उत्पलाद्याथ साशङ्काः कथमप्यत्यवाहयन् ॥१२९८॥
रहः क्षणप्रार्थिनस्तांस्तृतीयेऽह्न्यब्रवीन्नृपः । कालेन प्रत्यूषे तत्तूर्णं भोक्तुं यात मुहुर्गृहम् ॥१२९९॥
देवतार्चनपर्यन्तमवसायाह्निकं विधिम् । आजुहावोत्पलं दूतैर्मध्याह्ने च रहःस्थितः ॥१३००॥
कार्यसिद्धिं श्रद्धानो वैजन्याद्राजसद्मनः । राज्ञोऽभ्यर्णे स साशङ्कं द्वाःस्थदत्तानुगोऽविशत्[1] ॥१३०१॥
प्रावेशयद्वारि दत्तं व्याघ्रं तदनुजं नृपः । शेषाणामपि भृत्यानामादिदेश बहिःस्थितिम् ॥१३०२॥
विलम्बमानेष्वायेषु केषुचित्ससखो वचः । सत्यं तस्योचयावास्तां सोऽत्र द्रोग्धा च इत्यपि ॥१३०३॥
ताम्बूलदायकः प्रोडवयास्तेनावरोधितः । सांधिविग्रहिको विद्याबाहिलश्चान्तिके परम् ॥१३०४॥
दूती टिक्कस्यार्यदेवालिष्य्यवैश्याभिधावुभौ[1] । तत्र प्रसङ्गादासातामज्ञातोत्पलसंविदौ ॥१३०५॥
वाडीरसः[1] सुखराजाख्यो[2] डामरो भिक्षुसंमतः । प्रयास्यति प्रभोर्दृष्ट्वा पार्श्वे तत्कार्यसिद्धये ॥१३०६॥
इत्युक्तवांस्तेऽत्रहःस्थं तं नृपं नातिदूरगम् । ससैन्यं डामरं[1] चक्रे स्वस्य त्राणार्थमुत्पलः ॥१३०७॥
तथा चैनं तस्थिवांसं कृत्यमस्त्यमुनेति च । उक्त्वा मद्रास्तराजं तं पार्श्वे प्रावेशयद्रुतम् ॥१३०८॥
प्रविष्टो निर्जनं वासमाकलय्य स मण्डपम् । अलक्ष्यमाणव्यापारो द्वारमर्गलितं व्यधात् ॥१३०९॥

१२८२. 1) Emended; A °स्मसमान्परान्. १२८३. 1) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १२८६. 1) Thus A₁; A₂ लक्ष्मक°.— 2) त्म supplied by A₂ in space left by A₁. १२८९. 1) Emended; A प्रकटयत्. १३०१. 1) Emended; A द्वास्थ. १३०५. 1) Emended; A °स्यार्यदेवालिष्यवैश्य°; Cf. viii. 1563. १३०६. 1) A वाडीरसः perhaps read वाडीरसः. Cf. [illegible] viii. 1264.—2) A सु×ख°. १३०७. 1) A डमरं.

1310 स्नानार्द्रकेशो शीतालुतया प्रावारवेष्टितम् । कृत्वा कृत्स्नं वपुः कृष्टशस्त्रीकं विष्टरोपरि ॥१३१०॥

आसीनं वीक्ष्य नृपतिं प्रसङ्गो नेदृशो भवेत् । विज्ञप्तिं कुरु भूभर्तुरित्यूचे व्याघ्र उत्पलम् ॥१३११॥

स तया संज्ञया व्यग्रः पादप्रणतिकैतवात् । राज्ञोऽभ्येत्य तच्छस्त्रीं विष्टरस्थामपाहरत् ॥१३१२॥

विकोशां चाकरोत्पश्यंस्तां तयोभ्रान्तलोचनः । प्राह स्म हा धिक्कि द्रोह इति यावद्वचो नृपः ॥१३१३॥

प्राहरत्प्रथमं तावत्सव्ये पार्श्वे तथैव सः । तस्य प्रत्यस्तराजेन मूर्धनि प्रहृतं ततः ॥१३१४॥ युग्मम् ॥

1315 व्याघ्रेणाथ क्षतं वक्षस्ताभ्यामेवासकृत्तदा । प्रहृतं तत्र स पुनः प्राहरच्च त्रिरुत्पलः ॥१३१५॥

पूर्वमेव प्रहृत्या हि छिन्नपार्श्वास्थिमालया । मेने कृष्टान्त्रतन्त्रीकं स तं प्रोषितजीवितम् ॥१३१६॥

गत्वा तमोरिं पूत्कर्तुमिच्छन्व्याघ्रेण राहिलः । पृष्ठे कृताहतिश्छिन्ना मालिका नोज्झितोऽसुभिः ॥१३१७॥

ताम्बूलदायकस्त्यक्त्वा कङ्कोलावज्जको व्रजन् । दीनो निजेभ्यः कारुण्यादुत्पलेनैव रक्षितः ॥१३१८॥

अन्तः समुत्थिते क्षोभे बाह्यमण्डपवर्तिभिः । टिक्काद्यैः कृता लुण्ठिर्द्रोहिनृपितदायुधैः ॥१३१९॥

1320 उत्पलो निहतो राज्ञेत्यत्रेत्य कटकस्थितैः । बहिःस्थान्हन्यमानांस्तान्समाश्वासयितुं ततः ॥१३२०॥

रक्तार्द्रशस्त्रं संदर्श्य तमोरैर्वपुरुत्पलः । ऊचे मया हतो राजा न त्याज्या तवमूरिति ॥१३२१॥

तच्छ्रुत्वा दुःश्रवं राजभृत्याः क्वापि प्रयाययुः । द्रोहानुगास्त्वङ्गनान्तर्लब्धोत्काला व्यधुः स्थितिम् ॥१३२२॥

निर्यान्तो मण्डपात्तीक्ष्णा निजघ्नुर्नागकाभिधम् । द्वारास्थितं निष्कृष्टकृपाणीकं नृपानुगम् ॥१३२३॥

भूपालशय्यापालस्य त्रैलोक्याख्यस्य सेवकः । निघ्नन्द्रोहं टिक्काद्यैर्दोःस्थैको विपादितः ॥१३२४॥

1325 उत्कृष्टे नष्टसत्त्वानां मध्ये राजानुजीविनाम् । सखेटकासिं धावन्तं भावुकान्वयभूषणम् ॥१३२५॥

दृष्ट्वा सहजपालाख्यं पार्श्वद्वारेण निर्ययुः । तीक्ष्णाः स स्वपतद्भूमौ तद्भृत्यप्रतिक्षतः ॥१३२६॥

जाते कुकीर्तिकालुष्यपाते राजात्मजव्रजे । वैलक्ष्यक्षालनं सिद्धं तस्य स्वक्षतजैः परम् ॥१३२७॥

हतो दौःशिकसंबन्धिदेहो राजात्मजक्रमात् । विहान्निजन्मा नोनाख्यस्तीक्ष्णपक्षैः पुरो गतः ॥१३२८॥

अक्षतान्प्रजनो वीक्ष्य तीक्ष्णान्धामान्तरोन्मुखान् । चित्रार्पिता इव क्षोभात्राभवन्केऽपि शस्त्रिणः ॥१३२९॥

1330 राजवंश्या महीपालप्रीतिपात्रमथाययुः । स्थगयन्तोऽङ्गनं स्थूलकाया जनविवर्जितम् ॥१३३०॥

तांस्तान्कापुरुषान्हर्षदेवोदन्तात्प्रभृत्यलम् । स्मृत्वा च कीर्तयित्वा च कृतभारसहा इव ॥१३३१॥

जाता दुष्कृतसंस्पर्शात्खेदात्कर्तुं न शक्नुमः । पापात्पापीयसां येषां नामग्रहणसाहसम् ॥१३३२॥

अङ्गनान्मण्डपाक्रष्टिं मन्वानाः पौरुषं महत् । पापिनः केऽपि तन्मुख्या ददृशुः स्वामिनं हतम् ॥१३३३॥

अधरेणाक्षसंस्कारलेशावेशप्रकम्पिना । वदन्तं दन्तदष्टेन स्वान्तस्थान्तेनुलप्रताम् ॥१३३४॥

1335 वञ्चितः कथमेषोऽहमिति मामेति चिन्तया । निस्पन्दे जीवितान्तेऽपि तथैव दधतं दृशौ ॥१३३५॥

श्यामायमानं बाष्पेण व्रणवक्त्रैरुदञ्चता । अन्तःप्रशान्तामर्षाग्निशेषधूमलताश्रिया ॥१३३६॥

आननस्यास्फुटीभूतचन्दनोल्लेखकुङ्कुमम् । सक्तया लिखितस्येव घनक्षतजलाक्षया ॥१३३७॥

आहवानाञ्चजटीभूतकेशं नग्नं भुवि च्युतम् । पर्यस्तपाणिचरणं स्कन्धावालम्बिकन्धरम् ॥१३३८॥

१३१३. [1]) Emended with C; A विकोशं. १३१४. [1]) A_1 writes here २ instead of युग्मम्. १३१८. [1]) Emended; A कङ्कुला°. १३२४. [1]) Conjectural reading; A °शक्यापालस्य.—[2]) Emended; A °द्वास्थयैको.—[3]) Emended; A व्यपादित. १३२८. [1]) Emended; A हतैरि°. १३३१. [1]) The first *páda* of this verse has been first omitted and subsequently supplied by A_2 in margin. १३३८. [1]) A कन्धरम्.

तं वीक्ष्य मोचितं किंचिदचिरात्ते नराधमाः । वैजन्यस्य फलं भुङ्क्ष्वेत्याचिगादधिचिक्षिपुः ॥१३३९॥
बद्धा तुरंगे कुम्भे वा न तैर्नीतश्चितामिषात् । कर्तुं न वा पारितः स प्राणत्राणाय धावितैः ॥१३४०॥ 1340
आस्तां विलम्बसाध्यं वा कर्मैतद्राड्दुराहसात् । सज्जामि चाभिसारेहमपि कश्चिन्न नाकरोत् ॥१३४१॥
राजवाजिनमेकैकं तेऽप्याहत्य पलायिताः । निर्लुण्ठितस्तु कटको प्रजन्मामेषु डामरैः ॥१३४२॥
न पुत्रः पितरं पुत्रं पिता वा प्रत्यपालयन् । मृतं हतं लुण्ठितं वा प्रचलन्तस्त्विमेऽप्यमि ॥१३४३॥
न कोपि शस्त्रभृत्तोभूत्स्मृत्वा मानोन्नतिं पथि । परैराक्षिप्यमाणो यः शस्त्रं वस्त्रं च नात्यजत् ॥१३४४॥
लवराजयशोराजद्विजौ व्यायामवेदिनौ । कान्दश्च राजा निहता वीरवृत्त्या ययुः परम् ॥१३४५॥ 1345
अदूरादुत्पलाद्यास्तु कटकं वीक्ष्य विद्रुतम् । प्रविश्य बाहुकं छित्त्वा शिरो निन्युर्महीपतेः ॥१३४६॥
गतेषु देवसरसं तेषु छिन्नशिरा नृपः । हतश्चौर इव प्राप ग्राम्याणां प्रेक्षणीयताम् ॥१३४७॥
एवं द्वेऽहि तृतीयाब्दामावास्यायां स फाल्गुने । पञ्चपञ्चाशतं वर्षाण्यायुषोतीतवान्हतः ॥१३४८॥
विलासशयनस्थस्य सिंहदेवस्य सा श्रुतौ । प्रेमाकर्णैरस्य दुर्वार्ता भागिनेयेन व्यधीयत ॥१३४९॥
संभाव्यते योनुभावः सदास्त्वस्याप्रियश्रुतौ । हतशास्त्रोपि तं प्राप स तदा पितृवत्सलः ॥१३५०॥ 1350
मोहलुप्तस्मृतिः स्मृत्वा चिरादुन्नतचेतनः । तद्दुःखाहतधृतिर्विललाप स्फुटास्फुटम् ॥१३५१॥
मदर्थं कुर्वता राज्यं प्रयत्नादपकण्टकम् । अधमे किं महाराज त्वयात्मा परिभावितः ॥१३५२॥
अहेतेः पश्यतः शत्रुमन्ते वैरविशुद्धये । अपि ते मामिमोगच्छंस्तात संभावनाभुवम् ॥१३५३॥
त्वया निवेदिते वैरे पिता भ्राता च ते दिवि । निर्मन्युः संप्रति त्वं तु वर्तसे मन्युदुःस्थितः ॥१३५४॥
अनरण्यकृपद्रोणजामदग्न्यादिषु स्पृहाम् । कुल्यक्षालितवैरेषु मा कार्षीः कांचन क्षणम् ॥१३५५॥ 1355
शोच्यस्त्वदाश्रयो मन्युरहं शोधयिता नृप । तूये न तव यातं यशोलोकममियोज्यताम् ॥१३५६॥
वात्सल्योत्पुलकस्मेरं स्निग्धोक्तिमधुरं मुखम् । मद्दर्शने यदासीत्ते तन्मे पुर इवाधुना ॥१३५७॥
इति चाभ्यव विलपन्प्राभीर्यालक्ष्यवैकृतः । श्रीशोकभयमूकान्स ददर्शाप्तान्पितुः पुरः ॥१३५८॥
अशिक्षयत यन्मन्युर्दाक्षिण्यं निरुरोध तत् । तथाप्येवं स तानूचे किंचिदाक्षेपकर्कशम् ॥१३५९॥
कोशैः सहंशानां वीक्ष्य कुर्वतः सत्क्रियां गताः । धिग्भवन्मश्च शस्त्रं च तातस्यान्ते विपर्ययम् ॥१३६०॥ 1360
यन्मत्पितृव्ये निहते कृतमुच्छिष्टजीविभिः । मान्यानां भवतां सिद्धं हा धिक्तदपि नाधुना ॥१३६१॥
इत्युपालम्भमामस्तान्निर्वैरम्लिकमागतैः । द्विवैरमात्यैः कर्तव्यमुत्तरेवाहितः कृतः ॥१३६२॥
प्रस्थानं लोहरे केचिद्दूतुः संत्यज्य मण्डलम् । त्वरां च तत्र राज्यन्ते वदन्तो भेक्ष्यवं भयम् ॥१३६३॥
गर्भात्मजं पञ्चवन्द्रमालम्ब्य स्फुरस्थितम् । दैराज्यावरणायान्ये धीरमाया बभाषिरे ॥१३६४॥
न हि त्वगृहबद्धिस्रोर्थविक्षोर्नगरान्तरम् । अहानि प्रत्यवस्थानं केनाप्यसति सुस्तले ॥१३६५॥ 1365
आत्मन्यसंभावनया तादृशां मन्त्रिणां नृपः । सान्तःखेदं वो विधेयं द्रष्टव्येत्यब्रवीद्वचः ॥१३६६॥
कालापेक्षापरिष्वक्तपितृव्यापत्तिदुःस्थितः । स कोशादिव्ययाक्षिप्तलक्षिणस्त्राणदीक्षितान् ॥१३६७॥

१३४६. ¹) Thus A; cf. बाहुकं viii. 1459. १३४९. ¹) Emended; A भागीनेय. १३५०. ¹) श्रुताव supplied by A_2 in space left by A_1. १३५५. ¹) Thus A. १३६०. ¹) Emended; A कुशल:. १३६१. ¹) Emended with C; A न हते. १३६४. ¹) Emended; A °लम्ब्य. १३६६. ¹) तादृशां supplied by A_2 in space left by A_1.

इतश्चेतश्च बम्भ्रम्यमाणैः प्रोच्चलद्रुतस्वरम् । अन्योन्यासन्नयायिभिर्लोकैः पुरं मुखरतामगात् ॥१३६८॥
प्रेतवेतालमालेव कालरात्र्याकुलेव च । बभूव सा यामवती सर्वभूतभयावहा ॥१३६९॥
1370 दीपैर्निर्वातनिष्कम्पैश्चिन्तास्पन्दैश्च मन्त्रिभिः । तिष्ठन्परिवृतो राजा त्वन्तरेवमचिन्तयत् ॥१३७०॥
निर्द्वारे सततस्त्युममास्ते शून्यवेश्मनि । तातोपि निहतः शून्ये मयि जीवत्यनाथवत् ॥१३७१॥
कष्टमेतादृशात्त्रासादवैशसक्षालनावधि । कथं गोष्ठीषु शक्ष्यामि द्रष्टुं मानवतां मुखम् ॥१३७२॥
चिरोज्झितध्वजवर्तिभ्यो देशेभ्यः सैन्यनायकाः[1] । सहिमैरेव दुर्लङ्घ्यैः कथमेष्यन्ति वर्त्मभिः ॥१३७३॥
इत्थं विमृशतस्तस्य तत्तत्प्राभिशङ्किनः[1] । ययौ भीतिमतो भीमा कथंचित्सा निशीथिनी[2] ॥१३७४॥
1375 प्रातश्चतुष्किकां पौरसमाश्वासाय निर्गतः । नष्टं कटकमन्वेष्टुं सोश्वारोहान्व्यसर्जयत् ॥१३७५॥
मार्गानसूचीसंचारांस्तुषारैर्विवरोज्झितान् । आश्लिष्टवसुधा मेघाः कर्तुं प्रारेभिरे ततः ॥१३७६॥
तस्मात्स्वलब्ध्वा सैन्यस्य शेषसैन्येषु[1] दूरतः । निवृत्तेषु नियुक्तेषु विमृश्य[2] नृपतिः क्षणम् ॥१३७७॥
यथाक्षेमादृते तत्परिस्पन्दं प्रभुना । दत्तं पारिकिभिस्ततामभयं सागसामपि ॥१३७८॥
इत्याज्ञां भ्रमयामास पटहोद्घोषणैः पुरे । साशीर्वादास्ततः पौरास्तत्रारज्यन्त सर्वतः ॥१३७९॥तिलकम्[1]॥
1380 अनन्तरनृपाचारवैधर्म्याकारकलया । तया सोमवया वृत्त्या फलं सद्योनुभावितः ॥१३८०॥
शतादप्यूनसंख्यैर्यः स्थितवाननुगैः समम् । अनुरागवतैर्लोकैस्तत्कालं पर्यवार्यत ॥१३८१॥
मिथोक्यमावेदनं प्रीतिदायोपायः प्रभोः पुरः । भजल्लोकस्त्वाप्यमन्त्रिपदवीं लक्ष्मकोमहीत् ॥१३८२॥
राज्यं शम्यां नयत्येवं प्राज्ञे रात्रिं नयक्रमैः । याति मध्यं दिने भिक्षुर्भिक्षुः पुरमाययौ ॥१३८३॥
तस्य डामरपौराश्ववारलुण्ठाकसंकुलः । अदृष्टपूर्वो ददृशे सैन्यव्यतिकरस्तदा ॥१३८४॥
1385 दर्तं श्रुत्वा रिपुं राज्योत्सुकः स नगरं व्रजन् । राजा काकात्मजेनेति तिलकेनाभ्यधीयत ॥१३८५॥
इतः समस्तविट्टेभ्यः स दैवादपि सुस्सलः । कथं प्रकृतयो जग्मुर्गुणवन्तं तदात्मजम् ॥१३८६॥
पुरप्रवेशे का राजंस्तस्मादेकमहत्त्वरा । एहि पद्मपुरं यामो मार्गं रोद्धुं विरोधिनाम् ॥१३८७॥
आगच्छन्तो नष्टसैन्याः सुज्जिमुख्या महाभटाः । निहता यदि वा रुद्धास्तत्र सायुधवाहनाः ॥१३८८॥
प्रविष्टोसि ततो न्यस्तशस्त्रो द्विषैर्विनिर्धुवम् । नगरं नगरीकोभिः स्वयमभ्यर्थितागमः ॥१३८९॥
1390 अलमेतैर्जरम्मन्यैर्वदन्त इति चक्रिरे । स च कोष्ठेश्वराद्याश्च स्मेरास्तस्यावधीरणाम् ॥१३९०॥
राज्यं विदद्भिः संप्रासं[1] तांस्तान्श्वासनपट्टकान् । द्रुतमर्थयमानैश्च विलम्बं कारितो निजैः ॥१३९१॥
अतो बहुहिमापातविश्राशेषसैनिकः । आसदन्नगरोपान्तं समयेन स तावता ॥१३९२॥
एतस्मिन्नन्तरे लब्धे निःसैन्यस्य ससैनिकः । गर्गात्मजः पञ्चचन्द्रो नृपतेः पार्श्वमाययौ ॥१३९३॥
हतस्वामिपरित्यागमन्युक्षालनकाङ्क्षिभिः । राजपुत्रैः समं सोथ वीरो योद्धुं विनिर्ययौ ॥१३९४॥
1395 असंभावनसंग्रामान्वीक्ष्य तान्भिक्षुसैनिकाः । यावत्प्रारेभिरे योद्धुं तावत्किमपि सर्वतः ॥१३९५॥
क्षणेनैव वपुर्भङ्गं तांस्तान्वीक्ष्य हताश्रितान् । न संस्तम्भयितुं शेकुः स्वयमूथ पलायिनीः ॥१३९६॥

१३७३. 1) Emended; A °नायकः. १३७४. 1) A विङ्कत°.—2) A निषीथिनी. १३७७. 1) Thus A; perhaps read शेषसैन्येषु.—2) A विङ्कव. १३७९. 1) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १३९१. 1) Emended; A संप्रासंस्तांस्ता°.

सेवानायाश्च ये मुक्त्वा भिक्षुपृथ्वीहरादयः । अदृष्टपूर्वं संवासं तेऽप्यवासित्वमवाप्नुवुः ॥१३९७॥

विग्रहान्तोद्यताः स्तुत्ते चेद्रं नृपानुगैः । तन्नूनमभ्युपाध्येत क्षणादेव न किंचन ॥१३९८॥

वैमुख्यं तेषु यातेषु चिरात्सांमुख्यमायती । नवभूभृत्प्रभावेण नगरे विधुरे विधिः ॥१३९९॥

अन्यथा कल्पितो लोकैरन्यथा दैवयोगतः । इत्थं राज्ञोर्द्वयोरासीद्विजयापजयक्रमः ॥१४००॥ 1400

कंचिन्निपातयति मद्रपदं क्षणेन कंचित्परं निपतितुं नयति प्रकर्षम् ।
संकल्पनिर्विषयविस्तरानुभाव ओघोऽम्भसामिव तटं पुरुषं विधाता ॥१४०१॥

अथ तत्राद्रयस्थानप्राप्तः सुज्जिर्दिनात्यये । राजधान्यामभिनिष्क्रान्तो निःशब्दोऽहिरिमायती ॥१४०२॥

नेशाचक्रपुरग्रामस्थितः श्रुत्वा हतं नृपम् । स हि संमन्त्र्य राज्यन्तर्गौरवावस्थतत्परम् ॥१४०३॥

रिल्हणादीन्स्थिताञ्भूरपुरादौ सैन्यनायकान् । प्रतीक्षमाणस्तैः साकं निर्याय नगरेऽविशत् ॥१४०४॥

तमिस्रायां प्रत्यभिज्ञाकृते तेषामनश्वरान् । स्वावासपृष्ठे ज्वलतो दीपानस्थापयत्ततः ॥१४०५॥ 1405

तैमस्यान्ते तु पत्तीनां विद्रुतानां पृथक्पृथक् । निशि क्वापि परिभ्रष्टा न तत्कटकमाययुः ॥१४०६॥

प्रत्यूषे प्रबलैस्तैस्तैः पृष्ठलग्नैः स डामरैः । न मुहूर्तमपि त्यक्तः प्रहरद्भिरितस्ततः ॥१४०७॥

वृद्धस्त्रीबालभूयिष्ठान्सहप्रस्थायिनो जनान् । ययौ रक्षन्पुरः कृत्वा पशुपालः पशूनिव ॥१४०८॥

पञ्चाशत्या हयारोहैः सह व्यावृत्य तिष्ठता । कंचित्क्षणं तेन रक्षा तेषां कर्तुमशक्यत ॥१४०९॥

ग्रामारण्यद्रुमव्यूहसंबाधेऽध्वन्यसाध्वसैः । वार्यमाणोऽरिभिर्लोकं सोऽत्याक्षीत्तु पदे पदे ॥१४१०॥ 1410

हतस्य स्वामिनः स्वामिसूनोश्च व्यसनस्थितेः । आनृण्याकाङ्क्षिणा तेन तत्र स्वात्मैव रक्षितः ॥१४११॥

येषां प्राणपरित्यागे निश्चयं बध्नतामपि । न योग्यकालापेक्षास्ति किं तैर्दैन्यपशूपमैः ॥१४१२॥

हन्तुं तं नडमायान्तं दृष्ट्वा पद्मपुरान्तिकम् । अवसन्डामराः क्रूराः खडूवीविषयौकसः ॥१४१३॥

खेरीतलालडाग्रामादुत्थाय पृथुसैनिकः । गर्जत्सेनापती तत्र प्रसङ्गे श्रीवकः पथा ॥१४१४॥

तममत्वानुगं सुज्जिरत्नाविति विशङ्किताः । निपत्य ते विदधिरे हतलुण्ठितसैनिकम् ॥१४१५॥ 1415

मेरुश्च सज्जनश्चाश्ववारौ तत्राहवे हतौ । क्षतो बद्धास्त्रजो मल्लो दिवसैर्यो व्यपद्यत ॥१४१६॥

उदीर्णविहितश्वभ्रवहत्सलिलसंकटम् । उदीपपुरवालाख्यं स्थानं तत्र क्षणेऽभवत् ॥१४१७॥

युद्धा युद्धा प्रचलतस्तत्र पद्मपुराद्बहिः । तद्दसैन्यस्य विशिखः श्रीवकस्याविशद्गलम् ॥१४१८॥

प्रहारविवशो नासौ सुज्जिर्नास्त्वेति डामरैः । स निर्लुण्ठ्य परित्यक्तः पूर्वमैत्र्यनुरोधतः ॥१४१९॥

लुण्ठितं श्रीवकानीककोशभारमहाननैः । तैः कैश्चिद्दलितैरासीत्सुज्जेर्मार्गोऽनुपद्रवः ॥१४२०॥ 1420

प्रस्थिते पथिकैकस्माद्व्यपुत्साद्यन्वने । आयुःशेषो मृगेन्द्रस्य विबध्याद्यशोभनम् ॥१४२१॥

निःशब्दसैन्यो निर्यातः सुज्जिः पद्मपुरान्तरे । प्रदीपचक्रवद्विद्धं समाप्तोऽनापि डामरैः ॥१४२२॥

पदातिकोशशस्त्रादि मुष्णतः सोमवेश्म तान् । तीर्त्वा श्वभ्रं वाजिगम्यां लावचारो भुवं ययौ ॥१४२३॥

ततः परं प्रशान्तारिरयं दूराद्विरोधिनः । भूमङ्कुलजनीकम्पकशालीपिरतर्जयत् ॥१४२४॥

१३९८. ¹) Emended with C; A तान्नून°. १४०३. ¹) Emended; A नैशाचक्र पुर°. १४१०. ¹) A₂ had written in margin a gloss of which only इति बाधका is now legible. १४२०. ¹) Emended; A लुण्ठितः श्री°. १४२१. ¹) A °कोष°.— ²) Emended with C; A °वीक्ष.

1425 संवत्सरैरष्टमार्यं तैस्त्यक्तमाहात्म्य च द्रुतम् । प्रविश्य नगरं सानुर्नृपतेः पार्श्वमाययौ ॥१४२५॥
ज्यायसि भ्रातरीयामं तस्मिन्मासे गतो नृपः । दुःखोष्णैरश्रुभिः सार्धं वैरिण्यापोतसाध्वसम् ॥१४२६॥
महत्तमोऽनन्तसूनुरानन्दस्तत्र वासरे । लोचनोड्डुरकग्रामे डामरैः प्रचलन्हतः ॥१४२७॥
तज्जन्मकुल्यदण्डादिदुःसहायासकारणात् । स विपत्पतितो नाभूत्कस्यापि करुणावहः ॥१४२८॥
भासाभिधः सुज्जिभृत्यो लोकपुण्यात्पलायितः । भ्रान्तोऽवन्तिपुरे विश्वदवन्तिस्वामिनोऽङ्गनम् ॥१४२९॥
1430 कम्पनोद्ग्राहकः[1] क्षेमानन्दः स च तदन्तरे । अमर्षणैरवेष्ट्यैतां[2] डामरैर्हौलडोद्भवैः ॥१४३०॥
इन्दुराजोऽपि सेनानीः कुलराजकुलोद्भवः । टिक्क नहेष्टितो ध्यानोड्डारे[1] व्याजादशिश्रियत् ॥१४३१॥
पिच्छदेवादयोऽन्येऽपि बहवः सैन्यनायकाः । अतिष्ठन्क्रमराज्यान्तर्डामरैः कृतवेष्टनाः ॥१४३२॥
पाते वनस्पतेः शाखा इव तद्वीडविच्युताः । इत्थं हताः क्षताधास्तत्र[1] तत्र नृपानुगाः ॥१४३३॥
निष्पादत्रा हिमप्लुष्टचरणा नग्नविग्रहाः । क्षुत्क्षामा बहवोऽभूवन्मार्गेषु गलितासवः ॥१४३४॥
1435 न व्यलोक्यत मार्गेषु तदा नगरगामिषु । पलालच्छन्नदेहेभ्यो मानुषेभ्यः परः कश्चित् ॥१४३५॥
यातं विलासवासस्त्वं तेऽपि चित्ररथादयः । निन्युर्वैरचिरेणैव महामात्यैर्भविष्यते ॥१४३६॥
द्वितीयेऽपि दिने रुद्धसंचाराः पक्षिणामपि । तुषारवर्षिणो मेघा न मुहूर्तं व्यरंसिषुः ॥१४३७॥
वनपूर्वाभिधग्रामस्थितस्य कटकाद्भटान् । भिक्षोर्निक्षिप्य धन्योऽथ सिंहदेवमशिश्रियत्[1] ॥१४३८॥
निशम्य कृतसत्कारं नृपं तदनुयायिनाम् । सर्वेऽपि भिक्षवास्तस्थुः सैनिका नगरोन्मुखाः ॥१४३९॥
1440 मन्दप्रतापे दायादे संग्रामावसरास्ततः । राज्यधनको राजानमनुमन्तुं विनिर्ययुः ॥१४४०॥
परापातभयाच्छीतापाताच्च विवशैर्जनैः । न ता नेतुमशक्यन्त दूरस्थं पितृकाननम् ॥१४४१॥
चक्रिरे स्कन्दभवनोपान्ते देहाश्चिताभिसात् । ते सत्वरं ततस्तासामदूरे राजसद्मनः ॥१४४२॥
राज्ञी चम्पोद्भवा देवलेखा तरललेखया । स्वसा सहाविशद्वह्निं कपोलेखावधिर्विधेः ॥१४४३॥
गुणोज्ज्वला जज्जला —[1] सुता वल्लापुरोद्भवा । गग्गात्मजा राजलक्ष्मीरपि वह्नौ व्यलीयत ॥१४४४॥
1445 मत्वा हिमव्यपायान्तं राज्यरोधं निजप्रभोः । डामरा नवभूभर्तुर्हिमराजाभिधां व्यधुः ॥१४४५॥
ददर्श सौस्सलं मुण्डमथ भिक्षुरुपागतम् । गाढामर्षाभिसंदीप्तैर्दृक्पातैर्निर्दहन्निव ॥१४४६॥
कोष्ठेश्वरज्येष्ठपालादयस्तत्सत्क्रियोद्यताः । असहासद्व्रतां वैराद्भजता तेन वारिताः ॥१४४७॥
नगरं हिमवृष्ट्यन्ते स यियासुर्युयुत्सया । ताटस्थ्येनाहिताकृष्टान्भृत्यान्कोशात्स्वानब्रवीद्वचः ॥१४४८॥
प्रसह्य प्राप्नुयां राज्यमिति पृथ्वीहरे सति । हते तु तस्मिन्दायादे विपक्षः[1] स्यां पतिर्भुवः ॥१४४९॥
1450 इत्यचिन्तयमेतत्तु दैवात्संजातमन्यथा । राज्यस्याशापि विरता हते प्रत्युत वैरिणी ॥१४५०॥
किं राज्येनाद्य वा कृत्यं भोगमात्रोपयोगिना । जिगीषोरुचितं कस्य ममेवान्यस्य सेत्स्यति ॥१४५१॥
मुण्डं न्यपातयद्भूमौ यः पूर्वेषां पुरा मम । सिंहद्वारे मदीये च तन्मुण्डं वर्तते लुठत् ॥१४५२॥
दश मासान्मदाप्तानां सुखच्छेदं व्यधत्त यः । तद्दुःखं स तु मया दशाब्दाननुभावितः ॥१४५३॥

१४३०. [1]) Doubtful emendation; A भोद्ग्राहक:.—[2]) Emended with C; A °रवेष्टयेत. १४३१. [1]) Emended; A °ड्डारं. १४३३. [1]) A क्षताधाधास्तत्र with diplography. १४३८. [1]) Emended; A °शिश्रयत. १४३९. [1]) Thus A₁; corr. by later hand into सर्वेषु°. १४४४. [1]) One *akshara* wanting, the *lacuna* not indicated in A; C supplements सा. १४४९. [1]) Emended; A विपक्षो; C °दायादे विपक्षः

एवं निर्व्यूढकर्तव्यतया नैष्काम्यमभ्युपेतताम् । उपशान्तमनस्तापः स्थित्वा शेषमायुषः ॥१४५४॥
इत्यापृच्छ्य गमष्टिकाभर्गं तं ममतं व्यधात् । प्रीत्या स हेमघटिकाश्वेतच्छत्रादिभाजनम् ॥१४५५॥ 1455
भट्टिकाम्भेण राज्याशापिशाचपोषितया पुनः । गृहीतोऽभ्येत्य चौर्तार्तैस्तस्यावन्तर्विचिन्तयन् ॥१४५६॥
अत्यन्तानुचितं बाध्यवबन्ध्यैः संविभिरद्भिः । रक्षितं रक्षिणो न्यस्य हतव्याभूत्कलेवरम् ॥१४५७॥
विपक्षाश्रयणेऽप्यस्मिन्स्वामिनोऽन्ते किमीदृशी । दशा शरीरस्येत्यन्तः कृतज्ञत्वेन चिन्तयन् ॥१४५८॥
दिदृक्षाव्याजतः सज्जकाख्यो नगरग्रस्तभृत् । आयातो बाहुकं गोपृष्ठैर्जित्वाभिसाध्यधात् ॥१४५९॥तिलकम्॥
स चतुर्भेदताद्योदारभ्यासादितच्छलैः । मूर्तैरधिष्ठितस्तिष्ठन्प्रजासंहारकार्यभूत् ॥१४६०॥ 1460
देवताधिष्ठिताविष्टदेहिनाक्र्याहिति श्रुतिः । भाविताभसंवादजनितमत्ययोऽप्यभी ॥१४६१॥
नदीयामन्यथात्वेन छेत्ता भक्षयिता च यः । तन्मुण्डस्यास्य स पुमांल्लब्धः श्रमो मृतस्तथा ॥१४६२॥तिलकम्॥
भिक्षुः कापुरुषाचारहतौचित्यो व्यसर्जयत् । प्राणप्राप्त्यालये मुण्डमथ राजपुरीं रिपोः ॥१४६३॥
उद्बलात्मजया तत्र देव्या सौभाग्यलेखया । नेतुम्पितृव्यमुण्डस्य जिघांसन्त्या निजानुगैः ॥१४६४॥
राजपुर्यामाकुलत्वं नीतायामाससाद तत् । तद्भर्तुः सोमपालस्य दूरस्थस्यान्तिकं चिरात् ॥१४६५॥युग्मम्॥ 1465
आदीनत्वं मधुरिष्यपाश्वधर्मादिकर्मसु । तिरश्च इव शोच्यस्य नैषबुद्धेः स्वप्नामभोः ॥१४६६॥
सम्भैरुपायचयं तत्र कर्तव्यं परिचिन्तितम् । स्वोचितं व्यञ्जितौचित्यामौचित्यं निरत्ययैः ॥१४६७॥
नागपालस्तु सौभ्रात्रं लब्ध्वा भ्रातुः स्थितोऽन्तिके । सेहे मुण्डावशेषस्य नोपकर्तुर्विमानताम् ॥१४६८॥
ईश्वरीर्वर्तिनोऽप्यन्ते काश्मीरेभ्यः पराभवम् । विशङ्क्योर्व्युः सर्वथेदं सत्कार्यं वः शिरः प्रभोः ॥१४६९॥
क्रियते येन नियतेरन्यथात्वं सनाथताम् । चिनिवस्य हरेर्दृष्टाः कुर्वन्तो यत्र जम्बुकाः ॥१४७०॥ 1470
तन्नागपालपुरे कालागुरुचन्दनदारुभिः । काष्ठैर्निष्ठां शिरो निन्ये वीतिहोत्रेव शत्रुभिः ॥१४७१॥
यथा प्राभिभ्रंशा धरणिपतिभावस्य विविधा यथा ह्रासोल्लासा अपि समरसीमासु बहुशः ।
यथा तत्सौर्थव्यसनविनिपातानुभवनं तथा दृष्टस्तस्य प्रमयसमयोऽप्यद्भुततरः ॥१४७२॥
कस्यापरस्य तस्येव लेभिरे वह्निसत्क्रियाम् । एकभेतरगात्राणि मुण्डमन्यत्र मण्डले ॥१४७३॥
टिक्कादयोऽथ नगरं यान्तोऽवन्तिपुराध्वना । तत्र हन्तुं व्यलम्बन्त भासादीन्पूर्ववेष्टितान् ॥१४७४॥
गुडाग्न्युपलप्रायप्रहारच्छेदकारिभिः । न ते जेतुमशक्यन्त तैः प्रयत्नपरैरपि ॥१४७५॥ 1475
स्थितैर्महाश्ममाकारगुप्ते सुरगृहाङ्गने । तैर्हन्यमानास्ते स्थातुं गन्तुं वा नाभवन्क्षमाः ॥१४७६॥
एवं ग्रामविलम्बेषु तेषु लब्धान्तरः सुधीः । स्वीचकार प्रदानेन खडुवीडामरान्नृपः ॥१४७७॥
गृहीतमौक्तिना तेषां सुज्जिः प्रायोजि सत्वरम् । तेन भासाविमोक्षाय पञ्चचन्द्रादिभिः समम् ॥१४७८॥
प्रपावन्तिपुरं यावत्स तावत्तदभणान् । क्रव्यात्म्यजातीनालोक्य भग्नं टिक्कादयो ययुः ॥१४७९॥
देवागाराद्विनिर्याता भासाद्यास्ते च विद्विषाम् । अमानामनुगान्हत्वा सुज्जेरन्तिकमाययुः ॥१४८०॥ 1480

१४५६. [1]) Emended with C; A चौर्तार्त°. १४५९. [1]) Thus A; cf. बाहुकं viii. 1846. — [2]) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १४६२. [1]) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १४६५. [1]) A₁ writes here २ instead of युग्मम्. १४६६. [1]) Emended; A आर्दीनास्य. १४७०. [1]) Emended with C; A ये. १४७३. [1]) Emended with C; A एकमेतरा°.

लब्धप्रतापे नगरं प्रविष्टे कल्यनापतौ । आययाविन्दुराजोपि टिक्कं संत्यज्य सानुगः ||१४८१||
चक्रे चित्ररथश्रीवभासादीनपि भूपतिः । पादाग्रहारखेर्यादिकर्मस्थानाधिकारिणः ||१४८२||
यथापूर्वमधीकारानजहत्सुज्जिरप्यभूत् । प्रतीहारमुखप्रेक्षी का कथेतरमन्त्रिणाम् ||१४८३||
प्रतीहारोपि निःसीमडामरग्रामसंमतः । तत्रैवचक्रिकां कुर्वन्नगाद्राज्ञः प्रतीक्ष्यताम् ||१४८४||
1485 स नासीद्वञ्चहचूहे कोपि तत्प्रेरणेन यः । नाशिश्रियन्नृपं नो वा बभूवाभ्यर्णोन्मुखः ||१४८५||
निह्नुतेशित्वसद्दर्पस्फूर्तिर्धूर्तो महीपतिः । आहारमभ्यनासाद्य तन्मतं न न्यषेवत ||१४८६||
इत्थं नगरमाक्रान्तलब्धपादप्रसारिकः । सोवर्तिष्ट समासन्नफलं कन्दलयन्नयम् ||१४८७||
संघट्याखिलान्भिक्षुर्डामरान्विजयेश्वरे । अथाध्यष्ठांदधिष्ठानं जिघृक्षुः शिशिरात्यये ||१४८८||
अदृष्टपूर्वं स्वबमूचक्रैक्यं वीक्ष्य डामराः । भिक्षोर्हस्तगतं राज्यं मत्वाशङ्किषताथ ते ||१४८९||
1490 एकैकस्यैवं धीशौर्यमित्राभिन्नादि दृष्टवान् । नोत्तिष्ठेत्प्राप्तराज्यः किमास्कन्देषु गृहान्तरात् ||१४९०||
इति संमन्त्र्य ते राज्यं सोमपालाय दित्सवः । दूतान्निगूढं प्राहिण्वन्सोपि दूतं व्यसर्जयत् ||१४९१||
आकारावारवैकल्यैः पशुतुल्यस्य तस्य तैः । राज्यभोगा अभङ्गा नो भविष्यन्तीत्यचिन्त्यत ||१४९२||
भोगलोभोज्झितैरित्थवस्तुसंघचिकीर्षितम् । देशोत्र पापात्पापीयो दैवाच्च समपादि तत् ||१४९३||
दास्येप्ययोग्यो यो राज्ये स इत्यास्तां प्रपाल्यतः । शक्येत पातुं देशोयं किमीपदपि तादृशा ||१४९४||
शालीन्पलालपुरुषोवति यः कृशानुदग्धाननघटकपेटकभीतिदानैः ।
1495 पातुं स काननतरून्विहितो विदध्यात्किं तत्र भञ्जनकृतां वनकुञ्जराणाम् ||१४९५||
भिक्षोर्मैदिक्षतां दिष्टवृद्धिव्याजात्ततोऽभजन् । तदूतो डामरान्गूढं श्रीविद्यानोद्यताभ्यधात् ||१४९६||
वैशाखेथ कृतारम्भस्तदा संभावितत्वरः । निर्गत्य नगरात्सुज्जिर्गम्भीरातीरमाययौ ||१४९७||
तस्याभियोगः प्राग्योभूद्योद्धुं वत्सरमप्यभिमः । एकाकी तावतो वीराननुरीकृत्य स निर्ययौ ||१४९८||
अन्तःपाते साहसानां नाद्भुतं तद्विधेर्वशात् । जीयते लक्षमेकेन लक्षेणैकोथ वा युधि ||१४९९||
1500 पारं तरीतुं निःसेतोः सरितोपारयन्नसौ । पारे परस्मिन्नहितानपश्यच्छरवर्षिणः ||१५००||
द्वित्रा निशाः स ते चासंस्तस्याः सिन्धोस्तटद्वये । रुद्धाः संनाहिनोन्योन्यरन्ध्रान्वेषणदीक्षिताः ||१५०१||
अथावन्तिपुराञ्जौभिरानीताभिरबन्धयत् । सेतुं सात्रोत्तरत्सुज्जिरारुह्य तरणीं स्वयम् ||१५०२||
तत्क्षणमेव तं दृष्ट्वा योधैः कतिपयैः समम् । द्विपद्मूर्मिकल्लोला द्रुमालीवाभवच्चला ||१५०३||
दृष्टं मुहूर्तादेनावदारूढः स च यत्तटम् । बद्धश्च सेतुस्तीर्णाश्च योधा भ्रमाश्च विद्विषः ||१५०४||
1505 न खड्गी न हयारोहो नापि शूली न चापभृत् । व्यावृत्य प्रेक्षितुं[1] कश्चिदशकद्विद्रुतात्तलात् ||१५०५||
निबद्धबन्धशैथिल्यात्स्खलत्पल्ययने हये । कोष्ठेश्वरस्याश्वपारा व्यलम्बन्तान्तरे क्षणम् ||१५०६||
निर्यन्त्र्य[1] तेपि पर्याणं सुज्जौ पश्चात्प्रधाविते । वात्योद्धूतं रजश्चक्रमिव क्षिप्रं तिरोदधुः ||१५०७||
हतलुण्ठितनिःशस्त्रध्वजिनीका विरोधिनः । ध्यानोड्डारादिषु ग्रामेष्वमिलन्खण्डशो गताः ||१५०८||

१४८५. [1]) Emended with C; A नाशिश्रयन्नृपं. १४८८. [1]) Emended; A निधून्वा°.—[1]) Emended; A अथाधिष्ठ°; C अथाविष्ठ°. १४९०. [1]) Conjectural reading; A एकैकस्योपधीधौर्य°. १४९३. [1]) Emended; पापीये. १५०१. [1]) Emended with C; A °वीक्षण°. १५०५. [1]) Emended with C; A प्रेक्षितुः. १५०७. [1]) Emended; A निर्यन्त्य; C निर्यत्य.

विजयेशाध्वगं तीर्त्वा वितस्तासेतुमग्रगः¹ । भासोऽपि दस्यून्विदधे पलायनपरायणान् ॥१५०९॥

उषित्वा विजयक्षेत्रे महान्येषुरुपागते । कम्पनेशे¹ ययुस्त्यक्त्वा ध्यानोड्डारं विरोधिनः ॥१५१०॥ 1510

तत्र स्थित्वा दिनैः कैश्चित्स देवसरसोन्मुखः । शिबिरे भेदनिर्यातैरेत्य ठक्कस्य गोत्रिभिः ॥१५११॥

जयराजयशोराजौ तन्मुख्यौ भोजकात्मजौ । प्रविश्य देवसरसं व्यधाद्धिक्कोपवेशने ॥१५१२॥

ययुर्विमृष्टसंघातास्तस्मिन्पश्चात्प्रधाविते । भिक्षाचरः शूरपुरं स्वोर्वीं कोष्ठेश्वरादयः ॥१५१३॥

गर्हां महाभये सोमपालदूतः पलायितः । दास्याः सुतेन गदितः कुत्रास्मीति प्रभोर्व्यधात् ॥१५१४॥

स हि तादृङ्महारम्भक्षोभसाध्योद्यतीक्ष्णताम् । तस्य सिंहीस्तनाक्रान्तगोमायुवदमन्यत ॥१५१५॥ 1515

प्रमादात्स्वामिनो राज्यं चिरं नष्टं मितैर्दिनैः । भुजिज्जः प्रसाद्य प्रददावेवं स स्वामिसूनवे ॥१५१६॥

शमालादीनपि व्यूढान्दानोपायेन डामरान् । पौरांश्च भिक्षाश्रयिणो राजाभ्येतु प्रचक्रमे ॥१५१७॥

राज्ञः परीक्ष्य सामर्थ्यमथ कुर्मो यथोचितम् । इति सर्वाभिसारेण तं संमन्त्र्य रणं दधुः ॥१५१८॥

रजोजवनिकालक्ष्य¹भटीघनटताण्डवः । दामोदरेऽभूत्संग्रामः स वीरग्रामघस्मरः ॥१५१९॥

कोष्ठेश्वरवशं यातं रक्षता पितरं क्षतम् । लब्धाः सहजपालेन श्लाघाः प्रकृतिभिः समम् ॥१५२०॥ 1520

भ्रमस्तत्राविशेषोऽभूद्राज्ञो भिक्षाचरस्य च । भिक्षुस्त्वहन्यसंवेद्यं विवेदात्मपराजयम् ॥१५२१॥

ततः प्रभृति यः प्रातः स न सायमदृश्यत । योऽद्य वा न परेद्युः स सैनिको भैक्षवे बले ॥१५२२॥

एवं त्यक्त्वा परान्पौरडामरेषु नृपान्तिकम् । प्रयात्सु लाभसत्कारानुचितान्प्राप्नुवत्सु च ॥१५२३॥

काव्यदेवपूर्विकोऽतस्थौ मनुजेश्वरकोष्ठयोः । प्रयातुं पार्थिवाभ्यर्णं लाभलौल्याभिलाषिणोः ॥१५२४॥

ज्ञात्वाथ तत्काकरुहाहृतलब्धपरिच्छदः । देशान्तरोन्मुखो भिक्षुराषाढे मास्यथाचलत् ॥१५२५॥ 1525

अनुयाद्भिः स दाक्षिण्यशेषाद्विहितसान्त्वनैः । तदावैर्डामरैः क्रुध्यन्न निरोद्धुमपार्यत ॥१५२६॥

अकरोत्स्वैरिणीसूनुतया शीलबहिष्कृतः । अतिरूपेषु दारेषु तस्य कोष्ठेश्वरः स्पृहाम् ॥१५२७॥

सटां हरेः फणारत्नमहेर्ज्वालां हविर्भुजः । बालां च तस्य संस्प्रष्टुं¹ कोऽप्रशान्तस्य शक्नुयात् ॥१५२८॥

समं सोस्सलिना बद्धसंधिराभयकाङ्क्षिणः । सोमपालः स्वविषये नादात्तस्य प्रतिश्रयम् ॥१५२९॥

उद्वेजितः प्राणहरैः प्रयत्नैस्तस्य सर्वतः । तद्देशाद्¹दुर्गममहीसीमान्तं सुल्हरीं ययौ ॥१५३०॥ 1530

त्रिगर्तेषु दया शीलं चम्पायां मद्रमण्डले । त्यागो दार्वाभिसारेषु मैत्री नामर्थ्यधर्मिणाम् ॥१५३१॥

पीडयेत्त्यक्तभीर्भूभुग्दूरस्थे त्वयि डामरान् । त्वामेवाभ्यर्थ्य राजानं ततः कुर्युः क्रमेण ते ॥१५३२॥

क्ष्मां तद्गजामोर्थयितुं सांप्रतं नरवर्मणः । मन्त्रिभिर्युक्तमित्युक्तमपि मन्त्रं न चाग्रहीत् ॥१५३३॥

प्रसाल्पपरिवारोऽस्मद्गृह इत्यथ गृह्णतः । श्वशुरप्रार्थनां तस्य भृत्याः पार्श्वादथाचलन् ॥१५३४॥

प्रावर्तताथ नगरे विवाहैर्विभवोज्ज्वलैः । सुलभं दुर्लभे काले वरयात्रेव डामरैः ॥१५३५॥ 1535

वीक्ष्याश्वखञ्जतुरगैरेकैकं पार्थिवाधिकम् । सुस्सलक्ष्मापतेर्धैर्ये मेनुर्वै तुष्टुवुर्जनाः ॥१५३६॥

औदार्याकारतारुण्यवेषसौन्दर्यमन्दिरम् । कोष्ठेश्वरोऽधिकं स्त्रीणां प्रययौ प्रेक्षणीयताम् ॥१५३७॥

१५०९. ¹) Thus corr. by A₁ from °प्रगः. १५१०. ¹) Emended; A कम्पनेशं. १५१९. ¹) Emended with C; A °जवनिक्षां लक्ष्य°. १५२८. ¹) Emended with C; A संस्पृष्टुं; cf. viii. 1198. १५३०. ¹) Emended with C; A तदेषा°.

प्रशान्तविप्लवे देशे यथासुखमवाप्यताम् । चिराद्भूरिलवन्यौघनृपपोषो दिवानिशम् ॥१५३८॥
क्षीराद्या लक्ष्मकेणापि सर्वे मडवराज्यतः । आनीताः पार्थिवाभ्यर्णं सैन्यार्णवभयंकराः ॥१५३९॥
1540 अपि भूपालवाल्लभ्यादभूद्राजोपजीविनाम् । प्रतीहारगृहद्वारप्रवेशो बहुमानकृत् ॥१५४०॥
लवन्यलुण्ठितग्रामतया दुर्भिक्षदुःखदः । व्ययोत्तरङ्गः कालोऽभूत्स राज्ञो धनदभिदः ॥१५४१॥
डामरेभ्यो नृपः पारास्संगृह्णन्कृतवेतनः । निनायाभ्यन्तरं वृद्धिं कार्यं चापचयं जनम् ॥१५४२॥
तिष्यवैश्यार्घदेवाद्या ज्ञातयो जनकद्रुहाम् । राजद्रोहोचितां राज्ञा विपत्तिमनुभाविताः ॥१५४३॥
मासैश्चतुर्भिः स पितृप्रमयाहादनन्तरम् । अनन्यशासनं राष्ट्रं स्वमेव समपादयत् ॥१५४४॥
1545 निर्धाम नगरं पौराः सर्वसामर्थ्यवर्जिताः । अनन्ते राष्ट्रमाकीर्णं डामरैः पार्थिवोपमैः ॥१५४५॥
बद्धमूलो नातिदूरे सर्वभारसहो रिपुः । सबाह्याभ्यन्तरा मन्त्रिसामन्ता वैरिसंश्रिताः ॥१५४६॥
मन्त्रोपदेशो वृद्धस्य नैकस्यापि नृपास्पदे । अधर्मबहलाः सर्वे भृत्या द्रोहैकवृत्तयः ॥१५४७॥
राज्यारम्भे बभूवेयं या सामग्र्यस्य भूपतेः । सा स्मर्तव्यान्तराज्ञातुं प्रत्युदन्तं विवेक्तृभिः ॥१५४८॥
प्रागप्रसक्तात्तदिदं गुणग्रामोपवर्णनम् । वक्ष्यमाणं सुबहुशोऽप्यत्र लेशात्प्रदर्श्यते ॥१५४९॥
1550 पूर्वापरानुसंधानबन्ध्यैर्दृष्टान्तवत्कथाः । नाकुत्रातिगभीराणां शक्या रसयितुं गुणाः ॥१५५०॥
प्रत्यक्षस्य गुणांस्तस्य विचिन्वन्तो यथास्थितान् । अनीर्ष्यस्य भविष्यामो विवेकस्यानृणा वयम् ॥१५५१॥
स्थितस्य तत्त्वविज्ञाने नान्यस्य हि पटुर्जनः । अमानुषानुभावस्य राज्ञः किं पुनरीदृशः ॥१५५२॥
हितानां दाराणां सदृशसुखदुःखस्य सुहृदः कवेः सोल्लेखस्य प्रियसकललोकस्य नृपतेः ।
स्थितानां कोऽप्यत्र व्यवहितविवेकः स्वसुकृतैरसामान्यं ज्ञातुं सुभगमनुभावं न कुशलः ॥१५५३॥
भवेत्प्रागप्रसरणा परिणामेऽथ वा मतिः । कथं सर्वस्याद्भुतायां निष्ठायां गुणदोषयोः ॥१५५४॥
1555 सन्त्येवास्यापि विषमाः स्वभावा दोषतां जनः । येषां विपाकभव्यत्वमजानन्नानयत्ययम् ॥१५५५॥
विकासः केषांचिन्नयनविषमैर्विद्युदुदयैः परेषामुद्भूतिः श्रवणकटुभिर्दीर्घरसितैः ।
न चेष्टा काप्यन्योपकृतिपरिहीना जलमुचो जडो वर्षादन्यं गणयति गुणं नास्य तु जनः ॥१५५६॥
गुणांल्लोकोत्तराञ्शृण्वन्नस्यानुभवगोचरान् । भविता पूर्वभूपालकृत्ये सप्रत्ययो जनः ॥१५५७॥
अनुज्झन्नपि स्थानाद्भ्रूभङ्गेन चकार सः । विलोलांल्लोमकम्पेन दिङ्नाग इव भूधरान् ॥१५५८॥
विग्रहग्राहिणीवृन्दा गूढे यन्नयसंभवम् । वहन्ति तापं भूपाला और्वाग्निमिव सिन्धवः ॥१५५९॥
1560 भूमिभृद्भास्वतस्तस्य तेजसाप्यायितो गतः । पूर्वराजयशश्चन्द्रो भुवनेष्वप्रकाशताम् ॥१५६०॥
यो यस्तं पश्यति स्वात्मसंमुखं स स सर्वतः । जानात्ययत्नोल्लिखितं देवबिम्बमिवेश्वरम् ॥१५६१॥
स्थिरप्रसादो दत्ते यत्तदादत्ते न स क्वचित् । भयं पुनः प्रणमतां दत्तं हरति विद्विषाम् ॥१५६२॥
कृष्टासेः प्रतिबिम्बं स्वं हित्वा नान्योऽस्य संमुखः । नापरः प्रतिशब्दाच्च गर्जतः प्रतिगर्जति ॥१५६३॥
तस्य नातिशितं कोपे प्रसादे निशितं पुनः । धत्ते तीक्ष्णैकधारस्य तरवारेस्तुलां वचः ॥१५६४॥

१५३८. ¹) Doubtful emendation; A °पोषा; G °विप्लवे देशे and °पोषाशिषा°. १५४२. ¹) Thus A; C पौरास्सं°. १५४३. ¹) Cf. वृत्तो हिक्कस्यापदेशतिष्यवैश्या° (A) viii. 1305. १५४५. ¹) Thus A_1; R C निर्यासन°, as apparently corr. by later hand in A. १५४७. ¹) Conjectural emendation; A मन्त्रोपदेशावृद्धस्य. १५५०. ¹) दृष्टान्त supplied by A_2 in space left by A_1. १५५८. ¹) Emended with C; A °कुम्भङ्गेन.

तस्याकुजन्मनो नित्याम्लानलक्ष्मीविकासिनः । प्रभवन्त्याश्रिताः कल्पशाखिनः पल्लवा इव ॥१५६५॥ 1565

राज्ञि गाम्भीर्यदुर्लक्ष्यमाहात्म्यप्रभविष्णुताम् । विवेद मन्त्रिणां लोकः सिषेवे तांश्च सर्वतः ॥१५६६॥

प्रकटस्तु प्रतीहारो न विषेहेऽन्यमन्त्रिणाम् । पार्श्वद्रुमाणामेकाकीवधिस्तम्भ इवोन्नतिम् ॥१५६७॥

तस्योत्पाटयतः सर्वांस्तृणानीवावहेलया । स्फूर्जञ्जनकसिंहोऽभूदशक्योन्मूलनः परम् ॥१५६८॥

आ बाल्यात्संस्तुतो राज्ञः स कृत्स्नव्यवहारवित् । अधृष्यस्तरुणीभूततनयो व्यास सर्वतः ॥१५६९॥

अदैर्घ्यं चीनसंबन्धादिच्छतस्तत्सुतो महान् । कुङ्काभिधस्तस्य ततः कृतावज्ञोऽतनोत्त्रपाम् ॥१५७०॥ 1570

रन्ध्रान्वेषी स तद्दोषादुपजापैः क्षणे क्षणे । सतनौ जनके यथारूपं द्वेषमजिग्रहत् ॥१५७१॥

राज्ञस्तुल्यवयःस्थौ हि जननीगाढसंस्तवात् । राज्यकाले हि सोल्लेखावास्तां तदवकाशदौ ॥१५७२॥

तुरंगयोग्योपस्कारस्नानाहारादि राजवत् । अकालज्ञावकुरुतां राजधान्यन्तरेव तौ ॥१५७३॥

सह स्वपूर्वैः समशीर्षिका प्रभोर्न युज्यते मानसमुन्नतेः क्वचित् ।
भित्तोऽबलेर्दर्दुरवृन्दलङ्घनं सरोजषण्डस्य महाविडम्बना ॥१५७४॥

तद्विलासप्रसंरूढपैशुनालेख्यकल्पनाः । तद्गर्भ्याखिले चक्रुस्तद्द्विषः कलुषं नृपम् ॥१५७५॥ 1575

अथ राजा विजयिनं सत्कर्तुं कम्पनापतिम् । कृततः श्रावणे मासि जगाम विजयेश्वरम् ॥१५७६॥

अत्रान्तरे पिञ्छदेवादागच्छन्गिरिगह्वरे । प्राप शूरपुरद्रङ्गाधीश्वरादुत्पलो वधम् ॥१५७७॥

पुष्याणनाडादुत्पिञ्छङ्कनये पुनरागतः । द्रङ्गाधिपेन गुटिकान्वेषिणा स व्यवाप्यत ॥१५७८॥

क्षितौ निपतितः पार्श्वप्राप्तमेकं द्विषद्भटम् । मुमूर्षुर्विशिखाविद्धजानुमर्मापि सोऽवधीत् ॥१५७९॥

प्रत्यावृत्तस्य सत्कृत्य कम्पनेशं महीपतेः । द्वार्यवन्तिपुरस्थस्य द्रङ्गेशोऽरिशिरो व्यधात् ॥१५८०॥ 1580

स दृढग्राहिकामुष्टिरस्तुहन्मुण्डमुद्गरः । चक्रे तस्य दृढामर्षशोकशङ्कुविपाटनम् ॥१५८१॥

आयायामेव यात्रायां जातारातिक्षयो जनैः । स निःशेषयिताशेषकण्टकानामगण्यत ॥१५८२॥

तस्मिन्प्रविष्टे नगरं विद्रुताः केऽपि सागसः । प्रापुर्जनकसिंहाद्याः केऽपि कारागृहस्थितिम् ॥१५८३॥

कैश्चित्पलायितैः शङ्कां प्रापिताः पृथिवीपतेः । ततः कोष्ठेश्वरमुखाः प्रातिलोम्यं प्रपेदिरे ॥१५८४॥

ग्रामात्तां निर्गतः श्रीमान्कार्तिकेय कृती नृपः । तत्र तत्रासुरग्रामं संग्रामोऽग्रमबाधत ॥१५८५॥ 1585

यत्र सुस्सलभूपाद्याः प्रापुर्भग्नप्रतापताम् । तं हाडिग्राममदहत्सुज्जिरूर्जितविक्रमः ॥१५८६॥

महीभुजा पीड्यमानैराहूतः कोष्ठकादिभिः । अथ भिक्षाचरो राज्यगृध्नुर्भूयोऽप्युपाययौ ॥१५८७॥

एकेनाह्ना योजनानि प्रोल्लङ्घ्य दश पञ्च च । शिल्लिकाकोट्टनामानं गिरिग्राममवाप सः ॥१५८८॥

क्षुत्पिपासाक्रमारातिभीतिमार्गश्रमोद्भवम् । क्लेशं नाजीगणन्मानी धावितः स जिगीषया ॥१५८९॥

कार्यमायाति वैमुख्यं जिगीषोर्विधुरे विधौ । प्रस्थितस्य पुरोवाते रथस्येव ध्वजांशुकम् ॥१५९०॥ 1590

आरम्भमात्रमपि कस्यचिदेव सिद्ध्यै कश्चित्प्रयत्नपरमोऽप्यफलप्रयासः ।
मन्थाद्रिणामृतमवाप्युदधेर्मुहूर्तात्सर्किं चिराद्द्विरधता न हिमाद्रिजेन ॥१५९१॥

१५७१. ¹) Emended; A नृपौ. १५८०. ¹) Emended with C; A °पुरस्थपस्य. १५८१. ¹) Emended; A विपाशनम्.
१५८४. ¹) Emended with C; A कैश्चित्त°.

भ्रष्टा सरित्स्ववसतेर्जलधिप्रवेशे वेलोर्मिवेल्लनवशेन विवर्तमाना ।
मिथ्यैव वाञ्छति श्रियं पुनरागतेति नोत्थानमस्ति तु विधिव्यपरोपितानाम् ॥१५९२॥
तस्य तावन्महायत्नकठोरस्योदयक्षणे । सिद्धेर्विबन्धो विधिना विधुरेण व्यधीयत ॥१५९३॥
आयातं तमबुद्ध्वा तु तस्मिन्नेव क्षणेऽभवत् । पृथ्वीहरानुजः प्राप्तभङ्गः कृताञ्जलिर्नृपम् ॥१५९४॥
1595 कोष्ठेश्वरः स चावेष्ट्य संप्राप्तं तमनिष्टताम् । कृत्याक्षमौ ततः सर्पाविव मन्त्रनियन्त्रितौ ॥१५९५॥
ताभ्यां स्थानेत्र सोन्यस्मिंस्त्याजितोऽथपरिभ्रमम् । कार्कोटद्रङ्गमार्गेण निर्गतः सुल्हरीं ययौ ॥१५९६॥
आसीच्च तत्र प्रोच्चण्डदर्पकण्डूलदोर्द्रुमः । ऊष्मायमाणः कश्मीराक्रान्तिसंततचिन्तया ॥१५९७॥
उदीपसलिलस्येव तस्य रन्ध्रगवेषिणः । पुरं प्रविष्टो राजापि प्रतीकारमचिन्तयत् ॥१५९८॥
अद्वितीयस्त्वमात्येषु प्रतीहारो महौजसाम् । सुज्जेरसहमानोऽभूच्छलान्वेषणतत्परः ॥१५९९॥
1600 आययावथ विस्रम्भावष्टम्भं बलतः प्रभोः । धन्यापजः पूतमूर्तिर्जाह्नवीजलमज्जनात् ॥१६००॥
तदाद्याः संस्तुता राजधीरसंभाविताततः । अनाप्नुवन्तोऽधीकारान्पर्यतप्यन्त चिन्तया ॥१६०१॥
कुर्वाणे कार्यतस्तस्मिन्भरं पित्र्येषु मन्त्रिषु । कालप्रतीक्षाक्षमतामूहुस्ते गहनाशयाः ॥१६०२॥
प्रतीहारस्तु दुर्लक्ष्यमुज्झितनिर्लोठनोद्यतः । अप्रियानपि तान्प्रीत्या जयाहोमोपयोगिनः ॥१६०३॥
व्यतीतेष्वथ मासेषु केषुचिद्दैवयोगतः । अकस्मादभवद्भूभृत्स्फीतलूतामयातुरः ॥१६०४॥
1605 विस्फोटशोफातीसारवह्निमान्द्याद्युपद्रवैः । संदिग्धाभ्युदये तस्मिन्देशः पर्याकुलोऽभवत् ॥१६०५॥
इत्थं स्थितः कुलस्यैकभर्तुः स्वामी बली रिपुः । तत्पक्षा डामरा राष्ट्रं लुप्तमेव व्यचिन्तयन् ॥१६०६॥
आयत्यां च तदात्वे च हितकृत्यं विचारयन् । राज्ञः श्रीगुणलेखाया जातमेकसुतं शिशुम् ॥१६०७॥
पञ्चाब्ददेश्यं पर्याणिड सुज्जिर्भूमिपतिं तदा । चिकीर्षुर्मन्त्रयामास मातुलेनास्य गार्गिणा ॥१६०८॥
इत्थं भूतस्य बुभुक्षुः ससूनुः सुज्जिरस्य ते । पञ्चचन्द्रादिभिः सार्धं युक्त्या मन्त्रयतेऽनिशम् ॥१६०९॥
1610 लब्धरन्ध्रः प्रतीहारो धन्याद्याश्च तदीरिताः । इत्यवोचंस्ततो भूपं स तथेत्यमहीच्च तत् ॥१६१०॥
पूर्वप्रजासृजं इवाद्भुतवस्तुतत्त्वव्यावर्णनेन कुतुकं जनयन्ति तज्ज्ञाः ।
बाला इवाल्पमतिहार्यधियश्च सन्ति प्रायो नृपा नियमशून्यमनोनुभावाः ॥१६११॥
शौचस्थाने कृतवसतिभिः स्त्रीव्यवायालये वा निःशङ्कोऽयं छलनकुशलैर्मामसं संप्रविश्य ।
नीतो भूतैरिव विवशतां निर्भरं नर्मचेटैर्भर्तं भूपालः कथमिव ततः स्यादवष्टम्भचेष्टात् ॥१६१२॥
निर्हेतु प्रहसन्विटः प्रविशति क्षोणीपतेरन्तिकं प्रीत्युत्फुल्लदृगेष किं किमिति तं पृच्छत्यनच्छाशयम् ।
ब्रूते किंचिदसौ कथानथ कथं सर्वंकषं मानिनां मानप्राणगुणेषु यत्सरभसं दम्भोलिपातायते ॥१६१३॥
सविभ्रमगतागतः किमपि भाषमाणः श्रुतौ प्रभोर्वलितलोचनं जगदवज्ञयालोकयन् ।
निजस्य मुखविक्रियाप्रणयताडनाद्यैर्भृशं सनर्महसिताहितं नृपतिवल्लभो दुःसहः ॥१६१४॥
1615 अपि जातु स दृश्येत निःसंक्षोभमतिर्नृपः । यो यन्त्रपुत्रक इव व्यक्तं धूर्तैर्न नर्त्यते ॥१६१५॥

१५९४. [1]) Here one *akshara* is wanting in A; तु supplemented with C. १६०२. [1]) Emended; A °क्षमतां मुहुस्ते. १६०६. [1]) Thus corr. by A, from कुलेस्यै°. १६०८. [1]) Emended; A गार्गिणा. १६११. [1]) Emended; A °प्रजा.— [2]) Emended with C; A °तत्त्वं व्या°.

यतो भृत्यान्तराश्रामाज्जातः सर्वस्वसंक्षयः । तत्समारम्भकृती राज्ञां हा धिगद्यापि शाम्यति ॥१६१६॥
सुज्जिरारिप्यमन्वेष्टुमागच्छन्पूर्ववत्प्रभोः । भिन्नसारेक्षिणः पश्यन्नविश्वासमतिष्ठत ॥१६१७॥
दाक्षिण्यं वामतां यातमाशये प्रतिबिम्बितम् । दर्पणस्येव राज्ञः स विभाव्याभूत्पराङ्मुखः ॥१६१८॥
तस्मिन्राजगृहे खेदान्मन्दीकृतगतागते । नृपतेस्तद्गतां प्रीतिं निःशेषां जहिरे खलाः[1] ॥१६१९॥
भृत्यः सुज्जेश्चिरतरयोग्यास्थानाद्विजभूः शठः । प्रातिलोम्यावहैर्भर्तुर्मन्त्रैरासीच्छ्रियोन्तकृत् ॥१६२०॥ 1620
नीरोगे राज्ञि दृष्टः स द्विष्टबुद्धौ नृपास्पदे । वस्त्रपर्णी विनिर्याय प्रार्थनार्थी गृहान्ययौ ॥१६२१॥
न तं प्रासादयद्राजा विशालबलवाहनः । आक्रम्योसौ[1] कथं नः[2] स्यादित्युपायं त्वचिन्तयत् ॥१६२२॥
त्यज्येत हतकार्योसौ निराशैरनुजीविभिः । मत्वेति तदधीकारानन्येभ्यस्तूर्णमार्पयत् ॥१६२३॥
राजस्थानात्स्वजं धन्यमुदयं[1] कम्पनादपि । अजिमद्द्वारपतिः खेरीकार्ये च रिल्हणम् ॥१६२४॥
हृताधिकारे[1] प्रव्यक्तवैकृते नृपतौ ततः । अल्पावशेषानुचरः सुज्जिरासीद्विशङ्कितः ॥१६२५॥ 1625
विमानितः पुराद्गङ्गायात्रामुद्दिश्य मानवान् । सोथ सुस्सलभूभर्तुरस्थीन्यादाय निर्ययौ ॥१६२६॥
श्रीसुकयात्प्रार्थनाकाङ्क्षी राजधान्यन्तिके न सः । निर्गच्छन्राजपुरुषैर्न राज्ञा वान्वरुध्यत ॥१६२७॥
तन्निर्वासनगर्वस्य स्थापनायानुयायिके । प्रतीहारस्तस्य गुप्त्यै कोशादेः स्वात्मजं व्यधात् ॥१६२८॥
निग्रहानुग्रहावस्मदायत्तावित्ति रक्षिणम् । पुत्रं प्रापल्लक्ष्मको मे[1] इति ध्यायन्स विव्यथे ॥१६२९॥
निवृत्तो लक्ष्मको द्वारात्पर्णोत्सं शनकैर्गतः । अथारोपयदद्रोहो भागिकं लोहराचलात् ॥१६३०॥ 1630
प्रतीहारविसृष्टाय भात्रेयाय महीभुजः । प्रेमाभिधाय तत्कोट्टाधीकारं च समार्पयत्[1] ॥१६३१॥
उत्खाय लोहरात्याताच्छङ्काशङ्कु महीपतेः । स ग्रीष्मविषमं कालं राजपुर्यामलङ्घयत् ॥१६३२॥
अमात्यकन्दुकव्रातपातनोत्पातनक्षमः[1] । आयत्तडामरः प्राप प्रथां कामपि लक्ष्मकः ॥१६३३॥
द्वारेथाकारयत्सुज्जिप्रतिमल्लविधिस्तया । कृष्यमाणो राजवंशपौरवं राजमङ्गलम् ॥१६३४॥
अनन्यदेशजः सुज्जेः[1] शूरो मत्कोश[2]पोषितः । कीर्तिमेव हरेद्ध्यां[3]वितीर्ष्याकलुषो हि सः ॥१६३५॥ 1635
खड्गग्राहिसहायः स क्षुण्णः पर्यटितुं पथि । निःसुखश्चोपहास्यश्च तेन कार्यार्पणात्कृतः ॥१६३६॥
कर्तुं पदव्यां योग्यानामयोग्यान्प्रभवेन्न कः । तेषां गुणैस्तान्संयोक्तुं न शक्यं कारणैरपि ॥१६३७॥
पदे श्रीखण्डस्यानुचितमुचिते वर्त्मणि निजे वृषाङ्कः प्रक्षेप्तुं प्रभवति चिताभस्म रभसात् ।
न तस्यैवेच्छायत्तत्रिजगदुदयापायघटनोप्यसौ तद्गन्धेन स्फुटमिह पटुः[1] संघटयितुम् ॥१६३८॥
तस्मिन्सुज्जिप्रतिस्पर्धामप्रौढे वोढुमक्षमे । दूतानसृजदानेतुं सज्जपालं दिगन्तरात् ॥१६३९॥
निर्वैरे मण्डले द्वेष्योप्यथापत्कार्यगौरवात् । कोष्ठेश्वरो नरपतेर्नितरामन्तरङ्गताम् ॥१६४०॥ 1640
प्रीतिदायैस्तोष्यमाणस्तैस्तैस्तुष्टेन भूभुजा । विश्रब्धो नगरे तस्थौ सोपि लूतामयातुरः ॥१६४१॥

१६१९. [1]) Emended; A जहिरेखिलाः. १६२२. [1]) Emended; A आक्रम्यासौ.—[2]) Thus corr. in A from न. १६२४. [1]) Emended; A धान्य°. १६२५. [1]) Emended; A हिता°. १६२९. [1]) Conjectural reading; A °कोष; R C °कोय. १६३१. [1]) Emended; A समर्पयत्. १६३३. [1]) Thus A_1; A_2 °पातनोत्पातनक्षम:. १६३५. [1]) Thus A_1; A_2 सुज्जि:.—[2]) Thus corr. by A_2 from A_1 मत्कोश°.—[3]) Thus corr. by A_2 from A_1 त्यर्थामेव वदे ˉ ˉ विती°. १६३८. [1]) पटुः supplied by A_2 in space left by A_1.

एवं डमरकदम्बैक्यं राज्ञि कुर्वति कार्यतः । बालकैः सोमपालाद्यैः सुज्जिर्निन्येथ वैकृतम् ॥१६४२॥
प्रतिज्ञाय लतामात्रसाध्यं कश्मीरनिर्जयम् । सोमपालाय तद्राज्यं सोऽङ्गीचक्रे च मानितः ॥१६४३॥
प्रतिशुश्राव तस्मै च भागिनेयीं स कन्यकाम् । धीमानथान्तरे सामदाने प्रयुयुजे नृपः ॥१६४४॥
1645 द्वौ तावल्पाशयौ राजकन्ययोः स्वीक्रियां तदा । रभसाद्यावकुर्वाणावदत्तामन्तरं द्विषाम् ॥१६४५॥
उपायैर्जयसिंहस्य शकुनैश्च निरीक्षितैः । प्रेरितः सोमपालोऽथ सुज्जेर्मन्दादरोऽभवत् ॥१६४६॥
स्वयमेत्य प्रतीहारस्तत्र राजपुरीपतिम् । सीमान्तर्भुवमानिन्ये कन्यकोद्वाहसिद्धये ॥१६४७॥
जातां कल्हनिकाख्यायां महादेव्यां महीपतेः । उपयेमे नृपसुतां सोमोऽम्बापुत्रिकाभिधाम् ॥१६४८॥
याते तस्मिन्कृतोद्वाहे नागलेखाभिधां सुधीः । तत्स्वस्रेयीं[1] प्रतीहारो भूभुजे प्रत्यपादयत् ॥१६४९॥
1650 इत्थं राष्ट्रद्वये बद्धसंधौ निरवकाशताम् । प्राप्तः प्रतस्थे हेमन्ते सुज्जिस्त्रिपथगोन्मुखः ॥१६५०॥
जालंधरे संघटितो ज्येष्ठपालो निनाय तम् । गाढावमाननिर्नष्टसौष्ठवं भिक्षुपक्षताम् ॥१६५१॥
त्वयि भिक्षाचरे चैकसैन्यनायकतां गते । नोपेन्द्रो वा महेन्द्रो वा समर्थौ प्रत्यवस्थितौ ॥१६५२॥
राज्यप्रदस्य ते यश्च चक्रे राजा विमाननाम् । तस्युवो यश्च विषये प्रतिकुर्मस्तयोर्द्वयोः ॥१६५३॥
इति संप्रेरितस्तेन देङ्गपालान्तिकस्थितेः । यियासुः सोऽन्तिकं भिक्षोर्भागिकेन न्यषिध्यत ॥१६५४॥
1655 अनिक्षिप्तवतोऽस्थीनि स्वामिनो जाह्नवीजले[1] । न युक्तमेतत्ते कृत्यमित्यावेगादशासि[2] च ॥१६५५॥
ज्ञात्वा पुनर्यामेष्यामि पार्श्वं व इति निश्चयम् । स पीतकोशः कृत्वास्य ययौ प्रस्तुतसिद्धये ॥१६५६॥
प्रतीहारकरन्यस्तसर्वभारस्तु भूपतिः । मन्दाक्रान्तितया राज्यमसुस्थितममन्यत ॥१६५७॥
यो यो हि व्यग्रहीत्तं तं संधाय सविधस्थितः । तमन्वहं प्रतीहारः सानुग्रहमिवैक्षत ॥१६५८॥
प्रगल्भमाने चास्त्येवमुदयः[1] कम्पनापतिः । अवधीच्छद्मना हर्म्ये प्रकटं कालियात्मजम् ॥१६५९॥
1660 अविश्वासोल्बणान्सर्वेलात्रन्यानथ लक्ष्मकः । निर्मर्यादान्कम्पनेशामीषत्सान्त्वमजिग्रहत् ॥१६६०॥
ज्ञात्वाभ्येष्यति गङ्गायां यावत्सुज्जिर्विसृष्टताम् । यावत्कथं मया नेया कश्मीरा इति चिन्तयन् ॥१६६१॥
तावन्मासान्तरव्याप्त्या राज्ञो विज्ञाय डामरान् । भिन्नान्भिक्षाचरोऽविक्षद्विषल्लाटां हिमागमे ॥१६६२॥
मण्डलस्यान्तरे तस्य विविक्षो रड्डडामरः । प्रतीहारो हिमर्तुश्च निषेद्धा समपद्यत ॥१६६३॥
स टिक्केन पितृद्रोहादेकान्तद्वेषिणा रिपोः । आनीतः संमतैर्दत्ताप्यायः सर्वैश्च डामरैः ॥१६६४॥
1665 प्रतीक्षमाणो राज्याप्तिहेतुं सुज्जिसमागमम् । निर्भयष्टिक्कजामातुर्भागिकस्य खशप्रभोः ॥१६६५॥
बाणशालाभिधे दुर्गे यमबल्पोषितावपि । दूतैर्विभेदमनयत्सर्वं डामरमण्डलम् ॥१६६६॥
प्रमोदं सुहृदां त्रासं द्विषां च विसृजन्पुरः । स्वाश्रितेनाथ गङ्गायाः सुज्जिर्विहितमज्जनः ॥१६६७॥
पूर्वविप्रकृते भिक्षाचारेऽस्मिन्नभेदमागते । यथामुष्य महीभर्तुस्तथास्माकं भयं भवेत् ॥१६६८॥
ध्यात्वेति सिंहदेवेन प्रार्थितो व्याजमादधे । सुज्जिस्वीकरणोद्योगे सोमपालो भयाकुलः ॥१६६९॥
1670 सुज्जिर्जालंधरं प्राप्तः प्रातर्भिक्षाचरान्तिकम् । यावद्यास्यति तं सायं तद्भृत्यस्तावदासदत् ॥१६७०॥

१६४९ [1]) Emended with C; A स्वस्रेयी. १६५५. [1]) These two *pādas* have been twice written by A.— [2]) Emended with C; A °शाधि. १६५९. [1]) Thus A; perhaps read चास्त्यैवमु°.

प्रेरितो ज्येष्ठपालेन निषिद्धो भागिकेन च । विरराम स तस्योक्त्या विपक्षाश्रयणग्रहात् ॥१६७१॥
क्षणं देशान्तरोपान्तं तव भूपोपनेष्यति । त्वं च राज्यस्वीकारं मन्मुखमहितार्थनः ॥१६७२॥
इति दूतमुखेनोक्तः सोमपालेन चान्वहम् । विपक्षोत्सुक्यमुत्सार्य तद्देशाभिमुखो ययौ ॥१६७३॥
उदयः कम्पनाधीशो वैशाखे तीर्णसंकटः । खशाग्निवितेन संग्रामे प्रत्यपद्यत भिक्षुणा ॥१६७४॥
शक्रस्तुष्यत्प्रपतने जाते पृथुबले ततः । तस्मिन्कोट्टान्तरं भिक्षुः प्राविशद्ग्रामवेष्टनः ॥१६७५॥ 1675
राजाथ विजयक्षेत्रं निर्यातः प्रत्यपूरयत् । कम्पनेशस्य कटकं तास्ताः संभेयवर्त्मभूः ॥१६७६॥
यन्त्रोपलशरासारविविधायुधवर्षिणी । दुर्गस्थितैर्नृपचमूः प्रत्ययोध्यश्मवर्षिभिः ॥१६७७॥
पतत्स्वश्मसु भिक्षोश्च नामलक्ष्मसु पत्त्रिषु । ग्रहीतुं दुर्गमाजाजसेना शीघ्रापि नाशकत् ॥१६७८॥
दिनैरभ्यधिके मासमात्रे यातेमहीपतिः । विदार्य मूलं दुर्गस्य धन्यैः खातात्मसु संभृतम् ॥१६७९॥
दुर्गभाजो बलासाध्या राज्युपायपरे धियम् । आततद्वैरिबाधेच्छा धनलुब्धानदर्शयन् ॥१६८०॥ 1680
विससर्ज प्रतीहारमथ तद्वस्तुसिद्धये । राजा डामरसामन्तमन्त्रिराजात्मजैः समम् ॥१६८१॥
कोष्ठेश्वरत्रिल्लकाद्याः कृच्छ्रस्थस्य विमोक्षणम् । करिष्यामो वयं भिक्षोरिति बुद्ध्वा तमन्वयुः ॥१६८२॥
पश्यन्संकटशैलाग्रादधः कोट्टं भिनोति । जिते मेने प्रतीहारो वीक्ष्यानन्ताः स्ववाहिनीः ॥१६८३॥
पूर्वस्थितैः प्रतीहारानुगैश्चान्यत्र वासरे । अयोधि सर्वसैन्यस्य बलात्कोट्टं जिघृक्षुभिः ॥१६८४॥
ते तावन्तोप्यश्मवृष्ट्या तथा तैः प्रतिचक्रिरे । नास्तीदं विक्रमेणेति यथागृह्णन्विनिश्चयम् ॥१६८५॥ 1685
शीर्णदेहदुमार्गेभ्यो न्यपतन्नश्मभिर्हताः । निर्यद्दशौघसरणाः शीर्षभ्रमरगोलकाः ॥१६८६॥
कोष्ठेश्वरस्य मूढत्वं निर्व्यूढं तत्र किंचन । स्वस्य भिक्षोर्लवन्यानामन्येषां च विनाशकृत् ॥१६८७॥
नास्त्यत्र मत्समो वीर इत्येतावत्प्रसिद्धये । स प्रयुक्तोऽभवत्‌ भिक्षोर्येन प्राणक्षयकार्यभूत् ॥१६८८॥
बुभुक्षूणां खशानां स संकटे धैर्यमादधे । कोष्ठेश्वरोस्मि याभिवो तद्दया डामराः परे ॥१६८९॥
यदेतदृश्यते भूरि सैन्यमस्मद्धिताय तत् । पर्यवस्येदिति वदन्नमभाव्यन्यथा च तत् ॥१६९०॥ 1690
विस्रम्भभूरमुष्यार्थेयंन कोष्ठेश्वरोप्यसौ । अन्येषु तत्र कैवास्थेयस्य ते मिथवं दधुः ॥१६९१॥
भूभृत्पितृद्रुहः कार्यवशेन स्त्रैणपनेशने । अङ्गीकृताधिकारस्तु श्रीमांष्टिकस्य लक्ष्मकः ॥१६९२॥
खशाधीशं महाग्रामस्वर्णादित्यागसंभयात् । स्वीकृत्य भिक्षुबुभुक्षाबद्धकल्पमकारयत् ॥१६९३॥
आनन्दाख्यः खशाधीशस्यालः कृतगतागतः । नीत्वा टिक्कं प्रतीहाराभ्यर्णं भूयोप्यरोपयत् ॥१६९४॥
प्रतीहारस्य टिक्केन सहैक्यं वीक्ष्य डामरैः । निःसंशयं हतोस्म्यपि भिक्षुः कोष्ठेश्वरादिभिः ॥१६९५॥ 1695
संरब्धास्तद्विमोक्षाय प्राहिण्वंस्ते खशान्तिकम् । दूतानुरीकृतस्वर्णदाना भूरिधनैः समम् ॥१६९६॥
खशस्तु दध्यांशुत्कोचं गृहीत्वास्माभिरुज्झितः । जानाति रक्षितान्प्राणान्भिक्षुः कोष्ठेश्वरादिभिः ॥१६९७॥
समन्युः प्रागराज्योथ देङ्गपालोथ दूरगः । इन्याम्मां जयसिंहस्तत्रस्थः पश्यः प्रयत्नतः ॥१६९८॥
मत्वेति तेन मत्युक्ता भिक्षुं[1] शौचास्थितं गृहात् । विपाद्यातः फलकं निर्गच्छेत्सूचिरेपि ते ॥१६९९॥

१६७६. [1]) Emended; A संभेयवर्त्मभूः. १६७९. [1]) Emended; A धान्यः; C धान्यपा°; cf. viii. 1624. १६८१. [1]) Emended; A राज्ञां. १६८२. [1]) Thus corr. by A_2 from A_1 कृच्छ्रागतस्य. १६९३. [1]) Emended; A °बुभुक्षु°. १६९७. [1]) Emended with R; A दध्यान्नु°. १६९९. [1]) Emended; A भिक्षुर्मा°

1700 स स्वैरभोगोपलिप्ताङ्गः श्वेतावस्करवर्त्मना । यात इत्ययशो लोके ख्यापयन्मानी न निर्ययौ ॥१७००॥

कोष्ठेश्वरोऽथ कक्कस्य सैन्यक्षोभेऽथयाक्षिपत् । कर्त्तुं कालविदा प्राज्ञे प्रतीहारेण सान्त्वितः ॥१७०१॥

नीतौ खशाद्यैर्दन्तायामा प्रत्यूषादगृह्यत । व्यवसायः प्रतीहारमुख्यैर्भिक्षुप्रमापणे ॥१७०२॥

गच्छन्निरागच्छन्निव राज्ञ दूतैः प्रतिक्षणम् । अभियान्विजयक्षेत्रे वार्ता पर्याकुलोऽभवत् ॥१७०३॥

नावद्विराद्यवेत्स्तैस्तैः साहसे दृष्ट्वा वत्सराम् । कृतयत्नस्य साध्योऽभूत्र यो नृपमहीभुजः ॥१७०४॥

1705 छिन्नो राजानुगा छिन्नावलस्य भिक्षोः प्रमापणम् । साध्यमेते हि मन्यन्ते हन्त किं केन संगतम् ॥१७०५॥

विहस्य नीयते चित्तं खशैरेस्य क्षणादमी । भग्ना नूनं प्रयास्यन्ति मुषिताश्चाखिलाः परैः ॥१७०६॥

पृथग्भूतः कोष्ठकोऽयं बिल्हकोऽस्यैव बान्धवः । एते भिक्षाचरोच्छिष्टपुष्टा आभ्यन्तरा अपि ॥१७०७॥

को नूनमेत्र संग्रामो यो राज्ञः साधयेद्धितम् । सामग्री नूनमाबाला सेयमस्यैव सिद्धये ॥१७०८॥

इत्यूचुः शिबिरे यावज्जनास्तावदवेष्ट्यत । कटकैर्मन्त्रिणां दुर्गं विकोशायुधवाहिभिः ॥१७०९॥

1710 एकाकी चिरसंक्लिष्टो हन्तव्यस्तत्कृतेऽखिलैः । हा धिक्परिकरो बद्धो निर्लज्जैः सर्वशस्त्रिभिः ॥१७१०॥

त एवेत्यूचुरासीच्च कचच्छस्त्रोर्मिनिर्मलः । स्फुरद्घोषाक्षिशफरो निःशब्दः सैन्यसागरः ॥१७११॥

व्योम्नोड्डीयेत वा सैन्यं लङ्घयेद्वा मृगद्युतेः । दुष्टाभ्रवृष्टिरिव वा निखिलांस्ताडयेत्समम् ॥१७१२॥

साश्चर्यशौर्यः पर्यन्ते स्वीकुर्वन्भिक्षुरायुधम् । संभ्रान्तचकितश्चासीदित्यन्तश्चिन्तयज्जनः ॥१७१३॥

एतावन्मन्त्रिणां सिद्धमत्र प्रत्यूहसंभवः । तच्छान्तिः कार्यसिद्धिश्च प्रतापैर्नृपतेरभूत् ॥१७१४॥

1715 सैन्ये भिक्षाचरापातं पश्यत्यूर्ध्वार्पितेक्षणे । कोऽप्याविष्कृतशस्त्रीकः पुमानेको विनिर्ययौ ॥१७१५॥

दवतीभिः परीतस्य नारीभिस्तस्य चिक्षिपुः । पृष्ठे केऽपि वपुर्लोलकौसुम्भाधरवाससः ॥१७१६॥

बद्धः पलायमानोऽत्र सोऽयं भिक्षुरिति ब्रुवन् । उन्मुखः स जनोऽभीपीडितः समय निर्गतम् ॥१७१७॥

स हि[1] भिक्षोः कृतद्रोहतुमुले प्रस्तुतो[2] वधम् । तस्माद्राजानुगेभ्यो वा स्वस्याशङ्क्य विनिर्ययौ ॥१७१८॥

अद्रोहोऽस्मीति लोकस्य प्रत्ययाय चकर्ष च । कृपाणीमुदरं हन्तुं रक्ष्यमाणो निजानुगैः ॥१७१९॥

1720 सानुगस्त्यक्तमार्गो सं विलङ्घ्य नृपवाहिनीम् । अद्रिप्रस्रवणोपान्ते नातिदूरेऽभ्युपाविशत् ॥१७२०॥

उच्छूनसंधिरसंप्राप्तैरम्भोभिर्दुर्गनिर्गतः । मायां प्रयोक्तुं प्रारेभे प्रेरितः सोऽन्यडामरैः ॥१७२१॥

संजातं लम्बमानार्कमहस्तत्प्रक्ष्यतां क्षणम् । भिक्षुः क्षपायामास्कन्दमपनेष्यन्ति डामराः ॥१७२२॥

इति तद्वाचिकाल्लीक्ष्णा नीतिभिर्मन्त्रिणां समम् । खशैस्त्यजद्भिरेषको न्यरुध्यन्ताङ्गरक्षकाः ॥१७२३॥

ततः किलकिलारावमुखरैः करतालिकाः । योधैर्ददद्भिः सचिवा व्यगृह्यन्ताकुलाशयाः ॥१७२४॥

1725 मुक्ताः स्वामिद्रुहः कुच्छ्रगता राज्यं प्रसाधितुम् । द्विषतो मन्त्रिभिः स्वार्थो[1] दत्त्वार्थोऽन्यो नु साधितः ॥१७२५॥

राजकार्ये च मानी च लम्बमानेष लक्ष्मकः । किमेतदिति तं नीर्वि खशस्यालमभाषत ॥१७२६॥

सोऽभ्यधात्कुम्भदास्यापि रोद्धुं शक्यं चिकीर्षितम् । खशानां प्रत्ययस्थाता कथं तवास्त्यसंनिधिः ॥१७२७॥

स हन्तुं वैपरीत्यं तं खशानां त्वं प्रजेत्यथ । उक्त्वा व्यसृजदानन्दं जहसे चान्यमन्त्रिभिः ॥१७२८॥

१७०४. [1]) Emended; A °ब्भ्रस्य. १७१८. [1]) Emended; A सह.—[2]) Thus A; perhaps read कृतद्रोहस्तुमुले प्रस्तुते. १७२३. [1]) Emended with C; A °न्यरुध्यन्ता°. १७२५. [1]) Emended; A स्वार्था.

अदूरदर्शिना राज्ञा विषलाटाध्वपालतः । देङ्गपालगृहा – –ºरम्भः समभाव्यत ॥१७२९॥

अतः प्रधानकोष्ठेशस्यालः समभगृह्यत । प्राणेनार्थैस्तदर्थे ममता दीर्घबाहुताम् ॥१७३०॥ 1730

संक्षोभावसरे क्ष्मापं ततो निःसंभ्रमोऽभवत् । शिथिलं पक्षिणमिव त्यक्तं प्राप्य विवेद तम् ॥१७३१॥

स तानूचे न हास्यं मे नष्टे कार्येऽत्र साहसम् । सर्वनाशो हतैर्युष्मिन्खशास्त्रालेऽपि किं भवेत् ॥१७३२॥

अकुण्ठया प्रागल्भ्यकथया राज्ञः स्यालः खशस्य सः । सर्वाश्चिरन्त्य दुर्गामार्गीक्ष्णादीनाजुहाव ताम् ॥१७३३॥

इत्यूनामस्य कण्ठे संवेदं मन्त्रिणां धियः । स्वःस्थीणां भीतयः कार्ष्ठा तीक्ष्णानाकर्तुर्गिरिम् ॥१७३४॥

स चर्मकोपीनपटीबन्धस्तत्स्वामिभाकृतैः । इषुभिः स्वामिभस्त्रस्य व्यापतं सर्वतो युधि ॥१७३५॥ 1735

स ताम्बूलाधरः सक्तः सा केशाहमभुक्तोजने । याम्पूततनुमुमूर्षूणां भिक्षुराजोऽपजीविनाम् ॥१७३६॥

निर्धितान्ते ततस्तस्मिन्स तेषां संन्यवर्तत । कोष्ठेश्वरादिशिविरं तूर्णं शरणमीयुषाम् ॥१७३७॥ तिलकम्॥

एकैकशो लक्ष्मकेण युक्तया स्वैः प्रेरितैर्भटैः । टिक्कः स्वं वीक्ष्य वलितं निषकर्ताङ्गुलिं भयात् ॥१७३८॥

खशैरस्मिन्नवसरे स पलायनशङ्किभिः । रक्ष्यमाणस्तैर्ध्वरःस्य मनस्तापादभुक्तवान् ॥१७३९॥

वीरसार्ध्यन्विलम्बेन तीक्ष्णानामाप्तवोत्सुकः । तस्थौ भिक्षाचरः स्वान्तमक्षतस्त्वा विनोदयन् ॥१७४०॥ 1740

हर्म्यशृङ्गमनायाते तीक्ष्णलोके युयुत्सया । उत्तिष्ठता तेन दायः स्तोकशेषः समाप्यत ॥१७४१॥

दीव्यतः कान्तया सार्धं कामिनः सुखरागमे । प्रत्युत्थातोरिव क्षोभो चान्तस्तस्य व्यजृम्भत ॥१७४२॥

किमद्यापि वधेन स्यादहतानामिति चिन्तयन् । स विहाय शारावापं सासिधेनुर्विनिर्ययौ ॥१७४३॥

सुदीर्घचिन्तागलितश्यामश्यामलिभिः कचैः । धूम्रविषपताकाङ्कमिव वीरपटाञ्चलैः ॥१७४४॥

गण्डताण्डविनाच्छिद्रशङ्खताडङ्करोचिषा । चन्द्रमौलिकलाकान्त्या च द्योतितांसविलासितम् ॥१७४५॥ 1745

विकीर्णं विद्रवाद्यन्ते विपर्ययनाङ्गनाजनम् । योजयन्नाभिनालातैः शस्त्रीनेत्राधराम्बुकैः ॥१७४६॥

कौसुम्भाधरवासोमध्यधौताधराञ्चलैः । लोलैर्वीरहरिं नवसटाटोपमिवांसयोः ॥१७४७॥

हृद्गतःपाणिपादैक्यघातप्रचुरचारिभिः । चरन्तं मण्डलैर्विविधैर्लघुविन्यस्थिरक्रमैः ॥१७४८॥

औचित्यस्योन्नितां चर्यामलंकारमहंकृतेः । अभिमानविभूतीनां निस्योत्सेकमनल्पयम् ॥१७४९॥

अलक्षितक्षिप्रपातं स सर्वोऽप्युन्मुखो जनः । विचरन्तं तमैक्षिष्ट भिक्षुमभ्ये विरोधिनाम् ॥१७५०॥ 1750

राजवीजी मधोर्नेमा तं प्रवीरः कुमारियः । भ्रातापि ज्येष्ठपालस्य निर्यातो रक्तिकोऽन्वगात् ॥१७५१॥

हर्म्यैर्मिश्रोऽक्षतैस्तैस्तैर्विशतः परिपन्थिनः । दरोधकः शरासारैर्गार्गिको भिक्षुसंश्रितः ॥१७५२॥

ते धावन्तो व्यभाव्यन्त दरैस्तत्पापनिर्गतैः । वर्षोपलैः पुरोवातप्रेरितैरिव दन्तिनः ॥१७५३॥

स रोद्धा प्रतियोधानां पाणैः क्षिप्ताश्मभिः खशैः । लताङ्गो भमचापश्च चिरेण विमुखीकृतः ॥१७५४॥

तस्मिन्प्रचलिते मार्गैः प्रविश्यपोत्रवैर्भटाः । ते च भिक्षाचरादीनां सर्वे गोचरमाययुः ॥१७५५॥ 1755

भिक्षोरेकं क्षणालक्ष्यधैर्यं पार्श्वभृतायुधम् । अथावचूर्णमादाय मूलमेको बृहद्भटः ॥१७५६॥

१७२९. [1]) A₁ omits here *two aksharas* without indicating the *lacuna*; C देङ्गपालगृहावस्तारम्भः; perhaps read °गृहा-वर्तारम्भः. १७३०. [1]) Thus A; C स समगृह्यत. १७३६. [1]) Emended with C; A राज्ञोपजी°. १७३७. [1]) Emended; A तेषां सन्नव°.—[2]) A₁ writes here ३ instead of तिलकम्. १७४२. [1]) Emended with C; A दीव्यन्तः. १७४९. [1]) चर्या supplied by A₂ in space left by A₁. १७५३. [1]) Emended; A व्यभा°.

तस्य प्रहरतः भूतं भिक्षुराभिलवस्सलः । शिल्पापहस्तेनावेगात्केशाश्चग्राह पाविनः ॥१७५७॥

प्रजहार कृपाण्या च निर्वत्याणे पतिष्यति । तस्मिन्नाहरतां भूयस्तौ कुमारियरक्षिकौ ॥१७५८॥

निर्विभागैर्हते तस्मिन्विविधायुधपातिभिः । विरोधियोधैः संनद्धैस्त्रयो युयुधिरेथ ते ॥१७५९॥

1760 अजायन्त विविक्ताश्च शस्त्रसंपातताडिताः । कोटराजगरापास्तसरवीश्च इव द्रुमाः ॥१७६०॥

अग्राकुर्वन्तस्तान्हन्तुं खड्गशूलादिभिर्द्विषः । अपसृत्य शरासारैस्ततो दूरादवाकिरन् ॥१७६१॥

भिक्षाचरमृगेन्द्रस्य भञ्जतः शरपञ्जरान् । ततो हर्म्यास्तवृन्दैर्मुक्ताः पुष्टाः पाषाणवृष्टयः ॥१७६२॥

धावतस्तस्य घोराश्मवृष्टिकुट्टितवर्मणः । निममज्ज बकुस्पिण्डं भञ्जन्पार्श्वे शिलीमुखः ॥१७६३॥

क्रान्त्वा त्रीणि पदान्याशु स पपात दिशान्वितैः । ततश्चिरप्रवृद्धं तु कम्पं विहितां हरन् ॥१७६४॥

1765 कुमारियोपि बाणेन विद्धवकृणवर्मना । व्रणितोप्यपतद्भर्तुः पादोपान्तेपजीवितः ॥१७६५॥

रक्षिकस्तु शरेणैव विद्धो मर्मणि विह्वलः । सजीवितोपि निर्जीव इव भूमावुपाविशत् ॥१७६६॥

महाकुलीनैः वहितो हतो भिक्षुरशोभत । यथाद्रुमः शिखरैः पुष्पितैरिव पादपैः ॥१७६७॥

इयतो राजचक्रस्य मध्ये हर्षनृपात्मनः । नावमानस्य मानस्य स्वमूर्द्धिक्षेत्रैः परं पदम् ॥१७६८॥

विधाता नित्यविधुरस्तेनान्तेप्यभिमानितः । अकुण्ठेन ध्रुवं चक्रे गृहीतात्मपराजयः ॥१७६९॥

1770 को वराको महर्षीणां क्षोभे पूर्वमहीभृताम् । उदासेनान्तकत्वेन ते त्वस्वापे न किंचन ॥१७७०॥

अहोपुरुषिकामत्तैरारोहद्भिर्द्विपव्रजैः । तदवस्थस्तदार्तोपि शक्यायुक्त कुमारियः ॥१७७१॥

स्फुरन्पौरुष्यमित्येव स महारावरूपस्तथा । विज्ञाततत्त्वैररिभिर्वितस्य बहुशो हतः ॥१७७२॥

विपन्नेस्मिन्नलं मूढाः प्रहारैरिति निन्दिताः । खशैः प्रजह्रुर्बहुशो हते भिक्षौ द्विषद्भटाः ॥१७७३॥

अविधेयाशुभस्वीकरणवेदनयाधमैः । कैश्चिन्निर्जीवितप्रायो रक्षिकः शस्त्रिभिर्हतः ॥१७७४॥

1775 यवसार्थिनिपाति वर्षाश्च मासांश्च भुक्तवान् । न यशाम्यासितश्चैवं दशाम्या नृपतिर्हतः ॥१७७५॥

निदानं विग्रहे दीर्घे सर्वनाशेपि कारणम् । येषां बभूव तेष्वेवं तुतुषुः सत्त्वविस्मिताः ॥१७७६॥

नेत्रस्पन्दं भ्रुवोः कम्पं स्मेरास्यत्वं च नात्यजत् । सजीवमिव तन्मुण्डं कियतीरपि नाडिकाः ॥१७७७॥

एकं व्योम्न्यविशद्विम्बभानुं भूमौ पुनः परम् । तदेहमप्सरःसङ्गं धराम्बु च विरञ्जनम् ॥१७७८॥

सचिवा विजयक्षेत्रस्थितस्याग्रे महीपतेः । तेषां त्रयाणां मुण्डानि ततोन्येद्युरुपाहरन् ॥१७७९॥

1780 श्रीद्वारसदन्स्यप्रदाशाक्रान्तिप्रकाशने । दृष्टचित्रस्वभावोऽभिर्यथार्थं पार्थिवस्तथा ॥१७८०॥

तत्र तमाद्भुतं भावं दर्शयन्भुवनाद्भुतम् । परिच्छेद्यानुभावत्वं न केषामपि गच्छति ॥१७८१॥युग्मम्॥

नाप्यस्मिन्हतोत्साहः पितुर्मे वोप्यभूदिति । न अहर्ष विनष्टोयं राजकण्टक इत्यपि ॥१७८२॥

माकुप्यन्मस्पितुर्मुण्डमेष भ्रमितवानिति । वीक्ष्य भिक्षोः शिरोव्याजभावीदार्यस्त्वचिन्तयत् ॥१७८३॥ युग्मम्॥

आकारस्यास्य संभाव्यं सत्त्वं न हेयवैकृतम् । वैदग्ध्यं स्फटिकस्येव नार्कालोकोपततताम् ॥१७८४॥

१७५८. ¹) Emended; A प्रह°. १७६५. ¹) Emended; A पादोपान्ते. १७६६. ¹) Emended with C; A भक्षिकस्तु. १७६८. ¹) Thus A; C °स्वरः.—²) Perhaps read °विभुः. १७७०. ¹) Thus A; B C °नान्तकत्वेन. १७७५. ¹) Emended with C; A अपेक्ष°. १७७६ ¹) Emended; A सत्वविस्मित:. १७७८. ¹) Emended; A धरा°. १७८१. ¹) A₁ g. १७८३. ¹) Emended; A₁ had first written माकुप्यस्त पितु° and subsequently corrected this to माकुप्यत्स्वपितु°.—²) Emended; A₁ °भावी – – स्वचि°, writing in margin भावाराय; B G C °भावाशावस्व°. Cf. ... iii. 308.—³) A₁ g. १७८४. ¹) Emended; A °तततम.

उत्कर्षात्प्रभृति व्यक्तममुं यावन्महीभुजम् । हा धिक्त्वममुना दृष्टं नेह देहविसर्जनम् ॥१७८५॥
प्रसादविभवा येऽप्यासन्पूर्वमस्योर्वराभुजः । तटस्था इव वीक्षन्ते तेऽद्य मुण्डावशेषताम् ॥१७८६॥
इति क्षितीशोऽसामान्यलोकान्योन्यविचारणम् । आदिदेश रिपोः शीर्षं तादृशस्यान्त्यसत्क्रियाम् ॥१७८७॥
निद्राच्छेदे च[1] निशि स्वं प्राग्वंशस्योदयास्तयौ[2] । भवस्वभाववैचित्र्यं मुहुर्मुहुरचिन्तयत् ॥१७८८॥
अपि सर्वसहत्वेन देशो दायाददुःस्थितिः । नूनं न भविता भूय इति लोकोऽप्यमन्यत ॥१७८९॥
दग्ध्वा तूर्णं ननु पर्व यतनोति शल्यं बृंहि सृजत्युपचितोऽपि चिरं प्ररूढे ।
वैचित्र्यसंस्पृशि विधेर्विलसेन[1] कृत्ये न प्रत्ययः क्वचन चञ्चलनिभस्य ॥१७९०॥
कृत्यं निर्वर्त्य विश्रान्त्यै धीरस्याभ्यगतो मनः । विधिर्विधत्ते दीर्घान्यकार्यभारसमर्पणम् ॥१७९१॥
आरोढुं प्रथमस्य दीर्घदमनप्रक्रमस्याङ्घ्रिणा[1] यो संत्यज्यत एव पादकटको यावद्वितीयोऽखिलः ।
वाहस्यासनरक्षिणः कलयतो भाराक्तताराद्भुतान्यारोहेण परेण तावदसहाधिष्ठीयते पृष्ठभूः ॥१७९२॥
एवमेव सपामार्थं राज्ये निःशत्रुतां गते । शोकमूको नृपस्यायं प्राविशच्छ्लेष्मदारकः ॥१७९३॥
पृष्टः सभ्यैः स संभ्रान्तैर्यस्मिन्नेवाह्नि भूपतेः । यातो भिक्षाचरः शान्तिमरातिर्दत्तदुःस्थितिः ॥१७९४॥
भ्रातरौ लोहरगिरौ बद्धौ द्वैमातुरौ पुरा । न्यस्तौ सुस्सलभूपेन यौ तौ सल्हणलोठनौ ॥१७९५॥
ज्येष्ठे मृते लोहभृत्यैः कनिष्ठं लोठनं हठात् । तमित्याय प्रियामायामभिषिक्तममावत ॥१७९६॥
सुतभ्रातृहतैर्भूमि राज्याहैः सह पञ्चभिः । निर्यातं बन्धनाद्गूने कोशेषु स तमीश्वरम् ॥१७९७॥
दूरेण मुक्तेर्ह्याक्रन्देत्सतारितभुजः पतेत् । स्वप्याहितत्वो[1] निःस्पन्दतरो गच्छेदयं ध्रुवम् ॥१७९८॥
दीर्घदोःस्तम्भसाक्षेपमवृद्धकृतमना नृपः । असौ तत्कालनिपतद्वार्ताशनिजर्जूर्णितः ॥१७९९॥
इति संभाव्य दिक्पालैरपि साकूतमीक्षितः । नाकाराचारचेष्टाभिः प्रागवस्थां जहौ नृपः ॥१८००॥
न ह्यनन्याभिभूतेन सर्वतोऽसत्प्रवर्तिना । तादृशा धैर्यसेनान्यः सृष्टपूर्वो हि भूपतिः ॥१८०१॥
पित्रास्य बहुलायासं राज्यं भूयः प्रसाधितम् । अनेनापि हतारातिं विहितं पैतृकं पदम् ॥१८०२॥
हारितौ दुर्गकोशौ[1] तौ नष्टनामापि दारकः । दायादशेषो यस्यैको निर्धनो वीतबान्धवः ॥१८०३॥
धनमानान्तकृद्भूरिवर्षोऽव्यसनमादधे । उपक्रममिमं देशो तस्मिन्नेकस्मिन्नतेहिते ॥१८०४॥
भिन्नदुर्गार्धसंपन्नाः पोत्सुताः शङ्किरोक्षिनः । भिन्नप्रकृतिकं कोशशून्यमेतच्च[1] मण्डलम् ॥१८०५॥
तादृङ्निकषनिस्तीर्णमाहात्म्यस्य महीपतेः । धैर्येण स्पर्धितुं जाने राघवोऽपि सलाघवः ॥१८०६॥
प्राक्प्रोषितं हि साम्राज्यदाने निर्वासने च तम् । तुल्यानुभावमस्मार्षीत्पितैवं गणयन्गुणान् ॥१८०७॥
आहूतस्याभिषेकाय विसृष्टस्य वनाय वा । न मया लक्षितस्तस्य स्वल्पोऽप्याकारविभ्रमः ॥१८०८॥
कान्तेषु काननान्तेषु सकान्तं सानुजं च तम् । भूयः श्रियं प्रतिभुज्य स्यातु तावधि सोऽभ्यधात् ॥१८०९॥
एकक्षणानुभूतेऽस्मिन्संघट्टे सुखदुःखयोः । ईदृक्तादृशाभेदाद्दनयोरन्तरं महत् ॥१८१०॥
नियतं निरुपाधीनां शक्तिं दर्शयितुं जने । नानोपकरणप्रायं संनद्धोऽस्याक्रमविधिः ॥१८११॥

१७८८. ¹) च omitted in A; supplemented with C.—²) Emended with C; A °वास्तवौ. १७९०. ¹) Thus corr. by A₁ from °सेन्न चित्र. १७९२. ¹) Emended; A दीर्घमव°. १७९८. ¹) Emended; A सुस्वप°. १८०३. ¹) A °कोशौ. १८०५. ¹) Emended; A °नैतं च.

अत्यद्भुतानि कृत्यानि वक्ष्यमाणानि भूपतेः । कोऽमुष्य बहु मन्येत सामर्थ्ये सति संपदाम् ॥१८१२॥
धैर्याब्धिना कार्यशेषं ज्ञातुं राज्ञा सविस्तरम् । प्रहितोथ कोट्टवृत्तान्तमाचख्यौ लेखहारकः ॥१८१३॥
उत्सृज्य भागिकं कोट्टं प्रयाते मण्डलेश्वरे । तुष्टो योगोभवत्तस्मिन्प्रेम्णा संपन्नमक्षधीः ॥१८१४॥
1815 मण्डलाभ्यवहारश्रीभोगैकामो महोमना । स वृत्वा भृत्यवैमुख्यात्पाश्चात्यमभ्यवाहरत् ॥१८१५॥
कुल्यानुकम्पिना दृष्टयुत्पाटनादेः स वारितः । देवेनं नाद्रवानां काचिदकालसमो क्रियाम् ॥१८१६॥
मायाभ्युदयनो नाम कायस्थः स्थूलखाण्डिकः । माणिक्यश्च प्रतीहारो बद्धमूलस्य मन्त्रिणः ॥१८१७॥
पुत्रो भीमाकरस्येन्द्राकरश्चाभ्यन्तरे समम् । बुभुक्षवस्तत्र तत्र वधं प्रेम्णो व्यचिन्तयन् ॥१८१८॥
अलब्धो हन्तुमप्राप्तावसरैस्तैः कदाचन । कोट्टाद्दशालिकां कार्यवशादवतरोह सः ॥१८१९॥
1820 कश्मीरेभ्यो नृपेणाल्पावशेषप्राणवृत्तिना । प्रैषि शासनमेतादृगिति प्रत्ययसिद्धये ॥१८२०॥
कोट्टैकसामशेषाणां गूढलेखान्विधाय ते । निबद्धसंविदः पूर्वमभिषेक्ष्यस्य भार्यया ॥१८२१॥
दृष्ट्वा दुर्गार्गलनिगडं कृत्वा च निशि लोठनम् । सिंहराजस्वामिविष्णुप्रासादायेभ्यवेचयन् ॥१८२२॥तिलकम् ॥
शारदाख्या वधूरेका कापि सुस्सलभूपतेः । तत्र स्थिताभवत्क्षुद्रा तेषामनुमतप्रदा ॥१८२३॥
तदर्पितैरयोयन्त्रभङ्गैरर्गलानि ते । कोशाभिवार्य पर्याप्तं कोशरक्षादि जह्रिरे ॥१८२४॥
1825 समृद्धैः समभिस्तनस्सहसं ध्रुमहत्कृतम् । दानेन त्याजिता या सा चण्डालैः प्रतिकूलता ॥१८२५॥
भेरीतूर्यादिनिर्घोषैर्मिश्राः कोट्टवासिनः । कृता राजोचिताकल्पमपश्यन्नथ लोठनम् ॥१८२६॥
अदृष्टपूर्वतादृक्षोद्यान्तवेषः स विस्मयम् । निन्ये जनान्नृपामात्ययोगो दीपैः प्रकाशितः ॥१८२७॥
प्रेम्णः पार्श्वस्थितस्ताभ्यामानयेद्वारकोन्तिकम् । ससैन्यो रभसधर्मपालिकाख्यौ च ठक्कुरौ ॥१८२८॥
तदास्पदाहितास्कन्दभङ्गस्तेषामशोभनः । रात्रिशेषश्च चन्द्रांशुस्पर्शपाण्डुरशीर्यत ॥१८२९॥
1830 प्रातः प्रेमाय दुर्वार्ताश्रवणेनोष्णदारुणः । संताप्यमानश्चोष्णांशुकरै रोद्धुमुपाययौ ॥१८३०॥
तं प्रतोलीतलप्राप्तं निर्यातैर्वैरिसैनिकैः । पराङ्मुखीकृतं वीक्ष्य चलितोस्म्यन्तिकं प्रभोः ॥१८३१॥
श्रुत्वेति भूभृत्त्वरया लुब्धं लोहरमन्त्रिणम् । विससर्जोदयद्वारपतिमानन्दवर्धनम् ॥१८३२॥
भूमिज्ञौ तौ हि कोट्टस्य त्रिभेदानन्यदेशगौ । तोल्पाद्यत्वादिरन्ध्राणां लक्षणाद्दहनक्षमौ ॥१८३३॥
प्रविश्य पुरं दृष्ट्वा प्रीतिदायार्थिभिः शिरः । भ्राम्यमाणं भटैर्भिक्षोरास्थितैस्तानदाहयत् ॥१८३४॥
1835 राजादेशादसंरुद्धैः स्त्रीभूयिष्ठैरसौ जनैः । नग्ना पैतामहे देशे दह्यमानोन्त्रशोच्यत ॥१८३५॥
काले ग्रीष्मोदयोद्रिक्तभानौ प्रविषमे नृपः । सिद्धिमप्रदधानोपि प्रहिणोति स्म रिल्हणम् ॥१८३६॥
स शौर्यस्वामिभक्त्यर्थनैस्पृह्यादिगुणोज्ज्वलः । तेन प्रमोघप्रारम्भः समभावि जिगीषुणा ॥१८३७॥
भवितव्यतया हृतव्यामोहः प्रेरितोथ वा । शठामात्यैरभूद्भूपस्त व्यस्तायुक्तमन्त्रितः ॥१८३८॥
हीनोर्थदुर्गामात्यैर्योग्यैर्वैरूप्यस्य वैरिणः । अनुमेने कृतारम्भीन्भृत्यान्ग्रीष्मोत्सवणे क्षणे ॥१८३९॥
1840 उदयः कम्पनाधीशो राज्ञोभे पर्यशिष्यत । सर्वामात्याः प्रतीहारमन्वगच्छन्पुनः परे ॥१८४०॥

१८१३. 1) A कोट°. १८१५. 1) Emended with C; A वृत्तपाश्व°.—2) Emended with C; A देवेनाद्र° with haplography. १८१८. 1) Emended; A °चिन्तयत् १८२२. 1) Emended; A °वेचयत् —2) A1 ३. १८२९. 1) Emendation doubtful; A °साकाना १८३०. 1) Emended with C; A चौर्ष°.

राजात्मजमहत्तारोहडामरामात्यमिश्रया । देश्ये तत्सेनयाथापि सर्वसामभ्युद्यमा ॥१८४१॥
अविष्टबहलिकानिविष्टकटको द्विषः । संपाटितुं प्रववृते सर्वोपायैर्विरोधिनः ॥१८४२॥
लुब्धाक्षः क्रमपुरे कोट्टोपान्ताश्रये स्थिताः । भयभेदावबध्यपात्र्यकम्पमनयन्निपून् ॥१८४३॥
स्वसलक्ष्मापतिर्भेदे लोठने तस्थुषामभात् । यस्मै प्राक्प्राप्तलेखाख्यां बहुस्थलं धराभुजे ॥१८४४॥
साहायकाय प्राप्तस्य तस्य सैन्यैर्विचमूः । भृङ्गाभिधस्य युद्धेषु प्रत्यमाहि प्रतिक्षणम् ॥१८४५॥ 1845
भैक्षुपदर्द्राष्ट्रेषु भयदोलायमानधीः । अङ्गीचक्रे नरपतेर्नाति स्वच्छं च लोठनः ॥१८४६॥
यत्नाशस्सिद्धमफलारब्धीनामत्र दुःसहे । काले व्यावृत्तिरस्माकमुचितास्मिन्नलाभया[1] ॥१८४७॥
छायारम्भसुभगे क्रमात्काले बलोर्जिताः । अथारब्धिं विधास्यामः सर्वारम्भेण शोभनाम् ॥१८४८॥
इत्यन्वहं लक्ष्मकेण महितं नादधे नृपः । अन्ये च मन्त्रिणो मन्त्रं शाठ्याद्भ्यर्णवर्तिनः ॥१८४९॥ तिलकम् ॥
सर्वाधिकार्युदयनः प्रतिभुत्त्व धनं बहु । साहायकार्थमानिन्ये सोमपालमपि प्रभोः ॥१८५०॥ 1850
अयाङ्कृपः स संबन्धबद्धोऽपि धनलुब्धधीः । द्रुह्यति स्म महाव्यापत्तिममाय महीभुजे ॥१८५१॥
बद्धर्वो लोठनश्चेत्किं मे संबन्ध्यपेक्षया । अन्यथा भवतामस्मीत्यन्यांन्वक्ष्यामि कैतवात् ॥१८५२॥
इत्थमित्यभिसंधाय सोमपालोऽभ्युपाययौ । समर्थने हेतुरासीत्सुज्जेर्व्याजे क्रियानपि ॥१८५३॥ युग्मम् ॥
स हि भिक्षाचरीन्मुख्यान्विवार्यानायितो यदा । सोमपालमुखेनोर्वीभुजा राजविसर्जितः ॥१८५४॥
दूतः प्रार्थ्यमानस्य तस्यार्थान्प्राकृतातिभुतान् । कणिकस्योत्तमर्णेभ्यः प्रदातुमनुबध्नतः ॥१८५५॥ 1855
तदा भिक्षाचरं आनन्दहतकल्पमनेन नः । व्यसनप्रशमे कोऽर्थ इत्यवज्ञां प्रकाशयन् ॥१८५६॥
मदेन न ददौ किंचित्सोऽथ भिक्षाचरं हतम् । श्रुत्वा निरुपयोगं स्वं राज्ञो ज्ञात्वा सशोकताम् ॥१८५७॥
यावदेकाहमभजल्लोहरव्यसने भयम् । तावन्निशम्य संप्राप्तोत्सेको भूयोऽपि मन्युभाक् ॥१८५८॥
लोठनं बद्धसंधिं वः करिष्यामीति भूभुजः । उक्त्वा दूतं लोठनेन दापयिष्यामि काञ्चनम् ॥१८५९॥
युष्मभ्यं कथंचित्स्वेति सोमपालं चिकीर्षितुम् । बलितामबलत्वं च सर्वेषां स्वार्थसिद्धये ॥१८६०॥ 1860
समं सोमेन तत्सैन्यमध्यप्रस्थित्यलक्षितैः । भिन्नैरनुगतो भृत्यैर्घोरमूलकमासदत् ॥१८६१॥ कुलकम् ॥
यज्ञानीचित्यदुष्पांसुवर्षदूषितकीर्तिना । भोगलुब्धतया तेन हता चिततसत्त्वता ॥१८६२॥
तुषारशर्करासुरक्षजलपानादतुर्जरम् । त्यक्तुं भोज्यं मृदु स्निग्धं काश्मीरं न शशाक सः ॥१८६३॥
सतुषं शुष्कमत्स्यादि बहिर्भोक्तुमपारयन् । यैस्तैरुपायैः कश्मीरान्प्रविविक्षुरतोऽभवत् ॥१८६४॥
काश्मीरकाः कार्यशेषमदृष्ट्वा पीष्मशोषिताः । आकर्ण्य च तदापातमाकुलत्वमशिश्रियन् ॥१८६५॥ 1865
भुञ्जानैर्भृष्टमांसानि पिबद्भिः पुष्पगन्धि च । प्रणीहारापतो हारि मार्द्वीकं लघु शीतलम् ॥१८६६॥
आमेष्यामो जयात्सुज्जिमाकृष्य इमं संयुगे । इत्थं विकत्थनैस्तैस्तैरहोपुरुषिकाः कृताः ॥१८६७॥
काश्मीरकैर्भिर्नैर्युक्तं खशैः सैन्धवकैरपि । अभिषेणयितुं शेकुर्न तेऽत्युद्यमिनोऽपि तम् ॥१८६८॥
भ्रातृव्याय च मुख्याय भूभुजा च करार्पणम् । विदध्यो जयसिंहाय वरमित्यभिमानिनाम् ॥१८६९॥

१८४१. [1]) Emended with C; A सर्वे. १८४२. [1]) Emended; A सर्वोपायैर्वि°. १८४४. [1]) Emended; A °केङ्गुर. १८४७. [1]) Emended; A °लाभय; C °लाभयः. १८४९. [1]) Emended; A इत्य°.—[2]) A_1 ३. १८५२. [1]) Emended with C; A °त्सीत्यान्य°, with haplography. १८५३. [1]) A_1 २. १८५५. [1]) Emended; A °मानस्यार्थान्प्रा°, omitting two *aksharas*; C °मानस्य तावर्थान्प्र°. १८६१. [1]) Emended; A °मध्यम°. १८६५. [1]) Emended; A °शिश्रयन्. १८६६. [1]) A पिबद्भिः. १८६८. [1]) Emended; A तैन्द्युद्य°.

1870 यद्यर्थमर्थ्यमानेन लोठनेन निरस्कृतः । सोमपालः प्रियं किंचिद्राजपक्षे न्यदर्शयत् ||१८७०||
मयि अभुरसैन्यानां व्ययाणां वैरिविग्रहे । तज्जो हिताय त्वं दम्भमन्विष्यसि किमाश्रितः ||१८७१||
इति निर्भर्त्सितस्तेन सुज्जिः स्वार्थक्रियोचितः । सर्वानुलङ्घ्य संनद्धो राजसैन्यमहेभवत् ||१८७२||
जरडांबाडसंजातशीतज्वरमहाभयः । वक्षयिनीमथोत्थाप्य विवशो निशि लक्ष्मकः ||१८७३||
विलूनदूनाः कटकं नष्टं वक्तुं प्रभोर्द्रुतम् । केचिदन्वसरन्सुज्जिं सैनिकास्ते जिघांसवः ||१८७४||
1875 पारेणैकेन भूपालसैन्यमन्येन वैरिणः । वर्त्मनः श्वभ्रदुर्गस्य तुल्यमेव प्रतस्थिरे ||१८७५||
शारम्बरपथं वैरिव्रजं त्यक्त्वा यियासवः । स्थोर्वी कालेनकाख्येन संकटेन तदन्तिके ||१८७६||
तस्मिन्नहन्यस्खलिता वनिकावाससामनि । ग्रामे सैन्या न्यविक्षन्त लोकैरुच्चावचैः समम् ||१८७७|| युग्मम् ||
अनुप्रस्थायिनोऽभ्यर्णग्रामकेष्वपि बुभुजुः । भुक्त्वा पीत्वाथ ते निन्युर्निशार्धमकुतोभयाः ||१८७८||
अथापातं विद्विषद्भिः स्वस्य भावयितुं द्रुतम् । क्षोभमृत्सुज्जिरभ्येत्य तूर्यघोषमकारयत् ||१८७९||
1880 क्षणदाशेष एवाशु पलायां चक्रिरे ततः । तैस्तैः शैलपथैः सेना निरवष्टम्भनायकाः ||१८८०||
चित्राम्बराणि मुष्णद्भिः प्राहेत्यज्यन्त मन्त्रिणः । भूपकम्पैर्गण्डशैला नानाधातुद्रवैरिव ||१८८१||
लुण्ठ्यमानाश्चमूस्त्रातुं नादधे कश्चिदायुधम् । तदा तु येन वा तेन स्वात्मा नान्यस्तु रक्षितः ||१८८२||
उत्प्लुत्य लङ्घयन्तोऽद्रीन्केऽपि शोणाधरांशुकाः । रक्तास्फिजो गतौ प्रापुर्मर्कटा इव पाटवम् ||१८८३||
केऽप्यम्बरपरित्यागविकचद्गौरविग्रहाः । हरितालशिलाखण्डा इव वातेरिता ययुः ||१८८४||
1885 भूलवेणुवनाकीर्णैः शैलैरक्षतविग्रहाः । केऽपि श्वासोत्थपूत्काराः करिपोता इवाव्रजन् ||१८८५||
किं नामोदीरणैर्मन्त्री स नासीत्तत्र कश्चन । तिरश्चेव विपर्यस्तधैर्यैर्यैर्न पलायितम् ||१८८६||
भृत्यस्कन्धाधिरूढोऽथ गच्छन्मूढः प्रधावितुम् । प्रतीहारो हिरण्योऽवैर्दूरात्कैश्चिद्व्यलोक्यत ||१८८७||
निरंशुकः स त्रुटीतांशुककेयूरकुण्डलः । प्रतिज्ञायानुसक्तैः तैः सर्वप्राणप्रधावितैः ||१८८८||
अश्माहतेन भृत्येन त्यक्तः स्कन्धात्पपात तः । स निस्पन्दवपुस्तिष्ठंस्तैरग्राहि महाजवैः ||१८८९||
1890 नवबन्धनशोकार्तशारिकाकृतविग्रहः । स —लगंलिरिव व्यञ्जद्भिः संकुचितेक्षणः ||१८९०||
बद्धस्य मे मानधनमहर्तुर्वैशसान्तरम् । इतोऽधिकं ध्रुवं सुज्जिर्विदध्यादिति चिन्तयन् ||१८९१||
स्कन्धेऽधिरोप्य निःशेषीकृतप्रावारभूषणः । नदद्भिः सोपहासं तैः सुज्जेरग्रं व्यनीयत ||१८९२|| तिलकम् ||
प्रच्छाद्य सत्वरमान्तरकं सोंऽशुकेनैव नोर्जितः । बृहद्राज इत्येत्युक्त्वा तस्मै स्वान्यंशुकान्यदात् ||१८९३||
प्रावारिताम्बरं कृत्वा हयारूढं च तं पुनः । धैर्येणायोजयत्स्निग्धैर्वचोभिः परिसान्त्वयन् ||१८९४||
1895 निर्लुण्ठितसुरंगासिकोशैः परिवृतः खशैः । ततो गृहीत्वा तं श्रीमान्सोमपालान्तिकं ययौ ||१८९५||
इमा व्योमाङ्गनाक्रीडत्तडित्तरलविभ्रमाः । भाग्यमेवानुयायिन्यः स्थायिन्यः कस्य संपदः ||१८९६||
आराधनधिया स्वैरं यस्यासेभोजि भृत्यवत् । गात्राणि कुङ्कुमालेपैरुपावर्तन्त च स्वयम् ||१८९७||

१८७३. ¹) Emended; A जरडा°. १८७६. ¹) नका written by A₂ in space left by A₁. १८८०. ¹) Emended; A न्यविक्षन्त.—²) A₁ २. १८८१. ¹) Emended with C; A नानानुधातु°. १८८२. ¹) Conjectural reading; A स्वात्मनान्यस्तु. १८८६. ¹) Emended, A तिरश्चैव. १८८७. ¹) A °स्कन्धा°.—²) Thus corr. by A₁ from प्रधावितुम्. १८९०. ¹) A °कृतारि°.—²) Thus A without indicating the *lacuna*; perhaps read नवपञ्जलिरिव.—³) Thus A₁, apparently corr. from व्यञ्जुञ्जिपः; doubtful. १८९२. ¹) A₁ १. १८९७. ¹) Emended with C; A °रुपवर्तन्त.

सोमपालादिभिः भट्टैः स मासैरेव पञ्चषैः । तेषामग्रे तथाभूतस्तिलकाद्यैरभाव्यत ॥१८९८॥
लुठ्ठोऽपि पलितश्वेतोपान्तश्यामाननः परैः । वनौका इव बद्धोभूच्छोकमूको वनान्तरे ॥१८९९॥
अर्पितं सुज्जिना सोमपालः स्वीकृत्य लक्ष्मकम् । आनन्तृहीतान्कश्मीरान्निजराष्ट्रं न्यवर्तत ॥१९००॥ 1900
लोठनस्यान्तिकादेत्य स भूरैर्मांजिकादिभिः । प्रतिभुत्य प्रभूतार्थैः प्रतीहारमबाध्यत ॥१९०१॥
कश्मीरा हि प्रतीहारशिक्षापक्षानुयायिभिः । तदा न कैरमन्यन्त संप्राप्ता डामराग्रजैः ॥१९०२॥
लुब्धेनापि प्रतीहारावर्तं राष्ट्रं जिघृक्षुणा । भूरि चाविस्त्वना वित्तं राज्ञोकारि न तेन तत् ॥१९०३॥
भ्रममाणेष्वमात्येषु ग्रामेषु नगरं नृपः । हारिते च प्रतीहारे न धैर्यात्पर्यहीयत ॥१९०४॥
यैः सैन्यसारैर्वैराज्यं पुरा भिक्षाचरोकरोत् । यैश्चाप्युत्कुपिते राष्ट्रे कृच्छ्रावर्तिष्ट सुस्सलः ॥१९०५॥ 1905
भूभृता संगृहीतानां शीतज्वररुजा ततः । तेषां दश सहस्राणि योधानां निधनं ययुः ॥१९०६॥
विरराम तदा देशे न मुहूर्तमपि क्वचित् । बान्धवाक्रन्दतुमुलं प्रेतवाद्यमहर्निशम् ॥१९०७॥
घोरधर्मघृणिभ्रान्ताशेषव्यवहृतिस्थितिः । सोनुत्साहहतः कालो नष्टराज्य इवाभवत् ॥१९०८॥
नानादिगन्तरायातैः प्राप्तैः काश्मीरकैरपि । लोहरेव प्रवृद्धर्द्धि राजद्वारमजायत ॥१९०९॥
काकतालीयसंप्राप्तलोकोत्तरनृपश्रियः । अकुण्ठा लोठनस्यासीत्स्फूर्तिर्वित्तपतेरिव ॥१९१०॥ 1910
तस्याकारपरिक्लेशवैशसाभिन्नवृत्तयः । भोगेष्वबाधा भ्रातृव्यभृत्यपुत्रादयोभवन् ॥१९११॥
नास्थानवर्षी स्थाने वा बद्धमुष्टिर्विभूतिमान् । स वयःपाकनिष्कर्मव्यवहारो व्यभाव्यत ॥१९१२॥
छाया निरङ्कुशपतिः स्वयमातपस्तु छायाश्रितः शतश एव निजप्रतापम् ।
दुःखं सुखेन पृथगेवमनन्तदुःखपीडानुबन्धविधुरा तु सुखस्य वृत्तिः ॥१९१३॥
तावदभ्युदयावाप्तेर्मासे न्यूनेधिके गते । एकसूनोः सुतो दिल्हो लोठनस्य व्यपद्यत ॥१९१४॥
तमेकपुत्रा शोचन्ती शोकशङ्कुहताशया । ततः प्रपेदे प्रलयं मल्ला लोठनवल्लभा ॥१९१५॥ 1915
पत्न्यामभिन्नभावायां गुणज्येष्ठे तथात्मजे । विपन्ने स तया लक्ष्म्या न कृत्यं किंचिदैक्षत ॥१९१६॥
निःस्नेहत्वस्य भूपालवल्लभस्य विजृम्भितम् । मोहनी वा श्रियः शक्तिर्यद्वशासीत्पुनः सुखम् ॥१९१७॥
अकारयन्निर्धनोपि तथा वृद्धस्य कालवित् । लक्षैः षट्त्रिंशता मोक्षं लक्ष्मकस्य क्षमापतिः ॥१९१८॥
दिष्टवृद्धिपरिक्षिप्तपुष्पवृष्टी जनैः पथि । तस्मिन्प्राप्ते न कोत्रासीद्राज्ञा प्रत्याहृतां श्रियम् ॥१९१९॥
स लक्ष्मीमहिमाक्षिप्तविस्मृताभिभवव्यथः । प्रभवन्पुनरेवासीन्निमहानुपलक्षणः ॥१९२०॥ 1920
धनप्रलोभनिर्नष्टसर्वावष्टम्भपाटवः । सुज्जिः साचिव्यमव्याजं भेजे लोठनभूपतेः ॥१९२१॥
दत्वाम्भागिकसुतामविश्वासमपाहरत् । स तस्याश्चप्रियापायदुःस्थितिव्यथया समम् ॥१९२२॥
अभ्यर्थ्य पार्थिवं पद्मरथं प्रानीतधान्कृती । तस्य सोमलदेव्याख्यामुद्वाहाय तदात्मजाम् ॥१९२३॥
एवं प्रधानसंबन्धैर्बद्धमूलं विधाय तम् । सोव्याहतस्य साचिव्यमहस्यानृण्यमाययौ ॥१९२४॥
आनिन्ये च कश्मीरप्रवेशं डामरादिभिः । बहुशः प्रार्थ्यमानेन प्रेरितो मद्रभूभुजा ॥१९२५॥ 1925
इत्थंभूतं कृतैक्यं च समं सीमान्तभूमिपैः । अथ छलयितुं शत्रुं नीतिं प्रायुङ्क्त सुस्सलिः ॥१९२६॥

१९०३. ¹) Emended, A [illegible]. १९२१. ¹) च omitted in A; supplied with C.

तमोदयहारपतिस्तस्यारम्भे गभीरधीः । अलुप्तसत्त्वः सुस्सलं सारेतरविहागमात् ॥१९२७॥

तरस्वः स हि निर्गहसर्वस्वोप्यर्चितोहितैः । राजमानादिभिः स्वामिकृत्ये निस्वोचितोऽभवत्[1] ॥१९२८॥

धनमस्थाभिधे स्थाने लोहरादूरगे स्थितः । भाविकोऽचिकसंधामैर्भेदं निन्ये द्विषद्बलम् ॥१९२९॥

1930 कदाचित्ताभिमायैस्मिन्निभ्या तत्र्येन वा वधुः । भयं लोठनभूपालान्माञ्जिकेन्दारकोदयः[1] ॥१९३०॥

इत्यभ्याधाक्षिकानस्मान्सुज्जी न्यस्ताशयो नृपः । वेत्ति तस्यैरणेनासौ तदाशङ्कितवेति ते ॥१९३१॥

संजाते सहजाख्यायां राज्यां सुस्सलभूपतेः । कुर्मो मल्लार्जुनं भूपं लोहरेऽस्मिन्हिताय वः ॥१९३२॥

तस्येमाणमिवाकस्मादभिसंधानं लोठनम् । संदिदेशाथ तान्भीमाञ्जयसिंहो महीपतिः ॥१९३३॥

व्याजेन राज्ञा संदिष्टं तत्कोशं स्वीचिकीर्षुणा । प्रतिभुस्मभिभस्तैस्तस्मिंस्तैश्च तथैव तत् ॥१९३४॥

1935 मल्लार्जुनं लोठनोऽथ ज्ञात्वा प्रारब्धघातिकम् । तदाद्यान्धातृसूनुत्वाधात्रिकामप्यबन्धयत् ॥१९३५॥

अवरुद्धातनूजेन[1] शत्रुं सौस्सलिना भजन् । परं विग्रहराजेन प्रातिहार्यमजिग्रहत् ॥१९३६॥

राजा व्याजात्पितृव्येण बद्धसंधिरुपायवित् । तत्वरे हारितं राज्यं तैस्तैः स्वीकर्तुमुद्यमैः ॥१९३७॥

विसृज्य शूरं निष्कम्पराज्यः सुज्जोः परिभ्रमात् । मासान्कांश्चिदसंक्षोभो नृपस्यावर्तिष्ट लोठनः ॥१९३८॥

सुज्जिः पद्मरथापत्यं प्राक्कन्यामानिनाय याम् । अनूढाया विवाहाय तस्या[1] मातरमागताम् ॥१९३९॥

1940 आकर्ण्य सेजलादीनां[1] प्रसक्तेऽस्मिन्स्वगौरवाम् । सामात्यो[2] दर्पितपुरं कृतप्रत्युद्गता ययौ ॥१९४०॥

माञ्जिकाद्यैरथ प्राग्रन्ध्रैर्निर्गत्य बन्धनात् । मल्लार्जुनः कोट्टराज्ये[1] संहतैरभ्यषिच्यत ॥१९४१॥

ठक्कुरैः प्राग्वशानीतैः प्रतोलीतलमागतान् । भृत्यांस्ते सिंहभूभर्तुः प्रविविक्षूनवारयन्[1] ॥१९४२॥

षष्ठेऽब्दे लोठनः शुक्लत्रयोदश्यां स फाल्गुने[1] । यथायुज्यत राज्येन तथैवाशु व्ययुज्यत ॥१९४३॥

अनूढां कन्यकां मूढः संपदं चात्मसात्कृताम् । प्राप्तां परस्य भोग्यत्वं भाग्यहीनः शुशोच सः ॥१९४४॥

1945 अटिस्थाहालिकादिभ्यो[1] देशेभ्यो नष्टशक्तिना । तेन सुज्जिबलात्कोशशेषः कश्चिदवाप्यत ॥१९४५॥

पूर्वाहृतान्सिंहभूभृत्स्वात्मसात्कृत्य माञ्जिकः । निनायाप्रतिमल्लत्वं मल्लार्जुनमहीभुजम् ॥१९४६॥

तेनातिव्ययिना नव्यवयसा भूभुजा कृतम् । मौक्तिकैः पूगविच्छेदे ताम्बूलार्पणमेकदा ॥१९४७॥

वर्तते विषयौत्सुक्याद्राटकं कुट्टनादिषु । त्यागित्वं तस्य तत्त्वज्ञैः सदोषमुदघोष्यत ॥१९४८॥

प्रजोपतापोपचितः कोशः सुस्सलभूपतेः । तेनातिव्ययिना स्वैरमनुरूपव्ययः कृतः ॥१९४९॥

1950 गणिकाचारणद्रोग्धृविटचेटादिपेटकम् । साधूनिवधूय सोऽपुष्णात्पौर्ण्यः[1] कुमंत्रितः[2] ॥१९५०॥

सपत्नसादहितसाध्वि वा वह्निसाद्भवेत् । द्रविणं क्षोणिपालानां जनतोपद्रवार्जितम् ॥१९५१॥

प्रजापीडनजं वित्तं जयापीडमहीभुजः । दास्याः पुत्रैरुत्पलाद्यैर्विलुप्तं नमुरन्तकैः[1] ॥१९५२॥

लोकसंक्लेशनोद्भूतः कोशः शंकरवर्मणः । प्रभाकरादिभिः स्वैरं जायाजारैरभुज्यत ॥१९५३॥

१९२८. [1]) Thus A; perhaps read [निस्वोचितो]°. १९३०. [1]) Thus corr. by A_1 from °[केन्याकारयः]. Perhaps read °[केन्याकारा]°; cf. viii. 1818. १९३३. [1]) Emended with C; A °[तान्भीमा]. १९३६. [1]) Emended; A [अवरुद्धसन्]°. १९३९. [1]) Emended with C; A [तस्य]. १९४०. [1]) Thus A; doubtful.—[2]) Doubtful emendation; A [सामात्यो]. १९४१. [1]) Emended; A [कोट्टराज्ये]. १९४२. [1]) Emended A °[वारयत्]. १९४३. [1]) A [फाल्गुने]. १९४५. [1]) Thus A_1; A_2 °[स्थाहि]-[लिका]°; cf. viii. 581. १९५०. [1]) Thus A_1 in margin; in text °[त्पौष्णैर्ण्य:].—[2]) Thus corr. by A_1 from [कुमति]°. १९५२. [1]) Emended with C; A_1 [नमुरन्तकै:]; the reading [नमुरन्तकै:], given by A_2 in margin, has been struck out.

अभवद्भक्तपालाः प्रत्नैरप्रत्ना भूमिनाजिनम् । ददुः सुगन्धादित्याय धनं संभोगभागिने ॥१९५४॥
राज्ञो यशस्करस्यार्थाल्लब्धयीवकेनिर्मितम् । अकृतावकृवैदवाटालिक्रियमर्गमा ॥१९५५॥ 1955
पूर्वराजार्जितं पार्थगुप्तिः प्राप्य धनं मृतः । राजा व्यावीवपत्येव गुप्ताद्वीपमजायत ॥१९५६॥
संग्रामराजः श्रीलेखामुखाग्रममुपेर्षी । मुषितो व्यङ्गसुहार्थैर्भिक्षोपार्जनस्पृहः ॥१९५७॥
अपत्यवेशाभ्यपितमनस्य मनवृजिता । अन्येनन्तमहीभर्तुर्विभूतिर्भस्मसारभूत् ॥१९५८॥
पुत्रेणापावसात्मार्थो भारतानरतो कृतः । कुक्लाकीयालोद्भुवः कोष्ठः कलशभूपतेः ॥१९५९॥[1]
स्व गेहैः समं स्त्रीभिः सभा पुर्वरभूद्धनम् । अभाग्यार्जनतर्पस्य हर्षदेवस्य वह्निनात् ॥१९६०॥ 1960
चन्द्रापीडोचलावन्तिवर्माद्यैर्धर्मनिष्ठुरैः । निधा व्यान्यस्य कोशस्य नावाप्यमुषिता क्वचित् ॥१९६१॥
वीरपालिककसीमान्तभूभृद्दयाचितादयः । लुण्ठि प्रारेभिरे पुष्टां नवे मल्लार्जुनोदये ॥१९६२॥
चन्द्रयित्वाप्यरीन्भूभृत्सामग्र्यास्विघटितेप्सितः । अथ चित्ररथं दुर्गमास्कन्याय व्यसर्जयत् ॥१९६३॥
द्वारपादाजवीरस्तुल्याधीकारेण प्रवर्धितः । सोनन्तसामन्तसुनः परं फुल्लपुरे व्यधात् ॥१९६४॥
तस्तेहिरे न वितता अपि दुर्गसमाश्रयात् । मल्लार्जुनचमूर्जग्ये जेतुं तदनुजीविनः ॥१९६५॥ 1965
भेदाय कोष्ठमाक्षस्तकृत्यो राजसंमतः । मल्लार्जुनानुगैः राजा हतः संवर्धनाभिधः ॥१९६६॥
पुरापालोऽपि तिष्ठन्तः कोष्ठे भयविधेयताम् । कोष्ठेश्वरेऽन्वगाद्याते तत्रामित्राः प्रपेदिरे ॥१९६७॥
प्रतिभूतकरो [illegible]धिः स व्यसृजत्ततः । सभाजनाय जननीं तेषां मल्लार्जुनोन्तिकम् ॥१९६८॥
सा वैभव्यं विविक्तेन वेषैर्भर्वशोभिना । कोष्ठेश्वरादीन्सोत्कण्ठांश्चके चपलचेतसः ॥१९६९॥[2]
तस्यां गृहीतविश्रम्भे व्यावृत्तायां तदन्तिकात् । द्वारेशाय ददावूरीकृतं मल्लार्जुनः करम् ॥१९७०॥ 1970
आकृष्टो राजजननीवक्षुरानेन कोष्ठकः । दिद्यक्षकपटात्कोष्ठमादरोह मितानुगः ॥१९७१॥
सर्वंकटेन साहिसतेन चित्ररथस्ततः । संभूतप्राभृतो भूमिभर्तुः सविधमाययौ ॥१९७२॥[3]
राजा तु संमन्त्र्य ततः प्राप्तुक्त्वादतिशालिना । उदयद्वारपतिना नीतिं जेतुमरीन्पुनः ॥१९७३॥
वीतास्कन्दो लोठनेपि गते पद्मरथान्तिकम् । लेभेभिचमूपालः किंचित्पारप्रतारिकाम् ॥१९७४॥
उदूढवान्सोमलाख्यां तां पद्मरथकन्यकाम् । उपयेमे भूतावामो नागपालात्मजामपि ॥१९७५॥ 1975
तस्मात्संक्रियामूढाजेभिरे गूढकैतवाः । भूभुजः सोमपालाद्या भृत्यभावेन वेतनम् ॥१९७६॥
कविगायनमल्लाद्यायोधचारणचेष्टितैः । वदयो मुमुचुर्भूतलेपि तं राजबीजिनः ॥१९७७॥
स बाल्याक्षिण्यरीपाकप्रत्तो दृष्टो दृष्ट्वन्यतु । जज्ञे शाक्यीतिमावेन वालिशैः कुशलाशयः ॥१९७८॥[4]
केलोरित्यामहेतोः प्रवीर्य ददतं विना । भानिभुराकृतेरेष तस्योन्याय न सौष्ठवम् ॥१९७९॥
अत्रान्तरे नृपः सुज्जिं संजपाद्दोषमधिकमम् । मामून्मल्लार्जुनेनापि भिन्नोसाविति चिन्तयन् ॥१९८०॥ 1980
निर्वासने प्रवेशे च प्रभुः सुज्जिस्ततोऽधिकम् । तात्कालिकीं प्रतीहारः शक्तिं कांचिदरोचयत् ॥१९८१॥
स कम्पनाधिकारकर्म राजविसर्जिताम् । वितरन्सुज्जये राजस्थानकार्यकर्म विना ॥१९८२॥
निर्लोभाय नृपात्मसोमपालानुरोधतः । प्रदीपस्थानप्रस्तेन निजकूटकर्म प्रदात् ॥१९८३॥

---

[1] १९५९ ¹) A कोष्ठः.
[2] १९६९. ¹) Emended; A वैभव्यं (वि°—²) Emended; A वेषैर्भ°.
[3] १९७२. ¹) Emended; A सर्वंकटेन.
[4] १९७८ ¹) A वालिशैः.

आकृष्य प्रददौ तस्य तस्मात्रिपरितोषिणः । आप्तायसान्द्रया दृष्ट्या वरसंपहीकषो व्यधात् ॥१९८४॥ चक्रलकम् ॥

1985 भर्त्रे हिताय सौहार्दं विधूतोदयधन्ययोः । अभजद्भिल्हणः सुज्जेः प्रवेशे प्रतिलोमताम् ॥१९८५॥

प्रत्युद्गमेन संमान्य सुज्जिं प्रावेशयन्नृपः । देशाधिराज्यकुम्भ्यादीन्मानताय तु तद्गिरा ॥१९८६॥

कृतागाः क्ष्मापतौ लब्धक्षणे तीक्ष्णैर्जिघांसति । कोष्ठेश्वरः पलायिष्ट ज्ञातोदन्तस्तदन्तिकात् ॥१९८७॥

आस्कन्दायागते राज्ञि गृहीतमनुजेश्वरे । स्वपक्षभेदोपहतः सोथ देशान्तरं ययौ ॥१९८८॥

लोठनस्तु निजग्राह कांश्चिदालम्ब्य ठक्कुरान् । बप्पनीलाभिधे स्थाने वसन्मल्लार्जुनं बलात् ॥१९८९॥

1990 तत्र दृष्टमसंभाव्यमेवास्य खलु पौरुषम् । परिभ्रष्टोपि यद्दूरपदं तमजयत्तदा ॥१९९०॥

जहार तुरगांल्लुण्ठिं चकाराट्टिल्लिकापणे । मार्गद्रुमादिभङ्गं च — —[1] सर्वत्र लोकरोत् ॥१९९१॥

राजराजाभिधानेन डामरेणार्थितस्ततः । कश्मीरराज्यसंप्राप्त्यै क्रमराज्यमगाहत ॥१९९२॥

तद्वेश्म समीपस्थे हते चित्ररथेन सः । तस्मिन्नवसन्ये प्रययौ बप्पनीलभुवं पुनः ॥१९९३॥

तस्मिन्नास्कन्दमसकृद्दत्त्वाट्टिल्लिकामपि । अवरोद्धुमशक्तोभूत्कोट्टे मल्लार्जुनो वसन्[1] ॥१९९४॥

1995 भ्रातृव्येण पितृव्यस्य दापयित्वा धनं बहु । ततः कोष्ठेश्वरो यात्रासज्जः संधिं न्यबन्धयत् ॥१९९५॥

लोहरे विहितस्थैर्यो[1] गृहीत्वा लोठनं ततः । कश्मीरोर्व्यां पपातासौ विजिगृक्षुः[2] क्षमाभुजा ॥१९९६॥

गिरीनुल्लङ्घ्य कार्कोटद्रङ्गे विहितबान्धवम् । निपत्य मार्गेमुद्याने यावदन्वैक्ष डामरैः ॥१९९७॥

नावाप योगं निर्गत्य क्षिप्रकारी क्षमापतिः । सर्वोद्योगेन ते तावदुत्थानोपहतं व्यधात् ॥१९९८॥

अत्रान्तरे प्रतीहारः प्रापास्तमपवीक्ष्याम् । न संपत्स्वल्पपुण्यानामनपायित्वमायुषः ॥१९९९॥

उत्सारणप्रियतया परिहृतसर्वद्वारं गृहे निरनुरोधतया वसन्तः ।

2000 संपल्लघुकृतधियोप्रतिघप्रवृत्तेर्धिङ्जायते न रभसान्नियतेर्निपातम् ॥२०००॥

कुर्वाणोत्सारणं तस्य गृहजा सततं नृणाम् । नाज्ञासीत्सुखसुप्तस्य पृष्ठे पतितमन्तकम् ॥२००१॥

ज्वरितः स हि निष्ठ्यूतज्वरः स्वपिमीति विज्वरः । विदित्वेति न विज्ञातः स्वपन्नेव मृतस्तदा ॥२००२॥

सल्लोठने कोष्ठकेथ प्रयाते नृपतिः पुनः । न स मल्लार्जुनो नापि कोष्ठको न स लोठनः ॥२००३॥

प्रमोदयन्नं पार्श्वस्थितं मल्लार्जुनोवधीत् । तस्मै चुकोप माध्यस्थ्ये स्थापितस्तेन कोष्ठकः ॥२००४॥

2005 अनुनिन्ये न तं खिन्नं स संभृतबलस्ततः । अभिषेणयितुं क्रोधादधावत्सहलोठनम् ॥२००५॥

कोष्ठको मल्लकोष्ठाद्यैर्मितैर्युक्तोपि सादिभिः । तीर्त्वा परोष्णीं तत्सेनां निर्ममाथाप्रमाथिनीम् ॥२००६॥

हतेषु तेषु संग्रामे स्वशसैन्यप्रकाशिषु । वधं प्राप्तः सिंहभूभृत्पात्र स नृपो हतः ॥२००७॥

आरूढः कोष्ठमूर्धानं मानमूर्धः परिच्युतः । प्रमप्रतापो भूयोपि समधत्त स कोष्ठकम् ॥२००८॥

विसृज्य लोठनं निर्विर्वैरमपामसुग्नः । आनिर्वाहितवैरेण तेन द्वैधं स डामरः ॥२००९॥

2010 यत्नाधिकारिणः भुल्कं गुरुताकारि राजवत् । तेन स्वनाम्ना भाण्डेषु प्रक्षे सिन्दूरमुद्रणम् ॥२०१०॥

जतुसंहतयोः काचकलशीरत्नयोरिव । क्षणे क्षणे संभिन्नकस्तयोः समुदपद्यत ॥२०११॥

१९८४. [1]) A, ४. १९९१. [1]) A, indicates here a *lacuna* of two *aksharas*; C तदा. १९९४. [1]) Emended; A °वसन्. १९९६. [1]) Emended; A °स्थैर्यै.—[2]) Emended with C; A °विजिगृक्षु. १९९९. [1]) Emended with C; A °हारमपारस्तमपवीक्ष्या. २००८. [1]) Emended with C; A कोष्ठमू°. २०१०. [1]) Emended; A °मुद्रणाम्.

निर्व्यूढिभून्यैर्यापास्थैर्विरागं लोहरेश्वरः । निन्ये लवन्यं सोम्पेनं स्पर्शावम्भिरमकुशैः ||२०१२||
डामरेण ततो दत्वात्कन्दं तत्कटकान्तरम् । पराद्ध्याँयुधधुर्याभरणाद्य--¹र्दं कृतम् ||२०१३||
दत्वा ह--¹रायस्यां विषमैर्हडपौरुषैः । एवं तं कोष्ठको मूढः सुखोच्छेदं व्यधाद्विषाम् ||२०१४||
अनयावामसंबन्धाच्छ्रुतं मुख्यमन्त्रिणाम् । अत्रान्तरे नृपो हन्तुं माञ्जिकं स व्यचिन्तयत् ||२०१५|| 2015
आसीत्कठोरतारुण्यतरङ्गितमनोभवः । मुख्यकं स हि तन्मातुरौपपत्येन संमतः ||२०१६||
आहारावसरे तीक्ष्णाः कृतसंज्ञाः समामुजा । दत्तप्रहरणाः प्राणैर्भुञ्जानं तं व्ययोजयन् ||२०१७||
धुन्वन्नसिपटं बद्धवीरपट्टो रटन्बहु । निर्लुण्ठयन्स तस्वेनां तां तामारभटीं व्यधात् ||२०१८||
अथाश्लिष्यत न द्रोहमप्यारिन्दाकरोत्यहो । राज्ञा विषमितस्तेन रसदानेन स स्वयम् ||२०१९||
देवलोऽस्यारितां यातस्ततः सिंहमहीपतिः । संदधे कोष्ठकं मुञ्जि माहिणोद्विजयाय च ||२०२०|| 2020
मार्गस्थ याममात्रेण गम्यस्यान्तिकमाप सः । यावत्पुरं प्रहरणात्कोष्ठकेनाकुलीकृतः ||२०२१||
अन्तर्भेदाकुलस्तावत्स्थवस्थातुमक्षमः । गृहीतकोशः संत्यज्य कोट्टं¹ मल्लार्जुनो ययौ ||२०२२||
राज्यभ्रष्टः स निर्लुण्ठ्यमानो मार्गेषु तस्करैः । अवनाहोन्मुखो रक्षन्कोशशेषं कथंचन ||२०२३||
अष्टमहारश्चशरेष्वथाष्टमवत्सरे । राज्यान्तेन द्वितीयस्यां वैशाखस्यासितेऽहनि ||२०२४||
दाता शिखामृतवचैरमृतं विलब्ध--¹ण्यकृत्समिति लूनशिराः कृतश्च ।
ईशेन यत्र तदकार्युपकर्तुरस्तु तत्रापरः क इव संनिहितो हितः ||२०२५|| 2025
मुक्ता इमा इति जलं नलिनेषु लीनं ज्ञातृत्वमेतदिति आश्रमिनेषु लग्नम् ।
यज्ज्ञायते किमपि हन्त विमोहनी सा शक्तिः श्रियः स्फुरति कापि तदाश्रयायाः ||२०२६||
अन्त्यकृतप्रहरणा विपिनेषु केऽपि प्राणेन केचन वृशाय रसज्ञवान्ये ।
ते केऽपि सन्ति तु नरेन्द्रगृहेषु हिंस्रा यावैव ये विरचयन्ति किलोपघातम् ||२०२७||
ज्योतीरसाश्मन इवाभिनमीश्वरस्य निर्दग्धुमिन्धनमिवागतं न शक्ताः ।
पश्चाद्भवेयादि स तत्प्रसृतावकाशाः कुर्युः खला रविकरा इव भस्मशेषम् ||२०२८||
कापिलं हर्षटं कोट्टं नीतवान्मण्डलेशिताम् । उच्चैः कोटभृत्यानां संमदं कम्पनाधिपः ||२०२९||
कुर्वञ्छाय्यां पुनर्मेनु मण्डलं तद्यलम्भत । दिनानि कतिचित्तत्र यावत्प्रकृतिदुर्जनैः ||२०३०|| 2030
विटैरसूयाविषमैः प्रसादावसरो नृपः । तावत्कलुषतां तस्मिन्नुपजापैरनीयत ||२०३१|| तिलकम्¹ ||
राजा भवन्परः कोऽस्तु स्वाविचारदृढक्रियः । एषोऽपि त्रिभुवनभूषण धूर्तैः प्रवर्त्यते ||२०३२||
शैशवे बालि¹शप्रायैः संस्तुतैर्जाड्यमर्पितम् । प्रौढावपि न वा यायाद्राज्ञः कार्ण्यं²मणेरिव ||२०३३||
भृत्यान्तरापरिज्ञानमात्रेण जगतीभुजाम् । निरागसो वधपातः कष्टं राष्ट्रस्य जायते ||२०३४||

२०१३. ¹) A₁ indicates here a *lacuna* of one *akshara*; C [illegible]. २०१४. ¹) Thus or स्व-- A₁; C [illegible]. २०१९. ¹) Cf. viii. 1818. 1980. २०२२. ¹) Emended; A कोट्टे. २०२४. ¹) Thus A; text evidently corrupt; perhaps read °[illegible]°.—²) Thus corr. by later hand from A₁ °स्यासितेऽहनि. २०२५. ¹) Thus A₁; C [illegible]°; perhaps read [illegible]°. २०३१. ¹) A₁ writes here ४ instead of तिलकम् (?). २०३३. ¹) A बालि°.—²) Thus corr. by A₂ from A₁ कार्श्यं.

2035 कृत्ये व्यवसितेसाध्ये हास्यः स्याल्लक्ष्मकादिवत् । सुज्जिः प्रायोजि राजाप्तैर्भेत्तुमिति लोहरम् ॥२०३५॥
निर्व्यूढाद्भुतकार्यस्य तस्मिन्नप्राप्ततुल्यया । अमोघया प्रजह्रुस्ते पापाः पैशुनविद्यया ॥२०३६॥
गाम्भीर्यालक्ष्यविकृतैः प्रीत्यालापैर्महीपतेः । प्रत्याघातः कलुषतां नाज्ञासीत्कम्पनापतिः ॥२०३७॥
प्रकृत्या तस्य निर्द्रोहतया शङ्कास्य तादृशाम् । प्रियं कृतवतश्च स्यादविश्वासोथ वा कथम् ॥२०३८॥
प्रीतिरासीच्च नृपतेस्तत्कृत्यैकचितैरपि । अप्रियप्रणयालापैर्विरक्तस्येव कामिनः ॥२०३९॥
2040 जित्वा राष्ट्रद्वयं प्राप्तां ख्यातिं नृपतेरिति । बहुमानेन दर्पाच्च स्वच्छन्दं स व्यवाहरत् ॥२०४०॥
पौरानगारहरणाद्यपकारैर्निरङ्कुशः । तद्बन्धवो बाध्यमाना विरागमनयञ्जनम् ॥ २०४१॥
निजागःस्मरणात्कोष्ठेश्वरी न व्यश्वसीन्नृपे । न पितृव्योपि भूपालकोपाविष्कृतविक्रिये ॥२०४२॥
क्रोधं प्रजोपतापेन संचिन्वन्सुज्जिना समम् । संबन्धकृच्चित्ररथो नाभूदभिमतः प्रभोः ॥२०४३॥
[1]धन्योदयौ नृपः सुज्जिदाक्षिण्यालक्ष्यसौहृदः । अपुष्णात्प्रविशैर्गूढं राजपुर्यां[1] कृतस्थिती ॥२०४४॥
2045 तौ चाचालगतौ[1] शीतज्वरनष्टपरिच्छदौ । मल्लार्जुनस्य साम्राज्यभ्रंशेपि विपुलश्रियः ॥२०४५॥
सुज्जिद्वेषात्पुरा दूतैराहूतो लक्ष्मकेण यः । आगच्छत्सञ्जपालः स प्राप राजपुरीं तदा ॥२०४६॥
सुज्जिचित्ररथाभ्यां तं दृढचेष्टेन भूभुजा । अविदृष्टप्रवेशार्थं दूतैर्मल्लार्जुनोभजत् ॥२०४७॥
तन्निमित्तं स केनापि सामन्तेन सहाध्वनि । संजातकलहे शस्त्रक्षतो लक्ष्म्या व्ययुज्यत ॥२०४८॥
तथाभूतमपि स्वर्णं भूर्भुरीकृत्य नाशकत् । यत्तन्मल्लार्जुनो नेतुं कार्यज्ञैस्तदपूज्यत ॥२०४९॥
2050 सोस्वतन्त्रेण राज्ञा च सौजन्याद्भिल्हणेन च । दूतैः प्रच्छन्नमाहूतो रभसादाययौ ततः ॥२०५०॥
न[1] व्यग्रमेवं चेद्धन्युर्मामनुबेति चिन्तयन् । अभिज्ञविषमे मार्गे पुरं साहसिकोविशत् ॥२०५१॥
स कन्यकुब्जगौडादिमण्डलेषु महीभुजाम् । स्पर्धया लब्धसत्कारो भूपतेर्मन्त्रितान्विताम् ॥२०५२॥
अनवाप्य निजे देशे सत्क्रियां दुःखितोभवत् । राजधान्यन्तिकैः पौरैः प्रहृताशु व्यलोक्यत ॥२०५३॥
भूपालोगणयित्वाथ मन्त्रिणो दत्तदर्शनः । भेजे स्वहस्तताम्बूलदानप्रक्रिययैव तम् ॥२०५४॥
2055 निष्किंचनोपि सत्ख्यातिमात्रेणानुगतो जनैः । यातायातं नृपगृहे कुर्वञ्छ्रामूनकल्पयत् ॥२०५५॥
व्याहारव्यवहारादि व्यालोक्यालौकिकाकृतेः । पुरुषान्तरवित्सुज्जिस्तस्य स्वैरमवेपत ॥२०५६॥
दध्यौ सोथ ध्रुवं राष्ट्रेऽखर्वसर्वंकषक्रियम् । नैवमेवाद्भुतं भूतमेतादृक्शान्तिमेष्यति ॥२०५७॥
तांस्तान्देशान्तरे वीरानुत्सिक्तान्दृष्टवांश्च च । तं पर्यालोच्य विभ्रान्ति सोत्सेकानाममन्यत ॥२०५८॥
भवितव्यतया दर्पेणाथ नीतः स्वतन्त्रताम् । परिवादावहं सुज्जिस्ततो यत्तदव्याहरत् ॥२०५९॥
2060 स्वानुगैर्लुण्ठितं क्षमामक्षाणं दया द्विजम् । प्रासैर्मडवराज्यस्थः स शृगालमिवावधीत् ॥२०६०॥
ख्याते कुकर्मणा तेन विश्राव्य जनमागतम् । तं प्रत्युपक्रियं लोको विरागं नगरेप्यगात् ॥२०६१॥
अत्रान्तरे बन्धुमेकं व्यधुः कमलियादयः । अगण्यप्रायमुत्सेकादुत्तमप्रक्रियास्पदम् ॥२०६२॥
मयि सत्यपरोपि स्यात्किमनुग्राहकः स्मयात् । अकारि चारणप्रायस्तादृशोपीति सुज्जिना ॥२०६३॥

२०४४. [1]) Emended; A धन्योदयो. २०४४. [1]) Emended; A राज्यपुर्यां. २०४५. [1]) Doubtful emendation; A चाचालमतौ; G चाचालगतौ. २०५१. [1]) न supplied with C; A व्यग्र – च.

संजातयौनसंबन्धबन्धः कमलियादिभिः । अथास्यासिनगोस्थयै सामर्थ्याद्रिल्हणोप्यभूत् ॥२०६४॥
अल्पेन हेतुनोद्भूते द्वैते तेषां च तस्य च । खलपैशुनसेकैस्तत्प्रापाशु घनशाखताम् ॥२०६५॥
प्रकृत्योत्सिक्तगुरुसेकावहैः समुदवीविपत्[1] । दुर्मन्त्रैर्विषमैर्वाक्यैः साहदेविस्समुल्हणः ॥२०६६॥
अरमांनां सहास्माभिः क्षमते समशीर्षिकाम् । कृतघ्नोयमिति स्वैरं मन्युं राज्यपि सोग्रहीत् ॥२०६७॥
भिन्नस्तु भूपतिस्तस्माद्रिल्हणं बाह्यभृत्यवत्[1] । मन्त्रस्वैरकथाद्येषु विस्रम्भेषु व्यवर्जयत् ॥२०६८॥
स तु धूर्तस्तदुर्लक्ष्यताद्वसत्स्वामिवैकृतः । स्वेषां धैर्यं परेषां तु संत्रासं माययातनोत् ॥२०६९॥
समयद्रविताकाङ्क्ष्यसंस्तवः पक्षयोर्द्वयोः । तस्य तु प्रययौ सञ्जपालो वातेन भिद्यताम् ॥२०७०॥
संनद्धयोः प्रविशतोरन्योन्यस्पर्धया तयोः । क्षणे क्षणे राजधानी ययौ संभ्रमलोलताम् ॥२०७१॥
सुज्जिः सभूपालाश्लेषु प्रतिपक्षान्युयुत्सया । महीमानोत्सवास्थाने संक्षोभमुदपादयत् ॥२०७२॥
कृकाटिकान्यस्तहस्तो ह्यःस्थेमावेदितो हि सः । तं निर्भत्स्य शिलालेपं क्रोधकृष्णाक्षरीकरोत् ॥२०७३॥
लिखितैरिव तान्सर्वैः सोढुं रक्षणमीशितुः । मिथ्या तथ्यमिवोदीर्य संयभ्यद्भिः समर्थ्यताम् ॥२०७४॥
उपांशु श्रावयद्भ्यर्णे भूपतिः परिसान्त्व्य तम् । सत्यस्मिन्नास्ति नः किंचिदित्यन्तस्तु व्यचिन्तयत् ॥२०७५॥
चक्रे मडवराज्यस्थैरथ प्रायो द्विजातिभिः । न सुज्जेः कम्पनेशत्वमिच्छाम इति वादिभिः ॥२०७६॥
अन्विष्य विद्विषः शङ्कां मन्त्रविनिशि रिल्हणः । संनद्धसैन्यमानिन्ये पञ्चचन्द्रं तदग्रियम् ॥२०७७॥
शशङ्के सञ्जपालाच्च तस्माच्च बहुसैनिकात् । सुज्जिरन्यानगणयन्नयुडाख्य च तद्रिपुः ॥२०७८॥
आस्कन्दभीत्या निर्गत्य हयारोहैः समं गृहात् । व्युष्टामीको निरुद्धालो जजागाराथ सोध्वनि ॥२०७९॥
भूपतिप्रातिलोम्येन वर्तमानस्तदाभवत् । कोष्ठेश्वरोपि संनद्धः सुज्जिना बद्धसौहृदः ॥२०८०॥
स्थितमप्रातिलोम्येन सोवधीन्मनुजेश्वरम् । इति द्वैध्योपि नितरां द्वैध्यतां नृपतेरगात् ॥२०८१॥
तथा स्थिते निशीथिन्यामाबद्धयुस्तस्य विद्विषः । बुभुक्षाहेतुतां राज्ञः स्वगुप्त्यै तेन या कृता ॥२०८२॥
अतथ्यं तथ्यवद्वस्तु तथ्यं वातथ्यवन्नृपः । यः पश्येन्मूढवत्सोर्थैस्त्यक्तोनर्थैः कदर्थ्यते ॥२०८३॥
रत्नज्योतिर्हुतवहधिया त्यज्यते दृष्टिपातः क्ष्याबाह्याणामितरविषयः स्वस्य संभाव्यते च ।
वस्त्वेकैकं यदिह न मृषा तन्मृषा यन्मृषा तत्सत्यं तेनेत्थं किमिव न जनैर्दृश्यते तत्त्वशून्यैः ॥२०८४॥
राजाथ तद्वधाद्भ्यवद्जानन्दीस्थ्यभेषजम् । न्ययुङ्क्त तस्य तीक्ष्णत्वे सञ्जपालं महौजसः ॥२०८५॥
स कापुरुषवद्वीरः प्रहर्तुं छद्मनाक्षमः । काकुमाक्षिप्य तं हन्तुं तत्र नैक्षत क्षणम् ॥२०८६॥
मायाप्रयोगानन्योन्यमुद्दिश्य स्पृशतोर्द्वयोः । क्षणे क्षणेभजद्राष्ट्रं त्रासोल्लासविलोलताम् ॥२०८७॥
प्रत्याशङ्क्योदयं रात्रौ सुज्जौ जाग्रति पूर्ववत् । अभ्यपद्यामिकग्रामं राजधान्यप्यजायत ॥२०८८॥
राज्ञाविर्वासने रिल्हणस्य सुज्जेरभीप्सिते । पार्थिवोप्यनुमन्ताभूत्सभीतः प्रस्तवास्थिती[1] ॥२०८९॥
स निर्ययासुरामन्त्र्य[1] तत्सेवानुभिताः प्रजाः । संदर्श्य द्वारपतिना राज्ञो गुप्त्या समर्थितः ॥२०९०॥
संमन्त्र्य नृपतिं मैत्रीप्रार्थिना सुज्जिना समम् । पीत्वा कोशं सञ्जपालः प्रातो रात्रौ व्यजिज्ञपत् ॥२०९१॥

२०६६. [1]) Thus corr. by A₁ from A समुदवीविपत्. २०६८. [1]) Emended; A बाह्य°. २०८९. [1]) Emended with C; A °वास्तु:. २०९०. [1]) Emended with C; A निर्यासु°.

प्रेरणादुल्हणादीनां स्वोत्सेकादेव वर्तते । राजन्मुञ्जेरभिप्रायः[1] स्पर्धिनोन्यायमिच्छतः ॥२०९२॥

निर्द्रोहस्योपकर्तुश्च मते स्थास्यति मे नृपः । निर्वास्य रिल्हणं चित्ररथं बद्ध्वा महाधनम् ॥२०९३॥

लोहरादर्थिनिर्दिष्टानधान्कोशं च भूपतेः । नयेयं संभृतो हन्यां दुर्भृत्यमपि कोष्ठकम् ॥२०९४॥

2095 कार्योपरोधान्निर्बन्धः संबन्धेष्वेव नास्ति मे । दाक्षिण्यं स्वामिनः कृत्ये यस्य प्राणास्तृणोपमाः ॥२०९५॥

मध्येव प्रतिराजादिभिर्जयस्वीकृतोद्यमे । दुर्वाविभ्रान्तचित्तोयं नृपश्रीभोगभाग्भवेत् ॥२०९६॥

साहायकाय द्वारेशमुल्हणं रिल्हणाभये । कार्यजाते च मामीशमाकारयितुमिच्छति ॥२०९७॥

भूते च मामुल्हणश्च त्वं चाहं चाभिभेदिनः । मिलिता यत्र तत्रास्ति गण्यः को नु नृपास्पदे ॥२०९८॥

इहस्था नयदायादमेकमानीय कंचन । सिद्धोस्य पदे राज्ञो नानुतिष्ठेदिदं यदि ॥२०९९॥

2100 गुणान्प्रसरणप्रासादुन्धायेव गिरा सृजन् । द्विजांशुभङ्ग्या राजाय विनिश्वस्याब्रवीद्वचः[1] ॥२१००॥

यथाह स तथैवैतच्च द्रोहो नासमर्थता । नौदासीन्यमयैतस्मिन्संभाव्यमभिमानिनि ॥२१०१॥

निष्प्रतिद्वन्द्वभावोस्य दुरुच्छेदो भवेदिति । इयमप्यन्यतस्तावदस्त्वपायधियः कथा ॥२१०२॥

किं तु दूये यदाकोपप्रायम्यात्त्यतोपि[1] वा । निर्द्रोहस्य वधो ध्यातो योस्यासौ कार्य एव तत् ॥२१०३॥

अर्थोयमल्पसत्त्वानामपेत्साभिर्हि मन्त्रितः । नूनं तेनोपलभ्येत तानावर्जयता धनैः ॥२१०४॥

2105 पुण्यैरपरिहार्यैः स्वैर्जायेर्वा मादृशाममी । जानतामपि जायन्ते निर्गुणा भोगभागिनः ॥२१०५॥

बालिशान्भूकृतां[1] प्रायश्चित्तमेतन्महीभुजाम् । तन्मौर्ख्यस्य फलं मूढैरेतैर्यदनुभूयते ॥२१०६॥

दुर्गमो भूमिभृन्मार्गो विटैर्दुद्रुपैरिव । ... .[1] ॥२१०७॥

तन्वाना व्रतवैमुख्यं रसनालौल्यशालिनः । परपिण्डोपहर्तारः खलाः कौलेयका अपि ॥२१०८॥

इत्थं खलोपतापेन प्रयुक्तं तद्वयात्पुनः । असंहार्यं कुकर्मेदं पश्चात्तापाय नो भवेत् ॥२१०९॥

2110 इत्युदीर्य नृपः सुज्जेः सज्जो व्यापादसिद्धये । तमजागारयच्चश्चजागरं चापहीत्स्वयम् ॥२११०॥

विश्रम्भमन्त्रजुतेः शङ्कां जिघांसुः सुज्जिरित्यपि । तथ्यं भृत्यवचो जानंस्तस्थौ धीःस्थ्येन पार्थिवः ॥२१११॥

गत्वा स्वयं गृहान्योनसंबन्धं कुरुतं[1] युवाम् । इत्युक्त्वा रिल्हणेनाथ स सुज्जिं समयोजयत् ॥२११२॥

विश्वास्यापि तथा हन्तुं तं प्रसङ्गमनाप्नुवन् । उवताम्यद्दिवारात्रं तल्पोपर्यवशो लुठन् ॥२११३॥

सञ्जपाले गृहाद्बन्धुनाशदुःखिन्यथागते । आशङ्क्य साहसासिद्धिमधिकं पर्यतप्यत ॥२११४॥

2115 निपत्य वीरशयने सुस्सलक्ष्मापसत्क्रियाम् । भ्रातरो यस्य कल्याणराजाद्या व्यस्मरन्युधि ॥२११५॥

सेनानीः कुलराजः स कथातो व्यायामविद्यया । प्राणैरानृण्यमिच्छंस्तमपृच्छच्छोककारणम् ॥२११६॥ युग्मम्॥

स संस्थापयितुं हन्तुं चाप्यशक्यं न्यवेदयत् । तस्याप्रतिसमाधेयं कम्पनाधीश्वराद्भयम् ॥२११७॥

कियदेतन्निजप्राणमात्रलभ्यं महीभुजाम् । इत्याभाष्य स जग्राह साहसाध्यवसायताम् ॥२११८॥

दिनद्वयमनायातो गृहेभ्यः कम्पनापतिः । न प्रातिभाव्यमभजत्तस्य मृत्योः श्रियोथ वा ॥२११९॥

2120 विश्रम्भभृत्यः शृङ्गारनामा चाप्यब्रवीत्प्रभोः । तं दृष्टवांस्तृतीयेह्नि शयनेवगणं स्थितम् ॥२१२०॥

२०९२. [1]) Emended; A °भावस्पर्धिनो°. २१००. [1]) Emended with C; A [illegible]. २१०३. [1]) Emended; A च आकोप°; G *sec. manu* यत्तः कों°. २१०६. [1]) A बालि°. २१०७. [1]) Here two *pâdas* are missing; C supplements क स नीतिज्ञविशेष, क च ते खलकुक्कुरः. २११२. [1]) Emended; A कुरुतां. २११६. [1]) A, २.

शोभोपयोगिनो भर्तुर्नित्यं सततसेवकाः । कर्तुं साहससाचिव्यं विदूरेण तु पार्थिते ॥२१२१॥

करे पिनाकी मकराङ्कशत्रोः शोभाविशेषाय सदानुषक्तः ।
पुराहवे कार्मुककर्म तस्य तत्कालमाप्तेन तु मन्दरेण ॥२१२२॥

ताम्बूलहारकव्याजात्ततो राजा व्यसर्जयत् । कुलराजं तमव्याजधैर्यासंलक्ष्यविक्रियम् ॥२१२३॥

ध्रुवं मृत्युः पुनर्नाहमागन्ता तत्ततोस्य कः । आरब्धेति स निन्ये न ताम्बूलं स्वर्णभाजने ॥२१२४॥

व्यसनप्रशमे राज्ञः स्वदेहत्यागतोनुगाः । एवं कर्तुं यतन्तेन्ये निर्व्यूढौ स्खलिताः पुनः ॥२१२५॥ 2125

सगणोगणो वास्तु निहतो नियतं मया । जागर्त्यतः परं देव इत्युदीर्य विनिर्ययौ ॥२१२६॥

गतस्य साहसासिद्धौ शक्यं शङ्क्यं पलायनम् । .... ॥२१२७॥

व्रजन्स्वामिहितं कृत्वा पुनः पथा निनाय सः । शस्त्रिणौ द्वौ मिथाच्छस्त्रौ बन्धस्थाने परामृशन् ॥२१२८॥

स्वयं गृहीत्वा ताम्बूलं राज्ञा प्रहित इत्यथ । द्वाःस्थेनावेदितः सुज्जेः पार्श्वं रुद्धानुगोविशत् ॥२१२९॥

ददर्शोच्चासनस्थं च मितैः परिजनैर्युतम् । यूथनाथमिवात्यल्पैर्द्विपैरहितान्तिकम् ॥२१३०॥ 2130

गृहीतवन्दितस्वामिताम्बूलः सस्मितं स तम् । पृष्ट्वा कृत्यादि नृपतेः सत्कृत्य व्यसृजत्क्षणात् ॥२१३१॥

जनप्रवेशाशङ्की स त्वरमाणस्तमब्रवीत् । कृतागाः कोपि कैवर्तशस्त्रभृन्मत्समाश्रितः ॥२१३२॥

तस्याक्षेपपरान्भृत्यान्स्वामिवार्याधुना तव । संमान्या वयमित्यपेलक्षयन्प्रकृतिक्षयम् ॥२१३३॥

सोत्सेकामिव तां वाचं स दर्पादवधीरयन् । तस्य रूक्षाक्षरं नाहं कुर्यामित्यब्रवीद्वचः ॥२१३४॥

स रोषादिव निर्गच्छन्मान्योसाविति वादिभिः । तं सान्त्वयित्वा तद्भृत्यै रुद्ध्वा व्यावर्तितः पुनः ॥२१३५॥ 2135

तेनाभ्यादि ततः कर्तुं विज्ञप्तिं वस्तुनोमुनः । सज्जयोरादिश द्वारप्रवेशं भृत्ययोर्मम ॥२१३६॥

अवशेनेव तेनाथ वीक्ष्य तौ संप्रवेशितौ । सहाबलाभाद्बुभुक्षुः प्रजिहीर्षुरवर्तत ॥२१३७॥

बाणाद्य कुर्वीं प्रातर्वो विधेयमिति तान्वदन् । दत्तपृष्ठो निदिद्रासुस्तल्पे सुज्जिर्जहौ वपुः ॥२१३८॥

गत्वाथ किंचिद्व्यावृत्तो निष्कृष्टक्षुरिको जवात् । प्राहरत्कुलराजोस्य वामे पार्श्वे कृतत्वरः ॥२१३९॥

तस्य धिक्कुर्वतो द्रोहमधावत्क्षुरिकां प्रति । यावत्पाणिः प्रहरणं तावत्सर्वेपि ते व्यधुः ॥२१४०॥ 2140

विमर्शः पश्यतां यावदाशङ्क्ये तत्र नोद्ययौ । स तावदेव च्छविरापेतश्वास इवाभवत् ॥२१४१॥

भयत्यक्ताभिमानेषु विद्रुतेष्वनुजीविषु । चकर्ष शस्त्रं तत्रैकः पिञ्छदेवः परं तदा ॥२१४२॥

प्रहर्तृस्तैस्त्रिभिस्तुल्यप्रतिप्रहतिभिः क्षतः । भ्राम्यन्च्युतासृक्तस्मात्स मण्डपान्निरवास्यत ॥२१४३॥

स्थितान्दत्तार्गले धाम्नि रुद्धद्वारतमोरयः । जिघांसवः सुज्जिभृत्यास्ततस्तान्पर्यवारयन् ॥२१४४॥

क्षमोरिप्रतिकुर्वाणा भज्यमानैरिभिर्व्यधुः । ते द्वारे तूलशय्यां तां मोक्षार्थं शवमुद्धृतम् ॥२१४५॥ 2145

खड्गेषुभल्लपरशुक्षुरिकाश्माभिवर्षिणः । तान्भ्रमभ्रमयन्मार्गैरनेकैस्ते विविक्षवः ॥२१४६॥

नैराश्यहेतोर्विशतां तेषां संकटवर्तिभिः । पृष्ठाच्छित्त्वा शिरः सुज्जेरङ्गनेक्षिप्यताथ तैः ॥२१४७॥

अप्रतिःसरणाभीक्ष्णभुग्नेक्षणपुटभ्रुमि । उत्तरीयकवच्छन्नससंध्याणपुटद्वयम् ॥२१४८॥

२१२४. 1) Thus emended in C; A आरेभेति. २१२५. 1) Emended; A °तोऽस्वगाः. २१२७. 1) Here two *pádas* are missing; C supplements इति चिन्तयतस्तस्य मन आसीद्विशृङ्खलं. २१२८. 1) Emended; A °हृषन्. २१२९. 1) Emended; A द्वास्थेन. २१३१. 1) Emended; A दृष्ट्वा. २१३९. 1) Emended with C; A कुजरा°. २१४१. 1) A विमर्शः. २१४६. 1) Emended; A तान्स तभ्रम°.

अक्ष्णोर्वेश्मन्यमाणस्य लोकस्य प्रतिबिम्बकैः । संभाव्यमानसंस्पन्दस्तोकप्रव्यक्ततारकम् ॥२१४९॥

2150 स्थपुटस्याक्रमच्छेदाद्गलमांसस्य संधिषु । हरिद्रार्द्रैरिवाबद्धमेदोग्रन्थिभिरुल्बणम् ॥२१५०॥

धूलिध्वस्तकचश्मश्रु तदेतदिति निश्चयम् । परं भालतलस्थेन स्वल्पकुङ्कुमबिन्दुना ॥२१५१॥

गृहीत्वा तिर्यक्पतनव्यक्तसंध्यन्तराहितम् । चपलस्तुमुलाकम्पा भृत्याः कापि विदुद्रुवुः ॥२१५२॥कुलकम्॥

तीक्ष्णान्प्रयुज्य क्ष्मापस्तु तिष्ठन्व्याकुलधीस्तदा । बहिर्वीक्ष्य जनक्षोभं साहसं निश्चिकाय तम् ॥२१५३॥

सुज्जौ हते क्षते वापि कार्यमेतदिति द्रुतम् । संनह्य सैन्यमादिक्षत्स तन्मन्दिरवेष्टनम् ॥२१५४॥

2155 मिथ्यैव सुज्जिर्निस्तीर्ण इति श्रुतवता जनात् । स्वयमपाहि भूपेन ततः समरसंभ्रमः ॥२१५५॥

निःसंशयं हतं ज्ञात्वा सुज्जिं राजोपजीविनः । तत्र स्थितं शिशुरथं सर्वेऽप्यमबन्धयन् ॥२१५६॥

हिल्लात्मजन्मनः सुज्जिभ्रातृस्यालस्य कौशलम् । कलशास्यांश निर्वर्ण्य वाणीयं पुण्यभागिनी ॥२१५७॥[1]

आक्षिप्यमाणैर्भिक्षाचैरन्ते धीरोचितं कृतम् । तेन स्वसंशयस्थेन सदाचाराच्च विच्युतम् ॥२१५८॥

राजौकस्थैव तां वार्तां श्रुत्वा स प्रपलायितः । हतस्य स्वामिनोऽभ्यर्णे जिहासुर्जीवितं ययौ ॥२१५९॥

2160 द्वारे पद्मरतिभिर्भञ्जन्तं राजसैनिकाः । अपसार्य कथंचित्तं तीक्ष्णाः कृच्छ्रादरक्षिषुः ॥२१६०॥

प्रविष्टेऽस्मिन्ननिर्व्यूढपीडिते मण्डपान्तरम् । लब्धप्राणा नृपाभ्यर्णं कुलराजादयो ययुः ॥२१६१॥

हठप्रविष्टो हतवांस्तत्रैकं महाभटम् । शरैरेव हतो दूरात्कथंचित्परिपन्थिभिः ॥२१६२॥

आयातं क्षुभिते देशे सज्जपाले महीपतिः । रिल्हणं चोल्हणं हन्तुं प्राहिणोद्विहितत्वरः ॥२१६३॥

यातो मार्गात्पलाय्यायं परिशङ्क्येति रिल्हणः । क्षिप्तिकातटपर्यन्तमटित्वा पश्चदाययौ ॥२१६४॥[1]

2165 पूर्वायातः सज्जपालो गृहद्वाराद्विनिर्ययौ । उल्हणस्य पथो रुन्धन्बहून्प्रहरन्रणे ॥२१६५॥

तावदेकस्य खड्गेन निकृत्ते दोष्णि दक्षिणे । त्वङ्मात्रशेषे छिन्नास्थिस्नायुग्रन्थिरजायत ॥२१६६॥तिलकम्॥

अगण्यमायतां प्राप्ते वंशे यत्कौशलादसौ । दिगन्तरेषु स्वस्मिंश्च देशे प्राप प्रथां पुनः ॥२१६७॥

फलकाले समासन्ने शौर्यप्रतिभुवाभजत् । स तेन दोष्णा वैकल्यं धिगिच्छां विधुरां विधेः ॥२१६८॥

स प्राग्वदुदयावाप्तौ भवेदविकलो यदि । फलेन तस्य जानीयादिच्छां लोकोऽयमद्भुताम् ॥२१६९॥

पीतामृतस्य क्षतविमहत्त्वं न प्राभविष्यद्यदि नाम राहोः ।

2170 अज्ञास्यदिच्छां तदमुष्य लोकः सामर्थ्यभाजः सुचिरप्रवृत्ताम् ॥२१७०॥

दृष्टः त्रील्लाभिधो वृद्धः पितृव्यः साहदेविना । सस्पृहं निहतः साधु ——[1] जातव्रणार्दिना ॥२१७१॥

तस्यार्त्यो विशतो वेश्म जज्जलाख्योऽग्रगो हतः । मान्योऽनुगो भटौ द्वौ च यामिकश्च जनंगमः ॥२१७२॥

बालं तनयमालोक्य निषण्णस्याङ्कनस्थितेः । तस्यानिर्गच्छतो गेहे रिल्हणोऽग्निमदापयत् ॥२१७३॥

आनीयमानो धूमान्धो बद्धा मुख्यैः स सैनिकैः । गृहद्वारे हतः कैश्चित्प्राकृतैर्गणविक्रमः ॥२१७४॥

2175 तस्य प्रधानप्रकृतिक्षयहेतोर्महीपतिः । मुण्डमप्यवलोक्यासीदशान्तक्रोधविक्रियः ॥२१७५॥

व्यापाद्यमानाः साकोपं भूपतिप्रेरितैर्भटैः । उच्चावचाः सुज्जिभृत्याः कृत्यं सत्त्वोचितं व्यधुः ॥२१७६॥

२१५७. [1]) Emended with C; A कल॰ — स्याद्य. २१६४. [1]) A₁ ३. २१७१. [1]) Before or after साधु two *aksharas* are missing; the *lacuna* not indicated in A; C supplements सम्यग्ज°.

अनुजो लक्ष्मकः सुज्जेर्बद्ध्वा नीतः स विक्रियाम् । नृपं वीक्ष्यावशैः कैश्चिद्राजधान्यङ्गने हतः ॥२१७७॥

भ्राता पितृव्यजस्तस्य संगटाख्यो नृपाङ्गने । भटवट इव प्राणानौचित्येनामुचत्कृती ॥२१७८॥

प्रविष्टः शरणं बाणशंस्यैः पापैः प्रमापितः । उन्मत्तो मुम्मुनिस्तस्य भ्राता कैश्चित्स्वमन्दिरे ॥२१७९॥

सुज्जिस्यात्मजस्तु भृङ्गारवृत्त्या भङ्गुरया हतः । महाकुलीनो बिम्बरश्चौचित्येन च चित्रियः ॥२१८०॥ 2180

साङ्गिकाख्यः प्रतीहारो प्रणितः श्वनकैर्हतः । अन्येपि संश्रिताः सुज्जेस्तत्र तत्र प्रमिम्यिरे ॥२१८१॥

आत्मप्राजिजवप्रामप्रमाणाः कोष्ठेश्वरान्तिकम् । आसाद्य वीरपालाद्या द्विजा मृत्युभयं जहुः ॥२१८२॥

श्रमञ्शारदियो[1] दुष्टोत्थानदत्ततुरंगमः । प्रपेदे संगटभ्राता बन्धनं सुभटामठे ॥२१८३॥

सूनुश्च सज्जलः सुज्जेः श्रेतिकश्चापजात्मजः । उल्हणस्य तनुजश्च कारागारं प्रपेदिरे ॥२१८४॥

इत्थं राजन्यमात्ये च प्राप्ते पिशुनवश्यताम् । नवमेऽब्दे शुचेः शुक्लपञ्चम्यां विप्लवोऽभवत् ॥२१८५॥ 2185

कार्ये क्वापि विपर्यस्तसत्त्वं संस्मृत्य मन्त्रिणम् । तमद्यापि नृपस्तादृग्भृत्योपेतोऽनुतप्यते ॥२१८६॥

वेतालोत्थापनाच्छ्वभ्रलङ्घनाद्विषचर्वणात् । व्यालाश्लेषाच्च विषमं सत्यं राजोपसेवनम् ॥२१८७॥

अनात्मायत्तनिस्तीर्णगुणानां चक्रवर्तिनाम् । शकटानामिवापस्थो विश्वस्तः को न भज्यते ॥२१८८॥

अयुक्तं नृपतिः सुज्जिवधं मेने प्रजाः पुनः । युक्तं ज्ञात्वा तमुद्रिक्तशक्तितां विविदुः प्रभोः[1] ॥२१८९॥

भेजे राजा सज्जपालं कम्पनाधिपतिं ददत् । कुलराजे च नगराधीकारित्वं समार्पयत्[1] ॥२१९०॥ 2190

त्यक्त्वा मल्लार्जुनं[1] धन्योदयौ नगरमागतौ । प्राग्वत्पुनर्जजृम्भाते प्रियौ विश्वम्भराभुजः ॥२१९१॥

इतराश्रयविच्छेदा वीतपारिप्लवस्थितिः । श्रीः सर्वाकारमकरोत्स्थिरं चित्ररथे पदम् ॥२१९२॥

अद्भुतैश्वर्यधुर्योऽपि राष्ट्रं दण्डेन पीडयन् । शमं नेतुमशक्योऽभूत्स भूपस्याप्यनङ्कुशः ॥२१९३॥

गन्धर्वानाभिधे ग्रामे टिक्कं हत्वा व्यसर्जयन् । पारेविशोकं कोट्टेशस्तच्छिरः पार्थिवान्तिकम् ॥२१९४॥

निसर्गद्वेषिणा प्राप्तप्रतापे नितरां नृपे । तदानीं लप्यमानेन कृतेनाप्यायितोऽसकृत् ॥२१९५॥ 2195

कोष्ठेश्वरेण रभसादल्पैः परिजनैर्युतः । निशि लोठनदेवः स हाडिग्रामं ततोऽविशत् ॥२१९६॥

महाकथिनकन्थान्यैः संरब्धे राज्ञि सर्वतः । बद्धसंधिर्लवन्यस्तं विससर्ज यथागतम् ॥२१९७॥

उत्पलादिवदादातुं राज्यं स रभसं भजन् । निर्बुद्धिभुग्नदार्योगान्मूढो लोकस्य हास्यताम् ॥२१९८॥

तीक्ष्णप्रयुक्तिभिः सैन्यभेदैरन्यैश्च कोष्ठकम् । उपायैर्नृपतिस्तैस्तैस्ततो हन्तुं व्यचिन्तयत् ॥२१९९॥

प्रतिहन्तीव तीक्ष्णानां पाटिताक्षः क्षमाभुजम्[1] । न संप्रासादयत्क्रुद्धः प्रतियोद्धुं त्वचिन्तयत् ॥२२००॥ 2200

स्वैः स्वैः प्रदेशैरादिश्य प्रवेष्टुं पृतनापतीन् । स्वयमुच्चावचैः सैन्यैरवचस्कन्द तं पुनः ॥२२०१॥

स भूपं रभसायातं ज्ञात्वाल्पपृतनं बली । ग्राममुत्कलयितुं तस्थौ प्रतापैः परिहारितः ॥२२०२॥

लग्ने रणे चित्ररथः पृथुसैन्योऽपि दैवतः । तस्य सैन्यैकदेशेन निन्ये जयविपर्ययम् ॥२२०३॥

भङ्क्त्वा नामङ्गलोकारकल्पेन किल तेन सः । ततः प्रभृत्यभूद्व्ययवशम्भो दिने दिने ॥२२०४॥

रिल्हणादीन्योधयित्वा व्यूढव्यस्ताखिलानुगः । लब्धान्यो न्यपतत्सार्धं कम्पनाधिपतेर्बले[1] ॥२२०५॥ 2205

२१८३. ¹) C शरदि यो. २१८७. ¹) Emended with C; A °भान्वे. २१८९. ¹) Conjectural emendation of G. (sec. manu); A प्रजा.. २१९०. ¹) Emended with C; समर्पयत्. २१९१. ¹) Emended; A मल्लार्जुनौ. २२००. ¹) Emended; A °भुजान्—²) Emended; A संप्रसाद°. २२०४. ¹) Doubtful emendation; A भङ्क्त्वामङ्गल्यौ°; C भङ्क्त्वामङ्गलौकार°. २२०५. ¹) Emended; A °बलौ.

कनैः शतादपि भटैर्युतो विद्रुतसैनिकः । सेहे तत्सैन्यरोधं स गजक्षोभमिवाचलः ॥२२०६॥
किं वाच्यः स नरव्याघ्रः प्रवृद्धिं याति संगरे । निजवर्मतनुत्रादि यस्य मानि न वर्मणि ॥२२०७॥
मन्दीकृतारिसंरम्भमवष्टम्भेन तादृशा । तं त्रिल्लकादयः प्रापुर्लवन्याः सैन्यशालिनः ॥२२०८॥
तैः सजातीयदाक्षिण्यात्तटस्थैरपि संकटे । तस्येषदुपयोगोभूत्स्ववीर्योपात्तविद्विषः ॥२२०९॥
2210 काले संनहनं रात्रिजागरः सामतो बलैः । समये ग्रहणत्यागतत्तद्युक्तिविकल्पनम् ॥२२१०॥
लब्धभूम्यपरित्यागो जिगीषोरीदृशैर्गुणैः । बलेयुररयोप्यस्य का वैर्याक्रमणे स्तुतिः ॥२२११॥
अविश्रसम्भिन्नभृत्यस्तादृक्संरम्भपीडितः । पलायनोन्मुखः शैलात्कोष्ठकोथ व्यगाहत ॥२२१२॥
मार्गेष्वकालप्रालेयपातरुद्धेषु वाजिनाम् । गन्तुं तस्योद्यमं जघ्नुः पृष्ठलग्ना विरोधिनः ॥२२१३॥
अवमानोपतप्तोथ परिमेयपरिच्छदः । स ययौ जाह्नवीं स्नातुं राज्ञा राष्ट्रादपाकृतः ॥२२१४॥
2215 सोमपालोथ भूपालनाम्ना पुत्रेण खेदितः । दीर्घवैराज्यदुःखार्तः शरणं नृपतिं ययौ ॥२२१५॥
पुत्री दत्तवतो नीविं नागपालस्य तस्य च । अभयं प्रतिभूभाव भूभृदाश्रितवत्सलः ॥२२१६॥
बृहद्राजस्य जिह्मोयं दौस्थ्यहेतुरभूदिति । स तदापदि नास्मार्षीदव्याजौदार्यधुर्यधीः ॥२२१७॥
साहायकाय स्वं सैन्यं दत्तवांस्तं महीपतिः । भूयः प्रतिष्ठामनयद्दर्पप्रशमनाद्विषाम् ॥२२१८॥
स्नात्वा धुनद्यां व्यावृत्तः कोष्ठकोत्रान्तरे पुनः । मल्लार्जुनं गृहीत्वाभूद्वैराज्योत्थापनोद्यतः ॥२२१९॥
2220 अर्कोपरागे प्राप्तः स कुरुक्षेत्रमवाप तम् । लत्रन्यं कार्यतस्त्यक्तपूर्ववैरो नृपात्मजः ॥२२२०॥
आहूतो लोठनः पूर्वमायातस्तेन डामरम् । निशम्य तं संघटितं खिन्नः प्रायाद्यथागतम् ॥२२२१॥
विजयेशाप्तः पीतकोशोपि नृपतिद्विषः । प्रविविक्षुरुपेक्षिष्ट सोमपालो दुराशयः ॥२२२२॥
आराधनाय भूभर्तुस्तत्पुत्रः कोष्ठकं पुनः । प्राप्तं स्वविषयैस्तैस्तैश्चुरैर्निरलुण्ठयन् ॥२२२३॥
अत्रान्तरे चित्ररथं संवृद्धायासदुर्मदम् । अनिच्छन्तोवन्तिपुरे प्रायं चक्रुर्द्विजातयः ॥२२२४॥
2225 उपेक्ष्यमाणास्ते दर्पात्तेनागणितभूभुजा । ज्वलिते ज्वलने देहान्बहवो जुहुवुः क्षुधा ॥२२२५॥
चरके धर्मधेनूनामुत्कर्षेपि तदाश्रितैः । वह्निं गोपालकोप्येकः कारुण्यप्रवणोविशत् ॥२२२६॥
भट्टस्योद्भटवंशस्य पृथ्वीराजस्य नन्दनः । युवा विजयराजाख्यः सानुजो गावदुर्गतः ॥२२२७॥
देशान्तरं जिगमिषुर्विषमं वीक्ष्य तत्र तत् । व्याजहारानुजन्मानं कारुण्याश्रुकणान्किरन् ॥२२२८॥
उपेक्ष्यमाणा दाक्षिण्यस्तम्भितेन महीभुजा । विशः सचिवपाशेन विवशाः पश्य नाशिताः ॥२२२९॥
2230 छन्दानुवृत्त्यामात्यानां यत्र क्ष्माभृदुपेक्षते । कस्तत्रान्यस्तु दीनानामापच्छमयिता विशाम् ॥२२३०॥
यद्वा न्यायोयमन्योन्यस्पर्धया यदुपप्लुतम् । शमिता दण्डयेच्छाम्यं शमितारं परोथ वा ॥२२३१॥
विशृङ्खलं नयेच्छव्यां दार्ढ्यसारं विघट्टनैः । कदाचिल्लोहमश्मानमश्मा लोहं कदाचन ॥२२३२॥
दोषेणैकेन न द्वेष्यो राजा सर्वगुणोज्ज्वलः । तथाच्चित्ररथस्यान्यद्विधेयं नावभाति मे ॥२२३३॥
धर्मः सर्वोपकार्येकक्षुद्रक्षपणमुच्यते । अघ्नन्नाजगरं सोपि जन्तूनामन्तकं जिनः ॥२२३४॥

२२०६. 1) Emended; A सह. २२२१. 1) Emended; A सङ्घटितुं. २२२४. 1) Emended with C; A संवृद्धायास°. २२३०. 1) Emended with C; A apparently °मात्यामां.

दुर्वृत्तदमनैरस्माभिः कृते तेजस्विनो जनात् । भूयोप्यधिकृतो भिक्षुः कथं पीडयेत्प्रजाः ॥२२३५॥ 2235

कायस्थास्य परित्यागादनन्ता अन्तयो यदि । क्षयिनः स्युरसौ आंतर्वणिज्या ज्यायसी न किम् ॥२२३६॥

संगुप्तुर्मासं स लयेत्य तं कोशपीचिनम् । विधायानुसृतैरस्य हन्तुं चित्ररथं तदा ॥२२३७॥

कालेस्मिन्धर्मदौर्बल्यकलुषेपि कलेः किल । प्रभावो भूमिदेवानां द्योततेद्याप्यभङ्गुरः ॥२२३८॥

ब्रह्मगैरपरिक्षीणपूर्णपुण्यो न कश्चन । धैर्यमारभते भद्रद्रुमोत्पाटनपाटवैः ॥२२३९॥

हिमानुद्वेजयन्सुज्जिर्द्विजावेशासहध्वनम् । चिरेणैव हतश्चित्ररथो विप्रावमानकृत् ॥२२४०॥ 2240

द्विजोरथाभियाक्रान्तचित्तोसौ कृत्यया भुवम् । वध्यौ तस्य वधं प्राणान्विप्रा कारणमुत्सृजन् ॥२२४१॥

कृशानुसादकुर्वत विप्रा देहान्यदैव ते । तद्देहतुल्यसंघर्षे तदैवासीद्धतानुगः ॥२२४२॥

अथासादयतश्चित्ररथं पृथुबलान्वितम् । नगराधमभूदन्तुर्विचाराय प्रजागरः ॥२२४३॥

स अपर्यन्तसामन्तसीमन्तितवपुर्व्रजन् । अभूद्रद्रयो ह्रस्वश्च जनसंबाधमध्यगः ॥२२४४॥

तेन साधर्म्यवैधर्म्यनिधुरेणैकदा जनात् । सोनुसतो व्यतिक्रान्तानिःश्रेणिर्नृपवेश्मनि ॥२२४५॥ 2245

विलम्बितस्य सम्भ्रान्ते[1] कृपाण्या मूर्ध्न्यथास्य सः । तामन्तमध्यगस्यैव प्राहरत्तीव्रसाहसः ॥२२४६॥

मुमूर्षोरिव तत्रास्य वैकल्यगलितस्मृतेः । उद्भ्रान्तचक्षुषो वर्णव्यत्ययं समपद्यत ॥२२४७॥

प्रमापितोयं राज्ञेति ज्ञात्वा तत्सबहिष्कृताः । विप्रस्तास्तं तथाभूतमस्य जन्ननुजीविनः ॥२२४८॥

तं वीतजीवितं ज्ञात्वा न तीक्ष्णः प्राहरत्पुनः । प्राप्तं द्वितीयनिःश्रेण्या भ्रातरं निषिषेध च ॥२२४९॥

न पलायिष्ट निर्विघ्नसर्वमार्गोपि घातितः । राज्ञा चित्ररथः शश्वदिच्छुभिः प्रोषकार सः ॥२२५०॥ 2250

प्रनष्टं[1] भृष्टमांसादिराज्यभोगपुरःसरैः । सर्वैः कापुरुषैस्त्रातात्य चित्ररथानुगैः ॥२२५१॥

ज्यायांश्छ्रीठरथस्तस्य भ्राता भीत्या पलायितः । शरणं नर्तकीमेकां ययौ वक्तार्पितस्तनः ॥२२५२॥

नाट्यकर्मोपशितश्चित्ररथोभ्यर्णे महीभुजा । मा भैषीः[1] प्राहरत्करस्वामित्युक्त्वाश्वासितः स्वयम् ॥२२५३॥

नृपाज्ञया को निहन्ता द्वारेशस्येति वादिभिः । तीक्ष्णोभ्यिष्टो भटैः सोहमित्युक्त्वा स्वं न्यवेदयत् ॥२२५४॥

धीरो योधान्स्वधैर्यान्तलङ्घनश्लाघ्यविक्रमः । विंशतिं शास्त्र हत्वाथ प्रहत्य चरणे हतः ॥२२५५॥ 2255

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् । धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे[1] ॥२२५६॥

लब्धा लिखिततत्कृत्यकारणा पत्रिका करात् । तस्यान्तकमयाशंसा श्लोकेनानेन पावनी ॥२२५७॥

अकृत्युन्मावहीमत्यपुत्तश्चित्ररथस्ततः । कृतव्रणोपि लालाटसंधिर्विधावजायत ॥२२५८॥

स मासान्पञ्चषान्याप्य निराघ्यायकृशाकृतिः । विवेष्टमानोवर्तिष्ट शयनीयतलेन्वहम् ॥२२५९॥

मल्लार्जुनं पुरस्कृत्य कोष्ठको विग्रहोन्मुखः । तन्मध्ये तरुसंबाधं गिरिदुर्गमगाहत ॥२२६०॥ 2260

मां मामभयं भाम्यन्स्वयूथ्यमसतोद्यमात् । अचिरस्मृतपर्व लोके पुनर्द्वैराज्यशङ्किनम् ॥२२६१॥

अकाण्डाम्बुदजालेन पीडिताङ्ग इवाभजन् । परचक्रोपयेनाशु लोकः शिथिलशक्तिताम् ॥२२६२॥

तद्युद्धे तद्कृशाक्रोशोध्याप्य सर्वतः । व्यापोपान्तवनग्रामैः सचिवैः स न्यरोधयत् ॥२२६३॥

२२३५. [1]) Misread in C दुर्वृत्तदमने°. २२४६. [1]) Emended; A सम्भ्रान्ते. २२५१. [1]) Emended with C; A प्रनष्टं. २२५३. [1]) Emended with C; A भैषिष्मा°. २२५६. [1]) Compare for this verse *Bhagavadgītā* iv. 8. २२६१. [1]) The text of the first *pāda* is corrupt; perhaps read स समभङ्गा°. २२६३. [1]) A °क्रोश°.

सज्जपाले यवनकैः स्कन्धावारं विशत्यपि । अनुबद्धोर्मिवोत्पन्नाविघातस्तिमितांस्तकम् ॥२२६४॥

2265 धन्योऽपि शिलिकाकोट्टपर्यस्तकटकोऽभवत् । मन्थद्वेषी गजारिपुः सिन्धुरस्येव वैरिणः ॥२२६५॥

आयासितबलो राज्ञा गोवासे रिल्हणोऽकरोत् । अटवीं पर्यटन्मूकानिवाको कुण्ठितानरीन् ॥२२६६॥

तीव्रशक्तेर्नृपस्यैवमारम्भैः स्तम्भितोऽभजत् । कोटेश्वरस्थितचतुरान्ग्रासान्संचारशून्यताम् ॥२२६७॥

क्लिष्टो देशान्तरे राष्ट्रानन्तरैर्न्यकृतो नृपैः । भिक्षुस्तवर्णो भूभर्तृभृत्यव्यर्थीकृतोद्यमः ॥२२६८॥

वालिंशस्वादकुशलो ज्ञातुं वृत्तिं महीभुजाम् । स विस्मृतागाः संधातुमैच्छच्छिन्नपदो नृपम् ॥२२६९॥

2270 उज्झिताशीर्वीः प्रभोर्मन्यु वाच्यं तद्भ्रतादिदम् । भक्तवेकामः सज्जपालस्तस्येच्छां तामपूरयत् ॥२२७०॥

तथार्तोऽपि रिपुं राज्ञः संधित्सुर्न्यपतीव सः । पृथ्वीहरमहत्तानां निर्द्रोहत्वं न कौतुकम् ॥२२७१॥

तेन प्रशिण्वता राजवैरिणं स्वकराङ्गुलिम् । छिन्नतापि महीभर्तुर्मन्युभ्रंशेषु न पारितः ॥२२७२॥

कण्ठबद्धशिरःशाटः शीर्षेणोपानहं वहन् । भुक्तवेलोऽपि भूपालं कर्तुं नाशाकदक्रुधम् ॥२२७३॥

अस्वीकृतहिमभूमृत्काञ्चनः स हि राजवत् । तथा मस्तुक्तभूपाङ्कः सर्वं गर्वाद्यथाहरत् ॥२२७४॥

2275 शुश्राव वद्धं तन्मध्ये यातं मल्लार्जुनं नृपः । अनुबध्नाति भव्यानामुदयेऽभ्युदयान्तरम् ॥२२७५॥

नीयमानः स हि स्कन्धमधिरोप्यानुजीविभिः । अज्ञातिकतया मार्गोल्लङ्घनयासंनिःसहः ॥२२७६॥

ततस्ततो भयस्थानाद्विस्तीर्णो लोहराश्रितम् । लावणिकाभिधं ग्रामं प्राप्तो विन्यस्तरक्षिणा ॥२२७७॥

निरुद्धो जग्गिकाख्येन ठक्कुरेण महीपतिः । प्रियंकरं तं च भृत्यं शुश्रावान्तिकमागतम् ॥२२७८॥

बद्धप्रायोऽरिणा दुर्गान्निर्गतः स कथंचन । बद्धस्तेन पुनः शक्तिः कस्य भाग्यविलङ्घने ॥२२७९॥

गङ्गा कुमार्गकुण्ठिता जठरात्कथंचिदेकस्य संततयो निसृता महर्षेः ।

2280 प्रस्तापरेण कृतसागरगर्तपूर्तिः शक्तो न कोऽपि भवितव्यविलङ्घनायाम् ॥२२८०॥

जग्गिके बद्धसंप्राप्तिपर्यन्तोपान्तरक्षिणि । राज्ञोदयद्वारपतिः प्रायोजि प्राज्ञबुद्धिना ॥२२८१॥

तं विना धैर्यगाम्भीर्यशौर्यधुर्यं महाधियम् । संकटे न सबहम्भो राज्ञाहाय्यन्यमन्त्रिणाम् ॥२२८२॥

स व्यतिक्रम्य साधाधान्मार्गानुभवचेतनैः । तमोरिस्थितमप्राक्षीत् क्षमापतिविनिश्चयम् ॥२२८३॥

निद्राशून्येन धैर्येण शौर्यसंभावनावहः । स्तुवन्स तं बहिः प्राप्तं तत्तदुच्चाब्रवीत्पुनः ॥२२८४॥

2285 सर्वतो ज्यायसीं भर्तृभक्तिं यो बहु मन्यते । भवान्धुर्यो मतिमतामावृतो लोभनातुरैः ॥२२८५॥

कृता रक्षामणिसमं सहायं त्वादृशं विना । शाविमे दुर्नरेन्द्रस्य बाल्ये राज्ये बहुच्छलैः ॥२२८६॥

दुष्प्रेक्ष्याणां भवस्येव नियमाद्राजभास्वताम् । माध्याह्नेऽमन्तादिने अमनेत्रविलङ्घ्यता ॥२२८७॥

शोभते रुचिरातामण्डलाभो यथोदये । तथा चोस्तमये भास्वानिव धन्यः स भूपतिः ॥२२८८॥

धन्योऽवतारो यस्यासीत्कुम्भस्थीराङ्गनाजनः । उदवेलसमयेऽप्युग्रे रागव्यपाव्यरोपणः ॥२२८९॥

2290 पदे प्रयोगं लब्धार्थं किंचित्कृत्वा कुलीनवत् । यद्वं कविरिव प्रौढः प्राप्तो निर्व्यूढिमुद्धताम् ॥२२९०॥

सत्यंकारोऽधुना भूत्वा विधत्तां स्वाम्यनुस्थितिम् । साध्वस्वामातिभूतेन यशेनैकेन मे भवान् ॥२२९१॥

२२६४. [1]) A. स्कन्धा°. २२६५. [1]) A सिन्धुरस्येव. २२६९. [1]) A वालि°. २२७६. [1]) Emended; A स्कन्ध°.—[2]) Emended; °लङ्घनाय च नि°. २२७९. [1]) Emended; A बद्धि.—[2]) Emended; A भाग्यार्थ°. २२८१. [1]) Doubtful; A जग्गकी; cf. viii. 2278.

इत्युक्त्वा भस्मयोरपश्ये संस्प्रष्टुं स्फाटिकं ततः । सपीठं पुरतो द्वारपतेर्लिङ्गमुपानयत् ॥२२९२॥

अचकलाहवसंमर्दमासन्धूलिपुवर्षिणः । योऽधान्धोदुं वरं मार्गं मानवाकूलमिच्छति ॥२२९३॥

इति संभाष्य संस्पृष्टशिवलिङ्गः स भाञ्जिकम् । वरं तस्योररीचक्रे स च भूयो जगाद तम् ॥२२९४॥

आकृष्टदृष्टिरहतः क्ष्माभुजोऽन्तिकमक्षतः । यथेप्सितेव मामोति तथा स्वामर्पयेऽधुना ॥२२९५॥ 2295

कार्पण्योपहतं तस्य वचः श्रुत्वा त्रपाजडाः । सर्वेऽप्युर्वीभुजाऽलक्ष्युर्वृक्षशाखाः पल्लवा इव ॥२२९६॥

अन्तःक्षणस्ततो भिक्षोः स्मर्यमाणः सचेतसाम् । विकासहेतुतां प्राप स्वस्वस्य मनसः पुनः ॥२२९७॥

मनुष्यवाघमाक्रन्दः पर्णे निर्म्ये स भिक्षुपः । तेन स्वपालितांल्लोकानपि पश्यन्नविक्रियम् ॥२२९८॥

अहीनाहारनिद्रादिर्विवशः पशुवत्पथि । कृष्यमाणः स केनापि न विकल्पेन पस्पृशे ॥२२९९॥

पश्यन्नानीयमानं तं गोभृभिस्तादृशं जनैः । दयार्द्रहृदयश्चासीत्साभ्यनन्दत्र भूभुजम् ॥२३००॥ 2300

उवाच चानुकम्प्येऽस्मिन्नग्रजन्मज्येष्ठस्य भूपतेः । नैतोवज्ञाति वैर्भ्रमनुजे पितृवर्जिते ॥२३०१॥

असेचनकमेतस्य मेचकाब्जदृशो वपुः । क्लेशगर्भमनिर्भिन्नचेताः कः कर्तुमर्हति ॥२३०२॥

पूर्वापरानुसंधानवन्ध्यस्तं दृष्ट्वांसदा । विस्मृतागा नृपं तत्ताहिन्युपालभताध्वनि ॥२३०३॥

गणना कापि या बालबालिशादौ विधीयते । न चित्तवृत्तेरैकाग्र्यं महतामपि सर्वदा ॥२३०४॥

श्रोतॄणां युगपाञ्चालीकेशाकृष्ट्यादि शृण्वताम् । पाण्डवेभ्योऽधिकः क्रोधो धार्तराष्ट्रेषु जायते ॥२३०५॥ 2305

कुरूणां क्षतजापाने भग्नोरोर्मूर्धताडने । श्रुते पाण्डवविद्वेषस्तेषामेव च दृश्यते ॥२३०६॥

परावरज्ञः कार्याणां न कश्चिन्मध्यमं विना । तटस्थेऽनुभवाभेदस्तत्र तत्र कथं भवेत् ॥२३०७॥

स पौराक्रोशवक्रं छिन्नाङ्गुल्यङ्गमुद्वहन् । युग्याधिरूढो भृत्यार्थं सार्धं नगरमासदत् ॥२३०८॥

न्यधत्ताभ्युजातभुक्तपञ्जरद्वयो महीपतिः । एकादशेऽब्दे तं रक्षितुं नवमठान्तरे ॥२३०९॥

त्यक्ताहारस्य च निशाः पञ्च पञ्चस्य ताम्यतः । पार्श्वे जगाम कारुण्याच्चरणस्पर्शनार्थिनः ॥२३१०॥ 2310

अदादीदर्थितं तस्मै मतिशुद्धिमुपेयुषे । द्रोहावेकान्ततो बद्धौ स चित्ररथकोष्ठकौ ॥२३११॥

राजा निर्जग्मुषः स्वोर्वीं कोष्ठकस्याथ बन्धनम् । विधित्सुः पञ्चचानामाजिल्हणादीनचूचुरत् ॥२३१२॥

सर्वेषु गलितौजःसु स्वयं राज्यसुखमस्पृशे । अथ तं रिल्हणो दोर्भ्यां क्षणं प्राह दयामहीत् ॥२३१३॥

हताशः स मलिनस्तस्य दोर्पञ्जरान्तरे । गस्याश्लिष्टो निद्रान्धो भूतेनेवासनीकृतः ॥२३१४॥

भ्रातृभ्यो भिःक्षेराजाख्यः कुलराजस्य कोपनः । भूभृद्दत्त्या कृपाण्यास्य निर्बिभेद कृकाटिकाम् ॥२३१५॥ 2315

परश्रवेन मूर्धैनं पृथ्वीपालश्च ताडयन् । राजबीजी स च क्रोधात्कवचिध्यत महीभुजा ॥२३१६॥

कृकाटिकास्थिसंजातमर्मवेधोपवेष्टितः । विचेष्टमानोऽवर्तिष्ट क्षितौ स रुधिरोक्षितः ॥२३१७॥

महाबलैः कमलियप्रमुखैस्तस्य सोदरः । चतुष्कः पातितोऽमुष्यौ गण्डशैल इव द्विपैः ॥२३१८॥

विलोक्य वैकल्यहतौ बद्धौ तौ स्वामिनौ तथा । कुद्दालिनेषुकस्त्यौ द्विजन्मा मल्लकाभिधः ॥२३१९॥

उच्चावचेषु प्रहरत्स भूपालोपजीविषु । अंतर्ज्यमाणस्तुमुलं राजवाटस्थलापतन् ॥२३२०॥ 2320

२२९९. 1) A भगऽथ. २३००. 1) Emended; A जना: २३०४. 1) A °वार्ति°. २३१५. 1) A त्रि×क्ष°. २३१९. 1) Emended with C; A स्वामिनौ.

नृपान्तिकादापततस्तांस्ताम्यन्तो महाभटान् । अधावत्सासिधेनुस्तं कुलराजो महौजसम् ॥२३२१॥
प्रतिप्रहतिषु क्षिप्रापतत्पाणिमपारयन् । निहन्तुं संरुरोधेव भित्ती व्यायामवित्स तम् ॥२३२२॥
अपयातुमवस्थातुं प्रहर्तुं वाप्यशक्नुवन् । तस्थौ च बहुसंधानः संस्तभ्यैनमवेक्षतम् ॥२३२३॥
चरणास्फालनोत्फालदोःशब्दमुखरोन्तिकम् । धाविते पद्मराजेथ मल्लकोक्षिपरीक्षणम् ॥२३२४॥
2325 प्राहरत्कुलराजोस्य लब्धरन्ध्रोथ वक्षसि । प्रहस्य गच्छतः पाणेः स तस्याङ्गुष्ठमक्षिणोत् ॥२३२५॥
तौ बिज्जराजे¹ दर्पोष्मनिबिडे प्रहरत्युभौ । तस्मिन्प्रतिप्रहरति क्षिप्रं प्राहरतां ततः ॥२३२६॥
स वीनप्यभियोक्तॄंस्तांस्त्यक्त्वा दृक्पथमागतम् । चतुष्किकाद्वारगतं राजानं समुपाद्रवत् ॥२३२७॥
लक्षीभूते नृपे शीघ्रमनुधावन्ससंभ्रमम् । चकार कुलराजस्तं स्फिगस्थिक्षतिनिर्जवम् ॥२३२८॥
ततः सर्वैर्वृतो योधैः क्षीबाक्षीबान्स सत्वरम् । हत्वाभजद्वीरशय्यां रक्तस्यन्दोत्तरच्छदाम् ॥२३२९॥
2330 जीवद्व्यापद्गतस्यापि वीक्षितः श्लाघ्यविक्रमः । स एवास्पृहणीयान्तक्षणो वीरैरगण्यत ॥२३३०॥
बहिः कोष्ठकभृत्येषु विद्रुतेष्वदरिद्रताम् । परं जनकचन्द्राख्यो धैर्येणोवाह डामरः ॥२३३१॥
निरायुधो राजभृत्याद्गृहीत्वैकस्मात्परश्वधम् । स ययुद्धापदूतस्त्वं नयन्भूरीन्यमान्तिके ॥२३३२॥
विपासोस्तस्य चण्डांशुमण्डलं परशुः करे । सुषुम्णासंविभागार्थी शशिखण्ड इवाविशत् ॥२३३३॥
नाद्राक्ष्म नाश्रौष्म वापि वद्धे भर्तरि यत्तदा । कोष्ठकस्य वधूरन्वतिष्ठन्मानवती सती ॥२३३४॥
2335 जीवन्भूयोपि लभ्येत त्वया स पतिरित्यसौ । बन्धूनामवधीर्योक्तिं प्राविशद्धुताशनम् ॥२३३५॥
समर्थयोपिदाक्षेयतर्षकिल्बिषदूषितः । तस्याः सतीलोकगाथाः पादाभ्यां पावितोनलः ॥२३३६॥
वसन्तस्य सुता धन्योदयभ्रातुः पुपोष सा । शुचिवंशाभिमानेन न डामरवधूव्रतम् ॥२३३७॥
लवन्यललनाः कुर्युर्वैधव्येपि यथेच्छया । ग्रामकार्थिकुटुम्ब्यादीनितम्बाभोगभागिनः ॥२३३८॥
मतिव्यामोहनिर्व्यूढवैकृत्यस्वामिमानिनः । तयानुगाभ्यां च कृतं कोष्ठकस्योच्चकैः शिरः ॥२३३९॥
2340 स्वव्रणोपि क्रिमिसाद्भूतः कैरपि किल्बिषैः । निष्प्राणो गणरावेण कारायां कोष्ठकोभवत् ॥२३४०॥
अथ चित्ररथः शोषकृशः कलुषितं नृपम् । भुक्त्वा मल्लार्जुनेनाभूद्भयादत्यन्तदुःस्थितः ॥२३४१॥
पत्नी तस्यैकभार्यस्य प्रिया सूर्यमती सती । परलोकातिथिः पूर्वं विभवप्रतिभूरभूत् ॥२३४२॥
देहे व्याध्यहताप्याये गेहे गतपरिग्रहे । पत्यौ वैमत्यकलुषे नैषरुच्येव पिप्रिये ॥२३४३॥
तीर्थस्थितस्य न स्यान्मे साध्वसोप्यप्रियं नृपात् । इति संचिन्त्य स प्रायान्निवस्तुं सुरेश्वरीम् ॥२३४४॥
2345 अथ नानार्थभूयिष्ठां धनाधीशाधिकश्रियः । स्थानात्ततस्ततस्तस्य पार्थिवोपाहरच्छ्रियम् ॥२३४५॥
कनकांशुकसंनाहवाजिरत्नायुधादिभिः । स्वा स्वा प्रकाशिता लक्ष्मीः स्पर्धयेवाधिकाधिका ॥२३४६॥
लोहरद्रोहघर्मोष्मशोषितो राजपादपः । तल्लक्ष्मीशीलतटिनीसेकेनाप्यायितोभवत् ॥२३४७॥
विप्लवे चिरनष्टेपि श्रीकल्याणपुरं न यः । वनवासोचितत्रासः शाल्वः सौभमिवात्यजत् ॥२३४८॥
भूतरक्षांशुपृक्तेव चिन्तापाण्डुरवर्तत । बन्दीकृता नरेन्द्रश्रीर्निर्निद्रा यस्य मन्दिरे ॥२३४९॥

२३२३. ¹) Emended with C; संस्तम्भैनं. २३२६. ¹) Emended; A बिज्जराजो. २३४८. ¹) Emended; A साल्वः सौभिवा°; C सालुसेऽनुभिवा°.

राज्ञा प्रयुक्तं विज्ञाय विजयः स भयोद्भवः । तीक्ष्णमानन्दनामानमवधीत्तेन चावधि ॥२३५०॥तिलकम्॥ 2350

इत्थं स पथ्ये साहुक्कआपालनशालिनः । सर्वोत्साहमयो नेता जयसिंहमहीभुजः ॥२३५१॥

तीर्थस्थिते चित्ररथे पादाग्रमहणैषिणौ । शृङ्गारजनकावास्तां तत्कृत्यौ व्यक्तचक्रिकौ ॥२३५२॥

प्रचुरोत्कोचदानेन स्वीकृत्य नृपतिं ययौ । शृङ्गारो मत्र जनकः स्वामिश्रीभोगभागिताम् ॥२३५३॥

चिरप्रचलितं हारमुदये निदधे पुनः । मेघकालः सरित्पूरं गतीर इव पार्थिवः ॥२३५४॥

अवहद्भोग्यदुष्कर्मदत्तमर्मव्यथाधिरम् । कथाशेषोऽभवच्चित्ररथो मासैरष्टभिः ॥२३५५॥ 2355

हास्यावहोऽप्यधिकृतो विकृतोऽप्यपास्यो दुर्गन्धिरप्यतिजडोऽपि गृहीतवाक्यः ।
पूर्वानुभावजयिनो भवति प्रभावाद्यस्य स्तुमस्तमतिसंस्तवमप्रतर्क्यम् ॥२३५६॥

निर्धैराधूतवादैर्यैर्घोषितैः प्रागभीष्टताम् । बाल्ये दुर्ललितस्यागाद्भर्तुर्धिक्प्रचेतसः ॥२३५७॥

विसृज्यमानः संप्राप्तसाम्राज्येन दिवानिशम् । क्रमात्स्वीकृत्य ताम्बूलं तेन चित्ररथान्तिकम् ॥२३५८॥

दूरैः कृत्यान्तरन्यस्तं प्राप्तवानाप्ततां गतः । तदन्ते घटयामासस्तत्कृत्यान्कोशदर्शकान् ॥२३५९॥

तदा सर्वोन्नताशेषमन्त्रिशून्ये नृपास्पदे । सज्जकस्यात्मजः प्राप शृङ्गारो मुख्यमन्त्रिताम् ॥२३६०॥चक्कलकम्॥ 2360

तस्य वैधेयताभ्यस्तकुदृष्टेरपि दुष्कृतम्[1] । मागुः[2] पात्रार्पणात्तुच्छत्यागित्वेनापि संपदः ॥२३६१॥

योऽधित्कशिपुभोग्येन धन्यंमन्योऽपि सोऽभवत् । धान्यदानवदान्यत्वं गुरूणामाजगाम यत् ॥२३६२॥

पीठं कृतवतो रूप्यं[1] संयोज्य रजतैर्निजैः । विद्यमानं सुरेभ्यो यो सायुज्यं तस्य युज्यते ॥२३६३॥

उर्वीशैरपि नार्वाग्भिर्योऽनुगन्तुमशक्यत । आचारपात्रसंभारो निर्विवादद्रविणव्ययः ॥२३६४॥

नन्दिक्षेत्रे स तत्रार्थैः प्रणीतस्थण्डिलादिभिः । तेन कालानुसारेण पोषितः पञ्चषाः समाः ॥२३६५॥ 2365

नर्माङ्कृतायां निःसारो ज्ञातो यः सोऽधिकारभाक् । अचिन्त्यकृत्यकार्यासीत्स्वामिस्नेहप्रभावतः ॥२३६६॥

केलीसज्जैर्युवतिकरजैः कण्ठभूषावशायां यस्याज्ञापि त्रुटनमकृतस्माधरेऽवासकृत्टी ।
सोऽप्यादिष्टस्त्रिपुररिपुणा प्राप भङ्गं न भोगी शक्याधायी कनच न परो भर्तुराज्ञाप्रभावात् ॥२३६७॥

तं च रिल्हणधन्यौ च समाश्लिष्येतरेतरम् । कार्ये जनकशृङ्गारावुत्कोचेनापजह्रतुः ॥२३६८॥

कदाचिज्जनकं बद्ध्वा सार्धं भूषणमौक्तिकैः । सपुत्रदारं शृङ्गारो[1] बाष्पबिन्दूनमोचयत् ॥२३६९॥

स तं च जातु निर्विद्य मानहीनमकारयत् । रूक्षरक्षार्पितोत्कोचधनाभ्यर्थितमैथुनः[1] ॥२३७०॥ 2370

अकुण्ठनखनिर्घर्षनर्तितानामिकोर्मिकः । वदन्वामोत्तरीयाग्रमोचनैः कुञ्चितेक्षणः[1] ॥२३७१॥

भ्रूभङ्गोद्वेल्लितवलीनिम्नोन्नतललाटभूः[1] । पुनरेकस्तयोर्लब्धकार्यो लोकमहासयत् ॥२३७२॥तिलकम्[2]॥

अव्यक्ताक्षरवाग्मौढ्यमीलिताक्षो रटन्बहु । हसन्सकरतालं च संपदान्यो व्यभाव्यत ॥२३७३॥

सोल्लेखमतिमोहीतलक्ष्याणां[1] हास्यवस्तुनि । कथाशरीरं पर्याप्तं नेदृशां[2] किमचेतसाम् ॥२३७४॥

सर्वस्मिन्वस्तुतोऽप्राचि काले त्रिगतयोग्यते । जाने तृणनृणां तुल्ये शृङ्गारोऽर्हत्यगर्वताम् ॥२३७५॥ 2375

यः सर्वकषनिष्कम्पधीसुधीकः क्षमापतिः । धुर्यतां धर्मचर्याभिर्गतः सुकृतशालिनाम् ॥२३७६॥

२३५०. [1]) A[1] ३. २३६०. [1]) A[2] ४. २३६१ [1]) Emended; A दुष्कृताय.—[2]) Thus A; R G C मागः. २३६२. [1]) A °वदन्य. २३६३. [1]) Emended with C; A रूप्यं. २३६९. [1]) Emended; A भृङ्गारं. २३७०. [1]) Thus A; C emends °कुरवार्°. २३७१. [1]) Emended; A कु°तेक्षण:; C कुञ्चित क्षण:. २३७२. [1]) Thus A; perhaps read with C °द्वेल्लित°.—[2]) A[2] ३. २३७४. [1]) Emended; A °तारा.—[2]) Emended; A न दृशां.

लब्धबोधिरिवाचार्यैर्यश्चक्रे व्यापदुपक्रियाम् । दावदग्धस्य दग्धाङ्गोऽशावस्येव चन्दनः ॥२३७७॥
गुरुसूरिद्विजान्प्रथमभृत्युषितयापि यः । प्रतिपत्त्या संविभेजे संविभाग्यकुटुम्बकम् ॥२३७८॥
प्रासादान्विजयेशादिदेवप्रातस्य शुद्धधीः । सुधादानेन निन्ये च धन्यः कैलासतुल्यताम् ॥२३७९॥
2380 मठदेवगृहारामहट्टकुल्यादियोजने । जीर्णोद्धृतिव्यसनिनस्तस्य चिन्ता निरन्तरा ॥२३८०॥
सकृद्दर्शितविद्वेषकार्यैः सब्रह्मचारिणाम्[1] । स क्रौर्यधाम पर्याप्तमीदृगप्युच्यते जडैः ॥२३८१॥
विश्वाप्यायनसप्तसिन्धुभरणब्रह्मादिसंप्रीणनप्रायं कृत्यमुदात्तमेकसमयोपात्तेन दुष्कर्मणा ।
स्वःसिन्धोर्लघुतां गतं सगरज[1]श्रेणीचिताशर्शना[2]ता येन जनाः श्मशानमिव सा योग्या किलास्थ्नां स्थितौ ॥२३८२॥
तदन्तरे[1] शिवरथो द्विजः प्रचुरचक्रिकः । कायस्थपाशः पाशेन गलं बद्ध्वा व्यपद्यत ॥२३८३॥
इत्थं पृथ्वीपतिः कृत्वा तत्तत्कण्टकपाटनम् । अपेतविघ्नं सौजन्यनिघ्नो व्यधित मण्डलम् ॥ २३८४॥
2385 विपक्षावरणापायप्रायेण पृथिवीभुजः । तैक्ष्ण्यमायान्ति जीमूतमुक्ता रविकरा इव ॥२३८५॥
परिणाममनोज्ञत्वं राजत्वे स्वयं नृपः । माधुर्याधिक्यमुत्पाको द्राक्षाद्रुम इवाययौ ॥२३८६॥
प्रावर्तयत सातत्यात्क्रतून्विततदक्षिणान् । विवाहतीर्थयात्रादीन्महितांश्च महोत्सवान् ॥२३८७॥
संविभेजे स्वसंभारैः स क्रिया धर्मचारिणाम् । तेजोभिः कुलशैलानामोषधीरिव चन्द्रमाः ॥२३८८॥
प्रतिज्ञातं सुतोद्वाहप्रतिष्ठादौ पुरौकसाम् । तेनौपयिकसामग्रीदानमव्यग्रचेतसा ॥२३८९॥
2390 दारुणामाकराः कोश[1]वृद्धये ये धराभुजाम् । नवीचक्रे पुरं सर्वं स्वाधीनान्स विधाय तान् ॥२३९०॥
मज्जतो राजकार्येषु तत्त्वविद्भिर्दुरावने । विस्मितैर्वीक्ष्यते तस्य निष्ठा काष्ठा मुनेरिव ॥२३९१॥
प्राकारादारभ्य खायाङ्क[1]पर्यन्तं चास्य दृश्यते । न तत्कृत्यं गता यत्र नाध्यक्षत्वं विचक्षणाः ॥२३९२॥
अविचारान्धतमसे विद्या व्यद्योततान्तरा । जयापीडादिमेघश्रीसौदामन्या विलोलया ॥२३९३॥
तेन श्रियं नु विश्राण्य स्थास्नुं रत्नप्रभामिव । गुणवैचित्र्यचित्रस्य प्रकाशोऽनश्वरः कृतः ॥२३९४॥
2395 सूरयो येन ---[1] विक्षतक्षेत्रसंपदाम् । ग्रामाणामग्रहारेन्दु[2] सान्वयाः स्वामिनः कृताः ॥२३९५॥
विदुषां विततोत्सेधसौधास्तद्विहिता गृहाः । व्यामाः सप्तर्षिभिर्द्रष्टुमुत्कर्षमिव मूर्धसु ॥२३९६॥
प्रतिभाप्रभवे प्रश्नोपज्ञे न पथि पान्थता । सार्थवाहं तमालम्ब्य निर्दोषा विदुषां स्थिता ॥२३९७॥
आसीद्यथार्थराजस्य शयानस्याप्यतिप्रियः[1] । कामं लिङ्गाभिषेकाम्भःसंक्षोभप्रभवो ध्वनिः ॥२३९८॥
निद्राणस्य तथा वेणुवीणादिपरिहारिणः । दयितं तस्य निर्दोषविद्वज्जल्पविकल्पनम् ॥२३९९॥
2400 काले श्रीललितादित्यावन्तिवर्मादिभूभुजाम् । सिद्धं न यत्प्रतिष्ठादि निष्ठां तदधुना गतम् ॥२४००॥
मठदेवगृहेष्वेवं[1] स्वकालप्रभवेषु यत् । सर्वेष्वेव कृता तेन निर्व्यपाया व्यवस्थितिः ॥२४०१॥
रत्नादेव्या वृद्धाक्कभर्तृवल्लभताभुवः । सर्वप्रतिष्ठाप्रष्ठत्वं विहारः प्रथमं गतः ॥२४०२॥
रिल्हणोऽथ गुणग्रामबान्धवो धर्मपद्धतौ । बभूव पूर्वपथिकः समस्तामात्यसंततेः ॥२४०३॥

२३८१. [1]) A °कार्यैसब्रह्मचारिणा, evidently corrupt; emendation doubtful. २३८२. [1]) Conjectural reading; A सरगज°; C सुरगज°.—[2]) Thus A; perhaps read °स्पर्शनात्पूता; C °भात् जाता. २३८३. [1]) Emended; A °न्सरे. २३९०. [1]) A कोष°. २३९२. [1]) A खायाङ्ग°. २३९५. [1]) A, indicates a *lacuna* of three *aksharas*; C supplements संचारे.—[2]) Emended with G (*sec. manu*); A °ग्रहा×कन्दु. २३९८. [1]) Emended; A °प्यातिप्रिय:; cf. the passage ii. 126, to which evidently reference is made here. २४०१. [1]) Perhaps read °ष्वेवं.

तपोधनांस्त्रिवर्णान्धर्मवृद्धांश्च शुद्धधीः । विलम्बभवनस्योपि शक्तस्य कर्तुं न यः क्वचित् ॥२४०४॥

कृष्णाजिनोभयमुखीदानमुख्यैः सुकर्मभिः । धर्मकन्याविवाहैश्च यस्याशून्यत्वमायुषः ॥२४०५॥ 2405

सर्वेषामाहिताग्नीनां निष्प्रत्यूहा महात्मना । सर्वथागोपकरणैर्येन विभाजिताः क्रियाः ॥२४०६॥

भोज्यान्बुभुजिरे भव्यान्सत्रे सुचितविस्मये । यत्र वर्णाश्चतुःषष्टिः कुटुम्बस्वस्थचेतसः ॥२४०७॥

अग्रहारगणोदग्रैर्वसतैर्मठसेतुभिः । पुरे परिष्कृते येन द्वयोः प्रवरसेनयोः ॥२४०८॥

आद्ये प्रवरभूभर्तुः पत्तने प्रत्तविस्मयः । ग्रामः प्रतिष्ठाप्रष्ठस्थं यत्कृतो रिल्हणेश्वरः ॥२४०९॥

लोकान्तरगतां कान्तां कृतिनोद्दिश्य सुस्सलाम् । भंलेरकप्रपास्थाने विहारस्तेन कारितः ॥२४१०॥ 2410

मार्जार्यास्तिर्यगुचितबोधविस्मृत्यपोहतः । मृतामनुमृतायास्तत्रात्मा यः ख्यातिमागतः ॥२४११॥

तद्भर्तुरीर्ष्याकालुष्ये तस्या दूरामगा पुरः । यदेषो मानुषीवासीच्छिवा क्रीडाबिडालिका ॥२४१२॥

तीर्थप्रस्थानदिवसादारभ्यास्या विराविणी । उत्सङ्गमन्त्यादत्तं भोज्यं सा भुक्त्वा जीवितं जहौ ॥२४१३॥

आरोहति परां काष्ठां प्रतिष्ठाविविधाध्वना । द्विष्टा नृपतिपत्नीषु मन्त्रिपत्नीषु तु सुस्सला ॥२४१४॥

श्रीचङ्कुणविहारं या यातं नामावशेषताम् । अश्मप्रासादवेश्मादिकर्मणा निर्ममे पुनः ॥२४१५॥ 2415

अरघट्टप्रबन्धान्धुष्काकशालादिकर्मभिः । तस्याः संपूर्णतां पुण्यप्राकारा निखिला गताः ॥२४१६॥

पूर्वराजकुलाखण्डस्थण्डिलव्यापिनाखिलम् । तद्विहारेण नगरं नीतं नेत्राभिरामताम् ॥२४१७॥

प्रापि प्रतिष्ठयेवाशु यक्ष्मक्षपितया तया । विपत्तिः श्रीसुरेश्वर्याः साज्यसायुज्यदूतिका ॥२४१८॥

मठाग्रहारा धन्येन वल्लभाभिधया कृताः । नाभीष्टं लेभिरे नाम ख्यातिः पुण्यैर्विना कुतः ॥२४१९॥

अग्रहारमठांस्तद्वदुदयः कम्पनापतिः । कृत्वापि स्वाभिधामेव तत्संबद्धां सदाशृणोत् ॥२४२०॥ 2420

उदयद्वारपतिना सह ब्रह्मपुरीगणैः । कृते प्रष्ठे मठे शोभां लेभे पद्मसरस्तटः ॥२४२१॥

भृङ्गारतन्त्रपतिना श्रीद्वारेऽप्यग्र्यजन्मना । प्रत्यष्ठापि मठोद्यानदीर्घिकायतनात्मना ॥२४२२॥

कामकोष्ठमठब्रह्मपुरीसेत्वादिकर्मणा । सोऽलंचकारालंकारो बृहद्बुद्धाभिधो धराम् ॥२४२३॥

बुधः सदौषधीशान्तिहेमोर्जातः कलावतः । यः कविर्मानवत्वं च ख्यातस्त्यागेन योजयत् ॥२४२४॥

नृसिंहसेवी निर्हिंसहिरण्यकशिपुप्रदः । वराहसमये दत्तगौश्च योऽपूर्ववैष्णवः ॥२४२५॥ 2425

भट्टारकमठाभ्यर्णे पूर्णवार्धाविव ग्रहैः । मठः शृङ्गारभट्टस्य व्याख्यानैर्नित्यमोज्झितः ॥२४२६॥

सांधिविग्रहिको दार्वाभिसारोर्वीभुजोऽकरोत् । अष्टमूर्तेर्जङ्कनामा प्रतिष्ठां पुण्यकर्मठः ॥२४२७॥

पुष्पाकरप्रणयभूः सुभगा विभूतिरेकस्य हन्त करवीरतरोर्द्रुमेषु ।
पुष्पाणि यस्य सफलीकुरुते स्वयं तत्प्रादुर्भवत्किमपि लिङ्गमनङ्गशत्रोः ॥२४२८॥

विभूत्या संविभक्तेषु भूभुजाखिलमन्त्रिषु । उत्कर्षकोटिं भुट्टाख्यः परं जल्हानुजोऽर्हति ॥२४२९॥

स्वयंभूः प्रकटीभूय पूजां स्वीकुरुते स्वयम् । ज्येष्ठरुद्रो वासिष्ठस्य यस्य वा वाल्केश्वरः ॥२४३०॥ 2430

सविहारमठोदग्रवेश्मभिः कलुषोज्झितम् । तेन तत्र कृतं भुट्टपुराख्यं पुटभेदनम् ॥२४३१॥

२४०४. ¹) Emended with C; A तपोधनाश्च°. २४१०. ¹) Thus A; cf. vii. 1239, where भल्लेरकप्रपा°. २४११. ¹) Emended with C; A तस्तत्र°. २४१४. ¹) Emended; A °भुक्ता. २४२५. ¹) Doubtful emendation; A °कशिपुरः, without indicating the *lacuna*; C °कशिपुश्चिच्छः. २४२९. ¹) Emended; A उत्कृष्टकोटिं. २४३१. ¹) Emended; A °दीर्घिकाः.

नगरेपि हरः प्रत्यष्ठापि भुट्टेश्वराभिधः । सरथ मठवाग्रामे धर्मविभ्रमदर्पणः ॥२४३२॥
नीत्वा प्रतिष्ठां वैकुण्ठमठादि स्वविहारभूः । रत्नादेव्या रङ्कं चक्रे स्वार्थमथनसुस्थिरा ॥२४३३॥
रत्नापुरे बृहद्धारमहार्घे निरयो मठः । धत्ते दुकूलहंसस्य स्फीतधौतसविभ्रमम् ॥२४३४॥
2435 मृत्युंजयो राजतेस्याः सुधाधौताभ्रमन्दिरान् । जगत्स्वामित्वतोऽक्लिष्टैः श्वेतद्वीपं सृजन्निव ॥२४३५॥
गोकुलानां विधातारो गोकुले विहिते तया । गणिताः भूरवर्माद्याः सतृणाभ्यवहारिणः ॥२४३६॥
गवामभ्यागतस्वैरसंचारचरकाञ्चिते । तत्र वैतस्ततोयाढ्ये वपोदामये वपुः ॥२४३७॥
मुकुन्दस्तत्र साधर्यसौन्दर्यौदार्यमन्दिरम् । अभूत् गोवर्धनधरः सिद्धो ना विश्वकर्मणः ॥२४३८॥
मठ – – – कृत्वा सा नन्दिक्षेत्रेऽकरोत्क्षितिम् । – – जयवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान् ॥२४३९॥
2440 दार्वाभिसारेप्युर्वीशयन्त्रीदार्यमन्दिरम् । स्वनामाङ्कं पुरं चक्रे तथा शक्रपुरोपमम् ॥२४४०॥
वहिश्चोपरतान्मान्यमहत्तरमुखानपि । प्रतिष्ठा विविधाश्चक्रे सा राज्याश्रितवत्सला ॥२४४१॥
एवं सर्वाङ्गमामुक्तालंकृतेरथ स क्षितेः । विशेषकाभं भूभर्तृभूषा स्वमकरोन्मठम् ॥२४४२॥
अनुरिक्तेन यो दत्तभूरिग्रामो महीभुजा । तत्कीरारोपितः ख्यातिं मुख्यः सिंहपुराख्यया ॥२४४३॥
व्यधात्कारपथेशस्य दौहित्रः सिन्धुजान्विजान् । निषिद्धान्द्रविडांश्चात्र प्राक्सिद्धच्छन्नमध्यगान् ॥२४४४॥
2445 किं वा मठादिनिर्माणस्तुत्या तस्य व्यधत्त यः । भूयः सग्रामनगरं कृत्स्नं कश्मीरमण्डलम् ॥ २४४५॥
जीर्णारण्यसधर्मायं कालदौरात्म्यतो भवन् । देशो धनजनावासैस्तेन भूयोपि योजितः ॥२४४६॥
आरम्भात्प्रभृति क्ष्मापे दीक्षितैर्भीष्टदक्षिषु । शिल्पिमात्रैरपि प्रायो मठदेवगृहाः कृताः ॥२४४७॥
सत्कोशांशुकरक्षादौ निरवद्येन भूभुजा । साधारणीकृते पौरास्तांस्तांश्चक्रुर्महोत्सवान् ॥२४४८॥
अकाण्डतुहिनापातोदीपाद्यैरप्युपप्लवैः । नष्टेषु शालिषु क्षीणं सुभिक्षं तत्र न क्षणे ॥२४४९॥
2450 अभुक्तं चाभवद्धान्यः भुक्ता वसिष्ठा रक्षसाम् । केस्वाद्युत्पातजातं च दृष्टं नष्टाश्च न प्रजाः ॥२४५०॥
कोष्ठेश्वरानुजन्मलुलुनामा विहितविग्रहः । आहवैर्गुडदण्डैश्च राज्ञा निन्येन्तकान्तिकम् ॥२४५१॥
चक्रे त्रिक्रमराजादीन्भूपानुन्मथ्य पार्थिवः । मरोर्द गुल्हणादीनां राज्ञां वल्लापुरादिषु ॥२४५२॥
प्रजेशाङ्कान्यकुब्जादावजयेण नृपार्यमा । स व्यधाद्भव्यभूभोगवैभवानभिमानिनः ॥२४५३॥
विद्योतमाने निश्रीकैर्मन्त्रिस्तम्भमेकदा । भेजे जीवितदारिद्र्यं दरद्राजो यशोधरः ॥२४५४॥
2455 स भूभृदनन्तरोप्यन्तरज्ञो राज्ञोतिसेवया । विपक्षी प्रकृतिक्रान्तसंतानच्छिन्नतामगात् ॥२४५५॥
निकृत्यास्य निजामात्यो विड्डसीहाभिधो यतः । संभुज्य दयितां राज्यमप्रौढतनयेग्रहीत् ॥२४५६॥
वशीकृत्य शनैर्देशं नाममात्रनृपं शिशुम् । उच्छेत्तुमैच्छद्यावत्तं स जिघृक्षुः स्वयं क्षितिम् ॥२४५७॥
अन्योमात्यः पुरस्कृत्य यशोधरसुतं परम् । तावत्तेन समं भेजे पर्युकाख्यो विपर्ययम् ॥२४५८॥युग्मम् ॥

२४३८.—२४३९. [1]) The last two *pádas* of verse 2438 and the following verse are found in the above, mutilated form in A at the foot of fol. 290, having been added subsequently by A_1. C reads: मठप्रतिष्ठां कृत्वा सा नन्दिक्षेत्रेऽकरोत् स्थितिं । विहारान् जयवनाद्येषु स्थानेषु च मनोरमान्. २४४०. [1]) The first two *pádas* of this verse have been subsequently added by A_1 at the top of fol. 291.—[2]) Emended; A दार्वासारे°; C दार्वाभिसारेप्यु°. २४४५. [1]) Emended, A सग्राम°. २४४९. [1]) Thus A_1 originally; corr. by A_1 to शालिष्वक्षीणं. २४५१. [1]) Emended with C. A निन्येन्तिका°. २४५३. [1]) Emended; A प्रजेशा×का°. २४५८. [1]) A_1 २. २४५७. [1]) Emended; A °मात्रशिशुं नृपम्.;

कश्मीरान्प्रस्थितः कृत्वा वैराज्यं यत्र दुर्मतिः । उल्लङ्घ्य सज्जपालादीन्सर्वकार्यमरक्षयत् ॥२४५९॥

वैयाकरणिकस्याख्यामिथ्यावोन्यमितद्दधीः । सर्वाधिकारारोपान्मन्मथोभिमानिनाम् ॥२४६०॥ 2460

पर्युकार्जितः साड्ढेरमीहमतुलं निजम् । प्रतिष्ठयोन्मुमनिरर्थं भग्नाप्तोन्वमलनृपः ॥२४६१॥तिलकम्॥

अपूर्वमण्डलारम्भाटोपाडम्बरशालिनः । क [illegible] कार्यवेदिनः ॥२४६२॥

क बालबालिशप्रायो [illegible] । भिन्नरीतिपराक्रमं स्यात्कान्तो भेदिनीभुजाम् ॥२४६३॥युग्मम्॥

कार्याचिन्तविपश्चितः [illegible] । [illegible] — [illegible] ॥२४६४॥

प्रक्रियाभाजनो मन्ये पूरुषा [illegible] । [illegible] भिन्नमुखा द्विजः ॥२४६५॥ 2465

युक्त्यारम्भविधौ यत्र वैरिसाहायकव्रते । क [illegible] कार्यसंदर्भवेदिनः ॥२४६६॥

[illegible] । [illegible] ॥२४६७॥

पर्युकारत्संकटे कार्ये तं समुत्कोपमिच्छतः । स दुग्ध [illegible] ॥२४६८॥

पर्युकेण समं बिज्जुलीहः संधि निबद्धवान् । यथागतं ययौ साड्ढो कश्मीरेन्द्रमतीद्रुतम् ॥२४६९॥

सर्वाधिकारस्थ [illegible] । [illegible] मृत्युर्नीहित्यकार्यभृत् ॥२४७०॥ 2470

[illegible] । [illegible] निर्वाहराज्यं [illegible] ॥२४७१॥

अन्येप्यमात्याः सामन्ताः [illegible] माहात्म्यभागिनः । [illegible] तस्मिन्नैकाधिकमपि लेभिरे ॥२४७२॥

प्रशंसामानृशंसस्य किं विदध्मो धराभुजः । [illegible] निधने यः पितुः परे ॥२४७३॥

प्रवर्तिता समात्यानां भृत्यैः पद्धतिरद्भुता । [illegible] जह्रुः [illegible] ॥२४७४॥

भूभर्तुः प्रागृणीकृत्य मृतस्य स्वामिनः प्रियम् । संतानस्य विभूत्यर्थं कृत्वा कार्यं हि तेऽहरत् ॥२४७५॥ 2475

गञ्जाधिपे [illegible] रक्षिता परम् । [illegible] सहायानां [illegible] ॥२४७६॥

[illegible] पार्थिवेनार्थितोपि यः । स्वामि [illegible] ॥२४७७॥

[illegible] प्रभविष्णुभिः । [illegible] मृत्याः [illegible] ॥२४७८॥

आसीदाषमनोपयोपि कलहे [illegible] ।

शंभुस्तत्विरथे स्वमूर्धनि [illegible] स्वामिनः ॥२४७९॥

[illegible] दुर्नयद्रुमः । [illegible] क्रमेणासीत्फलोन्मुखः ॥२४८०॥ 2480

हिमाः समाः [illegible] स बिज्जुलीहस्ततोभवत् । [illegible] लोठनम् ॥२४८१॥

दूराद्वर्तिनोत्थानः [illegible] भूपतिम् । [illegible] कर्मणा स [illegible] ॥२४८२॥

दरदां मन्त्रिणा [illegible] । [illegible] सह [illegible] ॥२४८३॥युग्मम्॥

सोप्यद्रिदुर्गस्वाम्यस्य प्रथममस्थितौ [illegible] । [illegible] पार्श्वे [illegible] ॥२४८४॥

कर्णाटकादावभवस्त्यागे [illegible] विलोक्य तम् । [illegible] कस्यापि साधुता ॥२४८५॥ 2485

२४६१. [1]) Emended; A [illegible]°.—[2]) A, ३. २४६३. [1]) A °[illegible]°.—[2]) A, २. २४६४. [1]) Thus A; perhaps read [illegible]°, C [illegible]°. २४६६. [1]) Emended, A apparently [illegible]°, as read in B. C. २४६७. [1]) Emended; A °[illegible]°. २४६९. [1]) Emended; A [illegible]. २४७१. [1]) Emended with G (sec. manu); A [illegible]. २४७३. [1]) Emended with C; A °[illegible]°. २४८०. [1]) Emended, A [illegible]°. २४८२. [1]) A [illegible]°.—[2]) Emended; A [illegible]°. २४८३. [1]) A, ३. २४८४. [1]) Doubtful emendation; A [illegible]°.

ते तथा विपुलारम्भमपि त्रासरसंभ्रमम् । प्रविविक्षुरुपैक्षिष्ट कौसीद्यानुगमो नृपः ॥२४८६॥
पोषिते प्रेषितभीकैरस्थिराङ्गे विग्रहैर्विभिः । अथोदयद्वारपतिः प्रैषि विध्वंसरामुखः ॥२४८७॥
संगृह्णता यमूस्तेन पुरे शंकरवर्मणः । ग्रामोलंकारचक्रस्य पार्श्वमभाजि लोठनः ॥२४८८॥
अपि विग्रहराजाख्यः सूनुः सुस्सलभूपतेः । भोजः सल्हणजन्मा च धृतौ तेन सहागतौ ॥२४८९॥
2490 अथोपह— — स्थान एव तेषां स सस्वरः । मार्गे बहुदिनोल्लङ्घ्यमेकेनाह्ना व्यलङ्घयत् ॥२४९०॥
सपृथ्वकन्यासमयमासिद्धैर्यातो विधेयताम् । तदास्कन्दहतस्पन्दः स पलायिष्ट डामरः ॥२४९१॥
सिन्धोर्मधुमतीमुक्ताभिधा अन्तःस्थितं ततः । शिरःशिलाभिधं कोट्टमथ तैरधिशिश्रिये ॥२४९२॥
गहने क्षुधितः कोट्टे स्थितः किं वा स हस्तली । न निधिकाय द्वारेशो भ्राम्यन्दीर्घासु भूमिषु ॥२४९३॥
अथोपालब्धदुर्गारोहणेऽस्मिन्नपाक्रम्यत । दैवेनापि न भूभर्तुः प्रमादो निष्फलाभवः ॥२४९४॥
2495 उत्थानोन्मुखतां सर्वेष्वपि रुद्धे तत्र दस्यवः । पाल्यताशिमयो यथेष्टपृथक्कृत इवाभजन् ॥२४९५॥
तैस्त्रिल्लकादिभिर्गूढैर्वेकृतैरथ लोठनः । पार्थ्वीहरिः पुनश्चक्रे मायाचतुरचाक्रिकः ॥२४९६॥
पुरग्रामादिदग्धारमसाध्यमथ धावताम् । पदे पदे कृष्णगतं स्वपश्यास्तमरक्षिषुः ॥२४९७॥
दिक्चक्रे निवर्तेर्ध्याध्यमत्रप्रावृतयः स सर्वतः । कल्पान्तयोदयी ब्रह्मपुत्रः केतुरिवाभवत् ॥२४९८॥
भान्तैरमात्यैर्निर्बन्धे संधौ कालानुरोधतः । मेने मडवराज्योर्वी हारितेवाखिला जनैः ॥२४९९॥
2500 असंवृत्तप्रतीकारतयारोहत्सु वैरिषु । तदन्तरेव संभज्य धन्यं प्रास्थापयन्नृपः ॥२५००॥
तत्स्कन्धारोपिते कार्ये मीडां गच्छेत्तटस्थताम् । विपर्यासमथ द्वाराधीशं इत्यभ्यधाज्जनः ॥२५०१॥
भिक्षुर्मल्लार्जुनस्त्वासीदेक एव यशस्त्वमी । संहता हन्त दुःसाधा दस्युभिस्त्वखिलाः प्रजाः ॥२५०२॥
द्वाराधिपस्त्वद्वैधाकव्यवहारो महीपतेः । सिद्धिं स्वस्याप्रसिद्धत्वापि कान्चन्दयोपमोऽभवत् ॥२५०३॥
एकाकी यः किल न भजते मूढतां भर्तृकार्ये नौदासीन्यं भवति च दया यत्प्रधीने च तस्मिन् ।
निर्द्वैधाकव्यवहृतितया साध्यसिद्धिं किलेषत्स्वातन्त्र्यभी प्रभवति परं नाल्पपुण्यस्य राज्ञः ॥२५०४॥
2505 पद्मचन्द्रे मृते तस्यानुजं राजोपवेशने । न्यधाद्यं यशश्चन्द्राख्यं सोऽप्यारब्धे विनिर्ययौ ॥२५०५॥
द्विबाहुकादयो मुख्य— — —ः सह गायकैः । धन्यमेवान्वपुर्याताप्ये राजोपजीविनः ॥२५०६॥
धन्यादिषु तिलग्रामं कोटसिन्धुतटाश्रयम् । अथ— — —द्वारेशो दृढस्थः पृष्ठपद्धतीः ॥२५०७॥
हठप्रवेशायोग्याजिमुख्यद्वैधाकवर्जितः । शोषयाशिषतो धैर्यगम्भीरं स व्यवाहरत् ॥२५०८॥
कुद्दारिकादिभिः कारवृन्दैर्मन्दिरपद्धतीः । धन्यो मधुमतीतीरे नगरस्पर्धिनीर्व्यधात् ॥२५०९॥
2510 निर्व्याप्तं द्रुमसंबाधं सनिकेता वनस्थलीः । कटकं सर्वभोगाढ्यं प्रापकः परिपूर्णोऽकरोत् ॥२५१०॥
देशे भूरितुषारोपहिमर्ती भाग्यसंपदा । भूभर्तुरभियोग्यैव भूरभूद्भानुभूषिता ॥२५११॥
भुवनाद्भुतसंभारप्रेषणं विजयैषिणः । दैराज्यमीलिताक्षेऽपि काले राज्ञो न खण्डितम् ॥२५१२॥

२४८८. [1]) Emended; A च मूर्तेन. २४८९. [1]) Emended; A कुल्हण°.—[2]) Emended with C; A °सता. २४९०. [1]) Thus A; perhaps read अथोपह्वरस्था तस्थान; cf. viii. 2518; C अथोपवित्त तस्थान. २४९२. [1]) Conjectural reading; A °भिधामन्त-स्थितं; G (sec. manu) °भिधा अन्तःस्थितं. २४९४. [1]) Doubtful emendation; A °भवत. २४९६. [1]) Comp. for this name viii. 2799. 2912. 3315.—[2]) Emended; A पा हरि:; cf. viii. 2748. 2759. 2793. 2837.—[3]) Emended; A °त्रिलके:. २५०१. [1]) A तत्स्कन्धा°. २५०६.[1]) A does not indicate the *lacuna*; C मुख्यास्तारण्यै:. २५०७.[1]) Thus A; perhaps read with C अथास्तवत्सदृश°.

प्रस्थान प्रयोपहतिं¹ भेजे चात्यन्तमात्वरम् । मारोडिपीडितमाम्याकन्दः² शान्तिचकम्पनाम् ॥२५१३॥

दीर्घप्रवासनिर्वेदाच्चलितान्¹दर्शयन्नुपम् । स्यात्स्थूय लोचनन्यायैः स्थैर्ये निन्ये नृपश्चमूः ॥२५१४॥

इत्थं चिन्तयतुराम्भासांलिष्टद्भिरपि निष्ठुरैः । नैवाद्यापुनराक्रम्य कटकैः कोट्टसंभयाः¹ ॥२५१५॥ 2515

नैषां हि वीवधासारनिरोधादीनि कुप्यताम् । अपियाणि न जानाति दैन्यदायीनि कानि चित् ॥२५१६॥

चिकीर्षन्वस्तुपारम्भे स्वविभूतिप्रकाशनम् । तस्थुरङ्कुरितोल्लासाः पर्वता इव डामराः ॥२५१७॥

कृषिं कृषीवलैर्वैरपातमुत्सृज्य च द्विजैः । अपिञ्जसकौर्यामेषु सर्वतः शस्त्रमाददे ॥२५१८॥

प्रतीक्षमाणाः प्रालेयप्रलयं मार्गभूभृताम् । दारदास्तुरगानीकैः सज्जैस्तस्थुर्जिगीषवः¹ ॥२५१९॥

मिहिकासंहतेः¹ कालकूलनल्पाकुलेर्दधत् । पातभीतिं जनो राजसेना शश्वदवेपत ॥२५२०॥ 2520

इत्थं प्रत्यर्थिसामर्थ्यपरमार्थपरीक्षणात् । क्ष्माभृत्मिथ्यैवमारेभे संदेहं च जयेऽभजत् ॥२५२१॥

वैदग्ध्यदिग्धमनसामयमेक एव कोऽप्यस्ति सम्भवविवेकचितः प्रकारः ।

येनात्मना किल विशङ्कितशाक्तयस्ते मुग्धेऽपि वैरिणि विचारहतोद्यमाः स्युः ॥२५२२॥

प्रयातमात्रसाराधस्त्रसेत्परिकराहरैः । स्वयैव तस्य विध्येत सिद्धिश्चिन्ताम्भया धिया ॥२५२३॥

विध्येदाशु शिलीमुखैः प्रवितरेत्पक्षैरवस्कन्दनं बध्नीयात्तदिदं गुणैः परिकरैर्मिथ्या प्रसिद्धैरिति ।

स्याद्येदम्बुरुहं द्विपस्य भयकृच्चिन्तासहैः सादरं प्रत्यूहेत ततो निजैरपघनैरध्येनदुन्मूलने ॥२५२४॥

लोठनाद्यैर्हि कर्णाहाम्भिस्तीर्णैस्तैः¹ कथंचन । प्रागेलंकारचक्रेऽपि राज्यमशापि निर्जितम् ॥२५२५॥ 2525

मिथ्यैव प्रथिता कन्था स्वयूथ्यैः कथमन्यथा । तस्मिन्नमन्दमास्कन्द धावन्द्वाराधिपो ददौ ॥२५२६॥

प्रत्यग्रस्थित्यसामर्थ्यात्ततः कोट्टं व्यसर्जयत् । स राजवीजिनस्तांश्च परेद्युः स्वयमन्वगात् ॥२५२७॥

कोट्टाद्रिः सलिलस्यान्तः कृशोर्ध्वः¹ पृष्ठैर्ध्वभाक् । स तैर्वैसारिणै²मास्यमो नक्र इवैक्ष्यत ॥२५२८॥

निःसामर्थ्यं तद्विलोक्य नगागारमिवागजम् । तत्यजुर्विजयाशांसां भयं चोत्सहन्द्वदि ॥२५२९॥

ततः शरैर्दृषद्वर्षैर्बाध्यमानो विरोधिनः¹ । अर्णसो रक्षणमितो रक्ष्या यन्त्रोपला इतः ॥२५३०॥ 2530

इत्थं स तैरभिद्यद्भिर्दारदाय डामरः । मेने स्वगुप्तिमाचार्यो न युद्धे बद्धनिश्चयः ॥२५३१॥कुलकम्² ॥

ततः कन्दलिताकन्दे निलप्रामे द्विषद्बले । प्रतीकारक्षमे दस्यौ ते चिन्ताक्षामतां दधुः ॥२५३२॥

विलयाविशुलपक्षासीच्चो लोठनः पुनः । डामरं कृत्यसंपूर्णमगूढं तमगर्हत ॥२५३३॥

भोजंस्तुहिजितं चक्रो द्रोहो रोदेदिति ब्रुवन् । हत्वा पितृव्यं तं व्याजस्तुत्या नित्यमुपाचरत् ॥२५३४॥

विमुखे लोठनेऽकुण्ठशाख्यस्तस्य तु सान्त्वनैः¹ । मेने मन्त्रहतो किंचित्सोर्वार्तिष्ठं² च संविदि ॥२५३५॥ 2535

हन्यान्मां भूभृदित्येव भ्रातेष्वेतेषु संत्यजेत् । मास्मानुकम्पेत्स्परीत्तस्म पितृव्यं गमनार्थनात् ॥२५३६॥

स्वप्यस्माद्य च सर्वेषु वेष्टितेषूत्कटा द्विषः । पृष्ठकोपमसंप्राप्य कुतश्चिच्चिश्चलोद्यमाः ॥२५३७॥

२५१३. ¹) Doubtful emendation; A प्रयोपह भेजे; C प्रयोपहतमवे.—²) Emended; A °कन्द शान्ति° (the letter श is of unusual shape and resembles स्त); C शान्तिचक्र°. २५१४. ¹) Emended; A चलितां; another possible emendation would be चलिता दर्शयन्नृपम् । स्यात्स्थूय. २५१५. ¹) Emended; A संभवाः. २५२०. ¹) Emended with G (sec. manu); A हिमिका°. २५२५. ¹) Thus A; cf. कर्णाहका° viii. 2485. २५२८. ¹) Emended; A कृशोर्ध:.—²) Emended with C; A वैसारण°. २५३०. ¹) Emended; A सरोधिन°. २५३१. ¹) Emended; A तैरभिद्यद्भैर्या°; C तैरभिद्यद्भैर्दारदा°.—²) A₁ २. २५३४. ¹) Emended; A भौजं; R भौजी. २५३५. ¹) Emended; A सान्त्वनैः; C सान्त्वने.—²) Doubtful emendation; A °त्सवर्तिष्ठ च; C °त्समवर्तिष्ठ स°.

यथादिदृक्षुः सिञ्चेत्तत्तदेकं स्वजमानितः । अन्यांश्च बन्ध्यामानीय दरदो वा जवेन वः ॥२५३८॥

बन्धनं स्वपनेष्यामि युष्मानित्युक्तवांश्च तम् । डामरं विदधे किंचिदिव सामन्तमाश्रितम् ॥२५३९॥

2540 विमोक्ष्यामि क्षपायां स्वामद्य श्वो वेति तं ब्रुवन् । स स्वसंक्षीणदाक्षिण्यो विप्रलेभे प्रतिक्षणम् ॥२५४०॥

अध्वरोधे ह्यदूरस्थैर्यथावत्कृतैरिभिः । बाह्यग्रामादृतैस्तैस्तैस्ते स्वग्राम्यत्ववारणम् ॥२५४१॥

दुरुदर्कमयाशङ्क्य समयं ते व्यजिज्ञपन् । धन्यादयोऽहितैः संधिर्विधेय इति भूपतिम् ॥२५४२॥

तैस्तैर्निमित्तैः संधानमविधेयं विदन्नृपः । तानादिदेश कर्तव्यं कोट्टाट्टालकवेष्टनम् ॥ २५४३ ॥

संदिदेश च दायादा नन्वेतेऽभ्युपगतिमागताः । निजास्पदे नाम्लहति स्वोत्कोपेश डामरे ॥ २५४४ ॥

2545 भूत्वा कठोरैर्प्यारम्भानिष्ठा निःशीलया ध्रुवम् । क्रियातिपरस्थपालम्बैर्वास्वामोनुशयं विशाम् ॥२५४५॥ ॥

नास्त्यसद्वर्धदेवश्चेत्समाहान्युद्यमं ततः । दुर्धमथाहं प्राप्स्यस्तं मुक्त्येत्यन्योऽपि लभ्यते ॥२५४६॥

सामर्थ्यं मानवान्सर्वो निजैः कृत्यैः शुभाशुभैः । क्रियातिपातिलोकैश्च त्रैलोक्यं तु मुखेर्प्यते ॥२५४७॥

पादेषु पक्षेषु च सत्स्वु नोर्व्यां न व्योम्नि वा पक्षपिपीलकस्य ।

पङ्कुम्बवचङ्क्रमणं तु नर्ते किं संपदा स्यान्नियमे गतीनाम् ॥२५४८॥

सहस्रपादस्य गतेर्निमित्तमभूदभावेऽप्यरुणः प्रभातः ।

तस्याभविष्यद्यदि पादयुग्मं ततोऽधिकं तत्किमिवाकरिष्यत् ॥२५४९॥

2550 उपेक्ष्य साक्षितां तस्मात्कृत्स्नां कोट्टं विवेष्टयताम् । प्रयातु तथैवास्माकं तेषां च पुरुषायुषम् ॥२५५०॥

अविश्रान्तो वातो दहन इव सोऽयं जनयति प्रसक्तिं क्षान्त्याकलयति कुलाद्रीनपि जलम् ।

प्रवृत्ते कृत्येषु व्यवसितिरनिर्व्यूढसुखदा फलावाप्तिं लोके प्रतिकलमसंभाव्यविभवाम् ॥२५५१॥

क्रूरां नरपतेराज्ञां श्रुत्वा धन्यादयस्ततः । कोट्टप्रतोलीं कूलं तं त्यक्त्वाप्याहरुदुर्जयात् ॥२५५२॥

कथं युद्धं विधास्यन्ति कथं स्थास्यन्ति वेति तान् । शराञ्छिरन्तः कोट्टस्था यावत्प्रैक्षन्त कौतुकात् ॥२५५३॥

अधः सोऽप्यूर्ध्वगान्युद्धैर्निष्पीड्य निविडैर्व्यधात् । धन्यः प्रदेशं तावत्तं निकेतैः पत्तनोपमम् ॥२५५४॥ युग्मम् ॥

2555 अविश्रान्तैस्ततः संख्यैरसंख्येयवधमूलयः । प्रतिक्षणं प्रववृते सैन्ययोरुभयोरपि ॥२५५५॥

परेद्युः शारदां दृष्ट्वा संप्राप्तो गर्गनन्दनः । संक्रन्दनपुरीपौरवृद्धिं योधैर्हतैर्व्यधात् ॥२५५६॥

अलंकाराभिधो बाह्यराजस्थानाधिकारभाक् । अधृष्यो मानुषैर्युद्धैर्विरुद्धान्बहुधावधीत् ॥२५५७॥

क्व भूधरचरैः स्पर्धा वसुधातलचारिणाम् । तथापि पृतनायन्त्रमनन्यं चिन्त्यमचिन्त्यकृत् ॥२५५८॥

अल्पीयांसः कोट्टनिष्ठा भूयिष्ठाः कटकाश्रयाः । अतः पूर्वे बहून्घ्नन्तोऽप्यासन्क्षयाल्पया क्षताः ॥२५५९॥

2560 छिद्रद्वारररिपटं छिन्नैः पीडितमाहवैः । मीलिताक्षमिव प्रासादस्ततो दुर्गमजायत ॥२५६०॥

गोपुभेदान्तरद्वैधमुखच्छिद्रानुसारिणः । धन्यादीन्वीक्ष्य विश्वासं कोट्टस्था नोपलेभिरे ॥२५६१॥

निद्राच्छेदार्थमन्योन्यं क्रोशन्तो नास्वपन्निशि । स्वपन्तोऽह्नि तु निःशब्दभूम्यं कोट्टमदीदृशन् ॥२५६२॥

२५३८. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A वा॰वेन; C चवेन. २५४०. [1]) Emended with C; A श्वो.—[2]) Emended with C; सस्वसङ्क्षी॰. २५४५. [1]) A कठो॰ष्या॰; C कठोरैष्या॰.—[2]) Could be read in A also ॰निष्ठाचि॰.—[3]) A ॰स्वामो॰शयं C ॰स्वामोऽनुशयं. २५४६. [1]) Emended; A प्राप्स्यस्त. २५४७. [1]) Emended; A ॰लोक वैलो॰.; C ॰लोकेऽपि. २५४८. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A वर्ते. २५५३. [1]) Emended; A ॰प्रैक्षन्त. २५५४. [1]) Thus A; perhaps read अधःस्थो.—[2]) A_1 २. २५५६. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A ॰पौरपौरवृद्धिं हतै॰

निघ्नास्तु तत्सुततना यामगुर्यद्वैरपि । चटकाः कोटरगता मेघध्वानैरिवाकुलम् ॥२५६३॥
अहर्निशं भ्रमन्तीभिर्नौभिः संरुद्धपाथसः । तान्समभ्रमयन्सर्वप्रकारं राजसैनिकाः ॥२५६४॥
ते बद्धपाथसस्तर्षशोषं कंचिद्विषेहिरे । निःसंचारास्तु संकीर्णे भोक्तव्ये दैन्यमाययुः ॥२५६५॥ 2565
बुभुक्षवः क्ष्मापयोग्यान्भोगान्भाग्योर्जितांस्ततः । कदन्नैर्नृपदायादा अशनाशनं व्यधुः ॥२५६६॥
दूरे स्पर्धास्तु निस्तीर्णाः क्षुधितास्तेऽधिकं व्यधुः । भूभर्तुर्भोगभागिभ्यो भृत्येभ्योऽप्यन्तरं स्पृहाम् ॥२५६७॥
व्यूहेष्वस्मात्तु पर्याप्तमकार्षमिति भाविनम् । भोजं व्यधान्मध्यशृङ्गे दुर्गस्याथ स तं पृथक् ॥२५६८॥
एकस्य पार्श्वकाद्वैत्रापुत्रस्यादपरस्य च । आवयोर्योग्यतां मेने द्वैराज्यार्हं तमेव सः ॥२५६९॥
विनाशं चानयोः सम्यक्कर्तारमेरज वैरिणः । इति मिथ्या मयां निन्ये तद्विनिःसरणं बहिः ॥२५७०॥ 2570
कान्तालंकारचक्रस्य काकुन्ती क्षयमित्वरी । चक्षूरागात्स्वयत्वन्द्रे सान्द्रकेशार्द्रतां गता ॥२५७१॥
बहिराभ्यन्तरं भेदं नयन्ती मन्त्रमायमयी । साल्हणेः कर्णसरणिं सर्वमन्विष्यतोऽन्वहम् ॥२५७२॥ युग्मम्॥
रागध्वान्ताम्बितधियः प्रतिभेदभयेन सः । तस्य प्रकाशयन्नेनां गन्तुं तु प्रार्थनां व्यधात् ॥२५७३॥
क्षमाचाक्षिशक्तिसापेक्षो मैत्रीस्थैर्ये मुदं भजन् । नागः सागस्यपि दधे बोधिसत्त्व इव कृपाम् ॥२५७४॥
प्रियामन्युः सरागेण मृत्युहेतुर्महानपि । हरि विस्मर्यते पृष्ठे शरभेणेव वारणः ॥२५७५॥ 2575
अथ प्रस्थापितो भोजः क्षमारिशिबिरान्तरात् । वातप्रायोऽप्यलंकारतनयेनानुयायिना ॥२५७६॥
द्रोहेच्छया मयाहतापि स्खलत्सत्त्वेन सत्वरम् । व्यावृत्त्यारोपितो भूयः कोट्टस्थस्यान्तिकं पितुः ॥२५७७॥युग्मम्॥
निर्भर्त्स्य पुत्रं गन्तासि श्वो निशीत्यभिधाय तम् । कलमस्यापवस्तोऽह्नि यात इत्यखिलान्वदन् ॥२५७८॥
प्रोषत्यानिश्चयादेकः प्रायाद्वा श्वः प्रयास्यतः । बोधितैरथ धन्याधिरजागार्यखिलैर्निशि ॥२५७९॥
प्रस्थास्नुः स निशीथेऽथ कोलाहलाद्यलोकयत् । जाग्रतः कटके सर्वान्परितो दीपितानले ॥२५८०॥ 2580
प्रकाश्य वह्निना दुर्गं प्रतोलीनिर्गतो यथा । पिपीलकोऽप्यलक्ष्यत्वं नोन्मुखानां द्विषां व्रजेत् ॥२५८१॥
ज्वालाप्रकाशाचान्तल्याद्विलोला इव रक्षिताः । न्यषेधन्मूर्धकम्पेन साल्हणिं साहसाद्वृताः ॥२५८२॥
तद्गन्तुमक्षमं क्षिप्रं क्षपाग्रे स डामरः । अधोवातीतरच्छ्रुममालिङ्गितघटाकरम् ॥२५८३॥
क्षेमराजाभिधानेन डामरेशेन सोऽन्वितः । शिलां वितर्दिकातुल्यामध्यास्त श्वभ्रमध्यगाम् ॥२५८४॥
आरुह्यासनमात्रे तां पर्याप्तां पापभीतितः । निर्निद्रौ पञ्चरात्रीस्तावत्यवाहयतामुभौ ॥२५८५॥ 2585
निर्वर्तितप्राणयात्रौ करस्थैः सक्तुपिण्डकैः । तत्र एव व्यजहतां विष्ठां मीढादिवाण्डजौ ॥२५८६॥
अव्यक्तव्याकुलौ चित्रावृत्तिताविव तौ स्थितौ । वीक्ष्यारिकटके लक्ष्मीं पुष्टाद्विस्मयमीयतुः ॥२५८७॥
तयोराश्रीयत स्फीतशीतविस्मृतिकारिणा । जयसिंहप्रतापाग्निसंतापेनोपकारिता ॥२५८८॥
षष्ठेऽह्नि तत्र निःशेषीभूतभोक्तव्ययोरथ । शतशार इवारम्भि तुषारं वर्षितुं घनैः ॥२५८९॥
अनुष्णलोचिते वस्त्रवीणावाद्योपमे तथा । शीतासादितसादेन पाणिपादेन भ्रमता ॥२५९०॥ 2590

२५६४. 1) Emended with C; A तान्समसम्भ्रम°. २५६५. 1) The letter ष is indistinctly written; C °श्रोषं; R °शोषं. २५६६. 1) Emended; A °सर्वैर्व्यधुः. २५७२. 1) A₁ र. २५७३. 1) Emended with C; A प्राप्ता°. २५७६. 1) A °शिबिरा°. २५७७. 1) A₁ ए. २५७८. 1) Emended with C; A निर्भर्त्स्य. २५८२. 1) Emended; A °प्रकाशं चाञ्च°. २५८३. 1) Emended; A °क्षम:. २५९०. 1) Emended with C; A पाणिपादेन.

तावच्चिन्तयतामद्य शुष्कीशाभिहती ध्रुवम् । पतिष्यावोऽरिकटके प्राणत्राणाभिवाञ्छिनौ ॥२५९१॥
क पुरस्कुर्वः कस्य वार्तां विदितौ यो निर्हरेत् । ततः पञ्चनराख्यौ भूयः कलमाविव ॥२५९२॥
विषमस्थावयोरेवं तौ नक्रमभ्यर्थ्य डामरः । आरोप्य रज्ज्वावलये शृङ्गे स्थापयति स्म सः ॥२५९३॥
कृतशीतप्रतीकारौ पलालानलसेवनैः । दुःखं व्यसहतां तत्र निद्रया चिरलब्धया ॥२५९४॥
2595 ततोऽप्यभ्यधिका व्यापद्द्वेजे लोठनविग्रहौ । अवक्षुण्णौ जनास्निग्धां[1] गिरमप्यापतुर्न तौ ॥२५९५॥
यवकोऽश्वपूपादि तयोः सतुषमश्नतोः । गात्रैर्वस्त्रैश्च वैवर्ण्यं भुविजग्ध्यतया दधे ॥२५९६॥
धन्योऽलंकारचक्रस्य क्षीणभोज्यस्य[1] सर्वतः । स्वीयकारावरोधेन तुल्यौ होलव्यशास्करौ ॥२५९७॥
ततः स दूतैर्विक्रेतुमक्लीबके नृपद्विषः । बुभुक्षाक्षुभितो भृत्यभेदभीतश्च डामरः ॥२५९८॥
दुस्तरव्यापदुद्रेकद्रुतसत्त्वतयास्यजत् । पापोपलिप्तचित्तमधर्माकीर्तिसाध्वसम् ॥२५९९॥
2600 भूपतेर्विद्विषच्छेदस्थापनास्यस्य रक्षणम् । समाप्तिभुक्तौ चिकीर्षुश्च कुशकाशावलम्बनम् ॥२६००॥
भृत्यस्योदयनाख्यस्य धिया प्रच्छादितं तथा । ररक्ष साल्हणिं भोजं[1] तौ तु दातुं स तत्वरे ॥२६०१॥
तं विना च तयोर्भूपाखण्डं आनयसांप्रतम् । अबाधं स्वस्य चाशेषकृत्यं शुष्कममन्यत ॥२६०२॥
भोज्याभावकृतां तस्य व्यापदं तत्र मन्त्रितम् । तदा नाज्ञासिषुर्धन्याद्यः संधिं विधित्सवः ॥२६०३॥
मिथश्चित्रवलिखा तेषां कस्माच्चिदभवत्ततः । किं पुनस्तेन दायादाय दातुं प्रतिश्रुते ॥२६०४॥
2605 देयविश्राणनामीकोल्वानादिपणसिद्धये । भ्रातृव्यमनयद्धन्यः कल्याणमवकल्पताम् ॥२६०५॥
प्रबन्धं निर्वहन्नरिमुपचरन्धाविततर्षं महार्तिं संगृहन्नयकुटिलचेष्टं व्यवहरन् ।
स भूमिः सिद्धीनां दृढदुचितकर्तव्यपरतां भवेद्योऽनिर्व्यूढावपि हृदयसंरम्भरभसः ॥२६०६॥
दुःखैर्दीर्घप्रवासोत्थैरपसारितसौष्ठवाः । तदा संरम्भशैथिल्यं भूभृद्भृत्याः प्रपेदिरे ॥२६०७॥
स सत्त्वं सचिवोऽमात्यः संग्रहीतुं प्रगल्भते । कथाशरीरमिव यो निर्व्यूढं कार्यमाकुलम् ॥२६०८॥
संधिं निबद्धं विज्ञाय सैनिकाः स्वगृहोन्मुखाः । उपेक्ष्य स्वामिदाक्षिण्यं क्षणादेवप्रतस्थिरे ॥२६०९॥
2610 तद्विक्रीतमवाप्यान्नं लवन्यः कार्यमन्थरः । धन्याद्याः स्वल्पसैन्यत्वादासन्कृच्छ्रगतास्तदा ॥२६१०॥
प्रतोलीकीलितदृशः प्रार्थितायमनाशया । तदहः सोऽभियोक्तॄंस्तानदत्तावतापयत् ॥२६११॥
रथाङ्गाक्रान्तिती[1] रात्रिस्तेषां कृच्छ्रेण साऽगमत् । विना जीवितसंन्यासमन्यत्कार्यमपश्यताम् ॥२६१२॥
प्रयत्नसंभृते कृत्ये नष्टे मन्दतया धियः । अस्मत्संभावनादूरीकृतवाक्यादरं प्रभुम् ॥२६१३॥
नष्टानुशोचनव्याजाज्जनवल्गुकमुपहासिनः[1] । सदयं वो ध्रुवं दुःस्थीकरिष्यन्त्यन्यमन्त्रिणः ॥२६१४॥
2615 सद्यो यायातारतम्यात्साम्यन्तो भस्त्रपार्पणम् । कार्यनिष्ठामपश्यन्तः कुर्युर्वैत्वपरेद्युवम् ॥२६१५॥
मायामेतां विचिन्त्यास्तैः संमन्त्र्य नृपाहितैः । सिद्धसाध्योऽधुना वस्तुर्हसमस्यान्ध्रुवं स्थितः ॥२६१६॥
अल्पेतरांस्तु संकल्पानेवं तेषां वितन्वताम् । दशामन्ततनुज्योतिः प्रभाता सा विभावरी ॥२६१७॥ कुलकम् ॥
प्राह्णेऽथ राजस्थानीयोऽलंकारः साहसोत्सुकः । डामरं कोट्टमादाय निन्ये जयभवैर्वशम् ॥२६१८॥
एकाहं गमने सोऽथ विलम्बं तत्र याचते । लोठनं[1] क्षीणदाक्षिण्यः स गच्छेत्यब्रवीत्स्फुटम् ॥२६१९॥

२५९५. [1]) Emended; A जनास्निग्धां. २५९७. [1]) Emended; A °भोजस्य. २६०१. [1]) Emended; A भोजस्प्राण°. २६१२. [1]) Emended with G (sec. manu); A °क्रान्ति°. २६१४. [1]) Emended with C; A °पक्षमय. २६१९. [1]) Emended; A लोठनि.

उपन्यास्यंस्ततस्तस्य म्लानिमस्तालवत्समम् । मानिनः केऽपि कर्तव्यं कीर्तिक्षयनिबर्हणम् ॥२६२०॥ 2620

कालः सोऽयं सकलजनतालोचनध्वान्तदायी निस्यालोकप्रकटनपटुः किंतु सत्त्वाधिकानाम् ।

अथ हत्यामाकुलमसिलता सर्वभूसंगतापि व्यक्तं शक्तिं दिशति रभसान्मण्डलेभ्योऽस्य मार्गैः ॥२६२१॥

संप्राप्नुवन्ति ननु मण्डलमेकमेव क्ष्मापा जये समरवीथिषु पुंसु हित्वा ।

चण्डांशुमण्डलमथाभिमतानि कामं प्रेमार्द्रनिर्जरवधूकुचमण्डलानि ॥२६२२॥

नास्मिन्संततवेष्टनोल्बणतलैस्तल्पेष्वहेति व्यथा यन्त्रिभ्रमकलितैर्न चालमसुभिर्मर्मव्यथा जन्यते ।

क्रन्दद्बन्धुजनार्तनादचकितस्वान्तो न वा क्षीयते मन्येऽतन्मरणं सुखस्य सुभगा काप्येव संप्राप्तिभूः ॥२६२३॥

सर्पैः खड्गलताविमानगहनैर्बालः पिता ते दिवं भ्रातृभ्यामसिधेनुकण्टकवने भ्राम्त्वार्जिता सद्गतिः ।

वंशाक्षुण्णमिमं निषेव्य रभसाद्ध्यानमुखद्वया वृत्त्या व्योम्नि विभ्राकर्णमण्डलमिव स्वान्तं च तेजास्विनाम् ॥२६२४॥

साम्राज्यं विधिनोपनीतमसकृत्क्लैब्येन यद्धारितं तथापि मद्यमोषिते वयसि यत्संचेष्टितं बालवत् ।

प्रायश्चित्तममुष्य लब्धमधुना तद्देवसापादितं मा भूद्राज्यमिवैतदप्यसुलभं कर्तव्यमूकस्य ते ॥२६२५॥ 2625

राज्यं प्राप्तमपि प्रनष्टमसमोच्छ्रिहाद्यमैर्यापितः कालः सर्वजनक्षयस्य विषये याता स्थितिर्हेतुताम् ।

इत्यासीत्किमिवोचितं प्रभवतो भिक्षाचरस्यापतेर्निर्व्यूढं तु तदस्य देहविरतौ येनैव सर्वोन्नतः ॥२६२६॥

स तयोर्वर्जितोऽप्योजो नाददे तेजसोज्झितः । न ज्वलत्यपि सज्जेऽपि निर्वीर्यं वानरेन्धनम् ॥२६२७॥

श्रान्तोऽहतस्तु संवृत्तनिद्राभङ्ग इवार्भकः । ऐच्छत्तुयद्वयोऽद्येयो रोदितुं मसृणाधरम् ॥२६२८॥

डामरेणार्पितं नेतुं प्रवृत्तास्तं नृपाश्रिताः । तादृशो वीक्ष्य कावन्धाद्यैर्याधानार्थमभ्यधुः ॥२६२९॥

मा विषीद न देवस्त्वं दयावन्द्रोदयोज्ज्वले । हृदि प्रतीहति स्वैरं विकारतिमिरान्धता ॥२६३०॥ 2630

स सौजन्यसुधासिन्धुः स स्थिरत्वसुराचलः । स प्रपन्नार्तिसंतापच्छेदचन्दनपादपः ॥२६३१॥

पुण्यां मुद्रां च संलक्ष्य धारयन्विव पुत्राहिनीम् । मूर्ति तस्योल्बणं चेतः समाधास्यत एव ते ॥२६३२॥

निष्कलङ्कैर्यशःपूर्वैर्निर्विशेषं समाजयन् । चारित्रं लाघवमुखो ह्रियस्त्वां लोपनेष्यति ॥२६३३॥

अपकर्तृष्वपि पन्नमाश्वयमानः परानपि । क्षमापरीक्षाहेतुत्वात्स वेत्ति ह्युपकारिणः ॥२६३४॥

उत्केति हृदस्तैर्लोलस्थुलकूर्मो गृहागतः । व्यालम्बकम्बलो गोवाहूदोस इव निर्ययौ ॥२६३५॥ 2635

निर्भूषणं म्लानजीर्णवस्त्रं तं निरीक्ष्य तम् । पुण्याधिकलमाचान्तो धन्यो श्रीमतां दधे ॥२६३६॥

दीर्घास्पन्देक्षणं क्लान्तनकूर्पासंविमर्दम् । व्यलीकपवयोलूकमिव नष्टं गुहागृहात् ॥२६३७॥

रेजे हैलधलङ्गिस्तैः शिबिरोद्दीपितानलः । भूपप्रतापदर्पस्य कथावमत्यभिमानतः ॥२६३८॥

स्कन्धावारे गते वर्षतुषारं प्रसभं नभः । अमर्त्यैर्भावे भूस्तुर्षितां विच्छेद संचयम् ॥२६३९॥

प्राङ्गेषेणोदितं तावच्छिवेरन्नमुजिताः क्षणात् । पिडाक्षकार्व्यर्पतोटाः पक्षिष्टा इव वैभिकाः ॥२६४०॥ 2640

एवमेकाशविश्लेषे दशम्यां शुक्लफाल्गुने । भूगान्वर्चाहिदेशीयो निवद्धो लौठनः पुनः ॥२६४१॥

दीर्घप्रवासहायातं सत्कर्तुं कटकं पुनः । निर्ममो हर्म्यगुप्तमाकरोत महीपतिः ॥२६४२॥

२६२०. [1]) Emended; A तस्यस्तस्य°. २६२८. [1]) A₂ gloss [illegible]. २६३०. [1]) Emended; A देवस्त्व. २६३०. [1]) Emended; A °कृर्ष स°. २६३४. [1]) A °षिषिषे°. २६३९. [1]) A स्वस्यरां. २६४०. [1]) Emended with G (sec. manu); A प्राङ्गेष°. २६४१. [1]) A °फाल्गुने.

यथोचितं दानमानसंभाषणविलोकनैः । संतोष्य व्यसृजत्सैन्यं धन्यादीन्मेलनागतान् ॥२६४३॥
तेषां पुनश्च दोर्दण्डमूले छिन्नकरं भटैः । न्यस्तैनानासिकं वासःप्रान्तेनाच्छादिताननम् ॥२६४४॥
2645 निर्भूषणश्रोत्रपालिप्रविष्टैः श्मश्रुलोमभिः । मलक्लृप्तैः[1] प्रव्यक्तकार्श्यक्लेशौ कपोलयोः ॥२६४५॥
उच्चावचोक्तिमुखरे पौरलोकेऽन्तरान्तरा । व्यापारयन्तं नेत्रान्तौ दीनस्तिमिततारकौ ॥२६४६॥
कातर्यदैन्यभीक्षान्तिक्षुद्रलक्ष्मीकटाक्षितम् । वेपमानविभिन्नाङ्गं मां शीतेनार्दितामिव ॥२६४७॥
भ्रान्तामिव क्ष्मां पर्यस्तामिवाद्रीन्पतितामिव[1] । विदन्तं च दिवं छोष - - - -[2]रदच्छदम् ॥२६४८॥
दैविको वान्तरायोऽस्तु[1] ध्वान्तं बोधं प्रवर्तताम् । राजीकोऽभ्यर्णतां यातं वाता वा जयन्त्विदम् ॥२६४९॥
2650 सर्वापकारकृन्नाशः स्यास्वामि पुरतः कथम् । पदानि संमिलन्ध्यानं निर्ध्यायेति पदे पदे ॥२६५०॥अन्तर्युगलम्॥
बहुलोकावृततया स्तोकसंलक्ष्यमीक्षण । प्रतीहारैरभ्यावेद्यमानं लोठनमङ्गने ॥२६५१॥कुलकम्॥
भूसंज्ञया विनीर्णाज्ञो राज्ञा तामारुरोह सः । सभां पारिप्लवाम्भोजामिव प्रेक्षकलोचनैः ॥२६५२॥
दृष्ट्या निर्दिष्टपार्श्वोर्वीस्थितिः पृथ्वीभुजस्ततः । असाक्षीत्क्षितिनिक्षिप्तजानुर्मूर्धाङ्घ्रिपङ्कजे ॥२६५३॥
हस्ताम्बुजाभ्यामालम्ब्य ललाटतटमानतम् । ससादसंभ्रमनमस्य तस्योन्नमयच्छिरः ॥२६५४॥
2655 रत्नौषधीजुषोः स्पर्शः पाण्योस्तापं स चेतसः । दौर्भाग्यमहरद्देहाद्वास्य[1] श्रीखण्डशीतलः ॥२६५५॥
पुण्यानुभावात्कारुण्यभाजो भूभर्तुरञ्जसा । विश्रम्भसंभावनया स क्षणात्स्वस्पृशो हृदि ॥२६५६॥
मा भैषीरिति दृष्टोक्तिः सुखं संप्राप्स्यसीति वाक् । अगाम्भीर्येण भमेव मन्युर्न त्वयि सोऽधुना[1] ॥२६५७॥
इत्युक्ते पूर्ववैराणां भवेदुद्घाटनं कृतम् । बान्धवो नस्त्वमित्यस्मिन्परीहास इव क्षणे ॥२६५८॥
क्लिष्टोऽसीति न्यक्प्रवापप्रभावाभाषणं भवेत् । ध्यात्वेति भूभृद्वक्त्राय नाप्यार्थं तु गिराकरोत् ॥२६५९॥तिलकम्॥
2660 अभयार्थनया पादौ स्प्रष्टुं नमतः शिरः । संस्पर्शी मौलिषु पुनर्विग्रहस्याङ्गिणाकरोत्[1] ॥२६६०॥
का योग्यता सत्क्रियायां ममेति वदता बलात् । अजिग्रहत्पितृव्येण ताम्बूलं स्वकरार्पितम् ॥२६६१॥
नवं हारेशमूर्वभूच्छ्रमो व इति सस्मितम् । धन्यं पृष्टं च पस्पर्श पृष्ठं सव्येन बाहुना ॥२६६२॥
दाक्ष्यदाक्षिण्यगाम्भीर्यविनयाद्यैर्विभाव्य तम् । भूभृद्गुणैः परीतं स्वं लोठनोऽमन्यतावरम् ॥२६६३॥
आदिश्य सान्त्वनं धन्यमुखेनाथ[1] नृपानतम् । पितृव्यं प्राहिणोद्धेम भ्राजिष्णु विनयाञ्जलिः ॥२६६४॥
2665 अभियोगे च पश्चास्य भीतौ चिन्वस्यतो दृशम् । मुखरागः स पश्चाभूत्कलावामात्रविप्लुतः ॥२६६५॥
नाधत्ते वाडवशिखिकदनेन तापं शैत्यं हिमाद्रिपयसा विशता न चाब्धिः ।
कश्चिन्नभीरमनसां सततं विषादकाले प्रमोदसमये च समोऽनुभावः ॥२६६६॥
प्रीतिस्थैर्यैर्ज्ञातियोग्यैश्चोपचारैरकृत्रिमैः[1] । क्रमाद्राजाहरल्लज्जां पौरुषभ्रंशजीवयोः ॥२६६७॥
दायादोऽद्रयादेव राष्ट्रे कृष्टेऽपि मन्त्रवित् । भोजेनोऽस्पिञ्ज[1]सर्पस्य दन्तं सोऽन्तरचिन्तयत् ॥२६६८॥
प्रत्यासायासभीत्या स्वैरस्त्यक्तसंरम्भसंभ्रमैः । जिगीषुर्विद्विषच्छेदैश्चक्रे यत्नियमजागरः ॥२६६९॥
2670 साल्हणिः[1] स तु निस्तीर्णः[2] श्वभ्रात्कूप्यगृहे वसन् । पितृव्यविग्रहोदन्तमुपलेभे न कंचन ॥२६७०॥

२६४५. 1) A बलक्ष°. २६४८. 1) Emended with C; A °पतितानिव.—2) Thus A; C supplements °परिवर्तुरुस्कर°. २६४९. 1) Emended with C; A दैविको न्तरा°. २६५५. 1) Emended; A °देहास्य; C °देहात्स्य. २६५७. 1) Emended with G (sec. manu); A मन्युना त्वयि साधुना. २६६४. 1) Emended; A धन्यं मु°. २६६०. 1) Emended; A °ङ्गिणः. २६६८. 1) Conjectural reading; A भोजनोऽस्पिञ्ज°. २६७०. 1) Emended; A सल्हण:.—2) Emended; A निस्तीर्ण:.

राजगृहं स्वलंकारं डामराणिकमागतम् । पृष्ठाद्रीश्याभवद्दोहद्रोहसंभावनस्तदा ||२६७१||

ददर्श च क्रमाद्दूरतया दुर्लक्ष्यविस्तृति । स्कन्धावारं बलव्यालं मार्गे नगरगामिनि ||२६७२||

अज्ञातेन विदूरस्याशिपनृत्येणाश्रितं ततः । युग्मं चासी धन्यपद्मयुग्मयोरन्तरेऽभवत् ||२६७३||

अचिन्तयच्च को हेतुः कटकप्रस्थितेरितः । युग्याकश्च कोऽत्र स्यात्तृतीयो धन्यपद्मयोः ||२६७४||

पृष्टस्तेनावदत्कश्चित्स्यामरोष प्रमोदभाक् । संधिनिबद्धो नगरं यातो लोठनविग्रही ||२६७५|| 2675

संदेहीजलद्रोहो भयमुन्मुखतां भजेत् । शातिकेहेन तस्यासीन्मुहूर्तमपहस्तितम् ||२६७६||

सैन्ये गते शून्यतया मिलितैर्विहगैः सरित् । दत्ताङ्गितेन तौ भीतौ क्रन्दन्तीव व्यकल्प्यत ||२६७७||

लब्धस्त्व एव मे दण्डाद्याहवेहस्त्यमवेत्य ते । पुनर्नयेयुर्धन्याद्याः क्रमाद्व्याययेति सः ||२६७८||

स्वं नेतु पार्थिवचमूं मत्वापृष्टां निनादिनीम् । भुतेन्तरान्तरा योपे निद्रां गामशङ्कत ||२६७९||

अथाजायत जीमूतविलीर्णतिमिरं जगत् । वन्ध्यं मध्यंदिनेनेव निशीथव्यधिनश्रिया ||२६८०|| 2680

राधमासावधि वधुस्ततः प्रभृति वारिदाः । दीक्षा क्षोण्यां तुषारा वसन्तासुत्रणकर्मणि ||२६८१||

विकल्पभयात्यभव्योह निर्ब्रह्मण्यो ह्रियोज्झितः । निन्दन्स्वमिति भोजाग्रे ततो दस्युरुपाविशत् ||२६८२||

समयापेक्षयाक्षोभो मन्युं संस्तभ्य सात्मणोः । सान्त्वयन्निव नास्त्यागस्तवाशेति जगाद तम् ||२६८३||

कष्टे च संश्रितापत्यशास्त्याद्यापहृतं त्वया । यातुमेतत्कृतं तव मही नार्हसि कस्यचित् ||२६८४||

तव द्रोहस्पृहा स्याच्चेत्तानृशंस्यं भवेन्मयि । परवशामवशस्मादिदं कालानुरोधतः ||२६८५|| 2685

राज्ञश्च हर्षभूभर्तृवंशजा इव न वा वयम् । उच्छेद्याः किं नु संयम्या राजधर्मानुरोधिनः ||२६८६||

स्वस्याख्यातिस्तयोर्बाधा राजधामार्गगामिना । शेषं मां रक्षता हन्त निचिदा धीमता त्वया ||२६८७||

इत्युक्तवन्तं तं स्वक्तलज्जामार इवावदत् । साक्षी त्वमेव सर्वेत्र ममेति सततं स्तुवन् ||२६८८||

क्षणेन च प्रहितुं वामधुनेत्यभिभाषिणम् । तमेव हिमवृक्ष्यन्ते कर्तास्मीत्युक्तवान्यसौ ||२६८९||

त्वयि दस्युर्विपर्यस्येन्मन्युं जामजभोजनम् । भोजस्त्वेति केनापि कथितो व्याधिताह्वानम् ||२६९०|| 2690

स्पृहाश्रावं चिरात्मानमिदं विक्रीय नाविति । व्यायकक्षास्योर्देहमोहं तयोर्भुक्तममन्यत ||२६९१||

दस्युस्तु हिमवृक्षप्रान्ते त्वां प्रहेष्यामि निश्चयात् । यो बाप वेति कथमन्ही मासी न मुमोच तम् ||२६९२||

मां ज्ञात्वेह स्थितं राज्ञः कुतारब्धेर्हिमात्यये । विक्रीणात्येव मस्येति भोजोधावमने त्वराम् ||२६९३||

मिथं वं वं निवेशाय धमनायोपपादयत् । दस्युस्तं तं समुच्छेद्य सापराधं व्यधत्त तम् ||२६९४||

तेजोनाशो बलहरास्संजातो भावमातुरः । अभ्यधाद्याल्यमाद्यास्व लम्बकम्बलकावृतः ||२६९५|| 2695

तेजोविस्फूर्जितं तल्लहीरोत्कर्षकषोपले । हैराज्ये सौरसते विन्ये पङ्क्तिपावनतां गतः ||२६९६||

पितुरामतया राज्ञा वर्धितस्तदनन्तरम् । एवैनकादिविषयाधीकारित्वं क्रमाद्व्रजन् ||२६९७||

२६७१. ¹) Emended; A राजा गृहं स्वलङ्कारडामर°; cf. viii. 2925, 2618. २६७२. ¹) Emended; A °विस्तृति.—²) A स्कन्ध°. २६७५. ¹) Emended; A पृष्टसेना°. २६७६. ¹) Thus A; the text of this *pâda* appears to be corrupt; perhaps read [illegible] [illegible]°.—²) [illegible] corr. by A_1 from [illegible]. २६७७. ¹) Emended; A [illegible]. २६८३. ¹) Emended with C; A [illegible]. २६८७. ¹) Emended; A [illegible] मां; C [illegible]. २६८८. ¹) Emended with C; A [illegible]. २६९०. ¹) Emended; A दस्युर्निप°. २६९१. ¹) Conjectural reading; A [illegible]; cf. for the context viii. 2596 flg. २६९२. ¹) Emended with C; A वेति. २६९३. ¹) Emended; A राज्ञा. २६९५. ¹) Emended; A [illegible]; cf. viii. 2862 and the *vv. ll.* [illegible], [illegible] viii. 1084.—²) Emended; A °[illegible].—³) The text of this *pâda* is corrupt. २६९६. ¹) Emended with C; A °[illegible]°.

विमुखे राज्ञि नागेन खुयाश्रमभुवा कृते । तं राजवदनो नाम विजिघृक्षु ररक्ष तम् ॥२६९८॥चक्कलकम्॥
आनृशंस्यं भृत्यमात्राबलत्वं व्यस्ततास्य च । मत्वास्थित्यसामर्थ्यं राज्ञि सर्वे शशङ्किरे ॥२६९९॥
2700 अतोऽलंकारचक्रेण कुर्वतोऽर्थसमर्पणम् । राज्येच्छुको राजबीजी तदा न स समर्प्यत ॥२७००॥ युगलकम्॥
नीतः प्रत्यक्षतां दूरस्थितैरप्युदयने स तम् । विमृशन्नपि दुधुक्षुस्त्यक्तुमेनं न सोऽशकत् ॥२७०१॥
राज्ञा कर्तुं विनियमं भोजस्य महितो धनैः । प्राप्य त्रङ्गामलंकारो विषयाधिकृतस्ततः ॥२७०२॥
तत्पार्श्वमुद्यतं गन्तुं मां समुत्सृज्य यासि चेत् । त्यक्ष्यामि तदसूनेवमूचे भोजस्तु डामरम् ॥२७०३॥
भस्त्रां प्रभाते द्रक्ष्यामीत्येतावत्तत्र जल्पति । कोट्टादनुक्तैव निशस्तुर्ययामे विनिर्ययौ ॥२७०४॥
2705 घनवर्षैर्व्यमर्षेण मार्गान्वेषी गवेषणम् । यावत्चक्रे क्षपान्ते तं तावच्छुश्राव निर्गतम् ॥२७०५॥
असाध्यमतिवेधोऽथ तमद्रष्ट्यनुजगाम सः । प्रस्थितं शारदादेवीस्थानं यावन्मितानुगः ॥२७०६॥
एकसार्थगतौ ज्ञातौ विना तौ ज्ञातियोषिताम् । दाक्षिण्यादक्षमः स्थातुमने सागा भवन्निव ॥२७०७॥
भवयाः पञ्चषान्धारान्क्ष्यधादारब्धिमेव तु । गुणाप्यकल्यः कौलीनमिति स्वस्य च चिन्तयन् ॥२७०८॥
दुराण्डगमने खण्डितेच्छः संभिस्य दारदान् । संयुयुत्सुर्मधुमतीरोधसा मार्गमग्रहीत् ॥२७०९॥ तिलकम्॥
2710 क्वापि श्यानाश्मसूच्यभिमृत्युदंष्ट्राङ्कुरोत्कटान् । क्वचिद्दुरप्रकाशाभ्रकालपाशान्धकारितान् ॥२७१०॥
प्रभ्रश्यद्धिमसंघातगजव्यूहोल्बणान्क्वचित् । क्वापि निर्झरफूत्कारनाराचक्षतविग्रहान् ॥२७११॥
क्वचित्क्षुरस्पर्शपवनस्पष्टस्फुटदसृग्धरान् । क्वाप्यातपक्षतहिमज्योतिर्मिहनंतृकपथान् ॥२७१२॥
दूरावरोहं प्रसृते स्फुटमग्रहते विदन् । ऊर्ध्वावरोहमसकृन्मन्यमानोऽप्यधोगतैः ॥२७१३॥
तुषारकालविषमान्वदलमान्यपि वासरान् । उल्लङ्घ्य स दरद्राड्भूतीमान्तमाममासदत् ॥२७१४॥कुलकम्॥
2715 गुर्वार्पितात्मसामग्रीहतार्किचन्यकावकम् । तं दुग्धघाट्कोट्टेशः पणम्यानयदर्चितम् ॥२७१५॥
दूरस्थितो विद्धसीहस्तदूतोक्ततदागमः । प्रक्रियां माहिणोच्चकवादिकायां नृपोचिताम् ॥२७१६॥
आविष्टदिष्टवृद्धिश्च राष्ट्रे कोट्टाधिपेन सः । अपारयत्स्वकोशस्य स्वामित्वं राजबीजिनः ॥२७१७॥
राजायमानो भोजोऽथ राजवासगतोऽर्थितुम् । आनिन्ये राजवदनापत्येनाभ्येत्य पश्यताम् ॥२७१८॥
2720 स पिशिकान्ततो राज्ञो मिषेण महितोऽन्तिकम् । तेनाज्ञाप्यरिनीत्युपपाशाप्रस्थापनोपमः ॥२७१९॥
कार्यगौरवविश्वासाभावव्यतिकरोचितम् । संदिश्य प्राहिणोत्तं स न स्वीकुर्वंश्च चोत्सृजन् ॥२७२०॥
किमाप्तोऽहं किमेकान्तभिन्नो राज्ञः शमैरिति । मां शास्यसीति तं दूतैः स राजवदनोऽवदत् ॥२७२१
तस्य शाठ्यं दर्शयितुं गोविन्देरिमिषान्नृपे । त्रुवाणेऽथ विदोषत्वं नागाद्यैरग्रहीत्क्षणम् ॥२७२२॥
सामग्र्यूनः शनैः स्थैर्ये ततः साम्यमथ क्रमात् । आधिक्यं चादधे तेषां विमर्दैर्धैर्यनिष्ठुरः ॥२७२३॥
तथा प्रतिष्ठां स प्राप तस्यापूर्वस्य भूमिजाः । दास्यमेत्य यथा प्रीतां नागुर्नागस्य बान्धवाः ॥२७२४॥
2725 स हि त्यागक्षमास्तम्भालोभादिगुणभूषितः । अभिगम्योऽभवन्नित्याभ्यस्तभूतिरिवोन्मिषन् ॥२७२५॥

२७००. 1) Emended; A कुर्वतास्व°. २७०२. 1) Emended; A प्राप्य. २७०३. 1) Conjectural reading; A गन्तुं मामुत्सृज्य; C मामुत्सृज्य. २७१२ 1) Emended; A °मिहित°. २७१३. 1) Emended; A °रोहं. २७१५. 1) Thus A; cf. दुग्धघातम् viii 2468. २७१६. 1) Emended with C; A °गमम्.—2) Emended; A °वादिकायान्नृपो°. २७१८. 1) Emended; A °गतोन्मितुम C °गतोर्थितं; G °गतोचिताम्. २७२२. 1) Emended; A °व्रणे. २७२३. 1) Conjectural reading; A सामग्री नः.

स्थैर्ये पृथ्वीहरादीनां स्वाश्रयाणां न कौतुकम् । आडम्बरो निरालम्बस्यास्य स्तुत्यस्तु विस्मृतः ॥२७२६॥

प्रथयन्पृथुलाम्बूहाधीराटविकभोगिकैः । कालमप्रापमोथ तस्थौ स भोजादीन्प्रतिपालयन् ॥२७२७॥

अहुरन्योन्यसंघर्षसेर्ष्यामात्यमतेन यां । ततो लुण्ठिप्रियत्वाद्या नीतिमन्येपि डामराः ॥२७२८॥

उद्घातप्रसितां विप्रवेष्ठा स्तोठमवन्धने । याधास्तेषां तदानीं सा जगाम ग्रहणातताम् ॥२७२९॥

त्रिल्लकौ जयराजश्च राज्ञा संवर्धितावपि । अकाण्डे नैव तपसा विपश्री चक्रमीलनात् ॥२७३०॥ 2730

यो यूकानामिव श्वभ्रमयानामिव क्षयः । दैत्यानामिव पातालं यादसामिव सागरः ॥२७३१॥

आश्रयः सर्वदस्यूनां त्रिल्लको माययोल्बणः । स देवसरसाभीष्टं संबन्धिप्रश्रयं व्यधात् ॥२७३२॥ युग्मम् ॥

काङ्क्षन्तोथ तदाक्षेपं क्षोणीभर्तुर्धिनो द्विजाः । प्रायं नृपतिमुद्दिश्य चक्रिरे विजयेश्वरे ॥२७३३॥

अकालदस्युनिर्माथं जानतोभ्यर्थनां न ते । राज्ञोगृह्णंस्ततः सोभूत्क्षिप्यासत्समानुगः ॥२७३४॥

प्रस्थातुं पार्थिवे सज्जे ज्यायान्यो विद्युतेप्यभूत् । स जातोत्पातपिटको जयराजो व्यपद्यत ॥२७३५॥ 2735

भाग्यश्चानेकतोजातदस्युवैविक्त्यमीशिता । ततो मडवराज्यं स विप्रवीस्वै विनिर्ययौ ॥२७३६॥

अमात्यदत्तविस्रब्धैः स्वशाखमठवैरिव । द्विजैर्निविद्योलंकारो मन्त्री राज्ञोभितोन्तिकात् ॥२७३७॥

स व्यवस्थापने दुःस्थदस्यूनां सोद्यमः सदा । सेर्ष्याणां मत्यमात्येषां तद्दोषपरिपोषकः ॥२७३८॥

त्रिल्लकोन्मूलनं कुर्यां कृत्वा द्वैराज्यभञ्जनम् । प्रतिज्ञायेति नृपतिर्विप्रान्प्रायात्न्यवीवरत् ॥२७३९॥

यस्तोथ त्रिल्लकस्तैस्तैरभिप्रैरुदवेजयत् । अमुञ्चितमुखो गूढामयो रोगान्तरैरिव ॥२७४०॥ 2740

जयराजानुजं राजा यशोराजं निवेशितम् । तन्मतेनावयस्कन्द भ्रातृव्यं राजकाभिधः ॥२७४१॥

यातुं तं देवसरसं स्वारात्याभिगं गतः । सज्जपालोल्पसैन्यत्वात्संदिग्धविजयोभवत् ॥२७४२॥

ज्ञातोदन्तस्ततोभ्येत्य रिल्हणो रणमुल्बणम् । जयलक्ष्मीकटाक्षाणां प्रथमातिथितामगात् ॥२७४३॥

मन्दरेणाथ तेनारिवारिराशौ विलोडिते । कल्योभूत्सज्जपालोव्यस्तुच्छारातिजलाहतौ ॥२७४४॥

जितेपि राजके स्वोर्व्यां विनानुग्राहकं क्षमः । न बभूव यशोराजः शून्ये बाल इवासितुम् ॥२७४५॥ 2745

प्रतीक्षमाणो द्वैराज्यपर्यायं क्ष्माभुजेकरोत् । त्रिल्लकः कालहरणं तैस्तैर्मायानतिक्रमैः ॥२७४६॥

यथाकालं ततो गूढोपेक्षान्मण्डलकण्टकान् । स्वपक्षसचिविद्विषान्दिक्षु क्षाविविधाक्षिपत् ॥२७४७॥

अथ पार्थ्वीहरिर्योभूच्चतुष्को लोष्ठकानुगः । राज्ञा भ्रात्रा समं बद्धः कारागारात्पलायितः ॥२७४८॥

स तेन निजजामात्रा रक्षितः स्वोपवेशने । असंख्यडामरयुतः ग्रामालौ संप्रवेशितः ॥२७४९॥ युग्मम् ॥

आकर्ण्य कुररस्येव निनादं तस्य भेजिरे । व्यक्ततां दस्यवो गूढा ह्रदस्थाः शफरा इव ॥२७५०॥ 2750

रुद्धं ततः राजवदनं वहयन्नोथ गगगजः । ररोध मलयोद्भूत वेलाद्रिरिव वारिधिम् ॥२७५१॥

वर्धमानक्षीयमाणसंहतौ तौ स्वजायताम् । धर्मे तजम्बालहिमौ तुषाराद्रितटाविव ॥२७५२॥

षष्ठस्य जयचन्द्रश्च श्रीचन्द्रश्चानुजौ ततः । दूरविप्रकृतौ राजमन्दिरात्प्राप्रवेशनौ ॥२७५३॥

ज्ञातनिवृत्यपर्यायौ पुर्वकार्यवशाप्रियात् । प्रतीक्ष्यादमजाहाराः साङ्कितमशुभागमम् ॥२७५४॥

२७२८ ¹) Emended; A व्. २७३५. ¹) Emended; A जाती°. २७३७. ¹) Doubtful emendation; A स्वशाखं मठ°. २७४४. ¹) Emended; A °धाराभिवस्तुच्छा°. २७४६. ¹) Emended; A प्रतिक्षमाणी. २७४८. ¹) Emended; A °ष्क: कोष्ठका°; comp. for the name of Pṛthvīhara's elder son, viii. 2912, 2709, 2496, 3313. २७५०. ¹) A_2 gloss कुररस्येति कुरर। मदु हुर इति भाषया काश्मीरेषु प्रसिद्धः. २७५१. ¹) Thus corr. by A_2 from गर्भजः.

2755 कटकाद्विद्रुतौ राजवदनान्तिकमापतौ । चतुर्थावपि भूभर्तुरागतौ प्रतिबोधिताम्[1] ॥२७५५॥
शैलमध्यावपथिकैरसंख्यैरथ खाशकैः । स पूर्वराजकोशार्थी भुलेश्वरमलुण्ठयत् ॥२७५६॥
तस्कराक्रान्त्यशरणं बलवद्विद्रवाकुलम् । अराजकमिवाशेषं राष्ट्रं कष्टां दशामगात् ॥२७५७॥
उदयं कम्पनाधीशं[1] रिल्हणं च ततो नृपः । चतुष्कयुग्ममादिश्य नगरं निरशोधिशत् ॥२७५८॥
पार्थ्वीहरिस्तु दुःसाधो महाव्याधिरिवौषधैः । स्तम्भितोऽभूत्ततो सैन्यैः संहन्तुं न त्वशाक्यत ॥२७५९॥
2760 कालापेक्षां स्वपक्ष्याणां दुर्बुद्धिं चानुरुन्धतः । आसीन्मन्दप्रतापत्वं रिल्हणस्यापि तत्क्षणम् ॥२७६०॥
विड्डसीहस्तु विज्ञातभोजोदन्तो व्यसर्जयत् । दूतान्समेतुमुर्वीशान्दरदानुत्तरापथे ॥२७६१॥
अपि विस्रब्धवनितारतोद्यैस्त्यक्तवैरिभिः । अपि किंमानुषपुरीगीतोद्गारिदरीगृहैः ॥२७६२॥
अत्यौष्ण्याद्वालुकाम्भोधेः शीतार्तैर्हिमरैकतः । अपि भृङ्गानिलैः पीतान्कुर्वाणैर्वसरान्कुरून् ॥२७६३॥
हिमाद्रिकण्ठमूर्धन्यैर्म्लेच्छेशाः यथावन्नोधिशिखाभिगुः । दिशस्तुरगैः तन्मन्तःस्कन्धावारं दरत्पतेः ॥२७६४॥ तिलकम् ॥
2765 राज्ञां संघटनं यावद्यथावद्दरदृपः । दिग्भ्यो भोजान्तिकं तावत्तत्सामन्ताः प्रपेदिरे ॥२७६५॥
स पिपिये तामखालालापान्वीक्ष्य गिरिमजात् । प्रीतिप्रवणयानवक्त्रान्कपीनिव ॥२७६६॥
जयचन्द्रादयो राजवदनमहिता अपि । कीराः काश्मीरका[1]ः पार्श्वमभजन्भाजनीजिनः ॥२७६७॥
अभ्यर्णस्थान्वलहरमसुखांश्च विदूरगान् । अपुण्यात्साल्हणिः स्वर्णैः परां कोशैशतां भजन् ॥२७६८॥
ततः स्नुजविलोपिच्छलतया निश्चोपचक्रिकः । भोजेन राजवदनः समगंस्तापसाश्रमम् ॥२७६९॥
2770 तयोरकृतकर्तव्यविशेषैर्वेतरेतरम् । आसतीत्वयोः शिथमविश्वासो व्यशीर्यत ॥२७७०॥
अभ्यभिमीयतां तस्यानिच्छतो दरदं विना । महात्मोदारकार्यैरुच्मितामेव स ताम्हयान् ॥२७७१॥
स्तुधेरसोढाभिमाटोपाः कटकस्यारत् नो द्विषः । तस्ताम्बमुन्भिकेयाहा भङ्गे भूयोऽपि योगभित् ॥२७७२॥
तस्मात्सर्वाभिसारेण रणमेकं समेत्यतः । विजयावजयावाभिरेकाहान्तरिता मता ॥२७७३॥
व्याजहारेति यद्भोजस्तदैवोष हसन्स्मयात् । निन्ये तद्दारदं सैन्यमुपेत्यागामिनीमभूः ॥२७७४[1]॥ तिलकम् ॥
2775 संकटान्ते वितीर्णामुपायस्तेषां प्रसर्पताम् । स राजवीजी भुभाव दरदाजमथागतम् ॥२७७५॥
तत्संगमाय व्यापृते तस्मिन्कोट्टान्तिकं पुनः । प्रावेशयद्रिल्हरो मातृग्रामं च तद्बलम् ॥२७७६॥
दिशस्ततो वीक्ष्य वहिर्भ्रान्त्यातमृगा इव । निसर्गधीरधीर्गार्गिर्न धैर्यात्स्वमहीयत ॥२७७७॥
यस्य सर्वेऽपि नीलाश्वडामराः स्वे च सैनिकाः । विपक्षैः सह संदेक्याः सैन्यान्तुभुक्षवो ययुः ॥२७७८॥
स तथा विषमस्थोऽपि प्रस्थित्यै प्रार्थितो निजैः । म्लानाननः प्रभुं द्रष्टुं न क्षमोऽस्मीत्यभाषत ॥२७७९॥
2780 स सूर्यवर्मचन्द्रस्य न जातः कश्चिदन्वये । उपयोगाय यो नागान्महाभिजनजन्मनाम् ॥२७८०[1]॥
भोजं सभाजयित्वाथ विड्डसीहः सपार्थिवः । सारैः समं स्वसामन्तैर्विजयाय व्यसर्जयत् ॥२७८१॥
ततो म्लेच्छगणाकीर्णा प्रजान्संवाहयन्चमूः । प्रयाणमात्रान्तरितः पृष्ठे तस्य बभूव च ॥२७८२॥
प्रादुष्कृतजयक्षोभे बले तत्रानुयायिनि । उत्साहात्साल्हणिर्मेने कृत्स्नां हस्तगतां महीम् ॥२७८३॥

२७५५. [1]) Emended; A प्रतिबोधिताम्. २७५८. [1]) Emended; A कम्पनाधीशरि°. २७६४. [1]) A स्तम्भा°. २७६७. [1]) Emended; A काश्मीरिका॰. २७७४. [1]) Emended; A° पणिनी°. २७८०. [1]) Emended; A कैश्चि°.

वाजिभिस्तर्जितैर्म्लेच्छराजैश्च बलमूर्जितम् । स्थाने समुद्रधाराख्ये निबबन्धाथ तत्पदम् ॥२७८४॥

स राजवदनस्थानाद्गुर्जेशाप्यबलोज्ज्वलः । मृत्युरम्भान्तरे दिष्टं षष्ठचन्द्रममन्यत ॥२७८५॥ 2785

ततः प्रावृट्पयोवाहकृतोदीपपरिप्लुता । संजायते स्म वसुधा समीभूतजलस्थला ॥२७८६॥

धरित्रीपानपात्रेभ्यः सीधुपूर्णे दधुर्द्रुमाः । मधा लब्धशिलामाला कच्छीलोलल्लोपमाम् ॥२७८७॥

षष्ठस्य संकटं जानन्भूभृच्छेषैर्बलैः समम् । अथोदयश्रीपर्ति तं च धन्यं व्यसर्जयत् ॥२७८८॥

वाहिनीलक्ष्ममार्गीणौ पदवीमनुजग्मतुः । मार्गे धनंजयस्येव शैनेयपवनात्मजौ ॥२७८९॥

लम्बाम्बुदेऽम्बरे दूरं वारिपूर्णे च भूतले । स्थलेव विद्युद्दृष्टो भिन्नपोतजनैःस्वना ॥२७९०॥ 2790

शोभामात्रोदितागर्वपरिवारबहिष्कृतः । तत्राभिभक्तकटकः पार्थिवः समजायत ॥२७९१॥

अमात्यौ राजवदने सत्त्वावष्टम्भयोः पुरा । अत्रापरो न विज्ञेयो राजवीजीति दारदान् ॥२७९२॥

त्रिल्लकः संदिशन्दूतैर्मूर्ध्नि पार्श्वौ हरिं नयन् । तयोरेकस्य सामर्थ्यादैक्षत हस्तशालिनम् ॥२७९३॥ युग्मम् ॥

अभिषिलिखितालेख्यकल्पं बलहरस्य तत् । तादृग्विलोक्य सामर्थ्यमथ राज्ञश्च सर्वतः ॥२७९४॥

विभक्ताशेषसैन्यस्य तत्र तथारिसंकटे । ज्ञात्वापतितमाधेयश्चित्रमुन्मुखदुर्नयः ॥२७९५॥ 2795

अकृशाधाविदाधारधिरं स्वाङ्गैः स गोपितम् । वहिर्दुर्वेधमत्याक्षीद्द्वितीयमपि कण्टकम् ॥२७९६॥ तिलकम् ॥

ध्वान्तेऽम्बुधरजालान्धमहावाते रजोभरः । स्वपक्षभेदयोर्जातकर्णेजपमहोद्यमः ॥२७९७॥

कुलच्छेदकृतो राज्ञस्तत्र तथातिसंकटे । अशाम्लजागरोऽस्थैर्यमनर्थपरिपोषकः ॥२७९८॥

सोऽथ भूरपुरेकस्माद्बहुभिः सह डामरैः । तेन संपूरितः पृथ्वीहरजो लोठकोऽपतत् ॥२७९९॥ तिलकम् ॥

तस्य संघटतः कन्थां प्रयातं वैकृतं चिरात् । पालीभङ्गे तटस्थेव प्रावृट्पूर्णस्य लक्ष्यताम् ॥२८००॥ 2800

निद्राणोपेन्द्रजठरप्रसादनिसृतं जगत् । समेतमिव तत्सैन्यं प्रत्यभाज्जलदागमे ॥२८०१॥

याबद्भिः पाय्यते नैदृक्संख्यातुमपि तद्बलम् । भर्तव्यकल्पैः सुस्वल्पयोधमध्यगतैरपि ॥२८०२॥

तावद्भिरनुगैः पिज्ञदेवडक्काधिपो युधि । तथोधान्याम्यहरितः सरितश्चातिथीन्व्यधात् ॥२८०३॥ युग्मम् ॥

तटोज्ज्वलैश्चितावह्निबिम्बितैस्तटिनीजले । मृतानामपि संस्कारः क्रियमाण इवाभवत् ॥२८०४॥

इति विस्मृतमृत्युः स कुर्वन्नेकाहमाहवम् । कथंचिदभ्रैरभ्येषुभ्रमसारोपसारितः ॥२८०५॥ 2805

पुरे स भुञ्जे सैन्यानि संगृह्णंस्तत्र सर्वतः । द्वित्रैरहोभिर्नगरं सुलभाशममन्यत ॥२८०६॥

इच्छां पद्मपुरस्कन्दे मन्दत्वं त्रिल्लकोऽनयत् । पृष्ठस्थयोर्यशोराजकम्पनाधीशयोर्भयात् ॥२८०७॥

न भृत्यैस्तादृशैः सिद्धास्यैकस्मिन्नसंमते । विधेयान्यलवन्यस्य डामरे होलडौकसि ॥२८०८॥

द्वैराज्ये सुस्सलस्यापि नैवाहृयत तादृशः । अनर्थो यादृगुत्तस्थौ तत्सुतस्य समन्ततः ॥२८०९॥

अनुष्क्रमनभीर्याथ राजा पादपदोपमम् । रिल्हणः प्रैषि तं पीडागण्डतुल्यं व्यपोहितुम् ॥२८१०॥ 2810

प्रस्थितस्तत्प्रमाथाय ग्रामाद्यैः सोऽन्वबध्यत । बजम्भावज्योतिषं हन्तुं पार्थः संशप्तकैरिव ॥२८११॥

अथावबाध्यभिक्षीणस्तान्व्यावृत्य निपातयन् । पद्माकरोन्मुखः पृष्ठलग्नान्भृङ्गानिव द्विपः ॥२८१२॥

२७८४. 2) Doubtful emendation; A °स्तर्जितो. २७८६. 1) Emended with C; A प्रावृट्पयो°. २७८७. 1) A °सीधु°. २७९९. 1) Thus A; comp. for this name viii. 2496, 2748, 2912, 3313. २८०३. 1) Emended with C; A °हरित. २८०८. 1) A होलकौकसि. २८१०. 1) Emended with G; A रिल्हणप्रैषित.

रणश्रान्तेन यमिता त्रियामा तेन रामठे¹ । गर्जत्कुल्यार्पितारातिपृतनावासरक्रिये² ॥२८१३॥

तं¹ कल्याणपुरं प्राप्तं विश्रान्तं सोयमागतः । करोभ्येत्य भूयोपि बलैर्भरितदिङ्मुखः ॥२८१४॥

2815 आपतन्नेव चारातिपदातीन्संमुखागतान् । दृष्टनष्टान्व्यधात्काकानिवामेजगलो गिलन् ॥२८१५॥

उद्भूतमारुतस्येव तस्यापाते पदातिभिः । तत्यजे रिल्हणः पर्णैर्हेमन्त इव पादपः ॥२८१६॥

पश्यतस्तस्य ते विद्रवन्तो जिह्मा न जिह्रियुः । देहस्पृहापारमित्यै कस्यैचित्स्यमनस्ययम् ॥२८१७॥

अभिरथायतस्य स्वैरर्थितो रिल्हणोब्रवीत् । नयन्प्रजाद्यजा साम्यं¹ स्वामिभक्तिस्मृतेः स्मितम् ॥२८१८॥

ह्री¹---चाविशेषेपि जन्तोर्जन्तोर्यदीहिता । भृत्यभावेपि यो लुब्धकस्त्यो धिक्तस्य जीवितम् ॥२८१९॥

2820 जातं वक्षःसरः श्मश्रुराजिनीलाब्जभाजनम्¹ । जराकैरवगौरं च राज्ञः पादान्प्रपद्य यान् ॥२८२०॥

म्लायत्सु तेषु भ्रूभङ्गभृङ्गभ्राजिष्णुभिर्भवेत् । कथं लक्ष्मीविलासैस्तदखण्डैरविडम्बितम् ॥२८२१॥युग्मम्॥

एषा कापुरुषासेव्या धीराणां नैव पद्धतिः । यदायासलवत्रासात्सौख्यवैमुख्यभागिता ॥२८२२॥

यस्यापातत एव प्रीतिजनितस्त्रासोथ तीर्थाम्बुभिः स्नाने दुःखसुखोपलब्धिरसमब्रह्मानुभावोपमा ।
वैकल्यं¹ समरे वपुर्विजहतामेवं किलोपक्रमे कैवल्याख्यसुखोपलम्भपरमा पश्चात्पुनर्निर्वृतिः ॥२८२३॥

एवमुक्त्वा परानीकमेकाकी स व्यगाहत । गृध्रक्षारान्हरिग्रीवप्राससंदिग्धभूकृतान् ॥२८२४॥

2825 स्वर्णस्तबकभांजालहरितालोज्ज्वलोभजत्¹ । खड्गपट्टनटस्तस्य रणरङ्गोत्सरङ्गताम् ॥२८२५॥

तस्खड्गस्य प्रतः खड्गाख्लीवैर्जालच्छलाङ्कुरम् । उत्थाय लग्नं शत्रूणां तृणैस्तृणमणेरिव ॥२८२६॥

आजौ तमनुजग्मुस्ते धैर्यमगण्यन्त वैरिणः । तिर्यङ्नोलक्ष्यतां यातास्तेषां प्राणास्तृणान्यपि ॥२८२७॥

संप्रविष्टो मुखान्मृत्योः कैश्चिन्मार्गैः स निर्गतः । तिमेः संमीलितास्यस्य श्रोत्ररन्ध्रैरिवोदकम् ॥२८२८॥

शश्वत्कुर्वन्परावृत्तीः श्रमशान्त्यै विनिर्गतः । प्रक्षीणभूयिष्ठबलो लब्धोत्सेको रिपावभूत् ॥२८२९॥

2830 पृष्ठतोथ पपाताथ चतुष्कः पुष्कलैर्बलैः । साहायकागतं प्राक्स यं स्वं कंचिदमन्यत ॥२८३०॥

तस्योभयमुखस्यारिसैन्यस्याहेरिवेक्षणात् । न संरम्भः¹ शिखण्डीव परं ताण्डवितोभवत् ॥२८३१॥

तौ व्यूहावथ पर्यायैर्मुखपृष्ठं प्रदर्शयन् । सोक्षिणोद्युधि मन्थाद्रिर्मथनेब्धितटाविव ॥२८३२॥

कीलनिश्चलयोर्भ्राम्यन्नसङ्कुशान्तरे द्वयोः । कुविन्द इव ¹--- तुरंगमत्वरान्वितः² ॥२८३३॥

भासः प्रत्ययहीनस्य तमेकद्रुतमाश्रयम्¹ । एकतोम्भोभरं द्वीपस्येव कूलविलोद्गमः ॥२८३४॥

2835 तेन वैरिचमूचक्रे लुलितायुधकुण्डला । क्रीडता चण्डवेगेन पुरुषायितुमक्षमा ॥२८३५॥

त्रासपाण्डुन्द्विषां वक्त्रकुम्भान्स्वेदाम्भसाचितान् । स कुर्वन्भूभुजं¹ जाने भूयो राज्येभ्यषेचयत् ॥२८३६॥

स च पार्थ्वीहरिश्चास्तामन्योन्यस्य क्षपाक्षणे । सज्जौ मान्त्रिकवेतालाविव रन्ध्रगवेषिणौ ॥२८३७॥

साहायकागतान्साक्षीकृत्य¹ क्ष्मापतिसैनिकान् । अन्येद्युः सोकरोच्छत्रुं वनमार्गावगाहिनम् ॥२८३८॥

पर्यस्तशौचान्संचिन्त्य त्रिल्लकादीनथाययौ । सल्लपालस्तृतीयस्मिन्दिवसे रिल्हणान्तिकम् ॥२८३९॥

२८१३. ¹) Should probably be रामुषे, cf. ii. 55.—²) Emended; A गर्जत्कुल्या°. २८१४. ¹) Emended; A तत्कल्या°. २८१८. ¹) Thus A; perhaps read with G (*sec. manu*) प्रजासज्जाचारत्वं. २८१९. ¹) Thus A; C ह्रीयमाणविशेषे. २८२०. ¹) Emended; A °भैरजनम्. २८२३. ¹) Thus corr. by a later hand from A, वैकल्ये.—²) Conjectural reading; A वेकल्या°. २८२५. ¹) Emended with C; A °प्रजाजाल°. २८३१. ¹) Emended; A संरम्भे. २८३३ ¹) Thus A; C supplements पूर्ण्योस्तुरंग°.—²) Emended, A °गमतुराञ्चितः. २८३४. ¹) Emended with C; A द्रुतमाश्रयम्. २८३६. ¹) Emended with C; A °भुजाय. २८३८. ¹) Emended; A साक्षीकृतक्ष्मा°.

नृपप्रतापग्लपितः स ताभ्यां पर्यशोष्यत । वनान्तः शुचिशुक्राभ्यां पुण्यक्षीण इव द्रुमः ॥२८४०॥ 2840

चितानल इवासारैर्युद्धैः शममनाश्रितः । उदयेन शनैर्निन्ये चतुष्कोपि मितोष्मताम् ॥२८४१॥

दारदं बलं दृष्ट्वैर्मसंबाहवाहिभिः । हयैरचकरोदाद्रिकुहरादाहवोन्मुखम् ॥२८४२॥

तुरुष्कलोकेनाक्रान्तान्वेशांस्तद्ग्रामीयुषः । शङ्कमानैर्जनैर्ज्ञाता कृत्स्ना म्लेच्छावृतेव भूः ॥२८४३॥

प्रयाणमात्रान्तरिते धन्ये द्वारपतावपि । साहसं निःसहायस्य तस्ताद्दैत्यमतोभवत् ॥२८४४॥

ज्वलत्कवचकसंबाहं तत्सैन्यं स द्विषोरुधत् । कणज्ज्वालावलिं दावं सनिर्झर इवाचलः ॥२८४५॥ 2845

विधूय जयचन्द्रादीनप्रस्थानरोधिनः । बलबाहुल्यदृप्तास्ते व्यगाहन्ताहवावनिम् ॥२८४६॥

तेषां हयसहस्राणि त्रिंशद्विंशत्तुरंगमैः । रंहसा प्रतिजघ्नाह निजघ्नाह च गर्गजः ॥२८४७॥

तस्यास्तुरङ्गिर्दृष्टो पौरुषं तदमानुषम् । एकैकस्यापतो यस्य वैभवक्ष्यमिवादधे ॥२८४८॥

अश्ववङ्गामविन्यस्तवक्त्वास्ते विद्रुताः क्षणात् । जघाहिरे कापुरुषा गिरीन्किंपुरुषा इव ॥२८४९॥

अभूमिज्ञतया शत्रावेव जातः पराभवः । धन्यस्तस्मात्पुरस्कृत्य जयं प्रत्याहरिष्यथ ॥२८५०॥ 2850

इत्युक्ता राजवदनजयचन्द्रादिभिर्निशि । तथेति मिथ्याकथयन्दारदा विग्रहोन्मुखाः ॥२८५१॥ युग्मम् ॥

प्रवेश्य धन्यद्वारेशौ दूरं बल्हरो बली । ऐच्छत्सद्यभिसंधातुं रुद्धा पाश्चात्यपद्धतीः ॥२८५२॥

स्कन्धावारेण सार्धं च दरदां राजबीजिनम् । विधातुं विदधे बुद्धिं तं ततस्तारमूलके ॥२८५३॥

चिकीर्षति ततस्तस्मिन्प्रसेऽ्वन्धेषु दस्युषु । उत्सेहे साल्हणिः कृत्स्नं राज्यं निखिलं निर्जितम् ॥२८५४॥

जवाभावेप्यनन्तेवृक्तामन्तसहितस्ततः । भव्योस्मि भवितेत्येवं विचिन्त्यैक्षिपिचे च सः ॥२८५५॥ 2855

पद्योन्माथाद्द्विरदरदनैरश्रियैः पद्मबन्धोरिन्दौ स्पर्धिन्युदयति वपुः खण्डशः स्वं भिदेत ।

तापस्त्यज्येत च रुचिरतांभागिभिः सूर्यकान्तैर्भद्राभद्रं व्यसनसमये संभवेदप्रतर्क्यम् ॥२८५६॥

यो डामरतया भिक्षोः शश्वत्कृच्छ्रेप्युपेक्षणम् । टिक्कादीनां च कौटुम्ब्याद्भर्तुर्द्रोग्धृमूर्धनि ॥२८५७॥

अलब्धन्यतयानन्यसामान्याश्चर्यवर्धनात् । ततः कृष्णोपयोगाच्च विधासस्येव मूर्धनि ॥२८५८॥

तौ नागराजवदनौ व्यसनावसरे तदा । चित्रं स्वकार्यतात्पर्याद्गुणावरतां गतौ ॥२८५९॥ तिलकम् ॥

स्वयं विधेयं नागोन्यकृतं तं वीक्ष्य विभ्रमम् । अदूरमर्थमन्येन कृतं कविरिवाभुवत् ॥२८६०॥ 2860

क्ष्माभृद्विपक्षं स्वं पक्षीकर्तुं कृपाननं ततः । संत्यज्य राजवदनं मां भजस्वेत्यभाषत ॥२८६१॥

संभ्रान्तं वः प्रतीक्षध्वं[1] तेजोबल्हरात्मजम्[2] । युग्याधिरूढं किं नारिसेवतां[3] धार्मिको यथा ॥२८६२॥

इति ते संदिशन्तं च व्यसहन्त विहाय तम् । कामधेनुसमं नागं छागाश्वेषाद्विधि[1] यत् ॥२८६३॥

सर्वः स्वकार्यतात्पर्यात्प्रवर्तेत प्रियाप्रिये । लोहवैरेन्धदीये तु न किंचिदधिगच्छति ॥२८६४॥

ज्योतिस्तर्जितकान्ति हन्तयुगलं वाच्यं सुधादीधितेर्दोषास्वादधिया प्रिया मधुलिहां कुम्भस्थली कुम्भिनः ।

वासस्यैव[1] विरोधभाक्सरसिजस्येत्यत्र नेन्दो रतिस्तस्याप्यायकृतौ हितोयमिति नाप्यस्य द्विरेफा द्विषः ॥२८६५॥ 2865

२८४२. [1]) Thus A; C तद्बलं.—[2]) Emended with C; A दृष्ट्वैर्म°. २८४४. [1]) Doubtful emendation of C; A तस्ताद्द्रै°. २८५३. [1]) A स्कन्धा°.—[2]) Emended: A राजबीजिनम्. २८५४. [1]) Emended with G (sec. manu); A निखिलनि°. २८५५. [1]) Emended; A °सहितस्ततः. २८५६. [1]) Emended; A रुचिरतामा°. २८६१. [1]) Emended with C; A तस्याश्च. २८६२. [1]) Emended with C; A प्रतीक्षध्वं.—[2]) Cf. तेजोनामा बल्हरात्मजो viii. 2695 and note.—[3]) Thus A; perhaps read नारिसे°. २८६३. [1]) The text of this verse is evidently corrupt; A as above. C reads व्यसहन्त संदिश्य तं । कामधेनुसमं नागं छागाश्चेषो विधिर्न यत्. २८६५. [1]) Doubtful; A वा°स्यैव; C सूरस्यैव.

प्रतिष्ठालोठनं कर्तुं ततो बल्हरस्य सः । आजन्म वैरं संरेभे तेन भूभृद्विलेषवा ॥२८६६॥
स तथा दारदान्भ्रमानभिज्ञो मुमुचे न कः । सभोजाञ्जराजवदनो इत्यादिस्त्वभ्यधाद्विभीः ॥२८६७॥
दरद्राजानकानीतनेतारौ कम्पनापती । मक्वालक्षेमवदनमणा- -भिधावुभौ ॥२८६८॥
यस्यसोजसनामा च कोष्ठेशो मण्डिलं रदः । ब्रुवाणास्तथ्यरस्यन्त भोजेनान्तरवेदिना ॥२८६९॥
2870 स्फाटिकेनेव सैन्येन तेनान्ते ह्रदमप्यथ । दिधक्षु राजार्कमहो विक्षुसीहेन्धनेऽपतत् ॥२८७०॥
पार्थिवानर्थदुश्चिन्तामययक्ष्मपरिक्षतः । स यक्ष्मणक्षपाक्षीणसोमसाम्यं समाययौ ॥२८७१॥
रोगग्रस्ते रणग्रस्ते पृष्ठगोप्तरि भर्तरि । तथाभियोज्ये स्थाने च भयजर्जरतां गते ॥२८७२॥
आहारस्थं बलहरं विहाय निखिलास्ततः । पलायिषत तेऽन्येद्युर्विगाह्य हरिभिर्गिरीन् ॥२८७३॥ युग्मम् ॥
दृष्ट्वा बहुमतं प्रातरागन्तारः पुनर्वयम् । कथयित्वेति संप्रार्थ्य साल्हर्णि सह तेऽगमन् ॥२८७४॥
2875 प्राक्पीनकोशो वैवश्यात्स तेषामनुगोऽभवत् । भट्टकार्यस्तु वैकल्यं भ्रमे मज्जन्निवाद्यये ॥२८७५॥
मुहुः सर्वशिरोविस्फारक्तपूर्णमिव ज्वलत् । अवरोहद्वनच्छाम्बुसोपानाश्मनिभं मुहुः ॥२८७६॥
ज्ञातेन पतितेनेव मुहुर्व्योम्ना महीसमम् । व्रजतस्तस्य वैलक्ष्याद्लक्ष्याक्षमभून्मुखम् ॥२८७७॥
दध्यौ च धिङ्ग ये शाश्वत्प्रभावं वयमीदृशाम् । राज्ञो दृष्ट्वाप्यनात्मज्ञा जानीमो मर्त्यधर्मताम् ॥२८७८॥
प्रतिभाप्रौढनिर्भातत्त्वानां नान्यथा शिरः । महाकवीनामेतादृक्प्रतापानलवर्णने ॥२८७९॥
2880 राज्ञः प्रतापशिखिनः कणाः क्षोणौ न सन्ति चेत् । तत्कस्माद्वयमायाताः पदन्यासेष्वधीरताम् ॥२८८०॥
अनेकशोऽस्य वीराणां पीतधाराम्बुडम्बरे । शोषः प्रादुष्कृतो न स्यात्तज्ज्वालासंज्वरं विना ॥२८८१॥
किमन्तरेण तद्धूममालान्ध्यं मोन्मिषद्दृशः । मार्गामार्गविभागस्य परिज्ञाने विमूढता ॥२८८२॥
मधुमत्यास्तटेऽन्यस्मिन्विवर्ज्य दरदः स्थितान् । वीचीजवनिकाच्छन्नः सोऽवाप्याथ तटेऽवसत् ॥२८८३॥
क्रमादुत्खातखेदस्तैर्नीत्वा स्वशिबिरान्तरम् । तन्नेष्यतेति संधातुं रोहप्रोहस्पृहातुरैः ॥२८८४॥
2885 नृपं तेषां सगण्यार्थवर्षिणं नयनैपुणात् । उपजीवितुमिच्छाभूत्तत्क्षणवणिज्यया ॥२८८५॥
नानेहा विग्रहस्यायं प्रत्यासन्नो हिमागमः । मधुमासि विधास्यामः पुनरारब्धिमुत्तमाम् ॥२८८६॥
कालक्षेपक्षमस्त्वं चेद्भुद्दराष्ट्राध्वनाधुना । स्वान्तर्निबन्धो बलिनस्त्विह्लकस्योपवेशने ॥२८८७॥
राजानं राजवदनः श्रितसैरित्यसावतः । उत्कोच्यत स्वराष्ट्रान्तर्युक्त्या बन्धुं नराधमैः ॥२८८८॥ तिलकम् ॥
अपि राजपुरीयाणां कौटिल्यं तैर्हि जीयते । दैर्घ्यं निदाघकालानां वियोगादिवसैरिव ॥२८८९॥
2890 तथा यातमुपालेभे दूतैर्बल्हरोऽथ तम् । मद्दो निहितग्रास्त्वस्मीति चोटिमवटाकरः ॥२८९०॥
हस्साहादाहवस्थोऽपि स तथा गार्गिमंभिमम् । आयान्तं च नृपानीकमुत्साहार्य व्यचिन्तयत् ॥२८९१॥
अकस्माद्विद्रुतदरद्राजभोजादिवार्तया । न व्यवीर्यत यद्वैर्यपर्याप्तिस्तत्किलाद्भुतम् ॥२८९२॥
आडम्बरालम्बनस्य भैरव्यादिकृतविग्रहः । यद्युद्धोद्दतं सिध्येत्तत्कस्यामानुषं विना ॥२८९३॥

२८६८. [1]) Thus A; the *akshara* before the *lacuna* could be read also श्रु; C °वदनमधुमत्ताभिधा°. २८७०. [1]) Emended with C; A दिदक्षु.—[2]) Emended; A विक्षुसुहेन्धने°. २८७३. [1]) Emended; A पलायिषतेन्ये°. २८७५. [1]) A °कार्यो. २८७६. [1]) Doubtful emendation; A सर्वशिरोविस्फ°.—[2]) Emended; A °ज्वलत्. २८८४. [1]) A स्वशिविरा°.—[2]) Emended; A रोहप्रोहः स्पृह°. २८८९. [1]) Emended; A °दवानां. २८९१. [1]) Emended with C; A गार्गिम°.—[2]) Doubtful emendation, A °कमु – हाज; C °नीकं दृष्ट्वापि नत्व°.

कालानुरोधात्संधिस्तु धन्यहाराधिपावथ । सोयोजयद्विलम्बेन भोजस्यागमनाशया ॥२८९४॥

ततोलंकारचक्रः स नेतुं साल्हणिमाययौ । ज्ञातेयाहारदानेत्य[1] प्रार्थिता परिपन्थिनीः ॥२८९५॥ 2895

बुद्ध्वा तदनुबन्धेपि द्रोहनिर्बन्धिनीः सभाः । अमर्षीन्मार्गसेतुघ्ने निधनाध्यवसायिताम् ॥२८९६॥

भृत्यैः सह युग्मपायैर्वीक्ष्य तं मर्तुमुद्यतम् । दरापुरं दरद्राजसैन्यं तदैन्यमाययौ ॥२८९७॥

व्यपोहन्ती बल्हरी बाहुभिः कलहं सरित् । कल्लोलास्फालनोल्लापैर्निनिन्देव दरत्कुलम् ॥२८९८॥

प्रेषितः स्वापरोधैश्च सेव्यैश्च म्लेच्छपार्थिवैः । सैन्यैः कदनभीतैश्च विद्युसीहोथ तं जहौ ॥२८९९॥

पुरःसरैर्भग्नसेतुपालैः पारं परं ततः । विज्ञाप्य तानि[1] स प्राप भिन्नैस्तूर्यरवैर्दिशः ॥२९००॥ 2900

असामर्थ्ये वरूथिन्याः[1] स्वस्य प्रार्थितसंधिना । आनीतो विद्युसीहेन दूतः प्रोक्तोथ भूपतेः ॥२९०१॥

अमानुषानुभावेन तावत्स्वस्वामिना[1] भवेत् । पातिसीमिकसामन्तयुद्ध्या स्पर्धाद्य भीवरः ॥२९०२॥

अभद्रेयानुसंधान एव यान्तौ[1] यमान्तिकम् । जयराजोस्मि यामुष्य प्रभावावेदकौ दिवि ॥२९०३॥

तेन दिव्यानुभावेन निर्जयोपि जयो मम । यान्यस्य कुलविध्वंसात्तीर्थे पतनमुद्गतिः ॥२९०४॥

अथायातः पुरे स्थित्वा कंचित्कालं निजेबिधान् । यमराडुमसरत्कीर्तिलसद्वन्दनमालिकम्[1] ॥२९०५॥ 2905

अबुद्ध्वा भोजमायान्तं संधिं तत्रैव वासरे । सार्धं हारेशधन्याभ्यां स राजवदनोप्यगात् ॥२९०६॥

अथागतं तं व्यावृत्य षष्ठं षष्ठ मनस्विनाम् । आदाय तावदाभ्यर्णे[1] प्राविक्षातां क्षमापतेः ॥२९०७॥

अहंकाराद्विमोहाद्वाविमर्शेन[1] बहिष्कृतौ । उपेक्षामक्षते भोजेभजतां[2] राजबीजिनि ॥२९०८॥

आहूतस्तु हठोत्कण्ठाभाजापि प्रभुणासकृत् । अनिःशेषीकृताराति र्न व्यावर्तत रिल्हणः ॥२९०९॥

प्रभोः पुरस्तात्कार्यान्ते तेन स्थातुमशक्यत । प्रसादाकाङ्क्षिणा वदेनेव भोक्तुं न हि कश्चित् ॥२९१०॥ 2910

द्विधा कृता येन युद्धे पृथ्वीहरसुतद्वयी । मगधेन्द्राकृतिर्भीमेनेव कार्यक्षमाभवत् ॥२९११॥

मातृकुक्षिमिव स्वोर्वीं तेनाजौ लोष्ठकः[1] कृतः । खाण्डवे खण्डितः सर्प इव गाण्डीविनाविशत् ॥२९१२॥

भजंश्चतुष्कः[1] संकोचं दुर्भेदं विल्लकालयम् । स्वकायकर्परं दर्पोज्झितः कूर्म इवाविशत् ॥२९१३॥

निःशेषीकृतकार्यः स शौर्येणैव महीपतेः । पार्श्वं पावनसज्ज्योतिःपट्टबन्धाप्तये ययौ ॥२९१४॥

प्रतापैर्नृपतेरित्थं विप्लवः शोषितोप्यभूत् । अमात्यमतिदोषेण भूयः प्रादुष्कृताङ्कुरः ॥२९१५॥ 2915

दण्डार्हो राजवदनो दानेनाप्यायितो यतः । निर्भर्य भोजमायान्तं प्रतिजग्राह तं पुनः ॥२९१६॥

तत्कोशपरिणामान्तं सोथ स्थापयति स्म तम् । दिन्नाग्रामाभिधे स्थाने खाशकानां निवेशने ॥२९१७॥

इत्येनमब्रवीच्चक्षुःश्रदायास्यो नानुगामिनः । मितानुयायी हारेशः प्रायात्स्वप्रोषरान्मम ॥२९१८॥

सोत्कम्पः साहसस्रोतःपातैर्[1] नीयत नौरिव । विल्लकेनापि स स्थैर्यं नीतिरज्जुप्रसारणात् ॥२९१९॥

असमोल्लासवैवश्यं विशां पत्युर्व्यचिन्तयत् । येनाव्यवस्थाप्रायम्यं स जाल्मः पुनरग्रहीत् ॥२९२०॥ 2920

अलंकारादिभिः स्वास्थ्ये स्थाप्यमानोपि मन्त्रिभिः । अत्यजन्नेव कौटिल्यमजितास्मेत्र[1] दुर्ग्रहम् ॥२९२१॥

२८९५. [1]) Emended; A °हारदानेत्य; the text is corrupt. २९००. [1]) Emended; A विज्ञाविनानि. २९०१. [1]) Emended; A वरूथिन्या. २९०२. [1]) Emended; A ताव स्वामिना. २९०३. [1]) Emended with C; A यान्तो. २९०५. [1]) Emended; A °मालिकाम्. २९०७. [1]) The letter corresponding to य cannot be read with certainty in A; C तावताभ्यर्णे. २९०८. [1]) A °विमर्शेन.—[2]) Emended; A भजति. २९१२. [1]) Comp. note to लोष्ठकः viii. 2496. २९१३. [1]) Emended with C; A भजंश्च°. २९१९. [1]) Emended with C; A °पातपाते°. २९२१. [1]) Emended; A अत्यजन्नेव and °जितास्मेव.

गर्तं मेष इवापाकं समवज्ञाय पार्थिवः । पक्षगण्डानिवारेभे रिपून्पाटयितुं परान् ॥२९२२॥

आगन्तव्यं त्वया पश्चात्त्वस्मात्स्व प्रकम्प्यताम् । भोजमुक्तेत्यलंकारचक्रोऽगाद्विप्रबोधितः[1] ॥२९२३॥

तं जयानन्दवाडाख्यो[1] दस्युरानन्दवाडजः । अन्वयुर्विक्रमोद्दामाः परेऽपि क्रमराज्यजाः ॥२९२४॥

2925 अप्रस्थितो राजगृहोलंकारः स्वल्पसैनिकः । वालुकासेतुकल्पस्तैर्जज्ञे[1] सिन्धुरयैरिव ॥२९२५॥

स तु रामचराख्याभिक्षोभसंभावनां विधाम् । उदपादयदेकाकी कुर्वन्बहुभिराहवम् ॥२९२६॥

आपातरभसक्षुभ्यद्रक्षःसंभ्रमदक्षिणम् । रणं जगाम गङ्गात्यमञ्जसाप्यपरिप्लुतः ॥२९२७॥

स मूलकूटमिव तस्कटकं विकटं द्विषाम् । किमन्यत्स्यैरयत्क्वापि प्रभञ्जन इवाञ्जसा ॥२९२८॥

ग्रासाय गृध्रकङ्कादिपक्षिव्रातस्य[1] तत्यजे । आनन्दवाडस्तनुः[2] स हत्वा तेनेषुणा रणे ॥२९२९॥

2930 भोजस्योत्थातुकामस्य जिघृक्षोः क्ष्माभुजश्च तत् । पङ्कप्रधावत्ककरव्याधन्यायो व्यवर्धत ॥२९३०॥

अनुद्यमनसामर्थ्यः भ्राम्यति क्रकरो यथा । धावन्पङ्के पतन्व्याधोप्यनुधावत्ययान्वहम् ॥२९३१॥

प्रसङ्गे साहसस्यैवं भोजः क्लैब्यमगात्सदा । तं प्राप्तुमिच्छुर्भूपोपि मतिमोहं मुहुर्मुहुः ॥२९३२॥ युग्मम् ॥

दिन्नाग्रामस्थिते भोजे स राजवदनोऽप्यगात् । पुनः किं चौरचण्डालाः श्रेयसीत्युक्तिमीशितुः ॥२९३३॥

डामरा भद्रसंघाता भूयः पूर्वाधिकास्ततः । कन्यां ते मन्थयामासुर्मुहुर्यो शौर्यशालिनः ॥२९३४॥

2935 ते द्वारपतिमायातं सोढुं शेकुर्न केवलम् । अशक्यैराहवैर्योधवात्यर्यादुदवेजयन् ॥२९३५॥

तेषां त्राणार्थमन्येषामुत्थानार्थमथाययौ । कृष्टोलंकारचक्रेण नीविं दत्त्वा स साल्हणिः ॥२९३६॥

तेषां परेद्युः पार्श्वे स यियासुरसकृत्तदा । छायाश्रमं भ्रान्तसैन्यो द्वारेशोबुद्ध तं तदा ॥२९३७॥

अजानन्निव तेषां स व्याजसंधिं निबद्धवान् । मिषात्कुतोप्यगात्स्थैर्यैकस्थितं सत्तारमूलकम्[1] ॥२९३८॥

तस्मिंस्तत्र स्थिते दूरात्कुतस्त्यामपि पूत्कृतिम् । श्रुत्वा भोजोवदत्सायं किमपि व्याकुलीभवन् ॥२९३९॥

2940 निर्भीर्विहस्यमानोपि त्रासात्तस्मादहेतुकात् । व्यरंसीत्संभ्रमाद्यासी चक्रे सज्जांस्तु वाजिनः ॥२९४०॥

अस्तोलंकारचक्रोथ दशग्राम्यमतो द्रुतम् । क्व राजपुत्र इत्येवं कथयित्वा पलायितः ॥२९४१॥

उदतिष्ठत्ततो ग्राममध्यात्तूर्यध्वनिर्महान् । आस्कन्दावेदकः सेनानिनादश्च क्षपामुखे ॥२९४२॥

अलक्षितो ध्वान्तमध्ये भेजे भोजः पलायनम् । श्वः कर्तव्येप्यलंकारचक्रो युद्धाय संदधे ॥२९४३॥

दत्तो द्वाराधिपनाभिर्गिरिवर्त्म प्रकाशयन् । ध्वान्तध्वस्तात्मनां[1] तेषां तदाभूदुपकारकः ॥२९४४॥

2945 द्वाराधिपस्य क्षाम्यन्तः[1] संधिं भोजप्रतीक्षया । श्रुत्वा तमथ वृत्तान्तं भङ्क्तं ते डामरा ययुः ॥२९४५॥

असंख्यजनपत्त्यादिबन्धं धीरोबलाभयात् । आजिं स भोजोलंकारचक्रेणामङ्गलावहम् ॥२९४६॥

. . . .[1] । भोजस्तत्राप्यभूत्सर्वासारादिसुखान्वितः ॥२९४७॥

बाणाग्निजस्त्रिपुरनिर्दहने प्रतापः पाथोनिधेः प्रमथने वडवाग्निजन्मा ।

आसाद्य मन्दरनगेन समागमं हि न क्वापि पन्नगपतेः सुखसख्यमासीत् ॥२९४८॥

२९२३. 1) Emended with C; A °चक्रेणाद्वि°. २९२४. 1) A °वाडाख्यो and °वाडजः. २९२५. 1) Emended with G (*sec. manu*); A °कल्पस्तं जज्ञे. २९२६. 1) Conjectural reading; A रामचराख्या°; C शत्रुभिराख्या°. २९२९. 1) Emended A °पक्षिव्रातस्य; C °पक्षिव्रा°.—2) A आनन्दवाड°. २९३३. 1) Emended; A तस्मात्तु°. २९३८. 1) Emended; A सन्ता°. २९४४. 1) Emended; A °स्वना. २९४५. 1) Emended with C; A °क्षाम्यन्तः. २९४७. 1) Two or more *pâdas* seem to be lost here; A does not indicate the *lacuna*; C supplements संरम्भात्स्वस्यमारेभे साम्यभोज्यं च यत्नतः.

क्षुत्पिपासाश्रमं हन्तुं प्राप्तः स्वविषयावनौ । अलंकारात्मजैर्भूयो बन्द्धुं[1] भोजोऽभ्यलष्यत ॥२९४९॥

पितुर्मतेन बुद्ध्या वा स्वया तत्तद्विचिन्तकः । सोऽभिसंधाय निर्यातः प्रापाय विषयान्तरम् ॥२९५०॥ 2950

ततो बल्हरेणैव कृत्यं निश्चित्य कार्यवित् । धन्योऽन्यलवन्येषु दिशाग्रामं पुनर्ययौ ॥२९५१॥

द्वाराधिपोऽहितोद्धारधीरोऽभ्यन्तरेऽक्षमः । चक्षूरोगेण भग्नाभियोगोऽकस्मादधीयत ॥२९५२॥

भोजाय दातुमैच्छद्यो डामरस्ते धृते ददौ । पर्णोण्डये गुल्हणाय राजजाय च निर्जितः ॥२९५३॥

रोगोऽखण्डतया दण्डप्रयोगावसरे कृते । तत्र ग्राम प्रयुज्यैव द्वारेशो विषयोचितात् ॥२९५४॥

अभियोगक्षणे तस्मिन्ययौ भारसहः क्षयम् । दुर्नामकामयक्षामः षष्ठचन्द्रोऽपि गर्गजः ॥२९५५॥ 2955

तत्रामयाविन्येवास्ते द्वेकौ तदनुजौ निजौ[1] । चक्राते बहुधा दुःस्थामास्कन्दाद्यैरुपद्रवैः ॥२९५६॥

त्रिल्लकः प्रबलैरन्यैः सहाभेदं प्रवर्धयन् । नाग्रहीद्विमदैकाग्र्यः सान्त्वनामपि भूपतेः ॥२९५७॥

षष्ठे निष्ठां गते रोगमग्ने द्वाःपतावपि । नियुक्तः क्ष्माभुजा धन्यो[1] निरगाल्लारमूलकम् ॥२९५८॥

भोजश्च्युतो मुतोऽन्येषां बलिनां गोचरे पतेत् । ग्रामप्रतिष्ठो निस्तीर्णो देशाद्वासाध्यतां व्रजेत् ॥२९५९॥

इति संचिन्त्य सामाद्यैरुपायैस्तं जिघृक्षुणा । क्ष्माभुजामन्दसंरम्भो विदधे सोऽभियोगभाक् ॥२९६०॥ युग्मम् ॥ 2960

अज्ञातोदर्कवैषम्या दुर्नीतिः सा महीभुजम्[1] । व्यावृत्यावाधताक्लिन्नपुच्छाकृष्टेव पन्नगी ॥२९६१॥

बलिने राजवदनं नृपं चावेत्य निर्बलम् । आभ्यन्तराश्च बाह्याश्च विक्रियां चक्रमाययुः ॥२९६२॥

छिद्रान्तराणि सुलभानि सदैव हन्त पातालरन्ध्रसरणेरिव दण्डनीतेः ।
बहीभवन्प्रसरमन्तरसंप्रविष्टो यास्यप्रतर्क्यविषमास्पतनं भजेद्वा ॥२९६३॥

भोजस्त्यागोऽर्थितो राज्ञा क्षीणार्थोऽसौ व्रजेदितः । वक्त्वेत्यमुं बल्हरस्तस्य वृत्तिमकारयत् ॥२९६४॥

तां लब्धप्रसरां मायां राजपक्षे विलोक्य सः । युक्त्यन्तराणि संलेभे प्रयोक्तुं नीतिकौशलात् ॥२९६५॥ 2965

संधिं पदे पदे बद्ध्वा सार्धं बल्हरादिभिः । कुर्वन्गतागतं धन्यो जनस्यावाप हास्यताम् ॥२९६६॥

शश्वद्व्यावर्तमानस्य[1] राजकार्यस्य नावधिम् । अरघट्टघटीयन्त्रगुणस्येवाससाद सः ॥२९६७॥

तस्य चक्र इवोद्भ्रान्ते कर्तव्ये तैक्ष्ण्यभागपि । भेत्तुं प्ररोढुं वाप्यासीन्नयो बाण इवाक्षमः ॥२९६८॥

नीतराजद्वयो व्यग्रः शेषस्यैकस्य विग्रहे । चतुरङ्ग इव क्रीडन्विवशोऽभूद्दिशां पतिः ॥२९६९॥

बद्धलक्ष्यः प्रदानार्थं ततश्च छद्मना परान् । भञ्जनो वाजिपत्यादि नाभ्यासीन्नाप्यजीगणत् ॥२९७०॥ 2970

दस्युषु स्यूतसङ्गेषु[1] शीतापायप्रतीक्षिषु । नागाद्बल्हरः स्वेषामुन्मूलनमशङ्कत ॥२९७१॥

सामर्थ्याशिथिलाभिप्रभावे सुश्रितविप्रिये । तस्मिन्धावति धन्ये च शश्वत्तोपताकुलः ॥२९७२॥

संमन्त्र्य सार्धं भोजेन धन्यं समदिशत्ततः । बद्धार्पयत नागं मे भोजं दास्यामि वस्ततः ॥२९७३॥

भूरिकार्यकृतं स्वस्य बन्धनार्थाग्रहां[1] रिपोः । धन्यो व्यसनवैवश्याद्धियं नाबुद्ध तस्य ताम् ॥२९७४॥

पार्थिवाः स्वार्थसंसिद्धित्वराविरतसत्त्वया । धियाविशुद्धं यत्किंचित्कुर्वन्तीति न नूतनम् ॥२९७५॥ 2975

काकुत्स्थोऽपि[1] मित्रप्रार्थी व्यग्रः सुग्रीवसंपदे । वीरोऽविधेयं स्वार्थान्ध्याद्वधं व्यधित वालिनः ॥२९७६॥

२९४९. [1]) A बन्धुं. २९५६. [1]) Emended; A समनुजं निजम्; cf. ... viii. 2753. २९५८. [1]) Emended; A धन्ये. २९६१. [1]) Emended; A °भुजाम्. २९६७. [1]) Emended; A °शश्वर्त°. २९७१. [1]) A has written first स्यूतसङ्गेषु and subsequently indicated the reading स्यूत°. २९७४. [1]) Emended; A °र्थं. २९७६. [1]) Emended with C; A काकुस्थोऽपि.

तेषस्य सत्यनिस्थत्वं राज्यगर्भाविशुद्धधीः । आचार्ये पाण्डवो राजा धर्मनिम्नोप्यपातयत् ॥२९७७॥
आ भिक्षुर्विग्रहाविस्पष्टोग्धुर्नागस्य विग्रहः । स्वार्थापेक्षी तटस्थस्य तत्काले न विगर्हितः ॥२९७८॥
अगृहीत्वा तु भूभर्त्रा कांचिद्द्रोजार्पणे पणम् । सोवाष्टम्भीत्यभूत्तस्मिन्मन्युर्मतिमतां मनाक् ॥२९७९॥
2980 यथा तत्कृत्यमायत्यां हितं जातं तथैव चेत् । विचार्याकारि राज्ञा तच्छेमुषीयममानुषी ॥२९८०॥
विभिन्न इव भोजस्तु नागं समदिशद्यथा । दित्सुर्बल्लहरो राज्ञे स्वदर्पणपणेन माम् ॥२९८१॥
बन्धमभ्रद्धानोस्य राज्ञस्त्रासादसौ भवेत् । स विदधाय माध्यस्थ्यमिति तं हि तथावदत् ॥२९८२॥
षष्ठचन्द्रे गते निष्ठां जयचन्द्रेण पार्थिवः । संगृहीतेन तं नागं पार्श्वं प्रावेशयत्ततः ॥२९८३॥
पक्षीकृतः क्ष्माभुजायं हन्यादस्मान्भयादिति । चलन्तमपि तं भोजस्तन्मन्त्रिणमबोधयत् ॥२९८४॥
2985 तथेति जानन्नपि तं कृष्टोस्म्येतैरमीशताम् । यातः किमपि हन्तेति दूतैर्नागोप्यभाषत ॥२९८५॥
नियतं नियतिस्रोतोगर्भे जन्तोर्निमज्जतः । कथ्यमानं तटस्थेन श्रोतुं न श्रवणौ क्षमौ ॥२९८६॥
नागे बद्धे तत्कुटुम्बैर्भीतैरेत्य समाश्रितः । मायाशाली बल्लहरो दुर्दर्शः समपद्यत ॥२९८७॥
भोजनिष्क्रयविक्रेयं तमादाय ययौ ततः । रिल्हणेन समं धन्यो धावन्बल्लहरान्तिकम् ॥२९८८॥
सान्तर्हासोमोहयत्तौ प्राङ्नागं दत्त मे ततः । भोजं दास्यामि व इति ब्रुवन्भ्रामयति स्म सः ॥२९८९॥
2990 बद्धमूलतया दूरं दुर्धर्षो योद्धुमागतम् । सर्वं तत्र तयोः सैन्यं निन्ये कृत्यविधेयताम् ॥२९९०॥
वर्षयुद्धापकर्षादि-खिन्नौ तौ ततोभ्यधात् । इतोपसृतयोः कुर्यां युवयोर्मतमित्यसौ ॥२९९१॥
एकप्रयाणान्तरिते स्थितयोः पथि चाकरोत् । कार्यान्तःपातश्चैवद्वये तयोर्मतिविमोहनम् ॥२९९२॥
काचिद्बल्लहरस्यासीत्पर्यायैर्धैर्यसत्त्वयोः । निर्भीयापतने काले वीराणां विरलैव या ॥२९९३॥
तथा हारितमार्गाय साहसात्पार्श्वमीयुषे । द्रुह्यति स्म न धन्याय लोभाद्भोजाय नापि यः ॥२९९४॥
2995 मतिमोहेन नागं चेद्घ्नुमे सचिवास्ततः । कुर्यां तं स्वपदेभ्यर्थ्य चकारेति च चेतसि ॥२९९५॥
नागासांनिध्यलब्धार्द्धदायार्थे गूढचैकृतः । भ्रातृव्योपातयन्नागं धन्याचैल्लोष्टकाभिधः ॥२९९६॥
सचिवैर्निहते नागे निर्हेत्वहितमोहितैः । दुर्मन्त्रितं नरपतेः स्वैः परैश्च व्यगर्ह्यत ॥२९९७॥
स्वजातीयवधक्रोधाद्विरुद्धैः सर्वडामरैः । नागानुगैश्चाभितोभूत्ततो बल्लहरो बली ॥२९९८॥
देहिनो व्यसनापातवैवश्याद्भ्रमतोपथि । अकार्यं कुर्वतः कार्यं सिद्धः संसाधयेद्विधिः ॥२९९९॥
सद्यःसहविस्तानवतया बद्धावधाने मनस्युन्मार्गभ्रमणेवशस्य रभसाच्छ्वभ्रे परिभ्राम्यतः ।
3000 अन्योपाहितकोशपृष्ठलुठनात्संदर्शिताङ्कक्षतेर्जन्तोर्हन्त तनोति दुर्गतिशमं रम्यानुलोम्यो विधिः ॥३०००॥
तथा निरनुसंधानं नागं धीसचिवैर्हतम् । नावुद्ध भोजः संजातत्रासस्स्वैवं व्यकल्पयत् ॥३००१॥
लब्धवर्णस्य नावर्णावहं कर्मैवमीशितुः । अलब्धपणबन्धस्य वाञ्छिताप्त्यै विशङ्क्यते ॥३००२॥
[1]यच्च युद्धमिति व्यर्थं[2] हर्षादायामवापि यः । भोजमन्यकरस्थोयमशक्यो ह्यन्यथा मम ॥३००३॥

२९७९. [1]) Emended; A सोपष्टम्भी°. २९८१. [1]) Emended; A °बैलहरे. २९८४. [1]) Thus A; perhaps read °न्मन्त्रितमबो°. २९८५ [1]) Emended, A °म्यमीरस्येतैर°. २९८८. [1]) Emended with C; A भोजानि°.—[2]) Emended with C; A °म्बलहरान्तिकम्. २९८९. [1]) Emended; A मोहयन्सो. २९९२. [1]) Thus A; C °कर्यान्तिसद्विर्मो.—[2]) Thus corr. by A[1] from °न्मथात्. २९९५. [1]) A[1] has written मतिमोहे; न supplied apparently by A[2]. ३००३. [1]) The text of this verse is evidently corrupt; emendation doubtful.—[2]) Perhaps read युद्धमतिव्यर्थं.

त्रपेति मोहबन्धान्ध्यमुक्त्या – – दिमं संदिशेत्[1] । इति मां राजवदनः स्मितसखमनन्यथा ॥३००४॥ युग्मम्॥

आ भिक्षुविषयाद्रोहमभिक्षस्यानुबन्धिनः । किं राजवदनोप्येवं लोभात्संभाव्यते न भूः ॥३००५॥ 3005

अथाविश्वासिनस्तस्य स्मुरासारात्स्य साशङ्काः । एकार्थकृन्निजसाङ्कि कोशपानं प्रचक्रिरे ॥३००६॥

प्रादुष्कृतभियः क्षिप्रं क्षिणोमुष्य तिष्ठतः । विश्वासार्थं बलहरो विरलः पार्श्वमाययौ ॥३००७॥

अमात्यमतिजाड्येन नष्टे कृत्येष कृत्यवित् । स्वयमुत्तम्भने भीतः संरंभेसंभ्रमो नृपः ॥३००८॥

वैद्यः पादपमण्डलस्य तटिनीतोयस्य वर्षागमः सत्कारो गुणगौरवस्य वचनप्रेम्णोन्तिकासेवनम् ।
ऐश्वर्यस्य महोद्यमो जयविधेर्गाढाविषादग्रहः कर्तव्यस्य च सिद्धदेवनृपतिम्लीनौ न तस्यावहः ॥३००९॥

प्रवाहेणेव कृत्यस्य हठेन हरतोन्तरे । प्रातिलोम्यं भितवता पारं गन्तुं न पार्यते ॥३०१०॥ 3010

अतो धूर्तो नृपो मुग्ध इति ज्ञातोरिभिर्मुधा । मौग्ध्यं प्रदर्शयंस्तेषां यततेस्माभिसंधये ॥३०११॥

स हि वस्त्रप्रदानेन भजन्भोजाम्बिकस्थितीम् । तस्याविश्वासपात्रस्यं मन्त्रस्तस्याभितोभवत् ॥३०१२॥

लब्धेन वासितोत्सङ्गाः कुरङ्गार्भकजन्मना । गन्धलुब्धो विभाव्यन्ते तटिन्योपि कबाटिभिः ॥३०१३॥

भीतस्थान्तः तरन्ध्रस्य सर्वतो हि भयं स्पृशन् । जाले हारावबद्धे च निर्गमे पतनं विदन् ॥३०१४॥

तान्वेद्यथा खगो भोजस्तथान्तःस्थेष्वविश्वसन् । बाहिर्भूपेन दत्ताश्वा प्रस्थानेप्यभजद्भयम् ॥३०१५॥ युग्मम्॥ 3015

तदा स दौःस्थ्यालिंथितो प्रायः प्रैक्षत न क्षणम् । मनोविनोदनं किंचित्कृत्यं लोकद्वयोचितम् ॥३०१६॥

स्वपाभिषङ्गमनुषङ्गि परस्य दुःखं हन्ताश्रयं व्यथयति प्रसभार्द्रभावम् ।
बद्धः सरोजकुहरे विरहार्तनादैश्चक्राभिधस्य मधुपोधिकमेति दैन्यम् ॥३०१७॥

रणे पूर्णव्रणाद्यानशोणितो लूनकुन्तलः । केणोद्गार्यानन: क्रन्दंस्तेनैकः प्रैक्ष्यत द्विजः ॥३०१८॥

स पृष्टो विप्रुतेर्नीतं[1] सर्वस्वं विस्तरं तथा । स्वं डामरैर्निवेद्यैनं निनिन्द ज्ञानुमक्षमम् ॥३०१९॥

स्वदौःस्थ्यार्तमनास्तस्य दुःखेन व्यथितोन्वहम् । घट्टितार्द्रव्रण इव प्राह स्मेति स सान्त्वयन् ॥३०२०॥ 3020

सर्वार्होस्मि न ते ब्रह्मन्योनुयाज्योहमीदृशः । विषमे वर्तमानश्चेत्यथ सोपि तमब्रवीत् ॥३०२१॥

दुर्मेधेणामुना ब्रूहि कोर्थः पार्थिवपुत्र ते । सारासारविदो[1] यूनः कुले जातस्य मानिनः ॥३०२२॥

प्राणान्संदेहमारोप्य प्रणम्य प्राकृताशयान् । पीडयित्वा विशः क्लेशैः कार्यं किमिव पश्यसि ॥३०२३॥

कथ ते प्रतिभात्येव जेतव्यो विदितो न किम् । अभिद्रोहः स सारङ्कः परशौर्याभिमञ्जने ॥३०२४॥

यत्र शस्त्रशलाकापि विकला तद्विधीयते । इन्दीवरदलश्रेण्या घटनं स्फाटिकाश्मनः ॥३०२५॥ 3025

पृथ्वीहरावतारादिप्रत्यनीकिजितः परे । के नामास्य न संवर्षं क्षुद्रमाया हरिष्यति ॥३०२६॥

किं दर्प्वा[1] एव युद्धापि कृत्यं दैराज्यजीविनाम् । भृत्याशयाः फणिग्राहिगृहीता इव भोगिनः ॥३०२७॥

जातैः क्ष्मातलयोद्वहे फणिकुले पित्र्यौगिभिर्डिम्भैर्मुदा[1][2] व्यालग्राहिविकासितास्यकुहरैर्मांसस्य[3] हा गृध्यते ।
एतान्भिक्षयितुं न तु प्रथयितुं ते जीविकायै जनत्रासार्थं ननु कारयन्ति हि धूर्तैर्निमज्जनोन्मज्जनम् ॥३०२८॥

इत्युक्तवन्तं तं सान्त्वयित्वा भोजो व्यसर्जयत् । तदैव[1] चाशु व्याकोशविवेकः समपद्यत ॥३०२९॥

३००४. 1) Thus A; C °मुक्त्वान्युन्मौऽस्मि सन्दिशेत्.—2) Perhaps read संदिशन्. ३०१९. 1) Emended with C; A °र्नीतः ३०२२. 1) सारासार no longer legible in A; found in R G C. ३०२७. 1) Emended; A दृष्ट्वा. ३०२८. 1) Emended with G (sec. manu); A °कुलैर्भोगि°.—2) Emended; A मुदा.—3) Emended with G (sec. manu); A °कासितस्य कुहरैर्मांसस्य ३०२९. 1) Emended; A तदैव.

अध्यात्मत्वं प्रशममहिमोल्लासने हन्त हेतुर्भावानां नु ध्रुवमपरथा मार्दवं क्रूरता वा ।
3030 स्पृष्टं पादैरमृतमहसः स्यात्कठोरं हिमांशोर्यातीति ग्रावाप्यवश रभसादार्द्रतां चन्द्रकान्तः ॥३०३०॥
राजन्याभिजने जातोऽप्यलज्जत्वमशिक्षितः । सोऽन्तरं स्वस्य राज्ञश्च मुहुर्महदचिन्तयत् ॥३०३१॥
गुणैः शौर्यनयत्यागसत्यसत्त्वादिभिः प्रभोः । पूर्वेऽप्युर्वीभुजः सर्वाः क्षुद्राः स्पर्धासु के वयम् ॥३०३२॥
तस्य प्रभाववीर्येऽपि समये क्षान्तिशीतता । शक्तिः क्षयजडस्येऽपि मुग्धानां नो महोष्मता ॥३०३३॥
क्ष्वेडाग्नितापनिबिडोरगसंगमेऽपि तुङ्गस्य चन्दनतरोरपि शीतलत्वम् ।
काले हिमर्तुपरिपिञ्जरसंज्वरेऽपि निम्नस्य कूपकुहरस्य महोष्मयोगः ॥३०३४॥
3035 कुतोऽपि पर्ययात्कार्ये भ्रमे नृपममुं विना । प्राप्य कस्य पुनः प्राप्यमप्यभुक्त्वा न याचितम्[1] ॥३०३५॥
भ्रष्टं निर्झरवारि भुजगवलैः स्वीयेन भूयः कथितलभ्यं लभ्यमथाश्रतः कलुषतादुष्टं प्रकृष्टं न तत् ।
निर्यन्निर्भरनिम्नगाम्बु नभसः प्राप्येत नित्यं द्रवत्प्रालेयत्वमुपेत्य शुद्धिमधिकां नाद्रेर्हिमाद्रेर्नगैः ॥३०३६॥
तदर्थमेव प्रथितो योऽनर्योऽप्यथितात्मनः । स तेन स्वस्वतां नेतुमर्थितो न स्पृशेद्गुणम् ॥३०३७॥
क्रोधाय योऽस्य दववह्निमदाहमुष्मिन्नस्त्यै स तेन शिखिना ग्लपितः समीपम् ।
अभ्येति चन्दनतरोर्दववह्निदाहशान्त्यै यदि प्रियकृदेव न तस्य किं स्यात् ॥३०३८॥
समर्तुर्गतावर्हदपकर्तैव भूपतिम् । लोलनाथं समुद्धर्तुं धीरं धन्यः पुनः पुनः ॥३०३९॥
3040 राजप्रसादनोपायान्वेषी बलहरान्तिकम् । राजदूतमथायान्तमेकदैकं[1] व्यलोकयत् ॥३०४०॥
दरदेशां प्रजन्तृष्टवान्याकमशातमन्तिकम् । स नमन्तं तमानीय ततः स्मेर इवाब्रवीत् ॥३०४१॥
राज्ञः किमन्यसंधानैः संधिं बध्नास्यसौ मया । प्राज्ञैर्हि भिषजा भोज्यमातुराय समर्प्यते ॥३०४२॥
तस्याभवधानस्य नर्मस्मेरस्य जानतः । प्रत्ययोत्पादनं तैस्तैरालापैः किंचन व्यधात् ॥३०४३॥
निर्दम्भभाषितैरूढविस्रम्भः स कथान्तरे । अथाभिगम्य राजानं सुतं भोजमभाषत ॥३०४४॥
3045 राजपुत्राभिजातस्य पादच्छायास्य लभ्यते । स्वर्णाद्रेरिव कल्याणप्रकृतेः पुण्यभागिभिः ॥३०४५॥
अनुवृत्त्यातिमृद्व्यापि तस्यापोह्येत वैकृतम् । ज्योत्स्नयेव शरज्ज्ञानुपरितापौष्ण्यमम्भसः ॥३०४६॥
अपि स्मरसि चारत्वे नियुक्तोऽस्मि महीभुजा । विशालस्ते दरदेशानभूवं पुरतः पुरा ॥३०४७॥
ततो निवृत्तो वृत्तान्तं मुख्यमाख्याय तावकम् । कालं क्षेप्तुं कथां[1] वैन्यैं नयन्मध्ये तमभ्यधाम्[2] ॥३०४८॥
क्षुत्तृडध्वक्रमश्रान्तान्वेव त्वामवलोक्य माम् । निन्दतः स्वानुगान्भोजो[1] निर्भर्त्स्यैवं तदाब्रवीत् ॥३०४९॥
3050 स दैवतमिवास्माकं कुलालंकरणं प्रभोः । वयं स्वसुकृतो यस्य नामुमः पादसेवनम् ॥३०५०॥
गण्याः पर्यन्तनिःसारास्तस्मिन्वनधाविमे वयम् । चन्दनश्रान्तिकृत्काष्ठं यस्यात्राम्नधवासितम् ॥३०५१॥
तच्छ्रुत्वेव दयार्द्रस्त्वं त्वयि यातः स लक्षितः । पृच्छन्निवेद किं गर्भरूपो वक्तीति मां पुनः ॥३०५२॥
तन्निशम्यैव भोजस्य द्रवीभूतमभून्मनः । सोऽन्तर्बाष्पोऽप्यपश्यत्तं सान्त्वयन्निव मामतः ॥३०५३॥

३०३०. [1]) Emended with C; A स्पष्टं. ३०३५. [1]) Emended; A चाचितुम. ३०३९. [1]) Emended with G (sec. manu); A समभोतु°. ३०४०. [1]) Emended with G (sec. manu); A °मेकमेकं. ३०४१. [1]) Emended; A °स्पृष्टवाक्यमशान्तम°; C °वाक्यमशातम°. ३०४२. [1]) Emended with C; A [illegible]. ३०४६. [1]) Emended; A °पौशत. ३०४७. [1]) Emended; A चारत्वे. ३०४८. [1]) Emended; A कथार्थं.—[2]) Emended; A [illegible]. ३०४९. [1]) Doubtful emendation of C; A [illegible]°.—[2]) Emended; A भोजं. ३०५३. [1]) [illegible] omitted in A; supplied with C.

सख्य न मायासंबोधमुग्धत्वेन विधीयते । तस्याविष्कारणाशङ्कान्तःकरणवेदनम् ॥३०५४॥

अप्रदधानस्तामिच्छां भोजस्याक्रम्यवर्तिनः । प्रतिकूलीकृते तस्मिन्धन्यो न प्रत्ययं दधे ॥३०५५॥ 3055

दयिताभूयथा नागवृत्तान्ते न भवेत्तथा । महीभुजं मोहयितुं मायया दीक्ष्यते मया ॥३०५६॥

मा भूद्विश्रमोयमित्येवमुक्त्वा मल्लहरं रहः । व्याजार्जवेन भोजस्तु संधिबन्धाय तत्वरे ॥३०५७॥युग्मम्॥

तत्कालयोग्यसांनिध्यधात्रिकाचतुरस्तथा । तेनाशु दैशिकापत्यमेको दूत्ये न्ययोज्यत ॥३०५८॥

स बालकतया नित्यस्वतन्त्रधात्रिकां स्वयम् । आचरेदिति नाशङ्कां भोजे मल्लहरोऽभजत् ॥३०५९॥

पार्थिवः प्रार्थितः संधिदूतमात्रं प्रतीक्षते । प्रत्यागतेन तेनेति तत्रो भोजोऽभ्यधीयत ॥३०६०॥ 3060

तत्रासीन्निहितान्याप्तः स्त्रीस्वातन्त्र्यातिभामपि । धात्रीं मोनाभिधानां स्वां राज्ञोऽभ्यर्णे व्यसर्जयत् ॥३०६१॥

मृतेन पित्रा मात्रा च हीनं[1] तमनुयातया । मातृकृत्यं ययासीच्चैत्रावे मानमीयया ॥३०६२॥

पत्युः प्रीत्यै विसंधानध्वंसाकल्पादिकल्पनात् । सखीकृत्यं सपत्नीनां यया शान्त्यैर्ष्यया कृतम् ॥३०६३॥

ह्रासोल्लासे[1] हि कार्याणां योग्यकृत्याप्रनिश्चयात् । न यां सुखप्रियां क्ष्माभृत्संभ्रान्तां जातु वीक्षते ॥३०६४॥

श्वशुरेण प्रजाभिश्च कृतं राज्ञोऽभिषेचने । आशास्यं यां महादेवीपट्टबन्धं समादधे ॥३०६५॥ 3065

अपत्यप्रियताभोगलोभभर्तृप्रसादनैः । प्रेर्यमाणाप्यकार्येषु बुद्धिर्यस्या न धावति ॥३०६६॥

स्वनाय्यत्र च संधाने जाते भर्तुरभिप्सधीः । भाग्योदयेष्वनुत्सिक्ता या चाखण्डितसद्भुता ॥३०६७॥

आ बाल्यात्त्रायितभर्तुः कुसृत्यनुसृतौ न सा । कार्यमध्ये विगाहेत मानाभिजनरक्षिणी ॥३०६८॥

इति कल्हणिकादेव्या माध्यस्थ्ये स धियं व्यधात् । प्रस्थानपरयाशं सा सीमान्तमापणावधि ॥३०६९॥कुलकम्॥

गुल्मे लम्बकविस्तारि पराध्यै मध्यपातिनाम् । पाथेयार्थं पृथुस्वर्णभाजि कोशादि चात्मनः ॥३०७०॥ 3070

प्रापयामास किं चाप्तौ प्रकृष्टाभिजनोद्भवान् । पालनार्थं राजपुत्रान्देवी यत्सर्वसंमितम् ॥३०७१॥युगलकम्॥

याचकं तद्दृष्ट्वा तामागमत्पार्थिवेन सः । धात्रीं स कारयन्धन्यो बद्धेच्छासिद्धिनिश्चयाम् ॥३०७२॥

विहितप्रत्ययस्तस्याः सद्यः स्यात्तु महीपतिः । राजधर्मस्य च वसत्यासीद्दोलाकुलाशयः ॥३०७३॥

स हि दध्यौ निर्विरोधो वैराग्येणाथ मायया । संकटान्मोचितव्योऽसौ[1] यायात्कालेन विक्रियाम् ॥३०७४॥

अनिःशेषितजीमूतजालमात्रैर्भवत्त्विषिः । अनूनक्लेशशेषं च विवेको न स्फुरेच्चिरम् ॥३०७५॥ 3075

मुग्धान्[1]विरनुसंधाननागबाधादवेत्य नः । स्वार्थस्य सिद्धये माया तेनेयं निरमायि वा ॥३०७६॥

लब्धलक्षेपरिक्षीणे शक्ते[1] पुनि गणाश्रिते । क्षत्रधर्मस्थिते नेदृग्विवेकः क्वापि लक्ष्यते ॥३०७७॥

भवति कुङ्कुमं पुष्पमपुष्पं क्षीरिणः फलम् । अकालपर्ययापेक्षं वैराग्यं वा महात्मनाम् ॥३०७८॥

न त्याज्यो राजपुत्रोऽसावेवं मायानिधिर्यदि । पर्यावर्तेत चेत्तस्मिन्नदृष्टे किं दृशोः फलम् ॥३०७९॥

राज्ञी राजात्मजाधीने प्रतिष्ठाभङ्गशासिनः । ऋजुभावात्सुस्पष्टमन्यत्कार्यं न मन्यते ॥३०८०॥ 3080

अटन्ती[1] कुटिलं स्पष्टं सरित्संघर्षं लक्ष्यते । कान्ताकुन्तलविष्यन्दी तोयबिन्दुरिव क्रमः ॥३०८१॥

३०५४. [1]) Emended with G (*sec. manu*); A °कारणाशा°. ३०६२. [1]) Emended; A हीनै. ३०६४. [1]) Emended; A °ह्रासे. ३०६९. [1]) Emended; A पर. ३०६९. [1]) Emended; A सीमन्तापणा°. ३०७०. [1]) Emended; A °पातिनम्. ३०७१. [1]) Emended with C; A प्रापयामास.—[2]) Emended with G (*sec. manu*); A °त्सर्वसंमत°. ३०७४. [1]) Doubtful emendation; A °तव्यासौ. ३०७६. [1]) Emended; A मुग्धानि°. ३०७७. [1]) Emended; A शक्तौ. ३०८१. [1]) Emended with C; A_1 has first written अ—न्ती and then supplied ट over the *lacuna*.—[2]) Emended with C; A सरस्व°.

इति ध्यात्वा राजधर्मं सत्यशोचितं व्यधात् । धन्यरिल्हणयोः कार्यं भुतावम्याग्विसर्जयन् ||३०८२||
स्वस्यैवार्थस्य साहचर्याय साल्हणिस्त्वां दिदृक्षते । समागमायेत्युक्त्वाथ धन्यो दूतैरनीयत ||३०८३||
मा भैषीरेष संधित्सुः सैन्यादिति मितानुगः । अवर्तिष्ट तटिन्याः स द्वीपान्तस्तत्प्रतीक्षया ||३०८४||
3085 सरित्सा जानुदघ्नाम्भा भूत्वा घर्मद्रुते हिमे । गगनालिङ्गिभिर्भीमा तरङ्गैः समपद्यत ||३०८५||
अवाप्ता चेद्वर्षयालङ्घ्यभावं यान्त्यपि दन्तिनाम् । हयाः सिन्धावभवंस्तोय द्विषां रन्ध्रैषिणां वशे ||३०८६||
सिन्धोरुद्भवतस्तोयैर्व्याप्ततीरभुवोन्तरे । ते डिण्डीरोपमां प्रापुः पिण्डिताः पाण्डुवाससः ||३०८७||
खाशंकानां सहस्राणि भोजस्य पतितं बले । स्थितवन्ति निहन्तुं तं तथास्थितमचिन्तयन् ||३०८८||
दृग्भ्यां संभ्रमदीनाभ्यामघशान्त्यै स्पृशन्निव । कर्णे सल्हणसूनुस्तान्संतर्ज्यावृजिनोब्रवीत् ||३०८९||
3090 निर्दम्भमस्य विस्रम्भाद्दावतो विहिते वधे । निरत्ययो निपातः स्याज्जियतं निरये पुनः ||३०९०||
हतेस्मिन्बहुभृत्यस्य न च शक्तिक्षयः प्रभोः । नैकपक्षक्षये तार्क्ष्यैरहः संहारमर्हति ||३०९१||
अपि वा वाच्यता राज्ञामेवं विस्रम्भवाधनात् । तुल्यस्तुल्येन कर्तव्यं किमनुध्याय बध्यते ||३०९२||
यथायं वृत्तयेनन्यकर्मा भूपं निषेवते । तथा ममापि यत्नोयं तत्सेवासादने यतः ||३०९३||
युक्तमित्यादि तेनोक्ता अपि निश्चलनिश्चयाः । ते न्यविध्यन्त निर्बन्धात्प्रतिज्ञायात्मनो वधम् ||३०९४||
3095 राज्ञी तथैवादरिद्राभिद्रं तद्रक्षितुं ततः । कारिताः कोशपानं ते तमर्थं सोपि बोधितः ||३०९५||
तेनावेदितनिर्व्याजतया धीरो महीपतिः । अनुध्यायाथ संदिग्धं संधिसिद्धिममुग्धधीः ||३०९६||
अज्ञातनिश्चयः सिद्धेर्विनान्तःकरणं परैः । अथ प्रास्थापयद्देवीं सामात्यां तारमूल्कम् ||३०९७||
राजधर्मविधेयत्वाद्धार्यक्रूरशङ्किनी । प्रस्थानप्रार्थनां भर्तुः सा स्वीकृत्य ततोब्रवीत् ||३०९८||
असामान्येष्वमात्येषु कुसृत्यालोकनात्सकृत् । आर्यपुत्र विचार्योस्ति विस्रम्भः किं विरोधिनाम् ||३०९९||
3100 यद्दा निर्मानुषोन्मेषं शेमुषीत्वं विगाहितुम् । प्रयते नु कथंकारं मूर्तत्वं मर्त्यधर्मिणाम् ||३१००||
देहोपकरणत्वं ते प्राणैर्मम विचिन्त्यते । सतीधर्मस्तु सहते राजधर्मस्य नोचितम् ||३१०१||
व्यञ्जितास्यसदाचारं कलिकृत्यं द्विषि त्वयि । प्रारब्धो देव भोजेन हिमाद्रौ हिमविक्रयः ||३१०२||
न गृह्णाति शर्म वेत्ति स्वस्यान्यस्य न चान्तरम् । निर्व्यूढमदद्रोवोध प्रायेण प्राकृतो जनः ||३१०३||
पुत्रमन्त्रयविरोधादिभुग्नभुज्या प्रधावति । साध्वाचारोपि भूपालः कुध्यन्विक्रमधवाधने ||३१०४||
3105 क्षमयालङ्कृतामोघगिरा देवेन पीयते । लोकत्रयैकपात्रेस्मिन्यशो नूनं मया सह ||३१०५||
ज्ञातव्यसंक्षयोपेक्ष्यमाणायास्त्वन्यदाशयः । ममैवास्वादयन्त्यादादात्मभरिपुराक्थितिः[1] ||३१०६||
इत्युक्त्वा विरतां सत्यसंधः साध्वीं धरापतिः । शान्तशङ्कामकृत्वा तां समामन्त्रयं न्ययोजयत् ||३१०७||
भङ्क्त्वा सर्वानयं त्रातुं प्रयोक्तुं वेतनं नृपः । संरम्भे किमयं ध्यायत्यन्तः सर्वोप्यचिन्तयत् ||३१०८||

३०८३. ¹) Emended; A °गिरतां. ३०८४. ¹) Emended; A भेषीरिष संधित्सुः. ३०८७. ¹) Emended with C; A °रोपमनां. ३०८८. ¹) Emended; A खश°.—²) Emended; A पतिते.—³) Emended; A° चिन्तयत्. ३०८९. ¹) Emended; A °सङ्कं वृजिनो°. ३०९०. ¹) Emended; A विधेः. ३०९२. ¹) Emended; A °बोधनात्. ३०९३. ¹) Emended; A कर्प. ३०९७. ¹) The *akshara* त्वां could also be read न्त्वां; thus C. ३०९९. ¹) Doubtful emendation; A विचार्योसि. ३१००. ¹) Conjectural reading; A °न्मायां. ३१०४. ¹) Emended with C; A कुध्य वि°. ३१०६. ¹) Thus A; the text of this verse requires emendation. ३१०७. ¹) Conjectural reading; A has written originally ----न्मकां° and subsequently filled up the *lacuna* with मातां मञ्चया; G (*sec. manu*) सौमामञ्च्य.

उपायेषु प्रयुक्तेषु देवीसंप्रेषणावधि । नान्यदस्य प्रयोक्तव्यं बदवाशिष्यत क्वचित् ॥३१०९॥
स्वपक्षभेदाद्भूभर्तुः सबलत्वाबलत्वयोः । परीक्षकत्वाद्ये केचिन्माध्यस्थ्येनावसन्क्वचित् ॥३११०॥ 3110
तेऽप्यल्पे वा महान्तो वा क्षीणदाक्षिण्यशृङ्खलाः । भोजगृह्यैः सहाबभन्कन्यां सर्वेऽपि डामराः ॥३१११॥
ते प्रच्छिन्नतटस्थत्वाद्राज्येऽस्माभिरीदृशाः । भोजः संजात इत्याशु माध्यस्थ्यं परिजह्रिरे ॥३११२॥
त्रिल्लको भोजसविधं तनूजं प्राहिणोत्तुलम् । प्रावेशयच्च मालां च चतुष्कं पुष्कलैर्बलैः ॥३११३॥
ये भिक्षुविप्रवेश्यासव्याजदाक्षिण्यरक्षिणः । विरोधिसविधं प्रापुस्तेऽपि नीलाश्वडामराः ॥३११४॥
लहरादेवसरसाद्धोलडातश्च डामराः । द्वयो नीलाश्वतथैका डामरी पर्यशिष्यत ॥३११५॥ 3115
न व्यरंसीद्दिमं तथाप्यन्ये साल्हणेर्बले । पतत्याकृष्टप्रमत्तीबवोपोम्भीभाविवोद्गतः ॥३११६॥
भोजस्तु देवीमायान्तीं श्रुत्वा बलहरं ततः । ध्रुवं संधित्सया बद्ध इति सुज्जकमभ्यधात् ॥३११७॥
एतावन्ति विनाभ्यासीत्पुंसो भ्रमयिता पुमान् । संबन्धिनीनां माध्यस्थ्ये स्वकुल्यात्कोऽन्यथा भवेत् ॥३११८॥
कुलचूडामणिः प्रेम्णा स यथैवं प्रवर्तते । किं स्यादगण्यप्रायाणां कार्कश्ये मम मादृशम् ॥३११९॥
यच्च मायामिमां ब्रूथ तत्तथास्त्वस्मि वञ्चितः । विश्वास्यैव भविष्यामि नाकीर्तीनां निकेतनम् ॥३१२०॥ 3120
सा च भूविजयाशा वः समेता निखिला इति । अग्राक्ष्म वेदग्राम्य्यूहानवाहक्षाम योजतेः ॥३१२१॥
युक्तियुक्तमिदं चान्यथोक्तवान्बहु निश्चयात् । नाशक्यतान्यथा कर्तुं भोजो बलहरादिभिः ॥३१२२॥
विवाहान्तरितेऽमिश्रममायेपरया कथम् । फलकालेऽसि संवृत्तमिति तं चावदन्नृपाः ॥३१२३॥
तारमूलस्थितौ राज्ञ्यां ससैन्यौ धन्यरिल्हणौ । राजपुत्रैः सह ततः पाञ्चिग्राममवापतुः ॥३१२४॥
ग्रामावरेऽस्य तौ नद्यास्तीरेवात्रि कृतस्थिती । परस्मिन्कूलगहने भोजोऽप्येतावुपाविशत् ॥३१२५॥ 3125
अभ्रान्तं विशतो दिङ्मुखेभ्यस्तत्कटकं भटान् । पश्यन्तः केऽपि संधिं न श्रद्धुर्नृपतेर्बले ॥३१२६॥
हठप्रविष्टान्निर्यातुमक्षमानल्पसैनिकान् । धन्यादीन्राजवदनो हन्तुं शश्वदचिन्तयत् ॥३१२७॥
छित्त्वा सुय्यपुरात्सेतुं राज्ञः सैन्यं जिघांसवः । महापद्मसरोनौषु निभृतं केचनावसन् ॥३१२८॥
अन्ये तत्साहसोदन्तान्वेषिणः पतनोन्मुखाः । स्वैः स्वैर्मार्गैस्तत्र तत्र तस्थुर्भूभृदसंमताः ॥३१२९॥
आस्कन्दं भाङ्गिलेयायाः पुरे शांकरवर्मणः । ग्रामाल्लाक्षिसिकाबाधिं डामराः समचिन्तयन् ॥३१३०॥ 3130
प्राप्यं महासारिकुलं त्रिल्लकाद्यैरगण्यत । नीलाश्वडामरैर्यैर्शा कार्या च नगरान्तरे ॥३१३१॥
किमन्यद्राजगृह्याणां समं सर्वे जिघांसवः । कारण्डवानां तोयान्तर्वेष्टितानामिवाभवन् ॥३१३२॥
सांधिविग्रहिकं कार्यं सर्वतः समतां तदा । प्राप वृष्टेरवग्राहमहयोगान्तरस्थितेः ॥३१३३॥
पदे पदे राजचमूपयायोत्थानमिच्छतः । छिन्दन्बलहरस्येच्छां भोजो व्यग्रत्वमग्रहीत् ॥३१३४॥
क्षणे क्षणे विसंधानध्यायिना तेन कश्चन । बध्यमानास्वन्तरायः संविधाय व्यधीयत ॥३१३५॥ 3135
घटनामुपयौ यो यो विरोधः कटकद्वयात् । सख्यैकामः स्वयं भोजस्तं तं त्वरितमच्छिनत् ॥३१३६॥

३११५. [1]) A °ड्डोलडातश्च. ३११६. [1]) Emended; A साल्हणे बले.—[2]) Emended with C; A °प्रमत्तीय°. ३११७. [1]) Doubtful emendation; A °दीशीमायान्ती. —[2]) Emended A° हरस्ततः. ३१२१. [1]) Doubtful emendation; A वेदृशां व्यूहान-वहक्षाम; C वैदृशं व्यूहमवरोक्ष्यामि. ३१२४. [1]) Doubtful emendation; A °स्थिते राज्ञ्यां; C °स्थिते राज्ञि.—[2]) Emended with C; A पैन्य°. ३१३०. [1]) A, gloss ग्राल. ३१३१. [1]) Thus A; C °रेरीर्ष्या. ३१३२. [1]) Emended with C; A °भवन. ३१३५. [1]) Emended; A बध्यमानस्तान्त°.

दूत्ये च कल्यकल्ये वा येऽवन्राजरञ्जकाः । भयेन प्रययुस्ते यत्कैकल्यं कार्यसंकटे ॥३१३७॥

कर्णे तत्कथयन्ति दुन्दुभिरवै राष्ट्रे यदुद्घोषितं तन्नत्वाकुलतया[1] वदन्ति करुणं[2] यस्मादपायाद्भवेत् ।
श्लाघन्ते तदुदीर्यते यदरिणाप्युग्रं न[3] मर्मान्तकृद्ये केचिन्ननु शापभीरवनिभयस्ते भूभुजो रञ्जकाः ॥३१३८॥

भण्डस्ताण्डवमण्डपे कटुकथावीथीषु[1] कल्याकविर्गोष्ठधा स्वगृहाङ्गने शिखरिभूगर्ते[2] ऋटाकुः स्फुटम् ।
पिण्डीभूततया विदश्य पटुतां भूभृद्गृहे गच्छति गच्छन्ति द्रवकूटकच्छपतुलां चित्रं ततोऽन्यत्र ते ॥३१३९॥

3140 भूरोद्रेकविपर्यासाच्छान्तोष्मक्ष्माभृतस्ततः । वासरः शारणीचक्रे तुङ्गस्योत्तुङ्गमञ्जसा ॥३१४०॥

भानुर्दत्तपदो भूरोर्भ्रातुर्गोवलयान्तरे । क्ष्माभृच्छिरोर्पितकरो रक्तमण्डलतां दधे ॥३१४१॥

अहस्त्रियामामुखयो - -[1] मध्यस्थया दधे । संध्यया वन्दनीयत्वं जनस्य[2] व्यञ्जिताञ्जलेः ॥३१४२॥

कवाटिदन्तैर्विस्फोटाश्चन्द्रकान्तैः शिरोभ्रमः । वयथुः पयसां पत्या दधे राज्युदयोन्मुखे ॥३१४३॥

सदैन्येष्वरविन्देषु हीनहन्नोपजीवनैः । कवाटिनां वटेष्वेव षट्पदैर्घटितं पदम् ॥३१४४॥

3145 अदृष्टकार्यपर्यन्तास्ततस्ते विषमस्थिताः । सरित्तटे सकटकाः पर्यतप्यन्त मन्त्रिणः ॥३१४५॥

न किंचित्प्रत्यभात्सर्वं लघु भ्रान्तं च जानताम् । ओघेन ह्रियमाणानामिवैषामवलम्बनम् ॥३१४६ ॥

तीरे परस्मिन्सरितो वसन्बलहरः पुनः । रुद्धः कन्दलितास्कन्दबुद्धिः[1] साल्हणिनासकृत् ॥३१४७॥

कार्यातिपातादायातं मन्त्रिणां तन्मितं बलम् । तस्य प्रवर्धमानस्य शङ्कोच्छेदं बभूव यत् ॥३१४८॥

वितस्तासिन्धुसंभेदयात्रायां नगरे यथा । तथा तथापतत्कांक्षी लोकोऽभ्रान्तो व्यवर्तत ॥३१४९॥

3150 लेखैर्डामरसंहारखण्डनाय विसर्जितैः । सान्त्वैर्मथिता बाह्यैर्नामैव राजबीजिनः ॥३१५०॥

शाखाग्निवैरनुसरैस्तुमुलोत्पादनैरपि । धीरो धैर्याद्विधयाज्ञा दवैः स कर्तुं न पारितः ॥३१५१॥

सामन्तानामागतानामविश्रम्भादसंभ्रमम् । न्यकृतोयं विपत्स्याशु कुर्यादस्याहितं रुषा ॥३१५२॥

कृते च कदनोंकारेनेन - -[1] समुन्मिषेत् । द्विजानामिव दस्यूनां समूहस्तेन सर्वतः ॥३१५३॥

इति निर्ध्याय दुर्धुक्षुरिव भोजः क्षपात्यये । कुर्मः शान्तमित्युक्त्वा निन्ये बलहरं समम् ॥३१५४॥तिलकम्॥

3155 एषां मर्यादायातानां सामन्तानां सभोजनः[2] । दाक्षिण्यादिति नाभोजि तेनाप्यभिजनस्पृशा ॥३१५५॥

तथा स्वमत्यावैमत्यं तमज्ञात्वा तु मन्त्रिणः । निष्प्रत्ययास्तेन जातममन्यन्त नयात्ययम् ॥३१५६॥

पक्षिपक्षस्फुटास्फालशफरस्फुरितेष्वधात् । तेषामासन्निधास्कन्द[1]ः प्रधावदहितभ्रमम् ॥३१५७॥

कूले परस्मिन्कूलिन्याः स्वामिसंधाननिर्वृतैः । समभाव्यत तैर्नान्यो रथाङ्गेभ्योऽभिषङ्गभाक् ॥३१५८॥

महत्काकुत्स्थदूतस्य[1] कपेस्तीर्णाम्बुधेः पिता । ततान तेषां दूतानां सरित्पारगतो - -[2] ॥३१५९॥

३१३८. [1]) This verse and the following are found in *Vallabhadeva's Subhâshitâvali*, 462-463 (ed. Peterson and Durgâprasâda).—[2]) तन्नत्वाकुलतया supplied by A_3 in space left by A_1.—[3]) Thus corr. by A_1 from करुणा.—[1]) Thus corr. by A_3 (from A_1 यदपाय°.—[5]) Thus in *Subhâshitâvali*, A °न्युपेण.—[6]) Thus corr. by A_3 from A_1 कर्मा°.—[7]) ननु supplied by A_3 in space left by A_1. ३१३९. [1]) Emended; A कटुकथावीथीषु, *Subhâsh.* चटुकथावीथिषु.—[2]) Thus A_1 in margin and *Subhâsh.*; A_1 in text भूगर्ते. ३१४०. [1]) तुङ्ग supplied by A_3 in space left by A_1. ३१४२. [1]) Thus A_1; C supplements °र्नीरपि.—[2]) Emended with C; A जनवन्द्यञ्जि°. ३१४६. [1]) Emended; A °भ्रान्तं. ३१४७. [1]) Emended with C; A °स्कन्दोद्बुद्धि.—[2]) Emended with C; A साल्हणना°. ३१४९. [1]) Emended A °पततांक्षी. ३१५३. [1]) मैव supplied by A_3; A_1 indicated originally a *lacuna* of four *aksharas*; C supplements सर्वे. ३१५४. [1]) A दुर्धु°. ३१५५. [1]) Doubtful emendation; A एतां मर्यादा.—[2]) Doubtful emendation; A सभोजनि; C सामन्तानामभोजने. ३१५६. [1]) Doubtful emendation; A समत्यावै°. ३१५७. [1]) Emended, A °स्कन्दम°. ३१५९. [1]) Emended with C, A काकुस्थ°.—[2]) Thus A; C fills up the *lacuna* with बलम्.

कीर्णकर्णज्वरांधारीन्पीत्कृतैस्तीरभूरुहाम् । आश्रित्योशिरकेणेत्थं निन्युस्ते तां निशीथिनीम् ॥३१६०॥ 3160

क्षपान्ते क्ष्माधरोत्तंसहेमतामरसभ्रमम् । उद्गच्छतो रवेर्यावद्विच्छिदुर्न करच्छटाः ॥३१६१॥

चक्राह्वविरहालोकसशोकानामिवागलत् । कुड्मलाक्षिपुटाद्यावदेषां माध्वश्च वीरुधाम् ॥३१६२॥

मिलपत्तियुतस्तावत्तरुकच्छाद्विनिर्गतः । – – –¹स्वरयन्युद्धवाहान्मूर्च्छयंङ्क्षिणा स्पृशन् ॥३१६३॥

रोद्धुकामान्डामरीयान्वीरान्दृष्टैर्विलोकितैः । सर्वतो धावतः कुर्वन्योधान्प्रतिहतौजसः ॥३१६४॥

पारश्रधी चारुवेषो युवा संमुखमापतन् । युध्याधिकवशैस्तैः प्रैक्षि संघातः सरितस्तटम् ॥३१६५॥कुलकम्॥ 3165

अदृष्टपूर्वं तं दृष्ट्वा श्रीखण्डोज्झिखिवालकम् । कुङ्कुमालेपिनं चैते भोजोऽयमिति मेनिरे ॥३१६६॥

अभिशाय निशां राजवदनं तं विमोहयन् । प्रातश्च तरसाभ्यन्य स तथा संमुखोऽभ्यभूत् ॥३१६७॥

प्रविष्टयुग्यं तोयान्तः पाराडाधितवाजिनः । धन्यादयस्तमभ्येत्य मुदिताः पर्यवारयन् ॥३१६८॥

उदभूत्तुमुलः शब्दस्ततः कटकयोर्द्वयोः । एकत्राक्रन्दमुखरः परत्रानन्दनिर्भरः ॥३१६९॥

नादमाकर्ण्य संग्रामबुद्ध्या दिग्भ्यः प्रधाविताः । तं परैर्मिलितं वीक्ष्य मूर्च्छतापात डामरैः ॥३१७०॥ 3170

तस्याभिनन्दनालापप्रमुखा प्रक्रियाभवत् । अदैन्यभुग्धन्यादिष्वनुज्झितनिजक्रमा ॥३१७१॥

प्लवमानं मनोहर्षं वेगात्संस्तभ्य सर्वतः । अथेत्थं स्तुवता तस्य धन्येनाभ्यधीयत ॥३१७२॥

राजपुत्र पवित्रेयं पृथिवी स्थैर्यशालिना । त्वया धाम्ना सुमनसां मेरुणा वा महीभृता ॥३१७३॥

गवां जयति सर्वासां निर्विकारतया वसन् । विक्रियोपहतं गोस्ते क्षीरं –¹ क्षीरवारिधेः ॥३१७४॥

कस्य पुंस्कोकिलस्येव त्वां विनाधममध्यतः । निर्गत्य निजकुल्यानां सिद्धं मध्यावगाहनम् ॥३१७५॥ 3175

सदाचारस्य भवता प्रथमं महते पथि । न तद्विदं संचरामधरमं चेत्ततोऽधिकम् ॥३१७६॥

इत्यादिप्रसृतालापदत्तोज्झापोऽधिरोह्य सः । जयोत्तरङ्गं तुरगं स्तुवद्भिस्तैरनीयत ॥३१७७॥

लग्नान्याः कतिचित्क्रोशान्विक्रोशन्तस्तदा ययुः । स्वकुल्यैर्नीयमानं तं काका इव पिकान्तिकम् ॥३१७८॥

स एवमेकत्रिंशेऽब्दे ज्येष्ठस्य दशमेऽहनि । त्रयस्त्रिंशद्वर्षदेश्यः समगृह्यत भूभुजा ॥३१७९॥

राज्ञी कृतप्रणामं तं प्रिये पुत्रमिवागतम् । अभ्यनन्दच्छ्रान्तभृत्यमस्याहारमकल्पयत् ॥३१८०॥ 3180

इन्दुवंशाभिसंवादिगुणग्राममवेक्ष्य तम् । प्रागदृष्टवती मेने वञ्चिते सा विलोचने ॥३१८१॥

गुणैरश्लाघ्यदाक्षिण्यमाधुर्यधैर्यकृत्रिमैः । तस्या विशदशीलं स क्ष्मापतिममन्यत ॥३१८२॥

मुखरागो मनोवृत्तेर्हारौज्ज्वल्यं गृहश्रियः । भर्तृस्वभावस्याचारो योषितामनुमापकः ॥३१८३॥

दिनक्षयव्यच्छिन्नाध्वक्रमं¹ मस्यानुमुत्सुकम् । राज्ञोऽभ्यर्णे विशोल्वेन² दाक्षिण्यात्कोऽपि नाब्रवीत् ॥३१८४॥

कथंचित्कुडमाध्यस्थ्यशेमस्थैः सन्निवेश्य । स त्वादिक्षत्परतिराशाम्नेत्योऽभ्यधीयत¹ ॥३१८५॥ 3185

राज्ञोऽभ्यर्णे विशोल्युत्केरुपोद्घातोपमं वचः । ततस्य भोजराज्कुल्यां –¹ प्राङ्क्रियां व्यधात् ॥३१८६॥

३१६३. ¹) Thus A; C सर्वारस्वर°.—²) Emended with C; A °स्पृशत्पथा°.—³) The letter न cannot be read with certainty: C °स्पृशन्. ३१६९. ¹) Emended; A °क्रान्त°. ३१७०. ¹) Thus corr. by A₁ from डामरैर्मि°. ३१७१. ¹) Emended with G (*sec. manu*); A °मुखापक्रि°. ३१७२. ¹) Emended with C; A °स्तम्भ. ३१७४. ¹) Thus A; C supplements तं. ३१७७. ¹) Emended; A °दत्तोज्झापोधिरोह. ३१७८. ¹) Emended; A °लग्नान्यारि°. ३१७९. ¹) Emended with C; A ज्येष्ठस्य. ३१८१. ¹) Emended; A इन्दुवंशा°. ३१८३. ¹) Emended; A मुखरागमनो°. ३१८४. ¹) Emended with C; A °क्रमां.—²) Emended; A विशल्वेन. ३१८५. ¹) Doubtful emendation; A स त्वादिक्षत्परतिराशाम्नेत्योऽभ्य°. ३१८६. ¹) Emended; A विशल्यु°.—²) Thus A; C supplements तदा.

चिरान्ताडितमर्मेव समाश्वास्यैक्षताथ सः । मध्यस्थानां स्थितं स्थैर्यं[1] दाक्षिण्यादोष्ठयोः परम् ||३१८७||
प्राणान्मुमुक्षोस्ते रूक्षभाषिणस्तस्य सान्त्वनैः । मन्दत्वं विक्रियां निन्युर्विनयानतमौलयः ||३१८८||
आचारं चैनमाक्रिन्धमपि न्याय्यं वचस्विनम् । न कोपि प्रतिवाक्येन शक्यं जेतुममन्यत ||३१८९||
3190 अथ स्वान्तस्थितस्वामिवैवश्यं दर्शयन्निव । दशनांशुवनैर्धन्यो धीरः स्निग्धमभाषत ||३१९०||
पद्धतिं राजधर्माणां सदाचारे स्थिता च ते । जानतोपि कथं मोहः क्रमायातेषु वस्तुषु ||३१९१||
किं संधिः सोभिधीयेत यत्र संधेयदर्शनम् । अकृत्वा गम्यत इति प्राज्ञो कथमजीगणः ||३१९२||
अनद्यतनभूभर्तृसुलभं[1] भूभुजं[2] तव । ज्ञात्वा सत्त्वोज्ज्वलं ज्ञातिधर्मजातप्रवर्तनम् ||३१९३||
नास्य दम्भस्मयस्तम्भाप्रीतिस्थैर्यखलोक्तयः । आदरादर्शवैशद्ये निःश्वासस्यापि काः श्रियः ||३१९४||
3195 अस्योपजीवनाद्या धीः साम्राज्यासादनाय सा[1] । प्रकाशो बिम्बितो[2] योर्कोद्दीपात्स्याज्ज्वलतः स किम् ||३१९५||
निर्वाणगोष्ठीनिष्ठत्वं शमिनामाश्रयेषु यत् । तत्पर्यस्य राजर्षेः --[1]न्मृन्दानुबन्धिनः ||३१९६||
एवं न्यगृह्णसंप्राप्यभयोनिःश्रेयसस्य ते । स्थानैः श्रियः समाप्याथ किं स्यादन्यैर्महीधरैः ||३१९७||
मु-भ्रा न केवल परे गणिताः फणिभ्यः कालानुकूलनिजकुण्डजलस्यजो[1] ये ।
लिप्सन्ति चन्दनतरुक्षिशिशिरालिदाघे मार्गेप्यशीतमनघं[2] विवरं विशन्ति ||३१९८||
प्राणोपकरणं राज्ञो राज्ञी राजात्मजाश्च ये । तद्धिते यदनौचित्यं तेषामौचित्यमेव तत् ||३१९९||
3200 स्वस्कोष्मवैकृतं पाथ इव क्वथितशीतलम् । अनुतापेन ते कृत्यं भूयो वैरस्यमेष्यति ||३२००||
तथा समर्थां सामर्थ्यादस्याख्याय भारतीम्[1] । कुण्ठशाठ्यलवस्तस्थौ प्रस्थानार्थे स मन्थरः ||३२०१||
पथि संप्रथितस्तोकान्वास्तव्यान्वीक्ष्य सर्वतः । अजायताथ संरुद्धकृत्यसाधुत्वदार्ढ्यधीः ||३२०२||
पदातिचरणक्षुण्णरेणुव्याजाददृश्यत । वसुंधरातलं बद्धसंधीव नभसा समम् ||३२०३||
दध्यौ ----[1]भोजः कश्चित्तमामुयां नृपम् । कश्चिदमुष्य विद्येत दर्शनं विप्रलम्भकैः ||३२०४||
3205 आराधन--[1]धाम्नि नान्तरान्तरितो विटैः । स्वामिनां क इवाप्नोति गुणाविष्करणक्षणम् ||३२०५||
शीतोपचारकरणाद्दयितो भवेयमौर्वार्दितस्य जलधेः प्रसृतं धियेति ।
क्रोतो हिमाद्रिपयसो विनिपात एव ग्रासीकृतं तिमिभिराहत ---[1]स्यात् ||३२०६||
इत्यादिचिन्तास्तैमित्यात्पुरःक्षोभामलक्षयन् । सैन्यस्य ददर्शाथ तयानुद्भासनं[1] नृपास्पदम् ||३२०७||
नातिप्रांशुं नातिकृशं सूर्यांशुश्यामलाननम् । सरोजकर्णिकागौरं शिथिलश्लथश्रिग्रहम् ||३२०८||
ककुद्मत्ककुदोत्सेधिस्कन्धमायतवक्षसम् । दम्भुणानतिदीर्घेण व्यक्तगण्डगलोन्नतिम् ||३२०९||
3210 उन्नसं पक्वबिम्बोष्ठं विस्तीर्णाक्षुल्बणालिकम् । तिर्यग्विप्रेक्ष्य ---[1]धीरमन्थरगामिनम् ||३२१०||
समाहितांशुकोष्णीष--[1]श्रीखण्डव--[2]म् । सीमन्त--[3]चुम्बिन्या रेखया चन्द्रगौरया ||३२११||

३१८७. [1]) Emended with C; A स्थौर्य. ३१९३. [1]) Emended; A सुलभे.—[2]) Emended; A भूभुजां. ३१९४. [1]) Emended with G (sec. manu); A °स्तम्भप्री°. ३१९५. [1]) Emended with C; A सः.—[2]) Emended with C; A बिम्बतो. ३१९६. [1]) Thus A; perhaps read राजर्षेर्विवृन्दा°; C °र्वैरजोनाम् वृन्दा°. ३१९८. [1]) Emended with C; A °जल-जो.—[2]) Emended with C; A °शीतम-वं. ३२०१. [1]) Doubtful emendation; A समर्थासामर्थ्या-प्रस्या°; C °सामर्थ्याच्च प्रस्या°. ३२०४. [1]) Thus A; C supplements चिन्नतरी. ३२०५. [1]) Thus A; C आराधनम् प्रबुं धाम्नि. ३२०६. [1]) Thus A; C °हतमेव तत् स्यात्. ३२०७. [1]) Emended; A °सन्नृपास्पदम्. ३२१०. [1]) Thus A; C °प्रेक्ष्यमाणास्यं. ३२११. [1]) Thus A; C °ष्णीषमौलिं.—[2]) Thus A; C श्रीखण्डवर्तुलं.—[3]) Thus A; C सीमन्तस्थानचु°.

अथावकर्णे हर्म्यैत्यसचिवैः परिवारितः[1] | -----[2]मासान्तं तमवेक्षत पार्थिवः[3] ||३२१२|| कुलकम् ||

प्रीतिविस्फारितदृशा राज्ञा पृष्टस्ततः सभाम् | सोभ्यागादिव संबाधां कौतुकोत्कन्धरैर्जनैः ||३२१३||

स्पृष्ट्वा पादौ निषण्णोग्रे नृपस्यानीय पाणिना | तत्रपेनु पाणिबन्धमासनाग्रे समार्पयत्[1] ||३२१४||

पाणिं सफणिवल्लीकं चिबुकामाकुलिहयम् | ततोस्य चिबुकोपान्ते विन्यस्यन्पार्थिवोब्रवीत् ||३२१५|| 3215

न त्रिपुत्र पृष्टोतोसि साधुनापि विरुध्यसे | तदङ्ग कस्माद्दीनः शस्त्रमेतत्त्वयार्पितम् ||३२१६||

ध्यजित्यपतत्र भूपालं देव शस्त्रस्य धारणम् | स्वामिसंरक्षणं स्वस्य परित्राणस्य कारणम् ||३२१७||

देवे निजप्रतापाग्निगुप्तसप्तसरित्पतौ | सेवावकाशो विरलः स्वहास्तस्यापि दृश्यते ||३२१८||

लोकान्तरेपि शरणं चरणाश्रयणं प्रभोः | तथात्र लोके किं कार्यं प्राणोपकरणैः परैः ||३२१९||

राजा जगाद तं सख्यस्पर्धाबन्धेधुना भवान् | निर्व्यूढकृत्यो याहीव कृत्यं नो वर्तते परम् ||३२२०|| 3220

भोजो बभाषे दाक्षिण्यजननायाधुना प्रभोः | दृष्टारते मया किंचिद्योपचारार्थमुच्यते ||३२२१||

किं ते न चिन्तितं दुष्टं किं किं न कृतमप्रियम् | यदसिद्धं न तद्यत्किमगादित्यवधार्यताम् ||३२२२||

किं न मत्कुलान्वये कश्चित्कारणेपूजितो भवान्[1] | वित्तः स्मानन्यकुल्यं भाग्यं वयं धर्मचक्षुषः ||३२२३||

यदा यदा देव वाञ्छामकार्षं भवदप्रिये | भूमिस्तदा तदा भूमा भूत ---[1] भूयसः ||३२२४||

यावत्कवीनां निर्भाति प्रतिभानेन भास्वरः | देवाभवतः प्रत्यक्षः प्रतापस्ताराहस्तव ||३२२५|| 3225

न शोकरे न प्रदरे न हरेण्युज्झितो[1] मया | मालेये भूभृतः कुक्षौ संज्वरस्त्वत्प्रतापजः ||३२२६||

ततः प्रभृत्यवनतिप्रणयः शरणैषिणः | सिद्धः संध्याविमन्थस्याहेव दूरस्थितेर्न[2] मे ||३२२७||

अथाभेदाभिलाषेण पापार्थिकिल चेष्टितम् | स्फुरत्सामावकल्पकल्पि न तु तद्विमहाभक्ता ||३२२८||

स्वरसंबन्धाविमे दिक्षु-प्रतीक्ष्याः क्ष्माभुजां[1] वयम् | तङ्गाङ्गतङ्गाम्भसः काचकुम्भसंभावना भुवि ||३२२९||

अद्यापि द्योतते शाहिराजन्येन दिगन्तरे | तत्संतानभवोनन्तः समूहः क्षत्रजन्मनाम् ||३२३०|| 3230

त्वय्यर्पिते पार्वतीयभूभृत्सङ्केन्यदादि[1] नः | कदन्नाशनदु --[2] मुखैः शिवोन्मुखैरभूत् ||३२३१||

इतीदृशीभिः ---[2] प्रमाणमत्र वा प्रभुः | इत्युक्त्वा भूपतेर्मूर्ध्नि सोधृच्छावरणी पुनः ||३२३२||

प्रणामसंभ्रमभ्रस्तोष्णीषशीर्षे ततो नृपः | तस्योत्थितस्य स्वशिरोवाससा समवस्थयत् ||३२३३||

स्वां तां च शार्वीं तद्वस्तामुत्सङ्गे सान्त्वयन्न्यधात् | तत्त्वासंशोभगाम्भीर्यसत्सूने च निबेधिनम् ||३२३४||

वृते[1] मया विभूतिं वा स्वमेते पूजयाम वा | न शास्त्रपदवैमुख्यं कार्यं मच्छासनं त्वया ||३२३५|| 3235

अवमन्यवशात्तस्मै --[1] स्वमुखभाति[2] ते व्यधात् | शार्वीं[3] राजानुगत्यैव धम्मिल्लस्याङ्के स कालवित् ||३२३६||

ततो निर्यन्त्रणस्तस्य नर्मणः सान्त्वनस्य च | चिरसेवीव तत्कालं राज्ञोभवत भाजनम् ||३२३७||

३२१२. [1]) Emended; A °रितम्.—[2]) Thus A; C अवकर्णमुपेत्यासौ.—[3]) Emended with C; A पार्थिवम्. ३२१४. [1]) Emended with C; A समर्पयत्. ३२१६. [1]) Emended; A न कस्माद्. ३२२३. [1]) Emended with C; A पितृ स्मा°. ३२२४. [1]) Thus A; C तथा भूता वार्ता कम्पस्य भूयसः; perhaps read भूमा भूः प्रकम्पस्य भूयसः. ३२२६. [1]) Emended; A °ज्झितः. ३२२७. [1]) Emended; A संध्यापित°.—[2]) Emended; A दूरस्थितेर्न. ३२२८. [1]) Emended with C; A पा°र्थिकिल. ३२२९. [1]) Emended; A क्ष्माभुजा. ३२३०. [1]) Emended; A शाहिराज°. ३२३१. [1]) Thus A; doubtful.—[2]) Thus A; C कदन्नाशनदुर्भोगाद्यैः शि°. ३२३२. [1]) Emended with C; A इतीदृ°.—[2]) Thus A; C supplements स्तुतिभिः. ३२३५. [1]) Emended; A वृतं. ३२३६. [1]) Emended; A °शात्तस्मै—; perhaps read अवमन्यवशात्तस्मै राज्ञीस्वमु°; C °शात्तस्मै°.—[2]) Emended; A °स्वमुखभाति ते; the *lacuna* not indicated.—[3]) Emended; शार्वी.

अन्वयप्रथितो धन्योऽथ स्वार्थाम⁻⁻[1]बन्धकृती । कृतप्रणामो भूपाल स्वगुणाकर्णनं विना ॥३२३८॥

न प्राणा द्रविणं नाथ यन्न निर्विक्रिया पुनः । सत्क्रिया स्वामिनोऽप्यर्थे[1] तस्मात्पार्थिव चिन्त्यताम् ॥३२३९॥

3240 तथापि कथ्यमानं तत्र स्यात्संभावनाभुवि । यदस्मिं[1]श्चिन्त्यतेऽस्माभिरिति भूपो व्यभाषत ॥३२४०॥

क्षणमुच्चावचां चर्चां विरचय्य निशां पतिः । भोजेन सार्धं सुप्ताम्न रल्लादेव्यास्ततो ययौ ॥३२४१॥

कृतप्रणामस्तां वीक्ष्य सौजन्यादिगुणोज्ज्वलाम् । स राजपारिजातं तं मेने कल्पलतायुतम् ॥३२४२॥

मान्योऽयं देवि सौजन्यख्यातेयाभ्यामिहागतः । विशिष्यसे सौ पुत्रेषु क्ष्माभृद्यो[1]पेत्यभाषत ॥३२४३॥

सभाजनाय सौजन्यनिधिर्भोजाम्बितस्ततः । उदूढकार्यभाराणां दाराणामप्यगादृहम् ॥३२४४॥

3245 अभाणीन्निपुणा राज्ञी भोजं राज्ञा सहागतम् । अधुनैव नृपस्याग्रः संवृत्तोऽसीति[1] सस्मितम् ॥३२४५॥

लज्जास्मितमुखी पत्युः प्रणत्या स्वागतोक्तिषु । ददत्स्वेवोत्तरं भोजं निर्दिश्यान्यप्यभाषत ॥३२४६॥

आर्यपुत्र न विस्मार्यं प्रत्याख्यातापमन्त्रितम् । नानैकशरणस्यास्य ज्ञातिप्रीतिप्रवर्तनम् ॥३२४७॥

पूर्वोपकर्तृ सलिलं वृक्षावश्यक्षतोऽम्बरम् । पद्मान्स्वकुलपद्मानां युक्तं जेतुं भवादृशाम् ॥३२४८॥

कार्यकृच्छ्रेषु सज्जानामनुष्यागमनं विना । सिध्येदीशस्वसंरक्षा नेह प्रत्यागमश्च नः ॥३२४९॥

3250 उदीपे[1] रक्षतस्तीरं शरीराश्रयिणी भवेत् । ध्रुवं वनस्पतेर्वी[2]रुत्सन्निपातानुपातिनी ॥३२५०॥

पतिगत्यनुगामित्वं प्राणानां परिचिन्तितम् । तथा कार्यं यथा न स्याज्जातव्यस्यान्यथात्मनः ॥३२५१॥

राजा जगाद तां देवि सर्वकर्तव्यसाक्षिणी । अन्यथाप्रतिपत्त्यं[1] मे त्वमप्यस्यं[2] न मन्यसे ॥३२५२॥

निगृहीतवतो दुष्टौ सुज्जिमल्लार्जुनावपि । निस्तापं मम नाद्यापि पापानुशयमाशयम् ॥३२५३॥

अथ राज्ञार्थितः स्थातुं परार्ध्ये धाम्नि सानुगः । भोजो नामन्यतान्यत्र राजधान्याः[1] स्थिरां स्थितिम् ॥३२५४॥

3255 विदूराश्रयनिर्गमप्रभावाप्रचुरदर्शनैः । आराधनं धराभर्तुरसाध्यं ध्यातवानिह सः ॥३२५५॥

रक्षितृनमहीत्क्ष्मापास्थैर्यं[1] च समकल्पयत् । [2]अनया ⁻ नृपं कार्यो न सुराराधनागमे ॥३२५६॥

विज्ञाय भावं प्रीतेन राज्ञा दत्तं[1] ततो गृहम् । सर्वोपकरणापूर्णं राजधान्यन्तरेऽभजत् ॥३२५७॥

राजापि ममतास्फीतप्रीतिभिः स्वैः परैस्तथा । उपासितस्तत्र रतिं चिराभिन्न इवाययौ ॥३२५८॥

भोगवेलोचिताश्चर्यदर्शनादौ नृपोऽपि तम् । प्रियं पुत्रमिवास्मार्षीद्दूतैः पार्श्वं निनाय च ॥३२५९॥

3260 जग्राह दक्षिणे पार्श्वे भुञ्जानं ज्ञातिगौरवात् । स्पर्शास्वादितभोज्यादिदाने नैव व्यवर्जयत् ॥३२६०॥

अकृत्रिमं तथा स्नेहमुवाह ⁻⁻⁻[2] यथा । लक्षितं ज्ञातिवत्तस्मिंस्तद्वा[3]लापस्यकैः समम् ॥३२६१॥

तामेवालम्बत व्यक्तां[1] सोऽपि वृत्तिं यथा यथा । राजा सपरिवर्होऽपि विश्रम्भमविगाहितम् ॥३२६२॥

आसन्नाभ्यन्तरा भिन्ना ये द्वेषे तामदर्शयत् । राज्ञां[1] विरक्तिं स्वस्यारिवातुल्यं च व्यसर्जयत् ॥३२६३॥

३२३८. [1]) Thus A; C स्वार्थांमनलबन्धकृती. ३२३९. [1]) Emended with C; A स्वामिनो⁻र्थे. ३२४०. [1]) Emended; A यदास्मिं°. ३२४३. [1]) Emended with C; A क्ष्माभृद्योपेत्य°. ३२४५. [1]) Emended; A संवृत्तोसीति; C संवृत्तोऽस्मीति. ३२५०. [1]) A, gloss उदीप: प्रतिवृष्ट्या अत्युद्रिक्तजलागमः.—[2]) Emended with C; A °वीरुत्ताभि°. ३२५२. [1]) Emended; A प्रतिपत्त्वं.—[2]) Emended with C; A त्वमप्य⁻. ३२५४. [1]) Emended; A °धान्यां. ३२५६. [1]) Emended; A °क्ष्मापास्थिर्य.—[2]) Thus A; the text is here evidently corrupt; C अनयानं नृपं; G (*sec. manu*) अनुयान्तं नृपं कार्याकृच्छ्रराधनागमे. ३२५७. [1]) Emended with C; A दत्तं. ३२६०. [1])—[1]) Written by A_3 on new paper. ३२६१. [1])—[1]) Written by A_3 on new paper.—[2]) Thus A; C supplements जनकी.—[3]) Emended; A° स्तद्बालापस्यकैः. ३२६२. [1]) Conjectural reading; A तमेवालम्बत व्यक्तिं. ३२६३. [1]) Emended; A राज्ञां.

अकृत्रिमास्तथाभाषास्करणानां सभान्तरे । न प्रत्यभाज्जडो नापि धृष्टो नापि च वक्रगः ॥३२६४॥
प्रमादस्खलिते हीनातिरिक्तत्वे च भूपतेः । कार्ये नावदधे सूक्ष्मः कविरिव महाकवेः ॥३२६५॥ 3265
न विक्रमकथास्तत्र ----[1]व्यकत्थत । प्राग्भूतमन्तरा पृष्टः सोपस्कारं च नाभ्यधात् ॥३२६६॥
वि--कारंप्रभोः साम्यसकुल्यत्वादिवादिभिः । धीराधृष्टैर्हिपातैरपुनर्मोचिणो व्यधात् ॥३२६७॥
तथा स्पृष्टोप्यनुत्तानाशयोभूदवगाहितुम् । न शोकुर्तं यथा आत्मवर्मविस्पृभुनादयः ॥३२६८॥
क्षणेष्ववसितालोकक्षोभादिविश्वरादपु । प्रा--[1]वसथं गच्छन्प्राङ्गुं[2] कामपि नातनोत् ॥३२६९॥
यथा यथास्य विस्रम्भानुपोभूच्छिथिलाग्रहः । तथा तथैव सिद्धोश्व इव नाधावदुद्धतम् ॥३२७०॥ 3270
सदैवाभेसरोन्यत्र पथाद्रुद्धपदोभवत् । अभिषिक्तोपि मुक्तान्तमन्त्रागारावगाहने ॥३२७१॥
विश्रब्धोपधिकाभिमार्थनमादरात्स्वयम् । दूरीचक्रे परापेक्षां शश्वत्संशयिताशयः ॥३२७२॥
अना--- समये तस्या---[1]रक्षिणः । न स्वमभूतमप्यासीदमात्यो महीभुजे ॥३२७३॥
मन्त्र्यान्तःपुरिकादीनां परस्परविगर्हणम् । नाकर्णयदिस्मृतिं च दुष्टत्वमभिधानयत्[1] ॥३२७४॥
सचेतनोपि दुर्मर्मगोष्ठीष्वनुरणन्नपि । भवदस्फुरदप्यन्तर्भिटानां नाम लाघवम् ॥३२७५॥ 3275
एवं शुद्धानुभावस्य तस्य कृत्स्नेन कृत्यवित् । पुत्रेभ्योप्यधिकां प्रीतिं विश्रम्भेजे[1] क्रमान्नृपः ॥३२७६॥
कलिकालमहीपालदुस्तरः सिंहभूभुजा । सोयं गोत्रपरित्राणे नवः सेतुः प्रवर्तितः ॥३२७७॥
इत्थं विद्रावितारोपोपद्रवस्थितिराङ्कस्ततः । आभि--[1]मपि स्वास्थ्य--[2] भूभृदचिन्तयत् ॥३२७८॥
असौ हि निर्हिमोर्वीभृन्मार्गे काले पलायनम् । शाठ्ये सत्त्वस्य दुःसाध्यं बद्धं ध्यायन्व्यलम्बत ॥३२७९॥
अतः सुमेधा यात्रायां यावत्क्षणमपैक्षत । सज्जपालिनाविचारात्तावत्प्रारम्भि धावनम् ॥३२८०॥ 3280
अल्पाधिष्ठानसुभटः स देवसरसोद्भटैः । बहुभिः सहितः सैन्यैर्मार्ताण्डे विदधे पदम् ॥३२८१॥
निर्निरोधप्रवेशः स प्रदेशः परिपन्थिनाम् । नासाथ योधा निःसारा दर्पाद्येति विवेद सः ॥३२८२॥
विसङ्कानुचरा युद्धसंनिहितसायकाः । तेन सार्धं विदधिरे न चाहीयन्त पौरुषम् ॥३२८३॥
निःसीमसैन्यसहितो लवन्योन्यत्र डामरे । तत्र सर्वाभिसारेण धावतो युयुधे क्रुधा ॥३२८४॥
लुण्ठितद्रविणापूर्णास्ते देवसरसौकसः । सर्वे ततः सज्जपालं विमुनाः परिजहिरे[1] ॥३२८५॥ 3285
द्विषत्संवर्तवर्षोर्व्यां सर्वत्र कुडितेभवन् । अधिष्ठानभटा एव कुलशैला इवोद्धताः ॥३२८६॥
ते तीक्ष्णतीक्ष्णनर्णोः सोढारातिरुपचिरम् । बहुभिर्हतवन्तोन्यांस्तत्र तत्राहवे हताः ॥३२८७॥
[1]क्षतेषु युधि सर्वेषु विन्दानैर्मण्डलं निजैः । शूरेषु तत्र मार्ताण्डेप्यासीदविरलव्रणः[1] ॥३२८८॥
रराजाजौ साज्जपालिर्गयापालो हतेषु यः । त्रिषु वाजिषु[2] चातुर्यात्पदातिर्नोपलक्षितः ॥३२८९॥

३२६६. [1]) Thus A; C supplements °सत्कथालापैः स्वं स्म°. ३२६७. [1]) Thus A; possible emendations would be विग्रह-काम्यभोः or विग्रहैकाम्यभोः; C विग्रहैकाम्यभोः. ३२६९. [1]) Thus A; C प्रासोऽस्याव°.—[2]) Emended; A गच्छन्प्र--ङ्गां. ३२७१. [1]) Emended with C; A °वाहने. ३२७२. [1]) Conjectural reading; A प्रार्थन-परस्वयम्; C °प्रार्थनः स परस्वयम् ३२७३. [1]) Thus A; C अनारतसमये तस्य न वधुः चपि रक्षिणः. ३२७४. [1])—[1]) Written by A₃ on new paper. ३२७६. [1]) Emended with C; A भेजे. ३२७८. [1]) Thus A; C आभिमुख्यमपि स्वास्थ्यदुर्भृ°. ३२८४. [1]) Emended with C; A निःसीम सै°. ३२८५. [1]) Emended; A °जहिरे. ३२८६. [1]) Thus corr. by a later hand from A₁ अधिष्ठानि भटा.—[2]) Emended with C; A इवोद्धता. ३२८७. [1]) Emended with C; A बहुभिर्°. ३२८८. [1])—[1]) Written by A₃ on new paper. ३२८९. [1]) Emended; A सज्जपालि°.—[2]) Emonded; A गयपालः; cf. viii. 3322.—[3]) Emended; A वाजिस्वथा°; C वाजिस्वथा°.

3290 तस्मादप्युपलब्धाजिर्जर्जरस्तद्भुजः शिशुः । निनाय विस्मयं वीरान्दृष्टांसंक्रमवाहयान् ॥३२९०॥

दक्षिणं दोर्न तस्यैके यहामं कम्पनापतेः । मदेभोत्तापयत्यर्कैः कुर्याङ्गमरहानिशुः ॥३२९१॥

स भावन्याजिनाराजदेकदोःस्फुरितायुधः । सधूमवण्डो शायमिः तपसेवाविर्व स्थितः ॥३२९२॥

तं वैरितुमुले वाणजणभङ्क्त्वा पुनः । द्रुतावलोठयशाजी ‒ ‒ जांबरूपद्धतिः ॥३२९३॥

वर्मगौरवभूपृष्ठकाठिन्याघातपीडितः । स विसंज्ञो द्विपम्बध्यान्तनयाभ्यां विनिर्हृतः ॥३२९४॥

3295 कटके सर्वतो नष्टे मार्ताण्डमाकुलान्तरे । शिरोऽवसाक्षि छित्वा तं तावपासरतो ततः ॥३२९५॥

तत्रस्थं ‒ ‒[1] मा क्ष्माभृत्स्थितः पृथुलैर्बलैः । तावद्भिः प्राप्यमप्याशु डामरं पिण्डितं व्यधात् ॥३२९६॥

क्ष्मापाले विजयक्षेत्रं प्राप्ते घोटितवेष्टनः । सज्जपालो लवन्यस्य वसतीर्निरदाहयत् ॥३२९७॥

स तादृगपि भूपाले क्रुद्धे[1] वक्रीकृतभ्रुवि । अदरिद्रो गिरिद्रोणीश्रेणिभूमूलमाश्रितः ॥३२९८॥

संभूतो निःसहायश्च परिभवबहिष्कृतः । आपत्तुलभपाण्डित्यभृत्योपालम्भभाजनम् ॥३२९९॥

3300 निकृत्तकण्ठात्खोथ क्ष्मापकोपकपेर्व्यधात् । निरालम्बतया ‒ ‒[1] स स्वशीर्षफलार्पणाम् ॥३३००॥

रङ्गादेवीतनूजानां ज्यायांसं गुल्हणाभिधम् । भीमो[1]ल्लोहरराज्येय क्ष्मावृषा सोऽभ्यषेचयत्[2] ॥३३०१॥

षड्समहायनो[1] राजतनयः स वयोधिकाम् । चूताङ्कुरो जीर्णतरुनिवेशानजयद्गुणैः ॥३३०२॥

अभिषेक्तुं सुतं देव्या याताया: क्ष्माभुजो व्यधुः । शिरःशोणाश्मकिरणैश्चरणौ यावकारुणौ ॥३३०३॥

तत्राभिषिक्तो वसुधामुपायमहशोषिताम् । देवीभावाभिषेकार्थमिवासिञ्चन्पयोमुचः ॥३३०४॥

3305 भूयोपि राजवदनो विग्रहोत्पादनोत्सुकः । अमन्दमवचस्कन्द जयचन्द्रं नृपाज्ञया ॥३३०५॥

नागभ्रातृव्यसहिता गार्गेरनुप्रवेशिनः । पश्चात्प्रसर्पिणीः सेनाः सोपधीस्संकटेऽध्वनि ॥३३०६॥

गार्गिः परिभवम्लानाननं निष्ठन्विनिस्ततः । नागभ्रातृसुतामप्यंशमल्लाच्छोष्ठकं[2] मृधे ॥३३०७॥

दुर्गमत्वादनाक्रान्तमन्यैर्वैगात्यविश्य च । रुध्वा च दिग्राघामं स निरगाल्लघुविक्रमः ॥३३०८॥

तथापि राजवदनो न शौर्यात्पर्यहीयत । न संदधे न चुक्रोध शक्यमस्य विनिर्गमम् ॥३३०९॥

3310 अहन्यहनि हीनाभिः सेनाभिर्न्यपतन्नृपे । जयचन्द्रमुखाच्छश्वत्सुखान्यत्रधीभवत्[1] ॥३३१०॥

क्ष्मानायकोथ निःसीमनखबाहुप्रसारणः । रणान्तरेण तं तीक्ष्णैर्गूढन्यस्तैरघातयत् ॥३३११॥

तन्मुण्डमण्डलेखेन लुठता खण्डशः कृतः । झटिति त्रुटितः स्वास्थ्यविटप्यङ्कुरणोन्मुखः ॥३३१२॥

पृथ्वीहरकुलोच्छेदस्वच्छन्दा मेदिनीपतिः[1] । अवधील्लोठनमपि कल्हणप्रयुक्तिभिः ॥३३१३॥

एकवारं वेष्टितोपि रक्षितस्तिलकेन सः । भूमिभृद्भीतिपाशस्य निपातेनाभ्यवर्तत[1] ॥३३१४॥

3315 मल्लकोष्ठक्षुरजन्यसद्भुचन्द्राद्योभवत् । जीवन्मृताश्च शान्ताश्च दारिद्र्योपद्रवार्दिताः ॥३३१५॥

३२९०. [1]) Emended with C; A °स्पृष्टशब्दस्य°. ३२९२. [1]) Emended with C; A °वण्ड.—[2]) Emended with C; A °ग्रांविव. ३२९३. [1]) Thus A; C तस्यावङ्ग°. ३२९१. [1]) Thus A; C कम्पनाश्मा°. ३२९८. [1]) Emended with C; A क्रुद्धो.—[2]) Emended with C; A °श्रण‒मूल°. ३३००. [1]) Thus A; C supplements तस्य. ३३०१. [1]) Emended; A भीमाक्षी°.—[2])—[2]) Written by A_g on new paper. ३३०२. [1])—[1]) Written by A_3 on new paper. ३३०७. [1]) Emended with C; A °सुताश्वव्याप्त°.—[2]) Comp. viii. 2996. ३३०८. [1]) Emended; A स. ३३१०. [1]) Doubtful; thus C; A °त्स्वच्छन्दीभवत. ३३१२. [1]) Conjectural reading; A °विर्योस्वङ्कुरो°; C °विरास्वङ्कुरणो°. ३३१३. [1]) Emended with C; A °पते.—[2]) Comp. regarding this name the note to viii. 2496.—[3]) Emended; A कह्वण°. ३३१४. [1]) Emended with C; A °भ्यवर्तिता. ३३१५. [1]) Thus A; misread °वड्डचन्द्रा° in R C; cf. सड्डचन्द्रस्य viii. 648.

अविचिन्त्योऽबलक्षोणिभृतः प्राणान्विनश्वरान् । ऐश्वर्यैकविभूतत्वात्सनिर्व्यूढव्यवस्थितौ ॥३३१६॥
मठेऽमुनितकोशाख्ये तत्सद्राजाश्रयात्रते । कुलोद्वहो निहितवान्सिंहदेवो व्यवस्थितिम् ॥३३१७॥युग्मम्॥
सुस्सांविहारं पैतृव्यं पितुर्देवगृहद्वयम् । तत्रार्धसिद्धमासाद्य परिपूर्णं व्यधान्नृपः ॥३३१८॥
स एव ग्रामान्संग्रामीमहापणसमर्पणैः । निर्दोषपारिषद्यादिद्वाजियोग्यधीर्व्यधात् ॥३३१९॥
भवरोषेन्दुवदनां मृगामुदिश्य चन्द्रलाम् । मन्त्रदापि मठोऽनूनभीहारैर्धारितातिथिः ॥३३२०॥ 3320
स्त्रष्टो नगरनिर्दोहैः सोऽपि सूर्यमतीमठः । पूर्वाधिकोपकर्मैव तेनैव निरमीयत ॥३३२१॥
संजाते सज्जपालस्य ततो लोकान्तराश्रये । कम्पने निदधे राजा गयापालस्तदात्मजः ॥३३२२॥
विपाकसुकुमारोऽपि दुःसहः शत्रुणामभवत् । विस्मारितः स सौम्येन शरच्चानुदितेन्दुना ॥३३२३॥
ग्रीष्मोष्मदोषविषमेष्वविशेषभूतेष्वेवोदये सटतरोस्तटिनीप्रवाहः ।
पद्मवनकाण्डततिविद्रापनेन नाद्यं नाद्यांसति स्वसलिलस्य विभूतिलाभम् ॥३३२४॥
आ भिक्षुक्षपणाद्भोजभञ्जनादपि भूभुजः । विधुरे कार्यभाराणां योऽभूद्बद्धधुरः परम् ॥३३२५॥ 3325
तस्य तस्मिन्नृपरते क्षीणप्रक्षीणकण्टके । स धन्योऽनन्यसामान्यप्रेमा प्रमयमाययौ ॥३३२६॥
ताम्बूलमायाविकलां नीत्वाऽमुनामयानिव । आर्पिपन्मधुरावहं जीवं यस्य निजः सुतः ॥३३२७॥
स जगज्जीवितेनापि रक्षणीयः क्ष्मापतिः । पदे पदे विपन्मग्नः प्रजोद्धरणधीरधीः ॥३३२८॥
व्याधितस्य विनिद्रोऽपि संसक्तान्मक्रलेभकुंभिः । कान्तक्षणे तस्य पार्श्वान्कृतशोकाचलन्नृपः ॥३३२९॥
विपन्नजस्यामात्यस्य स्वकर्मविपरीतता । तस्य कोऽपि क्षणं जाता जनजीवितदा भवे ॥३३३०॥ 3330
भूभुजामपि मान्धातृमुखानां निधनेन याः । दुःखं प्रभुः प्रजास्तासां समभावि तदा ह्यकम् ॥३३३१॥
वैराज्योपप्लुते राष्ट्रे नवस्य नृपतेरभूत् । अव्याहतं यत्साचिव्यं तस्य सर्वाभिषङ्गभित् ॥३३३२॥
कालो बली व्यवहृतेर्ननु तद्दशेन पूर्वापराचरणविस्मरणे न कस्य ।
शक्तिः क्षितेर्वहनकर्मणि योग्यतायां निर्धारणे सुरजितस्तु वराहतायाम् ॥३३३३॥
नगराधिकृतो भूत्वा सुज्जेर्निर्वापिते पुरा । चिरमब्दान्यो देशस्याव्यवस्थां न्यवारयत् ॥३३३४॥
भट्टः क्रयेषु दीनारव्यवहारोऽव्यवस्थया । निगृह्य तं धान्यकार्येनिर्मितदण्डः प्रवर्तितः ॥३३३५॥ 3335
परिणीताङ्गनाशीलभ्रंशो गृहपतेरभूत् । दण्डप्रवृत्तिर्या तेन सा विचार्य निवारिता ॥३३३६॥
एकान्ततो स्थितो भूत्वा विश्रामेवं पुनर्व्यधात् । नगराधिक्रियां लब्ध्वा स एव परिपीडनम् ॥३३३७॥
वद्धाभिर्नर्तकीभिश्च परिणीतगृहस्थितौ । संप्रयुक्तान्कथ्यमानान्स्वैनादण्डयद्बहून् ॥३३३८॥

३३१६. ¹)—¹) Written by A_3 on new paper.—²) Emended with C; A ऐश्वर्यं क°. ३३१७. ¹)—¹) Written by A_3 on new paper.—²) Emended; A° स्थितम्. ३३१८. ¹)—¹) Written by A_3 on new paper.—²) Emended with C; A स्वस्सा°; cf. viii. 248.—³) Emended with C; A पैतृव्य.—⁴) Emended with C; A —नृप. ३३१९. ¹) Emended with G (sec. manu); A ग्रामसा°. ३३२०. ¹) Emended with C; A °वदनं.—²) Thus A, R; A_3 चन्द्रलाम्; C चन्द्रलाम्. ३३२१. ¹) Emended with G (sec. manu); A स्रष्टो नगरनिर्मोह (स्रष्टो written by A_3); cf. viii. 1193. 1528. ३३२३. ¹) Emended; A सौम्येन. ३३२६. ¹) Emended; A धन्यो नान्यसा°. ३३२७. ¹) Thus A; perhaps read नीत्वामुना°.—²) Emended with C; A आर्पिपन्मधु°. ३३२९. ¹)—¹) Written by A_3 on new paper. ३३३०. ¹)—¹) Written by A_3 on new paper. ३३३२. ¹) Emended with C; A अव्याहतं. ३३३३. ¹) Emended with G (sec. manu); A निर्धारणे. ३३३५. ¹) Doubtful emendation: A प्रवर्तेत; C प्रवर्तितः. ३३३७. ¹) Emended; A पीडनम्. ३३३८. ¹) Emended with C; A° बद्धाभि — नर्तकीभिश्च.—²) Conjectural reading; A परि — गृह°; C परिणीतगृ°.

किंवो---¹लेशानां तुषाणामिव चिन्तनैः । अक्रोहालोभयोर्भूमिर्न तादृगपरोभवत् ॥३३३९॥

3340 भिक्षुमक्षार्जुनो¹ कालानुवृत्त्याभिर्तवानपि । नासौ जहौ स्वामिहितं² न तौ---³ नाबधीत् ॥३३४०॥

अक्षीणस्यागहीनस्य विभूतिसमयेप्यभूत् । संस्कारौपयिकं नास्य पर्याप्तं निधने धनम् ॥३३४१॥

कृतघ्नतायां राज्ञोन्यस्पर्याप्ते किमुदीर्यताम् । यो जीवित इवानीतान्संविभेजेनुजीविनः ॥३३४२॥

लोकान्तरातिथिं विज्जाभिधामुद्दिश्य वल्लभाम् । धन्यस्य विज्जनामाङ्क¹विहारारम्भकारिणः ॥३३४३॥

परलोकं प्रयातस्य निर्माण¹प्रतिपूरणम् । स्थितं व्यवस्थितेः कं च विनियोगं चकार सः ॥३३४४॥ युग्मम् ॥

3345 भूभृद्धार्मिकताभावाद्दक्षुतोल्लेकवासवैः । युद्धैकवृत्तिभिरपि प्रवृत्ते पुण्यकर्मणि ॥३३४५॥

विपक्षाणां सुभिक्षेण तुरुष्कविषया¹भयात् । जन्मभूमेर्वृत्तये यैः क्रौर्यादन्यत्र शिक्षितम् ॥३३४६॥

¹येपि वृत्तिं विरोध्यांजिव्यये सुस्सलभूभुजि । कलहावसरेष्वेवं कश्मीरेषु प्रपेदिरे ॥३३४७॥

गोत्रे तेषां क्षत्रियाणां जातः कमंलियानुजः । राजबीजी सङ्गियाख्यः प्रतिष्ठां स्वाख्ययाकरोत् ॥३३४८॥

वितस्तापुलिने बाणलिङ्गे तेन निवेशिते । जायते स्वर्धुनीरोधःसंपर्कवि¹मुक्तधीः ॥३३४९॥

3350 तदीयं च मठं चैव तपोधनविभूषितम् । दृष्ट्वा निवर्तते हृल्लोकालोकनकौतुकम् ॥३३५०॥

लोठनेन्यप्रतिष्ठानामधन्यद्रविणार्पणे । न तेनायतने काले संरब्धं¹ शुद्धबुद्धिना ॥३३५१॥

उदयस्य प्रिया चिन्ताभिधाना कम्पनापतेः । पुलिनोर्वी वितस्ताया विहारेण व्यभूषयत् ॥३३५२॥

प्रासादपञ्चकव्याजात्तद्विहारस्थितः करः । उदस्त इव धर्मेण प्रोत्तुङ्गाङ्गुलिपञ्चकः ॥३३५३॥

सांधिविग्रहिको मङ्खकाख्योलंकारसोदरः । समठस्याभवद्यष्टः श्रीकण्ठस्य प्रतिष्ठया ॥३३५४॥

3355 मठाग्रहारदेवीकोजीर्णोद्धारादिकर्मभिः । अनुजः¹ सुमना नाम रिल्हणस्यासदृतुलाम् ॥३३५५॥

भूतेश्वरे मठं कृत्वा त्रिग्राम्यामप्यपाययत्¹ । तोयं कनकवाहिन्या वितस्तायाश्च यः पितॄन् ॥३३५६॥

प्रदेशे¹ कश्यपागाराभिधाने नील्भूः सरित् । जीगीषयेव जाह्नव्या यत्र पूर्वां दिशं गता² ॥३३५७॥

उत्ताराय गवादीनां यः सेतुं तत्र बन्धयन् । निर्ममे निर्मलं कर्म संसारोत्तरणक्षमम् ॥३३५८॥

नगरेपि स्वनामाङ्कपाङ्गणगारकारिणा । मठो येन कृतोभट्टजटाधरवटाश्रयः ॥३३५९॥

3360 मम्मेश्वरं स सौवर्णामलसारं¹ चकार यः । सोमतीर्थं तथा तोयोपानाद्युद्योतितान्तिकम् ॥३३६०॥

अत्र क्ष्माभुजो¹ वंशे वंशीभूत्यधनादिषु । सासूयस्वादमात्यानां धनप्राणादिहारिणः ॥३३६१॥

कुध्यत्प्रवासनाध्यासासूयया वासवोपि वा । माध्वंशयविधो देवो¹ मान्धातारं धराभुजम् ॥३३६२॥

अविप्लुतमतिर्भृत्याम्कृत्यीत्स्यवतोन्वहम् । दृष्ट्वा ध्यातस्वमाहात्म्यवृद्धिस्तु प्रीयते नृपः ॥३३६३॥

कलशक्ष्मापतेः¹ प्रांशोपर्श भृत्योस्य रिल्हणः । कुर्वन्स्वर्णातपत्राणां प्रतिष्ठां प्रीतिकार्यभूत् ॥३३६४॥

३३३९. ¹) Thus A · C को भवेद्दलेशानां. ३३४०. ¹) Thus R C; A₅ भिक्षुमक्षा°.—²)—³) Written by A₅ on new paper.—³) Thus A₅; C °कृत्वा भुत°.—⁴) Emended; A स्वामिहितं.—⁵) Thus A; C supplements तावपि. ३३४३. ¹) Doubtful emendation, A °नामाङ्क°. ३३४४. ¹) Emended with G (*sec. manu*); A निर्वाण.° ३३४६. ¹) Emended with C; A तुरुष्कामिषया°. ३३४७. ¹)—¹) Written by A₅ on new paper. ३३४८. ¹)-¹) Written by A₅ on new paper. ३३५१. ¹) Emended; A संरब्धे. ३३५५. ¹) Emended; A अनुजा. ३३५६. ¹) Emended; A त्रिग्राम्यामप्यपाययत्; cf. यासेन सिन्धुत्रिग्राम्या वितस्ता दक्षिणेन तु v. 97. ३३५७. ¹) Emended; A प्रदेश.—²) These two *pádas* and the following three verses are written by A₅ on new paper. ३३६०. ¹) Emended with C; A₅ R °मलसारं.—²) Emended; A₅ R °पानाद्युद्योति°. ३३६१. ¹) Doubtful emendation; A क्ष्माभुजो.—²) Emended, A °स्वादमात्यानां.—³) Emended; °विहारिणः. ३३६२. ¹) Emended with C; A देवी. ३३६४. ¹) Thus corr. by A₁ from °पतिः.—²) Thus A; cf. vii. 528 ffg.

स्वर्णपत्त्रं¹ धुरेश्वर्यां शिवयोः समवेतयोः । सदीपारात्रिकामत्र मैत्रीमेति सघण्टिकम् ॥३३६५॥ 3365

बन्धोर्हिमाद्रेर्दयितः सुताजामातरौ शिवौ । स्वर्णच्छत्त्रच्छलान्मेरुर्मूर्ध्ना¹प्रष्टुमुपागतः ॥३३६६॥

उद्दिश्य यच्छिवधनुर्धममास्मयोनिर्दग्धो मयाकृतदमं दयितेन गौर्याः ।
सिद्धं तदत्र ---¹मुमयेति हैमच्छत्त्रच्छलाद्वरदशावलितोऽभिरूर्धम् ॥३३६७॥

छत्त्रं तत्र च रिल्हणेन विहितं रौक्मं मदद्गुरुक्मिणीश्रेयोमन्दिरमूर्ध्नि नष्टमधुनादभ्रं परिभ्राजते ।
सैन्येन क्षतजावपानजनुषा नष्टं ततः स्वामिना प्राप्तं चक्रमवेक्षितुं¹ स्वरुधिरं भास्वानिवाभ्यागतः ॥३३६८॥

तीर्थे मन्मथजित्खगध्वजहराजर्योर्भिलाचार्यके साधारामरणं क्रियापरिणति स्वर्णातपत्त्रं प्रभोः ।
भात्येकस्य शिखाहिफूत्कृतिवलद्गङ्गाम्बरेणूपमं¹ केशान्तस्थितमेघपार्श्वगलज्ज्योत्स्नाभमन्यस्य च ॥३३६९॥

सौवर्णद्रुहिणाण्डकर्परपुरे संसूत्रिता कज्जलकल्याकोशस्य समुद्गकप्रतिकृती दीर्घार्पित¹ वने ।
सङ्केनेन्दुकिरीटकैटभरिपुप्रयामासितालंक्रिया सद्रत्नाकरयोः पिधानकरणि स्वर्णातपत्त्रं गतम् ॥३३७०॥ 3370

ते लोहरमहीपालमन्वजायन्त भूभुजः । रड्डादेव्या गुणोदाराश्चत्वारश्चतुरा¹ः सुताः ॥३३७१॥

गुल्हणेनापरादित्यो राघवेणेव लक्ष्मणः । अभिन्नभावः संवृद्धिं वर्तते लोहरे भवन् ॥३३७२॥

ललितादित्यदेवेन¹ जयापीडो हि हारकः । भरतेनेव शत्रुघ्नः पाल्यमानः² प्रवर्तते ॥३३७३॥

पार्थिवाहस्करात्राणनमस्कारात्प्रभास्करः । पञ्चमः¹ क्षितिभृद्धर्म्यो बालातप इवोदितः ॥३३७४॥

चपलैः शैशवाच्छन्दानुभावस्थास्नुसौष्ठवैः । लडितैर्ललितादित्यो भिन्नैरप्याद्रियत्यहो ॥३३७५॥ 3375

दन्तरश्म्यञ्जनं ताम्राधरं गौरं तवाननम् । सबालातपभृङ्गाङ्कस्¹वर्णपङ्केरुहायते ॥३३७६॥

आलापास्तस्य माहात्म्यगर्भा बाल्यास्¹फुटा अपि । अमृतार्द्रा इवोद्गारा मथ्यमानस्य वारिधेः ॥३३७७॥

महाभिजनसंजातो राजसूनुः स शैशवे । अभिधत्तेनुभावेन भव्येनागामि जृम्भितम् ॥३३७८॥

अत्यन्तमण्डनशिखण्डिशिखोपि तोयस्पर्शासहाञ्चितकलापिकलापभङ्ग्या ।
वापीं निपीतसलिलो चलितं प्रयाति चेष्टोक्तभावमहिमा वरवर्णिभावः ॥३३७९॥

चतस्रो मेनिला¹ राजलक्ष्मीः पद्मश्रिया समम् । संजाता²ः कमला चास्य कन्याः सत्कृत्यवृत्तयः ॥३३८०॥ 3380

विनोदलीलोद्यानैस्तैर्भित्वकान्तैरपत्यकैः । विद्योतितेनवथी¹ तौ प्रावृट्पुष्पाकराविव ॥३३८१॥

तीर्थायतनपूतेस्मिन्मण्डलेखण्डितैश्वर्यैः । रड्डादेव्या एव याता भाग्यभावं विभूतयः ॥३३८२॥

कृतानुयात्रा सा दैवयात्रासु¹ क्षितिपाङ्गना । ²राजलक्ष्मीरिवाभाति राजसामन्तमन्त्रिभिः ॥३३८३॥

सतीवेशे तीर्थयात्रास्थजन्त्यस्या निमज्जने । स्नानासक्तसतीमूर्तिस्पर्शोत्सुक्यमञ्जसा ॥३३८४॥

चित्रे कालेव याचासु द्रष्टुं वृष्टचुत्तरैः सदा । यस्याप्रपृष्ठिव --¹यं जीमूतैरनुगम्यते ॥३३८५॥ 3385

३३६५. ¹) Emended; A °पत्त्रां. ३३६७. ¹) Thus A; C कल्याणमुमयेति°.—²) The last *páda* and the following verse written by A_s. ३३६८. ¹) Emended with C; A_s R चक्रमिवे°. ३३६९. ¹) Thus A; C °पमं. ३३७०. ¹) Thus A; C °र्पिताद्वै वने. ३३७१. ¹) Emended with C; A °श्चतुरस्सुताः. ३३७३. ¹) Emended with C; A ललिताप्तिस्य°.—²) Emended with C; A पाल्यमान:. ३३७४. ¹) The last two *pádas* and the following verse written by A_s on new paper. ३३७६. ¹) Emended with C; A °भृङ्गाकुरस्वर्ण°. ३३७७. ¹) Emended; A बाल्यास्फुटा. ३३८०. ¹) Emended with C; A मैनिला; cf. viii. 3394, 3397.—²) Emended; A संजाता. ३३८१. ¹) Doubtful emendation; A विद्योतवाथवथौ; C द्योतितावनवथौ. ३३८३. ¹) Emended with C; A यात्रास्वक्षि°.—²) These two *pádas* and the first *páda* of the following verse are written by A_s on new paper. ३३८५. ¹) Thus A; C supplements तैयैर्थ.

सा पार्थिवेषु तीर्थेषु स्नानाय प्रस्थितां भुवम् । दिव्यैर्धर्ममिवाशीर्भिः प्रावृषेव नदीर्व्यधात् ॥३३८६॥

अभ्रंलिहांश्च गिरींश्च कूलंकषा नदीः । मृद्वङ्गी दुर्गमा मार्गे तीर्थौत्सुक्येन वेत्त्यसौ ॥३३८७॥

सुबह्वीभिः प्रतिष्ठाभिर्जीर्णोद्धारैश्च धीरया । तया चित्रं चतुरया चतुर्दिक्षा विलङ्घिता ॥३३८८॥

अद्यापि विसरत्क्षीरार्णवकान्तिच्छटाच्छलात् । यो भातीव सुधासूतिसितश्वेताश्मनिर्गतः ॥३३८९॥

3390 उपमन्योरुदन्याया हारिद्योपशमापहः । सत्री रुद्रेश्वरो नाम्ना श्रीमान्कश्मीरभूषणम् ॥३३९०॥

जगत्सौन्दर्यसारं स सत्स्वर्णामलसारकः । शान्तावसादप्रासादोद्धारश्च विहितस्तया ॥३३९१॥

सत्त्वानामिव भृत्यानां कोपैर्वैकृते नृपे । उदम्यतीव शरणं सिन्धुर्हैमवतीव तां ॥३३९२॥

स्थिरप्रसादे भूपाले निग्रहानुग्रही क्षणात् । भूभुजामपि संवृत्तावविच्छिन्नौ तदिच्छया ॥३३९३॥

सोमपालात्मजो भूभृद्भूपालः प्रापितस्तया । मानिन्या मेनिलादेव्या विवाहेन महार्हताम् ॥३३९४॥

उत्पत्तिभूमिकुलभानुभवो न भूम्ना कस्याप्यहो व्यभिचरत्यनुभावभावः ।

3395 तेजस्तमोविलुठनव्रतमुष्णभानोश्चेदं तदुत्थमकरोत्तमसोपि चक्रम् ॥३३९५॥

भुवनाद्भुतसाम्राज्यमार्जनैं भूभुजामभूत् । प्रातिभाव्यं दृढं रत्नाक्रान्तसन्मण्डलाश्रमिः ॥३३९६॥

ऊढायां मेनिलादेव्यां परिणेतुरभूदपि । पिता वैमत्यमुत्सृज्य निर्व्याजं राज्यदायकः ॥३३९७॥

राज्ञः प्राजिधरस्याजौ तरसा भूभुजोनुजः । वैरिभिर्निहतस्याभे वैरसंशोधनोद्यतः ॥३३९८॥

रज्ञां शरणमेत्योग्रमानोत्कटो घटोत्कचः । भेजे राज्यश्रियं प्राप्य चित्रं राज्याभियं पराम् ॥३३९९॥ कुलकम् ॥

3400 कृतसाहायकोमात्यैं राज्ञः समग्निमद्भुदम् । राज्यात्प्रांशुर्यशातृष्णं पञ्चवटं नृपम् ॥३४००॥

भलक्ष्यतत्प्रभावात्स्कारदानाम्बुनिर्भरात् । सरितं खड्गवर्णां च कृष्णां विहितविगोचराम् ॥३४०१॥

द्वितीयस्योरशाभर्तुरकीर्तिं निर्जयात्सृजत् । देवप्रभावायोधाममल्युग्रपुरमग्रहीत् ॥३४०२॥

शीतोष्णवारणशक्तिद्योतकल्लोलितास्ततः । बहवो बाहिनीनाथाः प्रथामित्थं प्रपेदिरे ॥३४०३॥

समाद्वाविंशती राज्ञयाग्नेः प्राग्भूभुजो गता । तावत्येवाग्रराज्यस्य पञ्चविंशतिवत्सरे ॥३४०४॥

3405 इमवृष्टमनन्यत्र प्रजापुण्यैर्महीभुजः । परिपाकमनोज्ञत्वं स्थेयाः कल्पातिगाः समाः ॥३४०५॥

अभ्भोपि प्रबहत्स्वभावमशनैराश्यानमश्मायते पाथाम्भः ज्वलति द्रवत्वमुदितोद्रेकेषु चार्चिष्मुषः ।

कालस्यास्खलितप्रभावरभसं भाति प्रभुत्वेद्भुते कस्यामुष्य विधातृशक्तिघटिते मार्गे निसर्गः स्थिरः ॥३४०६॥

प्रयाते त्र्यधिकेप्यर्धसमाषट्कशते कलेः । कश्मीरेष्वासीद्गोनन्दः पार्थानां सेवया नृपः ॥३४०७॥

सूनुर्दामोदरोस्याथ तस्य पत्नी यशोमती । गोनन्दोन्यस्तत्सुतोपि ततोतीत्य महीपतीन् ॥३४०८॥

पञ्चत्रिंशतमज्ञातानृपहाभिजनाभिधाम् । राजाभवल्लवो नाम सूनुस्तस्य कुशस्ततः ॥३४०९॥

३३८६. [1]) Emended; A प्रस्थितां. ३३९२. [1]) Emended with C; A शरणं.—[2]) The last *páda* and the following two verses written by A_3 on new paper. ३३९३. [1]) Emended; A_3 R C °विच्छिन्नावपि°. ३३९५. [1]) Emended with C; A उत्पत्तिर्भू°. ३३९६. [1]) Emended; A °मार्जनी. ३३९९. [1]) Emended; A °त्योग्रं मानोत्क°. ३४००. [1]) Emended; A राज्यं प्रा°.—[2]) Doubtful emendation; A °वटे. ३४०१. [1]) The last *páda* and the following verse written by A_3 on new paper. ३४०२. [1]) Doubtful emendation of G (*sec. manu*); A °कीर्तिनिज°. ३४०४. [1]) Emended with C; A °विंशतु व°. ३४०६. [1]) Emended with C; A चार्चिष्मः. ३४०८ [1]) Emended with C; A दामोदरस्याथ.—[2]) Comp. यशोवती i. 70.—[3]) Emended with C; A °पती. ३४०९. [1]) Emended with C; A राजा लवनको; cf. अथाभवल्लवो नाम i. 84.

द्वौ खगेन्द्रसुरेन्द्राख्यौ पुत्रपौत्रावमुष्य तु । गोधरोऽथान्यकुलजः सुवर्णोऽस्य तदात्मजः ॥३४१०॥
तज्जन्मा जनकोऽप्यासीत्सूनुः शच्याः शचीनरः । अथाशोकोऽभवद्भूभृद्भ्रातुरस्य प्रपितृव्यजः ॥३४११॥
तज्जो जलौकाः संविग्नवंशो दामोदरस्ततः । तुल्यं क्रमेण हुष्काद्यास्तुरुष्काभिजनोद्भवाः ॥३४१२॥
अभिमन्युस्तृतीयोऽथ गोनन्दोऽस्य बिभीषणः । राजेन्द्रजिद्रावणश्च --श्चः क्रमशोऽभवत् ॥३४१३॥
अन्यो बिभीषणः सिद्ध उत्पलाक्षश्च तदनु । पश्चात्ततो हिरण्याक्षहिरण्यकुलयोरभूत् ॥३४१४॥
राजा वसुकुलस्तस्य सूनुः ख्यातस्त्रिकोटिहा । क्षितिनन्दो बकात्तस्माद्वसुनन्दस्तदात्मजः ॥३४१५॥
नरोऽन्योऽक्षस्ततस्तस्माद्गोपा गोकर्णको नृपात् । तस्मान्नरेन्द्रादित्योऽभूत्सूनुरन्धयुधिष्ठिरः ॥३४१६॥
तस्य प्राभ्रंशितो भृत्यैरन्याभिजनसंभवः । भूपः प्रतापादित्योऽभूज्जलौकोऽपि तदात्मजः ॥३४१७॥
तुञ्जीने निःसुते तज्जे विजयोऽन्यकुलोद्भवः । जयेन्द्रोऽस्य सुतेऽपुत्रे सचिवः संधिमानभूत् ॥३४१८॥
युधिष्ठिरस्य पौत्रेण भूपादित्यात्मजन्मना । श्रीमेघवाहनेनाथ गोनन्देऽभ्युदितं कुले ॥३४१९॥
. . . . । . . . . ॥
ततः प्रवरसेनोऽन्यस्तोरमाणात्मजः क्षितिम् । लेभे हिरण्यभ्रातृव्यस्तस्य पुत्रो युधिष्ठिरः ॥३४२०॥
ततो नरेन्द्रादित्यश्च रणादित्यश्च भूपतिः । क्रमादभूतां तत्पुत्रो विक्रमादित्यभूपतिः ॥३४२१॥
बालादित्यश्चोदभवद्रणादित्यस्य नन्दनः । बालादित्यस्य जामाता ततो दुर्लभवर्धनः ॥३४२२॥
सूनुर्दुर्लभकस्तस्य चन्द्रापीडोऽभवत्ततः । तारापीडोऽनुजन्मा च मुक्तापीडोऽस्य चानुजः ॥३४२३॥
भूपावास्तां कुवलयापीडो वैमातुरोऽस्य च । वज्रादित्यः सुतौ राज्ञो मुक्तापीडस्य तत्सुतौ ॥३४२४॥
पृथिव्यापीडसंग्रामापीडावनु नृपोऽभवत् । जयापीडोऽस्य मन्त्री च जज्जः पुत्रावपि क्रमात् ॥३४२५॥
ललितापीडसंग्रामापीडौ ज्येष्ठात्मजस्ततः । श्रीचिप्पटजयापीडः कल्यपालसुतोऽभवत् ॥३४२६॥
अभिचारेण तं हत्वा सांमत्योऽदितरेतरम् । उत्पलाद्यैरसंमातराज्यैस्तन्मातुलैः कृतः ॥३४२७॥
भ्रातुः पुत्रोऽजितापीडो जयापीडस्य तत्पदे । अनङ्गापीडनामा च संग्रामापीडजस्ततः ॥३४२८॥
तमुत्पाट्योत्पलापीडोऽस्याजितापीडनन्दनः । अवन्तिवर्मा शूरेण तं निवार्याथ मन्त्रिणा ॥३४२९॥

३४१०. [1]) The last three *pádas* and the following verse are no longer found in A as the upper portion of fol. 327 has broken off; the text is given from R G.—[2]) Emended with C; R G (*prima manu*) सुवर्णाकुलस्य°; cf. i. 97. ३४१२. [1]) Emended; R C °वंशो; the upper strokes of the letters are not legible in A. ३४१३. [1]) Thus A; C पितापुत्रौ क्रमात्नृपौ. ३४१४. [1]) Here the name of NARA is omitted.—[2]) Emended; A उत्पलाक्षश्च.—[3]) Thus A; doubtful.—[4]) Emended; A हिरण्याक्षोहिरण्यकुलयोर°. ३४१५. [1]) C inserts here two *pádas* श्रीमिहिरकुलो राजा बकाख्यस्तदनन्तरं.—[2]) Emended; A क्षितिनन्दो बकात्तस्माद्व°. ३४१८. [1]) Emended; A तुञ्जने; cf. ii. 11.—[2]) Emended; A जयेन्द्रस्य— पुत्रे; C जयेन्द्रस्तस्सुतोऽपुत्रः. ३४१९. [1]) Thus A; but compare ii. 145 ffg.—[2]) Emended with C; A गोनन्दाभ्युदितं.—[3]) After this verse C inserts the following: ततः प्रवरसेनोऽभून्नृपः काश्मीरमण्डले ॥ तत्सुतश्च हिरण्योऽभूत् पालयन् क्षितिमण्डलं । मातृगुप्तोऽभवद्राजा राज्यस्तेन प्रकाशिना ॥. One verse containing the names of PRAVARASENA I., HIRANYA and MÂTRIGUPTA appears to have been omitted here by A. ३४२०. [1]) The remaining portion of this verse, the following verse and the first *páda* of verse 3422 are no longer found in A, as the upper portion of fol. 327 has broken off; the text is given from R G.—[2]) Thus C; R पुत्रो —धिष्ठिरात्, corr. *sec. manu* as above; G पुत्रात्सुधिष्ठिरात्. ३४२१. [1]) Thus C R; G तत्पुत्र विक्रमादित्य भूपतिः. ३४२२. [1]) Thus C R; G °श्चाभवद्रणा°.—[2]) Emended with R G; A °दित्यस्य वं°. ३४२३. [1]) Thus C; R G °पीडस्य; in A three *aksharas* after मुक्ता have become illegible. ३४२५. [1]) Emended with C; A जज्जपुत्रावपि. ३४२६. [1]) Emended with C; A °पीडसंग्रा.° ३४२७. [1]) Emended with C; A सामन्ता°. ३४२९. [1]) Here ends the text of A at the foot of fol. 327 *rev.*, the last leaf of the MS. being lost. The text of the remaining verses is given from R G.

3430 मनोत्पलस्य विदधे साम्राज्ये सुखवर्मजः । भूरः शंकरवर्मा स गोपालस्तस्य चात्मजः ॥३४३०॥

रथ्यागृहीतः प्राभूच तद्भ्राता संकटाभिधः । सुगन्धाख्या तयोर्माता तां विनाश्याथ भूभुजम् ॥३४३१॥

शूरवर्मप्रणप्तारं पार्थं तन्त्रिपदातयः । चक्रुर्निर्जितवर्माणं ततस्तस्य च तत्क्रमात् ॥३४३२॥

चक्रवर्मा शूरवर्मा चेति निर्जितवर्मजः । विहिता बहुशो राज्ये तत्सम्भे शंभुवर्धनः ॥३४३३॥

तदन्तरे लब्धराज्ये मन्त्री व्यापाद्य तं नृपम् । चक्रवर्मण्यतीतेथ पापी पार्थात्मजः क्रमात् ॥३४३४॥

3435 उन्मत्तावन्तिवर्मासीत्तत्पुत्रे शूरवर्मणि । राज्याकृष्टे द्विजैर्दत्ते राज्ये मन्त्री यशस्करः ॥३४३५॥

प्रपितृव्यात्मजस्तस्य वर्णटस्तनयोनु तम् । राज्ये चक्राङ्कसंग्रामस्तस्थौ निष्पाट्य तं ततः ॥३४३६॥

अमात्यः पर्वगुप्ताख्यो राज्यं द्रोहेण लब्धवान् । क्षेमगुप्तः सुतोस्यासीदभिमन्युौ तदात्मजे ॥३४३७॥

शान्ते मात्रा पाल्यमाने नन्दिगुप्ते च तत्सुते । ततस्त्रिभुवने भीमगुप्ते च क्रूरचेष्टया ॥३४३८॥

पौत्रे तयैव निहते स्वयं दिद्दाख्यया कृतम् । राज्यं संग्रामराजोपि भ्रातृव्योन्ते नृपः कृतः ॥३४३९॥

3440 हरिराजानन्तदेवावास्तां तस्यात्मजौ ततः । कलशोनन्ततनयः क्रमाद्भूपौ तदात्मजौ ॥३४४०॥

उभावुत्कर्षहर्षाख्यावपि निष्पाट्य भूपतिम् । हर्षदेवं तमुद्दामविक्रमोनन्यवंशजः ॥३४४१॥

भ्रातुः पुत्रस्य दिद्दाया अस्सराजस्य नप्तृकः । मल्लाभिधानात्युच्चलो भूपतामुच्चलोभजत् ॥३४४२॥

द्रोहेण तं हतवतां भृत्यानामग्रतस्ततः । शङ्खराजान्यनामाभूद्रड्डाख्यः क्षणिको नृपः ॥३४४३॥

गर्गेण निहते तस्मिन्सल्हो द्वैमातुरोप्यभूत् । तस्योच्चलमहीभर्तुर्भ्राता निर्बध्य तं बली ॥३४४४॥

3445 सुस्सलाख्योग्रहीद्राज्यं माल्हिरुच्चलसोदरः । विरक्तैः पातिते तस्मिन्राज्याकृष्टैर्नृपः कृतः ॥३४४५॥

षण्मासान्हर्षभूभर्तुर्नप्ता भिक्षाचराभिधः । पुनर्निर्वास्य तं प्राप्तराज्ये सुस्सलभूभृति ॥३४४६॥

क्रमाल्लवन्यैर्विश्वस्तैर्द्राज्योद्वेजिते हते । लवन्यांस्त्रिलिलांस्तं च हत्वा भिक्षाचरं नृपम् ॥३४४७॥

सुतः सुस्सलभूभर्तुः संप्रत्यप्रतिमक्षमः । नन्दयन्मेदिनीमास्ते जयसिंहो महीपतिः ॥३४४८॥

गोदावरी सरिदिवोत्तुमुलैस्तरङ्गैर्वक्त्रैः स्फुटं सपदि सप्तभिरापतन्ती ।

श्रीकान्तिराजविपुलाभिजनाब्धिमध्यं विश्रान्तये विशति राजतरङ्गिणीयम् ॥३४४९॥

[1] इति श्रीमहाकविश्रीकल्हणकृतायां राजतरङ्गिण्यामष्टमस्तरङ्गः[1] ॥

समाप्तेयं राजतरङ्गिणी

कृतिः श्रीमहामात्यचण्पकप्रभुसूनोर्महाकवेः कल्हणस्य ॥

३४३०. [1]) The last two *pádas* are found in the above form in C; in R G they are added *sec. manu*, being probably copied from C. ३४३१. [1]) Emended with C; R G विनाश्य°. ३४३२. [1]) Thus R G; cf. v. 287 ffg.; C ततः पार्थस्ततः क्रमात्. ३४३३. [1]) These two *pádas* and the first half of the following verse are omitted in C.—[2]) Thus R; G --स्तंभे. ३४३७. [1]) Thus C R (*sec. manu*); G R (*prima manu*) सोमगुप्त. ३४३९. [1]) Emended; R G C निहिते.—[2]) Emended; R G राज्ये; C कृते । राज्ये. ३४४४. [1]) Emended; R G C सल्हो; R (*sec. manu*) सल्हो. ३४४७. [1]) Thus R; G °लांस्तं च; C °लांस्तांश्च. ३४४९. [1]) Emended; R G C श्रीकान्त°; comp. vii. 1285. *Colophon.* [1])—[1]) This part of the Colophon is not found in G.

CORRIGENDA AND ADDENDA.

Canto. Verse.

१. १०. *For* स्कन्धावारं *read* स्कन्धावारं, *adding* *note:* ¹) Emended ; A स्कन्धावारं.

१. १०३.¹) *For* A₂ भूमीश्वरी *read* A₁ भूमीश्वरी.

१. ११७. *For* स्वादुनीलकण्ठ° *read* स्वादु नीलकण्ठ°.

२. १. *For* ललनाढु° *read* ललनाढु°

२. ४४. *For* भीक्षमाणाय *read* भीक्ष्यमाणाय.

२. ११६. *For* संवारिशिखिमिश्र *read* संवारि शिखिमिश्र°.

२. १००. *For* जरठ° *read* जरठ°¹, *adding* *note:* ¹) A जरठ°.

३. १०१. *To* पुरुषाधम: *add note:* Subhâshitâvalî, 361, reads पुरुषोत्तम:.

३. ४९३. *To* निवसन्निव *add note:* Subhâshitâvalî, 579, reads निवसन्निव

To जगतस्तिस्त्रो° *add note:* Subhâshitâvalî, 579, reads जगतां तिस्रो°.

४. ११५. *For* वीर्य *read* वीर्य.

To परापकारत्याय *add note:* Subhâshitâvalî, 3133, reads जनापकारत्याय.

४. १४८. *For* अतिथिभयांस्ते *read* अतिथिप्रियांस्ते.

४. २३४. *To* °न्काले तिवाली° *add note:* Subhâshitâvalî, 3028, reads °न्कालेपि वाली°.

४. ४५८¹) *For* A₂ देश, A₁ देशे *read* A₂ देशे, A₁ देश.

४. ७१२. *For* °गुणस्तबक *read* °गुणस्तबक¹, *adding* *note:* ¹) Emended ; A°गुणस्तबक.

५. ११५. *For* सत्कर्मजन्मसु *read* सत्कर्म जन्मसु.

५. १३६. *For* वर्षे एकोनषष्टे *read* वर्षे एकोनषष्टे.

५. १३२. *For* °शिखयत् *read* °शिखिवत्.

५. १४५. *For* °भुजग: *read* °भुजग:.

५. २२५.¹) *For* बराहमूल° *read* वराहमूल

५. २३३. *To* कमलुकाभिधान् *add note:* Comp. the name of the Shâhiya King *Kamalû*, Albêrûnî's *Indica* (transl. by Sachau) ii. 13.

५. २६०. *For* °बाहका *read* °पाहका.

५. २९५. *For* कमलुकाभि° *read* कमलुकाभि°.

५. ३०५. *For* श्रीवक° *read* श्रीवक°.

६. ५८. *For* समर्पय *read* समार्पयत्¹, *adding* *note:* ¹) Emended ; A समर्पयत्.

६. १२५. *For* सत्यम् *read* सत्यम्.

६. १४९. *For* काश्मीरिकाबल° *read* काश्मीरिकबल°.

७. ११७. *For* स्वल्पानुगोऽभवत् *read* स्वल्पानुगो भवत्.

७. ४३३. *For* °स्कन्धानां¹ *read* °स्कन्धानां¹, *adding* *note:* ¹) Emended ; A °स्कन्धानां.

७. ५५०. *For* वैताढ्यशिभयत् *read* वैताढ्यशिभियत्.

७. ५८५. *For* °शिवपहेवे° *read* °शिवपहेवे°.

७. ५८८. *To* कीर्तिस्थकपुरा° *add note:* ¹) Thus A ; perhaps read कीर्तिस्कन्धपुरा° ; comp. viii. 588.

७. ५९०. *For* काकवार° *read* काकवार°.

७. ५९१. *For* °व्यासतीर्थ *read* °व्यासतीर्थ.

७. ६०३.¹) *For* A प्रस्थाने *read* A₁ प्रस्थाने.

७. ७१२. *For* पक्षमतिशिभयत् *read* पक्षमतिशिभियत्.

७. ८०४. *To* स्नातिरस: *add note:* Subhâshitâvalî, 3132, reads निजाशिर:.

To शिष्या एवैव *add note:* Subhâshitâvalî, 3132, reads वेश्या: सैव.

७. ८४९. *For* जरठ: *read* जरठे¹:, *adding note:* ¹) A जरठ:.

७. ८८५. *For* कोपाकुले *read* कोपाकुले

७. ८९९. *For* हुहुष्° *read* हुहुष्°.

७. ९५०. *For* विरलाढु° *read* विरलाढु°.

७. ९७९. *For* काश्मीरिकाणां¹ *read* काश्मीरकाणां, *omitting note.*

७. १००८. *For* काश्मीरिकाणां¹ *read* काश्मीरकाणां, *omitting note.*

७. १०११. *For* हुहुष्° *read* हुहुष्°.

७. ११३१. *For* संग्रस्तगुल्मन्वत: *read* संग्रस्तगुल्मिन्वत:.

७. ११८९. *For* काश्मीरिका¹: *read* काश्मीरका:, *omitting note.*

७. ११८९. *For* स्कन्धावारे *read* स्कन्धावारे¹, *adding note:* ¹) Emended ; A स्कन्धावारे.

CORRIGENDA AND ADDENDA.

Canto. Verse.

७. १४६७. *For* गजशालीय° *read* गजशालेय°[1], *adding note:* 1) Emended; A °शालीय°.

७. १६५८. *For* सर्वसेतु लोपिषात् *read* सर्वसेतुबलोपिषात्.

७. १६६६. *For* भूतिनिषा° *read* भूतनिषा°.

८. ३५४. *For* °स्कन्धावारेषु *read* °स्कन्धावारेषु[1], *adding note:* 1) Emended; A° स्कन्धा°.

८. ४८९. *For* वैपारी *read* वैपारी[1], *adding note:* 1) Emended; A वैपारी.

८. ६७७. *For* कुम्भ *read* कुम्भं.

८. ७४५. *For* तैर्जयो वीप्सिता° *read* तैर्जयोऽपि वा°.

८. ८८७. *For* काश्मीरिक°[1] *read* काश्मीरक°, *omitting note.*

For °पादपः *read* °पादपः.

८. ९०२. *For* °तालादिवाद्य° *read* °तालादिवाद्य°

८.९२१.९२२. *For* काश्मीरिका°[1] *read* काश्मीरका°, *omitting note.*

८. १००८. *For* °कान्यकुब्जे *read* °कन्यकुब्जे.

८. १०५५. *For* स्कन्धावारं *read* स्कन्धावारं[1], *adding note:* 1) Emended; A स्कन्धावारं.

८. १०८४. *For* °गिरिकाश्याम *read* °गिरिकाश्याम°.

८. ११४८. *For* काश्मीरके[1] *read* काश्मीरिके, *omitting note.*

८. ११६८. *For* राजानकजनात् *read* राजानकजनात्.

८. १२४५ *For* विजयया: *read* विजयेश्वरी.

८. १०२६. *For* कोटीरता° *read* कोटी रता°.

८. १०४२. *For* °स्तोडिक्वती *read* °स्तोडिक्वती.

८. २१३१. *For* संस्कन्धेन°[1] *read* संस्कन्धेन°, *omitting note.*

८. १०४८.[1]). *For* PRITHVIHARI'S *read* PRITHVIHARA'S.

८. २०६७. *For* काश्मीरिका:[1] *read* काश्मीरिका:, *omitting note.*

८. १०३१.[1]). *For* सारसा *read* सारसा.

८. ११७२. *For* °स्संस्कन्ध[1] *read* °स्संस्कन्ध, *omitting note*

८. ११८१. *For* इन्दुवंश° *read* इन्दुवंशा°.

N.B.—Some letters, especially े *and* ि, *have occasionally broken in the printing.*